Muhammed
İbn İSHÂK

محمد
صلى الله عليه وسلم

@pdfkitapaylasim

Hz. Peygamber'in Hayatı ve Gazveleri

Kitâbü's-Siyer ve'l-Meğazî

ilk harf
YAYINEVİ

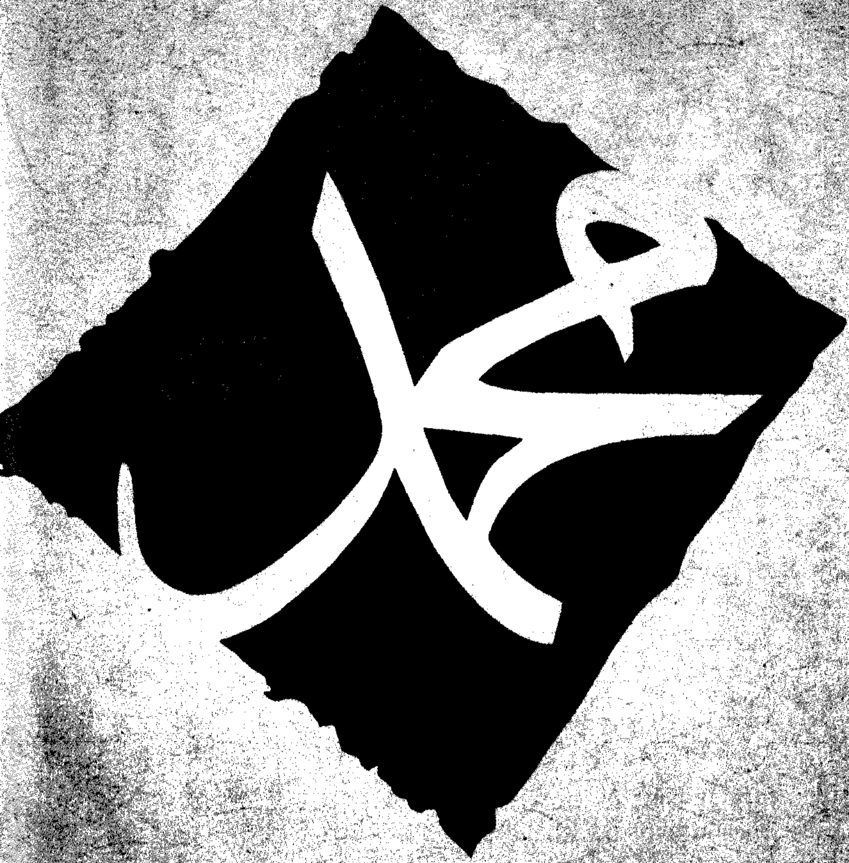

Hz. Peygamber'in Hayatı ve Gazveleri

Kitâbü's-Siyer Ve'l-Meğâzî

Muhammed b. İshâk • Kitâbü's-Siyer Ve'l-Meğâzî Hz. Peygamber'in Hayatı ve Gazveleri

©İlk Harf Yayınevi, 2013
Kitabın tüm yayın hakları "İlk Harf Yayınevi"ne aittir.

› İlk Harf Yayınevi, 28
İslam Tarihi, 1

› ISBN
978-605-5457-89-1

› Özgün adı:
Kitâbü's-Siyer Ve'l-Meğâzî

› Yazar
Muhammed b. İshâk

› Tahkik
Prof. Dr. Süheyl Zekkâr

› Tercüme Editörü
Prof. Dr. Adnan Demircan

› Tercüme
Prof. Dr. Ali Bakkal

› Yayın Yönetmeni/Editör
Ersan Güngör

› Sayfa Düzeni
İrfan Güngörür

› Kapak Tasarımı
Sercan Arslan

› Basım Tarihi
1. Baskı, İstanbul, Eylül 2013

› Baskı / Cilt
İmak Ofset
Merkez Mh. Atatürk Cd.
Göl Sk. No: 1 Yenibosna - İSTANBUL
Tel : 0212 656 49 97 Ser. No : 12531

› **İLK HARF YAYINEVİ**
Genel Dağıtım
Çelik Yayınevi
(Sertifika No, 14710)
Ticarethane Sokak No: 19/A Cağaloğlu - Fatih / İstanbul
Tel: +90 212 511 28 11 - 513 73 19 • Fax: +90 212 511 28 12
www.celikyayinevi.com • info@celikyayınevi.com

Muhammed b. İshâk
(80-151/699-768)

Hz. Peygamber'in Hayatı ve Gazveleri

Kitâbü's-Siyer Ve'l-Meğâzî

Tahkik
Prof. Dr. Süheyl Zekkâr

Tercüme
Prof. Dr. Ali Bakkal

İlkharf
YAYINEVİ

Kısaltmalar

(a) : aleyhis's-selâm, aleyha's-selâm [Allah'ın selamı onun üzerine olsun]

b. : ibn [oğlu]

(c) : celle celâlüh [Şanı yücedir]

bt. : bt. [kızı]

(E) : Editör

H. : Hicrî

(k) : kerremellahu vecheh [Allah onu şereflendirsin]

(M) : Mütercim

ö. : ölümü

(r) : radiyallahu anhu- radiyallahu anhâ [Allah ondan razı olsun]

(rh) : rahimehullah [Allah'ın rahmeti üzerine olsun]

(s) : sallallahu aleyhi ve sellem [Allah'ın duası ve selamı onun üzerine olsun]

İçindekiler

› **Kısaltmalar** 4
› **Birkaç Söz** 9
› **Mütercimin Önsözü** 11
› **Muhakkikin Girişi** 21

Kitâbü's-Siyer Ve'l-Meğâzî'nin Birinci Kısmı

Birinci Bölüm

Hz. Peygamber'in Doğumundan
Abdülmuttalib'in Vefatına Kadar

- [Zemzem Kuyusu'nun Ortaya Çıkarılması] 43
- [Arapların Kâbe'ye ve Haram Aylara Hürmeti] 49
- Abdülmuttalib'in Adağı 55
- Resûlullah'ın Doğumu [ve Süt Anneye Verilmesi] 76
- Himyerli Tübbâ Olayı 81
- Tübbâ'ın Öldürülmesi 87
- Fil Olayı 92
- Abdülmuttalib'in Vefatı 102

İkinci Bölüm

- Râhib Bahîrâ Olayı 107
- [Allah'ın, Resûlullah'ı Çirkinliklerden Koruması] 114
- Hadîce bt. Huveylid Olayı 116
- Din Âlimlerinin Kıssası 119
- Selmân el-Fârisî'nin Müslüman Olması 125

- Kâbe ile İlgili Rivayetler ... 133
- [Hums Ayrıcalığı] ... 145
- Kâbe'nin İnşâsı ... 148
- [Hums Ayrıcalığının Kalkması] ... 158
- [Cinlerin Kulak Hırsızlığı] ... 159
- [Hanifler] ... 165
- [Hums'un Telbiyesi] ... 173
- [Hz. Peygamber'e İlk Vahyin Gelişi] ... 174
- [Hz. Peygamber'le İlgili Bazı Konular] ... 179

Üçüncü Bölüm

- [Hz. Muhammed'in Peygamberliği] ... 183
- [Namazın İlk Önce İki Rekât Olarak Farz Kılınması] ... 194
- Ali b. Ebû Tâlib'in Müslüman Olması ... 195
- Ebû Bekr es-Sıddîk'ın Müslüman Olması ... 197
- Ebû Zer'in Müslüman Olması ... 199
- [İslâm Ümmetinin ve Hz. Peygamber'in (s) Bazı Özellikleri] ... 200
- Muhâcirler'in Müslüman Olması ... 201
- Yüce Allah'ın "Önce En Yakın Akrabalarını Uyar." Sözü ... 204
- Resûlullah'ın Ashâbının Karşılaştığı Belâ ve Sıkıntılar ... 215
- [Kureyş'in Benî Hâşim'i Boykot Etmesi] ... 222
- [Umâre b. el-Velîd'in Habeşistan Macerası] ... 235
- Hamza b. Abdülmuttalib'in Müslüman Olması ... 238
- Resûlullah'ın (s) Ashâbının Habeşistan'a Hicretiyle İlgili Rivayetler ... 242
- Mekke'den Habeşistan'a Hicret Edenlerin İsimleri ... 244
- [Osman b. Maz'ûn'un el-Velîd b. el-Muğîre'nin Himayesini Reddetmesi] ... 249
- Ömer b. el-Hattâb'ın Müslüman Olması ... 251
- Mekke'de Kur'ân'ı Açıktan Okuyan İlk Kişi ... 258

Dördüncü Bölüm

- Mekke'de Allah Yolunda İşkenceye Maruz Kalan Müminler ... 261
- [Ebû Cehil'in Hz. Peygamber'in Emrini Yerine Getirmesi] . 270

- Hz. Peygamber'in Müşriklerle Münakaşasını Anlatan Rivayetler.....272
- Yahudi Bilginlerinin ve Ehl-i Kitab'ın Hz. Peygamber'in Sıfatlarıyla İlgili Sözleri.....280
- [Namaz Kılarken Müşriklerin Hz. Peygamber'in Okuduğu Kur'an'ı Gizlice Dinlemeleri].....282
- [Hz. Peygamber'in Davasından Vazgeçmesi İçin Müşriklerin Getirdiği Teklifler].....283
- Habeşistan'a Birinci Hicret Olayı.....292
- Habeşistan'a Hicret Edenlerin İsimleri.....306
- Resûlullah'ın Kavminden Gördüğü Eziyetler.....317
- Resûlullah'ın İslâm'ı Arap Kabilelerine Arz Etmesi.....321
- [Hz. Ebû Bekr'in Mekke'deki Mescidi].....325
- Ebû Tâlib'in Vefatı ve Konuyla İlgili Rivayetler.....327

Beşinci Bölüm

- Hz. Hadîce'nin Vefatı.....335
- Fâtıma'nın Evlenmesi.....338
- Ömer b. el-Hattâb'ın, Ali'nin Kızı Ümmü Külsûm'le Evlenmesi.....340
- Ümmü Külsûm'ün Avn b. Ca'fer b. Ebû Tâlib'le Evlenmesi.342
- Hz. Ali'nin Fâtıma'dan Olma Kızı Zeyneb'in Evlenmesi.....344
- Osman b. Affân'ın Evlenmesiyle İlgili Rivayetler.....346
- Hz. Peygamber'in Sevde bt. Zem'a ile Evlenmesi.....347
- Hz. Peygamber'in Ebû Bekr'in Kızı Âişe ile Evlenmesi.....348
- Hz. Peygamber'in Ömer'in Kızı Hafsa ile Evlenmesi.....349
- Hz. Peygamber'in Zeyneb bt. Huzeyme ile Evlenmesi.....350
- Hz. Peygamber'in Ümmü Habîbe ile Evlenmesi.....350
- Hz. Peygamber'in Ümmü Seleme ile Evlenmesi.....351
- Hz. Peygamber'in Zeyneb bt. Cahş'la Evlenmesi.....353
- Resûlullah'ın Cüveyriye bt. el-Hâris ile Evlenmesi.....354
- Hz. Peygamber'in Safiyye bt. Huyey ile Evlenmesi.....355
- Hz. Peygamber'in Meymûne bt. el-Hâris el-Hilâliyye ile Evlenmesi.....357
- Hz. Peygamber'in Esmâ bt. Ka'b el-Cüveyniyye ve Âmre bt. Yezîd ile Evlenmesi.....358
- Gıfârlı Bir Kadın.....358

- Kendilerini Resûlullah’a Bağışlayan Kadınlar 359
- Hz. Peygamber’in Câriyeleri 361
- Oğul Yerine Allah’ın Hz. Peygamber’e Verdiği İhsan 364
- Resûlullah’la Alay Edenler ve Mucizeler 365
- Rükâne b. Abdüyezîd Olayı 369
- Peygamberliğin Delilleri 370
- Ümmü Şerîk ed-Devsiyye’nin Müslüman Olması 379
- Ebû Hüreyre’nin Müslüman Olması 381
- Adî b. Hâtim’in Müslüman Olması 382
- Cerîr b. Abdullah’ın Müslüman Olması 387
- [Resûlullah’ın Müslümanlardan Yapmalarını İstediği Ameller] 388
- Resûlullah’la (s) Beytülmakdis’e İsrâ Olayı 393
- [Namaz ve Orucun Üç Aşamada Farz Kılınması] 396

Kitâbü’l-Meğâzî’nin
İkinci Kısmı

Kitâbü’l-Meğâzî’nin Üçüncü Bölümü

- [Bedir Gazvesi] 403
- [el-Küdr Gazvesi] 411
- Sevîk Gazvesi 412
- Zû Emer Gazvesi 415
- [Bahrân Seferi] 416
- [Benî Kaynukâ Muhasarası] 417
- Zeyd b. Hârise’nin Karede Seferi 420
- [Bedrü’l-Mev‘id Gazvesi] 421
- Ka‘b b. el-Eşref’in Öldürülmesi 422
- [Muhaysa ve Huveysa’nın Hikâyesi] 426
- Uhud Gazvesi 428

› **Dizin** 449

Birkaç Söz

Kültürler arasında bilgi alışverişini sağlıklı yapmanın yollarından biri, temel kaynakların dikkatli bir şekilde çevrilmesidir. Bu düşünceyle ihmal edildiğini düşündüğümüz, Peygamberimizin (s) hayatıyla ilgili temel kaynakları çevirme çalışmasına birkaç yıl önce başlamıştık.

Elinizdeki kitap Siyer'le ilgili temel kaynakların başında gelen bir eser olup bunu takiben, yine temel kaynaklardan Vâkıdî'nin *Kitâbü'l-Meğâzî*'si ve Belâzürî'nin *Ensâbü'l-eşrâf*ının Hz. Peygamber'in hayatıyla ilgili ilk iki cildi çevrilmektedir. Bu temel kaynakların yanı sıra tespit ettiğimiz birkaç eser daha çevrildiğinde hem ilim dünyasına hem de Siyer'le ilgilenen okuyuculara belli başlı temel metinleri sunma imkânına kavuşmuş olacağız.

Çeviriler üniversitelerimizde çalışan değerli akademisyenlerimizden meydana gelen seçkin bir ekip tarafından gerçekleştirilmiştir. Kitaplardaki dil ve üslup bütünlüğünü bozmamak için her bir eseri bir akademisyenimiz çevirmiş olup bütün metinler, tarafımdan okunmuştur. Bu kitapları baştan sona okuma bahtiyarlığına erişmeme sebep olduğu için bu projede yer almaktan büyük bir haz duyduğumu ifade etmeliyim.

Kitapların tespitini ve çeviri işini bana tevdi eden ve rahat çalışma olanağı sunan yayınevi yetkililerine teşekkür ederim.

Çalışmada gösterdiğimiz titizliğe rağmen bazı hatalarımızın olması mümkün, hatta kaçınılmazdır. Tespit edilen hataların bize bildirilmesi, ilme katkı olarak teşekkür ve minnet duygularıyla karşılanacaktır.

"Namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm ortağı olmayan âlemlerin Rabbi olan Allah'ındır." (En'âm 6/162)

Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN
Editör

Mütercimin Önsözü

Siyer, hadis ve neseb bilgini olan Ebû Abdullah Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî, 80/699 yılında Medine'de doğdu. Babası İshâk, amcaları Mûsâ ve Abdurrahman ile kardeşleri Ömer ve Ebû Bekr de ilimle, bilhassa hadis rivayetiyle uğraşan kimselerdi.

İbn İshâk eğitimini, başta babası ve amcaları olmak üzere birçok şahsiyetten hadis, siyer-meğâzî, şiir, eyyâmü'l-Arab[1] ve ensâb bilgileri alarak tamamladı. Çoğu Sahâbe çocuğu olmak üzere 100 kadar Medineli râviden hadis aldığı söylenir. Ona ders veren Medine'nin meşhur âlimleri arasında Âsım b. Ömer b. Katâde, Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekr, Yezîd b. Rûmân, Muhammed b. İbrahim et-Teymî, Ebân b. Osman b. Affân, Muhammed el-Bâkır, Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf, Abdullah b. Ömer'in mevlâsı Nâfî, Atâ b. Yesâr, Abdurrahman b. Esved, Sâlim b. Abdullah b. Ömer ve İbn Şihâb ez-Zührî bulunmaktadır. Kendisinin bazı sahâbîlere yetiştiği, bu arada Enes b. Mâlik'i (ö. 93/711-12) gördüğü ve Sa'îd b. Müseyyeb'e de bir süre öğrencilik yaptığı bilinmektedir. Şiîliğe temayül etmesi sebebiyle 118 (733) veya 119 (737) yılında İskenderiye'ye gitmek zorunda kaldığı ifade edilir. Orada da hadis rivayetiyle meşgul oldu ve bazı hadis şeyhlerinden hadis aldı. Daha sonra doğrudan veya Medine'ye döndükten sonra Irak'a geçti.

---

[1] Arap kabileleri arasında meydana gelen savaşlar (E).

Her âlim hakkında olduğu gibi İbn İshâk aleyhinde de konuşanlar olmuştur. Bunların başında Medine'nin iki meşhur hadis âlimi Hişâm b. Urve ile Mâlik b. Enes geliyordu. Aslında Mâlik b. Enes onu hadis rivayeti dolayısıyla değil, Hz. Peygamber'in (s) Hayber, Kurayza, Nadîr gibi gazvelerine dair bilgileri Yahudi asıllı Müslümanlardan alması sebebiyle eleştiriyordu. Hişâm b. Urve de İbn İshâk'ın eşinden hadis rivayet etmesinin doğru olmadığını ileri sürmüş ve onu yalancılıkla suçlamıştır. İbn İshâk ise kendi aleyhinde konuşmasına rağmen kitabına ondan birçok rivayet almıştır. İbn İshâk, çeşitli tenkit ve ithamlara mâruz kalmış olmakla birlikte, başta Buhârî olmak üzere Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbel gibi muhaddisler ondan hadis rivayet etmekte bir beis görmemişlerdir.

Hadis ve siyer-meğâzî alanlarında İbn İshâk'ın üstadı olan İbn Şihâb ez-Zührî, "Meğâzî ilmini öğrenmek isteyen İbn İshâk'a müracaat etsin." derdi. ez-Zührî ve Süfyân b. Uyeyne, "İbn İshâk yaşadığı müddetçe Medine'de ilim yok olmaz."; İmam Şafiî de "Meğâzîde derinleşmek isteyen kimse Muhammed b. İshâk'a muhtaçtır." diyerek kendisini övmüşlerdir. İbn Sa'd ise ilk defa meğâzîyi bir araya toplayan ve bu alanda bir kitap yazan kişinin İbn İshâk olduğunu belirtmiştir. Siyer alanında İbn İshâk'ı en büyük âlim kabul eden ez-Zührî, zaman zaman meğâzî ile ilgili konularda kendisine bir şeyler sorduğu gibi, onun ölümünden sonra öğrencileri de herhangi bir hadis hakkında şüpheye düştükleri zaman İbn İshâk'a başvururlardı.

Abbâsîlerin iktidarı ele geçirmesinden sonra Medine'den ayrılarak Halife Ebû Ca'fer el-Mansûr'un kardeşi el-Cezîre Valisi

Abbâs b. Muhammed'in yanına gitti (142/759-60) ve orada beş yıl kadar hadis rivayetiyle meşgul oldu. Ardından Kûfe'ye, oradan da Hîre'ye geçti. Kûfe'de iken aralarında Ebû Yûsuf'un da bulunduğu birçok kişi ondan meğâzî dersleri aldı. Halife Mansûr'un yanına vardığında kendisini Abbâsîlerin iktidara gelmesinden önce tanıyan Mansûr, onu oğlu Muhammed'e hoca tayin etti ve ayrıca onun için başlangıçtan o güne kadar gelen bir tarih kitabı yazmasını istedi. İbn İshâk, daha önce Medine'de topladığı zengin malzemeye dayanarak istenen kitabı yazdı ve halifeye sundu; ancak daha sonra onu çok geniş bulan halifenin isteği üzerine özetlemek zorunda kaldı. Saray kütüphanesine konulan ilk yazdığı nüsha râvi Seleme b. Fazl'ın eline geçmiş ve onun aracılığıyla nakledilmiştir.

İbnü'n-Nedîm ve Yâkût el-Hamevî İbn İshâk'ın *Kitâbü'l-Hulefâ* adlı bir eserinin daha mevcut olduğunu söylerler.

Mehdî ile Horasan ve Rey'e giden İbn İshâk buralarda da hadis rivayetini sürdürdü. 146 (763) yılında Bağdat'ın kurulması üzerine halifenin maiyetinde yer alması sebebiyle oraya yerleşti, vefatına kadar yine hadis rivayetiyle meşgul olup *es-Sîre*'sini okuttu. 151 (768) yılında burada öldü.

Yaşadığı dönemde "emîrü'l-mü'minîn" unvanıyla anılan muhaddislerden olan İbn İshâk'tan pek çok kişi hadis ve meğâzî rivayet etmiştir. Mutâ et-Tarâbîşî, bunların sayısını 131 olarak verir. Buhârî, İbn İshâk'ın meğâzî dışında çoğu ahkâma ait 17.000 hadis rivayet ettiğini, Zehebî ise bunların çeşitli yollarla gelen senedleri dolayısıyla mükerrerleriyle birlikte bu sayıya ulaştığını, gerçekte sayılarının bu rakamın onda biri dahi olmadığını belirtir. Kendisi de bu hadislerin bir kısmını *es-Siyer ve'l-meğâzî*'siyle tefsir, hadis, fıkıh, tarih ve ahbâr kitaplarında kullanmıştır.

Muhaddislerle cerh ve ta'dîl âlimlerinin İbn İshâk'a yönelttikleri en ağır tenkit, onun hadisi aldığı râvi veya şeyhi atlayıp (tedlîs) ilk râvinin adıyla nakletmesidir. Ancak bu husus, tarih ve hadis rivayeti arasındaki farktan ileri gelmektedir. Hadisler genellikle kısa ve bir olayın birbirine bağlı unsurlarıyla anlatılmasının söz konusu olmadığı metinlerdir. Tarih yazıcılığında ise olayları birbirine bağlamak suretiyle anlatım esastır. İbn İshâk'ın tarihçi yönüyle birçok hadisin senedini birleştirerek vak'ayı anlatması, ilk defa kendisinin başvurduğu bir usûl değildir. Aynı usûlü, hadisteki üstünlüğü kabul edilen ve meğâzî ile de ilgilendiği bilinen İbn Şihâb ez-Zührî ile fakih ve muhaddis olmasının yanı sıra meğâzî sahasındaki ilk otoritelerden sayılan Urve b. Zübeyr de kullanmıştır.

Ahmed b. Hanbel'in *"Üç çeşit bilgi vardır ki bunların asılları yoktur: Meğâzî, melâhim (gelecekte yaşanacak kanlı olaylar ve beklenen fitneler) ve tefsîr."*[2] dediği rivayet edilmiştir. Burada *"bunların asılları yoktur"* ifadesinden maksat, *"bu ilimlerin isnatları yoktur"* demektir. Doğrusu şu ki, bu ilimlerde bol miktarda mürsel hadis kullanılmıştır. Rivayetlerin senetleri olsa bile bu senetlerde eksiklik vardır. İbn Teymiyye de bu sözü bu ilimlerde mürsel hadislerin çokça kullanılması anlamında ele almıştır. Abdülfettâh Ebû Gudde'ye göre bu sözün, "Bu kitaplarda zayıf ve uydurma hadisler yaygındır; zira bu kitaplar, hadis ve ahkâm kitapları kadar, muhaddis imamların ve tenkid ehli üstadların çalışmalarına konu olmamıştır" şeklinde anlaşılması da mümkündür. Nitekim Zehebî'nin yorumu daha çok bu yönde olmuştur.

İbn İshâk ve çağdaşları, Hz. Peygamber'in hayatı hakkında yazmış oldukları eserlere *el-Meğâzî*, bazen de muhtevasını göstermek için *el-Meğâzî ve's-siyer* adını vermişlerdir. Nitekim İbn Sa'd da İbn İshâk'ın eserin adını *el-Meğâzî* şeklinde verir. İbn Hişâm'dan sonra bu tür eserler için *es-Sîre* isminin kullanılması yaygınlık kazanmıştır. Belki de bundan dolayı İbnü'n-Nedîm, İbn İshâk'ın eserinden *Kitâbü's-Sîre ve'l-mübtede ve'l-Meğâzî* diye bahseder. Muhammed Hamidullah ise eserin ismini *Sîretü İbn İshâk* şeklinde verdikten sonra, aslında *Kitâbü'l-Mübtede ve'l-meb'as ve'l-meğâzî* şeklinde isimlendirildiğini ifade etmiştir.

---

[2] Alî el-Kârî, *Uydurma Olduğunda İttifak Edilen Hadisler*, s. 310.

İbn İshâk'ın en önemli eseri olan *es-Siyer ve'l-meğâzî*, müellifi henüz hayatta iken büyük bir şöhret kazanmasına, altmışa yakın râvi tarafından rivayet edilmesine ve daha sonraki nesilden on âlimin birer nüshaya sahip olmasına rağmen bütünüyle günümüze ulaşmamıştır. Eser günümüze üç yolla gelmiştir:

a. Orijinal nüshalarla:

Fas'taki Karaviyyîn ve Rabat kütüphaneleriyle Dımaşk Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye'de eserin üç eksik nüshası bulunmuştur. Fas'ta bulunan birinci parçanın baş tarafından bir yaprağı eksik olup sonunda birinci bölümün bittiği, ikinci bölümün Râhib Bahîrâ olayı ile başlayacağı ifade edilmektedir. İkinci parça birinci parçayı tamamlar ve Râhib Bahîra olayı ile başlar, İsrâ olayı ile sona eder. Şam'daki parça ise Bedir Savaşı'yla başlar, Uhud Savaşı'yla sona erer.

Eserin Arapça olarak yapılan iki neşrinde bu yazmalar esas almıştır. Muhammed Hamidullah eseri *Sîretü İbn İshâk el-müsemmâ bi-Kitâbi'l-Mübtede' ve'l-meb'as ve'l-meğâzî* (Fas, 1396/1976), Süheyl Zekkâr ise *Kitâbü's-Siyer ve'l-meğâzî* (Dımaşk 1396/1976) adlarıyla yayımlamışlardır.

b. İbn Hişâm'ın es-Sîretü'n-Nebeviyye adlı eseriyle:

İbn Hişâm, İbn İshâk'ın *es-Siyer ve'l-meğâzî*'sinin Ziyâd b. Abdullah el-Bekkâî tarafından rivayet edilen ve Kûfî-Bağdâdî diye meşhur olan nüshasını kısaltmış, bu arada Hz.

Peygamber'le ilgili olmayan veya Kur'ân'da temas edilmeyen olayları, uydurma olduğu ileri sürülen şiirleri, bazılarını incitebilecek nezakete uymayan haberleri ve el-Bekkâî'nin mevsuk saymadığı bilgileri eserine almadığını, aldıklarını ise rivayet edildiği şekliyle aynen kitabına aktardığını belirtmektedir. M. Hamidullah'ın beyanına göre Fas ve Şam'da bulunan parçalar, İbn Hişâm'ın *Sîre*'siyle karşılaştırıldığında açıklamalarda, kelimelerde, takdim ve tehirde birtakım farklılıklar görülür. Ancak bu farklılıkların çok ve önemli olmadığı anlaşılmaktadır.

Yine M. Hamidullah'ın tespitine göre İbn Hişâm, bazı bilgilerin yanı sıra özellikle kitabın orijinalinde bulunan birçok şiiri, İbn İshâk'ın nisbet ettiği kimselere nisbet etmenin doğru olmadığına inandığından kitabına almamıştır.

c. Tarih, tefsir ve hadis kitaplarıyla:

İbn İshâk'm *es-Siyer*'i incelendiğinde Hz. Peygamber'in, hayatı ve şahsiyetiyle münferit bir hadise gibi telakki edilmeyip, dünya ve insanlık tarihinin bir parçası, Hz. Âdem'den itibaren gönderilen peygamberlerin devamı ve son halkası olarak ele alındığı görülür. Dolayısıyla tarih ve ahbâr kitaplarında İbn İshâk'tan pek çok iktibaslar yapılmıştır. Nitekim İbn Hişâm, *Mübtede* adıyla anılan bölümün önemli bir kısmını eserine almamakla birlikte, bu bölümde yer alan kısas-ı enbiyâ ve Câhiliye dönemini ilgilendiren haberleri, Taberî'nin tarih ve tefsir kitaplarında, Mekke'nin ve Kâbe'nin eski tarihiyle ilgili olanları da Ezrakî'nin *Ahbâru Mekke*'sinde bulabilmekteyiz. Çeşitli tefsir ve hadis kitaplarında da ondan yapılan pek çok rivayetler mevcuttur. Bu rivayetlerin tamamının *es-Siyer*'den alınmış olduğunu iddia etmek mümkün olmamakla birlikte, rahatlıkla önemli bir miktarının buradan alındığını söyleyebiliriz.

Bütün bu kaynaklardaki rivayetler toplanmak suretiyle tama yakın bir *es-Siyer ve'l-Meğâzî* elde etmek mümkün görünmektedir. Nitekim bu amacı gerçekleştirmek üzere bir çalışma yapan Alfred Guillaume, başta İbn Hişâm'ın eserinde yer alan metinle Karaviyyîn Kütüphanesi'ndeki yazma nüshayı, ayrıca Taberî'nin *Târîh*'inde ve Ezrakî'nin *Ahbâru Mekke*'sindeki ondan alınan haber ve rivayetleri bir araya getirerek *The Life of Muhommad a Transiation óf İshâq's Sîrat Rasül Allah* adıyla İngilizceye tercüme etmiştir (Oxford 1955). Abdüllatîf et-Tîbâvî bir makalesinde bu çalışmada bazı hataların bulunduğunu tespit etmiştir. M. Hamidullah'a göre de Guillaume, İbn İshâk'ın olduğu söylenen her şeyi bir araya getirmek ve kitabına eklenenleri çıkarmak istemiş, ancak bu konudaki bilgisinin yetersizliği sebebiyle, çalışmasında başarılı olamamıştır.[3]

Elinizdeki çeviri Dr. Süheyl Zekkâr'ın tahkikini yaptığı ve *Kitâbü's-Siyer ve'l-meğâzî* adıyla neşrettiği nüshayı (Dımaşk, 1398/1978) esas alınarak hazırlanmıştır. Eserin bir de Muhammed Hamidullah'ın *Sîretü İbn İshâk* adıyla yayımladığı ikinci bir neşri bulunmaktadır. S. Zekkâr'ın neşri tahkik kuralları bakımından daha titiz bir çalışmadır. Dipnotlarda yazma nüshalar arasındaki farklar belirtildiği gibi, bazı yazım hataları da başka kaynaklarla mukayese edilmek suretiyle tespit ve tashih edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca dipnotlarda yer yer konuyla ilgili bilgi farklılığın işaret edilmiş, bazı konularda da açıklayıcı bilgiler verilmiştir.

---

[3] Buraya kadar verdiğimiz malumat, şu kitaplardan yararlanılarak hazırlanmıştır: Aliyyü'l-Kârî, *Uydurma Olduğunda İttifak Edilen Hadisler*, (thk. Abdülfettah Ebû Gudde), çev. Dr. Halil İbrahim Kutlay, İnkılâb Basım-Yayım, İstanbul 2011. s. 310-311; İbn İshâk, *es-Siyer ve'l-meğâzî*, (Mukaddimetü'l-muhakkık), (thk. Dr. Süheyl Zekkâr), Dâru'l-Fikr, Dımaşk 1398/1978, s. 5-20; Muhammed b. İshâk b. Yesâr, *Sîretü İbn İshâk el-Müsemmâ bi-Kitâbi'l- mübtede ve'l-meb'as ve meğâzî*, (Mukaddime), (thk. ve mukaddime: Muhammed Hamîdullah), Ma'hadü'd-Dirâsât ve'l-Ebhâs li't-Ta'rîb, Matba'atü Muhammed el-Hâmis, Fas 1396/1976, s.لو -ا ; Mustafa Fayda, "İbn İshâk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopesi*, İstanbul 1999, XX, 93-96.

Eserin bir de Türkçe tercümesi mevcuttur. Sezai Özel, Muhammed Hamidullah'ın neşrini esas alarak eseri *Siyer* adıyla yayımlamıştır (İstanbul 1988, 1991). Çeviride senetler kitabın arkasına atılmış olduğu gibi az da olsa yer yer bazı cümleler ve şiir beyitleri atlanmıştır.

Metnin aslına sadık kalarak Türkçeye en uygun şekilde aktarma gayreti içinde olduğumuz İbn İshâk'ın elinizdeki çevirisini yaparken, daha önce yapılmış olan çeviri ile karşılaştırma da yaptık. Bu karşılaştırmayla eski çeviride yapılan bazı hataları görme ve kendi çevirimizdeki kapalılıkları asgariye indirmeye çalıştık.

Özellikle ikinci kısımda konu başlıkları azdı ve bazı rivayetler konu başlıklarıyla uyuşmuyordu. Birinci kısımda da yer yer konu başlıklarıyla uyuşmayan rivayetler vardı. Biz bu tür rivayetler için muhtevaya uygun olarak yeni başlıklar ekledik ve bunları köşeli parantez [...] içinde gösterdik.

Arapça metinde bazı ayetler tam yazılmayıp başından bir miktar sonundan bir miktar yazılıp aradakilere işaret edilmiştir. Bu gibi yerlerde ayet meallerini tam verdik.

Farklı nüshalar esas alınarak tahkiki yapılan Arapça bir eserin dipnotlarının tamamının başka bir dile aktarılması mümkün olmadığı gibi anlamı da yoktur. Asıl metinde eksiksiz bir tercümeyi esas almakla birlikte dipnotlarda seçici davrandık. Açıklayıcı mahiyetteki dipnotları tercüme ettik, fakat ı) nüshalar arasındaki farklara işaret eden, ıı) yazma nüshadaki metinde hata olduğunu ortaya koyan, ııı) daha fazla bilgi için başka kaynaklara yönlendirme yapan, ıv) metindeki bir kelimenin anlamını bir veya birkaç kelimeyle açıklayan dipnotları çevirmedik. Kelime anlamını açıklayan bilgiyi tercümede değerlendirdik.

Muhakkikin de açıklama yapmadığı bazı yerlerde, bazı kavram veya konuların daha iyi anlaşılması için kısa açıklamalara ihtiyaç olduğunu gördük. Dipnotlarda verdiğimiz bu tip açıklamaları (M) harfiyle belirttik.

Rabbimizin bize üsve-i hasene olarak sunduğu rahmet peygamberi Hz. Muhammed'in (s) hayatını anlatan böylesine önemli bir eseri tercüme etme imkânını bahşettiği için O Zât-ı Akdes'e sonsuz hamd ü senada bulunuyorum. Gayret bizden, tevfîk Allah'tandır.

Prof. Dr. Ali BAKKAL
2012 - Ankara

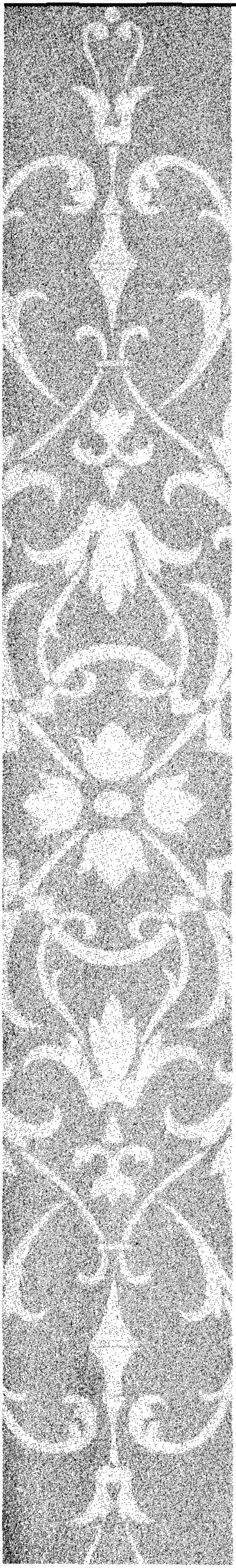

Muhakkikin Girişi

İslâm'ın doğuşu sırasında Mekke, Yesrib ve Tâif gibi şehirlerde oturan kuzey Arap tüccarlarının çoğu okuma yazma bilirdi. Miladî V. asrın ortalarından itibaren Arap Yarımadası'nın kuzeyinde iktisadî ve siyasî açıdan kesintisiz olarak bir gelişme sürecinin varlığı göze çarpmaktadır. Bu asırda Arap Yarımadası'nın çevresinde veya iç kısımlarında Farslıların ve Bizanslıların destekleriyle varlıklarını devam ettiren küçük devletler iyice zayıflamış veya çökmüşlerdi. Yemen'in güçlü merkezî hükümeti çökmüş, önce Habeşlilerin, sonra da Farslıların eline geçmişti. Yemen'in düşüşü ile Yarımada'da ticaret yollarına ve pazarlara hakim olup aristokrat cumhuriyete benzer bir yönetim şekline sahip olan Mekke'nin yükselişi eş zamanlı olarak gerçekleşmiştir. Mekkeliler, bir yönüyle Yarımada'nın dahilinde, diğer yönüyle komşu devletlerle birlikte şehirliler ve bedevîler arasında alâka tesis etmek suretiyle "îlâf" düzenini oturtmuşlardı.[1] Mekke'nin çevresiyle birlikte hareket eder durumda olmasının, eskiden beri Araplar nezdinde dinî bir merkez olan Mekke'nin başlıca ticarî bir merkez olması neticesini de doğurması tabiî bir durumdur. Mekke'nin dışarıya mahsus dinî, kültürel ve siyasî tesirler altında kalması da normal bir durum olarak karşılanmalıdır. Yarımada'nın kuzeyindekiler Yahudilik ve Hıristiyanlığı bildikleri gibi Mekkeliler de bu iki din hakkında bilgi sahibiydiler. Yine onlar Farslılar ve Rumlar hakkında da bazı bilgilere sahiptiler; "Helen Kültür Sahası"[2] diye bilinen ve bu bölgede hakim olan geleneksel kültür hakkında da bazı şeyler biliyorlardı. Bu haricî geleneksel kültürün bazı unsurları Mekke'ye kadar uzanmış ve genel olarak Mekke'ye ve Yarımada'nın kuzeyine mahsus bir geleneksel kültür oluşmuştu. Mesela bu çerçevede Arapların aldığı kültürel unsurlardan birisi, aslında Nabatlılara[3] ait olan yazıdır. Gelişimi miladî XIV. asrın başlarına kadar uzayan ve ilk örnekleri bize kadar ulaşan bu yazı, Yarımada'nın kuzeyinde ve güneyinde Mekke ticaretinin yaygınlaştığı pazar ve çarşıların bulunduğu bölgelerde yaygınlaşmıştı. Şüphesiz çoğu tüccar olan Kureyş gençleri çeşitli antlaşmalar yaparlar, yaptıkları akitleri tescil ederler ve mektup yazma ihtiyacı duyarlardı. İşte bu yüzden onların çoğu Arapça yazmasını da bilirlerdi. Kitaplara, yazmaya, akitlere, ticarî düzenlemelere çokça işarette bulunan Kur'ân, bütün bunların onlar tarafından bilindiğine ve uygulandığına dair açık bir şahittir.[4] Siyer, tarih ve tabakât kitapları da Mekke ve Medine'de yazma ve okuma işini iyi yapan kimselerin bizzat isimlerini zikretmekle bu hususu desteklemektedir. Bu kitapların, daha çok Medine-i Münevvere'ye mahsus olmak üzere yazmayı, yüzmeyi ve ok atmayı iyi bilen kişilere "el-Kâmil [çoğulu el-Kemele]" denildiğinden bahsetmesi önemlidir. Ensâr arasında bu kişilerin sayısı azımsanmayacak kadar çoktu.[5]

---

[1] Krş. *Nâkâidu Cerîr ve'l-Ferezdak*, II, 185, 638; *Dîvânü Cerîr*, I, 261-262; Grunenbuam, *The Natur of Arabe Unity Before Islam*; in: Arabica X, 1963; Caskel, *Entdeckungen in Arabien*, 27-32; Kister, *Mecca and Tamim*; in; Jesho VIII, 1965, p. 113-116.

---

[2] Krş. E. Rosenthal, *Das Fortleben der Autike im Islam*, 8 ff.

[3] Krş. Abbot, *N. The Rise of the North Arabic Script*, Chicago 1939; Dussaud, *La Pénétration des Arabes* 64; Altheim - Sttiehl, *Die Araber*, II, 313 ff; Cevâd Alî, *el-Mufassal*, III, 191 vd.

[4] Kur'ân, 23/282; Krş. Nâsırüddîn el-Esed, *Mesâdiru'ş-şi'ri'l-câhilî*, 41-133.

[5] *Tabakâtü İbn Sa'd*, III,136; *Fütûhu'l-büldân*, 473-477.

Bu kısa girişte Araplarda "tarih bilinci"nin varlığı, esası ve gelişmesiyle ilgili gerekli olan incelemeye de temas etmemiz gerekir. Şimdi, güney Araplarına ait yazıt ve kitabelerden öğreniyoruz ki, onlar her olayın tarihi yazıyorlar, her şeye tarih düşüyorlardı.[6] Aynı şekilde ilk kuzey Arap kitabeleri de tarihliydi. Yine biz biliyoruz ki, Mekkeliler aralarında geçen olayları birbirlerine anlatırlar, gece sohbetleri yaparlardı. Anlattıkları şeylerin bir kısmı Yarımada'nın geçmişi, bir kısmı da çeşitli devletler ve komşu medeniyetlerle ilgiliydi. Hz. Peygamber (s) vefat edip yeni Arap-İslâm devletinin idare esasları oluşmaya başladığında, ikinci halife Ömer b. el-Hattâb, Hz. Peygamber'in (s) Mekke'den Medine'ye hicretini, düşünmeye bile gerek kalmadan yeni devletin ve yeni davetin tarih başlangıcı olarak kabul etmiştir. Mekkelilerin ve kuzeylilerin duyarlılığının bir neticesi olarak ortaya çıkan ilk Arap tarih bilinci, yeni daveti desteklemekte olup, "ümmet" ve devlet kavramı çerçevesinde gerçekleşen bir doğuştur. Diğer taraftan, kabileler arası mücadelelerin fetihler ve şehirlerin inşasıyla birlikte başladığını ve yine merkezî hükûmet ile bazı kabile mensuplarının mücadelesinin de bu dönemde ortaya çıktığını ifade etmek gerekir. Her kabilenin, gücü yettiği zaman başkalarını kendisinden uzaklaştırarak kendisine mahsus "târihî bir suret" inşâsına bizzat kendisinin yönelmesi tabiî karşılanmalıdır. Bütün bunlar bizi şöyle demeye zorlar: Arap tarih bilinci, hicrî ikinci asır tarihçilerinin yazılarıyla başlamıştır. Bu, Arap çevresinde doğan asıl bilinçtir. Her ne kadar tarih bilinci konusunda haricî unsurların tesirleri olmuşsa da bu tesirler geçici ve ârizî niteliktedir.[7]

---

[6] Krş. Rosental, *İlmü't-târîh inde'l-müslimîn*, 21-22 (el-Alî çevirisi).

[7] Grunebom, *The Nature of Arab Unity Before Islam*, in: Arabica X 1963; Rosental, *İlmü't-târîh inde'l-müslimîn*, s. 33 vd.; Braune, W. *Historical Consciounnes in Islam*, 38-43; in: *Thelogy and Law in Islam* (ed. G. E. Von Grunebaum) II, 1969.

I. hicrî asırdaki ilk tarihî ihtimam, ortaya yeni çıkmış ve gelişmekte olan ümmetin yakın tarihi olması münasebetiyle Sîret-i Nebeviyye çerçevesinde yoğunlaşmıştır. Toplum, "yeniden kendisine gelmek ve toparlanmak" için büyük bir çaba içine girmişti. Bu eşsiz tarihî tecrübe, bir nübüvvet ve bir ilk örnek toplum tecrübesiydi. "Tarihî sûret"in, ümmet ve yeni bir toplum fikrini desteklemesi, bu oluşuma imkân vermesi gerekiyordu. Fetihler ve diğer milletlerle olan ilişkiler neticesinde ortaya çıkan yeni problemler, Hz. Peygamber'in (s) savaşlarına, onun idare tarzına ve vahyin tecrübesine müracaat edilerek çözülmek isteniyordu. Hz. Peygamber'in sîreti, bu geniş tarihî perspektif çerçevesinde yazıldı. Aynı zamanda Hz. Peygamber'in sîreti, geçmişte yaşamış peygamberler ve onlara tabi kavimlerin tevhîd fikri etrafında oluşturdukları münasebetlerin ve tarihî tecrübenin en mükemmelini ifade ediyordu. Herkes tarafından bilinen bu tarihî bilgilerin kaynağı, Kur'ân, geleneksel Arap malumatı, Arap kabilelerinin fethedilen ülkelerde onlarla birlikte yaşarken öğrendikleri ve yine Arap kabilelerinin yazılı olmayan yaşam tarzlarıdır. Sîret ve onu takip eden konularda gösterilen ihtimam, Cahiliye devrinde meydana gelen ve "Eyyâmü'l-Arab" diye isimlendirilen kabileler arasındaki çatışmalar ve olaylarla ilgili bilgiler hakkında da gösterilmiştir. Buna ilaveten şunu da söylememiz gerekiyor: İslâm devletinin siyasî tarihinin başlamasıyla birlikte, devlete hâkim olan güç ile bazı dinî siyasî gruplar arasında da çatışmalar başlamıştır. Öyle ki bu siyasî çatışmalar Emevî hakimiyetinin sonunu getirmiştir.[8]

I ve II. hicrî asırlarda birçok âlim, Siyer-i Nebî ve onu tamamlayan tarihî bilgileri tespit hususunda özenle çalışmışlardır. Vehb b. Münebbih, Ebân b. Osmân b. Affân, Urve b. ez-Zübeyr, Şürahbîl b. Sa'd, Abdullah b. Ebû Bekr b. Hazm, Âsım

---

[8] Abdülazîz ed-Dûrî, *İlmü't-târîh inde'l-Arab*, 17-20.

b. Ömer b. Katâde, Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zührî, Musa b. Ukbe, Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr ve Muhammed b. İshâk bunlardandır. Vehb b. Münebbih'in (34-114/654-732) meğâzî hakkındaki kitabının bir parçası bize ulaşmıştır.[9] Aynı şekilde Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zührî'nin (ö. 124/741) siyer konulu yazılarının bazı parçaları Abdürrezzâk İbn Hümâm es-San'ânî'nin (ö. 211/826) Kitâbü'l-Musannef'i içinde bize kadar gelmiştir. Musa b. Ukbe (ö. 141/758) ve Muhammed b. İshâk (ö. 85-151/705-768), siyer kitabı yazarlığının ikinci merhalesinin mümessilleri ve bunların eserleri de Abbâsîler döneminde yazılmış en eski kitaplar olarak kabul edilirler. Musa b. Ukbe'nin meğâzî hakkındaki kitabının küçük bir parçası da bize kadar ulaşmış olup 1904 yılında yayımlanmıştır. Bu parça üzerinde yapılan bir çalışma, Musa b. Ukbe'nin olayları kronolojik olarak tertip ettiğini, tarihî olayları rivayet ederken rivayetlerin senetlerini özenle zikrettiğini, hocası ez-Zührî'ye karşı umumî olarak güven duyduğunu göstermektedir.[10]

ez-Zührî ve Musa b. Ukbe'nin yaptığı çalışmalar çok önemli olmakla birlikte, İbn İshâk'ın siyerle ilgili çalışması tarihçiler için aslî ve önemli bir kaynak olarak kalmaya devam edecektir. Bir tarihçi olarak onun önemi, şeyhlerinin tecrübelerini anlamasında ve özümsemesinde, yeni tarih anlayışı ve geniş kültürel birikimiyle olayları bütün yönleriyle değerlendirebilme özelliği sebebiyle şeyhlerinin tecrübesini yeniden elden geçirmesinde ve geliştirmesinde, "tarihî suret" için siyasî olayların maksatlarını iyi kavramasındadır. Bu sebeple İbn İshâk, siyer yazarlarının şeyhi, ondan sonra siyer üzerine kitap yazanlar da onun ailesi sayılır. Ondan asırlarca sonra gelen İbn Seyyidünnâs gibi bir siyer yazarı şunu söylüyor: "Eğer, tarihçi İbn İshâk'ın güvenilirliği soruşturmaya tabi tutulursa, Hz. Peygamber'in (s) sîresi ve onun tarihî değeri de bazı tehlikelerle karşı karşıya kalır." Bu sebeple İbn Seyyidünnâs, İbn İshâk'ı eleştirenlere karşı onu müdafaa etmek maksadıyla Sîre'sinin girişinde bir fasıl açmayı gerekli görmüştür.[11]

---

[9] C. R. Hûrî, bu parçayı Heidelberg'de neşretmiştir.

[10] *Kitâbü's-Siyeri'l-evâil*'den naklen. Krş. *Makâlâtü Hörûfter fî Islamic Culture*, I, II. Bu makaleyi Hüseyin Nâsır *el-Meğâziyyü'l-evvel ve müellifûhâ* başlığıyla tercüme etmiştir (1949); Krş. Abdülazîz ed-Dûrî, *İlmü't-târîh inde'l-Arab*, 20-27.

Bu asrın başlangıcından itibaren İbn İshâk üzerine birçok çalışma yapılmış olmakla birlikte,[12] bu alanda tatminkâr neticelere ulaşabilmek için aşılması mümkün olmayan bazı zorluklar vardır. Bu çalışmaların dayandığı malzemeler (delil, madde) oldukça azdır ve bunlar aslî malzeme değillerdir. Öncelikle İbn İshâk'ın kitabı kendisinin ilk olarak yazdığı şekliyle bize ulaşmamıştır. Bize ulaşanlar da bazı düzeltmeler ve ıslah çalışmalarından sonra elimize geçmiştir. Böyle bir çalışmayı yapanların en meşhuru ve en önemlisi İbn Hişâm'dır. Ben seneler önce İbn İshâk'ın *Sire*'sinin Mağrib'te bulunan bir parçasının fotokopisini elde ettim. Onu Dımaşk'ta el-Mektebetü'z-Zâhiriyye'de bulunan *el-Meğâzî* kısmının yazmalarına ekledim. Sonra bu iki parçada bulunan madde ve rivayetlerle, İbn Hişâm'da bulunanları karşılaştırdım. Bu kaşılaştırmadan sonra eserin neşrinin önemi benim için daha anlamlı hale geldi.

Muhammed b. İshâk 85 (705) yılı civarında Medine'de dünyaya geldi;[13] burada büyüdü ve sahâbîlerden bazılarına yetişti. Fakat onun rivayetlerinin çoğu sahâbe çocuklarındandır. Babasından ve Medine'deki tabiîn büyüklerinden hadis dinledi. Sonra bilgisini daha fazla geliştirmek için Mısır'a gitti. 119 (738) yılında biz onun İskenderiye'de olduğunu biliyoruz. Sonra Medine'ye döndü. Çokça rivayette bulunmakla meşhur oldu ve rivayetleri yayıldı. Bu arada o dönemde Medine'nin iki âlimi olan Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr (ö. 146) ve Mâlik b. Enes'le (ö. 179) anlaşmazlığa düştü. Hişâm b. Urve onu yalancılıkla itham etti. Çünkü o, eşi Fâtıma bt. el-Münzir b. ez-Zübeyr'den rivayette bulunuyordu. Hişâm b. Urve ise, İbn İshâk'ın ondan hadis dinlemesine karşı çıkıyor ve "O benim eşimin yanına mı geliyordu?" diyordu."[14] Muhtemelen Hişâm b. Urve, bu sözüyle onun sosyal seviyesinin düşüklüğüne işaret ediyordu. Çünkü İbn İshâk mevlâ idi. 12 (633) yılında Hâlid b. Velîd, Irak bölgesindeki Aynüttemr şehrine girmiş ve burada bir kilisede ders görmekte olan gençleri esir etmişti. Bu gençler arasında Muhammed b. Sîrîn'in babası Sîrîn ve Muhammed b. İshâk'ın dedesi Yesâr da bulunuyordu. Yesâr, Kays b. Mahreme'nin mevlâsıydı. Hatîb el-Bağdâdî'nin rivayetine göre esir edilen Yesâr değil, onun da babası olan Hıyâr idi. Dolayısıyla Kays b. Mahreme b. el-Muttalib b. Abdümenâf'ın mevlâsı da Hıyâr idi. Bundan anlaşılıyor ki, İbn İshâk'ın dedeleri ehl-i kitab olup bu konuda bilgi sahibi olan insanlardı. Nitekim bu husus, onun anlattığı kıssalardan ve Hz. Peygamber'den (s) önceki asırlarda meydana gelen olayları rivayet etmesinden de anlaşılmaktadır. Yine onun Süryaniceyi bildiği de anlaşılmaktadır. Muhtemelen bu dil, kendisine ailesinden veraset yoluyla intikal etmiştir. Onun, bütün bunları, uzun süre ikamet ettiği Mısır'da öğrenmiş olma ihtimali de vardır.

---

[11] *Uyûnü'l-eser*, I,10-17.

[12] Johann Fuck'ın kitapları arasında İbn İshâk üzerine bir çalışma (1925) bulunmaktadır. Yine Fischer, İbn İshak'tan rivayette bulunanlarla ilgili bir makale yayımlamıştır. Horovitz de yukarıda zikredilen bir makalesinde olduğu gibi onun üzerine çalışmıştır. Krş. ed-Dûrî, 27-32.

[13] İbn İshâk'ın hayatından bahseden önemli kaynaklar şunlardır: *Tabakâtü fuhûli'ş-şu'arâ li-İbn Selâm*, 8, 11, 206; *Tabakâtü İbn Sa'd*, VI, 396; *el-Me'ârif*, 491; *el-Fihrist*, 92; *Târîhu Bağdâd*, I, 214; *Mu'cemü'l-üdebâ*, XVIII, 5 vd.; *Vefeyâtü'l-a'yân*, IV, 276-277; *Târîhu'l-İslâm*, VI, 375-378; *Mîzânü'l-i'tidâl*, III, 468; *Tezkiratü'l-huffâz*, II, 172; *Tehzîbü't-tehzîb*, IX, 38; *Uyûnü'l-eser*, I, 10-17.

Onun Mâlik'le olan anlaşmazlığını da bir yönüyle anlamak mümkündür. Çünkü İbn İshâk, "Onun rivayet ettiği hadisleri bana arzedin; çünkü ben onun baytarıyım." derdi. Mâlik de, "İbn İshâk nedir? O, deccallardan bir deccaldır. Biz onu Medine'den çıkardık."[15] demiştir. Bu münakaşayı anlamak zor değildir. Bu münakaşa aynı meslek grubu içinde meydana gelen anlaşmazlıktan ibarettir. Eski âlimler "Asırdaş olmak perdedir." derlerdi. Ancak biz konunun bu çerçevenin dışına taştığı düşüncesindeyiz. İbn İshâk'ın yaptığı tarih yazıcılığının tabiatı, detaylı bir tetkik neticesinde olayları birbirine bağlamak suretiyle rivayet silsilesini birleştirmeyi, tek bir anlatım tarzını seçmeyi ve mümkün olduğu kadar kısa bir anlatımı gerektirir. Hatadan sakınma konusunda titiz bir hadisçi olan Mâlik'in bütün bunları dikkatle incelemesi ve hepsine de şek ve şüphe ile yaklaşması tabiî karşılanmalıdır. Mâlik'in İbn İshâk hakkında böyle söylemesinin diğer önemli bir sebebi de, İbn İshâk'ı Medine'den çıkaranların, onun ve onun düşüncesinde olanların olduğu düşüncesidir.[16] Öyleyse bu anlaşmazlık sadece sırf ilmî anlayış farklılığından kaynaklanmıyor, konunun bir de siyasî ciheti bulunuyordu. Kaynaklar Mâlik'in iddiasını daha çok desteklemektedir. Nitekim Mısır'dan döndükten sonra İbn İshâk'ın Kaderiyye inancında olduğu ve bu sebeple Medine'de kendisine celde vurulduğu haberi yayılmıştı. İbn İshâk da kendisine yapılan ithamı reddetmemiştir. Fakat Hişâm b. Urve, eşinden hadis alma konusunda kendisini yalancılıkla itham edince, buna karşı kendisini savunmuştur. Fakat Mâlik'in kendisini zındıklıkla itham ettiği haberi kendisine ulaştığı zaman ona karşı bir şey dememiştir. Esasen Mâlik, onun zındık olduğunu kastetmiyordu. Bu itham, rivayetlerin senetlerini muhafaza eden hadisçilerin, Basra ve diğer şehirlerde bulunup da Kaderiyye inancına sahip olan kişilere karşı söyledikleri bir sözdü.[17] Diğer taraftan bu ithamda, İbn İshâk'ın gizli olan Şîa inancını açığa çıkarma maksadı da vardır. Çünkü Sîretü'n-Nebî[18] konusuyla uğraşanların çoğu böyle bir ithama maruz kalmışlardı. Eskiden Abdülmelik b. Mervân'ın konuyla ilgili düşüncesini, "Kimse siyerle uğraşmazsa, orada Benî Hâşim ve Ensâr'ın diğerlerine üstün tutulması olmazdı!" şeklinde ortaya koyduğu bilinmektedir.[19]

---

[14] *Târîhu Bağdâd*, I, 216; *Vefeyâtü'l-a'yân*, IV, 277.

---

[15] *Mu'cemü'l-üdebâ*, XVIII, 7-8; Krş. *Târîhu'l-İslâm*, VI, 378; *Tabakâtü Halîfe*, I, 402; *en-Nücûmü'z-zâhire*, II, 165; *Mir'âtü'l-cenân*, I, 460.

[16] Süheyl Zekkâr, İbn İshak'ın başka sebeple Medine'den çıkmış olabileceği, fakat Medine'den çıkmış olması sebebiyle de Mâlik'in onu kendilerinin çıkarttığı düşüncesinde olabileceğine işaret ediyor (M).

Bütün bunlar İbn İshâk'ı Medine'den ayrılmaya zorladı. Artık iyice daralmış, sıkıntısı artmıştı. Bu yüzden Kûfe'ye gitti. Onun bu gidişi Bağdat'ın inşa edilmesinden önce, Halife Mansûr'un da 136-144 yılları arasında halifelik görevini ifa etmesinden sonra olmalıdır. Çünkü kaynaklarda okuduğumuza göre İbn İshâk, Mansûr Hîre'de iken onun yanına gelmiş, "Onun için *el-Meğâzî*'yi yazmış, bu sebeple Kûfeliler de kendisinden bunu dinlemişlerdi."[20] Onun Ebû Ca'fer Mansûr'a gidişi tesadüfî değildir. Yüksek bir ihtimalle İbn İshâk, Abbâsîlerin iktidarı ele geçirmelerinden önce onu tanıyordu. İbn İshâk'ın da işin başında Kaderiyye inancına sahip olmak bakımından onlarla tabiî olarak iyi bir ilişkisi vardı. Nitekim kaynaklar, Ebû Ca'fer'in, halifeliğinin başlarında Amr b. Ubeyd ve diğer bazı Basralı Kaderiyye âlimleriyle yakınlık kurduğunu açıkça ifade etmektedir.[21] Kaderiyyeciler, İbnü'l-Eş'as'ın ayaklanmasından (82-84) itibaren Emevîlere muarız olanların saflarında yer almışlardı. Kaderiyyecilerin Emevîlere olan düşmanlığı, Emevî Devleti'nin 132 yılında sona ermesine kadar devam etti.[22] Bunun dışında bazı olaylardan sonra Yezîd b.

---

[17] Krş. *Târîhu'l-İslâm*, VI, 377; *Mu'cemü'l-üdebâ*, XVIII, 7.

[18] *Mu'cemü'l-üdebâ*, XVIII, 7-8.

[19] *el-Muvaffakıyyât*, 332.

[20] *Mu'cemü'l-üdebâ*, XVIII, 6; *Vefeyâtü'l-a'yân*, IV, 277.

[21] Krş. *el-Beyân ve't-tebyîn*, IV, 64-65; *el-'İkdü'l-ferîd*, III, 164; *Uyûnü'l-ahbâr*, II, 337.

[22] Krş. R. Saiyid, *Die Revolte des İbn el-Asat und die Koranleser* (Freiburg 1977), P. 12/-290 ff.

el-Velîd b. Abdülmelik halife olunca Şam Kaderiyye bilginleri onu yönlendirdiler. Burada şöyle düşünmek için hiçbir mani yoktur: Abbâsîler, kendi yararlarına olduğu için Kaderiyye hareketinin Emevî muârızlığından istifade etmiştir. Muhtemelen bu da Abbâsî kıyamındaki bazı karanlık noktaları açığa çıkarır.

İbn İshâk'ın Medine'den ayrılmadan önce *es-Sîre*'nin tamamını veya bir kısmını yazdığı açıktır. Kûfe'ye gidip orada yerleştiği zaman pek çok Kûfeli ondan rivayette bulundu. Şehrin inşa edilmesinden sonra Mansûr'un askerleriyle birlikte Bağdat'a gitti. Oradakiler de kendisinden rivayette bulundular. *Sîre* ile ilişkileri bakımından burada kendisinden rivayette bulunan üç kişi önem kazanıyor. Bu kişiler şunlardır: Ziyâd b. Abdullah el-Bekkâî (ö. 183/799), Muhammed b. Seleme el-Harrânî (ö. 191/807) ve Yunus b. Bükeyr (ö. 199/814). Mansûr, İbn İshâk'a oğlu Mehdî'yi yetiştirme görevi vermişti. Dolayısıyla İbn İshâk uzun süre onunla birlikte oldu ve yine onunla birlikte Horasan'a gitti. Horasan'da Rey şehrinde hadis rivayetinde bulundu ve yazdırdı. Mansûr'un emriyle Mehdî için *es-Sîre*'yi yazdı. Mansûr, onun bu kitabını yazdığını öğrenince ondan kitabında bazı değişiklikler yapmasını istedi. Böylece *es-Sîre*'nin üç nüshası meydana gelmiş oldu. Birinci nüshayı Medine'de, ikinci nüshayı Kûfe'de, üçüncü nüshayı ise Bağdat'ta yazmıştı. Birinci ve ikinci nüshaların bazı parçaları bize kadar ulaşmıştır. Bu iki nüsha bizim şu görüşü serdetmemize izin verir: Mansûr, İbn İshâk'tan Abbâs b. Abdülmuttalib zamanına, onun Hz. Peygamber'le birlikte meydana gelen haberlerine ve onun İslâm'a olan büyük hizmetlerine yoğunlaşmasını istemiş; muhtemelen Abbâs'ın bazı zayıf yönlerinin ve Müslüman olmadan önce Hz. Peygamber'e olan düşmanca tavırlarının silinmesi hususunda onunla anlaşmıştır. Bize göre yüksek bir ihtimalle Yunus b. Bükeyr'in rivayeti birinci şekli, el-Bekkâî'nin[23] rivayeti ikinci şekli, Muhammed b. Seleme el-Harrânî'nin rivayeti ise üçüncü şekli temsil etmektedir. Bu hususta biz, Yunus b. Bükeyr'in bazı rivayetlerinde açıkça ortaya çıkan şiddetli Şiî yönelişe dayanıyoruz. Meselâ, Selmân el-Fârisî ile ilgili bir rivayette Resûlullah (s) şöyle buyurmuştur: "*Ali vasîlerin en hayırlısı, onun nesli de nesillerin en hayırlısıdır.*" İbn İshâk, Muhammed b. Seleme el-Harrânî'nin rivayet ettiği nüshada, "*Ey Peygamber! Elinizdeki esirlere de ki: 'Eğer Allah kalplerinizde hayır olduğunu bilirse, sizden alınandan (fidyeden) daha hayırlısını size verir ve sizi bağışlar. Çünkü Allah bağışlayandır, esirgeyendir.*'"[24] ayetinin Abbâs hakkında nazil olduğunu ifade eder. Abbâs şöyle demiştir: "Resûlullah'a (s) Müslüman olduğumu söyledim ve kendisinden benden alınan yirmi ûkıyyeenin geri verilmesini istedim."[25] İbn İshâk'ın Abbâsîlere olan meylini ifade eden bu rivayet birinci nüshada yoktur. el-Bekkâî'nin rivayeti ise maalesef ilk şekliyle bize ulaşmamış, ancak İbn Hişâm'ın düzeltmesiyle gelmiştir. Bizim bu görüşümüze göre her halükârda münakaşaya açık bazı şeyler kalacaktır. Çünkü biz şu ana kadar üç nüshadan hiç birine tam ve eksiksiz olarak sahip değiliz. Nüshalar arasında karşılaştırma mümkün olmadığından gerçeği tam olarak tespit etme imkânına da sahip değiliz.

el-Bekkâî'nin rivayetini gözden geçirip ihtisar eden İbn Hişâm hakkındaki bilgimiz de azdır. es-Süheylî'nin *er-Ravdu'l-ünüf*'de zikrettiğine göre o, Abdülmelik b. Hişâm diye çağrılırdı ve ilim (hadis) taşıyıcılığı bakımından meşhur bir kimseydi. Neseb ve nahv ilimlerinde de ileri bir seviyede bulunuyordu.

---

[23] Bekkâî'nin rivayetinden. Krş. *er-Ravdu'l-ünüf*, III, 106.

[24] Enfâl, 8/70.

[25] Hz. Peygamber'in amcası Abbas, Bedir Savaşı'nda diğer müşriklerle birlikte esir alınmış ve kendisinden serbest bırakılma karşılığında fidye olarak 20 okiyye alınmıştır. Sonradan Müslümanlığını açıkladığında bu paranın kendisine geri verilmesini istemektedir (M).

O aslen Himyerli Meâfirli ve Basralıdır. Yetişip büyüme ve ölüm itibariyle Mısırlı sayılır. İbn Hallikân, İbn Yunus'tan naklen onun *Târîhu Mısır* adlı kitabın yazarı olduğunu ilave eder. Hicrî 218 senesinde Rebîülâhir ayının bitmesine 13 gün kala vefat etmiştir. es-Süheylî ise onun 213 senesinde vefat ettiğini ifade etmiştir.[26] Buradan anlaşıldığına göre, Abdülmelik b. Hişâm *Sîretü İbn İshâk*'ı gözden geçirip ihtisar çalışması yapmak istediği zaman el-Bekkâî'nin rivayeti olan metin önünde yazılı olarak bulunuyordu. Fakat onu el-Bekkâî'den nasıl aldığını bilmiyoruz: Semâ[27] ve rivayet yoluyla mı yoksa vicâde[28] veya icâzet[29] yoluyla mı? İbn Hişâm ihtisar çalışmasının girişinde[30] bu konuda hiçbir şey söylememekte, konuya doğrudan şöyle başlamaktadır:

> Ebû Muhammed Abdülmelik b. Hişâm dedi ki: Bu, Allah Resûlü Muhammed b. Abdullah b. Abdülmuttalib'in *Sîret* kitabıdır. Abdülmuttalib'in ismi Şeybe b. Hâşim'dir. Hâşim'in ismi ise Amr'dır...

Hz. Peygamber'in (s) şerefli nesebini verdikten sonra şöyle demektedir:

> Ebû Muhammed Abdülmelik b. Hişâm dedi ki: Bize Ziyâd b. Abdullah el-Bekkâî, o da Muhammed b. İshâk el-Muttalibî'den Resûlullah'ın (s) Âdem aleyhisselama kadar uzayan zikrettiğim şu nesebini anlattı.

---

[26] *Vefeyâtü'l-a'yân*, I, 290; *er-Ravdu'l-ünüf*, I, 7.

[27] Semâ, ravinin hadisleri bizzat şeyhinin ağzından duyarak alması yöntemidir (E).

[28] Vicâde, ravinin bir şeyhin kendi el yazısıyla yazılmış hadis kitabına veya hadislerinin yazılı olduğu sayfalara ulaşması anlamına gelir. Vicâde hadis tahammül yollarından biridir (E).

[29] Şeyhin, hadislerini rivayet etmek üzere talebelerinden birisine sözlü ya da yazılı izin vermesi (E).

[30] Yani *es-Sîretü'n-Nebeviyye* adlı eserinin başında (M).

İbn Hişâm burada İbn İshâk'ın kitabı konusunda nasıl bir metot izlediğini açıkça ifade ediyor ve şöyle diyor:

> Bu kitapta İbn İshâk'ın zikrettiği bazı şeyleri terk ettim. Terk ettiğim şeyler şunlardır: Resûlullah'la ilgili olarak o konuda başka bir rivayet bulunmayan hususlar, Kur'ân'da hakkında herhangi bir ayet inmemiş olan meseleler, bu kitapta olup da Kur'ân'daki herhangi bir şey için sebep, yorum ve şahid niteliği taşımayan şeyler -bunları özetledim-, İbn İshâk'ın zikredip de ilim ehlinden hiç kimsenin bilmediği şiirler, hadiste var olan şeyleri ayıplayan bazı rivayetler, zikredilmesi bazı insanları üzen ve rahatsız eden rivayetler, el-Bekkâî'nin bizim rivayet etmemizi onaylamadığı ve dikkatlice incelemediği bazı rivayetler. İnşallah, bunların dışında kalan ona ait bütün rivayetleri naklettim.

"el-Bekkâî'nin bizim rivayet etmemizi onaylamadığı bazı rivayetler" sözü, onun el-Bekkâî ile oldukça iyi ilişkiler içinde olduğunu gösterir. Fakat yukarıda ifade ettiğimiz gibi, bu ilişki biçiminin çerçevesini dikkatlice çizmek mümkün değildir. İbn Hişâm'ın senetleri zikretmemek şeklinde ortaya koyduğu hürriyet muhtemelen kendisine hiç dönmedi. Belki de bu durum İbn İshâk'ın metin konusunda arkada bıraktığı bir şeydi. Yukarıda işaret edildiği gibi yazılan şeyin tabiatı da hadisçilerin geliştirdikleri yolların dışında bazı konularda onlara karşı imiş gibi görünen başka yeni yolların ortaya konmasını gerektirmektedir.

Sonra, isnad ilminin esasları İbn İshâk döneminde tam olarak yerleşmemişti. Öyleyse İbn Hişâm'ın senetleri zikretmemesi onun hatalı olmasını gerektiren bir problem teşkil etmez. Fakat onun İbn İshâk'ın metninden bazı kısımları gereksiz görmesi sebebiyle atması, bazı haberlerde düzeltme yoluna gitmesi, kendi anlayışına göre kabulünü sağlamak veya açıklığa kavuşturmak için bazı rivayetlerin lafızlarında yeni düzenlemeler yapması üzüntü vericidir. Hiç şüphesiz onun bu düzeltmeleri ve şerhleri yapmasında, onun kültürel çevresinin ve yaşadığı asrın tabiatının tesiri olmuştur. Kendi dönemi, İbn İshâk'ın dönemini takip eden bir dönem olsa da bu durum böyledir.

İbn Hişâm'ın üzerinde özenle durduğu şey, lügat üzerindeki ihtimamdır. Onun böyle bir metodu tercih etmesi, haberlerin seçimi ve onların ifade edilmesinde büyük bir etki meydana getirmiştir. Şüphesiz İbn Hişâm'ın lügavî ihtimam uğruna yaptığı bu tasarruflar, İbn İshâk'ın tarih ve haberlerle ilgili olarak önem verdiği bazı şeyleri ortadan kaldırmıştır. İbn Hişâm'ın yaptığı tasarrufların, İbn İshâk'a ait diğer iki nüshada bulunmaması fayda olarak mülahaza edilebilir. İster İbn Hişâm yoluyla olsun, ister başkalarının yoluyla olsun İbn İshâk'ın başka rivayetleri de vardır. Meselâ el-Fâkihî'nin (ö. 280) *Târîhu Mekke*'sinde İbn İshâk'tan iktibas edilmiş pek çok metin vardır. Bunların bir kısmı İbn Hişâm-el-Bekkâî, bir kısmı da başka yolla gelmiştir. *el-Eğânî*'de de durum böyledir.

İbn Hişâm, bazı haberleri hazfetmenin sebeplerini açıklamıştır. Bu sebeplerden birisi, "nassın[31] siyer için gerekli olmaması"dır. Şüphesiz o bu ifadesiyle İbn İshâk'ın *el-Mübtede* diye isimlendirdiği ilk siyer bölümünü[32] kastetmektedir.[33] Meselâ bu kısımda yer alan rivayetlerle Taberî'de bulunan ve bu kısma denk gelen rivayetleri karşılaştırdığımız zaman nisbî olarak bu kısımda hazfedilen kısımların çok olduğu ortaya çıkar. Bu bölümde bazı kısımların hazfedilmiş olması bunların kıymetini azaltmaz ve bunların masal ve İsrâiliyât tipi rivayetler olduklarını göstermez.

---

[31] Rivayet metninin aynen muhafaza edilmesi (M).

[32] *Sîretü İbn İshâk*'ın bölümlerinden biridir. Krş. ed-Dûrî, *İlmü't-târîh inde'l-Arab*, 27-28.

[33] Bu bölümde dünyanın yaratılışı, geçmiş peygamberler, Mekke ve Kâbe tarihi ve hatta Hz. Peygamber'in (s) nübüvvetten önceki hayatıyla ilgili birçok rivayetin İbn Hişâm tarafından hazfedildiği anlaşılmaktadır (M).

İbn Hişâm'ın hazf sebeplerinden birisi de "şiirlerin ilim ehli tarafından bilinmemesi"dir. Halbuki İbn İshâk'ın şiir bilgisi arzu edilen seviyede idi. İbn Hişâm'm da bu hususu şiir mütehassıslarına bırakması gerekirdi. Onlardan önce davranıp bu şiirleri hazfetmesi ve yeniden tanzim yoluna gitmesi doğru değildi. İhtisar iddiasını da böyle değerlendirmek gerekir.

İbn Hişâm'm hazf sebeplerinden bir başkası bazı rivayetlerin "zikredilmesinin bazı insanları üzmesi ve rahatsız etmesi" şeklindedir. Bir diğer sebep de "Hadîste var olan şeyleri ayıplayan bazı rivayetler" olmasıdır. Şüphesiz bu iki hazf sebebinin gerçek sebebi siyasîdir. Diğerleri, tarihî sûret itibariyle Hz. Peygamber (s) ve Sahâbe dönemi ile İbn Hişâm'ın asrı arasında uygunluk gösteren rivayetlerdir.

Eğer gelecekte *Sîretü İbn İshâk* rivayetlerinden birisinin tam ve eksiksiz nüshasını bulabilirsek bu büyük bir fayda sağlayacaktır. Ancak bu husus gerçekleşinceye kadar, Arap Tarihinin yazımının geliştirilmesi konusunda İbn İshâk'ın gerçekleştirdiği harika çalışmasından ortalama bir suret oluşturmak için bizim de elimizde mevcut ve az olan parçalara dayanmamız gerekecektir. İbn İshâk'ın yazma, araştırma, kaynak kullanma, haber ve rivayetler noktasında siyaset ve sosyal durumdan ne kadar etkilendiği gibi hususların her biri tek başına araştırılması gereken hususlardır. Burada bütün bunların hepsini açıklamaya güç yetmez. Bizim şu andaki maksadımız, sağlam bir metin elde etmektir.

İbn İshâk kitabında birbiriyle irtibatlı gördüğü üç konuyu ele almıştır: Birinci kısımda Âdem'den (a) İsmail'e (a) kadar yaratılmışlara, sonra İsmail'den (a) Resûlullah Muhammed'e (s), daha sonra nübüvvetten önce ve sonra Resûlullah

Muhammed'in (s) hayatı ilgili haberlere yer vermiştir. Bu ilk bölümde genellikle kendisinden önce Araplar arasında bilinen ve İsrâiliyât kabilinden olan bilgilere dayanmıştır. Bunları özellikle Mısır'da yaşadığı dönemde öğrenmiştir.

İkinci kısımda, İslâm'dan önce Araplarla ilgili haberlerden ve onların neseplerinden söz ederken efsaneye benzer Arabî unsurlara dayanmıştır.

Bu iki kısımla ilgili haberler maksada ulaştıracak şekilde en güzel bir üslûpla yazılmıştır. Bu haberlerin gayesi, Hz. Muhammed'in (s) peygamberliğinin kökenleri itibarıyla de sahih ve diğer peygamberlerle irtibatlı olduğunu ortaya koymaktır. Nitekim Hz. Muhammed (s) geçmişte her peygamberin kendisini müjdelemek suretiyle gelen peygamberler silsilesinin sonuncusudur.

Bu iki kısmı kitabına bir giriş gibi yapan İbn İshâk, Resûlullah Muhammed'den (s) hadis rivayetine başlamış; hadisi yazarken onu zincirleme bir hikaye gibi değil, bizzat Resûlullah Muhammed'in (s) başına gelen, bazılarını da başkalarının başına gelen olaylar gibi yazmıştır. Bu olaylardan bazılarının Hz. Peygamber'le (s) yakın ilgisi vardır, bazılarının ise ilgisi uzaktır. İbn İshâk, Resûlullah Muhammed'den (s) söz ettiği zaman, vefatından sonra ilk asırdan itibaren Müslümanların onun hakkında topladıkları bütün haberleri ortaya koymaya çalışır. Böylece İbn İshâk'ın Hz. Peygamber'in (s) hayatıyla ilgili olarak onun Mekke hayatına Medine hayatından daha çok özen gösterdiği anlaşılır. İbn İshâk bu kısma bir mukaddime ile başlamış ve mukaddimede Resûlullah Muhammed'in (s) peygamberlik alametlerini zikretmiştir. Bu çerçevede peygamberliğinin yakınlaştığını ve nübüvvetinin sahih olduğunu müjdeleyen bütün kıssaları rivayet etmiştir.

İbn İshâk, kitabını kendisinden öncekilere nisbetle mantık ve nizam çerçevesinde tertip etmekle, bu alanda başkalarına karşı üstünlüğü ve dehası apaçık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Onun tertibi tamamen örneksiz bir düzenlemedir. Bir işi ilk defa yapmak ve bir de bunu yaparken mükemmele en yakın bir şekilde gerçekleştirmek sahibine övünç olarak kafidir.

İbn İshâk'ın kitabı, vazgeçilmesi mümkün olmayacak derecede büyük bir servettir. Neredeyse Müslüman Araplar indinde mevcut olan bütün haberleri toplamıştır. Bu, İbn İshâk'ın hiç kimseye nasip olmayan bir üstünlüğüdür. Kendisinden sonra da bazı kişiler aynı konuda kitaplar yazdılar, fakat hiçbiri onun mertebesine ulaşamadı. İbn İshâk'ın kitabı kaynaklarındaki sıkıntılara rağmen faydası büyük olan bir çalışmadır. Aynı konuda kitap yazanlar genellikle ona dayanmışlar ve ondan sonra da Hz. Peygamber'in sîretini yazma hususunda özen göstermişlerdir. Onun kitabı daima özen gösterilmesi gereken bir ders mevzuudur.

Bu konuda *el-Kâmil* adlı kitabında İbn Adî şöyle diyor:

> Eğer İbn İshâk'ın önceliği ve meziyeti olmasaydı, melikler kitaplardan yüz çevirir, kitaplardan ilim öğrenilmez, meşgul olacak bir şey bulamazlardı. Fakat durum böyle olmayıp onlar Resûlullah'ın (s) savaşları, yaratılışın başlangıcı, Hz. Muhammed'in (s) peygamber olarak gönderilmesi konularıyla meşgul oldular. Bu husus, daha önce kimseye nasip olmayan İbn İshâk'a mahsus bir üstünlük ve meziyettir. Ondan sonrakiler de aynı konuda kitaplar yazdılar. Fakat onlar İbn İshâk'ın derecesine ve ilmine ulaşamadılar. Onun rivayet ettiği pek çok hadisi inceledim; zayıflık sebebiyle kesip atmaya uygun düşen bir rivayet bulamadım. Başkalarının hataya düştüğü gibi o da bazen hata etmiştir veya bir şey hakkında vehme düşmüştür. Güvenilir hadis imamları nezdinde ondan hadis rivayet edilebileceği konusunda bir ihtilaf yoktur. Onun rivayetini almakta bir sakınca bulunmamaktadır.

İbn İshâk'ın *Siyer*'inin ilk iki parçası (daha eski olan iki yazma nüsha), üçüncü parçadan daha eskidir. Üçüncü parça

Hz. Peygamber'in (s) hayatının Mekke ve Medine dönemlerini kapsar. İki parçanın birincisi neredeyse Mekke döneminin tamamını içine alır. Üçüncü parça ise Medine döneminden bahseder. Bu parça, büyük Bedir Savaşı'nın sona ermesi neticesinde meydana gelen olaylarla Uhud Savaşı'nın sonuna kadar meydana gelen olaylar hakkındaki rivayetleri ihtiva eder.

İlk iki yazma parçadan birincisi benim görüşüme göre hicrî V. asra kadar uzanır. Bu parça Fas'taki Mektebetü'l-Karaviyyîn'de bulunmaktadır. 152 sayfadan ibarettir. Mağrib kaidesi[34] gereğince birkaç hatla yazılmıştır. Bu parçanın yaprakları aşırı bir şekilde rutubetlenmiştir. Bu rutubet bazı yaprakları tamamen, bazılarını ise kısmen silip yok etmiştir. Ayrıca rutubet bazı varaklarda deliklerin açılmasına sebebiyet vermiştir. Bu durum yazmaların okunmasını oldukça zorlaştırmıştır. Dolayısıyla bu nüshanın okunup çözülmesi bir seneye yakın bir zaman aldı.

Bu nüshanın okunma işi tamamlandıktan sonra kitabın tahkik işini yapmaya çalıştım. Rabât'ta el-Hızânetü'l-Âmme'de bulunan diğer bir yazmanın nüshanın mikrofilmini elde ettim. Bu nüsha yeni bir nüsha olup yazımı en çok geçen asra kadar uzanır. Hattı güzel bir Mağribî yazısıdır. Bu nüshada da pek çok hatalar ve yanlış yazımlar bulunmaktadır. Açıktır ki, bu nüsha birinci nüshaya dayanmaktadır. 166 sayfadan ibarettir. Bu nüsha pek çok hata ve yanlış yazım ihtiva etmekle birlikte bana büyük fayda sağladı ve beni bazı hatalara düşmekten korudu.

Sîretü İbn İshâk'ın ikinci kısmını teşkil eden parça, bazı evrakların içinde bulunan *el-Meğâzî*'nin bölümlerinden küçük bir bölümün olduğu bir parçadır. Üstâd Nâsırüddîn el-Elbânî, Dımaşk'ta el-Mektebetü'z-Zâhiriyye'de bunu bulup elde etmişti. 1964 senesinde bir yazıcıdan bu nüshayı istinsah etmesini istedim, o da bunu yaptı. İstinsah ettiğimiz bu nüshanın aslı hicrî V. asra kadar gitmektedir. Bu nüshayı yazan da hadis âlimlerinden Tâhir b. Berekât el-Haşû'î'dir (ö. 482/1090). el-Haşû'î, yaşadığı asırda bir grup âlimle birlikte 454 senesinde bu eseri Dımaşk'ta el-Hatîb el-Bağdâdî'den dinlemiştir. el-Bağdâdî yaklaşık olarak dört sene önce Dımaşk'a gelmişti. Onun Bağdat'ı terketmesinin sebebi el-Besâsîrî fitnesidir. Dımaşk'a gelirken bazı öğrencileri de onunla birlikte gelmişler ve hocalarının kitaplarını taşıyıp getirmişlerdi. O kitaplardan birisi de *Sîretü İbn İshâk* idi.

---

[34] Metinleri farklı hatlarla yazma geleneği (M).

Bu iki ana parçanın tahkikini yaparken sağlam bir metin çıkarmak için çok gayret sarfettim. Mümkün olduğu kadar dipnotları az tuttum. Şiirleri olduğu gibi yazdım. Manzum olan şiirin rekâketi ve başka kaynaklarda bulunmaması sebebiyle birinci kısmın tahkikini yapmak hiç de kolay olmadı. Bu arada Arap dili üzerine ihtisas yapmış bazı kişilerden yardım istedim. Başta *Lisânü'l-Arab, Muhassasu İbn Sîde* ve *el-Kâmûsü'l-muhît* olmak üzere çeşitli Arap lügatlarından faydalandım. Pek çok siyer ve rivayet kaynağını taradım. Memleket ve yer isimleri konusunda ana kaynağım Yâkût'un *Mu'cemü'l-büldân*'ı oldu. Buna ilaveten el-Mektebetü'l-Coğrafiyyetü'l-Arabiyye'de bulunan kitaplardan, özellikle el-Hemdânî'nin *Sıfatü'l-Cezîre* kitabından faydalandım.

Elinizde mevcut olan *Sîretü İbn İshâk*'a hakettiği gayret ve ihtimamı göstermek suretiyle büyük bir emelimi gerçekleştirmiş oldum. Muvaffak kılan Allah Teâlâ'dır. O her türlü kastın ötesindedir. Hamd ve minnet O'nadır. Salât ve selam da insan-ı kâmil mâsum peygamber Muhammed b. Abdullah (s) üzerine olsun.

Dımaşk 15.08.1976
Süheyl Zekkâr

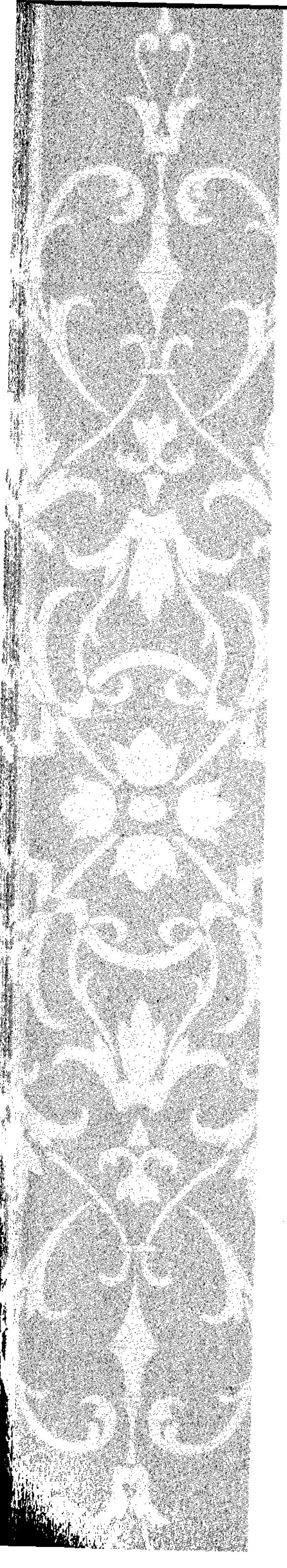

Kitâbü's-Siyer Ve'l-Meğâzî'nin
Birinci Kısmı

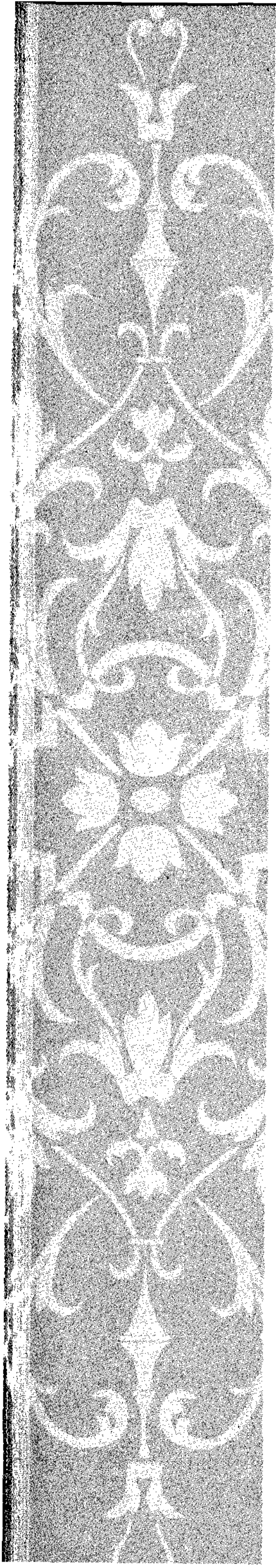

Birinci Bölüm

Kitâbü'l-Meğâzî'nin birinci kısmının
Yunus b. Bükeyr'in Muhammed b. İshâk'tan olan rivayetidir.

Hz. Peygamber'in Doğumundan Abdülmuttalib'in Vefatına Kadar

[Zemzem Kuyusu'nun Ortaya Çıkarılması]

Bize[1] Ahmed b. Abdülcebbâr anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Bükeyr anlattı; dedi ki: İbn İshâk'ın naklettiği hadislerin tamamı müsneddir.[2] O, bana bu rivayetlerin bir kısmını yazdırdı, bir kısmını yazılı metinden okudu, bir kısmını da sözlü olarak rivayet etti. Müsned olmayan rivayetler, İbn İshâk'a okunmuş olanlardır.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bir ara Abdülmuttalib b. Hişâm b. Abdümenâf Kâbe'nin yanındaki Hicr'da[3] uyurken kendisine Zemzem Kuyusu'nu kazıp ortaya çıkarması emredildi.

---

[1] Bu rivayetin bölümün başı olmadığı açıktır. Buradan miktarını bilemediğimiz bir kısım kaybolmuştur. Kitabın bölümlere ayrılması bazen, müellifin tercihinden ve yaptığından daha çok müstensihlerin tercihine kalan bir meseledir.

[2] Hadiste senet silsilesi kesintisiz olarak Sahâbe vasıtasıyla Hz. Peygamber'e (s) kadar ulaşan hadislere müsned denir (M).

[3] Kâbe ile Hatîm arasındaki yere Hıcr, Hicru'l-Kâbe denir. Kâbe'nin kuzey cephesinde yarım dairelik bir yer olup bu yeri çevreleyen duvara da Hatîm denir (M).

Rivayete göre, İsmail oğulları ve Cürhümlülerin hakimiyetinden sonra[4] Abdülmuttalib'e onu kazıp ortaya çıkarmasının emredilmesine kadar geçen süre içinde, Zemzem Kuyusu kapalıydı. Abdülmuttalib, Kureyşlilerin yanına gidip onlara, "Ey Kureyş topluluğu! Bana Zemzem'i kazmam emrolundu." dedi. Kureyşliler ona, "Peki, onun nerede olduğunu biliyor musun?" diye sorunca, Abdülmuttalib, "Hayır!" diye cevap verdi. Bunun üzerine Kureyşliler ona, "Sana gösterilen şeyi gördüğün yere gidip orada yat. Eğer gördüğün şey Allah'tan (c) ise, onun yeri mutlaka sana gösterilir; şeytandan ise sana geri dönülmez (Zemzem Kuyusu'nun yeri sana gösterilmez)." dediler. Abdülmuttalib aynı yere gidip tekrar uyudu. Rüyasında kendisine, "Zemzem Kuyusu'nu kaz. Onu kazarsan gerçekten pişman olmayacaksın. O, sana büyük babandan kalan bir mirastır. Zaman, onun suyunu azaltmayacak ve onun suyu eksilmeyecektir. Onunla, bölünmemiş toplu haldeki deve sürüsü gibi büyük hacı kafilelerini sulayacaksın. O topluluk içinde, nimet veren zat için nezirde bulunan her hacı, adağını orada yerine getirecektir. Zemzem büyük bir miras ve sağlam bir belgedir. O, sizden bazılarınızın bildiği gibi bir su değildir. O kan ve fışkı ortasından akıp gelen (süte benzer) bir sudur." denildi. Sözün tam burasında Abdülmuttalib, "Onun yeri neresidir?" diye sorunca, kendisine "Karınca yuvasının yakınındadır; yarın sabah orada bir karga eşelenecektir." denildi. Sabah olunca oğlu el-Hâris'i (O zaman Abdülmuttlib'in ondan başka oğlu yoktu) yanma alıp Kâbe'ye gitti. Kureyş'in, yanlarında kurban kestikleri İsâf ve Nâile[5] putlarının arasındaki karınca yuvasını ve orada eşelenmekte olan kargayı gördü.

---

[4] Yani Huzâ'a kabilesinin Mekke'ye hâkim olmasından itibaren.

[5] Rivayete göre İsâf ve Nâile, Kâbe'nin içinde zina etmişler ve bu sebeple taş kesilmişlerdi. Mekkeliler ibret olsun diye onları öylece bıraktılar. Zamanın geçmesiyle Mekkelilerin mukaddes putlarından sayıldılar.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Bükeyr anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdullah b. Ebû Bekr b. Hazm anlattı. O Abdurrahman b. Es'ad b. Zürâre'nin kızı Amre'den, o da Hz. Peygamber'in (s) eşi Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Biz çevredeki insanlardan, İsâf ve Nâile'nin, Cürhüm kabilesine mensup, Kâbe'nin içinde zina ettikleri için taş kesilen bir adamla bir kadın olduklarını işitirdik.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Abdülmuttalib kazmayla Kâbe'ye gelip tarif edilen yeri kazmaya başladı. Kureyşliler onun bu konuda ciddi olduğunu görünce gelip kendisine, "Allah'a yemin olsun ki, önünde kurban kestiğimiz bu iki putun arasını kazmana izin veremeyiz." dediler. Bunun üzerine Abdülmuttalib de, oğlu el-Hâris'e, "Beni bırak [veya "Beni kolla"]; tâ ki Zemzem Kuyusu'nu kazayım. Allah'a yemin olsun ki, ben, emrolunduğum işi yerine getireceğim." dedi. Kureyşliler onun bu konudaki kararlığını görünce, onu engellemekten vazgeçip serbest bıraktılar. Abdülmuttalib de kuyuyu kazmaya devam etti. Biraz sonra su göründü, Abdülmuttalib tekbir getirdi.[6] Böylece Kureyşliler, Abdülmutalib'in doğru söylediğini ve amacına ulaştığını anladılar. Hemen yanına gelerek, "Zemzem, atamız İsmail'in kuyusudur. Bizim de onda hakkımız var. Ona bizi de ortak etmelisin." dediler.

Abdülmuttalib ise onlara, "Ben sizi ortak edemem; çünkü kuyuyu açma işi size değil, içinizden sadece bana verildi." diyerek itirazda bulundu. Kureyşliler de ona, "Bizi ortak et. Aksi takdirde senden davacı olacağız, seni rahat bırakmayacağız." dediler. Bunun üzerine Abdülmuttalib, "Öyleyse aramızda hüküm verecek olan kişiyi belirleyin." dedi. Onlar da, "Hakem olarak Benî Sa'd b. Huzeym kabilesinin kâhinesini seçtik."

---

[6] Tekbir, İslâm'ın ortaya koyduğu yeniliklerdendir.

dediler. Abdülmuttalib "Tamam" deyip, onların seçtiği kişiyi kabul etti. Bu kadın, Şam'ın ileri gelenlerinden biriydi.

Bize Ahmed b. Abdülcebbâr anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Yezîd b. Ebû Habîb el-Mısrî anlattı. O Mersed b. Abdullah el-Yezenî'den, o da Abdullah b. Züreyr el-Gâfikî'den şöyle dediğini rivayet etti: Zemzem hadisini anlatan Ali b. Ebû Tâlib'in şöyle dediğini işittim: Bir ara Abdülmuttalib Hicr'de uyuyordu. Rüyasında kendisine "Berre'yi kaz." denildi. O, "Berre nedir?" diye sordu ve uyandı. Bir sonraki gün yatağına yatıp uyuduğunda rüyasında kendisine, "Tayyibe'yi kaz." denildi. O da "Tayyibe nedir?" diye sordu ve uyandı. Üçüncü gün olunca yine yatağına girip uyudu. Bu sefer kendisine "Zemzem'i kaz." denildi. O da "Zemzem nedir?" diye sorunca, kendisine "Azalıp tükenmeyen sudur." denildi ve kendisine Zemzem'in yeri tarif edildi.

Sonra kalkıp tarif edilen yeri kazmaya başladı. Kureyşliler ona, "Ey Abdülmuttalib! Burada ne yapıyorsun?" diye sordular. O da "Zemzem Kuyusu'nu kazmakla emrolundum." diye cevap verdi. Abdülmuttalib kuyuyu kazıp onlar da suyun çıktığını görünce, "Ey Abdülmuttalib! Onda seninle birlikte bizim de hakkımız var. Çünkü o, babamız İsmail'in kuyusudur." dediler. Abdülmuttalib onlara, "Onda sizin hakkınız yoktur. O, size değil, bana tahsis edildi." dedi. Bunun üzerine onlar, "Öyleyse davalaşırız." dediler. Abdülmuttalib "Tamam!" dedi. Onlar, "Benî Sa'd b. Hüzeym'in kâhinesi hakem olsun." dediler. Bu kadın Şam'ın ileri gelenlerindendi.

Abdülmuttalib ve Kureyşliler akrabalarından bazılarını yanlarına alarak yola koyuldular. O zamanlar Mekke ile Şam arasında büyük çöller vardı. Çölde biraz yol alınca, Abdülmuttalib ve arkadaşlarının suyu tükendi. Susuzluktan öleceklerini düşünmeye başladılar. Diğer topluluktan su istediler.

Fakat onlar, "Biz size su veremeyiz, eğer size su verirsek, biz de sizin durumunuza düşeriz." dediler. Bunun üzerine Abdülmuttalib, arkadaşlarına, "Ne düşünüyorsunuz?" diye sordu. Onlar, "Bizim görüşümüz, senin görüşüne uymaktır." dediler. Bunun üzerine Abdülmuttalib, "Benim düşüncem şöyle: Herkes yanında kalan son yiyeceğin gücüyle bir mezar kazsın. Kim önce ölürse diğerleri onu mezarına defnetsin. En sona kalan, kendisinden önce ölen son kişiyi gömer. Sonunda bir adamın kalıp zayi olması, herkesin zayi olmasından daha iyidir." dedi. Sonuçta herkes kendi mezarını kazmış oldu.

Mezar kazma işi bitince de onlara, "Allah'a yemin olsun ki, bizim kendi kendimize bu şekilde ölümü beklememiz, başka bir yere gitmememiz, bir acizliktir. Kalkıp su aramalıyız. Belki de Allah (c) (acziyetimizi görüp) bizi sular. Haydi bineklerinize binin ve yola koyulun!" dedi. Herkes bineklerine bindi, Abdülmuttalib de bindi. Tam devesinin üzerine oturup onu harekete geçirmişti ki, hayvanın ayağının altından tatlı bir su fışkırdı. Abdülmuttalib ve arkadaşları hemen develerini çökerttiler. Bu sudan içtiler, kaplarını doldururlar ve hayvanlarını suladılar. Sonra diğer arkadaşlarını da, "Suya gelin! Allah (c) bize su verdi!" diye çağırdılar. Onlar da gelip su ihtiyaçlarını giderdiler ve hayvanlarını suladılar. Sonra da Abdülmuttalib'e, "Ey Abdülmuttalib! Allah senin lehine hüküm verdi. Bu çölde sana su ihsan eden, Zemzem'i de sana ihsan edendir. Haydi git! O senindir. Bu hususta biz senden davacı olmayacağız." dediler.

Bize Ahmed b. Abdülcebbâr anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Bükeyr anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Sonra dönüp Mekke'ye geldiler. Abdülmuttalib Zemzem kuyusunu kazmaya başladı. Kazı esnasında iki altın geyik heykeli buldu. Bunlar Cürhümlülerin Mekke'den çıkarken oraya gömdükleri heykellerdi.[7] Bu kuyu, küçükken susadığında Allah'ın susuzluğunu giderdiği İsmail b. İbrahim'in kuyusu idi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı; dedi ki: O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdullah b. Ebû Necîh anlattı. O da Mücâhid'den şöyle dediğini rivayet etti: Bizim devamlı olarak işittiğimize göre, Zemzem, İsmail susadığı zaman, Cibrîl'in topuklarıyla kazıp çıkardığı su idi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da Sa'îd b. Meysere el-Bekrî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bize Enes b. Mâlik Resûlullah'ın şöyle dediğini rivayet etti: İbrahim (a), Sâre, İsmail'in annesi, Kıbtî olan Hâcer'i istemediği için, onu Mekke'ye götürüp orada bıraktı. Hâcer çok susamıştı. Cibrîl (a) kendisine gelip, "Sen kimsin?" diye sordu, Hâcer, "Bu, İbrahim'in oğludur." diye cevap verdi. Cibrîl, "Sen susadın mı?" diye sordu, Hâcer "Evet!" dedi. Sonra Cibrîl kanadıyla yeri kazdı ve oradan su çıktı. Hâcer, içmek için hemen suyun üstüne kapaklandı. Eğer Hâcer, suyun üstüne bu şekilde kapaklanmasaydı, Zemzem şimdi gürül gürül akan birçok nehir olacaktı.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Allah'ın (c) Zemzem Kuyusu'nun yerini işaret etmesi neticesinde Abdülmuttalib, bu kuyuyu kazdı. Sonra Allah (c) bu kuyuyu ona has kıldı ve mülkiyeti ona ait oldu. Böylece Allah (c), Abdülmuttalib'in kavmi içindeki şeref ve itibarını arttırdı. Zemzem kuyusu ortaya çıkınca Mekke'deki bütün su kaynakları terk edildi. Bundan sonra Mekkeliler, Zemzem'in Beytullah'ın içinde bulunan bir mekân olması ve bir de Allah'ın İsmail'in susuzluğunu onunla gidermesi sebebiyle onun bereket ve faziletini bildiklerinden su ihtiyaçlarını onunla karşılamaya başladılar.

---

[7] Rivayetlere göre Cürhüm, çölde yaşayan Arap kabilelerindendi. İsmail b. İbrahim'in (a) yaşadığı dönemde Mekke'ye gelip ilk olarak buraya yerleşmişler ve Arim seli (Me'rib barajının yıkılması neticesinde meydana gelen sel) olayına kadar burada ikamet etmeye devam etmişti. Sonra Yemen'den kuzeye doğru büyük Ezd hicreti oldu. Bu muhacirlerden Huzâ'a diye bilinen bir topluluk Mekke'yi istila etti ve Cürhümlüleri buradan çıkardı. Kusay b. Kilâb onları buradan çıkarıp kavmi Kureyş'i burada iskân ettirinceye kadar Huzâ'alılar Mekke'de ikamet etmeye devam ettiler.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Talha b. Yahyâ'dan, o Âişe bt. Talha'dan, o da Hz. Peygamber'in (s) hanımı Hz. Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Zemzem, tatlı bir içecek ve hastalıklara şifadır.

[Arapların Kâbe'ye ve Haram Aylara Hürmeti]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Abdülmuttalib, orada iki geyikle birlikte birkaç kılıç bulmuştu. Kureyşliler ona, "Ey Abdülmuttalib! Çıkardıklarında biz de sana ortağız, onlarda bizim de hakkımız var." dediler. O ise "Hayır!" diyerek onların taleplerini reddetti ve onlara "Bu hususta gelin fal oku (kıdâh)[8] çekelim." teklifinde bulundu. Onlar "Bunu nasıl yapacağız?" dediler. Abdülmuttalib onlara bunu nasıl yapacaklarını anlattı: "Kâbe için iki, sizin için iki ve kendim için de ikişer ok hazırlayacağım. Kime ne çıkarsa, bu onun olacak." Kureyşliler, "Adaletli davrandın; biz buna razıyız." dediler. Bunun üzerine Abdülmuttalib, Kâbe için iki sarı, kendisi için iki siyah, Kureyşliler için de iki beyaz ok hazırladı. Sonra bunları fal çekene verdi ve ayağa kalkıp şöyle dua etti:

---

[8] Kıdâh, odundan yapılmış oklara denirdi. Kimilerinin üzerinde yazı vardı, kimileri de renkli idi. Bunlar kum içine gömülür, sonra falcı bunları peş peşe birer birer çekerdi. Okta ne çıkarsa o bağlayıcı kabul edilirdi (Daha fazla açıklama için bk. İbn Hişâm, I, 345).

Allah'ım! Mutlak kudret sahibi ve kendisine hamdedilen Zât sensin.
Ey Rabbim! İlk yaratan ve öldükten sonra tekrar diriltecek olan sensin.
Köklü ve sert olan şeyleri ayakta tutan sensin.
Eski ve yeni her şey senden gelir.
Dilersen dilediğini ilham edersin;
Dilediğine zinet, dilediğine demir.
Bugün ne istiyorsan onu açıkla.
Şüphesiz ben, sözlerini yerine getiren bir kişi olarak adakta bulundum.
Ey Rabbim! Bunu yap! Ben vaadimden geri dönmeyeceğim.

Falcı, oku çekti; Kâbe için ayrılan iki sarı ok iki geyiğe çıktı. Abdülmuttalib onları Kâbe kapısının yanına koydu. Bunlar, Kâbe'nin ilk altın süsleri oldu. Abdülmuttalib için ayrılan iki siyah ok, kılıçlara ve zırhlara çıktı. O da bunları aldı.

Cahiliye döneminde Kureyş ve diğer Arap kabileleri içten dua ettikleri zaman konuşmalarında secî[9] yaparlardı. İnançlarına göre, bir kişi bu şekilde dua edince, bu duanın geri çevrilmesi nadiren vuku bulurdu.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdullah b. Ebû Necîh anlattı. O Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'den, o da - Cahiliye dönemini idrak eden- Abdullah b. Hırrît'ten şöyle dediğini rivayet etti: Kureyş'ten her ailenin, Mescid-i Harâm'da oturup sohbet ettiği belirli bir yeri vardı. Benî Bekr'in de oturup sohbet ettiği böyle bir yeri bulunuyordu. Bir ara biz Mescid'de otururken bir çocuk hızlıca Mescid'e girip Kâbe'nin örtüsüne sarıldı. Arkasından, bu çocuğu arayan bir ihtiyar içeri girip yanına kadar geldi. Onu yakalamaya çalışırken iki eli de kurudu. Bu olay üzerine "Sakın bu ihtiyar, Benî Bekr'den olduğu için başına bu durum gelmiş olmasın!" dedik ve başımıza gelen bu olayla ilgili olarak çevreye haber saldık. Sonra da topluca ihtiyarın yanına varıp ona, "Sen kimlerdensin?" diye sorduk. İhtiyar, "Ben Benî Bekr'denim." diye cevap verdi. Biz, "Hayırsız adam! Bu çocukla ne işin var?" diye ona sorduk. Bu soruya (onun yerine) çocuk cevap verdi: "Allah'a yemin olsun ki, benim babam öldü. Biz geride iki küçük çocuk ve bir analık kaldık. Onun da kimsesi yoktu. Bu analık bu Beyt'e sığındı, bizi de buraya getirdi ve bize, "Ben ölür, siz de benden sonraya kalırsanız, sonra da sizden birinize zulmedilir veya mağdur edilirse, o bu Beyt'e gelsin, buraya sığınsın; o, bundan fayda görecektir." diye vasiyette bulundu. Bu adam beni aldı, iki sene hizmetçilik yaptırdı, bana develerini güttürdü. Şimdi de buraya bir deve sürüsü sevketti. Beni de yanında getirdi. Beytullah'ı görünce annemin vasiyetini hatırladım." Biz, "Şüphesiz Allah seni korumuş." dedik ve hemen adamın yanma gittik. Eli kurumuş, değnek gibi olmuştu. Onu, develerinden birinin üstüne iple sımsıkı bağladık; develerini de peşine takıp kendisine "Haydi git, Allah'ın laneti üzerine olsun." diyerek onu gönderdik.

---

[9] Şiirde mısra sonlarındaki ses benzerliğine secî denir (M).

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdurrahman b. el-Kâsım anlattı. O, babası el-Kâsım b. Muhammed'den, o da Hz. Ebû Bekr'den şöyle dediğini rivayet etti: Ben tüccar bir adamdım. Bir gün yolculuğum esnasında, çölde bir tepenin üstünde bir adamla karşılaştım. "Bana yardım eder misin?" diye yalvarıyordu. Ben, "Evet, olur." dedim. Adam, "Bana yaklaş!" dedi. Ben de kendisine doğru yaklaştım. Baktım, çelimsiz bir adam. Kendisini yılan soktuğu için burada kalmış. Bana, "Ey Allah'ın kulu! Beni, bu tepenin ardında oturan aileme götürür müsün?" dedi. Ben, "Evet, olur." dedim ve adamı deveme bindirip evine götürdüm. O kabileden bir adam bana, "Ey Allah'ın kulu! Sen hangi kabiledensin?" diye sordu. Ben, "Kureyş'ten bir adam." diye cevap verdim. Bunun üzerine adam bana, "Allah'a yemin olsun ki, sen, kendine göre iyi bir iş yaptın. Yine Allah'a yemin olsun ki, bu adamdan daha zalim bir hırsız yoktur." dedi.

O sırada ben de hamurla beslediğim devemi kaybetmiştim. Onu bulma hususunda ümidimi kestim, elbiseme sarınarak devemin palanı üzerine uzanıp yattım. Allah'a yemin olsun ki, kaybolan devem dudaklarıyla ayağıma dokununca uyandım ve kalkıp deveme binerek yola koyuldum.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana İkrime'den dinleyen birisi anlattı. O da İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet etti: Bir gün Ömer b. el-Hattâb'ın yanında oturuyordum. Ömer, insanların meclislerine gidip onları dinlerdi. Birisi, yaşlı ve âma bir adamı tartaklayarak onun huzuruna getirdi. Ömer bu durumu görünce, "Bugünkü gibi kötü bir manzara görmedim." dedi.

Onu getiren adam ise şöyle dedi: "Ey müminlerin emîri! Bu adam İbn Sabğâ el-Behzî es-Sülemî'dir. O, Behîl[10] Berîk'tir.[11] Ömer, "Berîk'in lakap olduğunu biliyorum. Peki, bu adamın[12] ismi nedir?" diye sordu. Onlar, "İyâd!" diye cevap verdiler. Sonra Ömer, "Bana İyâd'ı getirin." dedi. İyâd getirilince Ömer ona, "Bana kendin ve Sabğâ'ın oğulları hakkında bilgi ver." dedi. -Sabğâ'nın on oğlu vardı.-

İyâd, "Bu mesele Cahiliye döneminde olan bir şeydi. Şimdi Allah İslâm'ı getirdi." deyince, Ömer, "Allah'ım! Bizi mağfiret eyle! Allah (c) bizi hidayete erdirdikten ve bize İslâm'ı nimet olarak verdikten sonra İslâm kardeşi olarak bizim Cahiliye işlerinden bahsetmemiz doğru olmaz." dedi. Bunun üzerine adam şunları söyledi: "Ey müminlerin emîri! Benim başıma bazı işler geldi: Ailem tarafından terk edildim. O zaman Sabğâ oğulları on kişiydi. Benim onlarla akrabalığım ve komşuluğum vardı. Elimdeki malı-mülkü azalttılar ve onurumu kırdılar. Allah aşkına, akrabalık ve komşuluk aşkına bana ilişmemelerini ve benden uzak durmalarını istedim. Fakat onlar istediklerimi yapmadılar ve bana ettikleri eziyetten vazgeçmediler. Ben de haram ay girinceye kadar onlara mühlet verdim. Sonra ellerimi kaldırarak Allah'a (c) şöyle dua ettim:

---

[10] Süheyl Zekkâr bu lakabı "Behîk" şeklinde okumuş olup Hamidullah tahkikinde Behîl şeklinde okunmuştur. "Behîl" olarak okunursa anlamı "ihmalkâr" olur (E).

[11] "Parıldayan" anlamındadır (E).

[12] Yaşlı adamı getiren kişiyi kastediyor.

Allah'ım! Sana içten dua ediyorum.
Biri hariç, Sabğâ'ın bütün oğullarını öldür.
Sonra, o adamı da kötürüm et,
Ve de âma! Bunu da bir zaman beni zincire vurmanın
hesabına say.

Sonra dokuzu, bir sene içinde artarda öldü. Allah bu adamı da çarptı ve gözlerini kör etti. Gördüğün gibi onu getiren kişi onu tartaklayarak getiriyor." Bunun üzerine Ömer dedi ki: "Bu tuhaf bir iş!"

Orada bulunanlardan biri söz aldı: "Ey Mü'minlerin emîri! Ebû Tekâsuf el-Hunâ'î el-Hüzelî ve kardeşlerinin hikayesi, bundan daha tuhaftır." Ömer hayretle sordu: "Ebû Tekâsuf ve kardeşlerinin hikâyesi nasıl?" Adam anlatmaya devam etti: "Onların bir komşusu vardı. Onlara nisbetle bu adamın durumu, Sabğâ'ın oğullarına nisbetle İyâd'ın durumu gibidir. Onlar da bu adamın malını-mülkünü azalttılar ve onurunu kırdılar. Adam onlara Allah'ı, akrabalığı ve komşuluğu hatırlattı. Fakat bu hatırlatma da onları yumuşak davranmaya sevketmedi. Adam onlara haram ay girinceye kadar mühlet verdi. Sonra da ellerini kaldırıp şöyle dua etti:

Ey emniyette olanın da korku içinde yaşayanın da Rabbi olan
Allah'ım!
Ey! Her ses çıkaranın sesini işiten!
el-Hunâ'î nisbeli Ebû Tekâsuf
Bana hakkımı vermedi, insaflı davranmadı.
Bir araya topla, onun en çok sevdiklerini,
Akrabaları arasından. Sonra da (hepsini helâk et) böyle
anılsınlar!

Sonra Ebû Tekâsuf ve kardeşleri, kendilerine bir kuyu kazmak için aşağı indikleri zaman kuyu üzerlerine çöktü. O gün bu kuyu onların kabri oldu."

Orada bulunanlardan bir başkası söze şöyle devam etti: Benî Nasr kabilesinden Benî Müemmil'in hikâyesi bundan daha tuhaftır. Bu kişiler Benî Müemmil'in bir kolundandı. Onların bir amca oğlu vardı. Müemmil oğulları veraset yoluyla amca oğullarının mallarına el koymuşlardı. Halbuki o, canını ve malını bunlara emanet edip onlara sığınmıştı. Onlar da onun malını azalttılar, onurunu kırdılar ve onu tahkir ettiler. Bunun üzerine amca oğlu onlara şöyle dedi: "Ey Benî Müemmil! Ben canım ve malımla sizlere sağındım. Beni korumanız ve benden sıkıntımı gidermeniz gerekirdi. Fakat siz akrabalık bağlarını kestiniz, malımı yediniz ve onurumu kırdınız." Bu sırada Riyâh isimli bir adam kalkıp bu kişiyi tasdik babında "Ey Benî Müemmil! Bu kişi doğru söyledi. Allah'tan korkun ve ona kötülük yapmaktan sakının." dedi. Fakat bu nasihatler onların amcaoğullarına kötülük yapmalarını engelleyemedi. Amcaoğlu onlara haram ay girinceye kadar mühlet verdi. Onlar umre yapmaya çıkmışken[13] amca oğlu şöyle dua etti:

---

[13] Cahiliye döneminde Araplar umreyi Receb ayında yaparlardı. Bu sebeple kamerî yılın yedinci ayı olan Receb ayı haram aylardandır (E).

Allah'ım! Onları Benî Müemmil'den ayırıp uzaklaştır.
Kafaları üzerine büyük kayalar at,
Büyük taşlar at veya üzerlerine süvarilerden oluşan bir ordu gönder.
Ancak Riyâh'ı koru; çünkü o (haksızlık) etmedi.

Benî Müemmil umre yapmak üzere yola koyuldular ve bir dağın eteğine gelip orada konakladılar. Allah, onların üzerine dağın tepesinden büyük bir kaya gönderdi. Bu kaya, önüne gelen taş, ağaç ne varsa hepsini ezip geçti. Onların da hepsini yerle bir etti. Bu felâketten sadece Riyâh ve ailesi kurtuldu. Çünkü o bir kötülük yapmamıştı.

Ömer b. el-Hattâb burada söze karışarak "Gerçekten bu olay da tuhaf bir şey! Bunlardan nasıl bir ders çıkarılmalı?" dedi. Çevredekiler, "Ey Mü'minlerin emîri! Sen daha iyi bilirsin." dediler. O da sözüne şöyle devam etti: "Ben bundan şöyle bir ders çıkarıyorum: O zaman insanlar Cahiliye üzere bulunuyorlardı. Allah'ı tanımaz, haşre inanmaz, kıyameti, Cennet ve Cehennem'i bilmezlerdi. Allah (c) da bazen zalimin aleyhine yapılan mazlumun duasını kabul ederdi. Böylece Allah bazı mazlumları zalimlerin zulmüne karşı korurdu. Allah (c) Peygamber'i gönderince insanlar Allah'ı (c), öldükten sonra dirilmeyi, Kıyamet'i, Cennet ve Cehennem'i tanıyıp öğrendiler. Nitekim Allah (c) bu konuda şöyle buyuruyor: *"Daha doğrusu onların asıl azap vakti, kıyamettedir. O vaktin azabı daha müthiş, daha acıdır."*[14] Allah, bazılarına zaman tanıyıp, kıyamete kadar mühlet de verir."

Abdülmuttalib'in Adağı

Bize Ahmed b. Abdülcebbâr anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Bükeyr anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

---

[14] el-Kamer, 40/54.

Zikrettiklerine göre, Zemzem Kuyusu'nu kazarken Kureyşlilerden gördüğü eziyet üzerine Abdülmuttalib, kendisinin on oğlu dünyaya gelir ve bunların hepsi de kendisini koruyacak duruma gelirlerse, onlardan birini Kâbe'nin yanında Allah için kurban etmeyi adamıştı. Nihayet kendisinin Hâris, Zübeyr, Hacl, Dırâr, Mukavvim, Ebû Leheb, Abbâs, Hamza, Ebû Tâlib ve Abdullah adlarında on oğlu oldu ve bunların her biri kendisini koruyacak duruma geldi. Bir gün onları topladı, adağını onlara söyledi ve Allah için onların bu adağa vefa göstermelerini istedi. Onlar da bu konuda Abdülmuttalib'e itaat ettiler ve ona "Bunu nasıl yapacaksın?" diye sordular. O da onlara, "Sizden her biriniz eline bir fal oku alacak, üzerine ismini yazacak, sonra onu bana getireceksiniz." dedi. Onlar da böyle yaptılar. Sonra hep birlikte Kâbe'nin içinde bulunan Hübel'in yanına gittiler. Hübel, Kureyşlilerin Mekke'deki en büyük putuydu ve Kâbe'nin ortasında yer alan kuyunun üzerinde bulunuyordu. Bu kuyu, Kâbe'ye hediye edilen eşyaların içine konulduğu bir kuyu idi. Hübel'in yanında da yedi adet fal oku bulunuyordu. Her fal okunun üzerinde de bir yazı vardı.

Fal oklarından birinin üzerinde "ukul =develer"[15] yazılıydı. Mekkeliler, diyeti içlerinden kimin yükleneceği konusunda ihtilaf ettikleri zaman bu yedi oku çekerlerdi. "Ukul" yazan ok kime çıkarsa, diyeti (=develeri) o yüklenirdi. Oklardan birisinin üzerinde "el-ukul"[16] yazılıydı. Oklardan birinin üzerinde "evet" yazılıydı. Bu emir içindi. Bir diğerinin üzerinde ise "hayır" yazılıydı. Bir işi yapıp yapmama konusunda tereddüt ettikleri zaman Kureyşliler bu okları çekerlerdi. Eğer "evet" oku çıkarsa, o işi yaparlar; "hayır" oku çıkarsa, o işi yapmazlardı. Oklardan birinin üzerinde "sizden", bir diğerinin üzerinde "sizden değil" yazılıydı. Yine birinin üzerinde "bitişik", bir diğerinin üzerinde ise "sular" yazılıydı. Eğer su çıkarmak için kuyu kazmak isterlerse, içlerinde o okun da bulunduğu okları çekerler; üzerinde "sular" yazan ok nerede çıkarsa orayı kazarlardı.

---

[15] Diyet

[16] Süheyl Zekkâr, bunu "el-ğufl" şeklinde okumuş ve dipnotta da bu kelimenin "yazısız" anlamına geldiğini ifade etmiştir. Arapça'da "el-ukul [العقل]" kelimesinin yazım şekli ile "el-gufl [الغفل]" kelimesinin yazım şekli birbirine çok benzemektedir. Neredeyse ikisinin arasındaki fark iki noktadan ibarettir. Süheyl Zekkâr bir önceki cümlede kelimeyi doğru okumuş olmakla birlikte burada her nasılsa yanlış okumuştur. Siyak sibak da kelimenin yanlış okunduğunu göstermektedir. Metinde açıkça ifade edildiği gibi fal oklarının toplamı yedidir ve bunların üzerinde "ukul","evet", "hayır", "sizden", "sizden değil", "bitişik" ve "sular" kelimeleri yazılıdır. Böylece okların toplamı yedi eder. Bunların yanına

Bir çocuğu sünnet ettirmek, bir genci evlendirmek, bir ölüyü defnetmek istedikleri veya kendilerinden birinin nesebi hakkında şüpheye düştükleri zaman, Hübel'i giderlerdi. Yanlarında develer ile fal oklarını çeken falcıya verilmek üzere 100 dirhem para da bulunurdu. Sonra hangi konuda fal çekmek istediklerini falcıya anlatırlar ve "Haydi falı çek!" deyip "Allah'ım! Bugün onun eliyle bize doğru olanı çıkar!" diye dua ederlerdi. Sonra Hübel'e dönerek, "Ey tanrımız! Bu filan oğlu filandır. Ailesi şunu istiyor. Eğer öyleyse "develer", yahut "evet", ya da "sizden" yazıları bulunan oku çıkart ve hediyesini kabul et." derlerdi. Bu üç oktan biri çıkarsa, o kimse, kavmi arasında soylu ve şerefli bir kimse sayılırdı; "bitişik" oku çıkarsa dost bir kimse sayılırdı; "sizden değil" oku çıkarsa, rütbesi, değeri, nesebi ve dostluğu olmayan bir kimse olarak kabul edilirdi. Kişilerle ilgili değil de yapmak istedikleri bir işle ilgili olarak fal oku çektiklerinde, "evet" oku çıkarsa o işi yaparlardı; "hayır" oku çıkarsa, o sene onu tehir ederler, bir sene sonra aynı konuda yine fal oku çekerlerdi. Bir işi yapmak istediklerinde "evet" oku çıkıncaya kadar bu şekilde hareket ederlerdi.

---

bir de "ğufl" oku eklenirse, okların sayısı sekize yükselir ki bu da metinde verilen bilgiyle çelişir. Ayrıca "ğufl" kelimesine "yazısız" anlamı vermek de bir zorlamadır (M).

Abdülmuttalib, falcıya adağının ne olduğunu anlattıktan ve oğullarından, üzerlerinde isimleri yazılı olan okları alıp falcıya teslim ettikten sonra, "Şu oğullarımın oklarını çek!" dedi.

Abdullah b. Abdülmuttalib, Resûlullah'ın (s) babası ve babasının oğullarının[17] (kardeşlerinin) en küçüğüydü. Abdullah, Zübeyr ve Ebû Tâlib'in annesi Fâtıma bt. Amr b. Âiz b. Abdullah b. İmrân b. Mahzûm'dur. Rivayete göre, en küçük oğlu olması hasebiyle Abdülmuttalib, en çok Abdullah'ı severdi. Bu yüzden eğer ok ona isabet etmezse ziyafet vermeyi düşünmüştü. Falını çekmek üzere okçu, fal okunu eline aldığı sırada Abdülmuttalib, Hübel'in karşısına dikilip şöyle dua etti:

Allah'ım! Oku ona çıkarma!
Şüphesiz ben bir felaket olacağından korkuyorum,
Okun oğlumun kurban edilmesi için ona çıkması halinde.
Ancak bugün hayırlı bir ok çıkacağı kanaatindeyim.
Verilen bağış sebebiyle, oğlum
Bugün tamamen serbest kalacak, ben de fayda göreceğim.

Ancak ok Abdullah'a çıktı. Abdülmuttalib eline bıçağını alıp hemen onun elinden tuttu. Sonra onu boğazlamak üzere, Kureyşlilerin yanlarında kurbanlıklarını kestikleri iki putun, İsâf ve Nâile'nin önüne getirdi. Kureyşliler de oturdukları yerden kalkıp Abdülmuttalib'in yanına geldiler ve ona, "Ey Abdülmuttalib! Sen ne yapmak istiyorsun?" diye sordular. O da "Ben Abdullah'ı boğazlayacağım!" dedi ve şu şiiri söyledi:

Rabbime söz verdim, ben sözünü yerine getiren bir kişiyim.
Günlerdir oğulcağızımla birlikte tek başıma kuyu kazıyorum.

---

[17] Belki de bundan maksad o andaki durumdur. Çünkü Abdülmuttalib'in el-Abbas ve Hamza adındaki oğulları daha sonra dünyaya gelmişlerdir. Ya da bu ifade ile "Ana-baba-bir kardeşleri" kastedilmiştir. Rivayetin devamında Abdullah'ın annesinin ve ana-bir kardeşlerinin zikredilmesi bu mânayı çağrıştırmaktadır.

Allah'a yemin olsun ki, ben hiçbir şeye etmediğim hamdı O'na
ediyorum.
O'nun kulu olduğum halde, O'na nasıl düşmanlık ederim?
O'na verdiğim sözü geciktirirsem, korkarım
Beni yanlış yola götürmesinden. Eğer O'na verdiğim sözü terk
edersem,
Tek başına kalmaktan korkmamış olurum,
Bir gün O'na kavuşup da O'nun yanında tek kalmaktan
(korkmuyormuşum) gibi.
Kalbimi yakan şey, kuyumu kazdığım zaman O'nun beni
reddetmesidir.
Vallâhi ey Rabbim! Artık ondan sonra yaşayamam.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: İnsanların anlattıklarına göre Abdülmuttalib'in oğlu Abbâs, Abdullah'ı, babasının ayağının altından öyle bir çekti ki, Abdullah'ın yüzünde bir çizgi oluştu ve ölünceye kadar da bu çizgi onun yüzünden gitmedi.

İbn İshâk dedi ki: Kureyşliler ve Abdülmuttalib'in oğulları şöyle dediler: Allah'a yemin olsun ki, onu boğazlamayacaksın. Biz hayatta olduğumuz müddetçe bu konuda seni mazur göreceğiz. Eğer sen bu işi yaparsan, hiç şüphesiz ileride oğlunu boğazlamak üzere getiren çok insanlar ortaya çıkacaktır. Bu âdet yerleşirse, insanların nesilleri devam etmez.

İbn İshâk dedi ki: el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm dedi ki (Abdullah b. Abdülmuttalib, onların kız kardeşlerinin oğluydu): Allah'a yemin olsun ki, onu boğazlamayacaksın. Bu konuda biz seni mazur görüyoruz. Onun kesilmemesi için fidye verilmesi gerekiyorsa, biz de mallarımızdan fidye vermeye hazırız.

Rivayete göre Abdülmuttalib, Abdullah'ı boğazlamaya kesin karar verdiği zaman, el- Muğîre şu şiiri söylemişti:

Abdülmuttalib'in öldürmesi ne tuhaf!
Altın gibi değerli birisini akılsızca boğazlaması!
Ey ihtiyar! Bize tuhaflık yapıp işinde acele etme.
Bizim oğlumuz kavmin necip temsilcisi değildir.
Sizin oğlunuz da, horlanan ve hakları gasp edilen biri değildir.
Onun için mallarımızı feda ederiz, hatta savaşırız.
Ben, malımı ve sahip olduğum ganimetleri onun için feda edeceğim.
Bunun ötesinde yapılan işleri kızgınlıkla karşılayacağım.
Kibirli babalar, fitne ateşini körükleyen kötü kadınlar gibidir.
Aramızda bulunan Abdullah'ın boğazlanması oyun değildir,
Put için boğazlanan hayvanlar gibi.
Örtüler örtülen Beyt'in Rabbine yemin olsun ki,
Boğazlanacak olanda acele edilmesin; aksi takdirde birbirimize vurmuş oluruz,
Kızgınlıktan sonra üzüntüleri giderecek olan darbeyi,
Keskin, ince, pası alınmış her kılıçla,
Şimşek yahut pamuk elbise içindeki ateş gibi.

İbn İshâk dedi ki: Abdülmuttalib, Abdullah'ı boğazlamak isteyince, el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm söyleyeceğini söyledikten sonra, Abbullah'la aynı anadan doğmuş olan Ebû Tâlib şöyle bir şiir okudu:

Yemin olsun, putlarla dolu Ev'in Rabbine,
Binilemeyecek kadar takatsiz kalmış yük develerinin Rabbi'ne.
Ev'in yakınındaki her kişi veya her ziyaretçi,
Örtülere bürünmüş olan Beytullah'ı ziyaret eder.
Abdullah'ın öldürülmesi oyuncak değildir,
Güçlü kuvvetli gençlik güruhunun arasından.
Asil bir aileden gelen kadının oğlu,
Kilâb'ın neslinden gelen beyazların arasında en parlak olanıdır,
Bir de şerefli Mahzûm arasında.
Onlar cins atlar, aygırlar ve keskin kılıçlar sahibidirler.
Siz de bu hususta günahkâr insanlar değilsiniz.

Vuruşmadaki kahramanlık hissini bir de siz tadın.
Keskin ve oyun yapanı korkutan her türlü kılıçla,
Elde, kayan yıldız gibi parlayan.
Yaşıtları içinde onu zerafet sahibi biri olarak bulursun,
Yazılmış, takdir edilmiş ecel konusunda acele edilmezse.
Ben diyeceğimi dedim; benim sözüm ayıplanacak söz değildir.
Ey ihtiyar! Şüphesiz zulüm cezalandırılır.
Sen sözünde cüretkâr davransan da,
Ormanların arslanları gibi samimi ve sadık adamlarımız var.
Azap çekmesi için onu zamana (dehr) teslim etmeyecekler,
Tâ ki topraklı tepeler onu yutmasın.
Bir kavmin kanları, savaş yoluyla alınan mallarının kutsalıdır.

Bu sözleri dinleyen Abdülmuttalib onlara şöyle cevap verdi:

Allah Rabbimdir, ben de adağını yerine getiren bir kimseyim,
Rabbimin emrine isyan etmekten korkuyorum.
Allah'a yemin olsun ki, hiç bir şeyin gücü O'nun gücüne
yetişmez.
O, benim velimdir, onun ömrü O'nun elindedir.
Bu oğlumu boğazlamak istedim.
Eğer onu geciktirir ve özrünü kabul edersen,
Ölümü ondan bertaraf eder ve onu korursan,
Ölümü ondan uzaklaştırırsan; onu zarar veremez,
Hiçbir insanın gayreti. Ona sıkıntı veremez,
Senden başkası ey Rabbim! Bu onun sevinci olur.
Her bakan göz, onu sevindirir.
Ya Rabbi! Onu sen verdin; ona sıkıntı verme.
Şüphesiz beni sızlatan hüzün, onun sevincidir.

Bu sözler üzerine Kureyşliler ve Abdülmuttalib'in oğulları kendisine şöyle dediler: "Yapma! Hicaz'a git, orada Necâh[18] adında bir kâhine var. O kadının bir cini var. Bir de ona sor.

---

[18] Hamidullah tahkikinde bu kelime "Secâh" şeklinde okunmuştur (E).

Ondan sonra ne yapacaksan yap. Eğer sana, Abdullah'ı boğazlamanı emrederse onu boğazla. Yok eğer, sen ve Abdullah için kendisinde ferahlık olan başka bir şeyi emrederse, onu da kabul edersin." Abdülmuttalib bu teklifi "Evet!" diyerek kabul etti. Sonra hep birlikte Medine'ye gittiler. Orada kâhin kadının Hayber'de olduğunu öğrendiler. Bineklerine binip oraya gittiler. Kâhin kadını sorup onunla buluştular. Abdülmuttalib ona kendi durumunu, oğlunun durumunu ve onun hakkında yaptığı adağı anlattı. Kâhin kadın onlara, "Bugün yanımda olmayın, huzurumdan ayrılın. Ta ki cinim gelsin, ona sorayım." dedi. Onlar da kâhinenin yanından çıktılar. Bu sırada Abdülmuttalib, Allah'a şu şekilde dua etmeye başladı:

Ya Rabbi! Sakındığım şeyi gerçekleştirme,
Ondan, bu kaderin şerrini geri çevir.
Şüphesiz ben, bıraktığım kimsenin,
İnsanlığın efendisi olacağını umuyorum.

Sonra hep beraber kâhinenin yanına gittiler. Kâhine "Evet, bana haber geldi. Siz, diyet olarak ne veriyorsunuz?" diye sordu. Onlar "On deve." dediler. Diyet miktarı gerçekten böyleydi. Bunun üzerine kâhine, "Öyleyse memleketinize dönün. Arkadaşınızı ve on deveyi getirin. Sonra develer üzerine fal çekin. Eğer oklar, arkadaşınıza çıkarsa deve sayısını arttırın. Bu işleme Rabbiniz razı oluncaya kadar devam edin. Ne zaman ok develere çıkarsa, o zaman Rabbiniz razı olmuş demektir. Artık onun yerine develeri kesersiniz; arkadaşınız da kurtulmuş olur." dedi. Sonra yola çıkıp Mekke'ye geldiler. Hep birlikte bu işi yapmaya kesin olarak karar verdikleri zaman Abdülmuttalib, Allah'a şöyle dua etti:

Allah'ım! Şüphesiz sen dilediğini yaparsın;
Dilersen, doğru ve mâkul olanı ilham edersin.

Mazlum olmama rağmen, ben seni efendim olarak biliyorum,
Hacılarına daima su veriyorum,
Onlara su vermeyi bana babam ve dedem miras bıraktı.
Bil ki, benim Sana olan aşkım ve sevgim en yüksek derecedeki sevgidir.
Sen, her sebat sahibi olanı bilensin.
Korkumu bu çocukta gerçekleştirme.
Onun fidyesini kıvırcık tüylü develerde kıl.

Bize Ahmed b. Abdülcebbâr anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: On deveyle beraber Abdullah'ı kurban olarak sundukları zaman, Abdülmuttalib, Kâbe'nin içinde şöyle dua etti:

Ey on sayısından sonra on sayısının Rabbi olan Allah'ım!
Ey! Her adağı yerine getirenin Rabbi!
Abdullah'ı boğazlanmaktan kurtar.
Onu, on sayısının tekinden de çiftinden de kurtar.

Sonra fal çektiler. Ok Abdullah'a çıktı. Bunun üzerine diyeti on deve daha arttırdılar, böylece deve sayısı yirmiye çıkmış oldu. Abdülmuttalib dua etmek üzere ayağa kalktı ve şunları söyledi:

Ey yirminin Rabbi! Çift sayının Rabbi!
Ey bütün faydalı şeyleri veren Rabbim! Abdullah'ı kurtar,
Fal çekerken okun ona çıkmasından.
Ona yükseklik içinde yükseklik ver.
Fal çekimi yakıcı olmasın,
Elbise içindeki ateşin yakması gibi.

Sonra fal çektiler. Ok yine Abdullah'a çıktı. On deve daha arttırdılar. Böylece deve sayısı otuza çıktı. Abdülmuttalib dua etmek üzere ayağa kalktı ve şunları söyledi:

Ey otuzun Rabbi! Nimet ve iyilik sahibi!
Kan (kurban edilecek develeri) isabet ettirmekle bize iyilik et!
Bu çocuk bir bahçedir, fakat o bilmiyor.
Kalbim uçup gitti; artık o, ağır borçlu adam gibidir,
Abdullah'ın ismi anılınca; tâ o kurtuluncaya kadar,
Hiçbiri ayrılmadan develerin hepsi kesilinceye kadar.
Fal çekiminden onu kurtar, ok onu yaralamasın.

Sonra fal çektiler. Ok yine Abdullah'a çıktı. On deve daha arttırdılar. Böylece deve sayısı kırka ulaştı. Abdülmuttalib dua etmek üzere ayağa kalktı ve şunları söyledi:

Ey Allah'ım! Ey kırkların Rabbi! Develer kırka ulaştı.
Yazılan fal oklarından oğlumu koru!
Otlağa salınan semiz develerin hepsini keseceğim,
Yeter ki onu öldürülmekten kurtarmış olayım.
Razı ol, Ya Rabbi! Çünkü ben,
Abdümenâf oğullarının doğruluğunu ve sadakatini ortaya koydum.

Sonra fal çektiler. Ok yine Abdullah'a çıktı. On deve daha arttırdılar. Böylece deve sayısı elliye çıktı. Abdülmuttalib dua etmek üzere ayağa kalktı ve şunları söyledi:

Ey ellinin, semiz develerin Rabbi!
Büyük hörgüçlü develerden ona zırh giydir.
Şüphesiz Yüce bir Rab için bu mümkündür.
Ey rükünler[19] *sahibi Rabbim! Abdullah'ı kurtar,*
Sükûnet bulmamış olan deve sürüsünü boğazla.

Sonra fal çektiler. Ok yine Abdullah'a çıktı. On deve daha arttırdılar. Böylece deve sayısı altmışa çıktı. Abdülmuttalib dua etmek üzere ayağa kalktı ve şunları söyledi:

---

[19] Kâbe'nin her bir köşesine rükün denir. Meselâ Hacerülesved'in bulunduğu köşeye Rükn-i Hacer denir (M).

Ey Allah'ım! Altmışların Rabbi, Meş'ar'in Rabbi!
Kendisi için haccedip O'nu ululayanların Rabbi!
Mağfiret etsin diye insanların kendisine doğru koştuğu kudret sahibi Rab!
Abdullah'ı kurban yerinde boğazlanmaktan kurtar.
İyileştirmeyen darbeden onu koru,
Kemiğe dayanıp onu kıran darbeden.

Sonra fal çektiler. Ok yine Abdullah'a çıktı. On deve daha arttırdılar. Böylece deve sayısı yetmişe çıktı. Abdülmuttalib dua etmek üzere ayağa kalktı ve şunları söyledi:

Ey yetmişin Rabbi! Malımı-mülkümü onun için topladım.
Otlağa saldığım develerin hepsini boğazlarım;
Develeri, o ölmesin diye ayırdım.
Oku develere çıkar, çünkü onları bağışladım,
Tam diyet olsun diye,
Her öldürülen kişi için. Çünkü ben bunu kabul ettim.

Sonra fal çektiler. Ok yine Abdullah'a çıktı. On deve daha arttırdılar. Böylece deve sayısı seksene çıktı. Abdülmuttalib dua etmek üzere ayağa kalktı ve şunları söyledi:

Ey seksenlerin Rabbi! Ey yüksek sesle ağlayanların Rabbi!
Ve ey tâzim için sana gelenlerin Rabbi!
Develeri oğlumun fidyesi kıl.
Bu olay çözüme kavuştuktan sonra şükrümü göreceksin,
Ayakkabısı olmadan koşan kimsenin şükrü gibi.
Bununla bana iyilik et, ey faziletler sahibi!

Sonra fal çektiler. Ok yine Abdullah'a çıktı. On deve daha arttırdılar. Böylece deve sayısı doksana çıktı. Abdülmuttalib dua etmek üzere ayağa kalktı ve şunları söyledi:

Ey doksanların Rabbi! Mızrakla nişan alanların Rabbi!
Savunma esnasında düşmanı uzaklaştıranların Rabbi,
Topluluğu toplantı yerine geçirsinler diye!
Ölçüp biçme esnasında Abdullah'ı da bana bağışla.
Geri dönüşü olmayan fal çekilişinden onu kurtar.

Sonra fal çektiler. Ok yine Abdullah'a çıktı. On deve daha arttırdılar. Böylece deve sayısı yüze çıktı. Abdülmuttalib dua etmek üzere ayağa kalktı ve şunları söyledi:

Ey Allah'ım! Parçalanmamış, eksik olmayan, tam olan yüz sayısının Rabbi!
Ey, her iyi şeyi sevenlerin Rabbi!
Ey, en yakın akrabaya karşılıksız yardım edenlerin Rabbi!
Develerin sayısı hiç eksiksiz tam yüze ulaştı.
Zelil olsunlar diye onlarla düşmanlarıma boyun eğdir.

Sonra fal çektiler. Bu kez ok develere çıktı. Kureyşliler ve Abdulmüttalib'in yanında bulunanlar da ona "Artık Rabbin razı oldu; sana oğlunu bağışladı." dediler.

Bize Ahmed b. Abdülcebbâr anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Rivayet ettiklerine göre Abdülmuttalib onların bu sözlerine karşı şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki, Hayır! (Allah'ın razı olduğunu anlamam için) fal çekilişinde okun üç defa develere çıkması lazım." Bunun üzerine develer ve Abdullah üzerine fal çekmeye devam ettiler. Abdülmuttalib çekiliş öncesinde dua etmek üzere ayağa kalktı ve şunları söyledi:

Allah'ım, sen bana Zemzem'in yerini gösterdin.
Şüphesiz oğlum konuşanların en sevimlisidir.
Yarın sabah onu bana kan içinde gösterme;
Şüphesiz üzüntüm en büyük hüzün olur.
Onun fidyesi olarak eksiksiz ve tam olan yüz deveyi kabul et.

Hatta biz, onun fidyesi olarak bütün dilsiz hayvanları veririz.
Ey celâl sahibi nimet veren Zat! Bana lûtufta bulun.
Sağılan develer sebebiyle ölümü düşür.
Ve sonra ya Rabbi! İşi tamamla, sona erdir.
Sonra da ölümü develere çevir; tâ ki o kurtulsun.
Senin gücünle Allah'ım; hoş bir yaşam devam etsin.
Eğer Sen onu kurtarırsan; o yaralanmaz.
Ona öyle uzun bir ömür ver ki, ihtiyarlığı da görsün.
Hatta ben de onu, her öne geçirildiğinde görmek isterim.
Güzel gören ve umutlu olan kişi için hayır açık olur.

Sonra fal oku çektiler. Ok yine develere çıktı. Fal çekilişini ikinci sefer tekrarlamak istediler. İşte o zaman Abdülmuttalib, Hübel'in yanına gelip şöyle dedi:

Ya Rabbi! Başıma gelen şeyden dolayı düşmanlarımı sevindirme.
Şüphesiz oğlum kalbimin meyvesidir.
Onun kam vadiye akmaz,
Onun fidyesini bugün mallardan kıl.
Erkek ve dişi develerim bana göre denktir.
Onların hepsi çocukların fidyesi olsun.
Onun yerine, beni develere varis kılma.
Şüphesiz ya Rabbi! Oğulcağızım onlara feda edilmez.
Fakat yemin, soylu atları böldü, parçaladı.
Şüphesiz ey Rabbim! Beni, Senin emrine muhalefet etmez bir kişi olarak göreceksin.

Sonra tekrar fal oku çektiler. Ok yine develere isabet etti. Çekilişi üçüncü kez tekrarlayacakları sırada Abdülmuttalib kalkıp şöyle dua etti:

Ya Rabbi! Bana istediğimi verdin,
Çoluk-çocuğum az iken onları çoğalttın.
Bugün onun için fidye kıl, malımın çoğunu,

Sürüklenip giden develerimi, onun hürmetine.
Ona kötü hali gösterme...
Şüphesiz (onun bu durumu) beni hasta eder.
(Onu kurtar.) Develerin hilal için kesilmesiyle,
Veya ölümü ondan uzaklaştırmakla. Gerisine aldırış etmem,
Ey celâl sahibi! En küçük oğlumu ölümden uzak tut.
Sen nimet veren, çok lütufkâr bir dostsun.
Benim bu gayretim hakkı için bugün bana da lütufta bulun.
Çünkü bütün dostlar gelip etrafta konakladılar.
İstemekten ve dua etmekten dolayı hepsi ağlıyor,
Hilal gibi temiz yüzlü bütün gençler.

Bu sırada Hz. Peygamber'in (s) annesi Âmine de şöyle dedi:

Ya Rabbi! Şu parlak yüzlü genci mübarek kıl,
Hâşimîler ve asil ırkı içinde.

Sonra fal oklarını develer üzerine çektiler. Develer kesildi ve öylece bırakıldılar. Hiç kimse onlardan istifade etmekten men edilmedi.[20]

---

[20] Bu kıssanın kurgulandığı hususu son derece açıktır. Bu kurgulamanın birden çok insan tarafından ve uzun bir dönemde yapıldığı da anlaşılmaktadır. Rivayetin ana fikrinin Kur'ân'da İbrahim'in (a) oğlu İsmail'i boğazlaması ve sonra onun yerine fidye gönderilmesi meselesinden ilham aldığı da ortaya çıkmaktadır. Şüphesiz yukarıdaki rivayet ile Hz. Muhammed'in (s) konumu ve babasının özel bir yardım ile kuşatılmış olduğu anlatılmak istenmektedir. Rivayetin kurgulandığının delillerinden biri, İslâm'dan önce Mekke toplumunda insan boğazlama âdetinin bulunmamasıdır. Kur'ân da böyle bir âdetin bulunduğuna işaret etmemiştir. Öte yandan Hz. Peygamber'in (s) babası hakkında benzer bir olayın meydana geldiğine de işaret etmez. Bu rivayetteki sıkıntılı problem şiirdir. Şiir, zabtı mümkün olmayan zayıf bir manzumdur. Ayrıca şiirin kelimelerinin şerh yoluna gidilmesi abesle iştigal kabilindendir. Nitekim İbn Hişâm da konuyu mensûr olarak anlattıktan sonra bu şiire kitabında yer vermemiş ve şöyle demiştir: Bu rivayetin içinde, bizim yanımızda şiir konusunda bilgi sahibi olan kişilerden rivayet edilmiş sahih bir dayanağı bulunmayan recez suretinde şiirler de mevcuttur.

Abdullah b. Abdülmuttalib'in Evlendirilmesi

Bize Ahmed b. Abdülcebbâr anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Sonra Abdülmuttalib, Abdullah'ın elinden tutarak oradan ayrıldı. Rivayet ettiklerine göre, Abdullah, Kâbe'nin yanında bulunan Benî Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay'dan bir kadına uğradı. Kadın, Abdullah'ı görünce ona, "Ey Abdullah! Nereye gidiyorsun?" diye sordu. Abdullah, "Babamla gidiyorum." diye cevap verdi. Kadın, "Bende, senin için kesilen develer gibisi var, bana gel." deyince, Abdullah, "Şimdi yanımda babam var, ona muhalefet edemem, ondan ayrılamam, ona hiçbir şeyde isyan etmek istemiyorum." şeklinde karşılık verdi. Abdülmuttalib, onu alıp Vehb b. Abdümenâf b. Zühre'ye götürdü. Vehb, o zaman soyca ve şerefçe Benî Zühre'nin efendisiydi. Abdülmuttalib bu yüzden Abdullah'ı, Kureyş içinde soy ve mevkice en değerli kadın olan Âmine bt. Vehb b. Abdümenâf b. Zühre ile evlendirdi. Âmine'nin annesi ise Berre bt. Abdüluzzâ b. Osman b. Abdüddâr b. Kusay'dır. Berre'nin annesi ise, Ümmü Hubeyb bt. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay'dır. Ümmü Hubeyb bt. Esed'in annesi ise Berre bt. Avf b. Ubeyd b. Ka'b b. Lüey'dir.[21]

İbn İshâk dedi ki: Rivayet ettiklerine göre Abdullah, Âmine'ye nikâh kıydıktan sonra kendisiyle zifafa girdi. Âmine, Resûlullah'a (s) hamile kaldı. Sonra Abdullah onun yanından çıkıp, o sözleri kendisine söyleyen kadının yanına gitti. O kadın, Varaka b. Nevfel b. Esed b. Abdüluzzâ'nın kız kardeşiydi. O daha önce oturduğu yerde oturuyordu. Abdullah kadının yanına oturdu ve "Sana ne oluyor ki, dün bana kendini arzettiğin gibi, bugün arzetmiyorsun?" dedi. Kadın da, "Sende olan nur artık senden ayrılmış; bu yüzden bugün sana ihtiyacım kalmadı." diye cevap verdi.[22]

---

[21] Burada zikredilen neseb ile İbn Hişâm'ın zikrettiği neseb arasında uzunluk, kısalık ve diğer hususlarda farklılık vardır.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Birçok kişinin rivayet ettiğine göre, Hıristiyan olup eski ilahî kitaplara tabi olan Varaka b. Nevfel'in kız kardeşi olan bu kadın, Varaka'nın şöyle dediğini işitmişti: "Bu millet içinde, İsmail oğullarından biri peygamber olacaktır." Adı Ümmü Kubâl bt. Nevfel b. Esed olan bu kadın, konuyla ilgili şöyle bir şiir okumuştur:

Şimdi, gücünün yettiği şeyi kaybettin,
Ve sende olan şey artık senden ayrıldı.
Bana önem vererek geldin; halbuki sen onu verdin,
Benden başkasına. Şimdi işine git.
Bugün beni süslenmiş zannetme. Keşke ben,
Senden daha sevimli birisine rastlasaydım, ey bana gelen kul!
Fakat o, Zühre ailesi içinde kaldı.
Allah, ibadet eden herkese, o şey sebebiyle yardım eder.

Abdullah ona şöyle cevap verdi:

Sen öyle bir söz söylüyorsun ki, ben bilmiyorum;
Şimdi ne oluyor, bundan önce ne olmuştu?
Şayet sen kaybettiysen, aramızda,
Evinin gölgesinde verilen söz ve ahdi;
Senin gibisini, her kabileden alabilirim.
Benim gibisi ise, ancak sevmeyen kadınlar nezdinde değer görmez.

---

[22] Eski âlimlerin nur meselesi etrafındaki rivayetleri çoktur. Bunların içinde nübüvvet nurunun Âdem (a) sulbünden büyük peygamberlere, daha sonra Hz. Peygamber'in (s) babası Abdullah'a nasıl ulaştığını gösteren rivayetler de vardır. Şîa, bu rivayetleri çok ileri götürmüştür. Öyle ki, bu rivayetler İmâmiyye görüşü etrafında onların akîdelerinde nübüvvetle bağlantı sağlanması bakımından temel bir rükün teşkil etmiştir.

Ümmü Kubâl ona şöyle dedi:

Nerede olurlarsa olsunlar, Zühre ailesinin bakımı sana aittir.
Çocuğa hamile olan Âmine'nin de.
Baktığı zaman, doğruya iletilen görür;
Onun önünde bulunan nuru.
Her iffetli hür kadın men olunur,
Bir keskin kılıç gibi dış örtüsünü giydiği zaman.
Onu şimal rüzgârlarından kıskanır; ondan çıkar,
Kıtlık rüzgârları. İşte o zaman sen onu tuz kesilmiş zannedersin.
Şüphesiz Hâşim'in oğlu, o çocuğun babası oldu.
Onun kızı da, ona karşı görevini ihtimamla yerine getirdi.
Bütün insanlar o çocuğu ister.
Çünkü o insanlara doğru yolu gösteren bir imam ve bir önder olacak.
Allah onu tertemiz ve saf bir nurdan yarattı,
Onun nuru bizden karanlığı giderdi.
Bu Rabbinin işidir, çünkü onu, O hediye etti.
Bir gün yürüdüğü yahut ayağa kalktığı zaman;
Küfürden sonra Mekkelileri hidayete ulaştıracak.
Ve artık bundan sonra size oruç farz kılınır.

Abdülmuttalib de şöyle dedi:

Gizli açık dua ettim, Rabbime.
Sözümü açıkça ifade ettim, sabrederek hamdettim.
Ya Rabbi! Oğlumu boğazlama,
Tek ve çift mal fidyesiyle onu kurtar;
Sana merada otlayan deve cinsinden on deve veririm.
Ya da yüz yağız at, alaca at ve kırmızı at.
Onların nişanları bellidir; kızılımsı boz atlar.
Vefa borcu ve adak olarak Allah için malımdan veririm,
Affına sığınıyorum; sevindirme şaşı gözleri,
Parlak ve güzel yüzlü olan oğluma!
Hamd ve senâ, celîl olan Allah'a mahsustur, şükür de ona aittir.

Bir çiçek olarak bana torunumu, oğlumu verdin.
Sonra da beni bütün işlerimde korudun,
Beni mahzun eden, belimi kıran işlerimde.
Örtülerle örtülen Ev'e yemin olsun ki,
Lât'a ve Hacerülesved'in bulunduğu Rükne[23] *de yemin olsun.*
Ya İlâhî! Senin verdiğin nimetlerden dolayı inkâra sapamam,
Hayatta olduğum ve kabirleri ziyaret ettiğim müddetçe.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Bükeyr anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana babam İshâk b. Yesâr anlattı; dedi ki: Bana anlatıldığına göre Abdullah b. Abdülmuttalib'in, Vehb b. Abdümenâf'ın kızı Âmine'den başka bir hanımı daha vardı. Bir gün bu hanımının odasına girdi. Yaptığı işten dolayı Abdullah'ın üzerinde çamur lekeleri vardı. Cinsi münasebette bulunmak için karısını yanına çağırdı. Fakat kadın, Abdullah'ın üzerindeki çamur lekelerini gördüğü için ağır davrandı. Abdullah, onun odasında çamur lekelerini yıkadı ve sonra da oradan çıktı, bilerek Âmine'nin odasına girdi. Onun kendisiyle birlikte olmasını istedi. Bu sırada ilk önce birlikte olmak istediği hanımı kendisini çağırdı. Abdullah, biraz önce yaptığı hareketten dolayı onunla birlikte olmaktan kaçınıp Âmine'yle birlikte oldu. Sonra Abdullah, Âmine'nin odasından çıktı ve diğer hanımıyla birlikte olmak istedi. Fakat bu sefer de o hanımı (Abdullah'la birlikte olmak istemeyip) kendisine şöyle dedi: "Artık benim, sana ihtiyacım kalmadı. Önceden bana geldiğinde iki gözünün arasında parlak bir şey vardı. Onun senden bana geçmesini arzu etmiştim. Âmine'yle birlikte olduktan sonra o parlaklık senden gitti."

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Bükeyr anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana anlatıldığına göre Abdullah'ın o hanımı şöyle derdi: "O, bana ilk olarak geldiği zaman, iki gözünün arasında ay gibi parlak bir nur vardı. O nurun bana geçmesi için, onun benimle birlikte olmasını arzu ettim ve kendisini çağırdım. O ise Âmine'nin yanına girdi ve onunla birlikte olmayı tercih etti. Böylece Âmine, Resûlullah'a (s) hamile kaldı."

---

[23] Kâbe'nin, Hacerülesved'in bulunduğu köşesi kastediliyor (M).

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Bükeyr anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'ın (s) annesi Âmine bt. Vehb şunu anlatırdı: Muhammed'e (s) hamile iken bana gelip şöyle denildi: Sen bu ümmetin efendisine hamilesin. O dünyaya geldiği zaman şöyle de:

Onu, Bir Olan'ın korumasına verdim,
Her haset edenin şerrinden,
Her âbid ve itaatkâr kimseler içinde,
Ve her öncü ve lider kul içinde.
O, (Allah tarafından bize gelen) bir misafirdir, fazlalık değildir.
O, övgüye değer ve şerefli olan Allah'ın kuludur.
Ben onu insanların değerli meclislerine gelmiş görüyorum.

Resûlullah'ın (s) peygamberlik alâmetlerinden bazıları şunlardır: Onun gelişiyle birlikte, Şam bölgesinde bulunan Busrâ şehrinin sarayları nur ile doldu. Doğduğu zaman (dedesi) onun adını Muhammed koydu. Onun Tevrat'taki adı ise Ahmed'dir. Ahmed, "gök ve yer ehli onu över" anlamına gelir. Onun Furkân'daki (Kur'ân) ismi Muhammed'dir. Nitekim (dedesi) de ona bu ismi vermişti.

Annesi onu dünyaya getirdiği zaman, cariyesini Abdülmuttalib'e gönderdi. Çünkü babası Abdullah, annesi ona hamileyken vefat etmişti. Bir rivayete göre Abdullah, Resûlullah (s) yirmi sekiz aylık iken vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. Cariye, Abdülmuttalib'e, "Bu gece senin bir oğlun (torunun) dünyaya geldi, ona bak." dedi. Abdülmuttalib, Âmine'nin yanına gitti. Âmine, Abdülmuttalib'e onun doğduğunu söyledi ve ona hamileyken gördüğü şeyleri, onun hakkında kendisine söylenenleri, isminin onun (Abdülmuttalib) tarafından konulmasının emredildiğini anlattı. Abdülmuttalib hemen torununu alıp Kâbe'nin ortasında bulunan Hübel'in yanına götürdü. Sonra Allah'ın kendisine verdiği bu torun sebebiyle O'na şükretti ve şöyle dua etmeye başladı:

Hamdolsun o Allah'a ki, onu bana verdi,
Şu yenleri tertemiz olan çocuğu.
O, daha beşikteyken diğer çocukların efendisi oldu.
Onu rükünler sahibi Allah'ın korumasına veriyorum;
Ta ki gençlerin dilinde söylenir olsun,
Ve onun parmaklarının yukarılara doğru uzandığını göreyim.
Onu her kızgınlık sahibinin şerrinden Allah'ın korumasına veriyorum;
Bulutları bile hareket ettiren hasetçiden,
İki gözü de olmayan himmet sahibinden.
Ta ki, onu dillerde yükseltilmiş olarak göreyim.
Sen ki, Furkân'da onun adını zikrettin,
Ve ayetleri sâbit olan kitaplarda,
Ahmed diye. Dillerde yazılmış olarak.

Abdülmuttalib, Abdullah'ın kurban edilme sıkıntı ve üzüntüsünden kurtulup rahatladığı zaman şöyle dedi:

Rabbime dua ettim, içten dua eden bir kişi gibi,
Rızası kâr getiren müşterinin, mal satın almak için yalvarması gibi.
Ağıt yakmak için kadınlar bölük bölük ayrıldıkları zaman, Allah;
En cimri olan kimseye de lûtfundan ihsan eder,
Zemzem'i. O Zemzem'i çıkaran gerçekte onu çıkarmış değildir;
Ancak bir lütûf olarak kovalarla çıkarılıp dökülür.
Gelen giden nice hacılar,
Kızgın güneşin altında susayıp hızlıca ona doğru gelen (hacılar)
Merhametsiz düşmana rağmen su içerler,
Zinet hazinelerini ve kıymetli taşlarını verdikten sonra.

(Zemzem), serbestçe girilip çıkılan Beytullah için bir süstür.
Üstünde, lambanın aydınlığı gibi nur olan bir evdir, o.
Allah'ı çokça tesbih eden İbrahim'in yapısıdır, o.
Onu, merhametle ve yüksek bir yumuşaklıkla inşâ etti,
Sağır dağlar ve sahralar arasında.
O, zayıfların sevap yeridir.
Ona bütün uzak beldelerden gelirler,
Sıradağlar ve düz ovalar gibi yerlerden.

Abdülmuttalib dedi ki:

Hamd Yaratan'adır, kullara değil.
Görünce, benim gayret ve çalışmamı,
O'na verdiğim sözü yerine getiren birisi olduğumu,
Ve ahdimi. -Çünkü verilen söz, yerine getirilmesi gereken bir şeydir.-
O (Yaratıcı), benden kalp üzüntüsünü aldı,
Verdiğim fidyeyi de benden kabul etti.
Biriktirdiğim paraları Abdullah için feda ettim,
Şüphesiz çocuklar ciğer parçasıdır.
Onun sevgisi, kalbin atışı gibidir.
Yiyecek ve develerin hepsi onun için feda olsun.
O malları tutup hapsedenlere dedim ki:
Sizin anlatılacak bir şanınız var mı?
Develer vadi halkı arasında yağma edilmişti,
Onları üst üste yığıp bırakmışlardı.
Onlara ucu sivri aletle binerler,
Sanki onlar fazlalıklarından dolayı yavaş yürüyorlardı.
Tuzak kurmakta mahir bir avcı onları götürür.
Abdullah ise, çizgili kumaşlar içinde gitti.
Düşmanlarım hasetten kinlenip duruyor.
Çünkü ben onu şiddetli tasalardan kurtardım.

Abdülmuttalib şöyle de dedi:

Nimet olarak verdiği şeylerden dolayı Allah'a hamdolsun.
Düşmana rağmen O bana Zemzem'i verdi.
Bir kavmin mirası yıkılmamış oldu.

Haset edenler ise elbiselerini yırtıyorlar.
Onu kazan elbette pişman olmadı.
Orada bir zinet buldu ve onu sahiplendi.
Allah için o, sadece bir ok attı.
Allah'a yemin olsun ki, nezrettiği zaman, adağını yerine getirdi.
(Allah bana) güçlü oğlanlar ve yardımcılar verdi.
Allah'a yemin olsun ki, ben günah işlemek istemiyordum,
Adağım sebebiyle. Ya da Allah için kan akıtırım.
Onlara verdiğim sözü yerine getirdim, işimi tamamladım.
Sonra ben tek bir kimse iken,
Düşmanlar beni engel görüyorlar, (Allah'ım) beni koru!
Onları engelle veya o itham sahiplerinin ellerini kurut.

Abdülmuttalib dedi ki:

Rabbime, mağlup kimsenin dua ettiği gibi dua ettim.
Tasalı, üzüntülü kişinin duası ne güzeldir!
Hamd, duyan ve icabet eden o Zat içindir.
Bana verdi, günah sahibi o kişilere rağmen,
Düşmanlıklarına ve ayıplarına rağmen,
Şaşılacak derecede önemi olan Zemzem'i,
Dikili siyah put ile,
Örtüler sahibi Beytullah arasında olan.
Ve gasbedilen develerin tersi altında bulunan.

Resûlullah'ın Doğumu [ve Süt Anneye Verilmesi]

Bize Ahmed b. Abdülcebbâr anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Bükeyr anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana el-Muttalib b. Abdullah b. Kays anlattı. O babasından, o da dedesi Kays b. Mahreme'den şöyle dediğini rivayet etti: Ben ve Resûlullah (s) Fil yılında doğduk.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), Ukaz yılında[24] yirmi yaşındaydı.

---

[24] Yani Ficâr savaşları günlerinde. Haber meşhurdur (Bk. İbn Hişâm).

İbn İshâk dedi ki: Resûlullah (s) doğduktan sonra annesine verildi. Onun için bir süt anne arandı ve süt annesine verildi. Halîme bt. Ebû Züeyb onu emzirdi. Ebû Züeyb'in ismi, Abdullah b. el-Hâris b. Şecne b. Câbir b. Rezâm b. Nâsıra İbn Kasıyye[25] b. Nasr b. Sa'd b. Bekr b. Hevâzin b. Mansûr b. İkrime b. Hasfa b. Kays b. Aylân b. Mudar'dır. Resûlullah'ın (s) süt babasının ismi, el-Hâris b. Abdüluzzâ b. Rifâ'a b. Fülân[26] b. Nâsıra b. Kasıyye[27] b. Nasr b. Sa'd b. Bekr b. Hevâzin'dir.

Süt kardeşlerinin isimleri Abdullah b. el-Hâris, Üneyse bt. el-Hâris, Huzâfe bt. el-Hâris'tir. O, eş-Şeymâ'dır. Daha çok bu isimle meşhur olmuştur. Kavmi arasında sadece bu isimle bilinir. Şeymâ, Resûlullah'ın (s) süt annesi Halîme'den olmadır. Rivayete göre Şeymâ, Resûlullah (s) kendilerinin yanında iken, onu annesiyle birlikte kucağına alır ve ona bakardı.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Cehm b. Ebû Cehm -el-Hâris b. Hâtıb'ın hanımı olan Benî Temîm'den bir kadının mevlâsıdır. Bu sebeple kendisine "el-Hâris b. Hâtıb'ın mevlâsı" de denirdi.- dedi ki: Birisi bana Abdullah b. Ca'fer b. Ebû Tâlib'in şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'ın (s) süt annesi Halîme bt. el-Hâris ile konuştum; şöyle dedi: Kıtlık yılında, emzirecek bir çocuk bulmak üzere, Benî Sa'd b. Bekr'den bir grup kadınla birlikte, Mekke'ye geldim. Mekke'ye, bir dişi devem üzerinde gelmiştim. Devem yorulup kafileden geri kaldı. Yanımda bir çocuk, bir de yaşlı hayvan vardı. Allah'a yemin olsun ki o gece, çocuk da, ben de hiç uyumadık. Göğsümde çocuğa yetecek kadar sütüm bulunmadığı gibi, yanımdaki yaşlı hayvanda da çocuğa verecek süt yoktu. Bu şekilde Mekke'ye geldik. Allah'a yemin olsun ki, Resûlullah (s) hangi kadına gösterilip de, "O yetimdir." dense, kimse onu almadı ve "Annesi ne verebilir ki? Biz çocuğun babasından herkesin verdiği miktarda bir ücret vermesini bekliyoruz. Annesinin bu ücreti verebileceği ümidinde değiliz." dediler. Allah'a yemin olsun ki, benden başka o gruptaki arkadaşlarımdan her biri, emzirecek bir çocuk buldu. Ben de ondan başkasını bulamayınca, eşim el-Hâris b. Abdüluzzâ'ya, "Allah'a yemin olsun ki, arkadaşlarımın arasında süt çocuğu almadan geri dönen bir kimse olmak istemiyorum; ben de gidip o yetim çocuğu alacağım." dedim. Eşim bana, "Sen bilirsin." deyince, gidip onu aldım. Allah'a yemin olsun ki, ondan başka alacak birisini de bulamamıştım. Onu alıp hemen devemin yanına getirdim. İşte o anda Allah'ın dilemesiyle göğüslerim sütle doldu. Önce Resûlullah (s) bu sütten içti ve doydu, sonra kardeşi içti ve o da doydu. Eşim o yaşlı hayvanımızı sağmaya başladığında onun da memelerinin sütle dolu olduğunu gördü. Onun sağdığı sütü, ben ve eşim doyasıya içtik. Geceyi de hayırla dolu olarak geçirdik. Sonra eşim bana hayret ifadesiyle, "Ey Halime! Allah'a yemin olsun ki sen, benim kanaatime göre çok mübarek bir insan aldın. Onu aldığımız günün gecesi karşılaştığımız hayırları görmedin mi?" dedi. Allah, Mekke'den çıkıp tekrar memleketimize dönünceye kadar bize olan hayır ve lütfunu ziyadeleştirdi. Allah'a yemin olsun ki devem, kafileyi, hatta onu çeken eşeği bile geçti, onu geride bıraktı. Bu durumu şaşkınlıkla izleyen arkadaşlarım bana, "Hayret! Ey Bint Ebû Züeyb! Bu, bizimle birlikte binip geldiğin deve değil mi?" diye sordular. Ben de "Evet, Allah'a yemin olsun ki, işte o deve!" diye cevap verdim. Onlar da, "Vallahi, bunda bir şey var!" dediler.

---

[25] Bu kelime Hamidullah tahkikinde "Fasıyye" şeklinde yazılmıştır (E).
[26] Bu kelime Hamidullah tahkikinde "Mellân" şeklinde yazılmıştır (E).
[27] Bu kelime Hamidullah tahkikinde "Fasıyye" şeklinde yazılmıştır (E).

Bu şekilde Benî Sa'd topraklarına geldik. Allah'ın, yeryüzünde buradan daha kurak bir arazisi var mı, bilmiyorum. İşte böyle bir arazide koyunlarımız otlamaya çıkıyor, çok tok ve memeleri sütle dolu olduğu halde geri dönüyorlardı. Biz de koyunlarımızı istediğimiz kadar sağıyorduk. Çevremizde bulunanlar ise koyunlarından bir damla süt alamıyorlardı. Onların koyunları aç dönüyordu. Hatta onlar çobanlarına, "Yazıklar olsun size! Ebû Züeyb'in koyunları nerede otluyorsa, siz de onlarla birlikte otlatın!" diyorlardı. Sonra onlar da koyunlarını bizim koyunlarla birlikte otlattıkları halde, yine de onların koyunları aç dönüyor ve onlardan bir damla süt alamıyorlardı. Benim koyunlarım ise çok tok ve memeleri sütle dolu olarak geri dönüyorlardı. Biz de onları istediğimiz kadar sağıyorduk. Allah bize bu bereketi devamlı gösterdi. Biz de bu bereketin ondan geldiğini biliyoruz.

Artık Muhammed (s) yanımızda iki senesini doldurmuş bulunuyordu. O, diğer çocuklara benzemeyen bir çocukluk dönemi yaşadı. Allah'a yemin olsun ki, iki yaşına geldiğinde etine dolgun bir kuzu gibi olmuştu. Sonra onu annesine götürdük. Onun sebebiyle gördüğümüz bereketten dolayı, ona çok iyi bakıyorduk. Annesi onu görüp kokladıktan sonra kendisine "Ey şefkatli anne! Onu bize bırak; bu sene de bizim çocuklarımızla birlikte yanımızda kalsın. Çünkü biz, Mekke Tâûnu'nun ona zarar vermesinden korkuyoruz." dedik. Allah'a yemin olsun ki, Âmine bize "Evet!" deyinceye kadar onun yanından ayrılmadık. O da Muhammed'i (s) bize bıraktı.

Mekke'den döndükten sonra iki veya üç ay geçmişti ki, bir gün biz, evimizin arkasında bulunuyorduk. Resûlullah (s) süt kardeşiyle birlikte kuzularımızla oynuyordu. Süt kardeşi koşarak yanımıza geldi ve "Şu Kureyşli kardeşimin yanına üzerlerinde beyaz elbiseler bulanan iki adam geldi. Onu yere yatırıp karnını yardılar." dedi. Ben ve süt babası koşarak yanma gittik. Onu ayakta, fakat rengi kaçmış bir halde bulduk. Babası onu kucakladı ve "Oğlum! Ne oldu sana?" dedi. O da cevaben, "Bana, üzerlerinde beyaz elbiseler bulunan iki adam geldi. Beni yatırdılar, karnımı yardılar, oradan bir şey çıkarıp attılar, sonra da onu eski haline getirdiler." dedi. Hemen onu alıp evimize döndük. Babası bana, "Ey Halîme! Oğlumun başına bir musibet gelmiş olmasından korkuyorum. Korktuğumuz şey ortaya çıkmadan önce gidip onu ailesine geri verelim." dedi.

Bunun üzerine onu alıp annesine götürdük. Âmine bize, "Kendisine çok düşkün olduğunuz halde, niçin onu geri veriyorsunuz?" diye sordu. Biz de ona, "Ey şefkatli anne! Allah'a yemin olsun ki, Allah bize görevimizi yaptırdı, biz de üzerimize düşeni yaptık. Fakat telef edilmesinden ve başına bir şey gelmesinden korktuğumuz için kendisini ailesine teslim etmeyi düşündük." diye cevap verdik. Bunun üzerine Âmine, "Ne oluyor size böyle? Bana doğruyu söyleyin!" diyerek bizi sıkıştırdı. Biz de olanı biteni ona anlattık. Sonra bize, "Ona şeytanın ilişmiş olmasından mı korktunuz? Asla böyle bir şey olamaz. Allah'a yemin olsun ki, şeytan ona ilişemez. Benim bu oğlumun ayrı bir yeri olacak. Size onunla ilgili bir şeyler söyleyeyim mi?" dedi. Biz de "Evet, söyle!" dedik. Bunun üzerine bize şunları anlattı: "Ona hamile kaldım. Fakat hiçbir çocuğa ondan daha hafif şekilde hamile kalmamıştım. Ona hamile olduğumda bana şöyle bir rüya gösterildi: Sanki benden bir nur çıktı ve o nur ile Şam sarayları aydınlandı. Doğumu esnasında da hiçbir çocukta görülmemiş şeyler meydana geldi. Doğduğu zaman ellerine dayanmış, başını göğe kaldırmış bir şekilde duruyordu... Onu bırakın."

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Bükeyr anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Sevr b. Yezîd anlattı. O Hâlid b. Ma'dân'dan, o da Resûlullah'ın (s) Ashâbından şöyle dediklerini rivayet etti: Ya Resûlullah! Bize kendinden bahset. Resûlullah (s) dedi ki: "Ben, atam İbrahim'in daveti, İsa'nın müjdesiyim. Annem bana hamileyken, şöyle bir rüya görmüş: Kendisinden bir nur çıkmış ve bu nurla Şam bölgesinde bulunan Busrâ sarayları aydınlanmış. Sonra emzirilmek üzere Benî Sa'd b. Bekr'e verildim. Bir gün erkek süt kardeşimle birlikte kuzular arasında bulunuyorken, beyaz elbiseli iki adam geldi. Ellerinde içi kar dolu altından yapılmış bir tas vardı. Beni yatırdılar, karnımı yardılar, kalbimi çıkardılar, onu yarıp içinden siyah pıhtılaşmış bir kan çıkardılar ve onu attılar. Sonra kalbimi ve karnımı bu karla yıkadılar. Kalbimi temizleyince onu eski haline getirdiler. Sonra biri arkadaşına, 'Onu ümmetinden on kişiyle tart.' dedi. O da beni on kişiyle tarttı, onlardan ağır geldim. Aynı kişi yine, 'Onu ümmetinden 100 kişiyle tart.' dedi. O da beni 100 kişiyle tarttı, onlardan ağır geldim. Sonra, 'Onu ümmetinden 1.000 kişiyle tart.' dedi. O da beni 1.000 kişiyle tarttı, onlardan da ağır geldim. Sonra, 'Onu bırak; eğer onu bütün ümmetiyle tartsaydın, yine de onlardan ağır gelirdi.' dedi."

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Bükeyr anlattı. O Ebû Sinân b. eş-Şeybânî'den, o Hubeyb b. Ebû Sâbit'ten, o da Yahya b. Ca'de'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) şöyle buyurdu: "Bana turna kuşu şeklinde iki melek geldi. Beraberlerinde kar, dolu ve soğuk su vardı. Onlardan biri göğsümü yardı, diğeri de gagasıyla püskürterek onu yıkadı."

Himyerli Tübbâ Olayı

Bize Ahmed b. Abdülcebbâr anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Bükeyr anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Tübbâ yeryüzündeki şehirleri dolaşırken Medine'ye uğradı. Kubâ vadisine indi. Orada bir kuyu kazdı. O kuyuya halen "Kral Kuyusu" denir. O zamanlarda Medine'de, Yahudiler ile el-Evs ve el-Hazrec kabileleri yaşıyordu. Medineliler Tübbâ'a harp ilan ettiler. Onunla savaştılar. Gündüz onunla savaşıyorlar; akşam olunca ona ve arkadaşlarına ekmek gönderiyorlardı. Medineliler geceleri Tübbâ'a böyle davranınca, o da utandı ve barış teklif etmek üzere onlara bir elçi gönderdi. Evs kabilesinden Uhayha b. Celâh b. Hureyş b. Cahcebâ b. Kelede b. Avf[28] b. Amr b. Avf b. Mâlik b. Evs ile Yahudilerden Bünyâmin el-Kurazî adındaki bir adam Tübbâ'ın huzuruna çıktılar. Uhayha ona, "Ey Kral! Biz senin kavminiz." dedi. Bünyamin ise "Ey Kral! Ne kadar gayret etsen de, bu şehre giremeyeceksin." diye ekledi. Tübbâ, "Niçin?" diye sorunca Bünyamin, "Çünkü burası, Allah'ın Kureyş'ten göndereceği peygamberinin yurdudur." diye cevap verdi. Bu sırada Tübbâ'a bir haberci geldi. Ona Yemen'le ilgili bir haber getirdi. Bu habere göre Allah, Yemen'e bir ateş göndermiş, uğradığı her şeyi yakıyormuş. Bunun üzerine Tübbâ, süratlice yola çıktı. Aralarından Bünyamin'in ve başkalarının bulunduğu bir Yahudi topluluğu da onunla birlikte çıktılar. Tübbâ yola çıkarken şunu söylüyordu:

Şüphesiz ben, tersini yapmamak üzere kesin bir yemin etmiştim;
Geçip gitmeyecek ve Hicaz'da ebedî olarak kalacaktım.
Nihayet Kurayza'dan bana bir âlim bana geldi,
Hayatın üzerine yemin ederim ki Yahudiler arasında bilgin ve önder bir adam.[29]
Girmemi engellemek için bana bir nasihatte bulundu;
Muhammed sebebiyle koruma altına alınmış olan beldeye.[30]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Tübbâ, memleketleri gezmeye çıkmıştı. Bir gün, Mekke'den iki gece uzaklıkta bulunan Cemedân bölgesindeki Deff'e geldi. Burada oturmakta olan Hüzeyl b. Müdrike kabilesinden bazı insanlar kendisine gelerek, "Ey kral! Sana altın, yakut, zeberced dolu bir ev gösterelim mi? Onu ele geçirir, bize de verirsin." dediler. O da "Olur!" deyince, "O, Mekke'de bir evdir." dediler. Tübbâ Kâbe'yi yıkmaya kararlı bir şekilde yola koyuldu. Fakat Allah Teâlâ, ona öyle bir rüzgâr gönderdi ki, bu rüzgâr, onun ellerini ve ayaklarını büzdü, vücudunda yarıklar açtı. Bunun üzerine beraberindeki Yahudilere bir adam gönderip onlara, "Başıma gelen bu şey nedir?" diye sordu. Onlar, "Bir şey mi söyledin?" dediler. Tübbâ, "Ne söyleyeyim?" diye karşılık verdi. Yahudiler, "Yoksa gönlünden bir şey mi geçirdin?" diye sordular. Tübbâ, "Evet! Şu gittiğimiz ev halkından bazı kimseler, bana gelip o evin altın, yakut ve zeberced ile dolu olduğunu söylediler ve beni, onu yıkmaya ve içindekileri ele geçirip kendilerine de bir şeyler vermeye teşvik ettiler. Bu görüşlerine ben de katıldım ve onu yıkmaya kararlı bir şekilde yola çıktım." dedi. Beraberindeki Yahudiler ona, "O, Allah'ın mukaddes evidir. Kim onu yıkmak isterse, helak olur." deyince, Tübbâ onlara, "İçine düştüğüm bu halden çıkış yolu nedir?" diye sordu. Onlar da, "Mekkelilerin yaptığı gibi o evi tavaf etmeyi, onu giydirmeyi ve ona kurban gönderip kesmeyi gönlünden geçir." tavsiyesinde bulundular. O da bunları yapmayı gönlünden geçirdi. Allah da onu bu derdinden kurtardı. Bunun üzerine Tübbâ şu şiiri söyledi:

---

[28] Asıl nüshanın haşiyesinde İbn Kelefe b. Avf şeklinde geçer.

[29] Bazı farklılıklarla birlikte bk. Vehb b. el-Münebbih, *et-Teyyîcân fî mülûki Himyer el-mensûb*, s. 112. İslâm'dan önce Tübbâ'ın Yemen'den gelişiyle ilgili haberler kısmen problemlidir. Bunda Kur'ân'daki Zülkarneyn kıssasının tesiri olduğu gibi, Zû-Nüvâs'tan önce bazı Hıristiyan Himyer krallarının Yesrib'e ve Yarımada'nın kuzeyinde Yahudilerin oturduğu bazı bölgelere yaptıkları seferlerin tarihî tortularının da tesiri vardır.

[30] Hamidullah tahkikinde şiirin devamında şu beyit de vardır:
Şüphesiz orada bazı adamlar bıraktım,
Yardım eden, hidayete erilecek nuru bekleyen.

Cemedân'ın Deff'inde yükselen bir başarı vardı,
Hüzeyl'den bazı adamlar bana gelinceye kadar.
Bana Beyt'ten bahsedip dediler ki: "Onun hazinesi,
İnci, yakut ve zeberceddir."
Bir şey yapmak istedim, fakat Rabbim onu yapmaya engel oldu.
Rab, Mescid'in harâb olmasını engeller.

Sonra Tübbâ yoluna devam edip Mekke'ye girdi. Kâbe'yi tavaf etti. Safâ ile Merve arasında sa'y etti. Rüyasında kendisine Kâbe'yi giydirmesi gösterilmişti. O da Kâbe'yi kalın kumaşlarla örttü. Kâbe'ye ilk örtü yaptıran odur. Sonra rüyasında kendisine, Kâbe'yi bundan daha güzel kumaşlarla örttüğü gösterildi. O da Kâbe'ye Yemen kumaşından bir örtü giydirdi. Sonra tekrar rüyasında kendisine, Kâbe'yi ondan daha güzel bir kumaşla örttüğü gösterildi. Bunun üzerine Tübbâ ona çizgili Yemen kumaşlarından örtü yaptırdı. Mekke'de altı gün kaldı. Bana anlatıldığına göre, o günlerde, kurbanlar kestirip halka yedirdi, ballar içirdi. Yine bana anlatıldığına göre Tübbâ, Kâbe'yi ilk defa örten ve örtme işini Cürhümlü valilerine vasiyet eden kişidir. Ayrıca o, Kâbe'nin temizlenmesini; ona meyte, kan, hayız kanı yaklaştırmamalarını de emretti. Kâbe'ye bir de kapı ve anahtar yaptırdı.

Tübbâ bir şiirinde şöyle dedi:

Vadide altı bin hayvan boğazladık,
İnsanların oraya akın akın geldiklerini görürsün.
Allah'ın mukaddes kıldığı Kâbe'yi giydirdik,
Kalın ve kaba dokunmuş bir kumaşla.
Ayın altı günü orada kaldık.
Kapısına bir anahtar yaptırdık.
Cürhümlülere de ona iyi bakmalarını emrettik.
Onlar onun iki yakasında oturmaktadırlar.
Ona hayız kanı yaklaştırmamalarını emrettik,
Ayrıca leşi ve akıcı kanı.
Sonra Süheyl yıldızının rehberliğinde yürüdük.
Sancağımızı da bir düğüme doğru[31] *yükselttik.*

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Tübbâ, Yemen'e giderken,

---

[31] Güney tarafı, yani Yemen'i kastediyor. Çünkü Süheyl Yemenlidir.

Hacerülesved'i çıkarıp götürmek istedi. Bunun üzerine Kureyşliler, Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay'ın yanında toplanıp,[32] ona, "Ey Huveylid! Şu adam taşımızı (Hacerülesved'i) alıp giderse, başımıza ne gelir?" diye sordular. O da, "Ne dediniz? Ne dediniz?" diye sordu. Onlar, "Tübbâ, taşımızı alıp memleketine götürmek istiyor." deyince Huveylid, "Ölüm bundan daha güzeldir." dedi ve kılıcını çekip ortaya çıktı. Onunla beraber Kureyşliler de kılıçlarına sarıldılar ve hep birlikte Tübbâ'ın yanına gittiler. "Hacerülesved'den ne istiyorsun ey Tübbâ?" diye bağırdılar. Tübbâ, "Onu alıp kendi halkıma götürmek istiyorum." deyince, Kureyşliler, "Ölüm bundan daha iyidir." diyerek Hacerülesved'in yanına geldiler, önünde dikildiler. Böylece onun istediği şeyi yapmasına engel oldular. Bu hususu Huveylid bir şiirinde şöyle dile getirmiştir:

Beni ya da Amr'ı bırak, beni kötüleme.
Ağır ol, ey beni kınayan! Beni kınama!
Beni bırak! Onlardan kötü bir hurma dahi almadım.
Beytullah uğruna beni öldürecekler.
Bu kılıç yanımda olduğu halde özrüm olamaz.
Yardımcım da sağımda yerini aldı.
Fakat ben sapıtarak onlardan ayrı durmadım.
Onlar bana ne kadar yaklaşırsa, ben de onlara o kadar yaklaşırım.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Sonra Tübbâ, askerleriyle birlikte Yemen'e doğru yola çıktı. Yemen'e geldi. O sıralarda Yemenliler Me'rib ve Zıfâr denilen iki şehirde yaşarlardı. Kralın, Me'rib'deki konağı yassı ve düz altın levhalardan yapılmıştı. Zıfâr'daki konağı ise beyaz mermer taşlardan inşa edilmişti.

---

[32] Yukarıda geçtiği üzere o dönemde Mekke sakinleri Cürhümlüler'di. Rivayetlere göre Huzâ'alılar, Cürhümlüleri Mekke'den çıkardı. Sonra da Kusay b. Kilâb, Huzâ'alılar'ı Mekke'den çıkardı ve kavmini burada iskân ettirdi.

Kral, kışları Me'rib'de, yazları Zıfâr'da geçirirdi. Kral'ın çocukları Me'rib'de yetişip büyür; konuşmayı da burada öğrenirlerdi. el-Himyerî'nin oğlu büluğa erince Tübba, "Onu Me'rib'e götürün, orada güzel konuşmayı öğrensin." demiştir. Zıfâr'da, Belde-i Harâm'dan getirilmiş olan bir sütun vardı. Üst tarafında ilk kitaptan alınmış şöyle bir yazı bulunuyordu: "Mülk, Zıfâr kimindir? Şerefli Himyer'indir. Mülk, Zıfâr kimindir? Şerefli Farslılarındır. Mülk, Zıfâr kimindir? Tacir Kureyşlilerindir." Tübbâ, Yemen'e gelince Yahudiler Tevrat'ı yaymaya ve ateşin söndürülmesi hususunda dua etmeye başladılar. Allah da, o ateşi söndürdü.

Yemenlilerin taptıkları bir şeytanları[33] vardı. Onun için altından bir bina inşa etmişler, önüne de bir havuz yapmışlardı. Şeytan için kestikleri hayvanlarını, burada kesiyorlardı. Şeytan o tapınaktan çıkar, burada biriken kandan alır, onlarla konuşur ve ona sorular sorarlardı. Onların tapınması böyleydi. Yahudiler o ateşi söndürünce, Tübbâ'a şöyle dediler: "Şüphesiz bizim şu sahip olduğumuz dinimiz, senin dininden daha hayırlıdır. Sen bizim dinimize tabi olursan, size herhangi bir musibet geldiğinde, senin şu tanrının, sana ve kavmine faydası olmadığını görürsün." Tübbâ onlara, "Ona nasıl muamele edelim? Sizin gördüğünüz hayret uyandırıcı şeyleri biz ondan biliyoruz." deyince Yahudiler, "Onu senden uzaklaştırırsak, bizim dinimize tabi olur musun?" diye sordular. Tübbâ, "Evet!" dedi. Bunun üzerine Yahudiler, o evin kapısına geldiler. Ellerinde Tevrat'ları olduğu halde orada oturdular. Sonra Allah Teâlâ'nın isimlerini zikretmeye başladılar. O şeytan bunları duyunca yerinde duramadı. Açığa çıktı ve onların gözü önünde denize düştü. Tübbâ hemen, şeytanın içinde bulunduğu bu evin yıkılmasını emretti. Ev yıkıldı. Bundan sonra bazı Himyer melikleri Yahudi dinine girdi. Bu yüzden insanlardan bazıları, Tübbâ'ın da Yahudi dinine girdiğini zannetmektedirler.

---

[33] İbn Hişâm'ın bir rivayetine göre şeytan denilen bu şey siyah bir köpekti. Oradan çıkınca insanlar onu öldürdüler (M).

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da Zekeriyyâ b. Yahyâ el-Medenî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bize İkrime anlattı; dedi ki: İbn Abbâs'ın şöyle dediğini işittim: Tübbâ'ın durumu sizi şaşırtmasın; o Müslüman'dı.

Tübbâ'ın Öldürülmesi

Bize Ahmed b. Abdülcebbâr anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Bükeyr anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Tübbâ bütün bunları yapınca, Himyer melikleri ona kızıp "Savaş halinin uzamasından razı değiliz. Bu durum bizi uzun süre ailelerimizden ve çoluk çocuğumuzdan uzak tutuyor. Ayrıca dinimizin eleştirilmesine, atalarımızın da yerilmesine sebep oluyor." dediler.

Sonra, krallar onu öldürüp yerine kardeşini getirme kararı aldılar. Bu hususta Hemdân meliki dışında bütün melikler görüş birliğine vardı. O, bu konuda onlara katılmaktan çekindi. Diğer melikler Tübbâ'ı öldürmek için onun üzerine yürüdüler. O da onlara, "Siz, beni öldürmek mi istiyorsunuz?" diye sorunca melikler, "Evet!" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Tübbâ, "Öldürdükten sonra beni ayakta durur vaziyette gömün. Ben ayakta durduğum müddetçe, sizin bir kralınız olacak." dedi. Ancak onu öldürdükten sonra, "Allah'a yemin olsun ki o, diriyken de, ölüyken de bize kral olmasın." deyip, onu baş aşağı çevirdiler. Onun bu durumu hakkında Zû-Gamdân[34] şöyle dedi:

Eğer Himyer sözünde durmamış ve hıyanet etmişse,
Tanrı, Zû Ru'ayn'ın[35] mazeretini kabul etsin.

---

[34] Hemdân meliki olduğu anlaşılıyor (M).

[35] Kralın kardeşini öldürmesini uygun bulmayan ve onu engellemeye çalışan Himyer melikinin adı (M).

Dikkat edin! Kim uykuyu verip karşılığında uykusuzluğu satın
almışsa (mutlu değildir).
Sakin huzurlu bir gözle geceleyen kimse gibi mutludur.

Himyer'in ileri gelenleri, kardeşini öldürüp[36] kendisini onun yerine getirdikleri zaman Abdükülâl (Tübbâ'ın kardeşi) bu konuda şunları söyledi:

Zulmedildi o kimseye ki, gecelemişti,
Gözü açık... Öldürdüler kerem sahibi kardeşimi.
O işi yapınca bir belâ indi, kalbimin üzerine,
İstenmeyen öldürme işini yaptığım için.
Bana kerem sahibi bir kardeşin öldürülmesini işaret ettiler.
O, kötü karakterli birisi değildi.
Öyle bir hale geldim ki, sanki kalbim bir günah içinde,
Hiç mutlu bir hayata dönmeyecek gibi.
Kalp deliye döndü;
Samimi olmayan amaçlara yönelen deli gibi.
Onunla birlikte iyi kimseler de öldürülünce,
Hepsi de, başını eğen başak gibi oldu.
Benden olana geri döndüm;
Sanki kalp yaralı değildi.
Mahlukatın Rabbi, Zû-Ru'ayn'ı cezalandırdı,
Ebedi bir ceza ile, yüksek ve değerli bir nedenden dolayı.
Şüphesiz ben, onu koruyacağım ve ey Rabbim!
Eskiyle birlikte ona yeniyi de vereceğim.

Abdükülâl kardeşi için şöyle bir mersiye de okudu:

O kavme uydum, onlar topluca bir hıyanet içine girdikleri
zaman,
Halbuki nasihat edenin hıyanetinden de şüphelenmiştim.

---

[36] İbn Hişâm Tübba'ın öldürülüşünden bahsetmez. Onun verdiği bilgiye göre Tübba'dan sonra oğlu Hassân kral olmuş ve onu da kardeşi Amr öldürmüştür. Buna göre Abdükülâl da Amr b. Tübba olmalıdır. (M).

Kendi görüşüme göre Ru'ayn'a tabi olsaydım.
Elbette ona söylerdim; benim sözüm açıktır.
Onun bana olan sözünü söz saymadım,
Geniş imkânlara sahib bir adam gibi vaatte bulundum.
Şayet onun sözünü kabul etseydim,
Utanç verici şeyler açısından bende huzur ve rahatlık olurdu.
Kim bana kendiliğinden itaat ederse, şüphesiz ki ben,
Onun hakkında söylenen söz konusunda, bütün gücümle açıklama yapmaya çalışırdım.
Fakat onlarla karşılaştığım zaman, yerine getirdi
Nefis, derin üzüntü veren işi.

Sonra Abdükülâl adındaki erkek kardeşini onun yerine kral yaptılar. Rivayete göre Abdükülâl geceleri uyku uyuyamıyordu. Oradaki Yahudilere bir adam göndererek, "Benim durumunu nasıl görüyorsunuz?" diye sordu. Onlar da "Kardeşini öldüren ve senin de kendilerine tabi olduğun meliklerin hepsini öldürmedikçe, uyuyamayacaksın." şeklinde cevap verdiler. Abdükülâl da Himyer'in ileri gelenlerini ve reislerini öldürdü.

Bir müddet sonra Tübbâ'ın Devs adında bir oğlu[37] ortaya çıktı. Kayser'e geldi. (Yemen'de bu adamla ilgili, "Ne Devs gibisi, ne de onun taşıdığı nefis şeyler gibisi yoktur." şeklindeki söz bir darb-ı mesel olmuştur.) Devs, Kayser'in huzuruna çıkıp ona şöyle dedi: "Ben Araplar'ın kralının oğluyum. Kavmim, kardeşime zulmetti ve onu öldürdü. Benimle birlikte ülkeme senin namına sahip çıkacak bir kuvvet gönderesin diye geldim. Çünkü babamdan sonra onlara hükümdarlık yapan kimse, onların reislerini ve eşrafını öldürdü." Kayser hemen yardımcılarını ve danışmanlarını çağırdı. Onlara, "Bu konudaki görüşünüz nedir?" diye sordu. Onlar da, "Biz, Arap ülkesine, onunla birlikte hiç kimsenin gönderilmemesi gerektiği görüşündeyiz. Bu adamın onlar aleyhine söylediklerinden emin değiliz. Onları kırdırmak için gelmiş olabilir." dediler. Kayser, "Onun için ne yapayım? Bana, yardım istemek için geldi." diye sorunca adamları, "Ona yardım etmesi için Habeş Kralı Necâşî'ye mektup gönder. Habeş kralı, Rum kralının dinindedir." diye cevap verdiler.

---

[37] Buradaki "oğlu" ifadesi "torunu" anlamına gelebilir. İbn Hişâm'a göre Devs'in Kayser'e şikayet ettiği ve üzerine Habeş ordususun gönderildiği Yemen kralı Zû Nuvâs idi. Tübba ile Zû Nüvâs arasında birkaç kral gelip geçmiştir. Devs'in Tübba'ın oğlu olduğunu iddia eden yalancı bir adam olma ihtimali de yüksektir (M).

Bunun üzerine Kayser, Devs'e yardım etmesi için Necâşî'ye bir mektup yazdı. Kayser bu mektubunda, Necâşî'den onunla birlikte bu adamın memleketine bir miktar adam göndermesini istedi. Devs, Kayser'in mektubunu alıp Necâşî'ye getirdi. Necâşî mektubu okuyunca sessizce bir şeyler söylendi ve Kayser için secdeye kapandı. Necâşî, Devs'le beraber 60.000 kişi gönderdi. Rûzbeh[38] adlı birisini de başlarına komutan tayin etti. Rûzbeh gemileriyle denize açıldı ve Yemen kıyılarına geldi. Yemen'e ayak basınca ordusuyla birlikte Himyer üzerine saldırdı. Himyer de onlara karşılık verdi. Himyer ordusunun önemli bir kısmı, o zamanlar Yemenlilerin atlılarından oluşuyordu. Rûzbeh, Yemenli süvarilerle çok şiddetli bir savaşa tutuştu. Süvariler, Rûzbeh'in askerlerini bölüp parçalara ayırıyorlar, sonra da üzerlerine hücum ediyorlardı. Yemenlilerden bir süvari, işini bitirip geri döndüğünde onu bir başkası takip ediyor, düşman askerlerine göz açtırmıyorlardı. Rûzbeh, bunu görünce Devs'e, "Sen beni buraya, kavmini boğazlamam için getirmiştin. Öyleyse önce senden başlayayım. Herhangi bir kimseyi öldürmeden önce seni öldüreyim." dedi. Bunun üzerine Devs, "Ey Kral! Yapma! Ben sana daha iyi bir yol göstereyim. Lütfen bunu kabul et!" dedi. Rûzbeh, "Peki, göster bakalım!" deyince Devs, "Ey kral! Himyer atlar üzerinde savaşan bir millettir. Sen askerlerine emir ver; kalkanlarını ve zırhlarını onların önlerine atsınlar." dedi. Onlar da öyle yaptılar. Himyerliler onlara saldırıyor, fakat kalkanlar ve zırhlardan dolayı atların ayakları kayıyor, binicilerini fırlatıp yere atıyorlar; karşı taraf da onları öldürüyordu. Bu taktikle Himyerlilerin sayısı azaldı. Netice itibariyle Rûzbeh'in adamları üstün duruma geldi. Böylece Rûzbeh ve adamları San'a'ya girip Yemen bölgesine hakim oldular.

---

[38] İbn Hişâm, Rûzbeh'in adını Eryat olarak zikreder (M).

Rûzbeh'in adamları arasında künyesi Ebû Yeksûm olan Ebrehe b. el-Eşrem isimli bir adam vardı. Yemen'i hakimiyetleri altına aldıklarında Ebrehe, Rûzbeh'e "Ben bu işe senden daha layıkım." dedi. Rûzbeh ona, "Nasıl olur? Kral buraya beni gönderdi." diye cevap verdi. Ebrehe, "Her ne kadar Kral buraya seni gönderdiyse de ben, bu işe senden daha layıkım." diyerek üste çıkmaya çalıştı. Rûzbeh ona pek aldırmadı. Ancak, yanındaki insanların bir kısmı Ebrehe'ye tabi olup savaşmak üzere bir tarafta toplandılar. İki grup karşı karşıya geldiklerinde, Ebrehe, Rûzbeh'e "Habeşliler yok olursa, bizim buradaki hakimiyetimiz sona ermez mi? Öyleyse ortaya çık; hangimiz diğerimizi öldürürse, krallık onun olsun." dedi. Rûzbeh de "Peki! Öyle olsun!" diyerek teklifini kabul etti.

Ruzbeh iri yarı, Ebrehe ise kısa boylu, etine dolgun bir adamdı. Ebrehe kölesine, "Ben onunla dövüşmeye çıktığım zaman, sen arkasından gelip onu öldür. Bu durumda onun adamları kaçıp giderler. Ben de sana krallığımdan istediğini veririm." dedi. Ebrehe ve Rûzbeh dövüşmek üzere ortaya çıktılar. Rûzbeh, kılıcını sıyırıp Ebrehe'nin üzerine yürüdü ve kılıçla başının ortasına vurdu. Ebrehe'nin kölesi de, arkadan gelip Rûzbeh'e vurdu ve onu iki yerinden yaraladı. Sonra her ikisinin adamları, onları alıp götürdüler. Daha sonra her iki taraf Ebrehe üzerinde anlaştı. Ebrehe ve Rûzbeh iki arkadaş oldular. Bu haber, Necâşî'ye ulaşınca, Ebrehe'ye bir mektup yazarak onu tehdit etti. Bunun üzerine Ebrehe başını tıraş ettirdi, memleketinin toprağından da biraz toprak aldı ve bunları ona gönderdi. Ona, "Ey kral! Bu, benim başım ve arazimin toprağıdır. Bunlar senin emrine amâdedir. Ben ve Rûzbeh, senin iki köleniz. Ben krallık konusunda, kendimi ondan daha kuvvetli gördüm. Onun için bu şekilde hareket ettim." dedi. Necâşî de ona kendisinden razı olduğunu ve krallığını kabul ettiğini bildiren bir mektup yazdı.

Daha sonra Ebû Yeksûm Ebrehe İbnü'l-Eşrem, Yemen'de bir "Kâbe" inşâ etti. Binanın üzerine altın kubbeler yaptırdı. Halkına da, bu binayı haccetmeleri emrini verdi. Ebrehe, bu binayı Beytü'l- Harâm'a benzetiyordu.[39]

Fil Olayı

Bize Ahmed b. Abdülcebbâr anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Benî

---

[39] Kısa bir şekilde özetlenen bu rivayet son derece problemlidir ve hatalarla doludur. Yahudiler bilinenin tersi bir dönem sunmaktadırlar. Herkes tarafından bilinen Arap ve Süryanî rivayetlerine göre Abdükülâl, Himyer hükümdarları arasında ilk olarak Hıristiyanlaşan kişidir. Güney Yemen'de Hıristiyanlık canlılığını devam ettirdi ve hükümdarların Bizans İmrapatorluğu'nun nüfuz alanına girmesi nisbetinde Hıristiyanlık da burada canlılığını arttırdı. Himyer hükümdarlarından birisi içeride bir devrim yapmak istediği için Yahudiliğe girdi ve Hıristiyanlıkla savaştı. Bu hükümdarın en meşhur hamlelerinden biri, Kur'ân'da da ismi geçen ve Mezâbihu'l-Uhdûd adıyla bilinen Necran Hıristiyanlarına karşı oldu. Onların bu katliamlarının ardından Bizanslılar doğrudan Yemen'e girme teşebbüsünde bulundular. Bu istila için Himyer hükümdarının yaptıklarını bir sebep olarak görüyorlardı. 25 yılında Bizanslılar Yemen'e karşı büyük bir hamle yaptılar. O zaman orduya İlyûs Celilûs kumandanlık ediyordu. Hıristiyan Habeş Devletine emir verilmesi sebebiyle o da Yemen savaşına katıldı. Karada ve denizde birtakım çarpışmalar oldu ve neticede Habeşliler galip gelerek Yemen'i istila ettiler. Sonra Seyf b. Zû Yezen diye bilinen Yemen emîrlerinden birisi Farslıların da yardımıyla Habeşliler'i Yemen'den kovdu. Böylece Yemen Farslıların idaresi altına girdi. İslâm gelip oraya girinceye kadar durum bu şekilde devam etti. Bilinmektedir ki, metinde geçen Rûzbeh ismi Farsça'dır. Fars savaşçılarından ya da büyük komutanlarından birisinin adıdır. Ebrehe ismi ise Habeşçe'dir.

Milkân b. Kinâne'ye mensup olup Hums'tan[40] sayılan bir adam, Yemen topraklarına geldi. Ebrehe'nin yaptırdığı kiliseye[41] girdi; bakışlarıyla onu dikkatlice inceledi. Sonra da kilisenin içinde bir yere çömelip oraya büyük abdestini yaptı. Daha sonra Ebrehe kiliseye geldiğinde bu pisliği gördü ve "Bu işi yapmakla, bana karşı gelme cüretini gösteren bu kişi kimdir?" diye sordu. Adamları ona, "Bu işi yapan, Arapların haccettiği şu ev halkından bir adamdır." dediler. Bunun üzerine Ebrehe, "Bana, karşı gelme cüretini göstermek nasıl olurmuş, onlara göstereceğim! Hıristiyanlığıma yemin olsun ki, ben de o evi (Kâbe) yıkıp tamamen tahrip edeceğim; ta ki, hiçbir hacı onu ebediyyen haccetmesin!" dedi. Daha sonra fili getirtti ve kendi kavmi ile Yemen halkından kendisine tâbi olanlara sefere çıkma çağrısı yaptı. Yemen halkından kendisine tabi olanların çoğu Ak [عك], Eş'arîler ve Has'am kabilelerindendi. Şu şiiri söyleyerek yola koyuldular:

Şüphesiz o belde (Mekke), yenmiş bir beldedir.
Onu Ak, Eş'arîler ve fil yiyecektir.

---

[40] Hums, Hıl olmayan, Ehl-i Hıl de Harem ehli olmayan demektir. Bunlar, İslâm'ın zaferinden önce hac mevsiminde başkalarına nisbetle kendilerine ayrı bir özellik ve üstünlük veren Kureyşlilerdir. Bu ayırımın Fil olayından sonra ve bu olay münasebetiyle ortaya çıktığı zannedilmektedir. Daha önce böyle bir ayırım yoktu (Bu konuya kitabın ilerleyen sayfalarında değinilecektir). [Putperestliğe sıkıca sarılan Kureyş kabilesi ve Mekke çevresinde oturan Kureyş müttefiklerine Hums denirdi. Bunlar hac için Arafat'a çıkmazlar, Mina'dan geri dönerlerdi. Tavafı da elbiseleriyle yaparlardı. (M)].

[41] Yani Yemen'in Kâbe'sine girdi. Bu binadan maksat, Ebrehe'nin yaptırdığı kilisedir. Bu kıssa Ebhehe'nin Mekke'ye hamle yapmasının sebebini açıklamaktadır. Bu bir açıklama olup esas itibarıyla bunun tarihî bir kıymeti yoktur. Bu hamle, Yarımada'nın her tarafından Hıristiyanlığı yayma maksadına yönelikti. Habeşliler Mekke'nin ticaret ve servetine hakim olmak istemişlerdi. Diğer bir sebep de Bizans İmparatorluğu ile şiddetli çarpışmalar halinde olan Sâsânî İmparatorluğu'na baskı yapmak, onu sıkıştırmaktı. Başka sebepler de sayılabilir.

Ebrehe Mekke'ye doğru yola çıktı. Biraz yol aldıktan sonra, çevredeki kabileleri, yaptırdığı evi (kiliseyi) haccetmeye davet etmek için Benî Süleym'den bir adamı gönderdi. Bu adamı da, yine Benî Kinâne'ye mensup Hums'tan sayılan bir adam öldürdü. Bu haber Ebrehe'ye ulaşınca, kızgınlığı ve öfkesi daha da arttı. Bir an önce hedefine ulaşmak istiyordu. Tâif'in Vec Vadisi'ne gelince Sakif kabilesi mensupları kendisini karşılayıp ona "Ey hükümdar! Biz senin kullarınız. Bizim şu ilâhımız (Bu sözleriyle putları Lât'ı kasdediyorlardı.) senin tahrip etmeyi arzu ettiğin şey değildir, yine bu ilâhımız Araplar'ın onu haccettiği bir şey de değildir. Senin yıkmayı arzu ettiğin ev, Arapların ziyaret etmekte oldukları 'Kureyş'in Evi'dir." dediler. Bunun üzerine Ebrehe, "Beni ona götürecek bir kılavuz bulun." dedi. Onlar da Hüzeyl kabilesinden Nüfeyl[42] adlı bir adamı onunla birlikte gönderdiler. Nüfeyl'in kılavuzluğundaki Ebrehe ordusu, Mekke'den altı mil uzaklıktaki el-Mağmes'e gelip burada konakladı. Öncü kuvvetlerini de Mekke'ye gönderdiler. Kureyşliler dağ eteklerine çıkıp, "Bizim şu toplulukla savaşmaya gücümüz yetmez." dediler. Mekke'de hacılara su dağıtma işini yapan Abdülmuttalib b. Hâşim ile Kâbe örtüsünün bakım işini yürüten Şeybe b. Osman b. Abdüddâr'dan başka kimse kalmamıştı. Abdülmuttalib Kâbe kapısının iki tarafından tutarak şöyle dedi:

Allah'ım! O kişi mâni oluyor,
Oraya serbestçe girilmesine: Sen de onun, senin yurduna girmesine mâni ol.
Onlar galip gelmesinler, haçlarıyla,
Ve hileleriyle, senin yurduna zulmetmek için.
Eğer onlar yarın Mukkaddes Belde'ye girecek olurlarsa,
Artık, onlar için uygun gördüğün emri ver.

---

[42] Bazı ravilere göre Nüfeyl'in ismi Ebû Riğâl'dir.

Sonra ekledi:

Sen onlara ne yapmayı uygun görürsen, onu bize revâ görme.

Daha sonra Ebrehe'nin öncü kuvvetleri Kureyş'in develerini toplayıp götürdüler. Diğer develerle birlikte Abdülmuttalib b. Hâşim'in 200 devesini alıp götürmüşlerdi. Bu haber, Abdülmuttalib'e ulaşınca, Ebrehe'nin çadırına kadar geldi.

Ebrehe'nin teşrifatçısı, Eş'arîlerden bir adamdı. Bu adamla Abdülmuttalib arasında önceden bir tanışıklık vardı. Abdülmuttalib, Eş'arîlere mensup olan bu adamın yanına gelince adam ona, "Ne istiyorsun?" diye sordu. Abdülmuttalib, "Melik'in yanına girmeme izin vermeni istiyorum." diye cevap verdi. Bunun üzerine teşrifatçı Ebrehe'nin yanına girdi ve ona, "Ey Melik! Ovadaki insanlarla dağdaki vahşi hayvanları doyuran Kureyş'in efendisi sizinle görüşmek için geldi." diyerek güzel bir takdimde bulundu. Ebrehe, "İzin ver, gelsin!" dedi. Abdülmuttalib, iri yapılı, güzel ve yakışıklı bir adamdı. Yanına girmesine izin verildi; o da Ebrehe'nin huzuruna çıktı. Ebû Yeksûm, onu görünce, saygısından dolayı onu kendinden daha aşağıda oturtmak istemedi. Onunla birlikte divanında yan yana oturmayı da hoş görmedi. Kendisi divanından inerek yere oturdu, Abdülmuttalib'i de yanına oturttu. Sonra ona "Ne istiyorsun?" diye sordu. Abdülmuttalib, "Öncü birliklerinin alıp götürdüğü bana ait 200 devemi istiyorum." diye cevap verdi. Ebû Yeksûm, "Allah'a yemin olsun ki, seni görünce, hürmete layık ulu bir kişi olduğunu düşündüm. Fakat konuşunca, gözümde iyice küçüldün!" dedi. Abdülmuttalib, "Niçin ey Melik?" diye sorunca, Ebrehe, "Çünkü ben, Araplar nezdinde sizi izzetli kılan, insanlar arasında sizi üstün hale getiren, onlara karşı şerefinizi yücelten ve ibadet ettiğiniz dininiz olan Ev'i yıkmaya geldim. Bu arada senin 200 deven de alınıp getirildi. Şimdi ben sana ne istediğini sordum. Sen ise benden sadece develerinden söz ediyorsun, Ev'iniz hakkında hiçbir talepte bulunmuyorsun." Abdülmuttallib ona dedi ki: "Ey Melik! Ben seninle ancak malım hakkında konuşabilirim. Bu Ev'in de bir sahibi var. O, onu korur. Bu yüzden o Ev hakkında bir istekte bulunmadım." Bu sözler, Ebû Yeksûm'u korkuttu ve Abdülmuttalib'in develerinin kendisine geri verilmesini emretti. Abdülmuttalib de develerini alarak geri döndü.

Ebrehe ve ordusu geceyi orada geçirdiler. O gece kabus dolu bir gece olmuştu. Yıldızlar kendilerine o kadar yaklaşmıştı ki, sanki kendileriyle konuşacak gibiydiler. Ruhları azap içindeydi. Kılavuzları da kendilerini terk edip Harem'e girmişti. Eş'arîler ve Has'am kabileleri kalkıp mızraklarını ve kılıçlarını kırmışlardı. Bunlar Beyt'i yıkma konusunda Ebrehe ve ordusuna yardım etmekten Allah'a sığındılar. Böylece Ebrehe ordusu çok kötü bir gece geçirmiş oldu.

Ebrehe ordusu seherle birlikte yola çıktı. Sabahleyin Mekke'de olmak arzusuyla fili sürdüler. Filin yüzünü Mekke'ye doğru çevirmişlerdi. Ancak fil, diz çöküp oturdu. Kalkıp gitmesi için file vurdular, ama yerinden kımıldamadı. Sabah oluncaya kadar bu şekilde uğraşıp durdular. Sonra file dönerek, "Allah'a yemin olsun ki, seni mutlaka Mekke'ye doğru yürüteceğiz." dediler ve onu dürtmeye başladılar. Fil yalnızca kulaklarını kımıldatıyordu. Fazlaca dürtmeye başlayınca, Fil ayaklandı. Yüzünü Yemen tarafına doğru çevirdiler, o da hemen o tarafa doğru dönüp hızlıca gitmeye başladı. Onun kendiliğinden gittiğini görünce ona yumuşak davrandılar. Ancak onu çevirip önceki yerine getirince orada çöküp oturdu. Onu bu şekilde görünce tekrar dürtmeye başladılar. O da sadece kulaklarını oynatıyordu. Daha fazla dürtmeye başlayınca birdenbire kalktı. Yüzünü Yemen istikametine doğru çevirince, hemen dönüp hızlıca gitmeye başladı. Onun kendiliğinden gittiğini görünce, onu tekrar geriye doğru çevirdiler. O da onlarla beraber yine ilk bulunduğu yere kadar gitti ve orada çöktü. Kalkması için tekrar vurdularsa da Fil, bir türlü kalkmadı. Bir müddet daha böylece uğraşıp durdular; fakat onu kaldırıp yürütmeyi başaramadılar. Onlar böyle uğraşıp dururken güneşin doğmasıyla birlikte üzerlerinde birtakım kuşlar belirdi. Bu kuşlar deniz tarafından geliyorlar ve siyah güvercinlere benziyorlardı. Ebrehe ve ordusu üzerlerine taş atmaya başladılar. Her kuşun gagasında bir taş, ayaklarında da iki taş bulunuyordu. Her kuş taşlarını attıktan sonra çekip gidiyor, hemen arkasından başka bir kuş ortaya çıkıyordu. Attıkları her taş, karna isabet ettiğinde deliyor, kemiğe isabet ettiğinde ise onu çatlatıyordu. Geri dönüp gitmeye çalışan Ebû Yeksûm'a da birkaç taş isabet etmişti. Her bir konağa geldiğinde, bir uzvu kopup düşüyordu. Öyle ki kopmadık hiçbir azası kalmamıştı. Yemen'e ulaştığında göğsü yarılıp çatladı, karnı bölünüp parçalandı ve helâk oldu. Kuşların attığı taşlardan Eş'arîlerden ve Has'am kabilesinden hiç kimseye bir şey isabet etmemişti. Onlar, kılavuzlarını kaybedince onu aramaya başladılar. "Ey Nüfeyl, ey Nüfeyl!" diye bağırıyorlardı. Nüfeyl ise Harem'e girmiş, bu olay hakkında şu şiiri söylüyordu:

Ey helâk edici Zat! Bize cemalini göster!
Sabahla birlikte bizzat size iyilik ettik.
Şayet sen görseydin! Ama onu asla göremeyeceksin,
Muhassab'ın[43] *yanında bizim gördüklerimizi.*
O zaman ondan korkar ve uykudan uyanıp ondan kaçardın.
Bizzat yok olup gidene de üzülmezdin.
Allah'tan korktum; görünce kuşları,
Üzerimize taş atan kuşları.
Herkes birbirine Nüfeyl'i soruyordu,
Çünkü Habeşlilerin bana verecekleri bir ceza vardı.

---

[43] Muhassab, Mina'dan Mekke'ye gelirken inilen düzlüktür. Ebtah (M).

Olay hakkında el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm da şöyle demiştir:

Sen el-Mağmes'te fili hapsettin.
Ebû Yeksûm ve el-Muğlis'i helâk ettin.
Onları yere yıktın, fakat sen yıkılmadın.
Onları ezip geçtin, fakat sen ezilmezsin.

Abdülmuttalib de, Habeşlilere beddua ederek şu şiiri söylemiştir:

Ya Rabbi! Onlar için senden başkasına yalvarmıyorum.
Ya Rabbi! Onlardan himayeni kaldır.
Şüphesiz Kâbe'nin düşmanı, sana da düşmanlık yapandır.
Şüphesiz onlar senin kuvvetlerine galebe çalamayacaklardır.

Abdülmuttalib, Habeşliler gittiği zaman şöyle dedi:

Koruduğun şu toprağa, engel oldun
Kötü kimselerin girmesine: Burasını onlara yurt yapmadın.
Mekke'yi onlardan korudun. Şüphesiz ben öyle bir adamım ki,
Sevgide aşırı gitmeyen bir aileye sahibim.
Ben o zaman dedim ki: Ey Habeşlilerin reisi! "Bizim,
Beyt-i Mâmûr'un yıkılmasını önleyecek şerefimiz var."
O, gücünü filden alarak ordusuyla ilerledi.
Ben de ölüme meydan okuyarak sabırla yürüdüm,
Kureyşli gençler içinde; onlar öyle gençlerdir ki, onların ölüleri
Hayatta olanlarına, bir ayıp ve utanılacak bir şey getiren ölümü ve çirkinliği miras olarak bırakmazlar. (Ayıp ve ar sayılacak bir şeyi yaparak yaşamaktansa ölümü tercih ederler.)

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Bükeyr anlattı. O Abdullah b. Avn'dan, o Muhammed b. Sîrîn'den, o da Abdullah b. Abbâs'tan, Yüce Allah'ın "Onların üstüne Ebâbîl kuşlarını gönderdi."[44] ayeti hakkında şöyle dediğini rivayet etti: "O kuşların, fillerin hortumları gibi hortumları, köpeklerin pençeleri gibi pençeleri vardı."

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize babam ve Yunus anlattılar. Onlar Kays b. Rebî'den, o Câbir b. Abdurrahman b. Sâbit'ten, o da Ubeyd b. Umeyr'den Yüce Allah'ın "Onların üstüne Ebâbîl kuşlarını gönderdi."[45] ayeti hakkında şöyle dediğini rivayet etti: Allah'ın gönderdiği o kuşlar deniz tarafından gelmişlerdi ve sanki Hint adamları gibiydiler. *"Üzerlerine balçıktan pişirilmiş taşları atıyorlardı."*[46] Bu taşların en küçüğü insan başı kadar, en büyüğü ise zayıf develer kadardı. Ne attılarsa isabet etti, isabet eden de öldürdü. Babam bu rivayete şu ilavede bulundu: Art arda gelen Ebâbîl kuşları, istediklerini vurdular ve vurduklarını da öldürdüler.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdullah b. Ebû Bekr b. Hazm anlattı. O Amre bt. Abdurrahman b. Es'ad b. Zürâre'den, o da Hz. Peygamber'in (s) eşi Hz. Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Ben filin sürücüsünü ve bakıcısını gördüm. Her ikisi de Mekke'de kör ve kötürüm bir vaziyette yiyecek dileniyorlardı.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ya'kûb b. Utbe b. el-Muğîre b. el-Ahnes anlattı; dedi ki: Kızamık ve çiçek hastalıkları, mürrüsafi ağacı ve üzerlik gibi otlar, Arap topraklarında ilk defa fil yılında ortaya çıktı.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Bükeyr anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdullah b. Ebû Bekr b. Hazm anlattı; dedi ki: Resûlullah'ın (s) annesi Âmine bt. Vehb, Resûlullah'ı (s) Medine'de yaşayan Benî Adî b. en-Neccâr'dan olan dayılarının yanına getirdi. Sonra Resûlullah'la (s) birlikte geri dönerken Ebvâ denilen yere geldiklerinde Âmine burada vefat etti. O sırada Resûlullah (s) altı yaşındaydı.

---

[44] el-Fîl, 105/2.
[45] el-Fîl, 105/2.
[46] el-Fîl, 105/4.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), dedesi Abdülmuttalib'le kalıyordu. Bana el-Abbâs b. Abdullah b. Ma'bed anlattı. O da ailesinden birisinden şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'ın (s) dedesi Abdülmuttalib'in oturması için Kâbe'nin gölgesine bir döşek konulurdu. Abdülmuttalib'e olan saygılarından dolayı o döşeğin üzerine oğullarından hiçbiri oturmazdı. Resûlullah (s) ise gelir, o döşeğin üzerine otururdu. Amcaları onu uzaklaştırmak isteyince dedesi Abdülmuttalib, "Oğlumu bırakın!" diye onları ikaz eder; sırtını sıvazlar ve "Bu oğlumun, mutlaka bir şanı olacak." derdi. Resûlullah (s) henüz sekiz yaşında iken, Abdülmuttalib fil olayından sekiz sene sonra seksen yaşında vefat etti.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bize Abdullah b. Ebû Bekr b. Hazm anlattı; dedi ki: Bir adam oranın harabelerinden birini kazmak üzere San'a'ya gitti. Buradan insanların faydalanacağı bazı şeyleri çıkarmak istiyordu. Bu adam kazı yaptığı yerde Abdullah b. et-Tâmir'i[47] otururken gördü. Eli, başındaki bir yaranın üzerindeydi. Elini yaradan çektikleri zaman oradan kan akmaya başladı. Elini serbest bıraktıkları zaman tekrar onu geri getirip yarasının üzerine koydu. Elinde bir yüzük vardı ve onun kaşında şöyle yazıyordu: "Rabbim Allah'tır." Bu durum Ömer b. el-Hattâb'a bir mektupla bildirildi. O da cevabî mektubunda "Onu bulunduğu hale getirin." diye yazdı. Onlar da Abdullah'ın durumunu eski haline getirdiler.

---

[47] Hamidullah tahkikinde "es-Sâmir [الثامر]" şeklinde geçmektedir (E).

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: O zat İsa'nın (a) dini üzereydi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Bükeyr anlattı. O da Ebû Halde Hâlid b. Dînâr'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bize Ebü'l-Âliye anlattı; dedi ki: Tüster şehrini fethettiğimiz zaman, el-Hürmüzân'ın[48] hazinesinde bir divan bulduk. Divanın üzerinde ölü bir adam, başının yanında da ona ait bir mushaf[49] vardı. Mushafı alıp Ömer b. el-Hattâb'a götürdük. Ömer, mushafı incelemek üzere Ka'b'ı huzuruna çağırdı ve onu Arapçaya tercüme ettirdi. Ben, Araplardan onu okuyan ilk kişi idim. Onu, şu Kur'ân'ı okur gibi okudum. Ebü'l-Âliye'ye "İçinde ne vardı?" diye sordum. O "Davranışlarınız, işleriniz, sözlerinizin yanlış olanları ve daha sonra meydana gelecek olan şeyler." dedi. Ben, "Daha sonra adamı ne yaptınız?" diye sordum. Ebü'l-Âliye, "Gündüz ayrı ayrı yerlerde on üç tane kabir kazdık, gece olunca onu defnettik. İnsanlardan onu gizlemek ve tekrar kabrini açıp onu çıkarmamaları için kabirlerin hepsini düzledik." dedi. Ben, "Ondan ne umuyorlardı?" diye sordum. Ebü'l-Âliye, "Gök onlara yağmurunu kestiği zaman onun divanıyla sahraya çıkarlar; yağmur içinde kalırlardı." dedi. Ben, "Bu adamın kim olduğu hakkında bir bilginiz var mı?" diye sordum. Ebü'l-Âliye, "Halk onun adının Dânyâl olduğunu söylerdi." dedi. Ben, "Kaç sene önce öldüğü kanaatindesiniz?" diye sordum. Ebü'l-Âliye, "300[50] sene önce." dedi. Ben, "Onda herhangi bir değişiklik var mıydı?" diye sordum. Ebü'l-Âliye, "Hayır! Sadece kafasındaki birkaç saçta değişiklik vardı.

---

[48] Ömer b. el-Hattâb'ın halifeliği zamanında Nihâvend Savaşı'nın arkasından hezimete uğramıştı. Hürmüzân Medine'ye getirildi ve bir müddet burada kaldı. Bazı kişiler, onun burada Ömer'e suikast işine karıştığı görüşündedirler.

[49] Kur'ân-ı Kerîm anlamında değil, "bir araya getirilmiş sayfalar, kitap" anlamındadır (E).

[50] Doğruya yakın olanın yüz rakamının bin rakamı ile değiştirilmesidir.

Toprak peygamberlerin etlerini çürütmez, et yiyen hayvanlar da onların etlerini yemez." dedi.

Abdülmuttalib'in Vefatı[51]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Bükeyr anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ölüm vakti gelip çattığında Adülmuttalib kızlarını çağırıp onlara, "Ağlayın bakayım! Neler söyleyeceksiniz, duyayım!" dedi. Onlar altı kızdı. İsimleri Ümeyme, Ümmü Hakîm, Berre, Âtike, Safiyye ve Ervâ idi.

Ümeyme şöyle dedi:

Hey Hey! Birçok aileden meydana gelen aşireti görüp gözeten kişi helak oldu,
Hacılara su veren, övgüye layık şeyleri savunan!
Garip ev komşusuna yardım eden,
Evin seması gök gürültüsü konusunda cimrilik ettiği (kıtlık olduğu) zaman.

Âtike şöyle dedi:

Ey gözlerim! Göz yaşlarını cömertçe bırakın, cimrilik etmeyin,
Ölüye ağlayan kadınların döktükleri göz yaşlarıyla.
Ey gözlerim! Sağanak yağmur gibi akıt gözyaşlarını,
Pişman olduğunda ağlayan kusurlu kişi gibi ağla.
Musibet içinde olanlara atlı askerlerle yardıma koşana,
Kefil olduklarına ihsanda bulunan ulu kişiye.
Övgüye layık Şeybe'ye, sıkışık durumda olanlara destek veren zata,
Büyük makama yerleştikten sonra da sözünü yerine getiren kişiye.

---

[51] Zekkâr tahkikinde bu başlık yoksa da Hamidullah tahkikinde yer alan bu başlığı kullanmanın uygun olduğunu düşündük (M).

Safiyye şöyle dedi:

Gece uykusuz kaldım inleyen bir sesten,
Toprağın ortasına düşen adamdan gelen.
O zaman gözyaşlarım coşup aktı,
Yanaklarıma doğru, incinin düşüşü gibi,
Cömert adam, yükseklikler sahibi Şeybe[52] *için.*
Hayırlı baban, her türlü cömertliğin varisi için.
Kerim, kahraman, cüsseli kişi için.
Aşireti içinde kendisine itaat edilen ve övülen zat için.
Yüksek hilm sahibi olan; eşraftan olanlar,
Cömertler, kuvvetliler, önder kişiler içinde.

el-Beydâ Ümmü Hakîm de şöyle dedi: (el-Beydâ, Osman b. Affân'ın ninesi, annesinin annesidir. Yine el-Beydâ, Küreyz b. Rebî'a b. Hubeyb b. Abdüşems'in hanımı olup ondan Âmir ve Ervâ isimli çocukları olmuştur.)

Ey benim gözüm! Göz yaşlarını dökmekte cömert ol, yeni
doğan bebek gibi ağla!
Ağla, fazilet ve cömertlik sahibi kimseye.
Ey gözüm! Yazıklar olsun sana! Bana yardım et,
İri taneli gözyaşlarından bir gözyaşıyla.
Ağla, binek hayvanlarına binenlerin en hayırlısına,
Hayırlı babana, akan tatlı su gibi cömert insana,
İyilikler ve yükseklikler sahibi Şeybe'ye,
Cömert tabiatlı, bağışları sebebiyle övgüye değer olan zata,
Akrabaya ihsanı ve sılası çok olana,
Kıtlık yıllarında bereketli yağmur gibi yardıma koşana.
O halde ağla! Hüzünlenmekle hayal kırıklığına uğrama!
Ağlayan kadınlar ağlamaya devam ettikçe sen de ağla!

Berre şöyle dedi:

Ey gözlerim! İnci gözyaşlarını cömertçe dökün,
Temiz seciyeli, sıkı ahlaklı kimse için,

---

[52] Abdülmuttalib'in asıl adı Şeybe'dir (M).

Soyu sopu şerefli, şanı büyük kişi için,
Yüzü güzel, mertebesi yüksek olan insan için,
Her türlü iyiliklerin sahibi, övgüye layık Şeybe için,
Şeref, izzet ve iftihar edilecek sıfatlara sahip olan zat için,
Musibet hallerinde fazilet ve hilm sahibi olan için,
İyilikleri çok, övünülecek güzellikleri şahsında toplayan zat için.
Kavmi içinde onun üstünlüğü ve yüksek bir şerefi vardır,
Nurlandırıcıdır, ay ışığı gibi parlar.
Ona ölüm gibi musibetler ona geldi; fakat ona bir kötülük getirmedi,
Zamanın hadiseleri ve kaderin musibetleri.

Ervâ şöyle dedi:

Gözlerim ağladı, ağlamak onların hakkıdır,
Seciyesi haya olan cömert adama,
Mekke vadisinde yumuşak huylu olana,
Cömert tabiatlı, yüksek niyetli kişiye,
Bol bol veren Şeybe'ye, yükseklikler sahibi zata,
Misli olmayan hayırlar sahibi o babana,
Cömert, mülâyim ve güler sözlü zata,
Öyle parlak ki, alnındaki beyazlık bir ışık aydınlatıyor,
Mâlik'in, Rebî'in ve Fihr'in akıl danışma yeri,
Haklıyı haksızdan ayırmak zorlaşınca, bunu ayırmasını bilen adama.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) henüz sekiz yaşında iken, Abdülmuttalib vefat etti. Onun ölümü üzerine Resûlullah (s), daha önce hiç kimsenin ağlamadığı kadar ağladı. Onun vefatından sonra Zemzem'e bakma işi ve hacılara su dağıtma görevi Abdülmuttalib'in çocuklarından el-Abbâs'a geçti. Bu sırada Abbâs, yaşça kardeşlerinin en genciydi. İslâm gelinceye kadar bu görev onun elinde kaldı. Resûlullah (s) da, eskiden olduğu gibi bu görevi yine onda bıraktı. Bu görev, Abbâsîlerin hükümranlığı ele geçirişinden bugüne kadar Abbâs ailesinin elinde bulunmaktadır.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Abdülmuttalib'in ölümünden sonra Mekke reisliği, Abdümenâf oğulları içinde şeref ve yaş bakımından daha yüksek bir konumda olan Harb b. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenâf'a geçti. Harb, insanlara yemek yedirdi, aşireti görüp gözetti, kavmi de onu büyük bildi. O, Mekke'de misafirler için kubbeli bir ev yaptırdı. Kendisini ziyarete gelen misafirlere burada yemek verdi. Rivayete göre Abdülmuttalib, Resûlullah'ı (s) gözetme konusunda Ebû Tâlib'e vasiyette bulunmuştu. Çünkü Abdullah ve Ebû Tâlib, ana-bir iki kardeştiler. Yine rivayete göre Abdülmuttalib, Ebû Tâlib'e vasiyette bulunurken şöyle dedi (Ebû Tâlib'in ismi Abdümenâf idi):

Ey Abdümenâf! Benden sonra sana vasiyet ediyorum,
Babasından yalnız ve tek kalanı.
Daha yatak çocuğuyken[53] *babasından ayrıldı.*
Ben sevgi bakımından onun annesi gibiydim,
Onu içten ve yürekten seven.
Vâdolunan ömrün sona erdiğinden korktuğum zaman,
Ailemizin Allah'tan en çok korkanına vasiyet ettim,
Babasını mezara gömdüğüm çocuğu.
Benim tarafımdan istemeye istemeye, bilerek değil,
Bana dedi ki: "Söz, şeref sahibinindir.
Ben dünyada yaşadığım sürece, kardeşimin oğlu,
Sevgi görmede en küçük oğlum gibi olacaktır,
Benim yanımda... Bunun doğruluk ve olgunluk kapısı olduğu inancındayım."
Aslında Ahmed doğruluğu ve olgunluğu isteyecektir.
Bütün işlerin başı sevgidir.
Şüphesiz ben, bilgi sahiplerinin en bilginini tanıdım,
Şüphesiz oğlum, Necid ahalisinin efendisidir.
O, güçlü develer sahibine galebe çalacaktır.

---

[53] Bazı şâz rivayetlere göre Hz. Peygamber (s) babasının vefatından birkaç ay sonra dünyaya gelmiştir.

Abdülmuttalib ayrıca şunları söyledi:

Vasiyet ettim, künyesi (Ebû)Tâlib olana,
Abdümenâf'a: O tecrübe sahibidir,
Dönmemek üzere gidenin oğlunu,
Kardeşinin ve sevgili kadınların oğlunu,
Sevgilinin oğlunu, akrabanın en yakınını.
(Kurumam için) azarlar gibi bana söyledi.
Eğer azarlayacaksan, bana vasiyet etme,
(Vasiyet edeceksen) üzerime vacib ve sâbit olan hak sebebiyle (vasiyet et).
Muhammed, iyilik ve üstünlük sahibidir.
Kalbim ona yönelmiş, ona dönmüştür.
Ümitsiz ve arzusunu yitirmiş bir kişi değilim,
Allah'ın (Muhammed) hakkında o papazın sözlerini gerçekleştirmesi hususunda
Ve Âl-i Gâlib'e faziletler ve yükseklikler vermesi hususunda.
Şüphesiz ben, çok tuhaf şeyler işittim,
Her yüksek alim ve yazıcıdan.
Bu çocuk, kervanlara kılavuzluk yapan develer gibi insanlara önderlik yapacak;
Çöllerde ve şehirlerde oturanlara,
Oturdukları yerlere dönenlere,
İster Harem'de yerleşmiş olsun, ister yabancı olsun.

İbn İshâk'ın *Kitâbü'l-Meğâzî*'sinin birinci bölümünün sonu. İnşaallah bu bölümü Râhib Bahîrâ Olayı takip edecektir.

Bütün hamd ü senâlar bunu hakkıyla hak eden Allah'a mahsustur. O'nun sâlatı (rahmeti) yaratılmışların en hayırlısı olan Muhammed, onun âli ve ashâbı üzerine olsun. Allah'ım! Resûlüne çok çok huzur ve güven (selâm) ver. Allah bize kâfidir; O ne güzel vekildir.

İkinci Bölüm

Yunus b. Bükeyr'in Muhammed b. İshâk ve
diğerlerinden rivayeti.

eş-Şeyh Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Muhammed b. en-Nakûr el-Bezzâz'ın Ebû Tâhir el-Muhlis'ten, onun Rıdvân'dan, onun Ahmed b. Abdülcebbâr el-Utâridî'den, onun da Yunus'tan (Allah hepsinden razı olsun) rivayeti.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...
Allah'a tevekkül ettim.

Râhib Bahîrâ Olayı

Kendisine okunmak suretiyle bize eş-Şeyh Ebü'l-Hüseyin Ahmed b. Muhammed b. en-Nakûr el-Bezzâz rivayet etti. Ben de okunan rivayetleri dinliyordum. Ebü'l-Hüseyin dedi ki: Bize Ebû Tâhir Muhammed b. Abdurrahman el-Muhlis haber verdi; dedi ki: Ebü'l-Hüseyin'e rivayetleri okuyan Rıdvân b. Ahmed idi; ben de okunanları işitiyordum. Rıdvân dedi ki: Bize Ebû Amr Ahmed b. Abdülcebbâr el-Utâridî anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Bükeyr, o da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Dedesinin ölümünden sonra Resûlullah'ın (s) bakımını Ebû Tâlib üstlendi. Bundan sonra Ebû Tâlib devamlı onun yanında bulundu ve yardımcısı oldu.

Bir ara Ebû Tâlib, ticaret yapmak maksadıyla bir kervanla birlikte Şam'a gitmeye karar verdi. Sefer hazırlığını tamamlayıp tam yola çıkacağı sırada Resûlullah (s) devesinin yularından tutarak, "Ey amca! Beni kime bırakıyorsun? Benim babam yok, anam yok." dedi. Bunun üzerine Ebû Tâlib onun bu haline çok acıdı. Sonra, "Allah'a yemin olsun ki, onu da beraberimde götüreceğim; ebediyen o benden ayrılmayacak, ben de ondan ayrılmayacağım." dedi veya buna benzer bir söz söyledi.

Ebû Tâlib sefere çıkarken onu da yanına aldı. Nihayet kervan Şam topraklarında bulunan Busrâ'ya kadar gelip orada konakladı. Burada, kendisine ait bir manastırda kalan Bahîrâ adında bir rahip vardı. Bu zat, Hıristiyanların en bilgililerindendi. Bu manastırda daima bir rahip bulunurdu. Onların inanışlarına göre Bahîrâ, kitaplarıyla (İncil'le) ilgili her şeyi biliyordu. Râhipler, bu bilgileri birbirlerinden tevarüs ediyorlardı. O sene kervan Bahîrâ'nın manastırına oldukça yakın bir yerde konaklamıştı. Halbuki geçmiş yıllarda da oradan geçerler, fakat Bahîrâ onlarla konuşmaz ve onlara görünmezdi. O sene Bahîrâ, kervandakiler için çokça yemek yaptı. Rivayete göre bunun sebebi onun gördüğü şu durumdu: O kilisesinde iken ticaret kervanı kendisine doğru geliyor, bir bulut da o kafileden sadece bir kişiyi gölgeliyordu. Sonra kervan gelip kendisine yakın bir ağacın gölgesi altında konakladı. Bahîrâ buluta baktı; ağacı gölgeliyordu. Ağacın dalları da Resûlullah'ın (s) üzerine doğru sarkmış, onun altında gölgeleniyordu. Bahîrâ bu durumu görünce, manastırından indi. Yemek yapılmasını emretti. Yemek yapıldı. Sonra onlara bir adam gönderip, "Ben sizin için yemek hazırladım. Ey Kureyş topluluğu! Küçük, büyük, hür, köle hepinizin hazır olmasını istiyorum." dedi. Onlardan bir adam, "Ey Bahîrâ! Bugün sende bir hal var. Daha önce böyle bir şey yapmıyordun. Halbuki önceleri de sana çok uğramıştık. Bugün senin bu halin nedir?" dedi. Bahîrâ ona, "Doğru söyledin. Durum dediğin gibidir. Fakat siz misafirsiniz. Size ikramda bulunmak istedim ve hepinizin yiyeceği kadar yemek hazırladım." diye karşılık verdi. Kervanda bulunanların hepsi onun davetine icabet edip yemeğe gittiler. Sadece yaşı küçük olduğu için Resûlullah (s) gelmemişti. O, kervanın başında, ağacın altında kalmıştı. Bahîrâ davete katılanları tek tek süzdü. İçlerinde, sıfatlarını mukaddes kitaplardan öğrendiği peygamberin özelliklerini taşıyan birisini göremeyince, "Ey Kureyş topluluğu! Sizden şu davetime katılmayan herhangi bir kimse var mı?" diye sordu. Onlar, "Ey Bahîrâ! Senin bu davetine icabet etmesi gerekip de gelmeyen hiç kimse yok. Sadece yaşı küçük bir çocuk gelmedi. O, kervanın başında kaldı." dediler. Bahîrâ da "Böyle yapmayın! Onu da çağırın. Sizinle beraber bu yemekte o da bulunsun." dedi. Toplulukta bulunan Kureyşli bir adam, "Lât ve Uzzâ'ya yemin olsun ki, içimizden Abdullah b. Abdülmuttalib'in oğlunun yemekten geri kalması, bizim için bir kusur ve ayıptır." diyerek kendi hatalarını ortaya koydu. Sonra kalktı, Resûlullah'm (s) yanma gidip onu getirdi. Toplulukla beraber onu da yemeğe oturttu. Bahîrâ onu görünce, vücudunu süzmeye ve derin derin düşünmeye başladı. Çünkü daha önce mukaddes kitaplarda okuyup öğrendiği son peygambere ait sıfatların onda bulunduğunu görmüştü. Topluluk yemeği bitirip dağılacağı sırada Bahîrâ ayağa kalkıp ona, "Ey oğul! Lât ve Uzzâ hakkı için sana bazı şeyler soracağım. Sorduğum şeyler hakkında bana cevap verir misin?" dedi. Bahîrâ, Resûlullah'ın (s) kavminin o iki puta yemin ettiklerini duyduğu için bu şekilde konuşmuştu. Rivayete göre Resûlullah (s) ona şöyle dedi: "Lât ve Uzzâ adına yemin teklif ederek benden bir şey sorma. Allah'a yemin olsun ki, ben onlara kızdığım kadar başka hiçbir şeye kızmıyorum." Bunun üzerine Bahîrâ ona, "Peki! Sorduklarıma Allah'a yemin ederek cevap verir misin?" dedi. Resûlullah (s) da "Senin için açık olmasını istediğin ne varsa, sor." diye karşılık verdi. Bahîrâ da ona, uyku halinden, hibeyi kabul edip etmediğinden[54] ve diğer işlerinden sormaya başladı. Resûlullah (s) da ona bir bir cevap veriyordu. Resûlullah'ın (s) verdiği cevaplar, Bahîrâ'nın son peygamber hakkında bildiklerine uygun düşüyordu. Sonra sırtına baktı. Resûlullah'ın (s) iki kürek kemiği arasında da bilgisine uygun bir şekilde peygamberlik mührünün bulunduğunu gördü.[55] Daha sonra ondan ayrılıp amcası Ebû Tâlib'e döndü ve ona, "Bu çocuk senin neyindir?" diye sordu. Ebû Tâlib, "Oğlumdur." diye cevap verdi. Bahîrâ, "Bu, senin oğlun değildir. Bu çocuğun babasının hayatta olmaması gerekir." diyerek itirazda bulundu. Bunun üzerine Ebû Tâlib, "O, kardeşimin oğludur." dedi. Bahîrâ, "Babası ne oldu?" diye sordu. Ebû Tâlib, "Annesi ona hamileyken öldü." diye cevap verince, ona şu tavsiyelerde bulundu: "Doğru söyledin. Kardeşinin oğlunu memleketine götür. Yahudilerin ona kötülük yapmasından çekin. Allah'a yemin olsun ki, Yahudiler onu görürler ve benim bildiğim şeyleri onlar da öğrenirlerse, mutlaka ona bir kötülük yapmak isteyeceklerdir. Çünkü, şu kardeşinin oğlunun ileride büyük bir şanı olacak. Hemen onu memleketine götür." Bunun üzerine amcası Ebû Tâlib Şam'da ticaret işini bitirir bitirmez, onu çabucak Mekke'ye götürdü.

İnsanların kendi aralarında konuştuklarına göre şöyle bir rivayet vardı: Ehl-i kitabtan olan Zübeyr, Temmâm ve Derîs, Resûlullah'ın (s) amcasıyla birlikte yaptığı bu yolculukta, onda bazı olağanüstü şeyler gördükleri için, ona bir kötülük yapmak istediler; fakat Bahîrâ[56] onlara engel oldu. Onlara, Allah

---

[54] Resûlullah (s) hediyeyi kabul eder, sadakayı kabul etmezdi (M).

[55] Nübüvvet mührü ve Hz. Peygamber'in (s) sıfatlarıyla ilgili bilgi için bk. *er-Ravd*, I, 206.

[56] Süheylî *er-Ravd*'da (I, 205) Arap ravilerin Bahîrâ'nın şahsiyeti hakkındaki rivayetleri hulasa etmiştir. Buna göre Busrâ şehrinin harabeleri arasında büyük bir kilise kalıntısı bulunmaktadır. Yerli halk bu yerin Bahîrâ'nın kilisesi olduğuna inanmaktadır. Bu asırda yaşayan siyer

Teâlâ'yı ve Mukaddes Kitap'ta ondan ne şekilde bahsedildiğini ve onunla ilgili sıfatları hatırlattı. Onlar da, Bahîrâ'nın kendilerine söylediklerini anladılar, dediklerinin doğru olduğunu kabul ettiler. Böylece onu orada bırakıp çekip gittiler.

Ebû Tâlib, Resûlullah'la (s) birlikte bu sefere çıkışını, ehl-i kitabdan olan bu kişilerin ona ne yapmak istediklerini ve Bahîrâ'nın Resûlullah (s) hakkında söylediklerini şu şiirle dile getirdi:

Âmine'nin oğlu Peygamber Muhammed,
Benim nazarımda o evlatların gibidir.
Ona çok acıdım, yulara yapıştığı zaman,
Ticaret için hazırlanmış beyaz kumral karışımı devenin yularına.
Gözlerimden sürekli gözyaşları döküldü,
İnsanlar birbirlerinden ayrıldıkları zaman dökülen inci gözyaşları gibi.
Onun hakkında akrabalık bağını gözettim,
Ecdadın vasiyetini daima hafızamda tuttum.
Ona amcaları arasında yürümesini emrettim,
Beyaz yüzlü, şerefli ve yardımsever amcaları.
Bilinen en uzak memlekete gittiler.
Gidip seyahat ettikleri memleket oldukça uzaktı.
Gele gele kafile Busrâ'ya kadar geldi,
Gözetleme yerinde bir yol ağzında karşılaştılar,
Bir alimle... O âlim onlara doğru sözler söyledi,
Hasetçi bir topluluğun kötülüklerine de mâni oldu.
Yahudi topluluğun kötülüklerine. Onlar görüneni gördüler,
Bulutun gölge yapmasını, o âlimin izzet ve ikramını.
Muhammed'i öldürmeye yeltendiler; o, onları engelledi.

âlimlerinin çoğu, tarihî olarak Bahîrâ'nın şahsen var olduğunu kabul etmemektedirler. Onunla ilgili olarak rivayet edilen haberlerin de tasarlanmış şeyler olduğu düşüncesindedirler. Raviler onları, peygamberlerin hayatlarıyla ilgili olarak peygamberliklerine bir müjde olmak üzere kâtiplere ve başkalarına yazdırmışlardır.

Bu hususta en güzel gayreti gösterdi.
Bahîrâ önce Zübeyr'i vazgeçirdi; o da vazgeçti,
O toplulukla, üzun tartışma ve mücadeleden sonra.
Derîs'i de sakındırdı, o da görüşünden vazgeçti.
O öyle bilgin kişidir ki, işi doğruya uygun.

Ebû Tâlib şunları da söyledi:

Üzüntümden sonra beni görmedin mi? Üzüldüm;
Onun şerefli ve cömert ebeveyninden ayrı olmasına,
Ahmed'e... Bineğimi hazırladığım zaman,
Sefer için... Selametle kalması için ona veda etmiştim.
O ise öyle bir hüzün ve ümitsizlikle ağlamıştı ki, kervan yola koyulacağı zaman.
(İşte o zaman) iki elimle devenin yularından tuttum.
Babasını hatırladım; gözyaşı dökerek ağladım.
İki gözden de sicim gibi gözyaşları döküldü.
Sonra dedim ki: "Amcalarınla birlikte sen de yola çıkıyorsun,
Darlık anında sana yardım eden amcalarınla. Onlar kötü adamlar değiller."
Kervanla beraber gittik,
Yönümüz Şam yönüydü; ama aslanda gittiğimiz yer Şam değildi.
Busrâ topraklarına girdiğimiz zaman, karşıladılar bizi,
Evlerin üstünden tepelere bakarak.
O sırada getirdi, Bahîrâ saygıyla,
Bize güzel yiyecek ve içecekleri.
"Arkadaşlarınızı yemeğimiz için toplayın." dedi.
Biz "Yetim bir çocuk dışında herkesi toplayıp geldik." dedik.
O dedi ki: "Onu da çağırın; çünkü yemeğimiz çoktur,
Bugün yemeğimiz ona haram değildir."
Bahîrâ, onu evine doğru gelirken gördüğünde,
Onu, güneşin sıcağından bulutun gölgesi koruyordu.
Secde eder gibi başını büktü.
Başıyla göğsü sanki birleşmiş gibiydi.
Bir grup geldi, görmek istiyorlardı,

Çadırın ortasında Bahîrâ'nın gördüğü alametleri.
Şiddetli oluşları sebebiyle onlara bir korku geldi.
Onlar hem şiddetli (düşman) hem kötü adamlardı.
Derîs ve Temmâm o grubun içindeydi.
Aralarında Zübeyr de vardı. Bu gruptan hiç kimse sakin kişiler değildi.
Geldiler ve Muhammed'i öldürmek istediler.
Bahîrâ güzel bir tartışma sonunda engel oldu, onlara,
Tevrat'ı yorumlayarak. Onlar da dağılıp gittiler.
Onlara dedi ki: "Siz, ayak takımı değilsiniz."
İşte bu, onun alâmetlerinden ve göstergelerindendir.
Aydınlık gündüz, elbette karanlık gece gibi değildir.

Ebû Tâlib şöyle de dedi:

Sevincinden ağladı, Muhammed bizi görünce.
Sanki (Mekke'ye) geri döneceğimi düşünmüyordu.
Muhakkak ki gözyaşları dökerek benden uzaklaşıyordu.
Bense onu yatağıma, yastığıma yaklaştırdım.
Ona dedim ki: "Deveni yaklaştır ve yola revân ol,
Benden korkma, çeşitli beldelerde kabalık yapar diye.
Devenin yularını salıver, bizimle birlikte yola revân ol.
Bizim yaptığımız şeyi ve doğru işleri yapmaya kararlı olarak.
Doğru ve uygun hareket edenlerle birlikte cesur bir şekilde yolculuk et,
Topluluk içindeki akrabalarla birlikte, geri dönmeden."
Giden kervanla beraber biz de gittik,
İbâd[57] *arazisinde Gavrâ'ya doğru gitmeyi hedeflemişlerdi.*
Kervan geri dönünce Muhammed'den duydular,
Her kalbin kederini gideren sözleri.
Gördüler, her şehrin bilginlerini,
Grup ve fert olarak ona secde ederlerken,
Zübeyr'i ve Temmâm'ı da gördüler,
Ve de Derîs'i. Bunların hepsi fesad çıkarmak istediler.
Bahîra onlara bir söz söyledi. İnandılar ona,

---

[57] Hamidullah tahkikinde "İyâd" şeklinde yazılmıştır (E).

Yalanlama ve uzun bir mücadeleden sonra,
Yahudi bir gruba da söylediği gibi.
Allah için onlarla tam anlamıyla cihad et.
O söyledi ve kimse onun nasihatini reddetmeye güç yetiremedi.
Çünkü onun, her muhalefet edeni gözleyen gözcüleri vardı.
Şüphesiz ben, hased edenlerden korkarım. Şüphesiz o,
Her çeşit mürekkeple yazılmış kitapların kardeşidir.

[Allah'ın, Resûlullah'ı Çirkinliklerden Koruması]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) kavminin dini üzere olduğu halde, Allah Teâlâ'nın koruması ve muhafazasıyla Cahiliye pisliklerinden ve kusurlarından uzak olarak büyüdü. Çünkü Allah Teâlâ onun yüksek bir şahsiyet ve bir peygamber olmasını istiyordu. Bülûğa erip adam olduğu zaman, mürüvvet bakımından kavminin en faziletlisi, ahlak bakımından en güzeli, geçimlilik bakımından en iyisi, komşuluk bakımından en güzeli, güzel ahlaklı olmak bakımından en büyüğü, söz söyleme bakımından en doğrusu, emanete rivayet bakımından en çok güvenilir olanı, fuhşiyattan ve kötülüklerden en uzak duranı idi. Kişileri kötü duruma düşürecek huylardan ve bütün çirkin şeylerden en uzak duran kişi o idi. Öyle ki, bu özellikleri sebebiyle kavmi kendisine "el-Emîn (Kendisine güvenilen kişi)" lakabını vermişti. Allah Teâlâ onda, bütün iyi özellikleri toplamıştı. Bana anlatıldığına göre, Resûlullah (s), küçüklüğünde ve Cahiliye döneminde yaptığı işlerinde Allah'ın kendisini koruduğunu anlatırdı.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana babam İshâk b. Yesâr, o kendisine bu rivayeti anlatan birisinden, o da Resûlullah'tan (s) şunu rivayet etti: Resûlullah (s) Allah Teâlâ'nın, kendisini korumasıyla ilgili olarak şöyle buyurdu: "Ben yaşıtım olan çocuklarla birlikteydim. Oynayacağımız bir taşı taşımak için izarlarımızı[58] boyunlarımıza koymuştuk. İşte o esnada biri bana şiddetli bir şekilde vurdu ve "İzarını bağla!" dedi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Amr b. Sâbit'ten, o Simâk b. Harb'ten, o İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Babam el-Abbâs b. Abdülmuttalib bana anlattı; dedi ki: Kureyşliler, Kâbe'yi inşa ederken taş taşıyorduk. Kureyş'in erkekleri ikişer ikişer ayrılmışlardı. Kureyş kadınları harç getiriyorlar, erkekler ise taş taşıyorlardı. Ben ve kardeşimin oğlu (Muhammed) birlikte taş taşıyorduk. İnsanların arasına karıştığımız zaman izarlarımızı örterdik. Bir ara ben yürürken, Muhammed (s) de önümde yürüyordu. Üzerinde elbise yoktu. Muhammed (s) aniden yere düştü ve yüzüstü yere serildi. Ben taşı atıp hemen yanına geldim. Gökyüzünün tam tepesine doğru bakıyordu. Ona, "Ne oldu sana? diye sordum. Sonra kalktı, izarını aldı ve beni de çıplak olarak yürümekten menetti. Allah Teâlâ onun peygamberliğini izhar edinceye kadar, "Mecnûn" derler korkusuyla, bu konuyu gizledim ve insanlara anlatmadım.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Muhammed b. Abdullah b. Kays b. Mahreme anlattı. O el-Hasan b. Muhammed b. Ali b. Ebû Tâlib'den, o babasından (Muhammed'den), o da dedesi Ali b. Ebû Tâlib'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'ın (s) şöyle dediğini işittim: Cahiliye döneminde iki gece insanların kadınlarla beraber yaptıkları eğlencelere katılmak istedim. Ancak Allah Teâlâ, her ikisinde de benim bu eğlencelere katılmamı engelledi. Mekkeli gençlerle birlikte koyun otlatırken, bir gece arkadaşıma, "Koyunlarıma göz kulak ol. Mekke'ye gidip, gençlerin arkadaşlarıyla sohbet ettikleri gibi, ben de dostlarımla sohbet edeceğim." dedim. Arkadaşım, "Koyunlara bakmak bana ait." dedi. Şehre indiğimde Mekke'nin ilk evlerinin birinden gırbâl (tef) ve mizmâr (kaval) seslerinin geldiğini duydum. "Bu nedir?" diye sordum. Bana "Filan erkek filan kadınla evleniyor" denildi. Düğünü seyretmek üzere oturdum. Allah Teâlâ, kulaklarımı tıkadı (Beni uyuttu). Allah'a yemin olsun ki, ancak güneşin dokunması beni uyandırdı. Sonra arkadaşımın yanma döndüm. Bana, "Ne yaptın?" diye sordu. Ben de, "Hiçbir şey yapmadım." diye cevap verdim. Sonra başımdan geçenleri ona anlattım. Başka bir gece, yine o arkadaşıma, "Koyunlarıma göz kulak ol, Mekke'ye gidip eğleneyim." dedim. Arkadaşım koyunlara bakmayı kabul edince Mekke'ye geldim. Daha önceki gece duyduklarımın aynısını bu gece de duydum. Bunun ne olduğunu sordum. Bana "Falan erkek filan kadınla evleniyor." denildi. Düğünü seyretmek üzere oturdum. Allah Teâlâ, kulaklarımı tıkadı (Allah beni uyuttu). Allah'a yemin olsun ki, ancak güneşin dokunması beni uyandırdı. Sonra arkadaşımın yanına döndüm. Bana "Ne yaptın?" diye sordu. Ben de, "Hiçbir şey yapmadım" diye cevap verdim. Sonra başımdan geçenleri ona anlattım. Allah'a yemin olsun ki, Allah Teâlâ bana nübüvveti ihsan edinceye kadar bu iki olaydan sonra, bir daha böylesi bir şeyi ne arzu ettim, ne de tekrarladım.

---

[58] Belden aşağı sarılan bir nevi peştemal (M).

Hadîce bt. Huveylid Olayı

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Hadîce bt. Huveylid, ticaretle uğraşan şerefli ve zengin bir kadındı. Malını işletmesi için ücretle adam tutar, o maldan kendilerine bir şey vermek suretiyle onları kendisine kâr ortağı yapardı (mudârabe). Kureyş de ticaretle uğraşan bir kavimdi. Hadîce, Resûlullah'ın (s) doğru sözlü, son derece güvenilir ve güzel ahlak sahibi bir kişi olduğunu öğrenince, ona, Meysere adlı kölesiyle birlikte, bir tüccar olarak malını Şam'a götürüp satması teklifinde bulundu ve bunu yapması halinde kendisine diğer tacirlere verdiğinden daha fazlasını vereceğini vadetti. Resûlullah (s) onun bu teklifini kabul etti ve Hadîce'nin kölesi Meysere'yle birlikte yola çıktı. Şam'a geldiler. Resûlullah (s), bir rahibin manastırının yakınında bulunan bir ağacın altında konakladı. Rahip, Meysere'yi gördü ve ona, "Şu ağacın altında oturan bu adam kimdir?" diye sordu. Meysere ona, "Bu, Kureyş kabilesinden, Harem halkından bir adamdır." diye cevap verdi. Râhip de Meysere'ye, "Bu ağacın altında, asla peygamber olan birisinden başka kimse konaklamadı." dedi.

Sonra Resûlullah (s), getirdiği ticaret mallarını sattı; satın almak istediklerini satın aldı. Akabinde, Meysere'yle birlikte Mekke'ye geri döndü. Rivayete göre Meysere, yolculuk esnasında, sıcaklık arttığı zaman, Resûlullah (s) devesinin üzerinde giderken, güneşe karşı ona gölge yapan iki melek görüyordu. Resûlullah (s), Mekke'ye gelip mallarını Hadîce'ye teslim ettikten sonra Hadîce, onun getirdiği malları sattı ve bunun neticesinde kat kat veya buna yakın bir kâr elde etti.

Meysere, Hadîce'ye, rahibin sözünü ve gördüğü iki meleğin ona gölge yapması olayını anlattı. Hadîce akıllı, şerefli, ihtiyatlı bir kadındı. Allah da onun şerefli ve değerli bir kadın olmasını dilemişti. Meyrese, Hadîce'ye duyduğu ve gördüğü şeyleri anlatınca, Resûlullah'a (s) bir adam göndererek, -rivayete göre- ona, "Ey Amcaoğlu! Bana yakınlığından, kavmin içindeki şerefinden, onların arasında soylu oluşundan, onların yanındaki güvenilirliğinden, güzel ahlakından ve doğru sözlülüğünden dolayı sana karşı rağbetim var." dedi ve ona evlenme teklifinde bulundu. O zaman için Hadîce neseb ve soy bakımından Kureyş kadınlarının en seçkini, şeref bakımından en yükseği, mal bakımından en zengini idi. Eğer güçleri yetseydi, Kureyş kabilesine mensup bütün erkekler onunla evlenmek isterdi.

Onun nesebi şöyledir: Hadîce bt. Huveylid b. Esed b. Abdülüzzâ b. Kusay b. Kilâb b. Mürre b. Ka'b b. Lüey b. Gâlib b. Fihr b. Mâlik b. en-Nadr b. Kinâne. Hadîce'nin annesi, Fâtıma bt. Zeyd b. el-Esam b. Revâha b. Hucr b. Abd b. Ma'îs b. Âmir b. Lüey'dir. Annesinin annesi, Hâle bt. Abdümenâf b. el-Hâris b. Abd b. Münkız b. Amr b. Ma'îs b. Âmir b. Lüey'dir. Anneannesinin annesi, Fülâne bt. Sa'îd b. Sa'd b b. Sehm b. Amr b. Hüsays b. Ka'b b. Lüey'dir. Bu hanımın annesi, Âtike bt. Abdülüzzâ b. Kusay'dır. Bunun annesi, Rayta bt. Kâ'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre b. Ka'b b. Lüey'dir. Onun annesi, Kayle[59] bt. Huzâfe b. Cümah b. Amr b. Hüsays b. Kâ'b b. Lüey'dir. Onun annesi, Ümeyme bt. Âmir b. el-Hâris b. Fihr'dir. Onun annesi, Huzâ'a'dan İbnetü Sâ'd b. Kâ'b b. Amr'dır. Onun annesi, Fülâne bt. Harb b. el-Hâris b. Fihr'dir. Onun annesi, Selmâ bt. Gâlib b. Fihr'dir. Onun da annesi, İbnetü Muhârib b. Fihr'dir.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Hadîce, Resûlullah'a (s) evlenme teklifinde bulununca bu hususu amcalarıyla konuştu. Sonra yanına amcalarından Hamza b. Abdülmuttalib'i olarak, Esed b. Esed'in yanına gittiler. Hamza ondan Hadîce'yi istedi. Daha sonra Resûlullah (s) onunla evlendi. Resûlullah'a (s) vahiy gelmeden önce Hadîce'nin ondan Zeyneb, Ümmü Külsûm, Rukayye, Fâtıma, el-Kâsım, et-Tâhir ve et-Tayyib isimli çocukları oldu. el-Kâsım, et-Tâhir ve et-Tayyib İslâm gelmeden önce vefat ettiler. Resûlullah (s), künyesini el-Kâsım'dan almıştır. Kızların hepsi İslâm'ın gelişine yetiştiler. Hepsi de Resûlullah'a (s) iman edip onunla birlikte hicret ettiler ve ona tâbi oldular.

---

[59] Hamidullah tahkikinde "Feyle" şeklinde yazılmıştır (E).

Din Âlimlerinin Kıssası

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ehl-i kitabdan olan hahamlar ve papazlar, Resûlullah'ı (s) tanırlar ve onun geleceği zamanı Araplardan daha iyi bilirlerdi. Çünkü onlar kendi kitaplarında Resûlullah'ın (s) sıfatlarını, kendilerinin yanında sâbit olan ismini ve yine kendi peygamberleri ve kitapları zamanında Resûlullah'a (s) tâbi olacaklarına dair onlardan söz alınmış olduğunu çok iyi biliyorlardı. Bu yüzden o peygamberin gelmesiyle müşrik putperestlere karşı Allah'ın kendilerini muzaffer kılacağına inanıyorlar ve onlara, İbrahim'in (a) dini üzere gönderilecek olan bu peygamberin adının Ahmed olduğunu söylüyorlardı. Kendi peygamberleri zamanındaki kitaplarında Resûlullah (s) hakkında işte bu bilgileri buluyorlardı. Yüce Allah Kur'ân'da bu hususta şöyle buyurmuştur:

"Onlar, yanlarındaki Tevrat'ta ve İncil'de yazılı buldukları Resûle, o ümmî peygambere uyan kimselerdir. O, onlara iyiliği emreder, onları kötülükten alıkoyar. Onlara iyi ve temiz şeyleri helâl, kötü ve pis şeyleri haram kılar. Üzerlerindeki ağır yükleri ve zincirleri kaldırır. Ona iman edenler, ona saygı gösterenler, ona yardım edenler ve ona indirilen nura (Kur'ân'a) uyanlar var ya, işte onlar kurtuluşa erenlerdir."[60]

"Hani, Meryem oğlu İsa, 'Ey İsrailoğulları! Şüphesiz ben, Allah'ın size, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek, Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici (olarak gönderdiği) peygamberiyim' demişti. Fakat (İsâ) onlara apaçık mucizeleri getirince, 'Bu, apaçık bir sihirdir' dediler."[61]

"Muhammed, Allah'ın Resûlü'dür. Onunla beraber olanlar, inkârcılara karşı çetin, birbirlerine karşı da merhametlidir-

---

[60] el-A'râf, 7/157.

[61] es-Saff, 61/6.

ler. Onların, rükû ve secde hâlinde, Allah'tan lütuf ve hoşnutluk istediklerini görürsün. Onların secde eseri olan alametleri yüzlerindedir. İşte bu, onların Tevrat'ta ve İncil'de anlatılan durumlarıdır: Onlar filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş, ziraatçıların hoşuna giden bir ekin gibidirler. Allah, kendileri sebebiyle inkârcıları öfkelendirmek için onları böyle sağlam ve dirençli kılar. Allah, içlerinden iman edip salih amel işleyenlere bir bağışlama ve büyük bir mükâfat vaad etmiştir."[62]

"Kendilerine ellerindekini (Tevrat'ı) tasdik eden bir kitap (Kur'ân) gelince onu inkâr ettiler. Oysa, daha önce (bu kitabı getirecek peygamber ile) inkârcılara (Arap müşriklerine) karşı yardım istiyorlardı. (Tevrat'tan) tanıyıp bildikleri (bu peygamber) kendilerine gelince ise onu inkâr ettiler. Allah'ın lâneti inkârcıların üzerine olsun. Karşılığında nefislerini sattıkları şeyi kıskançlıkları sebebiyle Allah'ın, kullarından dilediğine lütfuyla indirdiği vahyi inkâr etmeleri ne kötüdür! Bu yüzden gazap üstüne gazaba uğradılar. İnkâr edenlere alçaltıcı bir azap vardır." [63]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Araplar ümmî bir milletti; kitap okumazlar, peygamberlerin ne zaman geldiklerini bilmezlerdi. Cennet, cehennem, öldükten sonra dirilme, kıyamet hakkında da sadece ehl-i kitabdan duydukları kadar bir şey bilirlerdi. Bu konularla ilgili inançlar kalplerine yerleşmediği gibi, onların yaptığı amelleri de yapmazlardı.

Bize gelen rivayetlere göre, Resûlullah'la (s) hahamlar ve papazlar arasında geçen olay, Yüce Allah'ın Hz. Muhammed'i (s) peygamber olarak göndermesinden bir müddet önce meydana gelmişti.

---

[62] el-Feth,48/29.

[63] el-Bakara, 2/89-90.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Âsım b. Ömer b. Katâde anlattı; dedi ki: Bana bizim bazı yaşlı büyüklerimiz rivayet ettiler, dediler ki: Resûlullah'ın (s) durumunu Araplar arasında bizden daha iyi bilen kimse yoktu. Bizimle birlikte Yahudiler de onu iyi tanırdı. Onlar ehl-i kitab, biz ise putperesttik. Onların hoşlanmadıkları bir şeyler yaptığımız zaman bize, "Gönderilecek olan peygamberin gelme zamanı iyice yaklaştı. Biz ona tabi olup Âd ve İrem kavimlerinin öldürüldüğü gibi onunla birlikte sizi öldüreceğiz." derlerdi. Fakat Allah Teâlâ, peygamberini gönderince biz ona tâbi olduk; ehl-i kitab ise inkâr ettiler. Alah'a yemin olsun ki, Allah Teâlâ şu ayeti bizler ve onlar hakkında indirdi:

"Kendilerine ellerindekini (Tevrat'ı) tasdik eden bir kitap (Kur'ân) gelince onu inkâr ettiler. Oysa, daha önce (bu kitabı getirecek peygamber ile) inkârcılara (Arap müşriklerine) karşı yardım istiyorlardı. (Tevrat'tan) tanıyıp bildikleri (bu peygamber) kendilerine gelince ise onu inkâr ettiler. Allah'ın lâneti inkârcıların üzerine olsun."[64]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Sâlih b. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf anlattı. O da Yahya b. Abdullah b. Abdurrahman b. Sa'd b. Zürâre'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana kavmimden razı olduğum bir adam anlattı. O da Hassân b. Sâbit'ten şöyle dediğini rivayet etti: Ben, yedi ya da sekiz yaşlarında, aklı başında bir çocuktum. Duyduğum her şeyi anlıyordum. Yesrib'te bir Yahudi'nin yüksek bir binanın üzerine çıkıp, "Ey Yahudi topluluğu!" diye bağırdığını işittim. İnsanlar toplanınca ona, "Hey! Neyin var senin?" dediler. O da, "Bu gece peygamber olarak gönderilecek olan Ahmed'in yıldızı doğdu." dedi.

---

[64] el-Bakara, 2/89. Aslen Ensâr'dan olan Âsım b. Amr b. Katâde Medinelidir.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Sâlih b. İbrahim anlattı. O Mahmûd[65] b. Lebîd'den, o da Seleme b. Sellâme b. Vakş'dan şöyle dediğini rivayet etti: Evlerimizin arasında bir Yahudi vardı. Bir sabah kavmi olan Benî Abdüleşhel'in toplantısına geldi. Öldükten sonra dirilmeden, kıyametten, cennetten, cehennemden, hesap ve mizandan bahsetti. Bunları, öldükten sonra dirilmenin olacağına inanmayan putperestlere söylemişti. Bu olay, Resûlullah'ın (s) peygamber olarak gönderilişinden bir müddet önce meydana gelmişti. Dinleyenler ona, "Ey Filan! Yani sen, insanların, öldükten sonra, cennet ve cehennemin bulunduğu bir dünyada, işledikleri fiillerin cezasını çekmek üzere tekrar diriltileceklerinin gerçekleşeceğini mi söylemek istiyorsun?" dediler. O da, "Evet! Kendisiyle yemin edilen zata yemin olsun ki, cehennem ateşinden bana düşen hissenin şöyle bir ateş olmasını tercih ederim: Evinizdeki en büyük tandırı yakın, onu iyice kızdırın, sonra beni onun içine atın. Daha sonra üstünü çamurla kapatın. İşte ben yarın böyle bir ateşten kurtulurum." dedi. Ona, "Ey Filan! Bunun alameti nedir?" diye sorulduğunda, Mekke ve Yemen taraflarını işaret ederek, "Şu beldeler tarafından gönderilecek olan bir peygamber!" diye cevap verdi. Ona, "O peygamberin ne zaman çıkacağı kanaatindesin?" diye soruldu. Adam etrafına şöyle bir göz gezdirdi ve beni gördü. O zaman evimizin kapısı önündeki avluda yatıyordum, kavmimin de en genci idim. Bana işaret ederek. "Bu genç, ona yetişecek ve ömrünü onun zamanında tüketecek." dedi. Ancak bir gece ve gündüz geçmişti ki, Allah peygamberini gönderdi. O adam, hala yaşıyordu. Biz, o peygambere iman edip onu tasdik ettik, o Yahudi ise hasedinden inkâr etti ve isyankâr oldu. Biz ona, "Ey Filan! Bize şöyle şöyle deyip onun geleceğini haber veren sen değil miydin?" diye sorduğumuzda, "Sözünü ettiğim peygamber o değildir." şeklinde cevap verdi.

---

[65] Hamidullah tahkikinde "Muhammed" şeklinde yazılmıştır (E).

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Âsım b. Ömer b. Katâde, o da Benî Kurayzalı bir yaşlıdan şöyle dediğini rivayet etti: "Sa'ye'nin iki oğlu Üseyd ve Sa'lebe ile Esed b. Ubeyd'in nasıl Müslüman olduklarını biliyor musun?" diye sordu. (Bunlar, Huzeyl kabilesinden olup Kurayza ve Nadîr kabilelerinden değillerdi. Bunlar daha yüksek bir konumda bulunuyorlardı.) Ben, "Hayır!" dedim. Kurayzalı yaşlı Yahudi dedi ki: Bize Şam Yahudilerinden İbnü'l-Heybân adında bir adam gelmişti. Yanımızda ikamet etti. Allah'a yemin olsun ki, beş vakit namazı ondan daha iyi kılan birisini görmedik. Bu adam, Resûlullah'ın (s) peygamber olarak gönderilişinden iki sene önce de bize gelmişti. Kıtlık olup yağmur yağmadığı zaman biz ona, "Ey İbnü'l-Heybân! Çık, bizim için yağmur duasında bulun." derdik. O da, "Hayır! Allah'a yemin olsun ki, yağmur duasına çıkmadan önce biraz sadaka vermeniz lazım." derdi. Biz, "Ne kadar verelim?" diye sorduğumuzda o, "Bir ölçek hurma veya iki müd arpa." derdi. Biz de, onun dediği miktardaki sadakayı verir, sonra da onunla birlikte, susuz çorak arazimize çıkardık. O, yağmur duası ederdi. Allah'a yemin olsun ki, o zat daha oturduğu yerden kalkmadan yağmur yağardı. Bunu birkaç defa yaptı. Sonra bu zatın ölüm vakti geldi. Biz de etrafında toplandık. Bize, "Ey Yahudi topluluğu! Beni, ağaçlı ve bol verimli topraklardan çıkarıp yokluk ve açlık ülkesine getiren şeyin ne olduğunu bilir misiniz?" diye sordu. Biz, "Sen daha iyi bilirsin." dedik. O dedi ki: "Beni memleketimden çıkarıp getiren şey şudur: Gelme zamanı iyice yaklaşmış olan peygamberin çıkmasını bekliyorum. Bu memleketler onun hicret yurdudur. Çıktığı zaman ben ona tabi olacağım. Ey Yahudi topluluğu! O peygamber çıktığı zaman siz geri kalmayın, ona ilk tâbi olanlardan olun. Çünkü o, gerektiğinde kendisine muhalefet edenlerin kanını dökmek, çocuklarını ve kadınlarını esir etmek ruhsatıyla peygamber olarak gönderilecektir. (Ona muhalefet etmeniz halinde) sizi, onun elinden kimse kurtaramaz." Sonra o zat vefat etti. Kurayza'nın fetholunduğu gece, yeni yeni gençlik çağına girmiş olan bu üç genç (Üseyd, Sa'lebe ve Esed), "Ey Yahudi topluluğu! Allah'a yemin olsun ki bu zat İbnü'l-Heybân'ın sözünü ettiği kişidir." dediler. Yahudiler, "Hayır, o kişi değildir." diye itirazda bulundular. Gençler, "Evet, Allah'a yemin olsun ki, onun bizimle savaşması, geleceği söylenen peygamberin o olduğuna dair bir işarettir." dediler. Sonra kaleden indiler. Mallarını, çocuklarını ve ailelerini bırakarak Müslüman oldular.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Onların malları müşriklerle birlikte kale içindeydi. Kale fethedilince malları kendilerine geri verildi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Kays b. er-Rebî'den, o Yunus b. Ebû Müslim'den, o da İkrime'den şunu rivayet etti: Ehl-i kitabtan bir grup insan, kendi peygamberlerine inandıkları ve onları tasdik ettikleri gibi, peygamber olarak gönderilmeden önce Hz. Muhammed'e (s) de inanıyorlardı. Fakat peygamber olarak gönderilince onu inkâr ettiler. Allah Teâlâ onların bu durumunu şu ayetle bildirmektedir:

"O gün bazı yüzler ağarır, bazı yüzler kararır. Yüzleri kararanlara, 'İmanınızdan sonra inkâr ettiniz, öyle mi? Öyle ise inkâr etmenize karşılık azabı tadın' denilir."[66]

Ehl-i kitabdan bir grup da peygamberlerine ve peygamber olarak gönderilmeden önce Muhammed'e (s) de inandılar. Hz. Muhammed (s) peygamber olarak gönderilince de ona inandılar. Allah Teâlâ şu ayette bunların durumunu anlatmaktadır:

---

[66] Âl-i İmrân, 3/106.

"(İman etmekle) hidayete erenlere gelince, Allah onların hidayetini artırır. Onların Allah'a karşı gelmekten sakınmalarını sağlar."[67]

Selmân el-Fârisî'nin Müslüman Olması

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Bükeyr anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Âsım b. Ömer b. Katâde anlattı. O Mahmûd b. Lebîd'den, o da Abdullah b. Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Selmân el-Fârisî (rh) anlattı; dedi ki: Ben İran'ın İsfahan şehrinin Cey[68] adı verilen köyünde yaşayan bir adamdım. Babam arazisinin dihkânı[69] idi. Babam beni, mallarından ve diğer çocuklarından daha çok severdi. Bana zarar gelmesin diye, bir cariyeyi evde hapseder gibi beni eve kapatmıştı. Mecusilik dinine bir hayli hizmet ettim. Artık, ateşperestlerin yaktığı ateşi de ben yakıyordum. Bir saat bile yakmayı bırakıp onun sönmesine müsaade etmedim. İnsanların ne iş yaptıklarını pek bilmiyordum. Ben sadece kendi işimle meşgul idim. Babam kendisi için bir bina yaptırmıştı. Babamın bir de çiftliği vardı. Orada bazı işler yapılıyordu. Bir gün beni çağırıp, "Oğlum! Gördüğün şu binayı yaptırmam, çiftliğimin işlerini ihmal ettirdi. Orada ne olup bittiğini öğrenmem lazım. Oraya git ve çiftlik çalışanlarına şöyle şöyle yapmalarını söyle. Beni o işlerle meşgul etme! Eğer beni o işlerle meşgul edersen, bütün işlerimi engellemiş olursun." dedi. Ben çiftliğe gitmek niyetiyle yola çıktım. Yolda Hıristiyanların kilisesine uğradım. Onların seslerini duydum. "Bu nedir?" diye sordum. Bana "Bunlar Hıristiyan, namaz kılıyorlar." diye cevap verdiler. Onları izlemek için içeri girdim. Onlarda gördüğüm haller benim hoşuna gitti. Allah'a yemin olsun ki, güneş batıncaya kadar onların yanında oturdum.

---

[67] Muhammed, 47/17.

[68] İsfahan çevresinde bir şehrin adıdır. Yâkût'un yaşadığı dönemde buraya Şehristân denirdi. Araplarca bilinen bir şehirdir. Özellikle hadisçiler arasında bu şehrin ismiyle bilinen kimseler vardır. Meşhur âlim el-Medînî buraya nisbet edilmektedir.

[69] Dihkân, İranlıların küçük yerleşim birimlerindeki yöneticisi, köy ağası anlamında kullanılan bir görev unvanıdır (E).

Babam beni aratmak için her tarafa adam göndermişti. Akşam olunca eve geldim. Çiftliğe de gitmemiştim. Babam bana, "Oğlum, neredeydin? Sana şöyle şöyle dememiş miydim?" diye çıkıştı. Ben de "Babacığım! Kendilerine Hıristiyan denen kişilerin yanma uğradım. Onların namazları ve duaları çok hoşuma gitti. Nasıl ibadet ettiklerini görmek için oturup onları izledim." dedim. Babam, "Ey oğlum! Senin ve babalarının dini, onların dininden daha hayırlıdır." dedi. Bunun üzerine ben, "Allah'a yemin olsun ki, bizim dinimiz onların dininden daha iyi değildir. Çünkü bunlar, Allah'a ibadet ediyorlar, O'na dua ediyorlar, namazlarını da Allah için kılıyorlar. Biz ise kendi ellerimizle yaktığımız, yakmayı bıraktığımız zaman da sönüp yok olan bir ateşe tapıyoruz." dedim. Bu cevap üzerine babam dinimi değiştireceğimden endişelendi. Ayaklarıma zincir vurup evinde hapsetti. Ben de Hıristiyanlara haber gönderip onlara, "Sizin şu dininizi en iyi nerede öğrenebilirim?" diye sordum. Onlar, "Şam'da." diye cevap verdiler. Onlara "Size oradan insanlar gelince, bana haber verin." dedim. Onlar, "Olur, yaparız." diyerek isteğimi kabul ettiler. Bir gün şehre onların tüccarları gelince bana, "Dinimize mensup bazı tacirler geldiler." diye haber verdiler. Ben de onlara, "İşlerini bitirip gitmek istedikleri zaman beni haberdar edin." dedim. Onlar da, "Yaparız." dediler. Tacirler işlerini bitirip gitmek istedikleri zaman bunu bana haber verdiler. Ben de ayaklarımdaki zinciri söküp attım, onlara katıldım ve onlarla birlikte Şam'a gittim.

Şam'a gelince, "Bu din mensuplarının en üstün olanı kimdir?" diye sordum. "Kilisedeki piskopos." dediler. Onun yanına gidip kendisine, "Kilisende seninle birlikte olmak, burada seninle Allah'a ibadet etmek ve senden hayırlı ve iyi şeyleri öğrenmek istiyorum." dedim. Piskopos, "Benimle kalabilirsin." dedi ve ben bir müddet onunla kaldım. Fakat o kötü bir adamdı. Dindaşlarının sadaka vermelerini isteyip, onları buna teşvik ettiği halde, sadakalar toplanıp kendisine getirildiğinde bunları fakir fukaraya dağıtmaz, yerin altına gömüp saklardı. Onun bu durumunu görünce müthiş şekilde ona kızdım. Ancak çok geçmeden bu piskopos öldü. Hıristiyanlar onun cenazesini defnetmek üzere geldiklerinde onlara, "Bu, kötü bir adamdı. Sizin sadaka vermenizi isteyip sizi buna teşvik ettiği halde, siz sadakaları ona getirdiğiniz zaman o bunları fakir fukaraya dağıtmaz, yere gömüp saklardı." dedim. Halk, "Buna dair delilin nedir?" diye sorduklarında, onlara "Size onun hazinesini çıkarıp getirebilirim." diye cevap verdim. Onlar "Çıkar getir!" dediler. Ben de altın ve gümüş parayla dolu yedi çömleği çıkarıp onlara getirdim. Onlar bunu görünce, "Allah'a yemin olsun ki, o asla gömülmeyecek." dediler. Sonra onu kuru bir ağaca asıp taşladılar.

Daha sonra onun yerine başka bir adamı getirdiler. Ey İbn Abbâs! Allah'a yemin olsun ki o, beş vakit namazını kılan, çalışkan ve dünyaya önem vermeyen, gece ve gündüz ibadet eden bir adamdı. Ondan önce, hiç kimseyi ve hiçbir şeyi onun kadar sevdiğimi hatırlamıyorum. Ölümüne kadar, onun yanından ayrılmadım. Ölüm vakti gelince ona, "Ey Filan! Gördüğün gibi Allah Teâlâ'nın emri gelip çattı. Allah'a yemin olsun ki, ben seni her şeyden daha çok sevdim. Şimdi bana kimi tavsiye edersin?" diye bir ricada bulundum. O da, "Ey Oğlum! Allah'a yemin olsun ki, Musul'daki adamdan başka sana tavsiye edeceğim birini bilmiyorum. Ona git, onu da benim gibi bulacaksın." dedi. Piskopos, ölüp gömüldükten sonra Musul'a gittim. Onun yanına vardım. Bu adam da çalışkanlık ve dünyaya önem vermemek bakımından önceki gibiydi. Ona, "Seni bana falan kişi tavsiye etti ve seninle birlikte kalmamı istedi." dedim. Adam da, "Peki, kal oğlum." dedi. Önceki zatın yanında nasıl kaldıysam, onun yanında da öylece kaldım. Ölüm vakti gelince ona, "Seni bana falan kişi tavsiye etmişti. Gördüğün gibi senin için de Allah'ın emri geldi, çattı. Sen bana kimi tavsiye edeceksin?" diye sordum. Adam, "Ey oğlum! Allah'a yemin olsun ki, Nusaybin'de bulunun bir kişiden başka sana tavsiye edeceğim birisini tanımıyorum. O da bizim gibidir. Git onu bul." dedi. Bu piskoposu defnettikten sonra Nusaybin'e gittim. Adamı buldum ve "Ey Filan! Falan bana filanı tavsiye etti, o da bana seni tavsiye etti." dedim. Adam da "Peki yanımda kal, oğlum." dedi. Öncekilerin yanında kaldığım gibi bir müddet onun yanında kaldım. Ölüm anı gelince ona da, "Ey filan! Gördüğün gibi Allah'ın emri gelip çattı. Bana filan filanı tavsiye etti, falan filanı tavsiye etti, falan da seni tavsiye etmişti. Sen bana kimi tavsiye ediyorsun?" diye sordum. Adam "Ey oğlum! Allah'a yemin olsun ki, Rum topraklarında Amûriyye'de bulunan bir adamın dışında bizim gibi birisini tanımıyorum. Ona git, onun bizim gibi olduğunu göreceksin." dedi.

Musul'daki bu zatı defnettikten sonra yola çıkıp Amûriyye'ye geldim. O kişi buldum. O da diğerleri gibiydi. Onun yanında da bir müddet kaldım ve çalıştım. Koyunlarım ve ineklerim oldu. Sonra onun da ölüm vakti geldi. Adama, "Ey Filan! Bana falan filanı, falan filanı, falan da seni tavsiye etti. Gördüğün gibi sana da Allah'ın emri gelip çattı. Şimdi sen bana kimi tavsiye edeceksin?" diye sordum. Adam, "Ey Oğlum! Allah'a yemin olsun ki, bizim durumumuzda olup da kendisine tâbi olmanı tavsiye edebileceğim birini tanımıyorum. Fakat sen, Harem tarafından çıkacak olan peygamberin gelme zamanına yakınsın. Onun hicreti, iki kayalık arasın bir yer olan Harem'den hurma bahçeleri olan çorak bir araziye olacaktır. O zatta peygamberliğine delalet eden ve gizlenmesi mümkün olmayan bazı alametler vardır: İki kürek kemiği arasında peygamberlik mührü vardır.[70] Hediye kabul eder, fakat sadaka yemez. O beldeye gidebilirsen git; onun geliş zamanı iyice yaklaştı." dedi.

Onu defnettikten sonra bir müddet bolluk içinde yaşadım. Buraya Kelb kabilesinden bir tacir grubu gelince onlara, "Size şu koyunlarımı ve ineklerimi vereyim, beni yanınıza alın, Arap memleketine götürün." şeklinde bir teklifte bulundum. Onlar, "Olur." dediler. Koyunlarımı ve ineklerimi onlara verdim. Onlar da beni Vâdilkurâ'ya kadar getirdiler. Sonra bana zulmettiler. Çünkü beni oranın Yahudilerinden birine köle olarak sattılar. Allah'a yemin olsun ki, hurma ağaçlarını görünce, buranın dostumun bana tarif ettiği belde olmasını arzuladım. Sonra yanımıza Vâdilkurâ Yahudileri arasında akrabası[71] olan Benî Kurayza'dan bir adam geldi ve beni yanında bulunduğum ilk sahibimden satın aldı. Bu adam da beni alıp Medine'ye götürdü. Allah'a yemin olsun ki, Medine'yi görür görmez burasının bana anlatılan özelliklere sahip olan yer olduğunu anladım. Sonra sahibimin köleleriyle birlikte kalmaya başladım. O zaman Resûlullah (s) Mekke'de peygamber olarak gönderilmişti. Ancak ben köle olduğum için ondan bana hiç söz edilmemişti. Resûlullah (s) Kubâ'ya[72] geldiğinde, ben sahibimin hurma bahçesinde çalışıyordum. Allah'a yemin olsun ki, ben bahçedeyken sahibimin amcasının oğlu gelerek, "Ey Filan! Allah Benî Kayle'ye[73] lânet etsin. Allah'a yemin olsun ki, onlar şimdi Kubâ'da, Mekke'den gelip de peygamber olduğuna inandıkları bir adamın etrafında toplanmış bulunuyorlar." dedi. Bu sözleri duyunca beni bir titreme aldı. Neredeyse sahibimin üstüne düşecektim. Sonra, "Ne oldu, ne oldu? O haber ne idi?" diyerek ağaçtan indim. Yanlarına geldiğim gibi sahibim elini kaldırıp bana şiddetli bir tokat yapıştırdı ve "Sana ne bundan? Sen işine bak." dedi. Ben de, "Bir şey yok, bir haber duydum da onu öğrenmek istedim." diye karşılık verdim. Nihayet akşam oldu. Yanımda bir miktar yiyecek vardı. Yiyeceği alıp Kubâ'da bulunan Resûlullah'a (s) gittim ve ona, "Senin iyi bir kimse olduğunu öğrendim. Yanında birtakım garip arkadaşların da var. Benim yanımda da biraz sadaka mevcut. Bu beldelerde şu sadakaya en çok layık olan kişinin siz olduğunuz kanaatindeyim. Buyur al ve ye!" dedim. Resûlullah (s) o sadakayı eline aldı ve Ashâbına uzatarak "Yeyin!" dedi. Kendisi yemedi. Ben kendi kendime, "İşte bu davranış, arkadaşımın peygamberin vasfıyla ilgili olarak bana söylediği vasıflarından biridir." dedim. Sonra geri döndüm. Resûlullah (s) Medine'ye gelmişti. Bir miktar yiyecek toplayıp yine kendisine götürdüm ve "Senin sadaka yemediğini gördüm. Bu ise hediye ve ihsandır, sadaka değildir." deyip yiyeceği kendisine takdim ettim. Bu sefer Resûlullah (s) onu yedi, Ashâbı da yedi. Kendi kendime, "Bu davranış da, onun peygamberliğini gösteren ikinci özelliktir." dedim.

---

[70] Asıl nüshanın hâmişinde şu kayıt vardır: Bize el-Utaridî anlattı; dedi ki: Bize Yahya b. Âdem anlattı; dedi ki: Bir şeyin kendisiyle mühürlendiği şeye hâtem denir. Hz. Peygamber (s) hâtem idi. (Peygamberlerin sonuncusudur.)

[71] İbn Hişâm'da şöyle geçer: Medine'de ikamet etmekte olan Benî Kureyza'ya mensup amcasının oğlu geldi (M).

[72] Medine dışında bir yer. Hicret esnasında Resûlullah (s) burada konaklamıştı.

[73] Evs ve Hazrec kabileleri. Bk. *er-Ravd*, I, 249.

Bir gün Resûlullah (s) bir cenazeyi teşyî ederken yanına geldim. Üzerimde iki elbise vardı. Ashâbının arasında bulunuyordu. Sırtındaki mührü görmek için onun etrafında dolaştım. Resûlullah (s), benim böyle dolaştığımı görünce, bana anlatılan şeyi görmek istediğimi anladı. Gömleğini sırtına doğru indirdi. Böylece ben, arkadaşımın tarif ettiği gibi, onun iki kürek kemiği arasındaki mührü gördüm. Öpmek üzere üstüne kapandım ve ağlamaya başladım. Resûlullah (s), "Şöyle gel, ey Selmân!" dedi. Gittim, önüne oturdum. Onun hakkındaki sözlerimi Ashâbının da duymasını istedi. Ey İbn Abbâs! Şimdi sana anlattığım gibi başımdan geçen olayları Resûlullah'a (s) da anlattım. Konuşmamı bitirince, Resûlullah (s), "Ey Selmân! Kölelikten azad olmak için sahibinle mükâtebe[74] yap!" dedi. Ben de sahibimle 300 hurma dikip yetiştirmek ve kırk ûkiyye[75] altın vermek üzere âzatlık anlaşması yaptım. Resûlullah'ın (s) Ashâbından herkes, güçleri miktarınca sayıları otuzla on[76] arasında değişen küçük hurma fidanlarını dikmek suretiyle bana yardım ettiler. Resûlullah (s) bana, "Fidanlar için çukur kaz. Kazma işi bitikten sonra bana haber ver. Onları ellerimle ben dikeceğim." dedi. Arkadaşlarımın yardımıyla fidanlar için çukurları kazdım.[77] İş bitince, Resûlullah'a (s) gelip "Ya Resûlullah! Çukur kazma işini bitirdik." dedim. Resûlullah (s) benimle birlikte çukurların yanına geldi. Biz ona hurma fidanını getiriyor; o da fidanları bizzat eliyle dikiyor ve üstünü düzeltiyordu. Onu hak ile peygamber olarak gönderen Zat'a yemin olsun ki, fidanlardan hiçbiri kurumadı.

Geriye para borcu kalmıştı. Maden ocaklarında çalışan bir adam, Resûlullah'a yumurta büyüklüğünde bir altın getirdi. Resûlullah (s), "Nerede o Müslüman olup da, kölelikten âzad olmak için sahibiyle mükâtebe yapan el-Fârisî?" diye sordu. Huzuruna çıkmam için beni çağırdılar. Resûlullah (s), "Ey Selmân! Şunları al. Bunlarla borcunu öde." buyurdu. "Ya Resûlullah! Bu bana nereden geliyor?" diye sordum. Resûlullah (s), "Şüphesiz Allah Teâlâ bununla senin borcunu ödeyecek." dedi. Selmân'ın nefsi kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, ben yumurta şeklindeki altını tarttım, tam kırk ûkıyye geldi. Ben de onu vermek suretiyle sahiplerime olan borcumu ödedim. -İşte Selmân bu şekilde âzat edilmiş oldu.- Köle olduğum için Bedir ve Uhud Savaşlarına katılamadım. Âzat olduktan sonra Resûlullah'la (s) birlikte Hendek ve ondan sonraki diğer bütün savaşlara katıldım.

---

[74] Belli bir belel karşılığında kölenin efendisiyle âzatlık anlaşması yapması (M).

[75] 1 ûkıyye, 40 dirhem (127 gr.) gümüş eder (M).

[76] İbn Hişâm'da "Bir adam otuz hurma çubuğu, bir adam yirmi hurma çubuğu, bir adam onbeş hurma çubuğu, bir adam on hurma çubuğu" şeklinde geçer (M).

[77] Bk. Süheylî, *er-Ravd*'da (I, 250 - 251) hurmaların isimleri ve muhtelif zamanlarda kazma işleri hakkında bilgi vermektedir.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Âsım b. Ömer b. Katâde anlattı; dedi ki: Bana bunu Ömer b. Abdülazîz'den işiten birisi -Selmân hadisinden- anlattı; dedi ki: Selmân'dan şunu dinledim: Amûriyye'deki piskopos vefat edeceğini anladığı sırada Selmân'a şöyle demişti: "Şam topraklarındaki iki meşeliğe gel. Çünkü her sene, bir gece o meşeliklerin birinden bir adam çıkar, diğerine geçer. Karşısına hastalar gelir. Hasta olan her kime dua etse, o şifa bulur. İşte bana sorduğun şu dini; el-Hanîfiyye'yi yani İbrahim'in dinini bir de ona sor." dedi. Bu söz üzerine ben de yola çıkıp bir sene o yerde ikamet ettim. Bir gece bir adam meşeliklerin birinden çıkıp diğerine geçti. Havanın sıcak olduğu bir zamanda çıkmıştı. O çıktı, fakat insanların kalabalıklığı ona yetişmeme engel oldu. Daha önce girdiği meşeliğe girdi. Sadece omuzu görünüyordu. Onu yakaladım ve "Allah sana rahmet etsin! İbrahim'in dini olan Hanîfiyye nedir?" diye sordum. O zat, "Sen benden, bugün, bütün insanların sorduğu bir şeyi soruyorsun. Şu Harem'den şu Ev'in (Kâbe) yanından çıkacak o peygamberin gelmesi yakındır," diye cevap verdi. Selmân bunu Resûlullah'a (s) anlattığında, Resûlullah, "Ey Selmân! Eğer doğru söylüyorsan, sen İsa b. Meryem'i (a) görmüşsün." buyurdu.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Yezîd b. Ebû Habîb anlattı. O Abdülkays'a mensup bir adamdan, o da Selmân'dan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) bana o altını verdiğinde, "Onunla borcunu öde." dedi. Ben de "Yâ Resûlullah! Bunlar bana nereden geliyor?" diye sordum. Bunun üzerine Resûlullah (s) onları elinin üzerinde çevirip bana doğru attı ve "Haydi onları götür. Çünkü Allah Teâlâ onunla senin borcunu ödetecek." buyurdu. Ben de onları aldım ve tarttım. Kırk ûkıyyelik[78] borcumun tamamını onunla ödedim.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da Ebû Leylâ'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bize Attâb el-Bekrî anlattı; dedi ki: Ebû Sa'îd el-Hudrî ile oturuyorduk. Ebû Sa'îd için, kapısının önüne bir hasır serilir ve bir yastık konurdu. O da hasır üzerinde oturur, yastığa dayanırdı. Biz de etrafında oturup onunla sohbet ederdik. Bir ara ona, Resûlullah'ın (s) iki kürek kemiği arasındaki mührünü sordum. Bu sorum üzerine Ebû Sa'îd, şehadet parmağını uzattı. Baş parmağını, şehadet parmağının en altındaki eklemin altına koydu. (Yunus dedi ki: Ekleminin tamamını çıkardı.) "Resûlullah'ın (s) iki kürek kemiğinin arasında biraz dışarıya doğru çıkmış bir et parçasıydı." dedi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı; dedi ki: İbn İshâk şöyle dedi: Kureyşliler, Kâbe'ye saygı gösterirler ve onu tavaf ederlerdi. Putlara saygı göstermekle ve kurbanlarında putları Allah'a ortak koşmakla birlikte günahlarından dolayı tövbelerini de yine Kâbe'nin yanında yaparlardı. Yine Kureyşliler, haccederler ve vakfe yapılması gereken yerlerde vakfe yaparlardı.

Kâbe ile İlgili Rivayetler

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da Sa'îd b. Meysere el-Bekrî'den şöyle dediğini rivayet etti: Enes b. Mâlik bana Resûlullah'ın (s) şöyle dediğini rivayet etti: Âdem

---

[78] 127 x 40 = 5.080 gr. gümüş (M).

(a) zamanında Kâbe'nin yeri bir karış[79] veya biraz daha yüksekti. Âdem'den önce melekler orayı haccederlerdi. Sonra Âdem haccetti. Melekler onu karşılayarak, "Ey Âdem! Nereden geldin?" diye sordular. O, "Kâbe'yi haccettim." deyince onlar da, "Senden önce onu melekler haccetti." dediler.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Sâbit b. Dînâr'dan, o da Atâ'dan şöyle dediğini rivayet etti: Âdem (a) Hint ülkesine indirilince, "Ya Rabbi! Bana ne oluyor ki, Cennet'te duyduğum gibi, burada da meleklerin sesini duymuyorum." dedi. Allah Teâlâ "Günahın sebebiyle ey Âdem! Git, benim için bir ev yap, meleklerin tavaf ettiği gibi onu tavaf et." buyurdu. Bunun üzerine Âdem Mekke'ye geldi, Kâbe'yi yaptı. Âdem'in iki ayağının arası, köylerin, nehirlerin ve kasabaların arası kadardı. Onun iki adımının arası da çöller genişliğindeydi. Âdem, Hindistan'dan gelmek suretiyle kırk sene Kâbe'yi haccetti.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Yahya b. Seleme b. Küheyl'den, o babasından, o da Mücâhid'den şöyle dediğini rivayet etti: İbrahim'e "*İnsanlar arasında haccı ilan et.*"[80] buyurulunca o, "Ya Rabbî, nasıl söyleyeyim?" dedi. Allah Teâlâ da, "Ey insanlar! Rabbimize icabet edin." de." buyurdu. Bunun üzerine İbrahim dağa çıkıp şöyle nidâ etti: "Ey insanlar! Rabbinize icabet edin." İnsanlar da onun bu davetine "Lebbeyk, Allahümme lebbeyk!" diyerek icabet ettiler. İşte bu, ilk telbiye idi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Vehb b. Sinan anlattı; dedi ki: Abd b. Umeyr el-Leysî'nin şöyle dediğini işittim: İbrahim'e insanları hacca çağırması emredilince, doğuya döndü. Allah adına insanları hacca davet etti. Kendisine, "Lebbeyk, Lebbeyk!" diye cevap verildi. Sonra batıya döndü. Allah adına insanları hacca davet etti. Kendisine, "Lebbeyk, Lebbeyk!" diye cevap verildi. Sonra Şam'a döndü. Allah adına insanları hacca davet etti. Kendisine, "Lebbeyk, Lebbeyk!" diye cevap verildi. Sonra Yemen'e döndü. Allah adına insanları hacca davet etti. Kendisine, "Lebbeyk, Lebbeyk!" diye cevap verildi.

---

[79] Asıl metnin haşiyesinden "nüşüzen" şeklinde geçen kelimeye göre anlam "tümsek" olmalıdır. [Süheyl Zekkâr'ın tahkikinde "şîren" şeklinde yazılmış olan kelime Hamidullah tahkikinde "şibren [bir karış]" şeklinde yazılmıştır. Çeviriye esas aldığımız neşirde geçen kelime anlamlı olmadığı için çeviri Hamidullah'ın kaydına göre yapılmıştır (E).]

[80] el-Hac, 22/27.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Medinelilerden sika bir zat anlattı. O da Urve b. ez-Zübeyr'den şöyle dediğini rivayet etti: Hûd ve Sâlih dışındaki peygamberin hepsi, Kâbe'yi haccetti. Nuh da onu haccetti. Yeryüzü su altında kaldığı zaman Kâbe de aynı şeye maruz kaldı. O zaman Kâbe kırmızı bir tepeydi. Daha sonra Allah Teâlâ Hûd'u peygamber olarak gönderdi. O, ölünceye kadar kavminin işiyle uğraştı durdu. Dolayısıyla Kâbe'yi haccedemeden öldü. Sonra Allah Teâlâ Sâlih'i peygamber olarak gönderdi. O da kavmiyle çok uğraştı ve Kâbe'yi haccetmeden öldü. Allah Teâlâ oraya İbrahim'i yerleştirince, Kâbe'yi haccetti. İbrahim'den sonra bütün peygamberler onu haccetti.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O İbn İshâk'tan, o Atâ b. Ebû Rebâh'tan, o da Kâ'b el-Hıbr'dan şöyle dediğini rivayet etti: Kâbe, Rabbine şikâyette bulunup ağlayarak, "Ya Rabbî! Ziyaretçilerim azaldı, insanlar benden yüz çevirip alâkalarını kestiler." dedi. Allah Teâlâ da ona, "Sana ziyaretçi olarak gelecek öyle nesiller yaratacağım ki, güvercinin yumurtalarını özlediği gibi seni özleyecekler." buyurdu.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bana babam anlattı; dedi ki: Bana Cerîr b. Abdülhamîd anlattı. O Mansûr'dan, o Mücâhid'den, o da Abdullah b. Amr'dan şöyle dediğini rivayet etti: Kâbe, dünya yaratılmadan 2.000 yıl önce yaratıldı. Sonra da ondan genişletilmek suretiyle dünya yaratıldı.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O el-Esbât b. Nasr el-Hemdânî'den, o da İsmail b. Abdurrahman es-Süddî'den şöyle dediğini rivayet etti: Âdem, bir elinde bir taş, diğer elinde bir yaprakla Cennet'ten çıktı. O yaprağı Hint'te ekti. Hissettiğimiz güzel kokular ondan çıkmaktadır. Taş ise, ışık saçan beyaz bir yakut parçasıydı. İbrahim, Kâbe'yi inşa ederken Hacerülesved'in konulduğu yere kadar gelince İsmail'e, "Bir taş getir, onu şuraya koyayım," dedi. O, dağdan bir taş getirdi. İbrahim, "Başkasını getir," dedi. Bu şekilde onu defalarca geri çevirdi. İbrahim, onun getirdiği taşı bir türlü beğenmiyordu. Bir seferinde İsmail yine dağa gitmişti. Bu sefer Cibrîl, ona Hint'ten bir taş getirdi. Bu taş, Âdem'in (a) Cennet'ten çıkarıp getirdiği taştı. Onu yerine koydu. İsmail dağdan gelince, "Bunu sana kim getirdi?" diye sordu. İbrahim de, "Senden daha güçlü ve istekli olan biri." diye cevap verdi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O es-Serî b. İsmail'den, o Âmir'den, o da Ömer b. el-Hattâb'tan şöyle dediğini rivayet etti: Hacerülesved Cennet taşlarındandır. Yeryüzüne pamuktan daha beyaz olarak indirildi. Ancak Âdemoğlunun günahları yüzünden siyahlaştı. Eğer siyahlaşmasaydı, dilsiz, sağır ve kör olarak gelip de ona el sürenler, şifa bulurlardı.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Abdurrahman b. Abdullah'tan, o Seleme b. Küheyl'den, o bir adamdan, o da Ali'den şöyle dediğini rivayet etti: İnsanın çeşitli yönleri olduğu gibi kalp huzurlu olmanın da çeşitli sebepleri vardır. İnsana kalp huzuru (sekînet) vermesi bakımından Kâbe, huzur ve hafiflik veren bir esinti gibidir.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O İbrahim b. İsmail'den, o Yezîd er-Rekâşî'den, o babasından, o da

Ebû Musa el-Eş'arî'den Resûlullah'ın (s) şöyle dediğini rivayet etti: er-Revhâ'daki[81] büyük kayadan (sahre) [82] yalınayak çıkıp, üzerlerindeki aba ile Beyt-i Atîk'i (Kâbe) haccetmek niyetiyle yetmiş peygamber gelip geçti. Musa (a) da onlardan biriydi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Sa'îd b. Meysere'den, o da Enes b. Mâlik'ten Resûlullah'ın (s) şöyle dediğini rivayet etti: Hacerülesved, Cennet yakutlarındandır. Ona müşrikler dokundu. Onların dokunması sebebiyle siyahlaştı.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Vehb b. Ukbe'den, o Atıyye el-Avfî'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Hacerülesved Cennet taşlarındandır. Sütten daha beyazdı. Âdemoğlu ona dokunduğu için onların günahları sebebiyle simsiyah oldu.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Mesleme b. Abdullah[83] el-Kureşî'den, o da Abdülkerîm Ebû Ümeyye'den şöyle dediğini rivayet etti: Kâbe, Cennet yakutlarından bir yakut parçasıydı. Tufan olduğu zaman dünya semasına kaldırıldı. Şimdi inse, yine Kâbe'nin bulunduğu yere inerdi. Onu her gece 70.000 melek tavaf eder. Cibrîl, Hacerülesved'i, Ebû Kubeys[84] dağına emanet etmişti. O, Cennet yakutlarından beyaz bir yakut parçasıydı. İbrahim Kâbe'yi inşa ettiği zaman, Cibrîl geldi ve İbrahim'in onu Kâbe'ye koyması için Hacerülesved'i çıkardı. İbrahim de onu Kâbe'nin duvarlarına yerleştirdi. Kıyamet gününde o, Uhud'dan daha büyük olacak. Ayrıca onun kendisini tavaf edenlere şahitlik eden bir dili bulunacak.

---

[81] Er-Revha, bugünkü Eriha şehri veya geniş anlamda Filistin olabilir. Eriha'nın dünyanın ilk yerleşim yeri olduğuna dair bazı söylentiler de vardır. (M).

[82] "Büyük kaya" diye tercüme ettiğimiz [الصخرة] kelimesiyle, Hıristiyanların inanışına göre Hz. İsa'nın 40 gün 40 gece oruç tutarak şeytanla imtihan edildiği ve sonrasında peygamberliğini ilan ettiği, Lut Gölü, Ürdün Vadisi, ve Eriha vadisine bakan Ayartma Dağı olabileceği gibi, Küdüs'teki bulunan ve Hz. Peygamber'in miraca çıkarken üstünde durduğu Hacer-i Muallak (Günümüzde üstüne kubbe inşa edilmiş olması dolayısıyla Kubbbetü's-Sahre diye anılan yerdeki Asılı Taş) olabilir.

[83] Hamidullah tahkikinde "Ubeydullah" şeklinde yazılmıştır (E).

[84] Mekke dışında bir dağ.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Abdurrahman b. Abdullah el-Mes'ûdî'den, o Sa'îd b. Ebû Bürde el-Eş'arî'den, o da Abdullah b. Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Ömer, babası Ebû Bürde'ye "Kavmin, Cahiliye döneminde Kâbe'yi tavaf ettikleri zaman ne diyorlardı, biliyor musun?" diye sordu. Ebû Bürde oğluna şöyle cevap verdi: "Ne mi diyorlardı? Onlar şöyle diyorlardı:

Allah'ım! Bu, birdir. Eğer o tam ise,
Allah'ın onu tam yapmasıyla tamdır ve Allah da onu tam yapmıştır.
Allah'ım! Eğer mağfiret edecek olursan herkese mağfiret et.
Zira senin hangi kulun günahsız olabilir ki?"

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Kays b. er-Rebî'den, o Mansûr'dan, o da Mücâhid'den şöyle dediğini rivayet etti: Cahiliye devri insanları Kâbe'yi tavaf ederken şöyle derlerdi:

Allah'ım! Eğer mağfiret edecek olursan herkese mağfiret et.
Zira senin hangi kulun günahsız olabilir ki?

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Hums'tan (Ahmesî)[85] olanlar Kâbe'yi elbiseleriyle tavaf ederlerdi. Bunların dışındakiler, erkek olsun kadın olsun, Kâbe'yi çıplak olarak tavaf ederlerdi. Ancak bazen Hums ehli olanlar onlara iyilik edip Hums ehli olmayan erkek ve kadınlara elbise verirler, onlar da bu elbiseleri giyerlerdi.

---

[85] Kureyş kabilesi ile Mekke çevresinde oturan Kureyş müttefikleri. Bunlar hac için Arafat'a çıkmazlar, Mina'dan geri dönerlerdi (M).

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Ebû Ma'şer el-Medenî'den, o da Muhammed b. Kays'tan şöyle dediğini rivayet etti: Genel olarak Cahiliye devri insanları Hums ehlinden sayılmazdı. Eğer bir kişi üzerine giydiği elbiseyi beğenir veya Mekkelilerden ödünç olarak bir elbise bulabilirse, bu elbiseleriyle Kâbe'yi tavaf ederdi. Şayet bir kişi üzerindeki elbiseyi beğenmez, Mekkelilerden de ödünç bir elbise bulamazsa, Kâbe'yi çıplak olarak tavaf ederdi. Onlar bu durumun sebebini ayetin ifadesiyle şöyle izah ederlerdi:

"Çirkin bir iş işledikleri vakit, "Biz atalarımızı bunun üzerinde bulduk, Allah da bize bunu emretti" derler. De ki: "Şüphesiz, Allah çirkin işleri emretmez. Siz bilmediğiniz şeyleri Allah'ın üzerine mi atıyorsunuz? De ki: "Rabbim adaleti emretti. Her secde yerinde yüzlerinizi (O'na) doğrultun. Dini Allah'a has kılarak O'na ibadet edin. Sizi başlangıçta yarattığı gibi (yine O'na) döneceksiniz. Allah, bir kısmına hidayet etti, bir kısmına da sapıklık lâyık oldu. Çünkü onlar Allah'ı bırakıp şeytanları dost edinmişlerdi. Kendilerinin de doğru yolda olduklarını sanıyorlardı. Ey Âdemoğulları! Her mescitte zînetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). Yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez. De ki: "Allah'ın, kulları için yarattığı zîneti ve temiz rızkı kim haram kılmış?" De ki: "Bunlar, dünya hayatında mü'minler içindir. Kıyamet gününde ise yalnız onlara özgüdür. İşte bilen bir topluluk için ayetleri, ayrı ayrı açıklıyoruz."[86]

Muhammed b. Kays, ayetin *"Kıyamet gününde ise yalnız onlara özgüdür."* kısmını, "Zînet ve temiz rızık, dünya hayatında iman edenler içindir. Ancak Allah, kâfirleri de dünyada bu hususlarda müminlere ortak etmiştir. Kıyamet günü olduğu zaman, Allah zîneti ve güzel rızkı sadece müminlere verecektir." şeklinde açıklamıştır.

---

[86] el-A'râf, 7/28-32.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o babasından, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Kureyş kabilesine mensup olanlarla onların dinini benimseyip Hums ehlinden sayılanlar, Arefe akşamı Müzdelife'de vakfe yapar ve "Biz Kâbe'nin bekçileriyiz." derlerdi. Diğer insanlar ve diğer Araplar ise Arafat'ta vakfe yaparlardı. Allah Teâlâ bu olay üzerine şu ayeti indirmiştir: "*Sonra insanların akın ettiği yerden siz de akın edin ve Allah'tan bağışlanma dileyin. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.*"[87] Daha sonra, Hums'tan sayılanlar da diğer insanlarla birlikte Arafat'a çıkıp orada vakfe yapmaya başladılar.[88]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdullah b. Ebû Bekr anlattı. O Osman b. Ebû Süleyman'dan, o Nâfi b. Cübeyr b. Mut'im'den, o da babası Cübeyr b. Mut'im'den şöyle dediğini rivayet etti: Ben Cahiliye devrinde, Resûlullah (s), henüz kavminin dini üzere iken, onu devesi üzerinde, Arafat'a çıkıp orada dostları arasında vakfe yaparken gördüm. O, Allah'ın inayetiyle kavminin yaptığı gibi değil de bu şekilde vakfe yapardı.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Zekeriyyâ b. Ebû Zâide'den, o Ebû İshâk'tan,[89] o Amr[90] b. Meymûn'dan, o da Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Bütün müşrikler, "Aydınlan, ey Sebir![91] Ta ki koşalım!" derler ve güneş doğuncaya kadar Müzdelife'den ayrılmazlardı. Resûlullah (s) bize bunu yasakladı. Resûlullah (s) güneş doğmadan önce Müzdelife'den ayrılırdı.

---

[87] el-Bakara, 2/199.

[88] Bk. *er-Ravd*, I, 229-233. Burada Hums konusunda detaylı bilgi mevcuttur.

[89] Bu zat, Ebû İshâk el-Hemdânî es-Sebî'î olup müellifimiz İbn İshâk değildir (M).

[90] Hamidullah tahkikinde "Ömer" şeklinde yazılmıştır (E).

[91] Mekke'ye bakan bir dağın ismi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Yusuf b. Meymûn'dan, o da el-Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti: Cahiliye devrinde insanlar el-Mu'arref'e[92] geldikleri zaman, adam dağın[93] üzerine çıkar ve "Ben filan oğlu filanım! Ben şöyle yaptım, babam şöyle yaptı, dedem şöyle yaptı." diyerek kendisinin ve ecdadının yaptıklarıyla övünürdü. Allah Teâlâ şu ayeti bu olay üzerine indirmiştir:

"Hac ibadetinizi bitirdiğinizde, artık (cahiliye döneminde) atalarınızı andığınız gibi, hatta ondan da kuvvetli bir anışla Allah'ı anın."[94]

Yani Cahiliye döneminde babalarınızı andığınız gibi. Bu ayet nazil olunca Resûlullah (s) insanlara şöyle hitap etti: "Ey insanlar! Şüphesiz Allah, artık bu gurur ve kibri, babalarınızla övünmenizi yasakladı. Biz Âdem'in çocuklarıyız; Âdem ise topraktan yaratılmıştır. Allah Teâlâ buyurdu ki:

"Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdar olandır."[95]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Yusuf b. Meymûn et-Temîmî'den, o da Atâ b. Ebû Rebâh'tan şunu rivayet etti: Birisi kendisine Safâ ve Merve arasında sa'y etmeyi sormuş, o da şöyle demiştir: İbrahim, Hâcer'le oğlu İsmail'i

---

[92] Arafat'ta vakfe yeri.

[93] Bu dağ, muhtemelen Arafat vadisinde bulunan ve Cebel-i Rahme diye bilinen dağdır (M).

[94] el-Bakara, 2/200.

[95] el-Hucurât, 49/13.

Kâbe'nin yanında bıraktığı zaman Hâcer çok susadı. İsmail'in de, neredeyse susuzluktan öleceğini düşünüyordu. Bu halden korktu ve onu Kâbe'nin bulunduğu yere koydu. Safâ tepesine çıktı. Oradan İsmail'in ölüp ölmediğine baktı. Onun için Allah Teâlâ'ya dua etmeye başladı. Sonra oradan inip vadinin ortasına geldi, orada koşmaya başladı. Sonra yürüyerek Merve tepesine çıktı. Tepenin üzerinden İsmail'in ölüp ölmediğine baktı. Bu iki tepe, Kâbe'ye bakan iki taştı. Hâcer iki tepe arasındaki bu gidiş gelişi yedi defa yaptı. İşte Safâ ile Merve arasındaki sa'yın aslı budur.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Hz. Âişe'ye "*Şüphesiz Safâ ile Merve, Allah'ın (dininin) nişânelerindendir.*"[96] ayetini delil göstererek "Bir kimse haccetse de Safâ ile Merve arasında tavaf etmese, ona herhangi bir zorluk (problem) olacağını zannetmiyorum." dedim. Âişe bana "Âyetin devamını oku!" dedi. Ben de ayetin devamı olan "*Onun için her kim hac ve umre niyetiyle Kâbe'yi ziyaret eder ve onları da tavaf ederse, bunda bir günah yoktur.*" kısmını okudum. Bunun üzerine "Eğer mesele dediğin gibi olsaydı şüphesiz bu ayet "Ona, onları (Safâ ile Merve'yi) tavaf etmemesinde bir günah yoktur." şeklinde nazil olurdu. Halbuki bu ayet, Kureyş'ten Menât için ihrama giren kişiler hakkında nazil olmuştu. Onların inançlarına göre, Safâ ile Merve arasını tavaf etmek helal değildi. Bu insanlar Müslüman olunca Resûlullah'a (s) gelip, "Biz Menât için ihrama giriyorduk; inançlarımıza göre, Safâ ile Merve arasını tavaf etmemiz bize helal değildir." dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ "*Şüphesiz Safâ ile Merve, Allah'ın (dininin) nişânelerindendir...*"[97] ayetini indirdi. Âişe dedi ki: "O ikisi, Allah'ın (dininin) nişânelerindendir. Allah, onların arasını tavaf etmeyen kimsenin haccını tamamlamaz."

---

[96] el-Bakara, 2/158.

[97] el-Bakara, 2/158.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Yusuf b. Meymûn'dan, o da Atâ b. Ebû Rebâh'tan şunu rivayet etti: Atâ'ya remyü'l-cimâr (şeytan taşlama) soruldu, o da şöyle dedi: İbrahim, Beytü'l-Harâm'a geldi ve orada namaz kıldı. Sonra gitti; gecenin bir kısmında Mina'ya geldi. Yürümeye devam etti ve cemre yerine geldi. Burada karşısına şeytan çıktı. Her taşı atarken tekbir getirerek İbrahim ona yedi taş attı. Şeytan kayboldu. İbrahim bir müddet daha yürüdü ve bir sonraki cemre yerine geldi. Şeytan tekrar karşısına çıktı. Yine her taşı atarken tekbir getirerek ona yedi taş attı. Şeytan kayboldu. Bir müddet yürüdükten sonra üçüncü cemreye geldi. Şeytan tekrar karşısına çıktı; her taşı atarken tekbir getirerek ona yedi taş attı. Şeytan kaybolup gitti. Allah Teâlâ, Muhammed'i (s) peygamber olarak gönderince, peygamberine İbrahim'in yaptığı şeyin kıssasını anlattı. O da onun gibi yaptı.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Ebû Bekr el-Hüzelî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bize el-Hasan anlattı; dedi ki: Cahiliye döneminde insanlar, kurban kestikleri vakit, kurbanların kanlarını Kâbe'nin yüzüne sürerler, etleri dizip taşların üzerine koyarlar ve "Allah için kestiğimiz kurban etlerinden bir şey yememiz, bize helal olmaz. O etleri kurt kuş yesin diye koyduk." derlerdi. İslâmiyet gelince insanlar Resûlullah'a (s) gelip, "Biz Cahiliye döneminde bir şey yapıyorduk. Şimdi de onu yapacak mıyız? O Allah Teâlâ için yapılan bir şeydi." dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ şu ayeti indirdi: *"Artık onlardan siz de yiyin, yoksula fakire de yedirin."*[98] Bu ayet inince Resûlullah (s) da şöyle buyurdu: "Artık bunu yapmayın. Çünkü bu Allah Teâlâ için yapılan bir şey değildir." el-Hasan dedi ki: Onlara yemeleri kesin olarak emredilmedi; dilerseniz yeyin, dilerseniz yemeyin şeklinde serbest bırakıldılar.

---

[98] el-Hac, 22/28.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: İbn Ebû Necîh'e, Resûlullah'ın (s) Veda Haccı hutbesinde söylediği, "Şüphesiz zaman döndü, Allah Teâlâ'nın gökleri ve yeri yarattığı günkü durumunu aldı." hadisini sordum. O şu açıklamayı yaptı: Kureyşliler, her sene bir ayı idhâl ediyorlardı. (Her sene haccı, bir önceki yıla göre bir ay sonra yapıyorlardı.) Böylece Kureyşliler on iki senede bir, haccı Zilhicce ayına denk getirirlerdi. Allah Tealâ da peygamberinin Zilhicce ayında haccetmesini muvafık buldu. Resûlullah (s) da haccını Zilhicce ayında yaptı. Bu sebeple Resûlullah (s) "Şüphesiz zaman, döndü dolaştı, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü halini aldı." buyurdu. İbn Ebû Necîh'e, "Ebû Bekr ve Attâb b. Üseyd'in haccı nasıldı?" diye sordum. "İnsanların haccettiği şekilde." dedi. Sonra İbn Ebû Necîh şu açıklamayı yaptı: "Müşrikler Zilhicce ayında haccediyorlardı. Gelecek sene Muharrem ayında, bir sonraki sene Safer ayında haccediyorlardı. Böylece on iki yıl sonra tekrar Zilhicce ayına geliyorlardı."

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O İbn Ebû Leylâ ve İbn Ebû Enîse'den, onlar Abdullah b. Ebû Müleyke'den, o da Abdullah b. Amr b. el-Âs'tan Resûlullah'ın (s) şöyle dediğini rivayet etti: Cibrîl, İbrahim'e (a) geldi. Onu götürdü ve orada ona birden fazla namaz kıldırdı. (Yahya, kıldıkları namazların öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazları olduğunu söyledi.) Sonra bir araya geldiler. Sabah namazını kılıncaya kadar Cibrîl onun yanında geceledi. Arefe günü onu insanların inip konakladığı yere götürdü. Orada ona iki namaz kıldırdı. (Yahya, namazı birlikte kıldıklarını söyledi.) Yine bir araya geldiler. Onu götürdü, vakfe yapılan yerde onu durdurdu. Akşam namazını çok acele kılan bir Müslüman gibi aceleci görünüyordu. Sonra Arafat'tan ayrılıp onu Müzdelife'ye getirdi. Burada ona iki namaz kıldırdı. (Yahya bu iki namazın cemedilerek kılınan akşam ve yatsı namazları olduğunu söyledi.)

Sonra orada gecelediler. Sanki sabah namazını acele kılan bir Müslüman gibi aceleci tavırları vardı. Sonra Cibrîl onu Cemre'ye getirdi; İbrahim ona taş attı. Sonra kurban kesti, tıraş oldu. Daha sonra Cibrîl onu Kâbe'ye getirdi, ona tavaf ettirdi. İbn Ebû Leylâ dedi ki: Sonra Cibrîl onu Mina'ya geri getirdi. O günlerde İbrahim orada kaldı. Sonra da Allah Teâlâ, Muhammed'e (s) şu ayeti vahyetti: "*Sonra da sana, 'Hakka yönelen İbrahim'in dinine uy. O, Allah'a ortak koşanlardan değildi' diye vahyettik.*"[99]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Zekeriyyâ b. Ebû Zâide'den, o Ebû İshâk'tan, o Zeyd b. Yüsay'dan, o da Ali'den şöyle dediğini rivayet etti: el-Berâe[100] Sûresi nazil olunca Resûlullah (s) beni, çıplak olan kimselerin Kâbe'yi tavaf etmelerini yasaklamak üzere Mekke'ye gönderdi.

[Hums Ayrıcalığı]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Kâbe'nin inşasından önce miydi sonra mıydı, kesin olarak bilmiyorum ama, Hums'la ilgili görüşleri ilk olarak ortaya atanlar, Kureyşlilerdir. Onlar hac işlerini de bu görüşe uygun olarak idare ediyorlardı. Bu konuda şöyle diyorlardı: "Biz, İbrahim'in çocukları, Harem'in ehli, Kâbe'nin idarecileri, Mekke'nin sâkinleri ve yerli halkıyız. Araplardan hiç kimse, bizim sahip olduğumuz derecede yüksek bir hak ve şerefe sahip değildir. Araplar başka hiçbir kabileye vermedikleri yüksek mevkii bize verirler. Öyleyse siz, Hıl[101] bölgesindeki hiçbir şeye, Harem'e gösterdiğiniz saygı derecesinde bir saygı göstermemelisiniz. Eğer Hıl bölgesindeki şeylere, Harem'e gösterdiğiniz saygı derecesinde saygı gösterirseniz, Araplar indindeki şeref ve saygınlığınız azalır ve size şöyle derler: Hıl bölgesindeki her şeye, Harem'e gösterdiğiniz saygı derecesinde saygı gösteriniz."

---

[99] en-Nahl, 16/123.

[100] Tevbe sûresi.

[101] Hac ve umre ibadeti açısından dünya üç bölgeye ayrılır: Hâriç (Dış), Hıl ve Harem. Hâriç'ten gelip hac ve umre yapacak olan kişiler Hıl bölgesinin sınırına geldiklerinde ihrama girerler. Hıl bölgesinin sınırlarını Mîkat mahalli diye bilinen yerler teşkil eder. Mikat mahalleri Ku-

Bu görüşte olmaları sebebiyle Kureyşliler, Arafat'ta vakfeyi ve oradan sökün edip Müzdelife'ye gitmeyi terk etmekle birlikte, bunun haccın şeâirinden ve İbrahim (a) dininin esaslarından[102] biri olduğunu bilirler ve kabul ederlerdi. Bu yüzden sair Arapların Arafat'ta vakfe yapmaları ve buradan sökün edip Müzdelife'ye gitmeleri gerektiğini düşünürlerdi. Ancak kendileri bu konuyla ilgili olarak şöyle derlerdi: "Biz Harem ehliyiz. Bizim Harem'den çıkmamız ve Hums'tan olanların Harem'e gösterdiği hürmeti başka şeylere de göstermesi gerekli değildir."

Esasen Hums, Harem bölgesinde oturan kişilere denir. Sonra Kureyşliler, kendileri için var olan hak ve şerefin, Hıl ve Harem bölgelerinde dünyaya gelip de buralarda ikamet eden diğer Arap kabileleri için de var olduğunu kabul ettiler.

---

zeyde Zü'l-huleyfe, Batı'da Râbig ve Cidde, Doğu'da Zât-ı Irk ve Karn, Güney'de Yelemlem teşkil eder. Bu sınırlar ile Harem bölgesinin sınırları arasında kalan yere Hıl denir. Harem bölgesinin sınırlarını da Hz. Peygamber (s) belirlemiştir. Mekke merkez olmak üzere Medine tarafından üç mil, Irak tarafından yedi mil, Taif tarafından on mil, Cidde tarafından on mil, Ci'râne tarafından dokuz mil, Yemen yönünden yedi mil uzaklıktakı sınırlar içinde kalan bölgeye Harem denir. Arafat, Mina ve Müzdelife Harem sınırları içinde kalır. Mekkeliler haccetmek istediklerinde kendi evlerinde, umre yapmak istediklerinde ise Hıl'den ihrama girerler. Mekke'ye en yakın Hıl sınırı, Batı tarafında Mekke'ye üç-dört mil uzaklıktaki Tem'im mevkiidir.

Mekkelilerin hac için Mina'ya kadar gidip Arafat'a çıkmamaları ve oradan dönüp Müzdelife'ye de gelmemeleri, onların Mina'yı Harem sınırları içinde, Arafat ve Müzdelife'yi ise Hıl sınırları içinde kabul ettiklerini gösterir. Buna göre Hz. Peygamber (s) Arafat ve Müzdelife'yi de Harem bölgesine katmış bulunmaktadır HH(M).

[102] Şeâir.

Artık kendileri için helal olan şeyler, onlar için de helal; kendilerine haram olan şeyler onlar için de haram sayıldı. Kinâne ve Huzâ'a kabileleri bu sebeple Kureyşlilerle birlikte Hums'tan sayılmışlardır. Sonra, Hums hakkında daha önce olmayan bazı şeyler icad ederek şöyle dediler: "Hums ehlinden olanların ihramlı iken kurutulmuş süzme yoğurt (keş peyniri) yapmaları, yağı pişirmeleri, kıldan yapılmış çadırlara girmeleri ve buralarda gölgelenmeleri doğru değildir." Sonra bu hususta daha da ileri giderek şöyle dediler: "Hıl bölgesinden hac veya umre yapmak maksadıyla Mekke'ye gelenlerin, yanlarında getirdikleri yiyecekleri Harem bölgesinde yemeleri de uygun değildir. Mekke'ye gelip Kâbe'yi ilk defa tavaf edecekleri zaman, ancak Hums ehlinden olanların onlara verdikleri elbiselerle, onu tavaf edebilirler." Hıl'den gelenler eğer Hums elbisesi bulamazlarsa, tavaflarını çıplak olarak yaparlardı. Bununla birlikte Hıl halkından şerefli kabul edilen ve Hums elbisesi bulamayan bazı erkek ve kadınlar, Hıl'den getirdikleri elbiseleriyle tavaflarını ifa ederlerdi. Ancak tavaflarını bitirince bu elbiselerini atarlar; artık bu elbiselerden ne kendileri, ne de başkaları faydalanmaz ve bu elbiselere dokunmazdı. Bu tür elbiselere Araplar "el-Likâ" derlerdi ve Arapları buna teşvik ederlerdi. Sonra bunu örf haline getirdiler. Mekke'ye ilk geldiklerinde Kâbe'yi tavaf eden Araplar, Arafat'a çıkıp orada vakfe yaparlar, oradan sökün edip Müzdelife'ye gelirler, çıplak olarak Kâbe'yi tavaf ederlerdi. Hac menâsiki olarak kendileri için meşrû kılınan şeyler nelerse onları yaparlardı.

Hıl bölgesinde oturanlar, hac ve umre yapmak için Mekke'ye gelirlerdi. Harem'e girdikleri zaman beraberlerinde getirdikleri azıklarını bırakırlar, Harem yiyeceklerinden satın alırlardı. Elbise olarak da ödünç veya kira yoluyla Harem elbiselerinden edinirler ve bununla tavaf yaparlardı. Eğer giyecek elbise bulamazlarsa çıplak olarak tavaf ederlerdi. Erkekler tamamen çıplak olarak tavaf ederlerdi. Kadınlar ise gömlek hariç, üzerlerindekilerin hepsini çıkarıp atarlar, sonra bu şekilde tavaf ederlerdi. Nitekim Araplardan bir kadın, bu şekilde tavaf ederken, bu durumu şöyle bir şiirle dile getirmiştir:

Görünür, bugün onun bir kısmı ya da hepsi,
Fakat ondan ne görünürse, kimseye onu helâl etmiyorum.

Her kim beraberinde getirdiği elbise ile tavaf ederse, onu bir tarafa atar; artık ondan ne o, ne de bir başkası faydalanmazdı. Bir Arap da, çok sevdiği halde terk ettiği ve artık kendisine yaklaşamadığı elbisesi hakkında şöyle demiştir:

Bana hüzün olarak onun eksikliği yeter,
Sanki o, tavaf edenlerin önünde mukaddes bir elbisedir.

Tavaftan sonra elbisesini atan kişi, "Kimse o elbiseye dokunmasın!" derdi.

Allah Teâlâ, Hz. Peygamber'i (s) peygamber olarak gönderinceye kadar onların Kâbe'yi tavaf etmedeki âdeti böyleydi.[103]

Kâbe'nin İnşâsı

Bize Ahmed b. Abdülcebbâr anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Bükeyr anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Kureyş'e mensup her kabilenin bir başkanı vardı ve bunlar arasında anlaşmazlık ve düşmanlık bulunmuyordu. Kureyşliler Kâbe'nin yeniden inşasına ittifakla karar verdiler. Onlar Kâbe'yi yeniden yapmayı arzu etmekle birlikte, onu yıkmaktan korkuyorlardı. O zaman Kâbe, üst üste konmuş büyük taşlardan örülmüş insan boyunu biraz aşan bir yapıydı. Onlar, duvarlarını yükseltmeyi ve üzerine de tavan yapmayı arzu ediyorlardı. Çünkü Kureyş'ten birkaç kişi, Kâbe'nin ortasındaki bir kuyuda gizlenmiş olan hazineyi çalmışlardı. Hazine, Huzâ'a'dan Benî Melîh b. Amr'ın mevlâsı Düveyl veya Düveyd[104] (Ravi Ebû Amr ikisi arasında şüphede kaldı) isimli şahsın yanında bulunmuştu. Kureyş herkesin huzurunda onun elini kesti. Hırsızlıkla itham olunanlar arasında el-Hâris b. Âmir b. Nevfel b. Abdümenâf da bulunuyordu. el-Hâris, Ebû Leheb b. Abdülmuttalib'in ana-bir erkek kardeşiydi. Kureyşlilerin kanaatine göre hazineyi çalanlar, onu Düveyl'in yanına koymuşlardı. Nitekim kendilerine hazineyi çalanın kim olduğu sorulduğunda, onlar Düveyl'i göstermişlerdi. Hazine Düveyl'in (veya Düveyd'in) yanında bulununca da Kureyşliler onun elini kesmişlerdi.

---

[103] İslam tarihi üzerine araştırma yapan bir kimse, Hums rivayetleriyle ilgili olarak en açığı Habeşlilere karşı gösterilen olayda olduğu gibi Kureyş'in meydan okumalarından sonra dinini yeniden ikame etmeye çalıştığını düşünebilir. Yine araştırmacı bu ameliye çerçevesinde Kureyş'in kendi malî ve ticarî menfaatleri sebebiyle kendi akidesini başkalarına dikte ettirmeye çalıştığı görüşünü de ileri sürebilir.

Rivayete göre, hazineyi çalanlar onu Düveyl'in yanma koymuşlardı. Kureyşliler, hazinenin el-Hâris b. Âmir b. Nevfel b. Abdümenâf'm yanında olduğuna kesin kanaat getirince onu, Arapların kadın kâhinlerinden birinin yanına götürdüler. Bu kâhine, Kâbe'nin hürmetini çiğnemesi sebebiyle el-Hâris'in on yıl süre ile Mekke'ye girmemesi gerektiği hükmünü verdi. Kureyşliler de bu şekilde onu Mekke'den çıkardıklarına inanmışlardı. Halbuki o, on sene boyunca Mekke çevresinde dolaşıp durdu.

Deniz, Rumlardan bir adamın gemisini Cidde limanına atmış, gemi parçalanmıştı. Kureyşliler onun tahtasını alıp, Kâbe'nin tavanını yapmak için hazırlık yaptılar. Mekke'de marangoz olan Kıptî bir adam vardı. Kâbe'nin inşâsı için gerekli olan bazı şeyleri bu adam hazırlamıştı.

---

[104] Hamidullah, yazmada "Düveyd" olarak geçtiğini belirttiği bu ismi "Düveyk" olarak kaydetmeyi tercih etmiştir (E).

Ayrıca bir yılan, her gün Kâbe'ye hediye edilen şeylerin içine atıldığı kuyudan Kâbe'nin duvarına çıkıyordu. Kureyşliler de ondan korkup çekiniyorlardı. Çünkü biri Kâbe'nin kuyusuna yaklaşınca, yılan toplanıyor, ses çıkarıyor ve ağzını açıyordu. Onlar da bundan korkuyorlardı. Yılan yine bir gün her zaman yaptığı gibi Kâbe'nin duvarına çıkmıştı. Allah Teâlâ bu yılanın üzerine oradakilerin hiç tanımadıkları bir kuş[105] gönderdi. O kuş, yılanı durup güneşlendiği yerden kapıp götürdü. Bunun üzerine Kureyşliler, "Allah herhalde bizim istediğimiz şeyden memnun kaldı. Yanımızda iyi bir usta var, kereste var. Allah yılanı da uzaklaştırdı." dediler. Bu olay Ficâr Savaşları'ndan on beş sene sonra olmuştu. Resûlullah (s), o zaman otuz beş yaşındaydı.

Kureyşliler, Kâbe'nin yıkılıp yeniden yapılmasına kesin karar verdiği zaman, Ebû Vehb Âmir b. Âiz b. Abd b. İmrân b. Mahzûm ayağa kalktı. Kâbe'den bir taş aldı. -Rivayete ve inanışa göre- o taş elinden sıçrayıp yerine döndü gitti. Bunun üzerine şöyle dedi: "Ey Kureyş topluluğu! Kâbe'nin inşası için sadece temiz ve helal olan kazancınızdan verin. Kâbe için harcanmak üzere zina karşılığında aldığınız parayı, faiz parasını, birisinden zulüm ve haksızlık yoluyla aldığınız parayı vermeyin." Bu sözü, el-Velîd b. el-Muğîre söylemediği halde ona isnad edenler de vardır.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdullah b. Ebû Necîh anlattı. O da Abdullah b. Safvân b. Ümeyye'den şunu rivayet etti: Kendisi (Abdullah b. Safvân), Ca'de b. Hübeyre b. Ebû Vehb b. Abd b. Âiz b. Abd b. İmrân b. Mahzûm'un bir oğlunu Kâbe'yi tavaf ederken görmüştü. Abdullah onun kim olduğunu sordu. Ona, "Bu, Ca'de b. Hübeyre b. Ebû Vehb'in oğludur." denildi. Bunun üzerine Abdullah b. Safvân şöyle dedi: Onun dedesi, yani Ebû Vehb, Kureyşliler, Kâbe'yi yıkmak istedikleri zaman oradan taş alan ilk kişidir. O taş onun elinden sıçrayıp aldığı yere gitmişti. Bunun üzerine Ebû Vehb şöyle demişti: "Ey Kureyş topluluğu! Kabe'nin inşası için sadece temiz olan kazancınızı verin. Onun için, zina karşılığında aldığınız parayı, faiz parasını, birisinden zulüm ve haksızlık yoluyla aldığınız parayı vermeyin." Ebû Vehb, Resûlullah'ın (s) dayısıydı. Asil ve şerefli bir kimseydi. Onun hakkında bir Arap şairi şöyle diyor:

---

[105] Bu kuş bir kartaldı.

Eğer ben de, Ebû Vehb'le beraber bineğimi çöktürmüş olsam,
Ben de onun kervanı da zarar görmeden giderdik.
Neslimden Lüey b. Gâlib parladı,
Akrabası musibetler anında toplandığı zaman.
Cömertliğinden dolayı şımarıp da hiç kimseye zulmetmedi,
Gelirini temiz akrabalarına adilce dağıttı.
Tenceresinin külleri bol, kapları dolu
Ekmekle. O tabakları tüy gibi yükseltirler.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Kureyşliler, Kâbe'nin inşası sırasında görev bölüşümü yaptılar. Buna göre, kapı tarafını Benî Abdümenâf ve Benî Zühre inşâ edecek, Hacerülesved'in bulunduğu köşe ile Rüknü'l-Yemânî arasındaki duvarı Benî Mahzûm, Teym kabilesi ve Kureyş'ten onlara katılan diğer bazı kabileler yapacaklar. Onun arka tarafındaki duvardan Sehm ve Cümah kabileleri sorumluydu. Hicr tarafını (ki o da Hatîm'dir) Benî Abdüddâr b. Kusay, Benî Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay ve Benî Adî b. Ka'b yapacaktı.

İş Kâbe'yi yıkmaya gelince, insanlar bundan çekindiler ve bu konuda ihtilafa düştüler. el-Velîd b. el-Muğîre, "Ben sizi, onun yıkılması konusunda düştüğünüz ürkeklikten kurtarayım." dedi. Kazmayı eline aldı, Kâbe'ye doğru yöneldi ve ayakta durup, "Allah'ım! Mâni olma. Şüphesiz biz, ancak hayır diliyoruz." dedi. Sonra iki rükün (Kâbe'nin iki köşesi) arasından başlayarak Kâbe'yi yıkmaya başladı. İnsanlar o gece gözlemede kaldılar ve şöyle dediler: "Bakalım, onun başına ne felaket gelecek. Eğer başına bir şey gelirse hiçbir tarafını yıkmayız ve yıkılan yeri de eski haline getiririz. Eğer başına bir şey gelmezse, Allah Teâlâ yaptığımız işten razı oldu demektir." Sabah olunca el-Velîd'le birlikte diğer insanlar da Kâbe'nin yıkımına iştirak ettiler. Kâbe'nin temellerine gelinceye kadar hep birlikte yıkım işine devam ettiler. Sonuçta mızrak demirleri gibi birbiri içine geçip kenetlenmiş yeşil temel taşlarına kadar ulaştılar.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Kureyş'ten bazı kişilere Kâbe'yi nasıl yıktıklarını sordum. "Bir adam, Kâbe'nin taşlarından birini sökmek için, iki taşın arasına kazmayı soktu. Taş yerinden oynayınca bütün Mekke sarsıldı. İşte o zaman temeli bozmaktan korktular." dediler.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Yahya b. Abbâd b. Abdullah b. ez-Zübeyr anlattı. O da babası Abbâd'dan şöyle dediğini rivayet etti: Kureyşliler, Kâbe'nin temelinde veya ona yakın bir yerde devekuşu yumurtası büyüklüğünde bakır levhalar buldular. Levhaların birinde şöyle yazılıydı: "Burası Azîz ve Celîl Olan Allah'ın mukaddes evidir. Burasının ahalisinin rızkı şuradandır. Buradaki ahalinin önde gelenleri onun hürmetini çiğnemez." Diğer levhada da şöyle yazıyordu: "Arap kabilelerinden falan oğullarının dişi ceylan yavrusu, o kabilenin Allah için delil getirdikleri bir hüccettir."

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana rivayet edildiğine göre, Kureyşliler, Hacerülesved'in önünde veya Makâm-ı

İbrahim'in bir yerinde Süryanice bir yazı bulmuşlar; ancak bunun ne olduğunu anlayamamışlardı. Yahudilerden bir adam gelip kendilerine bu yazıyı okudu. Orada şöyle yazıyordu: "Ben, Bekke'nin sahibi Allah'ım. Onu, gökleri ve yeri yarattığım, güneş ve ayı bir kalıba döktüğüm, bu ikisini yedi melekle kuşattığım gün yarattım. O melekler, Kâbe'nin kalasları var olmaya devam ettikçe, var olmaya devam edeceklerdir. Onun halkı için suda ve sütte bereket vardır."

Yine bana rivayet edildiğine göre, Kureyşliler Makâm-ı İbrahim'de bir kitâbe buldular; üstünde şöyle yazıyordu: "Mekke mukaddes bir yerdir; onun rızkı üç yoldan gelir. Orasının halkına, (Mekke'nin) hürmetini çiğnemesi helâl değildir."

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Zekeriyyâ b. Ebû Zâide'den, o da Âmir eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana Makâm-ı İbrahim'in temelinde veya Kâbe'nin tavanında elbise ve benzeri eşyanın muhafaza edildiği kutuda bulunan bir levhada şunların yazılı olduğunu okuyan kişi anlattı; dedi ki: "Ben Allah; Bekke'nin sahibiyim. Onu yedi meleğin varlığına bağlı olarak bina ettim. Halkına ette ve sütte bereket verdim. Rızıklarını üç yoldan yarattım. Orasının halkına (Mekke'nin) hürmetini çiğnemesi helal değildir."

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O el-Münzir b. Sa'lebe'den, o da Sa'îd b. Harb'ten şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. ez-Zübeyr'i, Kâbe'yi yeniden yapmak için İbrahim'in (s) inşâ ettiği temelleri sökerken gördüm. Temelleri sökerken Hatîm'in yanında sarı bir mezara rastladı. "Bu, İsmail'in (a) kabridir." dedi ve üstünü örttü.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Kâbe'yi yeniden yapmak için Kureyş kabileleri toplandı. Her kabile ayrı ayrı ve tek başına toplanmıştı. Kâbe'yi Hacerülesved'in konulacağı yere kadar inşâ ettiler. Hacerülesved'i yerine koyma hususunda anlaşmazlığa düştüler. Her kabile, diğerleri işe karışmadan, Hacerülesved'i tek başına kendileri yerine koymak istiyordu. Her kabile, "Onu yerine biz kaldırıp koyacağız." diyordu. Grup grup oldular, yeminleştiler ve birbirlerini öldürmeye hazır hale geldiler. Abdüddâr oğulları küçük bir kaba doğru gelerek onu kanla doldurdular. Sonra onlar ve Adî b. Ka'b oğulları ölüm üzerine yemin ederek bunu kendilerinin yapacaklarını söylediler. Ellerini bu kan çanağının içine soktular, kana daldırdılar. Bu durumu anlatmak üzere İkrime b. Âmir b. Hâşim b. Abdümenâf b. Abdüddâr şu şiiri söyledi:

Allah'a yemin olsun ki, biz sizin istediğinizi yapmayız.
Biz bir bütünüz veya kanla boyanırız. (Üzerimize gelemeyecek kadar kuvvetli bir topluluğuz, eğer üzerimize gelirseniz sizinle savaşmaktan çekinmeyiz.)
Sizin de inkâr edemezsiniz gibi biz Kâbe'nin yöneticileriyiz,
Halkın efendilerine biz nasıl zulmedebiliriz?
Onu yerine koymakla biz, yararlı övgüye mazhar olmak istiyoruz.
Haram kılınan her şeyde Allah'ın cezasından korkarız.
Mızraklarımız sivri olduğu halde bizi öldürmeye nasıl kastediyorsunuz?
Onun bütün efendiler üzerinde sert bir kırıcı kuvveti vardır.
Heyhât! Hacerülesved güvenle yerine nasıl yaklaştırılır?
Görev bölüşümü yapıldığında biz onun yanında bir bütündük.
Ya, bizi Kâbe ile başbaşa bırakıp bize engel olmayın.
Ya da bu taşı Harem'de bırakıp gidin.

Vehb b. Abdümenâf ona şöyle cevap verdi:

Kureyş'e söyle! Ben geldiğim zaman onlara ikramda bulunurum.
Biz sakındık; size galebe çalmak için gelmeyiz.
Biz açık bir şekilde gasptan uzak dururuz.
Biz ve senin ceddin, size yağma için gelmeyiz.

Biz şerefli bir topluluğuz; hiçbir kabile bu konuda bizimle boy ölçüşemez.
Biz âmirleriz, ataları bakımından en şerefli olanlarız.
Ben yeminimizde temizliği ortaya çıkaran birini görüyorum.
Senin, kralın teşrifatçıları arasında gizlenen birini gördüğün gibi.
Bizim şerefimiz var. Bir kavim bizden ne isterse,
Esasen hayret edilecek seviyedeki dostluğumuzu istemiş olur.
Bir kavim bize zulmetmek istiyor, biz ise onu öpmek istiyoruz.
Hayır vallahi! Bu gazapla biz onlara gelmeyiz.[106]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Kureyşliler, dört veya beş gece, birbirlerinden uzak bir şekilde beklediler. Sonra mescidde toplandılar, müşavere ettiler ve birbirlerine insafla davrandılar. İlim ehlinden ve ravilerden bazıları şunu söylediler: O zaman Kureyş'in en büyüğü ve efendisi olan Ebû Ümeyye şöyle dedi: "Ey Kureyş topluluğu! Aranızda ihtilafa düştüğünüz bu konuda, Mescid kapısından ilk girecek olan kimseyi hakem kabul edin." Bu teklife muvafakat gösterip razı oldukları sırada, Resûlullah (s) o kapıdan girdi. Onu görünce hepsi şöyle dediler: "Bu, kendisine güvenilen kimsedir (el-Emîn!). Aramızda vereceği hükme razı olduk." Resûlullah (s) yanlarına varınca, meseleyi ona anlattılar. O, "Bir yaygı bezi getirin." dedi. İstediği şeyi getirdiler. Resûlullah (s), onun üstüne Hacerülesved'i kendi elleriyle koydu. Sonra, "Her kabile bezin bir tarafından tutsun, sonra da onu hep birlikte kaldırın." dedi. Onlar konulacağı yere kadar Hacerülesved'i kaldırdılar. Resûlullah (s) onu alıp bizzat kendi eliyle yerine koydu. Daha sonra üzerine inşaat devam etti. Kendisine vahiy gelmeden önce Cahiliye döneminde Resûlullah'a (s) "el-Emîn" ismi verilmişti.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ben Ebû Ca'fer

---

[106] Bu şiir İbn Hişâm'da geçmemektedir.

Muhammed b. Ali[107] ile oturuyordum. Yanımızdan Rebî'a b. el-Hâris b. Abdülmuttalib'in mevlâsı Abdurrahman el-A'rec geçiyordu. Ebû Ca'fer onu çağırdı. el-A'rec geldi. Ebû Ca'fer ona, "Ey el-A'rec! Abdülmuttalib'in Hacerülesved'i yerine koyma olayı nasıl olmuştu? Şunu bir anlat bakalım." dedi. el-A'rec dedi ki: "Allah senin iyiliğini versin! Bana, bu olayı Ömer b. Abdülazîz'den işiten birisi anlattı. O da Hassân b. Sâbit'ten şöyle dediğini rivayet etti: Kâbe'nin inşâsında ben de hazır bulundum. Yaşlı bir adam olan Abdülmuttalib, Kâbe duvarının üstüne oturmuş, ben de ona bakıyordum. Kaşları çatık vaziyetteydi. Hacerülesved kendisine doğru yükseltildi; o da onu alıp elleriyle yerine koydu. Yerleştirme işini doğru ve güzel bir şekilde yaptı." Bu rivayet üzerine, Ebû Ca'fer şöyle dedi: "Şüphesiz bu hiç duymadığımız bir rivayettir. Hacerülesved'i de yerine Abdülmuttalib değil, Resûlullah (s) koydu. Kureyş onun yerine konulması hususunda ihtilafa düşünce, "Mescid'in kapısından ilk olarak kim girerse, o aramızda o hüküm versin." dediler. Tam o esnada Resûlullah içeri girdi. Onlar da, "Bu, el-Emîn'dir." dediler ve onu hakem tayin ettiler. O da, bir bez getirilmesini emretti. Onu yaydı. Hacerülesved'i alıp bezin üstüne koydu. Sonra, "Her kabile bezin bir ucundan tutsun ve onu bana doğru getirip yükseltsinler." dedi. Bu şekilde topluca onu konulması gereken yere kadar götürüp yükselttiler. Resûlullah (s) onu alıp bizzat elleriyle yerine koydu. Sonra üzerine inşaat devam etti ve bina tamamlandı.[108]

---

[107] Muhammed b. Ali b. el-Hüseyn b. Ali Ebû Tâlib.

[108] Bu rivayeti başka bir kaynakta görmedim. Mümkündür ki bazı eleştirmenler bu rivayeti bir üstteki rivayete tercih ederler. Açıktır ki bu rivayetin aslî bir rivayetmiş gibi rivayet edilmesi, İslâm'dan önce Kureyş'in Hz. Peygamber'in (s) "el-Emîn" diye çağrıldığını ifade etmek içindir. Buna ilaveten, Kureyş'in Kâbe'yi Habeş olayından sonra yeniden inşa etmeleri mantıklı bir davranıştır. İster Kâbe'nin yıkılmaya yüz tutması sebebiyle olsun, isterse Kureyş akîdesini yeniden kurma, inşa etme çerçevesinde olsun.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Kâbe yeniden inşâ edildiği zaman Resûlullah (s) otuz beş yaşındaydı. Kendisine vahiy, Kâbe'nin yapımından beş sene sonra geldi. O zaman kırk yaşındaydı. Bundan sonra Mekke'de on üç sene ikamet etti. Daha sonra Medine'ye hicret etti.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Sonra Kâbe'ye tavan yapıldı. Kâbe'ye ilk tavan bu inşaat sırasında yapılmıştı. Kureyşliler, Kâbe'nin yapım işini istedikleri gibi tamamladıktan sonra, kendisi sebebiyle Kâbe'yi yapmaktan korktukları yılan hakkında, ez-Zübeyr b. Abdülmuttalib şöyle bir şiir söylemişti:

Şaştım, kartalın inip gelmesine,
Yılana doğru... O, sıkıntılı bir şekilde hareket halindeydi.
Onun kendine mahsus bir sesi vardı,
Bazen de sıçrardı.
Kâbe'yi yeniden inşa etmeye kalkıştığımız zaman,
Onu yapmak bizi korkutuyordu; esasen bu, korkulacak bir şeydi.
Bize bir musibet isabet etmesinden korktuğumuz zaman; geldi,
Bir kartal, süzülerek,
Alıp götürdü, onu... Sona bize bıraktı...
Onun yapım işini... Artık onu yapmak için bir engel kalmadı.
Onu yapmak üzere toplandık.
Toprağı ve temelleri zaten duruyordu.
Sabahleyin onu yapmaya geldik.
(Çalışırken) üstümüzde elbise yoktu.
Onunla Mülkün Sahibi, Benî Lüey'i aziz kıldı.
Onlardan hiç kimse bu işten kaçmadı.
Benî Adî de orada toplandı.
Ve Mürre... Halbuki Kilâb onların önüne geçmişti.
Mülkün Sahibi, bununla bizim şerefimizi yükseltti ve yerleştirdi.
Sevap ise ancak Allah'tan talep edilir.[109]

---

[109] İbn Hişâm bu şiiri zikretmiştir.

ez-Zübeyr b. Abdülmuttalib bu konuda şunları da söyledi:

Kartalın işinde bir tuhaflık vardı,
Ansızın süzülerek yılanı yakalamasında.
Gözler öylece bakakalmıştı.
Gece orada geceledikten ve kartal ortaya çıktıktan sonra,
Bir kavim geldi; direklerini yükseltmek istiyorlardı,
Kâbe'nin... Onlara doğru koşup orada toplandı insanlar.
Ayrılıp dağılmadılar... Hatta topluluk olarak zannettik ki,
Allah'ın lâneti üzerimize indi.
Hepimiz, "Bir hata işlediğimizi öğrendik" dedik.
Yazıklar olsun bize! Bizdeki sabır ve yumuşaklık kaybolup gitmişti.[110]

el-Velîd b. el-Muğîre de Kâbe'nin inşa edilmesi ve yılan hakkında şöyle dedi:

Ey topluluk! Yılan meselesinde ibret vardır,
Korkuya kapılarak bazı işler yapmak isteyen için.
Sabahleyin, takla atan doğan süzülerek onun üzerine atıldı,
Bizden bir övgü olmadan...Ey Fihr oğulları!
Bir ara sizin sabrınızın tatlılığı yok olmuştu,
Ve onu ebediyete kadar yükseltememekten korkmuştunuz.[111]

[Hums Ayrıcalığının Kalkması]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Azîz ve Celîl Olan Allah, dinini kuvvetlendirip haccın esaslarını vazettiği zaman peygamberi Muhammed'e (s) şu ayetini indirdi: *"Sonra insanların akın ettiği yerden siz de akın edin ve Allah'tan bağışlanma dileyin."*[112] Allah Teâlâ bu ayette Kureyş'i kastediyor; onlara da diğer insanlar ve Araplarla birlikte, hac mevsiminde Arafat'a çıkmalarını, orada vakfe yapmalarını, sonra oradan sökün edip Müzdelife'ye gelmelerini emrediyor. Yine Allah Teâlâ, Kureyşlilerin, diğer insanlara, Kâbe'yi tavaf ederken elbise giymelerini yasaklayıp onu çıplak olarak tavaf etmelerini emretmeleri ve Hıl bölgesinden beraberlerinde getirdikleri yiyecekleri Harem'de yemelerini yasaklamaları münasebetiyle şu ayeti indirdi:

---

[110] Bu şiir İbn Hişâm tarafından zikredilmemiştir.
[111] Bu şiir İbn Hişâm tarafından zikredilmemiştir.
[112] el-Bakara, 2/199.

"Ey Âdemoğulları! Her namazınızda zînetinizi (elbisenizi) takının (güzel ve temiz giyinin). Yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez. De ki: "Allah'ın, kulları için yarattığı zîneti (elbiseyi) ve temiz rızkı kim haram kılmış?" De ki: "Bunlar, dünya hayatında mü'minler içindir. Kıyamet gününde ise yalnız onlara özgüdür. İşte bilen bir topluluk için ayetleri, ayrı ayrı açıklıyoruz."[113]

Allah Teâlâ, bu ayetle Hums ayrıcalığını ve Kureyşliler'in uydurup insanlara dayattıkları şeyleri kaldırdı. Azîz ve Celîl Olan Allah, peygamberi Muhammed'i (s) gönderinceye kadar onların bu uygulamaları devam etti.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdullah b. Ebû Bekr anlattı. O Osman b. Ebû Süleyman'dan, o Nâfi b. Cübeyr b. Mut'im'den, o da babası Cübeyr b. Mut'im'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'ı (s) Arafat'ta, devesi üstünde akrabası arasında dururken gördüm. O, Allah'ın kendisine lutfettiği bir başarı olarak akrabalarının desteğiyle Kureyş'e karşı koyuyordu.

[Cinlerin Kulak Hırsızlığı]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Yahudi bilginleri,

---

[113] el-A'râf, 7/31-32.

Hıristiyan papazları ve Arap kâhinleri, gelme zamanının yakın olması sebebiyle, peygamber olarak gönderilmeden önce Resûlullah'ın (s) durumu hakkında konuşurlardı. Yahudi bilginleri ve Hıristiyan papazları, onun sıfatlarını ve gelme zamanını kendi peygamberleri zamanındaki kitaplarında okuyorlardı. Arap kâhinlerine bu bilgileri, kulak hırsızlığı yoluyla bilgi sahibi olan cin şeytanları getiriyordu. Çünkü o zaman, cin şeytanlarının, göklere çıkıp bilgi hırsızlığı yapmaları engellenmiyordu. Bu yüzden Arapların kadın ve erkek kâhinleri, Hz. Peygamber'in (s) durumuyla ilgili bazı şeyler söyleyebiliyorlardı. Ancak Araplar, kâhinlerin getirdikleri haberleri ciddiye almıyorlardı. Nihayet Allah (c), onu peygamber olarak gönderdi. Onların anlattığı bu şeylerin gerçek olduğu ortaya çıktı, Araplar da bunları öğrenmiş oldular.

Resûlullah'ın (s) peygamber olarak gönderilme zamanı yaklaşıp da tam gönderileceği sırada, şeytanlar semayı dinlemekten menedildiler. Sema ile kulak hırsızlığı yapmak için oturdukları yerler arasına engeller konuldu ve buralara tekrar gelmek isteyen cin şeytanlarına taşlar atıldı. Cinler de, bu durumun, Allah Teâlâ'nın insanlar arasında ihdas ettiği bir olaydan dolayı meydana geldiğini anlamışlardı. Allah Teâla da Hz. Muhammed'i (s) peygamber olarak gönderdiği zaman ona bunu anlatmıştı: Cinler, semadan kulak hırsızlığı yapmaktan engellenince, bilmeleri gerekeni öğrenmişler ve gördükleri şeyi görünce inkâr yoluna sapmamışlardı. Allah Teâlâ bu konuda şöyle buyuruyor:

"(Ey Muhammed!) (Mekke kâfirlerine) de ki: Bana cinlerden bir topluluğun (Kur'ân'ı) dinleyip şöyle dedikleri vahyedildi: Şüphesiz biz doğruya ileten hayranlık verici bir Kur'ân dinledik de ona inandık. Artık, Rabbimize hiç kimseyi asla ortak koşmayacağız. Doğrusu Rabbimizin şanı çok yücedir; ne bir eş edinmiştir, ne de bir çocuk. Demek bizim beyinsiz olanımız, Allah

hakkında doğruluktan uzak sözler söylüyormuş. Şüphesiz biz, insanların ve cinlerin Allah hakkında asla yalan söylemeyeceklerini sanıyorduk. Doğrusu insanlardan bazı kimseler, cinlerden bazılarına sığınırlardı da, cinler onların taşkınlıklarını artırırlardı. Gerçekten onlar da, sizin sandığınız gibi, Allah'ın hiç kimseyi öldükten sonra tekrar diriltmeyeceğini sanmışlardı. Kuşkusuz biz göğe ulaşmak istedik, fakat onu çetin bekçilerle ve yakıcı ışıklarla dolu bulduk. Hâlbuki biz, (daha önce) göğün bazı yerlerinde gayb haberlerini dinlemek için otururduk. Fakat şimdi her kim dinlemeye kalkacak olursa, kendini gözetleyen yakıcı bir ışık bulur. Hakikaten biz bilmiyoruz, yeryüzündekilere kötülük mü istendi, yoksa Rableri onlara bir hayır mı diledi?" [114]

Cinler bu sözleri duyunca, bundan önce yaptıkları kulak hırsızlığının kendilerine yasaklandığını anladılar. Çünkü vahiy, gök haberinden hiçbir şeye benzemiyordu. Bu yüzden cinler, Allah tarafından yeryüzündekilere gönderilen vahiy ile önceden elde ettikleri bilgileri birbirine karıştırıyorlardı. Haber almaları kesilince şüphe de kesildi. Böylece onlar da iman edip Resûlullah'ı (s) tasdik ettiler:

"Hani Kur'ân'ı dinlemek üzere cinlerden bir grubu sana yöneltmiştik. Onlar, onun huzuruna gelince birbirlerine, "Susun!" dediler. Kur'ân'ın okunması bitince de uyarıcı olarak kavimlerine döndüler. Dediler ki: "Ey kavmimiz! Şüphesiz biz, Mûsâ'dan sonra indirilen, kendinden önceki kitapları doğrulayan, gerçeğe ve doğru yola ileten bir kitap dinledik." [115]

Cinin sözü şöyleydi: "*Doğrusu insanlardan bazı kimseler, cinlerden bazılarına sığınırlardı da, cinler onların taşkınlıklarını artırırlardı.*" [116]

---

[114] el-Cin, 72/1-10.
[115] el-Ahkâf, 46/29-30.
[116] el-Cin, 72/6.

Kureyş'ten veya diğer Arap kabilelerinden bazı adamlar, yolculuk yapıp gecelemek için bir vadiye indikleri zaman, "Bu gece, bu vadide meydana gelen şerlerden, bu vadinin güçlü cinine sığınırım." derlerdi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana ilim sahibi bir zat şunu anlattı: Benî Sehm'den Aytâlice[117] adındaki bir kişi, cahiliye döneminin kadın kâhinlerindendi. Bir gece ona sahibi (cin arkadaşı) geldi, ayaklarının önüne yığılıp şöyle dedi: "İzin veren izin verdi. Boğazlama ve kesme gününe!" Kureyşliler bu sözü duyunca "O ne demek istiyor?" diye sordular. Sonra o kâhinenin sahibi başka bir gece yine geldi, ayaklarının önüne yığıldı ve ona, "Topluluklar! Ne topluluklar! O gün Ka'b[118] sırt üstü yere çakılacak!" dedi. Kureyşliler adamın dediklerini duyunca, "Bu adam ne demek istiyor? Şüphesiz bu, olacak bir şey olmalıdır. Araştırın bakalım, o nedir?" dediler. Bedir ve Uhud Savaşları oluncaya kadar bunu anlayamadılar. Ancak bu savaşlar gerçekleştikten sonra adamın kâhineye söylediği şeylerin manasını anladılar.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize el-Hasan anlattı.[119] O Cerîr b. Abdülhamîd'den, o Mansûr'dan, o da İbrahim'den, *"Doğrusu insanlardan bazı kimseler, cinlerden bazılarına sığınırlardı da, cinler onların taşkınlıklarını artırırlardı."*[120] ayeti hakkında şöyle dediğini rivayet etti: Araplar bir vadiye indikleri zaman, "Bu vadinin içindeki kötülüklerden, bu vadinin efendisine sığınırız." derlerdi. Cinler ise, "Siz bize sığınıyorsunuz. Fakat biz, kendimize dahi herhangi bir fayda ve zarar verme gücüne sahip değiliz." diye cevap verirlerdi. Ravi dedi ki: "*Onların taşkınlıklarını artırırlardı.*" ayeti, "onların cür'etlerini artırırlardı," manasına gelir.

---

[117] Zekkâr tahkikinde "Aytâlice [العيطلجة]" şeklinde geçen bu kelime Hamidullah neşrinde "Gaytâlice [الغيطلجة]" şeklinde yazılmıştır (E).

[118] Ka'b b. Lüey kastediliyor. Peygamberimizin dedesi Abdülmuttalib'ten sonra yukarıya doğru yedinci sıradaki atasıdır. Ka'b b. Lüey Araplar içinde kıymeti en yüksek, şerefi en büyük olanı idi. Cuma günü kavmini toplar, onlara hutbe irad ederdi. Bu hutbesi hac mevsiminde bütün Araplar içindi. Bedir ve Uhud Savaşlarında ölenlerin çoğu onun neslinden gelenlerdendi (M).

[119] Hamidullah tahkikinde senedin bu kısmı "Bize babam anlattı." şeklindedir (E).

[120] el-Cin, 72/6.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Şu Ensâr topluluğu, Resûlullah'la (s) ilgili olarak Yahudilerden duydukları şeyleri konuşurlardı. O, peygamber olarak gönderilmeden önce, konuyla ilgili olarak konuştukları ilk şey, Medine'de meydana gelen bir hadise idi. Benî Neccâr'dan en-Nu'mân b. Amr'ın annesi Fâtıma, Cahiliye dönemi fahişelerindendi. Onun bir cini vardı, onunla konuşurdu. Bu cin, her zaman, Fâtıma'nın yanına geldiğinde eve hızlıca girerdi. Fakat bir gün geldi; her zaman yaptığı gibi yapmayıp kapının önünde yığılıp kaldı. Fâtıma ona, "Bugün neyin var senin?" diye sorunca, cin şu cevabı verdi: "Zinayı haram kılan bir peygamber gönderildi."

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ya'kûb b. Utbe b. el-Muğîre b. el-Ahnes, o da Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd'dan kendisine şunu anlattığını rivayet etti. Sakîf kabilesinden Amr b. Ümeyye adındaki bir adam Ubeydullah'a şunu anlatmıştı: Bu Sakîfli adam Arapların dâhîlerinden sayılan bir kişiydi. İnsanlar birçok konuda onun görüşüne başvururlardı. Ya'kûb dedi ki: Semadan söz hırsızlığı yapan cin şeytanlarına yıldızlarla atış yapıldığı zaman, bu durumdan ilk korkan kabile Sakîf kabilesi olmuştu. Amr b. Ümeyye'ye gelip ona, "Ortaya çıkan yeni olay hakkında bilgin var mı?" diye sordular. O da onlara, "Nedir o?" diye karşılık verdi. Onlar, "Semadan cinlere yıldızlarla atış yapılıyor." dediler. Bunun üzerine Amr

b. Ümeyye onlara şöyle dedi: "Yazıklar olsun size! İnceleyerek bakın: Eğer yıldızlar, karada ve denizde kendileriyle yol bulunacak işaretler iseler ve yine onlar, insanların yararına olacak şekilde kış ve yaz mevsimlerinde yağacak yağmurların bilinmesi için bazı alametlerden ibaret iseler, Allah'a yemin olsun ki bu olay dünyanın ve tüm yaratıkların yok oluşu demektir. Eğer bunların dışında bir şeyse, o zaman bu olay, Allah'ın insanlar için istediği yeni bir şeyin işareti demektir. Bakın bakalım; o neye işarettir?"

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana ez-Zührî anlattı. O Ali b. Hüseyin'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ensâr'dan bir grup Sahâbe şunu anlattılar: Bir gece, Resûlullah'la (s) birlikte oturuyorduk. O sırada Resûlullah (s) kayan bir yıldız gördü ve "Şu atılan yıldız hakkında ne diyorsunuz?" diye sordu. Sahâbî, "Birileri doğuyor, birileri ölüyor, birileri kral oluyor." diye cevap verdiler. Resûlullah (s), "Öyle değil! Allah Teâlâ, gökte bir şeyin meydana gelmesine hükmettiği zaman, Hamele-i Arş bu sebeple O'nu tesbih ve tenzih ederler. Onların altındaki melekler de, onlar tesbihte bulundukları için tesbihe başlarlar. Dünya semasına ulaşıncaya kadar, bu böyle devam eder. Dünya semasında bulunan melekler, kendilerinin üzerindeki meleklere "Neden tesbih ettiniz?" diye sorarlar. Onlar da, "Bilmiyoruz. Bizim üstümüzdeki meleklerin tesbih ettiklerini duyduk; onlar tesbih ettiği için biz de Allah Teâlâ'yı tesbih ettik. Fakat biz de onların niçin tesbih ettiklerini soracağız." derler ve üstlerindeki meleklere niçin tesbih ettiklerini sorarlar. Bu sorma işi Hamele-i Arş'ta son bulur. Onlar da "Allah şöyle şöyle olmasını hükmetti." derler. Bu durumu kendilerinin altında bulunanlara haber verirler. Bu iş dünya semasında bulunanlara kadar gelir. Cinler, onların söyledikleri bu şeyi, kulak hırsızlığı yoluyla öğrenirler ve bunları insanlar arasındaki dostlarına getirirler. Ancak bu bilgileri, kendilerinin vehimleriyle karıştırarak onlara bildirirler. Onlar da, bunları diğer insanlara haber verirler. Dolayısıyla bu bilgilerin bazısı doğru, bazısı yalan olurdu. Yıldız atışları yapılıncaya kadar cinler bu faaliyetlerine devam ettiler.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Yunus b. Amr'dan, o babasından, o Sa'îd b. Cübeyr'den, o da İbn Abbâs'tan şunu rivayet etti: Şeytanlar göğe çıkarlar, vahyolunacak sözleri dinlerlerdi. Öğrendikleri şeylerle birlikte yere inerler ve bire dokuz katarak onları insanlara duyururlardı. Yerdekiler de o biri hak, diğer dokuzu batıl kabul ederlerdi. Bu hal, Allah Teâlâ'nın Hz. Muhammed'i (s) peygamber olarak göndermesine kadar devam etti. Şeytanlar, Resûlullah'ın (a) peygamber olarak gönderilmesiyle birlikte, o gözleme yerlerine çıkmaktan menolundular. Bu durumu İblis'e söylediler. O da, "Dünyada, mutlaka yeni bir olay olmuştur." dedi ve onları dünyaya gönderdi. Onlar gittiler, Resûlullah'ı (s) hurma ağaçlarının bulunduğu iki dağ arasında Kur'ân okurken buldular ve "Allah'a yemin olsun ki bu, yeni bir hadisedir." dediler. Şüphesiz cinlere yıldız atılır. Sizin gözünüzün önünden bir yıldız kaydığı zaman, o mutlaka bir cine isabet eder. O yıldız ebediyyen hata yapmaz. Yıldız o cini öldürmez, fakat elini, yüzünü ve vücudunun yan taraflarını yakar.

[Hanifler]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Hadîce bt. Huveylid'in amcasının oğlu Varaka b. Nevfel b. Esed, ilahî kitapları inceleyen ve bu konularda insanların bildiği bilgileri bilen bir Hıristiyan'dı. Kölesi Meysere kendisine, râhibin sözlerini ve iki meleğin Resûlullah'ı gölgelendirişini anlatmıştı. Hadîce bunları Varaka'ya anlattı. Varaka da ona, "Ey Hadîce! Bu, söylediklerin doğru ise, şüphesiz Muhammed, bu ümmetin peygamberidir. Onun, bu ümmetin beklenen peygamberi olduğunu, şu zamanın, onun gelme zamanı olduğundan biliyorum." dedi veya buna benzer şeyler söyledi. Varaka, peygamberin gelişinin geciktiğine inanıyor ve kendi kendine, "Ne zaman?" diye soruyordu. İnsanların anlattıklarına göre, Hadîce'nin haberinin ve onun kendisine anlattıklarının geciktiğini söylerdi. Bu hususta Varaka'nın şu şiirleri söylediği de rivayet edilmiştir:

Sabah mı, yoksa akşam mı geleceksin?
Seni gözlemekten dolayı kalbe hüzün çöktü.
Bir topluluk ayrıldı diye onlardan ayrılmayı sevmem.
Sanki sen, iki gün sonra onlardan ayrılıp gideceksin.
Muhammed hakkında bana doğru haberler verildi,
Nasihatçi kaybolup gittiği zaman, onun hakkında verilen haberler.
Ey hayırlı hür kadın! O gönderdin,
Gavrâ[121] *ile Necid*[122] *çölleri arasındaki,*
Busrâ pazarına; ticaret kervanları içinde.
Onlar yüklerinden dolayı zorlanarak yürüyorlardı.
O, bize her âlimin bilgisinden haber verdi.
Hakk'ın kapıları vardır, kapıların da anahtarları.
Sanki Abdullah oğlu Ahmed peygamber olarak gönderilmiştir,
Ebtah bölgesinde oturan bütün insanlara.
Benim kanaatime göre o, doğru bir peygamber olarak gönderilecek,
Tıpkı iki kul; Hûd ve Sâlih'in gönderilişi gibi.
Musa, İbrahim gibi... Ki onun görülecek,
Apaçık güzelliği ve yayılan anısı.
Lüey kabilesi topluca ona tabi olacak,
Gençleriyle, saçı sakalı ağarmış ihtiyarlarıyla.
Şimdi ortada görünmese de, insanlar onun zamanına ulaşacaklar.
Ben, onu sevgi ve sevinçle müjdeliyorum.
Aksi takdirde ey Hadîce! Bil ki ben,
Senin yaşadığın topraklardan uzaklaşır, başka yerlere giderim.

---

[121] Gavrâ, Tihâme ile Necid arasında yer alan geniş bir bölge (M).
[122] Necd, Hicaz'la Irak arasında yer alan bölge (M).

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Kureyşliler, Kâbe'nin duvarlarını yükseltip ona tavan da yaptıktan sonra, onu tâzim için, örtüsünün her sene yenilenmesi hususunda birbirleriyle yardımlaşıyorlardı. Onu tavaf ediyorlar, onun yanında Allah'a istiğfarda bulunuyorlar ve orada Allah'ı zikrediyorlardı. Bununla birlikte putları da tâzim ediyorlar, kurbanlarında ve bütün dinî fiillerinde onları Allah'a ortak koşuyorlardı. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, Varaka b. Nevfel b. Esed b. Abdüluzzâ, Osman b. el-Hâris[123] b. Esed b. Adüluzzâ, Ubeydullah b. Cahş b. Riâb'tan (Bu zatın annesi, Ümeyme bt. Abdülmuttalib b. Hâşim'dir. Benî Ümeyye'nin müttefikidir.) oluşan Kureyşli bir grup, bir bayramda, Kureyşliler putlarının yanında kurban keserlerken, onları izliyorlardı. Bir ara bu birkaç kişi diğerlerinden uzakta baş başa kaldıklarında birbirlerine, "Birbirinize dost olun, herkes birbirini gizlesin ve korusun." dediler. Birisi, "Biliyorsunuz; Allah'a yemin olsun ki, kavminiz doğru yolda değildir. İbrahim'in (a) dininden ayrıldılar; şimdi ona muhalefet ediyorlar. Ne zarar, ne de fayda verme gücüne sahip olmayan puta tapılmaz. Kendinize yeni bir din arayın." dedi. Bunun üzerine onlar, yeni bir din aramak üzere seyahate çıktılar. Yahudiler, Hıristiyanlar ve İbrahim'in (a) dini olan Hanîf dini mensuplarıyla irtibat kurdular.

Varaka b. Nevfel, Hıristiyan oldu ve Hıristiyanlık'ta derinleşti. Hıristiyanlıkla ilgili kitapları ehlinden okudu ve ehl-i kitabdan oldukça çok bilgi edindi.

Bu grubun içinde işi ve tavrı en düzgün olan kişi Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'di. O da putlardan uzaklaştı; İbrahim'in (a) dini dışında olan Yahudilik, Hıristiyanlık ve diğer bütün dinleri terk etti. O, Allah Teâlâ'yı birliyor, O'ndan başkasından uzak duruyordu. Kavminin kestiği kurbanları yemiyor ve bu konuda onların yaptıklarından uzak durmak suretiyle tavrını da açıkça ortaya koyuyordu.

---

[123] Asıl metinde bu şekilde geçmektedir. Bilineni onun adının "el-Huveyris" olduğudur (Bk. *er-Ravd*, I, 253).

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Hişâm b. Urve anlattı. O babasından, o da Esmâ bt. Ebû Bekr'den şöyle dediğini rivayet etti: Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'i sırtını Kâbe'ye dayamış şöyle derken işittim: "Ey Kureyş topluluğu! Zeyd'in nefsi kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, benden başka sizden hiç kimse İbrahim dininde değildir." Sonra ilave etti: "Allah'ım! Eğer sana ibadet yollarının en sevimlisinin hangisi olduğunu bilsem, sana o şekilde ibadet ederdim, fakat onu bilmiyorum." Sonra da elinin ayasına secde ediyordu.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Zeyd b. Amr b. Nüfeyl ailesinden biri şunu rivayet etti: Zeyd, Kâbe'ye girdiği zaman şöyle demişti:

Buyur Allah'ım!
Sana ibadet ederek ve sana kul olarak hakkaniyetine inandım.
İbrahim'in sığındığı şeye ben de sığındım.
Hani o ayakta iken şöyle demişti:
Sana boyun eğmiş ve senin esirin olarak,
Senden başka bütün Rableri inkar ediyorum.
Bana neyi teklif edersen ben sana uyarım.
İyiliği istiyorum, böbürlenmeyi değil...
Elbetteki sıcakta olan, istirahat eden gibi değildir.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Hişâm b. Urve anlattı; dedi ki: Bana Urve b. ez-Zübeyr, Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in şu şiiri söylediğini rivayet etti:

Tek bir Rabb'e mi, yoksa bin Rabb'e mi
İtaat edeyim, işler taksim olunduğu zaman?
Lât'ı da Uzzâ'yı... hepsini azlettim.
Dayanıklı ve sabırlı kişi işte böyle yapar.
Uzzâ'ya da, onun iki kızına ibadet etmem.
Benî Amr'ın iki putunu da ziyaret etmem.
Hübel'e de ibadet etmem, her ne kadar Rabbimiz olsa da,
Aklımızın az olduğu geçmiş zamanda.
Şaştım... Şaşılacak şeyler var gecelerde
Ve gündüzlerde... Ancak Basîr olan onları bilir.
Şüphesiz Allah, çok adamları yok etti;
İşi-gücü kötülük olan kimseleri.
Diğerlerini ise kavmin iyileriyle geriye bıraktı.
Böylece onlardan küçük çocuklar çoğalır gider.
Kişi bir gün düşer, bir gün kalkar.
Yeşil dalın bir o yana bir bu yana dönüp durduğu gibi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Şu şiiri de yine Zeyd b. Amr b. Nüfeyl söyledi:

Kendimi öyle bir zata teslim ettim ki, teslim olmuştur
O'na, ağır büyük kayaları taşıyan arz.
Kendimi öyle bir zata teslim ettim ki, teslim olmuştur,
O'na, tatlı saf suları taşıyan bulutlar.
O bulutlar bir beldeye sevk edildikleri zaman,
O'nun emrine itaat edip, kovadan boşanırcasına yeryüzüne yağmur dökerler.
Kendimi öyle bir zata teslim ettim ki, teslim olmuştur,
O'na rüzgâr; O, rüzgârı halden hale çevirir.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: el-Hattâb b. Nüfeyl, Zeyd b. Amr'a eziyet ettiği için, Zeyd ondan kaçıp Mekke tepelerine çıktı; Mekke'nin karşısında bulunan Hira mağarasını mesken edindi. el-Hattâb, Kureyş gençlerinden kendini bilmez bazılarını onun üzerine salıp, "Onun Mekke'ye girmesine müsaade etmeyin." dedi. Bundan sonra Zeyd ancak onların haberi olmadan Mekke'ye giriyordu. Durumu öğrenen bazıları bunu el-Hattâb'a haber verdiler. Mekkeliler onu, dinlerini bozar ve kendilerinden biri ayrılır da ona uyar diye onu uzaklaştırıyorlar ve ona eziyet ediyorlardı. el-Hattâb, Zeyd'in hem amcası, hem ana-bir erkek kardeşiydi. Amr b. Nüfeyl, el-Hattâb'ın annesiyle evlenmişti. Amr b. Nüfeyl ile el-Hattâb'ın annesinin evliliğinden Zeyd b. Amr doğdu. Böylece el-Hattâb, onun erkek kardeşi oldu.[124] el- Hattâb, Zeyd kavminin dininden ayrıldığı için el-Hattâb onu kötülüyor ve ona eziyet ediyordu. Bunun üzerine Zeyd b. Amr da kavminin yapılanlarını normal karşılayanlar hakkında şunları söyledi:

Allah'ım! Ben haram sayıyorum, oralar konaklama yeri değildir.
Benin evim mahallenin tam ortasındadır.
Safâ'nın yanındadır, güneşlik sahibinin yanında değildir.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana rivayet edildiğine göre Resûlullah (s), Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'den şu şekilde bahsetmiştir: "Putları ilk olarak yeren ve bana da onları yasaklayan kişi odur. Bir ara Kâbe'yi tavaf etmeye başlamıştım. Yanımda Zeyd b. Hârise vardı. Sonra Zeyd b. Amr'a uğradım. O zaman Mekke'nin dışında yaşıyordu. Dinini terk ettiği için Kureyşliler ona kılıç çekmişler, o da onlardan ayrılıp

---

[124] Cahiliye döneminde baba öldüğünde en büyük erkek kardeş üvey annesine sahip olur, onu eşleri arasına katabilirdi. Buna nikâhu'l-makt denirdi. Bu olayda büyük oğul Amr b. Nüfeyl'in babasının (Nüfeyl) ölümünden sonra el-Hattâb'ın da annesi olan babasının eşini aldığı ve bu evlilikten Zeyd b. Amr'ın doğduğu anlaşılmaktadır. Bu ailede Amr b. Nüfeyl ile el-Hattâb b. Nüfeyl baba-bir kardeştir. Zeyd b. Amr, Amr b. Nüfeyl'in oğludur. el- Hattâb ise Zeyd b. Amr'ın hem amcası, hem anabir erkek kardeşi olmaktadır. Zeyd'in annesi, hem Amr b. Nüfeyl'in, hem de onun babası olan Nüfeyl'in eşi olmuştur (M).

Mekke'de bir dağın tepesine yerleşmişti. Yanına oturdum. Zeyd b. Hârise'nin taşıdığı torbanın içinde, Mekkelilerin, putları üzerine kestikleri kurbanlardan hazırlanmış biraz et vardı. O zaman ben genç bir delikanlı idim. O yiyeceği Zeyd'e uzattım ve "Ey amca! Bu yiyecekten ye!" dedim. Bana, "Ey kardeşimin oğlu! Belki o, putlarınız adına kestiğiniz şu kurbanlardandır" dedi. Ben, "Evet!" deyince, "Ey kardeşimin oğlu! Eğer sen, Abdülmuttalib'in kızlarına sorsaydın, benim bu çeşit kurbanların etlerini yemediğimi sana söylerlerdi. Benim böyle bir yiyeceğe ihtiyacım yok!" dedi. Sonra putları, onlara tapanları ve onlara kurban kesenleri ayıpladı ve "Bunlar batıl şeylerdir: Ne zarar ve ne de menfaat verirler." dedi veya buna benzer bir şey söyledi."

Resûlullah (s) dedi ki: "Bu durumu bildikten sonra hiçbir puta dokunmadım ve onlar için kurban kesmedim. Sonra da Allah Teâlâ beni peygamberlik şerefiyle şereflendirdi."

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O el-Mes'ûdî'den, o Nüfeyl b. Hişâm'dan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, Resûlullah'a (s) ve onunla birlikte olan Zeyd b. Hârise'ye uğradı. Onu, yemeklerine davet ettiler. Zeyd, "Ey kardeşimin oğlu! Ben putlar adına kesilen kurbanlıklardan yemiyorum." dedi. O günden sonra, Resûlullah'ın (s) putlar adına kesilmiş olan hayvan etlerinden herhangi bir şeyi yediği görülmedi.[125]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Zeyd, İbrahim'in dini Hanîflik'i araştırıp bu konuda doğru bilgi sahibi olmak için Mekke'den çıkmaya kesin olarak karar verdi. Hanımı Safiyye bt. el-Hadramî, her seyahate çıkmaya niyet edişince el-Hattâb b. Nüfeyl'e bu durumu haber verirdi. Nihayet Zeyd, ehl-i kitab içinde İbrahim dinini bilen yetkin bir kişiyi bulmak ve ondan bu dini öğrenmek üzere Şam'a gitti. Oradan Musul'a geçti ve bütün Cezîre bölgesini dolaştı. Sonra tekrar dönüp Şam'a geldi. Orada bir müddet dolaştı. Nihayet el-Belkâ denilen yerdeki kilisenin rahibine geldi. Rivayete göre bu rahip, Hıristiyanlığı en iyi bilen kimseydi. Ona İbrahim'in dini olan Hanîflik'i sordu. Rahip de ona, "Sen öyle bir dini soruyorsun ki, bugün o dini bilen ve sana bu konuda bilgi verebilecek olan herhangi bir kişiyi bulamazsın. O din hakkında bilgi sahibi olanlar yok olup gittiler. Fakat, senin çıktığın topraklardan, İbrahim dini olan Hanîflik'le gelecek olan peygamberin gönderilmesi yakındır. Memleketine geri dön. Şu anda o peygamber, gönderilmiş olmalıdır. Çünkü zaman, onun gönderilme zamanıdır." dedi. Zaten Zeyd, Hıristiyanlık ve Yahudilik hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olmuş ve bu iki dinde de kendisinin razı olacağı bir şey bulamamıştı. Râhip ona bu sözleri söyleyince, Mekke'ye gitmek üzere hemen yola çıktı. "Lahm" topraklarına gelince üzerine saldırdılar ve onu öldürdüler.

---

[125] Bu rivayeti başka bir kaynakta görmedim.

Varaka b. Nevfel, Zeyd'in izinden giden, fakat onun gibi hareket etmeyen bir zattı. Onun öldürüldüğünü duyunca ağlayarak şu şiiri okudu:

Ey İbn Amr! Doğruyu buldun, nimete mazhar oldun,
O kızgın Cehennem tandırından uzaklaştın,
Kendisi gibi Rab olmayan bir Rabbe ibadet etmekle.
Azgınların putlarını tamamen terk ettin.
İnsana mutlaka Rabbinin rahmeti ulaşır,
Yerin altmış vadi altında olsa da.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Muhammed Ca'fer b. ez-Zübeyr veya Muhammed b. Abdurrahman b. Abdullah b. el-Hasayn et-Temîmî şunu anlattı: Ömer b. el-Hattâb ve Sa'îd b. Zeyd, "Ya Resûlullah! Zeyd için istiğfarda bulunalım mı?" diye sordular. Resûlullah (s), "Evet! Onun için istiğfar edin. Çünkü o, tek başına bir ümmet olarak diriltilecektir." buyurdu.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O el-Mes'ûdî'den, o Nüfeyl b. Hişâm'dan, o da babasından şunu rivayet etti: Nüfeyl b. Hişâm'ın dedesi Sa'îd b. Zeyd, babası Zeyd b. Amr hakkında Resûlullah'tan (s) şöyle bir talepte bulundu: "Ya Resûlullah! Senin de bildiğin ve sana ulaşan haberlerden anladığın gibi, babam sana yetişseydi, elbette sana inanırdı. Onun için istiğfarda bulunayım mı?" Resûlullah (s) da ona şöyle dedi: "Evet! Onun için istiğfarda bulun. Çünkü o, kıyamet gününde tek başına bir ümmet olarak gelecektir. İnsanların anlattığına göre o, hak dini arıyordu ve onu ararken öldü."

[Hums'un Telbiyesi]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Allah Teâlâ, Peygamberinin izzet ve şerefini yüceltmeyi, kullarının onun gönderilmesiyle rahmete mazhar olmalarını ve onlara karşı delil ikame etmeyi dilemişti. O zaman Araplar çeşitli ve farklı dinlere inanıyorlardı. Bununla birlikte hepsi de, Kâbe'ye hürmet gösterir, Beyt'i hacceder ve İbrahim'in (a) dininden kalan esaslara sahip çıkarlardı. Onlar kendilerini İbrahim'in dini üzere olduklarını kabul ederlerdi. Ancak Kâbe'yi tavaf ederken farklı şekillerde tavaf ederlerdi.

Kureyş, Kinâne, Huzâ'a kabileleri ile Kureyş'ten türeyen diğer bazı Arap kabileleri Hums sayılıyordu. Onlar haccederken yüksek sesle şöyle telbiye getiriyorlardı: "Senin davetine icabet ediyorum. Senin şerikin yoktur. Ancak senin bir şerikin vardır; sen ona ve onun sahip olduklarına mâliksin." Böylece telbiyelerinde önce Allah'ı birlerler, sonra putlarını O'na ortak koşarlar ve putları O'nun mülkü addederlerdi. Nitekim Allah Teâlâ da Muhammed'e (s) şöyle der: "*Onların çoğu Allah'a ancak ortak koşarak inanırlar.*"[126] Hums'tan olan bu kişiler Harem'den çıkmazlar, Müzdelife'den inip gelmezler, "Biz Harem ehliyiz, oradan çıkmayız." derlerdi. İhrama girdikleri zaman evlerinde oturmazlardı. Mudar'dan olan Necid halkı ise Kâbe'ye giderken telbiye getirirler ve Arafat'ta vakfe yaparlardı.

[Hz. Peygamber'e İlk Vahyin Gelişi]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zührî anlattı. O Urve'den, o da Hz. Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Allah Teâlâ Resûlullah'ın (s) izzet ve şerefini dilediği ve onun vasıtasıyla insanlar için rahmet murad ettiği zaman, onda peygamberlik alameti olarak görülen ilk şey, rüyada gördüğü her şeyin aynen sabah aydınlığı gibi apaçık gerçek olmasıydı. Resûlullah (s), Allah'ın dilediği kadar bu hal üzere kaldı. Daha sonra Allah ona yalnızlığı sevdirdi. Yalnızlığı o kadar çok seviyordu ki, ona yalnız kalmaktan daha sevimli gelen başka hiçbir şey yoktu.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdülmelik b. Abdullah b. Ebû Süfyân b. el-Alâ b. Câriye es-Sekafî anlattı. (O, hafızası iyi olan birisiydi.) O da ilim sahibi bir zattan şunu rivayet etti: Allah, Resûlullah'ın (s), izzet ve şerefini arttırmak istediği zaman, onun peygamberliğine işaret olmak üzere, yanından geçtiği her taş ve ağaç, kendisine selam veriyor; Resûlullah (s) da onların selamını duyuyordu. Resûlullah (s), arkasına, sağına ve soluna döndükçe, onu, "es-Selâmü aleyke

---

[126] Yûsuf, 12/106.

Ya Resûlullah!" diyerek peygamber selamıyla selamlayan ağaçları ve taşları görüyordu. Resûlullah (s), her sene bir ay Hira dağına çıkar, orada ibadet ederdi. Cahiliye döneminde, hac için Mekke'ye gelen fakirleri ve miskinleri doyurma işi Kureyş tarafından bir ibadet telakkî ediliyordu. Resûlullah (s) Hira'daki ibadetini tamamlayıp oradan ayrıldıktan sonra doğruca Kâbe'ye gelir, onu tavaf eder, sonra evine giderdi. Kâbe'yi tavaf etmeden evine gitmezdi.

Resûlullah'ı (s) peygamber olarak gönderdiği sene de Allah Teâlâ, Peygamberini şereflendirmek istedi. O ay Ramazan ayıydı. Resûlullah (s) yine her zaman olduğu gibi, itikafa çekilmek üzere çıktı. Beraberinde ailesini de götürdü. Allah Teâlâ, ona peygamberlik ihsan etmek suretiyle şerefini yücelttiği ve onu göndermek suretiyle kullarına merhamet ettiği gece, Cibrîl (a) ona Allah'ın emrini getirdi. Bu geceyi Resûlullah (s) şöyle anlatıyor: O bana uyurken geldi ve "Oku!" dedi. Ben "Okuma bilmem." dedim. Beni öyle bir sıktı ki, neredeyse öleceğimi sandım. Sonra beni bıraktı ve tekrar, "Oku!" dedi. Ben yine, "Okuma bilmem." dedim. Cibrîl, yine beni önceki gibi sıktı ve tekrar, "Oku!" dedi. Ben yine, "Okuma bilmem." dedim. Bu sözü bir daha benzeri bir tekliften kurtulmak için söylemiştim. Bana yaptığını tekrar yapmasın diye bunu hafif sesle söyledim. Sonra bana "*Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku! Senin Rabbin en cömert olandır. O, kalemle yazmayı öğretendir, insana bilmediğini öğretendir.*"[127] dedi ve oradan ayrılıp gitti. Uykumdan uyandım. Sanki kalbimde bir kitap şekillenmişti. Allah'ın yarattıkları içinde, bir şair ya da bir mecnuna[128] kızdığım kadar hiç kimseye kızmam. Sonra kendi kendime "Yoksa ben bir şair veya mecnun muyum? Kureyş, asla benimle konuşmaz. En iyisi, dağın yüksek bir yerine çıkayım, kendimi oradan atıp öldüreyim. İşte o zaman yaşadığım sıkıntıdan kurtulurum." dedim. Bundan başka şey düşünmeksizin yola koyuldum. Tam bunu yapmak üzereydim ki, gökten birisinin şöyle seslendiğini duydum: "Ya Muhammed! Sen Allah'ın peygamberisin, ben de Cibrîl'im!" Yukarıya bakmak için başımı göğe doğru kaldırdım. Bir de baktım ki, Cibrîl bir adam suretinde bulunuyor. İki ayağını semanın ufkuna koymuş şöyle diyordu: "Ya Muhammed! Sen Allah'ın peygamberisin, ben de Cibrîl'im." Durup ona bakmaya çalıştım. Dikkatimi tamamen ona vermiş, başka bir şey yapamıyordum. Ne bir adım ileri, ne bir adım geri gidebiliyordum. Yüzümü göğün hangi tarafına çevirsem onu görüyordum. Hadîce beni aramaya birisini gönderinceye kadar, ileri-geri gitmeden öylece kaldım. Beni arayanlar dönüp Mekke'ye gittiler. Gündüzün sonuna kadar ben bu halde kaldım. Sonra Cibrîl (a) ayrılıp gitti. Ben de evime döndüm. Hadîce'nin yanına geldim. Bitişik bir şekilde yanında oturdum. Hadîce bana, "Ya Ebü'l-Kâsım! Neredeydin? Allah'a yemin olsun ki, seni aramak için adamlarımı gönderdim. Onlar gittiler, fakat seni bulamadan Mekke'ye geri döndüler." diye sordu. "Herhalde ben, ya bir şair yahut bir mecnunum." diye karşılık verdim. Bunun üzerine Hadîce bana şöyle dedi: "Bundan Allah'a sığınırım ey Ebü'l-Kâsım! Allah Teâlâ, senin doğru sözlülüğünü, güvenilirliğini, güzel ahlak sahibi olduğunu, insanlara iyi ve güzel muamele ettiğini, akrabalarınla sıla-i rahim yaptığını bildiği halde, O sana böyle bir şey yapmaz. Ama bu hal nedir, ey amca oğlu? Herhalde sen, ya bir şey gördün, ya da duydun." Sonra ben olanları ona anlattım. Bunun üzerine Hadîce, "Seni müjdelerim, ey amca oğlu! Mutmain olasın. Ve kalbini teskin edeyim ki, kendisine yemin ettiğin zata yemin olsun ki, ben senin bu ümmetin peygamberi olacağını umuyorum." dedi. Sonra kalktı, elbiselerini giydi, Varaka b. Nevfel'e gitti.

---

[127] el-Alak, 96/1-5.

[128] Cin musallat olmuş, cinli (E).

Varaka, onun amcasının oğluydu. Kitap okumuş, Hıristiyan olmuş, Tevrat ve İncil'i dinlemişti. Hadîce ona, Resûlullah'ın (s) gördüğü, işittiği ve kendisine anlattığı şeyleri anlattı. Varaka ona dedi ki: "Kuddûs, Kuddûs! Varaka'nın nefsi kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, ey Hadîce! Eğer doğru söylüyorsan, şüphesiz o, bu ümmetin peygamberidir. Ona gelen, Musa'ya (a) gelen Nâmûs-u Ekber'dir. Ona söyle, güçlü ve azimli olsun." Hadîce, Resûlullah'ın (s) yanına döndü. Ona Varaka'nın söylediklerini aktardı. Varaka'nın bu sözleri, Resûlullah'ın (s) kendisine gelen şey hakkındaki bazı düşüncelerini yok etmesini kolaylaştırdı.

Resûlullah (s), itikafını yapıp bitirdikten sonra her zaman yaptığı gibi Kâbe'ye geldi ve onu tavaf etmeye başladı. Tavaf ederken Varaka'yla karşılaştı. Varaka ona, "Ey kardeşimin oğlu! Bana gördüğün ve duyduğun şeyleri anlat." dedi. Resûlullah (s) da, ona başından geçenleri anlattı. Bunun üzerine Varaka, "Varaka'nın nefsi kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, sana gelen, Musa'ya (a) gelen Nâmûs-u Ekber'dir. Şüphesiz sen, bu ümmetin peygamberisin. Elbette eziyete maruz kalacaksın, yalanlanacaksın, seninle savaşacaklar ve yardıma da mazhar olacaksın. Şayet ben, o günlere yetişirsem, Allah biliyor ya, mutlaka sana yardım ederim." dedi, ona yaklaştı, başından öptü. Sonra Resûlullah (s) evine döndü. Allah Teâlâ, Varaka'nın sözleriyle onun güç ve kararlılığını arttırdı, içinde bulunduğu bazı endişeleri hafifletti.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Kurre b. Hâlid'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ebû Recâ el-Utâridî anlattı; dedi ki: Muhammed'e (s) inen ilk sure "*Yaratan Rabbinin adıyla oku!*"dur.[129]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Rivayete göre, Varaka

---

[129] el-Alak, 96/1 (Sadece bu ayeti değil, Alak Sûresi'ni kastediyor (M).)

b. Nevfel b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay, Hadîce kendisine Resûlullah'ın (s) durumuyla ilgili olarak anlattığı şeyler hakkında şöyle dedi:

Ey Hadîce! Bize söylediklerin gerçek ise
Bilesin ki, Ahmed bir peygamberdir.
Ona gelen Cibrîl'dir, Mikâîl de onlarla birlikteydi.
Allah'tan, kalbe ferahlık veren bir vahiyle gelir.
Ona tabi olan, günahlarından tövbe edip kurtulan kişi gibi kurtuluşa erer.
Kibirli, azgın ve sapık olup da ona tabi olmayan ise zorluk içine düşer.
İki fırka var: Birisi Onun Cennet'indedir,
Diğer grup ise Cehennem'in çeşitli mekanlarında zincire vurulur.
Orada Veyl'e çağrıldıkları zaman, peş peşe kamçılar vurulur,
Üstlerine başlarına...
Rüzgarların onun emriyle estiği Zat her şeyden münezzehtir.
O, gündüzleri onun istediğini yapan Zattır.
O, Arş'ı, bütün göklerin üstünde olan Zattır.
Ve O'nun mahlukatı hakkında verdiği hükümler değişmez.

Bu konuda Varaka şunları da söyledi:

Şu insanlar, zamanı ve kaderi değiştirmek için uğraşıp duruyorlar.
Halbuki bir konuda Allah'ın verdiği hükmü değiştirecek kimse yoktur.
Hadîce beni gerçekleri kendisine söylemem için çağırıyor.
Onun gaybın gizli gerçekleri hakkında bir bilgisi yoktur.
Muhammed'le ilgili gaybî gerçekleri sorup kendisine bilgi vermem için bana geldi,
Benim görüp de insanların sonradan muttali olacağı gerçekleri.
Bana öyle bir şey anlattı ki, böyle bir şeyi işitmiştim,
Eski zaman ve asırlara ait olmak üzere.
Ahmed kendisine (Varaka'ya) gelmiş ve ona haber vermişti,

Cibrîl'in kendisine "Sen insanlığa gönderilmiş bir peygambersin" dediğini.
Onun geleceğini umduğu kimseye (Hadîce'ye) dedim:
"Senin ilâhın var; hayır um, hayır bekle.
Onu bize gönder; ta ki kendisine soralım,
Uykuda ve uyanıkken neler gördüğünü."
O zât (Hz. Peygamber) bize geldiği zaman, hayret edilecek şeyler söyledi,
Derisi ürperiyor, saçı diken diken oluyordu.
Şüphesiz ben Allah'ın "Emîn"ini gördüm; karşıma çıkmıştı,
En mükemmel bir şekil ve güzellikte.
Sonra o çekip gitti ve içimi bir korku kapladı,
Çevremdeki ağaçların ona selam vermesinden dolayı.
Ben sadece kanaatimi söyledim, o beni tasdik eder mi?
Bilmiyorum;
O peygamber olarak gönderilecek ve kendisine vahyolunan şeyi okuyacak.
Sana yardım edeceğim, eğer kafirlere karşı ilan edersen,
Cihadı...Başa kakmadan ve seni üzmeden.

[Hz. Peygamber'le İlgili Bazı Konular]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Bükeyr anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdullah b. Ebû Bekr anlattı. O da Ebû Ca'fer'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'a (s) Mekke'de zaman zaman göz değmesi isabet ederdi. Bu durum kendisine vahiy gelmeden önceydi. Hadîce bt. Huveylid de onu Mekke'de yaşlı bir kadına götürür, ona rukye[130] yaptırırdı. Kur'ân kendisine nazil olmaya başladığı zaman da, daha önce olduğu gibi, yine ona göz değdi. Hadîce kendisine, "Ya Resûlullah! Seni yine o yaşlı kadına götürüp rukye yaptırayım mı?" deyince, Resûlullah (s), "Şimdi gerek yok." buyurdu.

---

[130] Okuyup üfleyerek şifa dilemeye rukye denir (M).

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o babasından, o da Resûlullah'tan (s) şöyle dediğini rivayet etti: "Koyun gütmemiş hiçbir peygamber yoktur." Ona, "Siz de koyun güttünüz mü?" diye sorulunca, "Ben de." şeklinde cevap verdi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Yunus b. Amr'dan, o babasından, o da Ubeyde en-Nasrî'den şöyle dediğini rivayet etti: Deve çobanlarıyla koyun çobanları Resûlullah'ın (s) yanıbaşında, birbirleriyle atıştılar. Bu atışmada deve çobanları, koyun çobanlarını mağlup ettiler ve "Ey koyun çobanları! Siz ne oluyorsunuz? Siz korucu musunuz, yoksa avcı mısınız?" dediler. Resûlullah (s) da orada oturuyordu. Şöyle buyurdu: "Musa (a), bir koyun çobanıyken peygamber olarak gönderildi. Davud (a) da koyun çobanı iken peygamber gönderildi. Ben de ailemin koyunlarına çobanlık yaparken peygamber olarak gönderildim." Böylece Resûlullah (s) onlara üstünlük sağladı.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Ubeydullah b. Uteybe el-Ayzî'den,[131] o Vehb b. Ka'b b. Abdullah b. Sü'r el-Ezdî'den, o da Selmân el-Fârisî'den şunu rivayet etti: Selmân Resûlullah'a (s), "Ya Resûlullah! Her peygamberin bir vasîsi ve iki de torunu olmuştur: Senin vasîn ve torunların kimler?" diye sordu. Resûlullah (s) sustu ve hiçbir şey demedi. Selman "Vâh, vâh!" diye söylenerek geri dönüyordu. Karşısına çıkan Müslümanlar da ona, "Selmânü'l-Hayr! Senin neyin var?" diye sordular. O da, "Resûlullah'a (s) bir şey sordum, bana cevap vermedi; bana kızmış olacağından korktum." diye cevap verdi. Öğle namazını kıldıktan sonra Resûlullah (s) Selmân'a, "Yaklaş ey Selmân!" dedi. Selmân, "Allah'ın ve Resûlü'nün gazabından Allah'a sığınırım." diyerek Resûlullah'ın (s) yanına gitti. Resûlullah, "Bana, hakkında vahiy gelmeyen bir şey sormuştun, (onun için cevap veremedim). Şimdi vahiy geldi: Şüphesiz Allah dört bin peygamber gönderdi. Bunların dört bin vasîsi ve sekiz bin de torunu vardı. Nefsim yed-i kudretinde olana yemin olsun ki: Ben peygamberlerin en hayırlısıyım, benim vasîm, vasîlerin en hayırlısıdır, benim torunlarım da torunların en hayırlısıdır." dedi.

---

[131] Hamidullah tahkikinde "el-Abdî" şeklinde kaydedilmiştir (E).

* * *

İkinci bölümün sonu. İnşaallah bu bölümü üçüncü bölüm takip edecektir: Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Sonra Allah (c), Hz. Muhammed'i (s) âlemlere ve bütün insanlara rahmet olarak gönderdi.

Bütün hamd ü senâlar bunları hakkıyla hakeden Allah'a mahsustur. O'nun sâlatı (rahmeti) peygamberlerin seyyidi Muhammed ve onun iyi, güzel ve temiz olan âli üzerine olsun. Allah'ım! Ona çok çok huzur ve güven (selâm) ver. Allah bize kâfidir. O ne güzel vekildir.

Üçüncü Bölüm

Yunus b. Bükeyr'in Muhammed b. İshâk'tan olan rivayeti

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...
Allah'a tevekkül ettim.

[Hz. Muhammed'in Peygamberliği]

Kendisine okunmak suretiyle bize eş-Şeyh Ebü'l-Hüseyin Ahmed b. Muhammed b. en-Nakûr el-Bezzâz rivayet etti. Ben de okunan rivayetleri işitiyordum. Ebü'l-Hüseyin dedi ki: Bize Ebû Tâhir Muhammed b. Abdurrahman el-Muhlis haber verdi; dedi ki: Ebü'l-Hüseyin'e rivayetleri okuyan Rıdvân b. Ahmed idi; ben de okunanları işitiyordum. Rıdvân dedi ki: Bize Ebû Amr Ahmed b. Abdülcebbâr el-Utâridî anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Dükeyn anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Allah (c), Hz. Muhammed'i (s) âlemlere ve bütün insanlara rahmet olarak gönderdi. Allah (c), ondan önce gönderdiği bütün peygamberlerden, kendisine inanıp onu tasdik edeceklerine, kendisine muhalefet edenlere karşı ona yardım edeceklerine ve bu hususu, kendilerine inanan ve tasdik edenlere de ileteceklerine dair söz aldı. Onlar da kendilerine yüklenen bu sorumluluğu ümmetlerine ilettiler. Allah Teâlâ bu konuda şöyle buyuruyor:

"Hani Allah, peygamberlerden, 'Ben size Kitap ve hikmet verdikten sonra nezdinizdekileri tasdik eden bir peygamber geldiğinde ona mutlaka inanıp yardım edeceksiniz' diye söz almış, 'Kabul ettiniz ve bu ahdimi yüklendiniz mi?' dediğinde, 'Kabul ettik' cevabını vermişler, bunun üzerine Allah, 'O halde şahit olun; ben de sizinle birlikte şahitlik edenlerdenim' buyurmuştu."[132]

Böylece Allah, bütün peygamberlerden kendisine inanıp onu tasdik edeceklerine, kendisine muhalefet edenlere karşı ona yardım edeceklerine dair söz aldı. Onlar da kendilerine inanan ve kendilerini tasdik eden her iki kitap ehline (Yahudi ve Hıristiyanlara), bu gerçeği duyurdular. Allah da, Kâbe'nin yeniden inşâ edilişinden beş yıl sonra Resûlullah'ı (s) peygamber olarak gönderdi. Resûlullah (s), o zaman kırk yaşındaydı.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Kur'ân, Resûlullah'a (s) Ramazan ayı içinde indirilmeye başlandı. Allah Teâlâ bu konuda şöyle buyuruyor:

"Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur'ân'm indirildiği aydır. Öyle ise sizden Ramazan ayını idrak edenler onda oruç tutsun. Kim o anda hasta veya yolcu olursa (tutamadığı günler sayısınca) başka günlerde kaza etsin. Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez. Bütün bunlar, sayıyı tamamlamanız ve size doğru yolu göstermesine karşılık, Allah'ı tâzim etmeniz, şükretmeniz içindir."[133]

"Biz onu (Kur'ân'ı) Kadir Gecesi'nde indirdik. Kadir Gecesi'nin ne olduğunu sen bilir misin? Kadir Gecesi bin aydan hayırlı-

---

[132] Âl-i İmrân, 3/81.

[133] el-Bakara, 2/185.

dır. O gecede, Rablerinin izniyle melekler ve Ruh (Cibrîl), her iş için iner dururlar. O gece, esenlik doludur. Ta fecrin doğuşuna kadar."[134]

"Hâ, Mîm. Apaçık olan Kitab'a yemin olsun ki, biz onu (Kur'ân'ı) mübarek bir gecede (Kadir Gecesi'nde) indirdik. Kuşkusuz biz uyarıcıyızdır."[135]

"Eğer Allah'a ve hak ile bâtılın ayrıldığı gün, iki ordunun birbiri ile karşılaştığı gün kulumuza indirdiğimize inanmışsanız, bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah'a, Resûlü'ne, onun akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolcuya aittir. Allah her şeye hakkıyla kadirdir."[136]

Âyette sözü edilen karşılaşma, Resûlullah (s) ile müşriklerin Bedir'deki karşılaşmasıdır.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali b. el-Hüseyin'in bana rivayet ettiğine göre Bedir Savaşı'nda Resûlullah (s) müşriklerle, Ramazan ayının on yedisine rastlayan Cuma sabahı karşılaştı.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Esbât b. Nasr'dan, o da İsmail b. Abdurrahman'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bedir Savaşı, Ramazan'ın on yedisine rastlayan Cuma günü meydana geldi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da Kurre b. Hâlid'den şöyle dediğini rivayet etti: Abdurrahman b. el-Kâsım'a Kadir gecesinin ne zaman olduğunu sordum. O da bana, Zeyd b. Sâbit'in on yedinci geceye değer verdiğini ve onun, "Bu gece Bedir Savaşı'nın olduğu gündür." dediğini söyledi.

---

[134] el-Kadr, 97/1-5.

[135] ed-Duhân, 44-1-3.

[136] el-Enfâl, 9/41.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da Büsr b. Ebû Hafs el-Kindî ed-Dımaşkî'den şöyle dediğini rivayet etti: Mekhûl bize Resûlullah'm (s) Bilâl'e şöyle dediğini rivayet etti: "Dikkatli ol! Sakın Pazartesi günü oruç tutmayı ihmal etmeyesin. Çünkü ben Pazartesi günü doğdum, bana ilk vahiy Pazartesi günü geldi, Pazartesi günü hicret ettim ve Pazartesi günü öleceğim."

Bize Ahmed b. Abdülcebbâr anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Fudayl anlattı. O Âsım b. Küleyb'ten, o babasından, o da Abdullah b. Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bir ara Ömer b. el-Hattâb'ın (r) yanındaydım. Yanında arkadaşları da vardı. Onlara dedi ki: "Resûlullah'm (s) Kadir gecesi hakkındaki, 'Onu, son onun tek rakamlı gecelerinde arayın.' sözü hakkında ne dersiniz? Size göre o hangi gecedir?" Bazısı, "21. gecedir.", bazısı "23. gecedir." bazısı "25. gecedir.", bazısı da "27. gecedir." dediler. Ben sükût etmeye devam ediyordum. Sonra bana, "Sen niye konuşmuyorsun?" diye sordu. Ben de ona, "Başkaları sözlerini bitirinceye kadar bana konuşmamamı emretmiştiniz." diye cevap verdim. Ömer bana "Ben seni, konuşman için haber verip buraya getirttim." deyince, "Allah'ın yedi sayısını zikrettiğini gördüm ve Allah Teâlâ'nın *'Allah, yedi kat göğü ve yerden bir o kadarını yaratandır.'*[137] ayetini okudum. İnsanı yediden, arzın nebatâtını da yediden yarattı." dedim. Bunun üzerine Ömer dedi ki: "Söylediğin bu şeyler, benim de bildiğim şeylerdir. Bana bilmediğim şeyleri söyle." dedi ve "Arzın nebatâtını yediden yarattı." sözünün anlamı ne?" diye sordu. Ben de, "Allah Teâlâ, *'Sonra toprağı (nebat bitsin diye) göz göz yardık da oradan ekinler, üzüm bağları, sebzeler, hurma ağaçları, iri ve sık ağaçlı bahçeler, meyveler ve çayırlar bitirdik.'*[138] buyuruyor. Âyette geçen 'el-Ebb" kelimesi, insanların yemeyip, deve, sığır, koyun, keçi gibi hayvanların yediği bitkilerdir." dedim. Bunun üzerine Ömer arkadaşlarına şöyle dedi: "Şu başının işleri toplanmamış (henüz delikanlı) çocuğun söylediğini söyleyemediniz. Allah'a yemin olsun ki, ben de onun dediği görüşteyim."

---

[137] et-Talâk, 65/12.

[138] Abese, 80/26-31.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'a (s) vahiy tamamlandı. O, Allah'a iman ve kendisine geleni tasdik etmekten hiçbir zaman ayrılmadı. Kendisine vahyolunanları tam olarak kabul etti. İnsanların hoşnutluğu veya hoşnutsuzluğu olsun, bu yolda Allah'ın yüklediği her şeye katlandı. Peygamberlik vazifesinin öyle ağır yükleri ve zorlukları vardır ki, onları ancak Allah'ın yardımı ve tevfikiyle kuvvet ve azim sahibi olan peygamberler yüklenebilirler. İnsanlar tarafından gelecek olan bu yükleri ancak onlar taşıyabilirler ve Allah'ın onlar üzerine yüklediği zorluklara ancak onlar tahammül edebilirler.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Rebî'a b. Ebû Abdurrahman anlattı; dedi ki: Mina mescidinde Vehb b. Münebbih'in kendisine Yunus'tan (a) bahsettiğini ve onun hakkında şöyle dediğini rivayet etti: Yunus (a) sâlih bir kuldu. Onun fıtratında biraz darlık vardı. Üzerine peygamberlik yükleri yüklendiği zaman (ki peygamberliğin bazı ağır yükleri vardır), ağır yük altında yedi yaşındaki develerin çökmesi gibi, o da bu yüklerin altında ezildi. Sonra Allah ondan bu yükleri attı, o da bunlardan kaçarak çekip gitti.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Hz. Hadîce, Allah'a ve Resûlü'ne inanan ve Resûl'ün getirdiğini tasdik eden ilk kişi idi. Allah, böylece Resûlullah'ın (s) yükünü hafifletti. Resûlullah (s), kendisini reddetmek ve yalanlamak gibi kendisinin hoşlanmadığı bir şey duyduğunda bu, onu çok üzerdi. Ancak, Resûlullah (s), Hz. Hadîce'nin yanına geri dönünce, Allah (c) onu feraha çıkartıyordu. Hadîce, onu düşüncelerinde takviye ediyor, üzüntüsünü hafifletiyor, onu tasdik ediyor, insanların işini ona kolaylaştırıyordu. Allah rahmet etsin.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana ez-Zührî anlattı. O Urve'den, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Allah (c), Resûlullah'ın (s) şerefini ve onunla kullarına rahmetini murat ettiği zaman, peygamberliğinin ilk başlangıcında şu oluyordu: Resûlullah (s) rüyasında ne görse kesinlikle sabah aydınlığı gibi apaçık bir şekilde çıkardı. Bu iş, Allah'ın dilediği kadar devam etti. Kendisine yalnızlık sevdirildi. Öyle ki, onun için yalnız kalmaktan daha sevimli hiçbir şey yoktu.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Yunus b. Amr'dan, o da Ebû Meysere Amr b. Şürahbîl'den şunu rivayet etti: Resûlullah (s) Hadîce'ye, "Yalnız kaldığım zaman bir ses işitiyorum. Allah'a yemin olsun ki, bunun (kötü) bir şeye işaret olmasından korkuyorum." dedi. Hadîce, "Allah korusun! Allah sana böyle bir şey yapmaz. Allah'a yemin olsun ki sen, emaneti yerine getirir, sıla-i rahim yapar ve doğru söz söylersin." karşılığını verdi. Bir gün Ebû Bekr, Resûlullah (s) evde yokken onun evine gelmişti. Hadîce ona, Hz. Peygamber'in kendisine anlattığı şeyleri anlattı ve "Ey Atîk! Muhammed'le birlikte Varaka'ya git." dedi. Resûlullah (s) eve gelince, Ebû Bekr, onun elinden tutup, "Haydi, birlikte Varaka'ya gidelim." dedi. Resûlullah (s) Ebû Bekr'e, "Olanları sana kim haber verdi?" diye sorunca, Ebû Bekr de "Hadîce!" diye cevap verdi. Birlikte Varaka'ya gittiler. Ona durumu anlattılar. Resûlullah (s), Varaka'ya olanları şöyle anlattı: "Yalnız kaldığım zaman, arkamdan, 'Ya Muhammed! Ya Muhammed!' diye bir ses işitiyorum. Ben de o zaman bulunduğum yerden kaçarak uzaklaşıyorum." Varaka dedi ki: "Bundan sonra böyle yapma! Sana bir ses geldiği zaman, ne dediğini iyice duyabilmen için yerinde dur. Sonra bana gel ve olanları haber ver." Resûlullah (s) yine yalnız kaldığında Cibrîl kendisine şöyle dedi: "Ya Muhammed! De ki: *Bismillâhirrahmânirrahîm [Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla...] Hamd (övme ve övülme), âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur. O, rahmândır ve rahîmdir. Ceza gününün mâlikidir. (Rabbimiz!) Ancak sana kulluk ederiz ve senden yardım dileriz. Bize doğru yolu göster. Kendilerine lütuf ve ikramda bulunduğun kimselerin yolunu; gazaba uğramışların ve sapmışların yolunu değil!"* [139]

Cibrîl, '*Vele'd-dâllîn'e gelince Resûlullah'a dedi ki: 'Lâ-ilâhe illâllah!' de." Bu sesleniştten sonra Resûlullah (s) Varaka'ya geldi ve ona olanları anlattı. Varaka ona, "Müjdelerim! Müjdelerim! Ve şehadet ederim ki sen, Meryem oğlunun müjdelediği zatsın. Sen, Musa'nın karşılaştığı Nâmus-u Ekber'in aynısıyla karşı karşıyasın. Sen, Allah tarafından gönderilmiş* bir peygambersin. Bugünden sonra sen cihad etmekle emrolunacaksın. Şayet o günlere yetişirsem, seninle beraber mutlaka ben de cihad ederim." dedi. Varaka vefat edince, Resûlullah (s), "O papazı Cennette gördüm; üzerinde ipekten elbiseler vardı. Çünkü o -Varaka'ya kastediyor-, bana iman etti ve beni tasdik etti." buyurdu.

Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Varaka'nın bir erkek kardeşi, ona düşüncesizce bir şeyler söylemişti. Hatta Varaka'yı elleriyle tutup iyice sarsmış ve ona küfretmişti. Bu olay, Resûlullah'a (s) ulaşınca Varaka'nın erkek kardeşine, "Biliyor musun? Ben, Varaka'nın bir veya iki Cenneti olduğunu gördüm." dedi ve ona küfretmesini yasakladı.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana ez-Zübeyr'in mevlâsı İbn Ebû Hakîm anlattı. O da Hadîce bt. Huveylid'den şunu rivayet etti: Allah, Resûlullah'ı (s) peygamberlikle şereflendirdiği ve Hadîce de bu konuda onu cesur ve sağlam durmaya teşvik ettiği zaman "Ey amca oğlu! Şu sana gelmekte olan arkadaşın tekrar sana geldiğinde onun geldiğini bana haber verir misin?" diye sordu. Resûlullah (s), "Evet!" diye cevap verdi. Resûlullah (s), bir gün Hadîce'nin yanındayken Cibrîl aniden geliverdi. Resûlullah (s) onu gördü ve "Ey Hadîce! İşte bu, bana gelen Cibrîl'dir" dedi. Hadîce "Şu anda onu görüyor musun?" diye sordu. Resûlullah (s), "Evet!" diye cevap verdi. Hadîce Resûlullah'a, "Sol tarafıma otur." dedi. Resûlullah, Hadîce'nin sol tarafına oturunca Hadîce, "Şimdi onu görüyor musun?" diye sordu. Peygamber yine "Evet!" dedi. Sonra Hadîce Resûlullah'a, "Sağ tarafıma otur." dedi. Resûlullah, dönüp Hadîce'nin sağ tarafına oturdu. Hadîce, "Şimdi onu görüyor musun?" diye sordu. Resûlullah yine "Evet!" dedi. Bu kez Hadîce, Resûlullah'a "Dön ve kucağıma otur." dedi. Resûlullah (s) da dönüp Hadîce'nin kucağına oturdu. Hadîce yine, "Şimdi onu görüyor musun?" diye sordu. Resûlullah yine "Evet!" diye cevap verdi. Bunun üzerine Hadîce başörtüsünü çıkarıp attı. O sırada Resûlullah (s) hala kucağında oturuyordu. Hadîce, " Şimdi onu görüyor musun?" diye tekrar sordu. Resûlullah (s) bu kez "Hayır!" diye cevap verdi. Bunun üzerine Hadîce, "Ey amca oğlu! Bu, şeytan değil. Bu kesinlikle bir melek! Cesur ve sağlam dur. Sevinçli ol." dedi. Sonra da Hadîce, ona inandı ve getirdiği şeyin hak olduğuna şehadet etti.

---

[139] el-Fâtiha, 1-7.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ben bu rivayeti Abdullah b. el-Hasan ile konuştum. Bana dedi ki: Bu hadisi Fâtıma bt. el-Hüseyin'den dinledim. O da bunu bana Hadîce'den rivayet etti. Fâtıma'nın şöyle dediğini işittim: Hadîce, Resûlullah'ı (s) elbisesinin içine alınca Cibrîl (a) kaybolup gitti.

Bize Yunus anlattı. O Zekeriyyâ b. Ebû Zâide'den, o da Âmir eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'a (s) "Ne zaman peygamber olarak gönderildin?" diye sorulunca, "Âdem'in yaratılması ve ona ruh üflenmesi arasında." şeklinde cevap verdi.

Bize Yunus anlattı. O İbrahim b. İsmail b. Mücemmi el-Ensârî'den, o bir adamdan, o da Sa'îd b. el-Müseyyeb'ten şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'a (s) vahiy, kırk üç yaşındayken geldi. Bundan sonra Resûlullah (s) on sene Mekke'de, on sene de Medine'de ikamet etti.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'a (s) vahiy, kırk yaşındayken geldi. Bundan sonra Mekke'de on üç, Medine'de on sene ikamet etti.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'a (s), peygamberliğinde ve emrolunduğu şeyleri tebliğ etmede Allah için sabır göstermesi emrolundu.

Bize Yunus anlattı. O İsa b. Abdullah et-Temîmî'den, o er-Rebî b. Enes'ten, o da Ebü'l-Âliye'den şöyle dediğini rivayet etti: *"O halde (Resûlüm), peygamberlerden azim sahibi olanların (ûlü'l-azm) sabrettiği gibi sen de sabret."*[140] ayetinde söz edilen ûlü'l-azm peygamberler Nûh, Hûd ve İbrahim'dir. Resûlullah'a (s), bunların sabrettiği gibi sabretmesi emrolundu. Bunlar üç kişiydiler; Resûlullah (s) dördüncüleri oldu. Nûh kavmine, *"Ey kavmim! Eğer benim aranızda durmam ve Allah'ın ayetlerini hatırlatmam size ağır geldi ise, (bilin ki) ben yalnız Allah'a güvenip dayanırım. Siz de ortaklarınızla beraber toplanıp yapacağınızı kararlaştırın. Bundan sonra (vereceğiniz) hükmü, bana uygulayın ve bana mühlet*

---

[140] el-Ahkâf, 46/35.

de vermeyin."[141] dedi ve onlardan ayrıldığını açıkladı. Kavmi, Hûd'a dedi ki:

"Biz, 'Tanrılarımızdan biri seni fenâ çarpmış!' demekten başka bir söz söylemeyiz! (Hûd da) dedi ki: 'Ben Allah'ı şahit tutuyorum; siz de şahit tutun ki ben sizin ortak koştuklarınızdan uzağım."[142]

Hûd da onlardan ayrıldığını açıkladı. Allah Teâlâ, İbrâhim (a) ve beraberindekiler hakkında şöyle buyuruyor:

"İbrahim'de ve onunla beraber olanlarda, sizin için gerçekten güzel bir örnek vardır. Onlar kavimlerine demişlerdi ki: 'Biz sizden ve Allah'ı bırakıp taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Sizi bir tek Allah'a inanıncaya kadar, sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve öfke belirmiştir.' Şu kadar var ki, İbrahim babasına 'Andolsun senin için mağfiret dileyeceğim. Fakat Allah'tan sana gelecek herhangi bir şeyi önlemeye gücüm yetmez' demişti. (O müminler de şöyle dediler:) Rabbimiz! Ancak sana dayandık, sana yöneldik. Dönüş de ancak sanadır."[143]

İbrâhim de onlardan ayrıldığını açıkladı. Muhammed (s) de müşriklere, *"Allah'ın dışında taptığınız şeylere tapmak bana yasak edildi."*[144] dedi ve bu ayeti müşriklere karşı okumak üzere Kâbe'nin yanına gitti. Muhammed (s) de onlardan ayrıldığını açıkladı.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Sonra Peygamber'e (s) gelen vahiy bir müddet kesildi. Bu durum, ona güç geldi ve onu üzdü. Bu durumdan oldukça sıkıldığı için kendi kendine, "Rabbimin bana buğzedip beni terk etmesinden korkuyorum." dedi. Bunun üzerine Cibrîl, *"Ve'd-duhâ" suresini*

---

[141] Yûnus, 10/71.
[142] Hûd, 11/54.
[143] el-Mümtehıne, 60/4.
[144] el-En'âm, 6/56.

getirdi. Allah bu surede kendisi için kuşluk vaktine yemin ediyor ve "Rabbin seni terketmedi ve sana buğzetmedi."[145] buyurmakla peygamberine ikramda bulunuyordu. Bu surede Allah Teâla şöyle buyurdu:

"And olsun kuşluk vaktine. Karanlığı çöküp de sükûn bulduğu zaman geceye. Rabbin seni terk etmedi ve buğz etmedi."[146]

"Vemâ kalâ" "Seni sevdiğinden beri sana buğzetmedi" anlamına gelir. "Ahiret senin için dünyadan daha hayırlıdır."[147] Yani bana döndüğün zaman sahip olacağın şey, sana dünyada peşin olarak verdiğim ikramdan daha hayırlıdır. *"Rabbin sana ileride verecek de hoşnut olacaksın."*[148] Dünyada fetih, ahirette sevap. *"O, seni yetim bir halde bulup barındırmadı mı? Seni şaşırmış bulup da yol göstermedi mi? Seni yoksul bulup zengin kılmadı mı?"*[149] Allah önce dünyada iken ona yaptığı ikramları bildiriyor; O yetimdi, yoksuldu ve şaşırmıştı. Allah rahmetiyle onu bütün bunlardan kurtardı. *"Öyleyse, yetime gelince, sakın ona zulmetme. Dilenciyi de azarlama."*[150] Yani, Allah'ın kullarından zayıf olanlarına karşı, gaddar, kibirli, çirkin sözlü ve taş yürekli olma. *"Ama Rabbinin nimetini minnet ve şükranla anlat."*[151] Yani, Allah'tan sana gelen ikramı ve peygamberlik nimetini anlat, bunları hatırla ve insanları bunlara davet et. Allah bu surede, nübüvvet vasıtasıyla peygamberine ve diğer kullarına verdiği nimeti hatırlatıyor.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o babasından (Urve'den), o da Hadîce'den şöyle dediğini rivayet etti: Vahyin gelmesi gecikince, bu durumdan

---

[145] ed-Duhâ, 93/3.
[146] ed-Duhâ, 93/1-3.
[147] ed-Duhâ, 93/4.
[148] ed-Duhâ, 93/5.
[149] ed-Duhâ, 93/6-8.
[150] ed-Duhâ, 93/9-10.
[151] ed-Duhâ, 93/11.

Resûlullah'ın (s) canı çok sıkıldı. Onu böylesine sıkıntılı halde görünce kendisine, "Senin sabırsızlandığını gördüğü için Rabbin sana kızdı." dedim. Bunun üzerine Allah, *"Rabbin seni terketmedi ve sana buğzetmedi."*[152] ayetini indirdi.

Bize Yunus anlattı. O Amr b. Zer'den, o babasından, o Sa'îd b. Cübeyr'den, o da İbn Abbâs'tan şunu rivayet etti: Resûlullah (s) Cibrîl'e, "Seni, bizi daha çok ziyaret etmekten alıkoyan şey nedir?" diye sordu. Bunun üzerine Allah Teâlâ, *"Biz, ancak Rabbimin emri ile ineriz. Önümüzde, arkamızda ve bunlar arasında olan her şey O'na aittir. Senin Rabbin unutkan değildir."*[153] ayetini indirdi.

[Namazın İlk Önce İki Rekât Olarak Farz Kılınması]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Sonra Cibrîl, Resûlullah'a (s) namaz farz kılındığı zaman geldi. Ona haber vermek için topuğuyla vadi tarafına vurdu. Hemen oradan Müzen suyu (Mâü Müzen) fışkırdı. Cibrîl (a) o su ile abdest aldı; Muhammed (s) de ona baktı: Cibrîl yüzünü yıkadı. Ağzını suyla çalkaladı. Burnuna su verdi. Başını ve iki kulağını meshetti. Topuklarına kadar iki ayağını. Eteğine su serpti. Sonra kalktı ve iki rekât namaz kıldı. Yüzü üzerine dört secde yaptı. Sonra Peygamber (s) geri döndü, Allah kendisini teskin etmiş, nefsi ferahlamış, Allah'tan istediği şey ona gelmişti. Daha sonra Hadîce'nin elinden tutup onu su kaynağının olduğu yere getirdi. Cibrîl'in abdest aldığı gibi abdest aldı. Hadîce'yle birlikte dört kez secde yapmak suretiyle iki rekât namaz kıldı. Bundan sonra o ve Hadîce, namazlarını gizlice kılıyorlardı.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Sâlih b. Keysân anlattı. O Urve b. ez-Zübeyr'den, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Namaz ilk önce iki rekât olarak farz kılındı, sonra dörde tamamlandı. Ancak misafir için ise iki rekât olarak kaldı. [Ravi] dedi ki: Ben bu durumu Ömer b. Abdülazîz'e anlattım. O da Urve'ye, "Sen bana Âişe'nin sefer halinde namazı dört rekât olarak kıldığını rivayet ettin." dedi. Urve geldi. Ben kendi kendime, "Keşke başıma bu olay gelmeseydi!" diye düşündüm. Ona hadisi sordum; o da rivayet etti. Ömer b. Abdülazîz de ona, "Ben sizin bu hadislerinizden bir şey anlamıyorum." dedi. Sonra uyluğu üzerine döndü, divanından indi ve içeri girdi.

---

[152] ed-Duhâ, 93/3.
[153] Meryem, 19/64.

Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o babasından (Urve'den), o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Namaz ilk önce iki rekât olarak farz kılındı; sonra misafir için iki rekât olarak kaldı, mukim için dört rekâta tamamlandı.

Bize Yunus anlattı. O da Ebü'l-Muhâcir'in mevlâsı Sâlim'den şöyle dediğini rivayet etti: Meymûn b. Mihrân'ı şöyle derken işittim: Önceleri namaz ikişer rekât olarak kılınıyordu. Sonraları Resûlullah (s) onu dört rekât olarak kılmaya başladı. Böylece dört rekâtlık namaz, yürürlükteki uygulama (sünnet) oldu; misafir için ise iki rekât olarak sabit kaldı. Bu da tam namazdır.

Ali b. Ebû Tâlib'in Müslüman Olması

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Hz. Peygamber'in Hz. Hadîce ile namaz kılışından iki gün sonra Ali b. Ebû Tâlib, Resûlullah'ın evine gitti ve onları namaz kılarken gördü. Ali, "Bu nedir, ya Muhammed!?" diye sordu. Resûlullah (s), "Bu, Allah'ın kendisi için seçtiği ve peygamberlerini onun üzerine gönderdiği dindir. Seni de bir olan Allah'a inanmaya ve O'na ibadet etmeye, Lât ve Uzzâ'yı da inkâra davet ediyorum." şeklinde cevap verdi. Ali, "Bu, daha önce duymadığım bir şey! Bu konuda Ebû Tâlib'e danışmadan hiçbir şey yapamam." dedi. Resûlullah (s), daha peygamberliğini ilan etmeden önce sırrının ifşâ edilmesinden endişe ettiği için, ona "Ya Ali! Müslüman olmazsan meseleyi gizli tut." şeklinde uyarıda bulundu. Ali o gece bekledi. Allah, onun kalbine, Müslüman olma arzusunu düşürdü. Sabah olunca Resûlullah'a (s) gelip, "Sen bana ne teklif etmiştin, yâ Muhammed?" dedi. Resûlullah (s) da ona, "Bir olan Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına, O'nun ortağı bulunmadığına şehadet edeceksin, Lât ve Uzzâ'yı da inkâr edip benzerlerinden de teberri edeceksin." dedi. Ali söylenenleri yaptı ve Müslüman oldu. Ebû Tâlib'den kendisine bir zarar gelir korkusuyla bir müddet bekledi, Müslüman olduğunu ondan gizledi.

Bu arada, Zeyd b. Hârise de Müslüman oldu. İkisi yaklaşık bir ay kadar beklediler. Ali, Resûlullah'ın (s) yanına sık sık gidip gelmeye başladı. Zaten Müslüman olmadan önce de Allah'ın yardımıyla Resûlullah'ın (s) kucağında büyümüştü.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdullah b. Ebû Necîh anlattı; -Dedi ki: Onun Mücâhid'den rivayet ettiği düşüncesindeyim.- dedi ki: Ali b. Ebû Tâlib, on yaşındayken müslüman oldu.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Kûfe halkından Yahya b. Ebü'l-Eş'as el-Kindî anlattı; dedi ki: Bana İsmail b. İyâs b. Afîf anlattı. O babasından, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti: Ben tacir bir kimse idim. Hac mevsiminde Mina günlerinde Mekke'ye geldim. el-Abbâs b. Adülmuttalib de tâcir bir kimseydi. Bazı şeyleri alıp satmak üzere Abbâs'ın yanına gittim. Biz alış-verişle meşgul iken, bir adam çadırdan çıktı, Kâbe'ye doğru yönelerek namaz kılmaya başladı. Sonra bir kadın ve bir çocuk çıkıp, onlar da onunla birlikte namaz kılmaya başladılar. Afîf, "Ey Abbâs! Bu din, nasıl bir dindir? Galiba bu din, bizim bilmediğimiz bir din!" dedi. Abbâs da "Bu kişi, Muhammed b. Abdullah'tır. Allah'ın kendisini peygamber olarak gönderdiğini, Kisrâ ve Kayser'in hazinelerinin kendisi tarafından ele geçirileceğini iddia ediyor. Bu da hanımı, Hadîce bt. Huveylid'dir. O da ona inanmış bulunuyor. Bu çocuk da amcasının oğlu Ali b. Ebû Tâlib'tir. O da ona inanmış bulunuyor." dedi. Afîf, [zaman zaman] şöyle derdi: "Keşke o gün ben de inanmış olsaydım! O zaman inanan erkeklerin ikincisi olurdum." derdi.

Bize Yunus anlattı. O Yusuf b. Suheyb'ten, o da Abdullah b. Büreyde'den şöyle dediğini rivayet etti: Erkeklerden Müslüman olan ilk kişi, Ali b. Ebû Tâlib'tir. Daha sona şu üç erkek Müslüman olmuştur: Ebû Zer, Büreyde ve Ebû Zer'in amca oğlu.

Ebû Bekr es-Sıddîk'ın Müslüman Olması

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bir gün Ebû Bekr, Resûlullah'la (s) karşılaştı ve kendisine, "Ya Muhammed! Kureyş'in söylediği doğru mu? Sen tanrılarımızı terk etmişsin, bizi akılsızlıkla itham ediyormuşsun, babalarımızı tekfir ediyormuşsun!" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s) ona, "Ey Ebû Bekr! Ben Allah'ın Resûlü ve gönderdiklerini insanlara tebliğ etmek üzere görevlendirdiği peygamberiyim. Seni de gerçekten var olan Allah'a inanmaya davet ediyorum. Allah'a yemin olsun ki, bu bir gerçektir. Seni de, bir olan, ortağı bulunmayan, kendisinden başka hiçbir şeyin ibadet edilmeye layık olmadığı o Allah'a inanmaya ve O'na itaat etmeye davet ediyorum." dedi. Ona Kur'ân okudu. Ebû Bekr, okunan Kur'ân'ı ikrar etmedi, inkâr da etmedi, fakat hemen Müslüman oldu. Putları inkâr etti ve benzerlerinden de teberride bulundu. İslâm'ın gerçekliğini ikrar etti. Ebû Bekr evine, inananmış ve inandıklarını tasdik etmiş bir kimse olarak geri döndü.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Muhammed b. Abdurrahman b. Abdullah b. el-Husayn et-Temîmî şunu anlattı: Resûlullah (s) buyurdu ki: "Her kimi İslâm'a davet ettiysem, kendisinde bir duraklama, bir tereddüt ve bir düşünme süresi oldu. Sadece Ebû Bekr hariç. Onu İslâm'a davet ettiğim zaman, hiçbir tereddüt göstermeden Müslümanlığı kabul etti."

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Bekr, Müslüman olduğunu açıkladı ve insanları da İslâm'a girmeye teşvik etti. Ali ve Zeyd b. Hârise[154] de Müslüman olduklarını açıkladılar. Bu durum, Kureyş'e ağır geldi.

Kadınlardan, Resûlullah'a (s) ilk tabi olan kimse, hanımı Hadîce bt. Huveylid'dir. Erkeklerden ona ilk inanan kimse ise Ali'dir. O sırada Ali on yaşındaydı. Sonra sırayla Zeyd b. Hârise ve Ebû Bekr es-Sıddîk'tır (Allah onlardan razı olsun).

Müslüman olup bu durumu açıklayıp kavmini de Allah'a ve Resûlü'ne inanmaya davet ettiği zamanlarda Ebû Bekr, kavmiyle iyi ilişkileri olan ve kavmince sevilen yumuşak huylu bir zattı. Kureyş içinde soylu soplu, Kureyş'in iyi-kötü her şeyini en iyi bilen bir kimseydi. İyi ve güzel ahlak sahibi bir tacirdi. Kavminden birçok insan kendisine gelir, değişik işler konusunda onun ilminden, tecrübesinden ve güzel muamelesinden istifade etmeye çalışırlardı. O da Müslüman olduktan sonra, kavminden kendisine gelen, kendisiyle oturup kalkan güvendiği kimseleri İslâm'a davet etmeye başladı. Bana ulaşan habere göre, ez-Zübeyr b. el-Avvâm, Osman b. Affân, Talha b. Ubeydullah, Sa'd b. Ebû Vakkâs ve Abdurrahman b. Avf onun eliyle Müslüman oldular. Bunlar Ebû Bekr'le birlikte Resûlullah'a (s) gittiler. Resûlullah (s) onlara İslâm'ı arz etti ve Kur'ân okudu; İslâm'ın hak din olduğunu ve Allah'ın kendilerine vadettiği ikram ve ihsanı haber verdi. Onlar da iman edip, İslâm'ın gerçek din olduğunu kabul ettiler. İşte ilk olarak Müslüman olan bu sekiz kişi, namaz kıldılar, Allah Resûlü'nü (s) tasdik edip onun Allah Teâlâ'dan getirdiği şeylere iman ettiler.

---

[154] İbn Hişâm, Zeyd b. Hârise'nin Müslüman olmasını Ebû Bekr'in Müslüman olmasından önceye almıştır. Bk. *er-Ravd*, 682.

Ebû Zer'in Müslüman Olması

Bize Yunus anlattı. O Yusuf b. Suheyb'ten, o da Abdullah b. Büreyde'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Zer ve Büreyde, beraberlerinde Ebû Zer'in amcasının bir oğlu olduğu halde Resûlullah'ı (s) aramaya gittiler. O sırada Resûlullah (s), Mekke civarındaki bir dağda gizleniyordu. Onlar geldiği zaman Resûlullah (s), ayakları dışarıda kalacak şekilde elbisesine bürünmüş bir vaziyette dağda uyuyordu. Resûlullah'm (s) ayakları, bütün insanların ayaklarından daha güzeldi. Bunun üzerine Ebû Zer şöyle dedi: "Bu memlekette bir peygamber olacaksa o, şu uyuyan kişi olmalıdır." Yürüyerek Resûlullah'm yanına kadar çıktılar. Ebû Zer'in yanında, yaslanıp dayandığı bir asası vardı. Ebû Zer, "Uyuyor musun, ey adam?" dedi. Resûlullah (s) hala uyuduğu için ona cevap vermedi. Ebû Zer bir daha "Uyuyor musun, ey adam?" diye seslendi. Resûlullah (s), yine cevap vermedi. Ebû Zer üçüncü kez yine, "Uyuyor musun ey adam?" diye bağırdı ve Resûlullah'm (s) ayağının altını asasıyla dürttü. Bunun üzerine Resûlullah (s) uyandı ve oturdu. Ebû Zer, "Ya Muhammed! Sana, söylediğini dinlemek ve bizi neye davet ettiğini öğrenmek için geldik."

dedi. Resûlullah (s),"Allah'tan başka ilah yoktur, şüphesiz ben Allah'ın peygamberiyim." dedi. Ebû Zer ve iki arkadaşı iman ettiler. O sırada Resûlullah (s) Ali'yi bazı ihtiyaçlarını görmek üzere Mekke'ye göndermiş bulunuyordu.

[İslâm Ümmetinin ve Hz. Peygamber'in (s) Bazı Özellikleri]

Bize Yunus anlattı. O Ca'fer b. Hayyân'dan, o da el-Hasan'dan (el-Basrî) şunu rivayet etti: Resûlullah (s) şöyle buyurdu: "Siz yetmişinci ümmetsiniz. Allah katında onların en hayırlısı ve en şereflisi sizsiniz."

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Muhammed b. Sâbit b. Şürahbîl anlattı. O da Ümmü'd-Derdâ'dan şöyle dediğini rivayet etti: Kâ'b el-Hıbr'e "Tevrat'ta, Resûlullah'ın (s) sıfatını nasıl buluyorsunuz?" diye sordum. O da bana dedi ki: "Onun sıfatını şöyle buluyoruz: "Muhammed Allah'ın Resûlü'dür; ismi el-Mütevekkil'dir (tevekkül eden). Asla kötü kalpli ve taş yürekli değildir. Çarşıda pazarda çığırtkanlık yapmaz. Hazinelerin anahtarları kendisine verilmiştir. Allah onunla şaşı gözlere doğru görmesini sağlar; sağır kulaklara duyurur, eğri dilleri düzeltir: Ta ki bunlar Allah'tan başka ilahın olmadığına, O'nun bir olduğuna, eşi ve ortağı bulunmadığına şehadet etsinler. Yine o peygamber mazluma yardım eder ve ona zulmedilmesini önler."

Bize Yunus anlattı. O Abdurrahman b. Abdullah'tan, o Amr b. Mürre'den, o Ebû Ubeyde'den, o da Ebû Musa'dan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) bize kendi isimlerini söyledi. Onlardan bizim hafızamızda kalanlar şunlardır: Muhammed, Ahmed, el-Mukdî[155] (eda eden), el-Hâşir (toplayan), Nebiyyü't-tevbe (tevbe peygamberi), Nebiyyü'l-Melhame (Savaş Peygamberi).

---

[155] Hamidullah tahkikinde bu isim "el-Mukfî [المقفي] şeklinde geçmektedir (E).

Bize Yunus anlattı. O Yunus b. Amr'dan, el-Ayzâr b. el-Hureys'ten, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: İncil'de Resûlullah'ın (s) vasıfları şöyle yazılıydı: "O kötü kalpli, kötü huylu ve çarşı-pazarda bağırıp çağıran biri değildir. Kötülüğü kendi misli olan bir kötülükle cezalandırmaz, affeder ve bağışlar."

Bize Yunus anlattı. O Mus'ab'ın mevlâsı olan Abdurrahman b. Abdullah[156] b. Ziyâd'dan, o da el-Hasan'dan (el-Basrî) şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) şöyle buyurdu: Sizden önce altmış dokuz ümmet geçti, siz yetmişinci ümmet oluyorsunuz. Allah katında onların en hayırlısı ve en şereflisi sizsiniz.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana ez-Zührî haber verdi. O Muhammed b. Cübeyr b. Mut'ım'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), bana kendisinin beş ismini söyledi: "Ben, Muhammed'im, Ahmed'im, Allah'ın kendisiyle küfrü yok ettiği el-Mâhî'yim, el-Âkib'im (peygamberlerin sonuncusu) ve insanların onun çevresinde toplandığı el-Hâşir'im.

Muhâcirler'in Müslüman Olması

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Sonra Ebû Ubeyde b. el-Hâris, Ebû Seleme b. Abdülesed, Abdullah b. el-Erkam el-Mahzûmî ve Osman b. Maz'ûn Resûlullah'a (s) geldiler. Resûlullah onlara Kur'ân okuyup Müslüman olmaları teklifinde bulundu. Onlar da Müslüman oldular. İslâm'ın bir hidayet ve nur olduğuna şehadet ettiler.

---

[156] Bu isim Hamidullah tahkikinde "Ubeydullah" şeklinde geçmektedir (E).

Sonra, muhtelif Arap kabilelerinden çeşitli insanlar gelip Müslüman oldular. Şu kişiler onlardandır: Benî Adî b. Ka'b'tan Sa'îd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, Sa'îd'in hanımı ve Ömer b. el-Hattâb'ın kız kardeşi olan Fâtıma bt. el-Hattâb b. Nüfeyl b. Abdüluzzâ; Esmâ bt. Ebû Bekr, o zaman henüz küçük yaşta olan Âişe bt. Ebû Bekr, Cümah oğullarından Kudâme b. Maz'ûn ve Abdullah b. Maz'ûn, Benî Zühre'nin müttefiki Habbâb b. el-Eret, Umeyr b. Ebû Vakkâs ez-Zührî ve yine Benî Zühre'nin müttefiki olan Abdullah b. Mes'ûd, Benî Âmir b. Lüey'den Mes'ûd b. el-Kârî ve Selît b. Amr; Ayyâş b. Ebû Rebî'a el-Mahzûmî, Ayyâş'ın hanımı Esmâ bt. Selâme b. Mahreme et-Temîmî, Huneys b. Huzâfe es-Sehmî, Benî Adî b. Ka'b'ın müttefiki Âmir b. Rebî'a, Abdullah b. Cahş[157] el-Esedî, Ebû Ahmed b. Cahş, Ca'fer b. Ebû Tâlib, Ca'fer'in hanımı Esmâ bt. Umeys, Hâtıb b. el-Hâris el-Cümahî, Hâtıb'ın Benî Âmir b. Lüey'den olan hanımı Esmâ bt. el-Muhallil,[158] el-Hattâb b. el-Hâris, el-Httâb'ın hanımı Fükeyhe[159] bt. Yesâr, Ma'mer b. el-Hâris b. Ma'mer el-Cümahî, es-Sâib b. Osman b. Maz'ûn, el-Muttâlib b. Ezher b. Abduavf ez-Zührî, el-Mutâlib'in hanımı Remle bt. Ebû Avf b. Subeyr b. Sa'd b. Sehm, Benî Adî b. Ka'b'tan en-Nahhâm (adı Nu'aym b. Abdullah'tır), Ebû Bekr es-Sıddîk'ın mevlâsı Âmir b. Füheyre, Hâlid b. Sa'îd b. el-Âsî, Hâlid'in Huzâ'a kabilesinden olan hanımı Ümeyne bt. Halef b. Es'ad b. Âmir b. Beyâda, Benî Âmir b. Lüey'den Hâtıb b. Amr b. Abdüşems, Ebû Huzeyfe b. Ukbe[160] b. Rebî'a, Benî Adî b. Ka'b'ın müttefiki Vâkıd b. Fâid b. Abdullah b.

---

[157] Bu S. Zekkar tahkikinde "Cuhayş", Hamidullah tahkikinde "Ubeydullah" şeklinde geçmektedir. Doğrusu Cahş olmalıdır. (E).

[158] Bu isim Hamidullah tahkikinde "el-Mücellil" şeklinde geçmektedir (E).

[159] Bu isim Hamidullah tahkikinde "Fükhe" şeklinde geçmektedir (E).

[160] Bu isim Hamidullah tahkikinde "Utbe" şeklinde geçmektedir (E).

Azîz b. Sa'lebe et-Temîmî, Benî Adî b. Ka'b'ın müttefikleri Benî Sa'd b. Leys'ten Hâlid b. el-Bükeyr, Âmir b. el-Bükeyr, Âkil b. el-Bükeyr, ve İyâs b. el-Bükeyr b. Abdullah b. Nâşib, Benî Mahzûm'un müttefiki Ammâr b. Yâsir, Benî Temîm'in[161] müttefiki Suheyb b. Sinân.

Sonra gruplar halinde, erkekler ve kadınlar İslâm'a girdi. İslâm dininin varlığı açıkça bilinir ve her tarafta konuşulur oldu. Mekke'de, yukarıda adı geçen insanların Müslüman oldukları yayılınca bu durum Kureyşlilere ağır geldi ve bundan dolayı çok kızdılar. İçlerinde Resûlullah'a (s) karşı kin ve hasetleri arttı. Bazıları daha da ileri giderek açıkça ona karşı düşmanlık yapmaya başladılar. Bu kişiler sunlardır: Ebû Cehl b. Hişâm ve arkadaşları Ebû Leheb, Ubeyd b. Abdüyağûs, Amr b. et-Tulâtıla, el-Velîd b. el-Muğîre, el-Âs b. Vâil, Ümeyye b. Halef, Mekke'de Resûlullah'ın (s) yüzüne vuran Übey b. Halef, Ebû Kays b. el-Fâkih b. el-Muğîre, Ebû Kays b. el-Eslet, el-Hudayn (veya el-Hudayr) b. el-Hâris b. Sa'îd b. el-Haccâc (el-Haccâc, Züheyr b. Ebû Ümeyye b. el-Muğîre'dir.), es-Sâib b. Sayfî b. Âbid, el- Esved b. Abdülesed, el-Âsî b. Sa'îd, Utbe b. Rebî'a, Şeybe b. Rebî'a, Ebû Süfyân b. Harb, Ebü'l-Âs b. Hişâm, Ukbe b. Ebû Mu'ayt, dağ keçisinin süsmesi sebebiyle düşüp parçalanan Ebü'l-Asd[162] el-Hüzelî, el-Hakem b. Ebü'l-Âsî, Adî b. Cebr es-Sekafî, Zem'a b. el-Esved.

Resûlullah'a eziyet eden kişiler ise şunlardır: Ebû Leheb, Ukbe b. Ebû Mu'ayt, el-Hakem b. Ebü'l-Âsî, Adî b. Cebr[163] es-Sekafî ve adı bilinmeyen bir adam.[164]

---

[161] Hamidullah tahkikinde "Benî Teym" şeklinde geçmektedir (E).

[162] Hamidullah tahkikinde "Ebü'l-Asdâ" şeklinde geçmektedir (E).

[163] Hamidullah, asıl metinde "Cebr" şeklinde geçen bu ismi, İbn Hişâm'dan tashih ederek "Hamrâ" şeklinde okuduğunu dipnotta ifade etmektedir (E).

[164] İbn Hişâm'a göre bu kişi İbnü'l-Asdâ el-Hüzelî'dir (M).

Yüce Allah'ın “Önce En Yakın Akrabalarını Uyar.”[165] Sözü

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'a en yüksek seviyede düşmanlık yapan kişi Ebû Cehil'di. O bu düşmanlığı, onun, Allah'ın Resûlullah'a olan lûtuf ve keremini çekememesinden ileri geliyordu. Sonra Allah Teâlâ Resûlü'ne (s), getirdiği şeyi açıklamasını ve insanları Allah'a çağırmasını emretti. Resûlullah, peygamber olarak gönderilişinden itibaren açıklama emri gelinceye kadar üç yıl boyunca meseleyi gizledi, açık tebliğe çıkmadı.

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

> *“Sana emrolunanı açıkça söyle ve ortak koşanlardan yüz çevir.”*[166]
> *“Önce en yakın akrabalarını uyar. Sana uyan müminlere (merhamet) kanatlarını indir.”*[167]
> *“De ki: Şüphesiz ben apaçık bir uyarıcıyım.”*[168]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel'den işiten ve benden ismini gizlememi isteyen birisi anlattı. O İbn Abbâs'tan, o da Ali b. Ebû Tâlib'ten şöyle dediğini rivayet etti: *“Önce en yakın akrabalarını uyar. Sana uyan müminlere (merhamet) kanatlarını indir.”*[169] ayeti nazil olunca, Resûlullah (s) şöyle dedi: “Anladım ki, ben uyarmaya, kendilerinden kötülük gördüğüm kavmimden başlamalıydım. Fakat bir müddet sustum. Bunun üzerine bana Cibrîl geldi ve şöyle dedi: "Ya Muhammed! Eğer sen Allah Teâylâ'nın emrettiği şeyi yapmazsan, Rabbin sana azap eder." Ali dedi ki: Resûlullah (s) beni çağırdı ve şöyle dedi: "Ya Ali! Allah bana en yakın akrabamı uyarmamı emretti. Ben de anladım ki, uyarmaya kendilerinden kötülük gördüğüm en yakın akrabalarımdan başlamalıydım. Bir müddet sustuktan sonra Cibrîl bana geldi ve 'Ya Muhammed! Eğer sen emrolunan şeyi yapmazsan, Rabbin sana azap eder.' dedi. Şimdi Ya Ali! Sen bize bir sâ ağırlığındaki koyun etini pişir ve yanına da bolca süt hazırla. Sonra da Abdülmuttalib oğullarını topla." Onun dediklerini yaptım. Abdülmuttalib oğulları yemek için toplandılar. O gün kırk kişi veya biraz daha azdılar. İçlerinde Muhammed'in (s) amcaları Ebû Tâlib, Hamza, el-Abbâs, kâfir ve habîs Ebû Leheb de vardı. Ben yemek sofrasını onların önüne getirdim. Resûlullah (s) ondan uzunca kesilmiş bir et parçası aldı, dişleriyle onu ikiye böldü ve yan dişleriyle çiğnemeye başladı. Sonra da "Bismillâh deyip yeyin." dedi. Herkes, iyice doyuncaya kadar yedi. Yediklerinde parmaklarının izleri görünüyordu. Allah'a yemin olsun ki, o yemeği onlardan tek başına biri bile yiyebilirdi. Sonra Resûlullah (s), Ali'ye, "Ya Ali! Onlara su ver!" dedi. Ben de büyükçe bir su kabı getirdim. Herkes o sudan kanıncaya kadar içti. Allah'a yemin olsun ki, onlardan biri o suyun hepsini içebilirdi. Resûlullah (s) onlarla konuşmak isteyince Ebû Leheb ondan önce söze başlayarak, "Adamınız size sihir yaptı, hemen dağılın!" dedi. Onlar da dağıldılar. Resûlullah (s) onlarla konuşma fırsatı bulamadı. Ertesi gün Resûlullah (s) yine Hz. Ali'ye, "Ya Ali! Yine bize dün hazırladığın yiyecek ve içeceklerin aynısını hazırla. Bu adam, benden önce davranıp ben topluluğa konuşamadan o konuştu." dedi. Resûlullah'ın dediğini yerine getirdim. Sonra onları yemek için topladım. Resûlullah (s), yemekte önceki gün yaptığının aynısını tekrarladı. Herkes iyice doyuncaya kadar yedi. Sonra onlara su verdim. Verdiğim büyük su kabından kanıncaya kadar su içtiler. Allah'a yemin olsun ki, onlardan biri o yemeği tek başına yiyebilir, o suyu içebilirdi. Sonra Resûlullah (s) şöyle dedi: "Ey Abdülmuttalib oğulları! Allah'a yemin olsun ki, size getirdiğimden daha iyisini getirmiş olan hiçbir Arap genci bilmiyorum. Ben size dünya ve ahiretle ilgili bir şey getirdim."

---

[165] eş-Şu'arâ, 26/214.
[166] el-Hicr, 15/94.
[167] eş-Şu'arâ, 26/214-215.
[168] el-Hicr, 15/89.
[169] eş-Şu'arâ, 26/214-215.

Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o babasından, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: el-Hâris b. Hişâm, Resûlullah'a (s) "Vahiy sana nasıl iniyordu?" diye sordu. Resûlullah (s) ona şöyle cevap verdi: "Vahiy bana şu şekillerde geliyor: Bazen melek bana çan sesi şeklinde gelir; bu bana vahyin en ağır ve en zor geliş şeklidir. Vahyin bu geliş şekli neredeyse belimi kırarcasına büker. Ben de vahyi bu şekilde almış ve ezberlemiş olurum. Bazen da melek bana bir adam suretinde görünür. Benimle konuşur. Ben de onun söylediklerini ezberlerim."

Bize Yunus anlattı. O Abbâd b. Mansûr'dan, o İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'a (s) vahiy geldiği zaman, üzerine bir ağırlık çöker, cildinde soğuma ve ürperme eseri görülür, insanlarla konuşmayı keserdi.

Bize Yunus anlattı. O Ömer b. Zer'den, o da Mücâhid'den şöyle dediğini rivayet etti: Kur'ân, Resûlullah'a (s) nazil olduğu zaman, onu önce erkeklere, sonra da kadınlara okurdu.

Bize Yunus anlattı. O Ebû Ma'şer'den, o Sa'îd el-Makburî'den, o da Ebû Hüreyre'den, Resûlullah'ın (s) şöyle dediğini rivayet etti: "Ey Abdümenâf oğulları! Ey Abdülmuttalib oğulları! Ey Muhammed'in kızı Fâtıma! Ey Resûlullah'ın halası Safiyye! Nefislerinizi Allah'tan satın alın. Allah'tan gelecek hiçbir şeyden sizi kurtaramam. Malımdan dilediğiniz şeyi isteyin. Bilin ki, kıyamet gününde ilk gelecek olanlar muttakîlerdir. Eğer, kıyamet gününde, akrabalık bağına güvenecek olursanız, yanılırsınız. Akrabalık bir tarafta, ben bir tarafta olacağım. O gün insanlar, amelleriyle gelecektir. Dünyayı, boyunlarınızda taşıyarak getireceksiniz. İşte o zaman ben sizden yüz çevireceğim. Siz de 'Ya Muhammed!' diyeceksiniz. Ben şöyle diyeceğim (Bu esnada yüzünü çevirdi). Siz yine, 'Ya Muhammed!' diyeceksiniz. Ben şöyle diyeceğim (Bu esnada yüzünü diğer tarafa çevirdi.).

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'ın (s) Ashâbı, namaz kılmak istedikleri zaman, Mekke'nin uzak vadilerine giderler; namaz kıldıklarını kavimlerinden gizlerlerdi. Sa'd b. Ebû Vakkâs, Resûlullah'ın (s) Ashâbından bazı kimselerle birlikte, Mekke'nin vadilerinden birinde namaz kılarlarken, yanlarına bir grup müşrik çıkageldi. Müşrikler onları yaptıklarından dolayı kötülediler ve ayıpladılar. Hattâ öldürürcesine birbirleriyle çatışıp dövüştüler. Sa'd b. Ebû Vakkâs müşriklerden birine bir deve kemiğiyle vurup başını yardı. Böylece bu, İslâm uğruna dökülen ilk kan oldu. Kureyşliler, kendilerinden ayrılma ve ilâhlarını ayıplama gibi kendilerinin hoşuna gitmeyen konularda Resûlullah'ın (s), Ashâbını azarlamadığını ve amcası Ebû Tâlib'in de ona acıdığını, onu koruyup kendilerine teslim etmediğini görünce, Kureyş'in ileri gelenlerinden bir grup Ebû Tâlib'e gitti. Bu grubun içinde Utbe b. Rebî'a, Şeybe, Ebû Süfyân, Ebü'l-Bahterî, el-Esved b. el-Muttalib, el-Velîd b. el-Muğîre, Ebû Cehil, el-Âs b. Vâil, el-Haccâc'ın oğulları Münebbih ve Nübeyh vb. kişiler vardı. Ebû Tâlib'e dediler ki: "Ey Ebû Talib! Kardeşinin oğlu, ilâhlarımıza sövdü, dinimize kusur buldu, bizi akılsızlıkla itham etti, babalarımızın da dalâlette olduğunu söyledi. Ya onu bize saldırmaktan vazgeçirirsin, ya da onunla bizim aramıza girmezsin, biz de onun işini bitiririz. Ona muhalefet konusunda sen de bizim gibisin." Ebû Tâlib onlara yumuşak söz söyledi ve en güzel bir şekilde onlara karşılık verdi. Onlar da geri dönüp gittiler. Resûlullah (s) da, Allah'ın dinini açıktan anlatmaya ve insanları İslâm'a davete devam etti. Sonra Kureyş, içlerinde

Müslüman olup da Resûlullah'ın (s) Ashâbından olanlar bulunduğu için, kendilerine bağlı kabilelere karşı baskı uyguladılar. Dolayısıyla her kabile, kendilerinden olan Müslümanlara işkence etmeye başladı ve onları dinlerinden döndürmek için uğraştı. Fakat Allah Teâlâ, amcası vasıtasıyla peygamberini onların baskısından korudu. Ebû Tâlib, Kureyşlilerin Benî Hâşim ve Benü'l-Muttalib'e uyguladığı baskıyı görünce onları, Resûlullah'ı (s) korumaya ve onu savunmaya çağırdı. Onlar da Resûlullah'ın (s) etrafında toplanıp onu korumaya başladılar. Böylece onlar Ebû Tâlib'in, Resûlullah'ın korunması çağrısına icabet etmiş oldular. Fakat Ebû Leheb buna muhalefet edip Benî Hâşim'i kışkırtmaya çalıştı. Nitekim, Benî Hâşim ve Benü'l-Muttalib arasında ittifak yapılıp Abdümenâf dışarıda bırakıldığında, Benü'l-Muttalib'in Hâşim'le ittifak kurması için davet edilmişti. Şair dedi ki:

Ne zamana kadar fitne içinde olacağız?
Ey Hâşim! Onlar ve bizler aynı mahfelde bulunuyoruz.
Bizden atlı süvarilerle gözetleme yapmamızı istiyorlar,
Korku zamanında, gözden uzak bir yerde
Kara bir mekanda. Orada yürür gider,
Zırhlı başlıklar içinde öncüleri.
Önde giden grubun üzerlerinde mızraklar var.
Onlar dikkatsizce su içen bağırtlak kuşu gibidir.
Ey kavmim! Namusunuzu koruyun,
Geçiş yerlerinde her türlü sert taşla.
Bir gençlik grubuyla harbe katıldım,
Kargaşa sırasında toz-toprak içinde.

Benî Hâşim ve Benü'l-Muttalib birleşip de Hz. Peygamber'i savunmaya karar verince, Kureyşliler onlara düşmanlık etmeye başladı. O zaman Ebû Tâlib de onlara düşman olduğunu açıkladı ve gerektiğinde onlarla harp edeceklerini söyledi. Bu durumu şöyle bir şiirle ifade etti:

O Resûlü, o Mülk Sahibi'nin peygamberini savunduk,
Şimşek çakması gibi parlayan kılıçlarla,
Korkmadan, defedici darbe ile,
Öfkesinden sakın, mancınık gibi.
Savunur ve himaye ederim, o Mülk Sahibi'nin peygamberini,
Şefkatli bir kimsenin himaye etmesi gibi.
Düşmanlarına karşı yürürüm,
Genç dişi ve erkek develerin korkutucu yürüyüşü gibi,
Onlara karşı yükselerek kükrerim,
Dar ve küçük yuvasında bir arslanın kükreyişi gibi.

Ebû Tâlib, kavminin, Resûlullah'ı (s) düşmanlarına karşı koruyacaklarını anlayınca, onları övmeye, eski şerefli anılarını söylemeye ve Resûlullah'ın (s) bu kavim içindeki fazilet ve şerefini anlatmaya başladı. Ebû Tâlib bunu, kavminin, Resûlullah hakkındaki görüşleri kuvvet bulsun ve kendisiyle birlikte düşmanlarına karşı Resûlullah'ı daha iyi korusunlar diye yapıyordu. İşte bu durumu Ebû Tâlib şöyle ifade etti:

Bir gün Kureyş öğünmek için toplandığı zaman,
Abdümenâf Kureyş'in aslı ve özü idi.
Abdümenâf'ın eşrafı ortaya çıksa da,
Hâşim'in içinde de eşraftan olanlar ve yaşlılar çoktur.
(Abdümenâf oğulları) bir gün öğünmüş olsa da; Şüphesiz Muhammed,
(Hâşim oğullarının) özü ve eşrafı arasından seçilmiş bir zattır.
Kureyş bize karşı, zayıfıyla güçlüsüyle birbirleriyle yardımlaştı.
Fakat muvaffak olamadı, hayalleri boşa çıktı.
Eskiden beri biz, hiç kimsenin zulme uğramasına razı olmadık,
Onlar boyunlarını büküp zulme uğradıkları zaman dahi biz hakkı ikame etmeye devam ettik.
Biz, her kötü günde, korunması gereken namusumuzu koruruz.
Korunması gerekenlere kastedenlerin bizzat bedenlerine vururuz.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Tâlib, kavmi kendisine destek verdiği zaman Ebû Leheb'in evine gitti. Resûlulluh'a düşmanlık ve kin besleyenlerle birlikte Ebû Leheb de ona düşmanlık ve besliyordu. Onun annesi Huzâ'alı bir kadındı. Ebû Tâlib, Hz. Peygamber'in babası Abdullah ve ez-Zübeyr'in anneleri ise, Fâtıma bt. Amr b. Âiz b. İmrân b. Mahzûm idi. Ebû Tâlib, Ebû Leheb'i Esmâhîc[170] adındaki annesi sebebiyle eleştirdi ve aşağıdaki şiirde olduğu gibi ona ağır sözler söyledi:

Toplumu kontrol eden kişilere haber veriyor,
Benim özrümü. Ben ise özür beyan edecek değilim.
Falan kadını ve onun oğlunu bedel yap,
Akrabalık ve denkleri arasında iyilikleri sebebiyle.
Doğru sözü az işitiyorum,
Büyük kayalar gibi oldukça az.
Biz, Ümmü'z-Zübeyr'in çocukları ve onun nesliyiz.
O bizi iyilik ve temizlik için taşıdı.
O bize arkadaşa ve yardımcıya kötülük yapmamızı yasakladı,
Ve de kardeşe, hem darlık zamanında hem bolluk zamanında.

Ebû Tâlib, Kureyşlilerin, Resûlullah (s) hakkındaki düşünce ve istediklerine karşı çıkınca, Kureyşliler de Resûlullah'a düşmanlıkta birleşti. Bu durum hakkında Ebû Tâlib şöyle dedi:

Biz, Kureyş cihetinden büyük bir cinayete maruz kalmadık,
Toprağa basanların en hayırlısından bizi menetmelerinden
başka.
Felâketler karşısında güvenilir, davete çabuk icabet eden,
şerefli bir kardeş;
Onun övgüsü böyle. Kötü ve seviyesiz olmayan kişi.
Ey iki kardeşimiz olan Abdüşems ve Nevfel!
Aramızda harp çıkarmaktan sakının!

---

[170] Hamidullah tahkikinde Semâhîc şeklinde yazılmıştır (E).

Bu kadar sevgi ve ülfetten sonra olursanız,
Çöllerde yaşayan yabancılar[171] *gibi. Nitekim siz de onların kötülüklerinden şikayet ediyorsunuz.*
Dâhis harbinde ne oldu, bilmiyor musunuz?
Ebû Yeksûm'un adamları ağaç kovuklarına dolduruldukları zaman,
Allah'a yemin olsun ki, Allah olmasaydı, O'nun dışında hiçbir varlık olmazdı,
Siz de, kötülük yapmak için bize karşı gizli bir yol bulamazdınız.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Muhammed b. Ebû Muhammed anlattı. O Sa'îd b. Cübeyr'den, o İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan şunu rivayet etti: el-Velîd b. el-Muğîre'nin yanında Kureyşli birkaç kişi toplandı. İçlerinde en yaşlısı el-Velîd idi. O senenin hac mevsimi yaklaşmıştı. el-Velîd onlara, "Ey Kureyş topluluğu! Hac mevsimi geldi. Yakında size Arap toplulukları gelecek. Şu arkadaşınızın davasını işitecekler. Onun hakkında tek bir görüş üzerinde birleşin; birbirinizi yalanlamak ve birbirinizin görüşünü reddetmek suretiyle ayrılığa düşmeyin." dedi. Onu dinleyen Kureyşliler, "Ey Ebû Abdüşems! Sen bize bir görüş söyle, biz de ona uyalım." dediler. el-Velîd onlara, "Siz görüşünüzü söyleyin, ben dinleyeyim" dedi. Bunun üzerine oradakiler dediler ki: "O kâhindir, diyelim" el-Velîd dedi ki: "O, kâhin değildir. Ben kâhinleri gördüm. Onun söyledikleri, kâhinlerin karışık, anlamsız, secili, kâfiyeli sözlerine benzemiyor." Kureyşliler dediler ki: "O mecnundur (cinlenmiş), diyelim." el-Velîd dedi ki: "O, mecnun değildir. Biz mecnunları gördük. Onları tanır ve biliriz. Onun daralması, geciktirmesi, karıştırması, şek ve şüphesi, vesvesesi yoktur." Kureyşliler dediler ki: "O şâirdir, diyelim." el-Velîd onlara dedi ki: "O, şâir de değildir. Çünkü biz; receziyle, hezeciyle, karîzıyla, makbûzuyla, mebsûtuyla[172] her türlü şiiri biliriz. Dolayısıyla onun söyledikleri şiir de değildir." Bu sefer Kureyşliler dediler ki: "O sihirbazdır, diyelim." el-Velîd dedi ki: O, sihirbaz da değildir. Çünkü biz, sihirbazları ve onların sihirlerini gördük. Onun söyledikleri, sihirbazın üfürmesi ve düğümü gibi değildir." Bunun üzerine orada bulunanlar, "Ey Ebû Abdüşems! Öyleyse ne diyelim?" diye sordular. O da, "Allah'a yemin olsun ki, onun sözünde bir tatlılık var. Onun kökü izzet, dalı meyvedir. Bu konuda söylediğiniz her şeyin asılsız ve temelsiz şeyler olduğunu biliyorum. Söylediğiniz sözler arasında en uygunu ona 'sihirbaz' demenizdir. En iyisi ona 'sihirbaz' deyin. O da sihirbaz gibi, kişiyle babasının arasını, kişiyle erkek kardeşinin arasını, kişiyle hanımının arasını, kişiyle ailesinin arasını açar." Bu cevabı alan Kureyşliler oradan ayrılıp dağıldılar.

---

[171] Metinde geçen Ehâbîş, Mekke civarında yaşayan bedevî Arap kabileleridir (E).

Sonra bu kişiler hac mevsimi gelince dışarıdan gelen insanlara bu durumu bildirmek üzere sokak başlarına oturdular. Bunlar, yanlarına uğrayan herkesi Hz. Peygamber'le görüşmekten sakındırıyorlar ve onun hakkında ileri-geri bazı şeyler söylüyorlardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ, el-Velîd b. el-Muğîre hakkında şu ayetleri indirdi:

"Tek olarak yaratılıp, kendisine geniş servet ve gözü önünde duran oğullar verdiğim, kendisi için (nimetleri önüne) serdikçe serdiğim o kimseyi bana bırak! Üstelik o, (nimetlerimi) daha da arttırmamı umuyor. Aslâ (ummasın)! Çünkü o, bizim ayetlerimize karşı olabildiğince inatçıdır. Ben onu sarp bir yokuşa sardıracağım! Zira o, düşündü, taşındı, ölçtü biçti. Canı çıkacası, ne biçim ölçtü biçti! Sonra, canı çıkacası tekrar (ölçtü biçti); nasıl ölçtü biçtiyse! Sonra baktı. Sonra kaşlarını çattı,

---

[172] Bütün bu kavramlar Cahiliye şiirinde bir vezin, bir makam ve bir nağmeyi ifade etmektedir (M).

suratını astı. En sonunda kibrini yenemeyip sırt çevirdi de: 'Bu (Kur'ân), dedi, olsa olsa (sihirbazlardan öğrenilip) nakledilen bir sihirdir. Bu, insan sözünden başka bir şey değil.' Ben onu sekara (cehenneme) sokacağım."[173]

Allah Teâlâ, el-Velîd ile birlikte olan Resûlullah ve Resûlullah'ın (s) Allah'tan getirdiği şeyler hakkında farklı görüşler ileri süren topluluk hakkında da şöyle buyurdu:

"Kur'ân'ı tutarsız parçalar olarak nitelendirenlere gelince, Rabbin hakkı için, biz onların hepsine bunu soracağız."[174]

Ayette sözü edilen kişiler, karşılaştıkları insanlara Resûlullah (s) hakkında ileri geri sözler söylüyorlardı. O sene Araplar hac mevsiminde Resûlullah'ın (s) davasından haberdar olarak memleketlerine geri döndüler. Böylece, bütün Arap memleketlerinde onun adı yayıldı.

Bize Yunus anlattı. O Ebû Ma'şer'den, o da Muhammed b. Kays'tan *"Onlar dediler ki, Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz kapalıdır."*[175] ayeti hakkında şöyle dediğini rivayet etti: Kureyşliler, Resûlullah'a (s), "Şüphesiz senin söylediğin haktır, gerçektir. Allah'a yemin olsun ki, bizim kalplerimiz ona karşı örtülüdür, biz onu anlamıyoruz. Kulaklarımızda ağırlık var, onu duymuyoruz. Bizimle senin aranda bir perde var, söylediklerini anlamıyoruz." dediler.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bize haber verildiğine göre, Kureyşliler, Resûlullah'ın (s) insanları İslâm'a davet etmesi, kendilerinden ayrılması ve kendilerine karşı düşmanlıkta bulunması karşısında Ebû Tâlib'in ona olan yardımını kesmeyeceğini anlayınca, yanlarında Umâre b. el-Velîd b. el-

---

[173] el-Müddessir, 74/10-26.

[174] el-Hicr, 15/91-92.

[175] Fussılet, 41/5.

Muğîre'yi de alarak Ebû Tâlib'e gittiler ve ona şöyle dediler: "Ey Ebû Tâlib! Sana Kureyş'in güzel, yiğit ve cesur bir gencini, Umâre b. el-Velîd'i getirdik. O, senin olsun. Aklından, yardımından istifade edersin. Onu, kendin için evlatlık edin. Bu konuda bizimle tartışma. Bizimle, şu senin dinini, babalarının dinini terk eden, kavminin birliğini parçalayan ve onları akılsızlıkla itham eden yeğenini başbaşa bırak. Aramıza girme. O da diğer insanlar gibi bir insan. Bırak onu öldürelim. Çünkü onun öldürülmesi, aşiret birliğinin sağlanması için daha faydalı ve toplumun kötü sonuçlardan korunması için daha yararlıdır." Ebû Tâlib onlara dedi ki: "Allah'a yemin olsun ki, bana karşı insaflı ve adaletli davranmıyorsunuz: Siz bana oğlunuzu vereceksiniz ve ben onu sizin için besleyeceğim. Ben ise size yeğenimi vereceğim, siz de onu öldüreceksiniz. Allah'a yemin olsun ki, bu, asla olamaz. Bilmiyor musunuz, deve yavrusunu kaybettiği zaman, artık başkasını sevemez?" Bunun üzerine el-Mut'im b. Adî b. Nevfel b. Abdümenâf ona, "Ey Ebû Tâlib! Kavmin sana insaflı davrandı. Ama sen onların teklifini kabul etmek istemiyorsun." dedi. Ebû Tâlib de, el-Mut'im b. Adî'ye, "Allah'a yemin olsun ki, bana insaflı davranmadınız. Fakat sen, beni yalnız bırakmaya ve banim aleyhime olarak o topluluğa yardım etmeye karar vermişsin. Elinden geleni yap!" dedi veya buna benzer başka sözler de söyledi. Tarafların arası iyice kızıştı. Herkes birbirine bağırıp çağırmaya başladı. Bazıları birbirlerine girdiler. İşte bu sırada Ebû Tâlib, özelde el-Mut'im'e, genelde kendisiyle ilişkisini kesen Abdümenâf oğullarına ve kendisine düşmanlık eden diğer Kureyş kabilelerine târizde bulunmak üzere, onların kendisinden ne istediklerini ve onlardan nasıl uzaklaştığını anlatan şu şiiri söyledi:

Keşke sizin bekr'e (genç deve) gösterdiğiniz ihtimamdan
benim de bir nasibim olsaydı.[176]

---

[176] "Sizin bana genç bir deve kadar faydanız yok!" demek istiyor.

Onu sürüp götürenlere bevlinden damlacıklar sıçrar.
Zayıflıktan dolayı küçüktür ve böğürmesi çoktur.
Çölde bulunduğun zaman onu deve tavşanı sanırsın.[177]
Bizim görüşümüze göre o ikisi ana-baba bir kardeşlerimizdir.
Fakat bu durum onlara sorulduğu zaman, bizim
söylediğimizden şeyden başkasını söylerler.
Onlar için de durum bellidir. Fakat onlar onu (Muhammed'i)
atarlar,
Büyük taşların tepeden atıldığı gibi.
O ikisi, kardeşlerini topluluğa gammazladılar.
Fakat onlar tarafından dahi boş adam yerine konuldular.
Özellikle Abdüşems ve Nevfel,[178]
O ikisi bizi, çakıl taşlarının atıldığı gibi attılar.
Bunun üzerine yemin ettim; onlardan, bize komşu olan
hiçbirisi ayrılamaz,
Neslimizin şerefi devam ettiği müddetçe.
O ikisi, şeref konusunda bir tuttu kardeşi, kardeş olmayana,
İnsanlar arasından. Ancak hatırlama durumunda gözyaşı
dökme hali müstesna.
Babası, atamızın kölesi olan Velîd'e gelince,
O, semiz mavi vahşi eşek gibidir. Denize girdiğinde onu
dalgalandırır.
Teym, Mahzûm ve Zühre kabileleri de onlardandır.
(Atalarımızın kölelerindendir.)
Zafer istendiği zaman, bunların hepsi bizim mevlâmızdı.
Şimdi akılları ve düşünceleri bozuldu.
Onlar, hastalıktan yeni kurtulan kişi gibi ne yaptıklarını
bilmeyen zayıf görüşlü kimselerdir.

Resûlullah'ın Ashâbının Karşılaştığı Belâ ve Sıkıntılar

Daha sonra Kureyşliler yine Ebû Tâlib'e gelip onunla konuştular ve ona şöyle dediler: "Ey Ebû Tâlib! Yaşça büyüğümüzsün.

---

[177] Genç deveyi deve tavşanına benzetiyor.
[178] Abdüşems ve Nevfel Hz. Peygamber'in büyük dedesi Hâşim'in kardeşleridir (E).

Aramızda yüksek bir şerefin ve itibarlı bir mevkiin var. Bununla birlikte yeğenini bu halde bırakmayacağız. Ya onu yok edeceğiz ya da o ilahlarımıza küfretmekten, atalarımıza sövmekten, dinimizi eksik ve kusurlu bulmaktan vazgeçecek. Dilersen bizimle savaş, dilersen onu terk et. Biz sana durumu bildirdik. Sana düşman olmaktan ve seninle harp etmekten kaçındık. Kanaatimize göre tek çıkar yol budur. Durumunu iyice düşün. Sonra kararını bize bildir."

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ya'kûb b. Utbe b. el-Muğîre b. el-Ahnes şunu anlattı: Kureyş Ebû Tâlib'e bu sözleri söyledikten sonra Ebû Tâlib, Resûlullah'a (s) bir adam gönderip onu çağırdı ve ona şöyle dedi: "Ey kardeşimin oğlu! Kavmimiz bana gelip şöyle şöyle dediler. Savaşa girişmeden önce bana mühlet tanıdılar. Bana ve kendine acı, benim ve senin kaldıramayacağın yükü bana yükleme. Kavminle bizim aramızı açan, şu beğenmedikleri sözlerden vazgeçmek suretiyle onların bu şekildeki davranışlarını engelle." Bu sözler üzerine Resûlullah (s), amcasının fikir değiştirdiğini, dolayısıyla bundan sonra kendisini terk edeceğini, düşmanlarına teslim edeceğini, yardımını ve himayesini azaltacağını zannetti ve şöyle dedi: "Ey amca! Şayet sağ elime güneşi, sol elime de ayı koysan, ben yine de bu davamdan vazgeçmem. Ya Allah bu davayı hakim kılar, ya da ben bu yolda ölürüm." Sonra Resûlullah (s), gözyaşlarını tutamadı ve ağladı. Ebû Tâlib, Resûlullah'ın (s) bu durumunu görünce ona yaklaştı ve "Gel, kardeşimin oğlu!" dedi. Resûlullah (s) da onun yanına doğru gittiğinde kendisine, "Sen işine bak, istediğini yap. Allah'a yemin olsun ki, asla seni herhangi bir şey karşılığında teslim etmeyiz." dedi.

Bize Yunus anlattı. O Talha b. Yahya b. Talha b. Ubeydullah'tan, o da Musa b. Talha'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Akîl b. Ebû Tâlib anlattı; dedi ki: Kureyş Ebû Tâlib'e gelerek ona şöyle dediler: "Senin şu yeğenin, meclislerimizde ve mescidimizde bize eziyet ediyor. Onu bundan vazgeçir." Bunun üzerine Ebû Tâlib, "Ey Akîl! Haydi git, Muhammed'i bana getir." dedi. Akîl gitti, onu bir haysta[179] buldu. O burası için "küçük bir ev" diyordu. Öğle vakti, güneşin tam şiddetli anında Ebû Tâlib'e gitmek üzere yola çıktılar. Aşırı sıcaktan dolayı insan, yürürken gölge arıyordu. İnsan o kadar terliyordu ki, sanki suya girmiş gibi oluyordu. Yanına geldiğinde Ebû Tâlib dedi ki: "Şu amcanın oğulları, meclislerinde ve mescidlerinde, senin onlara eziyet verdiğin kanaatinde olduklarını söylediler. Onlara eziyet etmekten sakın." Bu söz üzerine Resûlullah (s) gözlerini göğe doğru çevirdi ve "Şu güneşi görüyor musunuz?" diye sordu. Onlar, "Evet." dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s), "Siz, bir parça ışık istiyorsunuz diye, ben bu güneşten tamamen vazgeçemem." buyurdu. Ebû Tâlib de oradakilere, "Allah'a yemin olsun ki, kardeşimin oğlu bize asla yalan söylemez. Haydi şimdi dönüp gidin." dedi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Sonra Ebû Tâlib, kavminin düşmanlığına ve kendinden ayrılmalarına rağmen Resûlullah'a (s) yardım etmeye ve onu korumaya kesin olarak karar verdiği zaman şu şiiri söyledi:

Allah'a yemin olsun ki, onlar toptan gelseler yine de ona yanaşamazlar.
Ben toprağa bir define koymadıkça.
Sen işine bak, senin için zillet yoktur.
Sevinçli ve mutlu ol, gözün aydın olsun.
Beni de bu dine davet ettin, bildim ki sen samimisin.
Doğru söyledin; zaten eskiden de Emîn'din.
Bir din teklif ettin; anladım ki,
Bu din, yeryüzü dinlerinin en hayırlısıdır.
Ayıplama yahut utanma duygusu olmasa,
Bu konuda beni, açıkça müsamahalı bir kişi olarak bulurdun.

---

[179] Hays, aslan yuvası demektir. Bk. *Kitâbü't-Telhîs fî esmâi'l-eşyâ*, II, 728.

Kureyşliler, "O bizi akılsızlıkla suçluyor, dinimizin ayıplı olduğunu söylüyor, babalarımıza küfrediyor; Allah'a yemin olsun ki, bunu asla kabul edemeyiz." dedikleri zaman Ebû Tâlib, Resûlullah'ı (s) korumaya devam etti. Ebû Tâlib'in en çok sevdiği insan o idi. Onu gözetip kolladı. Kavmini toplayıp onlara bir kaside söyledi. Bu kasidede Resûlullah'a (s) yaptıkları eziyetlerden dolayı onları ayıplıyordu:

Kavmin arasında sevgi ve dostluk olmadığını gördüm,
Aralarındaki bütün bağ ve vesileleri koparmışlardı.
Bize açıkça düşmanlık ve eziyet ettiler.
Dostları birbirinden ayıran düşmanın emrine kendi istekleriyle itaat ettiler.
Zanlılar olarak bize karşı düşmanla anlaşma yaptılar.
Arkamızdan, bize olan kinlerinden dolayı parmaklarını ısırıyorlardı.
Nefsim onlara karşı sabretti, müsamahakâr bir tutumla,
Elimde meliklerin mirasından kalma keskin ve beyaz kılıç olduğu halde.
Beyt'in yanında kavmimi ve kardeşlerimi hazırladım.
Kâbe'nin alaca kumaştan yapılmış örtülerine tutundum.
Onun büyük kapısına yönelmiş olarak hep birlikte ayakta durduk,
Her yemin edenin yeminini yerine getirdiği yerde.
el-Eş'arîlerin develerini çöktürdüğü,
İsâf ve Nâile arasında, sellerin akıp gittiği yerde.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), peygamberlik görevine devam ederken, Benî Hâşim ve Benü'l-Muttalib onu yanlarına alarak Kureyş'e teslim etmeyi reddettiler. Halbuki onlar da Resûlullah (s) ile farklı görüşteydiler ve kavimleri gibi düşünüyorlardı. Ancak onlar kavminden ayrılmış olsa da kardeşlerini teslim etmeyi kendileri için bir zül kabul ederek onu teslim etmeyi kabul etmediler. Benî Hâşim ve Benü'l-Muttalib böyle yapınca Kureyşliler, Muhammed'i (s) almak için bir yol bulunmadığını anladılar. Bunun üzerine bir araya gelip, Benî Hâşim ve Benü'l-Muttalib'e karşı yazılı bir anlaşma yaptılar. Buna göre, onlara kız vermeyecekler ve onlardan kız almayacaklardı. Onlara bir şey satmayacaklar ve onlardan bir şey satın almayacaklardı. Bunları bir kağıda yazdılar ve onu Kâbe'ye astılar. Sayfayı İkrime b. Hâşim b. Abdümenâf b. Abdüddâr[180] yazmıştı. Sonra Kureyşliler Müslümanlara düşmanlık etmeye devam ettiler. Onları bağladılar ve onlara eziyet ettiler. Müslümanların sıkıntıları gittikçe arttı, onlara yapılan eziyetler çoğaldı. Çok ağır bir şekilde sarsıldılar. Allah düşmanı Ebû Leheb de, Kureyşlilere yardımcı olmak üzere onlara katıldı. Ebû Leheb, onlara "Ey Kureyş topluluğu! el-Lât ve el- Uzzâ yardım etti." dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ, Leheb Sûresi'ni indirdi:

"Ebû Leheb'in iki eli kurusun! Kurudu da... Malı ve kazandıkları ona fayda vermedi. O, alevli bir ateşte yanacak. Onun taşıyıcı olarak ve boynunda hurma lifinden bükülmüş bir ip olduğu halde karısı da (ateşe girecek)."[181]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Safiyye bt. Abdülmuttalib şu şiiri söyledi:

Benden Kureyş'e kim ulaştıracak,
Hakkımızdaki emir ve buyruğun ne olduğunu?
Bizim öncelikli emir hakkımız var, bunu biliyorsunuz.
Zulüm sebebiyle bizim için ateş yakılmadı. (Biz kimseye zulmetmedik ki, bize ceza verilmesi düşünülsün.)
Biz bağışladığımız zaman çokça veririz.
Bolca istendiği zaman da bolca veririz.
Bütün hayırlı menkıbeler bizdedir.

---

[180] Hamidullah tahkikinde İbn Hişâm'dan yararlanarak isim, (Mansûr b.) İkrime b. Âmir b. Hâşim b. Abdümenâf b. Abdüddâr şeklinde yazılmıştır.
[181] Tebbet, 111/1-5.

Bazı emirlerde (sahifede yazılı olanlar gibi) ise noksanlık ve ayıp vardır.
Hayır! Utanılacak şeyleri erkenden toplamak gerek,
Elleriyle, toz yere yayıldığı zaman.
Elbette Allah'ın emrine karşı sabrederiz,
Rabbimiz nerede karar kılınacağını açıklayıncaya kadar.

Ebû Tâlib şöyle bir şiir okudu:

Benden haber ulaştırın, uzaklık sahibi kişiye,
Lüey'e[182]*; özellikle Lüey'e, Benî Ka'b'a.*
Bilmiyor musunuz? Biz Muhammed'i bulduk,
Peygamber olarak, Musa gibi, evvelki kitaplarda.
İnsanlar arasında onun sevgisi vardır.
Allah'ın sahtekârlığı kendisine tahsis ettiği kimsede ise hayır yoktur.
Sizin kitabınıza eklediğiniz şeyde,
Sizin için uğursuzluk vardır, deve yavrusunun böğürmesi gibi.
Kendinize gelin! Kendinize gelin! Mezarınız kazılmadan önce,
Aksi takdirde günah işlemeyen kişi de günahkâr birisi gibi olur.
Azgınların peşinden gitmeyin ve koparmayın,
İplerimizi, sevgiden ve akrabalıktan sonra.
Yoksa aramızda ikinci bir harp istememiş olursunuz.
Harp sütünü tadana bazen bu iş emredilir.
Ancak! Kâbe'nin Rabbi'ne yemin olsun ki, biz Ahmed'i teslim etmeyiz,
Zamanın felâketli ve musibetli haline rağmen.
Babamız Hâşim güçlendirip takviye etmedi mi?
Oğullarına yaralamayı ve dövmeyi vasiyet etmedi mi?
Biz harpten usanmayız, yayı şiddetle gerdikçe
Başımıza gelen musibetlerden de şikayet etmeyiz.
Fakat biz, savunmacı ve savaşı yasaklamayı tercih eden kimseleriz,
Korkudan canlar çıkıp gittiği zaman.

---

[182] Ka'b bin Lüey bin Gâlib, Resûlullah'tan (s) takriben beş yüz altmış sene önce yaşamış, Tevrât ve İncîl ehlinden bir zattı. Hz. Peygamber'in (s) medhini ve vasflarını işittiği için hitabelerinde onun geleceğinden söz ederdi (M).

Yine Ebû Tâlib şöyle dedi:

Benden Lüey'e bir mesaj iletin!
Doğru bir mesaj... Fakat bu, Peygamber mesajının yerini tutmaz.
İki çok yakın amca oğullarına, kendilerine değer verdiğimiz
Teym'e,
Abdüşems ve Nevfel'den olan kardeşlerimize.
Dostluk olarak bizim aleyhimize başka bir kavimle mi
yardımlaşıyorsunuz?
Halbuki taşkınların işi taşkınlıktan ve cahillikten gelir.
Onlar derler ki: "Biz Muhammed'i öldüreceğiz,
Hâşim oğulları bunu tezellül ile boyun eğip kabul etti."
Hedyin[183] *Rabbi'ne yemin olsun ki, yalan söylediniz: Onların*
kurbanlıkları kesilir,
Mekke'de ve duaların kabul olunduğu Rükn-ü Atîk'te.
Onu ya yakalarsınız ya da onu öldürmekle heder edersiniz,
Her kemiği ve mafsalı yarıp kıran birçok yiğidi.
Sen Veyl cehennemine çağırırmış olursun, eğer zulmederseniz,
Ona karşı gelmek suretiyle, o meşhur günde (kıyamet günü).
Yavaş olun! Henüz harp gerçekleşmedi,
Ya tamamen vakti gelmiş olur ya da sonraki vakte
geciktirilmiş olur.
Biz ne zaman kılıçlarımızla bir savaşa kalkışsak,
Zorlukla yetişen gençler yiğitlik gösterir.
Vadilerde yaşayanların ilkbaharı olan Muhammed yükselecek,
Kum tepesinin üstünde yükselen Anka[184] *kuşu gibi.*
Ve Hâşim oraya çıkıp yerleşir. Şüphesiz Hâşim,
Şan ve şeref timsalidir, baştan sona.
Şayet Muhammed'i öldürmeyi umut ediyorsanız,
Topladığınız şeyleri Yedbel[185] *dağına nakleder gibi atın.*
Biz ona faydalı olmaya çalışacağız, olanca cömertliğimizle,
Güzel kokulu, iri cüsseli, Allah'a teslim olmuş yiğitlerle,
Her ok atıcısı gersin yayını,

---

[183] Kurban edilmek üzere Kâbe'ye sevk edilen hayvan.
[184] Ankâ, Arapların bu isimle andıkları bir masal kuşudur.
[185] Necid'de bir dağ.

Okunu, birbirinden ayrılan bulutlar gibi.
Hâşim'i korumaktan doğan iman kokusuyla,
Her topluluktan kahramanların atlarıyla.

[Kureyş'in Benî Hâşim'i Boykot Etmesi]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Bükeyr anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Kureyş, Resûlullah'tan bu sözü duyduktan sonra onun bu konudaki ciddiyetini görüp kendisinden ümit kesince, Abdülmuttalib oğullarından ayrılıp onlardan uzak durmaya başladılar. Ebû Tâlib de Abdülmuttalib oğullarını Kâbe'ye götürdü. Kâbe örtüsü önünde durup, kavimlerinin kendilerine zulmetmeleri, akraba bağlarını kesmeleri, kendilerine karşı savaşmak üzere birleşmeleri ve kanlarını dökmeye teşebbüs etmeleri sebebiyle topluca Allah'a dua ettiler. Ebû Tâlib dedi ki: "Allah'ım! Kavmimiz, bize galebe çalmak üzere birleşti. Bize acele yardım et, kardeşimin oğlunu öldürmelerine engel ol." Sonra kendilerini seyreden Kureyş topluluğuna yönelip onlara da şöyle dedi: "Yakınlarıyla ilişkisini kesene ve kendileriyle evlenilmesi haram olan akrabalarına dahi saygısızlık yapan kişilere karşı şu Ev'in Rabbine dua ediyoruz. Allah'a yemin olsun ki, ya yapmak istediğiniz şeyden vazgeçersiniz, ya da bizimle alakanızı kestiğiniz için Allah sizin başınıza istemediğiniz bir şeyi getirecektir." Ebû Tâlib'in bu sözleri üzerine onlar, "Ey Abdülmuttalib oğulları! Sizinle bizim aramızda barış ve akrabalık bağı olamaz. Ancak şu akılsız çocuğun öldürülmesi halinde durum değişir." dediler.

Ebû Tâlib bu sözlere çok kızdı ve kardeşinin oğlunu, kardeşlerini ve Allah'a yardım ve Resûlü'ne (s) yardım için iman etmiş olup da kendilerine tâbi olan müminleri ve yine Allah Resûlü'nü himaye eden müşrikleri kendi mahallesine [vadi] (Şi'bü Ebî Tâlib) soktu. Onlar da Mekke'nin bir ucunda bulunan

Ebû Tâlib mahallesine girdiler. Amr b. el-Âs ve Abdullah b. Ebû Rebî'a Kureyş'e gelip, Necâşî'nin Muhammed (s) ve Ashâbı hakkında söylediklerini onlara haber verince, Kureyşlilerin üzüntüsü daha çok arttı. Bunun üzerine Resûlullah'a (s) ve Ashâbına daha çok eziyet ettiler, gördükleri her yerde onları dövdüler, bulundukları yerden çıkmalarına müsaade etmeyip Ebû Tâlib mahallesinde (Şi'bü Ebî Tâlib), onları kuşatma altına aldılar, çarşıdan ihtiyaç maddelerini almalarına engel oldular, dışarıdan da herhangi bir kimsenin içeriye girip onlara yiyecek ve faydalanacakları bir şeyi götürmesine müsaade etmediler. Ebû Tâlib mahallesinde bulunanlar ancak hac mevsiminde dışarı çıkabiliyorlardı. Kureyşliler hemen onların arkalarından çarşıya gider, onların satın almak istedikleri şeyleri satın alırlar; böylece fiyatları arttırırlardı. el-Velîd b. el-Muğîre'nin bir münâdisi Kureyşlilere şöyle derdi: Onlardan her kimi yiyecek satın alırken görürseniz fiyatı arttırınız."

Bize Yunus anlattı. O İsa b. Abdullah et-Temîmî'den, o da er-Rebî b. Enes'ten şöyle dediğini rivayet etti: "*Zorbayı, bütün bunlarla beraber soysuz olan yardakçıyı..*"[186] ayeti, el-Velîd b. el-Muğîre hakkında nazil oldu. O, hem zalim, hem de kötü huylu bir kimseydi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan hadisinde el-Velîd'in şöyle dediğini rivayet etti: "Onlardan kimi yiyecek satın alırken görürseniz, ona karşı fiyatı yükseltin; onların yiyeceğe ulaşmasını engelleyin. Yanında hazır parası olmayana da yiyeceği peşin paraya satın." Kureyş bu uygulamayı üç sene devam ettirdi. Neticede Abdülmuttalib oğulları büyük bir sıkıntıyla karşı karşıya kaldılar. Kureyşliler, şiddetli açlık sebebiyle feryat eden çocukların ağlamalarını mahalle dışından işitiyorlardı. Ancak müşriklerden Benî Hâşim'in karşı karşıya bulunduğu bu durumdan hoşnut olmayanlar da vardı. Sonuçta Kureyş'in büyük çoğunluğu Benî Hâşim'in düştüğü bu durumdan hoşlanmamaya, Muhammed'e (s) ve onun etrafında toplanan küçük bir topluluğa uyguladıkları bu zalim ve sert anlaşmaya karşı olan hoşnutsuzluklarını açıkça ortaya koymaya başladılar. Hatta Kureyş'ten bazıları kendilerinin bu anlaşmayla bir ilgilerinin olmadığını ifade ettiler.

---

[186] el-Kalem, 13/68.

Diğer taraftan Ebû Tâlib, Kureyşlilerin Resûlullah'a (s) geceleyin veya gündüz vakti gizlice bir suikast düzenlemelerinden korkuyordu. Bu yüzden Resûlullah (s) yatağına gitmek veya uyumak istediği zaman Ebû Tâlib, onu kendi yatağına gönderir, öldürürler korkusuyla onu kendisiyle oğulları arasına alırdı.

Sabaha kadar Kureyşliler, mahallede açlıktan inleyen Benî Hâşim çocuklarının çığlıklarını dinliyorlardı. Sabah olunca Kâbe'nin etrafında oturup birbirlerine olup biteni sorarlardı. Birisi arkadaşına, "Dün gece, çoluk çocuğun geceyi nasıl geçirdi?" diye sorar; o da ona "İyi!" derdi. Bu sefer soruyu ilk soran kişi arkadaşına dönüp şöyle derdi: "Fakat şu mahalledeki kardeşlerinizin çocukları, sabahlara kadar açlıktan inleyip durdular." Muhammed (s) ve beraberindekilerin başına gelen bu durumdan Kureyşlilerin bir kısmı memnun oluyor, bir kısmı da memnuniyetsizliğini ifade ediyordu. Ebû Tâlib, onların Muhammed'den (s) ne istediklerini ve her hac mevsiminde kendilerinin temel ihtiyaçları olan şeyleri satın almalarına nasıl mani olduklarını şöyle bir şiirle ifade etmiştir:

Şu hale bakın! Bir tarafta gece karanlığına kadar yeyip içenler!
Diğer tarafta üzerlerine yıldız batmayanlar!
Bir tarafta gece boyunca uyuyan gözler!
Diğer tarafta açık, gece boyunca uyutulmayan gözler!
Muhammed'e kötülük yapmak isteyen toplulukların
düşlerinden dolayı,

Bilinsin ki, zulmetmekten sakınmayana zulmedilir.
Akılsıza işler yaptılar, kötü görüşlerine uydular,
Sağlam olmayan kıt görüşlü kimselerin sözlerine,
Yoluna koyma imkânını bulamadıkları bazı şeyler umarak.
Hac mevsiminde herkesi toplasalar da,
Muhammed'i öldürme cömertliğini göstereceğimizi umarak,
Halbuki henüz mızraklar kana boyanmadı.
Bizden bir adım atmamızı bekliyorlar,
Dövüşmeden ve sağlam mızraklarla vuruşmadan.
Allah'ın Beyt'ine yemin olsun ki, siz yalan söylediniz; onu öldüremeyeceksiniz.
Çokları Hatîm ve Zemzem Kuyusu'na atılacaktır.
Akrabalık bağları kesilecek, büyükler büyüklüğünü unutacak,
Aralarında evliliğin caiz olmadığı yakın akrabalar (mahrem) arasındaki ilişkinin dahi üstü kapanacak.
Size, zırhlara bürünmüş bir topluluk hücum eder.
Onlar namuslarını korumak için her günahkara karşı kendilerini savunurlar.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Kureyş, Benî Hâşim ve Benî Abdülmuttalib'e bu uygulamayı iki veya üç yıl sürdürdüler. Bu sebeple Ebû Tâlib Mahallesi'nde bulunan insanlar şiddetli sıkıntılara maruz kaldılar. Kendilerine her şey gizlice ulaştırılıyor, Kureyş'ten onlarla sıla-i rahim yapmak isteyenler de gizlice gelip gidiyordu.

Bana rivayet olunduğuna göre, Hakîm b. Hizâm, bir gün yanında yiyecek taşıyan biriyle Resûlullah'ın zevcesi olan ve onunla birlikte Mahalle'de bulunan halası Hadîce bt. Huveylid'e giderken aniden karşısına Ebû Cehil çıktı. Ebû Cehil ona, "Demek Benî Hâşim'e yiyecek götürüyorsun! Allah'a yemin olsun ki, o yiyeceği onlara götürmeyeceksin. Aksi taktirde seni Kureyş'in yanında rezil ederim." dedi. Ebü'l-Bahterî b. Hâşim b. el-Hâris b. Esed, Ebû Cehil'e, "Halasının kendisine emanet ettiği yiyeceğini, ona götürmesine mani mi oluyorsun?" diyerek ona kızdı. Bununla birlikte Ebû Cehil, Ebü'l-Bahterî'nin bu yiyeceği götürmesine müsaade etmek istemedi. Ebü'l-Bahterî de bir deve bacağı kemiği alarak üzerine yürüdü ve başını yardı. Ayrıca onu ayaklarının altına alıp fena şekilde çiğnedi. Yakınlarında bulunan Hamza b. Abdülmuttalib de bu olayı görmüştü. Resûlullah (s) ve arkadaşları sevinmesinler diye Kureyşliler bu olayın onlara ulaşmasını istemiyorlardı. Bu olay hakkında Ebü'l-Bahterî b. Hâşim b. el-Hâris şöyle dedi:

Ey Ebû Cehil! (Üzüntüyü) tad! Çünkü sen şimdi üzüntü veren
şeyle karşılaştın.
İşte cahillik, bu şekilde kötülenme sebebi olur!
Sonra odunumun daha çok elem verdiğini göreceksin.
İşte ayıplama, bu şekilde döner kötülenmeye sebep olur.
Sen de biliyorsun ki, biz gam ve kederi gideririz.
Açıkça ortaya çıkıp yükselmesine mani oluruz.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Allah Teâlâ, rahmetiyle, Kureyş'in Hâşim oğullarına karşı anlaşıp yazdıkları sayfaya bir kurtçuk gönderdi. O kurtçuk, sayfada Allah'ı ifade eden bütün kelimeleri yedi, geride sadece zulüm, katî'a (akrabalar arasındaki ilişkiyi kesme) ve bühtân (iftira) ifade eden kelimeler kaldı.[187] Allah Teâlâ bu durumu Resûlüne (s) haber verdi. O da bunu Ebû Tâlib'e söyledi. Ebû Tâlib, "Ey Kardeşimin oğlu! Sana bunu kim söyledi? Yanımıza kimse gelmiyor, sen de çıkıp kimsenin yanına gitmiyorsun. Bana göre sen yalan söyleyenlerden de değilsin." dedi. Resûlullah, "Bunu bana Rabbim haber verdi." dedi. Bunun üzerine amcası ona, "Şüphesiz senin Rabbin Hak'tır. Ben şehadet ederim ki, sen de doğru söylüyorsun." diye karşılık verdi. Ebû Tâlib, adamlarını topladı. Fakat ifşâ ederler, dolayısıyla bu haber müşriklere ulaşır ve malum sayfaya hile ve tuzak hazırlarlar korkusuyla, Resûlullah'ın (s) kendisine haber verdiği şeyi onlara söylemedi. Ebû Tâlib yanındaki toplulukla birlikte doğruca Mescid'e gitti. O sırada Kureyş müşrikleri Kâbe'nin gölgeliğinde oturuyorlardı. Ebû Tâlib'i görünce sevindiler. Uyguladıkları muhasara ve sıkıntının, onları Resûlullah'ı (s) öldürmek için kendilerine vermeye zorlamış olduğu zannettiler. Ebû Tâlib ve beraberindekiler yanlarına varınca, onlara "Hoş geldiniz!" diyerek selam verdikten sonra Ebû Tâlib'e dönerek ona da, "Demek, öldürülmesi size fayda sağlayacak ve sizi birleştirecek, yaşaması ise sizi dağıtacak ve size zarar verecek bir adamın öldürülmesine gönlün razı oldu!" dediler. Bunun üzerine Ebû Tâlib, "Hayır! Ancak, biz de fayda sağlayacak ve birliği temin edecek bir şey için size geldik. Bunu kabul ediniz. Haydi bizim aleyhimize aldığınız kararları ihtiva eden sayfanızı getirin." dedi. Sayfayı getirdiler. Onu getirip açtıkları zaman Ebû Tâlib'in, Resûlullah'ı (s) kendilerine vereceklerini sanmışlardı. Sayfayı getirdiklerinde Ebû Tâlib "İşte sayfanız, önümüzde! Kardeşim oğlunun bana haber verdiğine göre -ki o asla bana yalan söylemez- Allah Teâlâ, bu sayfaya bir kurtçuk göndermiş olup o kurtçuk, bu sayfanın içinde geçen bütün "Allah" isimlerini yemiş; sadece zulüm, akrabalar arasındaki ilişkiyi kesme ve iftira ifade eden kelimeler kalmış. Eğer o, yalan söylediyse, öldürmeniz için benim onu size teslim etmem, sizin hakkınızdır. Eğer doğru söylediyse, bu da, sizin bizim aleyhimize gerçekleştirdiğiniz şu anlaşmadan vazgeçmenizi gerektirir, öyle değil mi?" dedi. Sonra her iki taraf sözlerinde duracaklarına dair yemin ettiler. Sayfayı açınca, hayretle durumun Resûlullah'ın (s) dediği gibi olduğunu gördüler. Kureyşlilerin haksız oldukları açıkça ortaya çıkmıştı. Ebû Tâlib ve arkadaşları bu duruma çok sevindiler ve "Hangi tarafın aldatıcı, akrabalık bağlarını kesici ve iftiracı olduğu daha iyi ortaya çıktı, değil mi?" dediler. Bunun üzerine el-Mut'im b. Adî b. Nevfel b. Abdümenâf ve Âmir b. Lüey b. Hârise'den Hişâm b. Amr ayağa kalkıp, "Bizim, akraba ilişkilerini kesen, düşmanlık ve zulüm ihtiva eden bu sayfayla bir ilgimiz yok. Bizim ve eşrafımızın zarar gördüğü bir konuda hiç kimseye yardım etmeyiz." dediler. Kureyş'in ileri gelenlerinden birçok kimse de bu konuda onlara uydu. Böylece Ebû Tâlib Mahallesi'nde (Şi'bü Ebî Tâlib) olup da büyük eziyet ve sıkıntılara maruz kalan insanlar oradan çıktılar. Ebû Tâlib, Hz. Muhammed (s) ve Kureyş'in onu öldürmek istemesiyle ilgili durumlar hakkında şöyle dedi:

---

[187] İbn Hişâm'da yer alan bir rivayete göre kurtçuk, Allah isminin dışındaki bütün kelimeleri yemiş, geride sadece "Allah" ismi kalmıştır. İbn Hişâm'da yer alan bir başka rivayete göre ise kurtçuk, "Bismikellâhümme" kelimesinin dışında yer alan bütün kelimeleri yemiştir (M).

Uzadı gecem, keder ve üzüntü ile,
Sucunun döktüğü su gibi gözyaşı dökmekle.
Kusay, düşlerinin sevkiyle oynamaya devam etti.
Hiç hilm,[188] *oyundan sonra geri döner mi?*
Kusay, Benî Hâşim'i sürdü,
Aşçıların odun parçalarını ateşe sürdüğü gibi.
Ahmed'e söylendi: "Sen,
Sözünden dönen, zayıf nesepli bir kişisin."
Her ne kadar Ahmed onlara hakkı getirdiyse,
Onlara yalan söylemediyse de;
Onu destekledi kardeşlerimiz;
Hâşim oğulları ve Muttalib oğulları.
Onlar, sağ elin kemiği gibi iki kardeştirler.
Onlar üzerimizde hurma kütüğünün boğumu gibi
sağlamdırlar.
Kusay'a haber vermediniz mi?
Arap'ın geçmiş işlerini.
Sakın ellerinizi tutmayasınız,
Bu kadar gururdan sonra günahkârlık şaşkınlığıyla.
Niçin? Niçin sakınıp uzak durdunuz?
Taşkınlıkla ve tatlı düşlerle.

---

[188] Yumuşak huyluluk, akıllı ve ağır başlı olmak (M).

Ahmed'e her türlü iftirayı attınız,
Yakınlığınıza ve akrabalığınıza rağmen.
Nasıl olur böyle bir kişinin hac için bineğe binerek Mekke'ye gitmesi?
Örtüler sahibi Kâbe'ye?
Ahmed'e dil uzatıyorsunuz, ona karşı kullanıyorsunuz,
Mızrakların sivri uçlarını, kılıçların keskin taraflarını.
Evlerinizde yemekleri avuçluyorsunuz,
Kabilenizin ileri gelenleri ve eşrafıyla birlikte.
Onları ince temiz bir elbise içinde görürsün,
Kemeri kısa, gerdanlığı uzun.
Sıçrayan kuşlar gibi çekirgelerdir onlar,
Hizmetçi sütü sağdıktan sonra dürer onları.
Hâşim oğullarından onlara karşı duracak kahramanlar var.
Onlar hem asil hem seçkin kişilerdir.

Ebû Tâlib, sayfa konusunda kavminin bilmesi gereken her şeyi bilmekle birlikte, hala onların kötü davranışlarından vazgeçmek istemediklerini görünce şöyle dedi:

Gecenin sonuna kadar dikilip nöbet tutanlar!
Parça parça olmuş kavminden ayrılıp uzaklaştılar.
Hatırlayın, babamız Lüey b. Gâlib'in soyundan gelenlerin savaşını,
O sayfa onların itişip kakıştıklarına sebep oldu, neredeyse savaşacaklardı.
Bir işaretçi olduğu zaman, ayağa kalkar,
Günahkâr bir kişinin tavrıyla. Gerçekte onun günahı da yoktur.
İyilik ve takvaya çağıran kimsenin günahı olamaz.
Onun toplumu parçalamaya gücü yetmez.
Onlar geçmişte işlerinin sonucunu denediler.
Bir şeyi bilen, onu tecrübe etmeyen kişi gibi değildir.
Sayfa meselesinde insanlar için ibret vardır,
Zira gâib olan bir şey bir topluluğa haber verilirse şaşırırlar.
Allah onların küfrünü ve isyanını yok etsin!

Onlar batıldan intikam almadılar; hak açıktır.
Onların söyledikleri şey boşa çıktı.
Zira kim hak olmayan bir şeyi uydurursa yalanlanır.
Aramızda bulunan Abdullah'ın oğlu ise doğrulanır, tasdik edilir.
Kavmimiz tarafından kendisine kızılsa da, o azarlanmaz.
Ey Müslümanlar! Zannetmeyiniz ki Muhammed,
Bizden uzaktır; o, bizden uzak değildir.
Bizden bir Hâşimî eli onu koruyacaktır.
Onun insanlar içindeki bineği, en hayırlı binektir.

Ebû Tâlib, Kureyş'e düşmanlık yapacağını ve onlarla savaşacağını açıkça ortaya koydu. Bundan sonra Kureyşliler de kendilerinden Müslüman olanlara karşı taşkınlıkta bulundular. Onları bağlayıp eziyet ettiler. Müslümanların üzerine gelen musibet iyice şiddetlendi. Dinlerinden dönmeleri için Müslümanlara yapılan işkence yoğunlaştı. Müslümanlar giriftar oldukları belâ ve musibetten dolayı çok sarsıldılar. Cümah oğulları, Osman b. Maz'ûn'a saldırdılar. Ebû Seleme b. Abdülesed b. Hilâl b. Abdullah b. Amr b. Mahzûm, kendisini himaye etmesi için dayısı Ebû Talib'e gitti. Mahzûm oğulları onu almak için geldiler; fakat Ebû Tâlib kendisini onlara vermedi. Gelenler, "Ey Ebû Talib! Kardeşinin oğlunu bizden korudun. Bizim kardeşimizin oğlu olan birini de mi bize karşı koruyorsun?" dediler. Ebû Tâlib, "Erkek kardeşimin oğlunu koruduğum gibi, kız kardeşimin oğlunu da korurum." diye cevap verdi. Ebû Leheb, "Ebû Tâlib doğru söyledi; onu size teslim etmez!" -o günkü gibi hiç hayırlı bir söz söylememişti- dedi. Ebû Tâlib, Ebû Leheb'in bu sözünü duyunca, onun kendisine yardım edeceğini sanmış ve kendisiyle birlikte hareket edeceğini ümid etmişti. Okuduğu şu şiirle onu kendisine celbetmeye çalışmıştı:

O, amcası Ebû Uteybe[189] *olan kişidir.*

---

[189] Ebû Leheb'in künyesi (M).

Haksızlığa uğrasa da o bir cennet içindedir.
Ona çok söylüyorum. Fakat nasihatim ondan uzaktır.
Ey Ebû Mu'attib! Şahsını ayakta tutarak sabit ol.
Yaşadığın müddetçe şöyle bir hasleti kabul etme:
Mevsimler gelip geçtikçe o haslet sebebiyle sana sövülür.
Savaş! Çünkü savaş insaftır, haksızlığı önler. Ancak görmeyeceksin,
Elbette sen, harbin kardeşini, sulh anlaşması yapılıncaya kadar zillete düşmüş göremezsin.
Nasıl böyle demiyeyim! Onlar sana karşı büyük bir cinayet işlediler.
Nimete mazhar olmuşken de zorluğa düşmüşken de onlar sana yardım etmediler.
Artık acizlik yolunu senden başkalarına bırak,
Çünkü sen devamlı olarak acz üzere yaratılmış değilsin.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Sonra, Kureyş'in Hâşim oğulları ve Muttalib oğulları aleyhine yazdıkları sayfadaki anlaşmayı bozmak için, Kureyş'ten bir grup ayaklandı. Bu hususta, Hişâm b. Amr b. Rebî'a b. el-Hâris b. Hubeyb b. Huzeyme b. Nasr b. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey'den daha çok çaba gösteren olmadı. Çünkü Hişâm, Nadle b. Hâşim b. Abdümenâf'ın ana-bir erkek kardeşinin oğluydu. Amr ve Nadle ana-bir erkek kardeştiler. Hişâm, Hâşim oğulları ile ilişki içindeydi. Kavmi içinde şeref sahibi bir kimseydi. Bana ulaşan rivayete göre Hişâm, bir gece bir deveye yiyecek yükleyerek bunu Ebû Tâlib Mahallesi'nde bulunan el-Muğîre, Hâşim ve Muttalib oğullarına getirmişti. Mahallenin sınırına geldiği zaman devenin başından yularını çözdü, sonra yan tarafına vurdu, deve de onların yanına gitti. Hişâm deveye genellikle buğday veya hurma[190] yükler, bu şekilde onu Mahalle'ye sürerdi.

---

[190] Asıl metinde ve İbn Hişâm'da "bezen (bez) şeklinde geçmektedir. Ancak doğrusu "temren [hurma]" olmalıdır.

Bir gün Hişâm, Züheyr b. Ebû Ümeyye b. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'un yanına gitti. Züheyr'in annesi Âtike, Abdülmuttalib'in kızıydı. Hişâm, Züheyr'e şöyle dedi: "Sen yemek yiyor, elbise giyiyor, kadınlarla evleniyorsun. Bu halinden razı gibisin. Peki, dayılarının ne halde olduklarını bilmiyor musun? Onlardan hiçbir bir şey satın alınmıyor ve onlara hiçbir şey satılmıyor! Onlardan ne kız alınıyor, ne kız veriliyor! Kendileri güven içinde olmadıkları gibi onlara güven de duyulmuyor. Allah'a yemin olsun ki, eğer onlar Ebü'l-Hakem b. Hişâm'ın dayıları olsaydılar ve sen de onu, onun seni çağırdığı şeye çağırsaydın, o sana kesinlikle icabet etmezdi." dedi. Züheyr ona, "Hayret! Ben tek kişiyim. Bu durumda ne yapabilirim ki?" şeklinde karşılık verdi. Bunun üzerine Hişâm, "İkinci kişiyi buldun!" dedi. Züheyr, "Kim o?" diye sorunca Hişâm, "Ben de seninle birlikteyim." dedi. Züheyr, "Bizimle birlikte olacak üçüncü bir kişiyi de bulmalısın." diye ekledi. Bu konuşmadan sonra Hişâm, el-Mut'im b. Adî b. Nevfel b. Abdümenâf'a gitti ve ona, "Ey Mut'im! Abdümenâf oğullarından bir sülalenin yok olmasına razı olmuş gibisin. Sen de bu yok oluşa şahid oluyorsun. Yoksa sen bu durumu uygun mu görüyorsun? Allah'a yemin olsun ki, siz onlara bu imkanı verirseniz, onların bu helâkı en kısa zamanda gerçekleştireceklerini göreceksiniz." dedi. Mut'im ona, "Hayret! Ben tek kişiyim!" deyince, Hişâm da ona, "İkinci kişiyi buldum." karşılığını verdi. Mut'im, "Kim o?" diye sordu. Hişâm, "Ben!" diye cevap verdi. Bunun üzerine Mut'im, "Bizimle birlikte hareket edecek üçüncü bir kişiyi de bulman lazım!" dedi. Hişâm üçüncü kişiyi de bulduğunu söyleyince Mut'im onun kim olduğunu sordu. Hişâm, "Züheyr b. Ebû Ümeyye." dedi. Mut'im, "Bizimle birlikte konuşacak dördüncü kişiyi de bulman gerekir." dedi. Bunun üzerine Hişâm, Ebü'l-Bahterî b. Hişâm'ın yanma gitti. Ona Mahalle'dekilerle olan akrabalıklarından ve onların haklarından söz etti. O da, "Bu işte sana yardımcı olan bir başkası var mı?" diye sordu. Hişâm, "Evet, el-Mut'im b. Adî ve Züheyr b. Ebû Ümeyye var." dedi. Ebü'l-Bahterî b. Hişâm ona, "Beşinci kişiyi bul!" dedi. O da Zem'a b. el-Esved b. el-Muttalib b. Esed'e gitti, ona Mahalle'dekilerle olan akrabalıklarından ve onların haklarından söz etti. Zem'a ona, "Beni yardımcı olmaya çağırdığın bu konuda seninle birlikte olan başka kimse var mı?" diye sordu. O da, "Evet!" deyip adı geçen kişilerin isimlerini saydı.

Sonra bu kişiler, bir gece Mekke'nin üst tarafında bulunan el-Hacûn mevkiinde buluşmak üzere sözleştiler. Orada toplanıp Kureyşlilerin yaptıkları bu anlaşmayı bozuncaya kadar ona karşı çıkacaklarına dair anlaştılar ve bu konuda söz birliği ettiler. Züheyr, "İşe ilk başlayanınız ben olacağım." dedi.

Sabah olunca, hep birlikte Kureyş'in toplantı meclisine gittiler. Züheyr b. Ebû Ümeyye yeni elbiselerini giymiş olarak Kâbe'yi tavaf etti. Sonra insanların topluca bulundukları yere gelip onlara dedi ki: "Ey Mekkeliler! Biz yiyip içiyor ve giyiniyoruz. Hâşim oğulları ve el-Muttalib oğulları ise perişan durumdalar. Kendilerine ne mal satılıyor, ne de onlardan bir mal satın alınıyor. Ne kız alınıyor, ne kız veriliyor. Allah'a yemin olsun ki, zulüm sebebi olan ve akrabaları birbirinden ayıran bu sayfa parçalanmadıkça yediğim yemekten ve içtiğim sudan zevk alamam." Bu söz üzerine, Mescid'in bir köşesinde bulunan Ebû Cehil, "Allah'a yemin olsun ki, yalan söyledin; bu sayfa parçalanmayacak!" diyerek Züheyr'e cevap verdi. Diğer taraftan Zem'a b. el-Esved kalkıp Ebû Cehil'in bu sözüne karşı "Hayır! Öyle değil! Allah'a yemin olsun ki asıl sen yalan söylüyorsun. O sayfa yazılırken biz onun yazılışına rıza göstermemiştik." dedi. Ebü'l-Bahterî de hemen arkasından ekledi: "Zem'a b. el-Esved doğru söyledi. Biz orada yazılan şeylere razı değiliz ve onları tanımıyoruz." Bu söz üzerine el-Mut'im

b. Adî de "Siz ikiniz doğru söylediniz; bundan başkasını söyleyen yalan söylemiştir. O sayfada yazılan şeylerden biz Allah Teâlâ'ya sığınırız." dedi. Hişâm b. Amr da o sayfada yazılı olan şeylerin reddi ve bu anlaşmanın bozulması konusunda onların söylediklerini tekrarlayınca Ebû Cehil, -bu hususun şimdi burada değil başka yerde kararlaştırıldığını kastederek- "Anlaşılan bu, geceleyin istişare edilmiş ve kararlaştırılmış bir iş!" dedi. Ebû Tâlib de Mescid'in bir köşesine oturmuş, kavminin yaptıklarını seyrediyordu. Sonra, el-Mut'im b. Adî kalkıp sayfaya doğru gitti ve onu yırtıp açtı. İşte o zaman kurtçuğun "Bismikellâhümme" dışındaki kelimeleri yemiş olduğunu görüldü. Rivayete göre, o sayfayı yazan Mansûr b. İkrime b. Hişâm b. Abdümenâf b. Abdüddâr'ın[191] eli çolak olmuştu. Allah daha iyisini bilir.

Sayfa parçalanıp içindekiler geçersiz olunca, Ebû Tâlib sayfayı yırtıp anlaşmayı bozanları şu şekilde övmüştür:

Dikkat edin! Düşmanlar Rabbimizin merhametine mi nail oldu!
Müslümanları uzaklaştırmalarına rağmen?.. Şüphesiz Allah insanlara mühlet verir.
Şimdi onlara sahifenin parçalandığını haber veriyor.
Hiç şüphesiz Allah'ın razı olmadığı her şey, ifsad edicidir.
Yalan ve sihir: İkisi de nöbetleşe olarak o sayfada birleşmiştir.
Zaman böylesine yükselen ve uzayıp giden başka bir sihir ortaya koymadı.
Ona, hiçbir yakınlığı olmayan kişiler çağrılır.
Onun kurtçuğu, ortasında gider gelir.
Saylemiyye olayı gerçek değil miydi?
Orada, kolları ve gerdanları kesmek için hazırdılar.
Mekke halkı yerlerini terk edip kaçıyorlar,
Ölüm korkusundan göğüs kasları titreyerek.

---

[191] Daha önce adı "İkrime b. Hişâm b. Abdümenâf b. Abdüddâr" şeklinde geçmişti (E).

[Umâre b. el-Velîd'in Habeşistan Macerası]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Umâre b. el-Velîd b. el-Muğîre ve Amr b. el-Âs, Resûlullah'ın (s) peygamber olarak gönderilişinden ve Kureyş'in Umâre ile birlikte Ebû Tâlib'e gidişinden sonra tacir olarak Habeş ülkesine gittiler. Habeşistan, Kureyşlilerin sıkıntılı zamanlarında sığındıkları ve orada itibar gördükleri bir ülkeydi. Umâre ve Amr, o zaman henüz müşrik idiler. Yine bunların her ikisi de şair olup kafaya koyduğunu yapan ve saldırgan karakterli kişilerdi. Ayrıca Umâre yakışıklı, güzel, kadınların gönlünü çalan, zeki ve feraset sahibi bir insandı. Amr b. el-Âs'la birlikte denize açıldılar. Amr'ın yanında hanımı da vardı. Gün boyunca denizde yol aldılar ve bir ara yanlarında bulunan içkiden içtiler. Umâre b. el-Velîd sarhoş olunca Amr'ın hanımına "Beni öp." dedi. Amr da karısına, "Amca oğlunu öp" deyince kadın Umâre'yi öptü. Bir ara Umâre kadınla cinsel ilişki kurmak istedi. Fakat kadın bundan çekindi. Sonra Amr, küçük abdestini yapmak üzere geminin kenarına gitti. Umâre de onu denize itekledi. Amr, denize düşünce yüzerek geminin kenarına tutundu. Umâre ona, "Ey Amr! Allah'a yemin olsun ki, yüzdüğünü bilseydim seni iteklemezdim. Fakat ben senin yüzme bilmediğini zannediyordum." dedi. Umâre, Amr'a bu sözleri söyleyince, Amr ona kin beslemeye başladı. Çünkü onun kendisini öldürmek istediğini anlamıştı. Sonra yollarına devam ettiler ve Habeş ülkesine geldiler. Amr, babası el-Âs b. Vâil'e, "Benden alâkanı kesmiş ol ve benden uzak olduğunu söyle! Benü'l-Muğîre ile Benî Mahzûm'a yönel." diye mektup yazdı. Çünkü (yapmayı düşündüğü] kötülükten dolayı babasının zarar görmesinden korkmuştu. Mektup, el-Âs'a gelince, doğruca Benî Mahzûm ve Benü'l-Muğîre'den bazı kişilerin yanına gitti ve "Bu iki adam bildiğiniz yere gitti. İkisi de gözü kara ve her an kötülük yapabilecek kişilerdir. Onlara güven olmaz. Ne olacağını da bilmiyorum. Ben Amr'dan ve onun yaptığı kötülüklerden size sığınıyorum. Onunla olan alâkamı kesmiş bulunuyorum." dedi. Benü'l-Muğîre ve Benî Mahzûm'dan bazı adamlar, "Sen, Umâre'nin başına bir şeyler geleceğinden korkuyorsun. Biz de Umâre'den teberri ettik ve onun yapacağı kötülüklerden sana sığındık. Sen de bu iki adamı kendi başlarına bırak!" dediler. O da, "Tamam!" dedi. Böylece her iki taraf kendi adamlarıyla olan alâkalarını kestiklerini, onların yapacakları kötülüklerden uzak olduklarını ve bunlardan sorumlu olmayacaklarını açıklamış oldular.

Umâre ve Amr, Habeşistan'a yerleşince Umâre, yavaş yavaş Necâşî'nin karısıyla ilişki kurmaya başladı. Umâre yakışıklı ve güzel bir adamdı. Kadın onu yanına aldı. O da kadının yanına gidip gelmeye başladı. Umâre kadının yanından çıktıktan sonra olanları Amr'a anlatınca Amr, "Bunu yapabildiğine inanmıyorum; kadının bulunduğu konum onun böyle bir şey yapmasına engel teşkil eder." dedi. Umâre, söylediği şeyin doğru olduğunu müteaddit defalar söyleyince, Amr da onun doğru söylediğine inandı ve kadınla ilişki kurduğunu anladı. Amr ile Umâre aynı evde kalıyorlardı. Amr, Umâre'nin Habeş kralının karısıyla ilişki kurduğunu anlamakla birlikte, bu konuda tam tatmin olması için ondan reddedilmesi imkansız bir delil getirmesini istedi. Bir ara Umâre yine o kadından bahsederken Amr ona, "Eğer sen o kadınla olan ilişki konusunda doğru söylüyorsan, o kadına, Necâşî'den başka hiç kimsenin sürünmediği kokusundan sana sürmesini söyle. Çünkü ben o kokuyu tanırım. O kokudan bana biraz getirirsen, ben de senin doğru söylediğini kabul ederim." dedi. O da, "Tamam!" dedi. Kadınla ilişki kurmak üzere Umâre onun yanına gitti. Kadın ona koku sürdü ve cam bir kap içinde o kokudan Umâre'ye de bir miktar verdi. Umâre kokuyu Amr'a getirdi. Amr onu koklayınca kokuyu tanıdı ve ona şöyle dedi: "Ben senin bu konuda doğru söylediğine kesinlikle şahitlik ederim. Sen hiçbir

Arab'ın elde edemediği bir şeyi elde etmişsin. Kralın karısını elde etmek gibi bir şeyi hiç kimseden işitmedik."

Bu adamlar Cahiliye ehlindendi. Kim böyle bir şey elde etmiş veya kimin böyle bir şeyi elde etmeye gücü yetmişse, bu gibi şeyler onlar için bir fazilet sebebi sayılıyordu. Bundan sonra Amr, tatmin olduğu için konu hakkında hiçbir şey söylemedi. Ancak bir müddet sonra Necâşî'nin huzuruna çıkarak ona şöyle dedi: "Ey kral! Yanımda Kureyş serserilerinden bir adam var. Onun durumunun benden önce sana arz edilmesinden korktum. Bu sebeple durumunu sana bizzat ben arz etmek istedim. Senin hanımlarından birisinin yanına sık sık girdiğini tespit edebilmek için şimdiye kadar bu durumu sana bildirmedim. İşte bu koku hanımının ona verdiği kokudur. Ayrıca o serseri de bu kokudan sürünmüştür." Necâşî kokuyu koklayınca, "Doğru söylüyorsun. Bu, sadece hanımlarımda bulunan kokumdur." dedi. Sonra Umâre b. el-Velîd'i ve büyücüleri çağırttı. Onun elbiselerini çıkarttı. Büyücülere onun sidik deliğine üflemelerini emretti. Kral, daha sonra Umâre'yi serbest bıraktı. O da vahşi hayvanların yaşadığı yerlere kaçtı. Ömer b. el-Hattâb halife olancaya kadar Habeş ülkesinden ayrılmadı. Ömer halife olunca, Benü'l-Muğîre'den bir grup insan onu aramaya koyuldu. Onu arayanlar arasında Abdullah b. Ebû Rebî'a b. el-Muğîre de vardı. Müslüman olmadan önce Abdullah'ın ismi Büceyr'di. Müslüman olunca, Resûlullah (s) ona Abdullah ismini vermişti. Abdullah, Umâre'yi, geri götürmek için Habeş ülkesinde aradı. Artık o vahşi hayvanlarla birlikte yaşıyordu. Anlattıklarına göre Abdullah, vahşi merkeplere doğru yöneldi. Umâre onlarla birlikte dolaşıyordu. İnsan kokusunu alınca kaçıp gitti. Daha sonra, susuzluktan zor durumda kalınca su içmek için geri geldi. Tam suyunu içmişken onu yakalamaya çalıştılar. Abdullah b. Ebû Rebî'a dedi ki: "Kaçmasına fırsat vermeden onu yakaladım. O zaman bana 'Ey Büceyr! Beni bırak; eğer beni tutmaya devam edersen ölürüm.' dedi. Ben onu tutmaya devam ederken, hemen orada ellerimin arasında öldü. Onu oraya gömdüm. Sonra da oradan ayrıldık." Rivayete göre, saçları vücudunun her tarafını örtmüştü. Amr, onun kendisine yaptıklarını ve karısından istediği şeyi şöyle bir şiirle dile getirmiştir:

Ey Umâr! Biliyorsun ki, kötü bir huydur,
Senin gibi birisinin amca oğlunu denize iteklemesi.
Sen çizgili, koyu yeşil iki kumaş sahibi olmakla,
Kendini amca oğlundan üstün göremezsin.
Kişi sevdiği yemeği terk etmediği,
Yöneldiği yerde, azgın kalbi engellemediği zaman,
İstediği şeyin ancak azını elde eder. Nitekim sen böyle oldun,
Ağız doldurarak yaptığın şeyleri zikrettiğin zaman,
İnce işin en büyük ve değerli olana nail olmuştun,
Ve bir yaşama, eleştiren bir kimseyle karşılaştığın zaman.
Korku veren isteklerden vazgeç,
Şerefli bir işle uğraş; pişman olmazsın.
Soyu sopu çoğalmakla kişi cömert olmaz.
Ancak iyi ahlaklı olmakla cömert[192] *olur.*

Hamza b. Abdülmuttalib'in Müslüman Olması

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana da konuyu iyice anlayıp ezberleyen Eslemli bir adam rivayet etti: Ebû Cehil, Safâ'da Resûlullah'ın (s) karşısına çıktı. Ona hakaret etti ve sövdü. Dinini ayıplayıcı sözler söyledi ve onun zayıf bir konumda olduğunu ifade etti. Resûlullah (s) ona hiçbir şey söylemedi. Abdullah b. Cüd'ân et-Teymî'nin cariyesi olan bir kadının Safâ'nın üst tarafında bir evi vardı. Bu kadın evinde otururken Ebû Cehil'in Resûlullah'a (s) söylediklerini duymuştu. Sonra Ebû Cehil oradan ayrılıp Kâbe'nin yanında bulunan Kureyşlilerin ileri gelenlerinin yanına gitti. Onlarla birlikte oturdu. Biraz sonra, yayını çekmiş bir şekilde Hamza b. Abdülmuttalib geldi. Avdan dönüyordu. Kendisi ava çıkar ve yayını bu maksatla kullanırdı. Avdan dönüşünde Kâbe'yi tavaf etmeden evine gitmezdi. Her tavaf edişinde Kureyşlilerin ileri gelenlerinin yanında durur, onlara selam verir ve onlarla konuşurdu. Hamza, Kureyş'in en kuvvetlisi ve en cesuruydu. O zaman henüz Müslüman olmamış, kavminin dini üzere olan müşrik bir kimseydi. Hamza, o kadının yanından geçerken Resûlullah (s) kalkıp evine dönmüş bulunuyordu. Kadın Hamza'ya, "Ey Ebû Umâre! Keşke biraz önce Ebü'l-Hakem'in, kardeşinin oğluna yaptıklarım görseydin! Onu burada buldu, ona hakaret etti, küfretti ve ona hoş olmayan şeyler söyledi. Sonra da buradan çekip gitti. Muhammed ise ona bir şey demedi." dedi. Hamza buna son derece kızdı. Bu olay vesilesiyle Allah Teâlâ onun değerini yükseltmeyi murad etmişti. Daha önce yaptığı gibi, kimsenin yanında oyalanmadan Kâbe'yi tavaf etmek niyetiyle hızlıca Beytullah'a gitti. Ancak Ebû Cehil'e de sataşmak için hazır vaziyetteydi. Mescid'e girince, Ebû Cehil'i Kureyş ileri gelenlerinin içinde otururken gördü. Ona doğru yöneldi. Başının üstünde dikildi. Yayını kaldırıp onunla başına vurdu ve onu kötü şekilde başından yaraladı. Benî Mahzum'dan Kureyşli birkaç adam Ebû Cehil'i Hamza'dan kurtarmak için onun önüne dikilip kendisine "Ey Hamza, senin dinden çıkıp sapıttığını görüyoruz." dediler. Hamza da onlara, "Beni bundan ne engelleyebilir? Benim için gerçek apaçık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Kesinlikle söylüyorum ki o, Allah'ın elçisidir. Onun söylediği haktır. Allah'a yemin olsun ki, bu davadan vazgeçmem! Eğer gücünüz yeterse bana engel olun." dedi. Bunun üzerine Ebû Cehil dedi ki: "Ebû Umâre'yi bırakın. Allah'a yemin olsun ki ben, onun kardeşinin oğluna çok kötü şekilde küfrettim." Bu olay üzerine Hamza kâmil bir Müslümün oldu. Ebû Cehil'in söylediği söz sebebiyle artık Resûlullah'a tam olarak tabî olmaya başladı.

---

[192] *el-Eğânî* ve *Ensâbü'l-eşrâf*ta bu konuyla ilgili pek çok rivayet bulunmaktadır.

Hamza'nın Müslüman olmasıyla Kureyşliler, Resûlullah'm (s) güç ve kuvvet kazandığını, Hamza'nın da onu savunacağını anladılar ve daha önce yaptıkları bazı şeylerden vazgeçtiler. Hamza, Ebû Cehil'e vurduğu ve Müslüman olduğu zaman şöyle bir şiir söylemişti:

Ey Ebû Cehil! (acıyı) tat!
Zâlimâne yaptığın işten dolayı. Çünkü sen o yolda çok yürüdün.
Yaptığın şeylerden dolayı zelil olacaksın.
Resûlulluh'a eziyor ediyorsun, yasaklandığın halde,
Bu zâlimâne işinden. Çünkü sen böbürlenmiştin.
Şayet Allah'ın rızasını kazanmayı umsaydın, şakîlik yapmazdın,
Davet edildiğin zaman hakkı terk etmezdin,
Düştükten sonra bir daha düşmezdin.
Resûlullah'a eziyet etmekle sen sapıttın.
Zulmettikten sonra artık sende sevgi kalmadı.
Tad bakalım rezilliği! İşte ona kavuştun.
Nefis intikamını aldı, ben hıncımı aldım.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Sonra Hamza evine döndü, Şeytan kendisine gelip "Sen, Kureyş'in ulususun, atalarının dinini terk ederek şu sapkın adama uydun. Ölmek, senin için bunu yapmaktan daha hayırlıdır." dedi. Bunun üzerine Hamza'yı büyük bir üzüntü sardı ve kendi kendine, "Allah'ım! Eğer yaptığım iş doğruysa, kalbimi bu hususta mütmain kıl. Eğer doğru değilse bana bu durumdan bir çıkış yolu göster." diye söylendi. O geceyi sabah oluncaya kadar Şeytan'ın vesvesesi ve kötü şeyleri süslemesiyle geçirdi. Sabahleyin Resûlullah'a (s) gitti ve ona, "Ey kardeşimin oğlu! İçinden çıkamadığım bir işin içine düştüm. Doğru mu, yanlış mı olduğunu bilmediğim bir şey üzerinde bulunmam bana sıkıntı veriyor. Bana bir şeyler söyle! Ey kardeşimin oğlu! Senin bana bir şeyler söylemeni çok istiyorum." dedi. Resûlullah (s) ona doğru dönüp kendisine nasihatte bulundu ve sonuç itibariyle Cehennemle korkuttu, Cennet'le müjdeledi. Resûlullah'ın bu konuşmasıyla Allah onun kalbine imanı yerleştirdi ve sonunda şöyle dedi: "Şüphesiz ki, sen doğru ve sâdıksın. Bunu, doğruyu apaçık bir şekilde bilen bir kişinin şâhitliğiyle söylüyor ve açıklıyorum. Ey kardeşimin oğlu! Allah'a yemin olsun ki, gök altındaki şeyler benim olsa da, artık ben ilk dinimde kalmak istemiyorum." Hamza, Allah'ın dinini onun vasıtasıyla aziz kıldığı kimselerden biriydi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Hamza b. Abdülmuttalib dedi ki:

Allah'a hamdettim kalbimi yönlendirdiği zaman,
İslâm'a ve Hanîf dinine.
Öyle bir din ki, o, azîz olan Rab'dan gelmiştir.
O Rab kulların yaptıklarından haberdar olup onlara lütufla muamele edicidir.
O Rabbin bize olan risalelerini (âyetlerini) okudum.
Sağduyulu kalb sahibinin gözyaşları döküldü.
Ahmed, kendisini doğru yola ileten Zat'tan getirdi risaleleri,
Harfleri açık-seçik olan âyetleri.
Aramızdan seçilmiş olan Ahmed itaat etmek gerekir.
Sakın onu sert ve kötü sözlerle perdelemeyin.
Allah'a yemin olsun ki onu hiçbir kavme teslim etmeyiz.
Onlar hakkında kılıçla (karşılık vermeye) karar verdiğimiz zaman,
Onların ölülerini tepelere bırakırız.
O tepeler üzerinde sürekli kalan veba hastalığı gibi yırtıcı kuşlar vardır.
Sakîf'in yaptıkları bana haber verildi.
Kabileler elbette Sakîf'i cezalandırdı.
İnsanlar bir kavme ceza verilmesinin kötülüğüne şaşarlar.
Onları sonbahar yağmurları bile suya kandıramaz.

Resûlullah'ın (s) Ashâbının Habeşistan'a Hicretiyle İlgili Rivayetler

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Allah Teâlâ, Resûlullah'ı (s) Ebû Tâlib vasıtasıyla korumuştu. Resûlullah (s), Ashâbının başına gelen musibet ve belâları da görüyordu. Allah Teâlâ kendisini korumakla birlikte o, kavminin Ashâbına yaptıklarına mâni olamıyordu. Ebû Tâlib'in kendisini himaye ettiği gibi, kavmi içinde Ashâbını da himaye edecek birileri bulunmuyordu. Bu yüzden onlara Habeşistan'a hicret etmelerini emretti ve onlara "O ülkede, insanlarına zulmetmeyen bir kral var. Orası doğruluk yurdudur. Allah'tan size bir ferahlık gelinceye ve Allah bana ve size bir çıkış yolu gösterinceye kadar orada kalın. Onun adil idaresi altında yaşayın, orayı kendinize yurt edinin." dedi. Bunun üzerine Ashâbtan bazıları, zulümden kurtulmak için Habeşistan'a hicret ettiler ve dinlerini muhafaza etmek için Allah'a sığındılar. Diğerleri ise Müslümanlıklarını gizlediler.

Bize Yunus anlattı. O İsa b. Abdullah et-Temîmî'den, o er-Rebî b. Enes'ten, o da Ebü'l-Âliye'den "*Allah, sizden iman edip iyi davranışlarda (amel-i salih) bulunanlara, kendilerinden öncekileri sahip ve hakim kıldığı gibi onları da yeryüzünde sahip ve hakim kılacağını...vâdetti.*"[193] ayeti hakkında şunu rivayet etti. Kedisine vahiy geldikten sonra Resûlullah ve Ashâbı, Mekke'de on yıl korku içinde yaşadılar. Ashâbı gizli-açık Allah'a dua edip duruyorlardı. Sonra kendilerine Medine'ye hicret etmeleri emredildi. Bu sebeple de korkudan sabah akşam silahlı vaziyette bulunuyorlardı. Bir gün Ashâbtan biri, "Ya Resûlullah! Silahlarımızı bırakıp güven içinde yaşayacağımız bir gün gelmeyecek mi?" diye sordu. Resûlullah (s), "Biraz daha ağlayacaksınız. Sonra öyle bir zaman gelecek ki, sizden herhangi bir kimse, yanında demirden yapılmış hiçbir alet bulunmaksızın büyük bir topluluk içinde rahatça oturacak." buyurdu. Bu konuşma üzerine Allah Teâlâ şu ayeti indirdi:

---

[193] en-Nûr, 24/55.

"Allah, sizden iman edip iyi davranışlarda (amel-i salih) bulunanlara, kendilerinden öncekileri sahip ve hakim kıldığı gibi onları da yeryüzünde sahip ve hakim kılacağını, onlar için beğenip seçtiği dini (İslâm'ı) onların iyiliğine yerleştirip koruyacağını ve (geçirdikleri) korku döneminden sonra, bunun yerine onlara güven sağlayacağını vâdetti. Çünkü onlar bana kulluk ederler; hiçbir şeyi bana eş tutmazlar. Artık bundan sonra kim nankörlük ederse, işte bunlar asıl büyük günahkârlardır."[194]

Allah Teâlâ, "*kim nankörlük ederse...*" buyuruyor, yani "... kim Allah'ı inkâr ederse..." buyurmuyor. Ashâb, Resûlullah (s) vefat edinceye kadar bu şekilde huzur içinde oldular. Ebû Bekr, Ömer ve Osman'ın emirlikleri zamanlarında da böyleydiler. Sonra durum değişti. Bu nimete karşı nankörlük ettiler. Allah da, kendilerinden kaldırdığı korkuyu tekrar onlara verdi.

Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Sa'îd'den, o da Zeyd b. Eslem'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'ın (s) Ashâbı üç gruptu. Bunlardan bir grup Medine'de; iki grup ise Mekke'de bulunuyordu. Mekke'deki bir grup on yıl boyunca müşriklerden ezâ gördü; fakat onlar bu müşrikleri affettiler. Diğer grup ise ezâ görüp de sonrasında müşriklerden intikamlarını alan kimselerden oluşmaktadır. Allah Teâlâ bunların hepsi hakkında şu ayetleri indirdi:

"*Onlar, büyük günahlardan* (Büyük günah şirktir.), *fuhuşlardan* (Fuhuş zinadır.) *kaçınırlar; kızdıkları zaman da kusurları bağışlarlar* (Bunlar müşriklerden intikam almayanladır.). *Yine onlar Rablerinin davetine icabet ederler, namazı kılarlar. Onların işleri aralarında danışma iledir* (Bunlar da Medine'de olup da başlarında herhangi bir yönetici bulunmayanlardır. Resûlullah (s) Mekke'de iken bunlar Medine'de bulunan kimselerdi. İşlerini müşavere ile çözerlerdi.). *"Kendilerine verdiğimiz rızıktan da harcarlar. Bir haksızlığa uğradıkları zaman yardımlaşırlar.* (Bunlar zulüm gördükten sonra intikamlarını alan sahabîlerdir.) *Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür. Fakat kim bağışlar ve barışı sağlarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir.* (Bunlar kendilerine zulmedenleri affedenlerdir.) *Doğrusu O, zalimleri sevmez. Kim zulme uğradıktan sonra hakkını alırsa, artık onlara yapılacak bir şey yoktur. Ancak insanlara zulmedenlere ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenlere ceza vardır. (Bununla Müslümanlara zulmeden müşrikler kastedilmektedir.) İşte acıklı azap bunlaradır."*[195]

---

[194] en-Nûr, 24/55.

Mekke'den Habeşistan'a Hicret Edenlerin İsimleri

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ca'fer ve arkadaşlarından önce, [196] Mekke'den Habeşistan'a hicret edenler şunlardır:

Benî Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenâf'tan olanlar:

1. Osman b. Affân.
2. Rukayye: Osman'ın eşi ve Resûlullah'ın (s) kızı.
3. Ebû Huzeyfe b. Utbe İbn Rebî'a b. Abdüşems.
4. Eşi Sehle bt. Süheyl b. Amr b. Abdüşems b. Abdüvüd b. Nasr b. Mâlik b. Hısl. Orada Muhammed b. Ebû Huzeyfe'yi dünyaya getirmiştir.

---

[195] eş-Şûrâ, 42/37-42.

[196] Bu, birinci Habeşistan hicreti olup bi'setin beşinci yılında (m. 615) meydana gelmiştir. Bu hicrete 12'si erkek, dördü kadın olmak üzere 16 kişi katılmıştır. Bu grubun içinde Hz. Osman, eşi Rukayye, Zübeyr b. Avvâm, Abdurrahman b. Avf ve Abdullah b. Mes'ûd gibi önde gelen sahâbîler bulunuyordu. Bu grup, Osman b. Maz'ûn'un arkasından gittiği için başkanlarının da o olması gerekir (M).

Benî Ümeyye'nin Müttefiklerinden olanlar:

1. Abdullah b. Cahş b. Riâb.

Benî Nevfel b. Abdümenâf'tan olanlar:

1. Utbe b. Gazvân b. Câbir: Kaysü Aylân kabilesinden olup Benî Nevfel'in müttefiklerindendir.

Benî Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay'dan olanlar:

1. ez-Zübeyr b. el-Avvâm b. Huveylid b. Esed.

Benî Abdüddâr b. Kusay'dan olanlar:

1. Mus'ab b. Umeyr b. Âmir b. Hâşim b. Abdümenâf b. Abdüddâr.

Benî Abd b. Kusay'dan olanlar:

1. Tuleyb b. Umeyr b. Vehb b. Ebû Kebîr b. Abd b. Kusay.

Benî Zühre b. Kilâb'tan olanlar:

1. Abdurrahman b. Avf b. Abduavf b. Abd b. el-Hâris b. Zühre.
2. Abdullah b. Mes'ûd: Benî Zühre b. Kilâb'ın müttefiklerindendir.
3. el-Mikdâd: Benî Zühre b. Kilâb'ın müttefiklerindendir.

Benî Mahzûm b. Yakaza b. Mürre'den olanlar:

1. Ebû Seleme İbn Abdülesed.
2. Eşi Ümmü Seleme bt. Ebû Ümeyye.
3. Seleme b. Hişâm b. el-Muğîre: Mekke'de hapsedilmiş olup ancak Bedir, Uhud ve Hendek Savaşlarından sonra Medine'ye gelebilmiştir.
4. Ayyâş b. Ebû Rebî'a b. el-Muğîre: Seleme ile birlikte Medine'ye hicret etmek üzere yola koyulmuştu. Ancak

ana-bir kardeşleri olan Ebû Cehil b. Hişâm ile el-Hâris b. Hişâm ona yetiştiler ve onu Mekke'ye geri çevirdiler. Bu iki kardeşi; Bedir, Uhud ve Hendek Savaşları olup bitinceye kadar onun hicret etmesine müsaade etmediler.

Benî Mahzûm'un müttefiklerinden olanlar:

5. Ammâr b. Yâsir: Habeşistan'a gidip gitmediği hakkında şüphe vardır.
6. Mu'attib b. Avf b. Âmir: Huzâ'a kabilesindendir.

Benî Adî b. Ka'b b. Lüey'den olanlar:

1. Âmir b. Rebî'a: Benî Adî b. Ka'b'ın müttefiklerindendir.
2. Eşi Leylâ bt. Ebû Hasme b. Gânim.[197]

Benî Cümah b. Amr b. Hüsays'tan olanlar:

1. Osman b. Maz'ûn b. Hubeyb b. Vehb b. Huzâfa b. Cümah.
2. Oğlu es-Sâib.
3. Kudâme b. Maz'ûn.

Benî Sehm b. Amr b. Hüsays b. Ka'b'tan olanlar:

1. Huneys b. Huzâfe b. Kays b. Adî.
2. Hişâm b. el-Âsî b. Vâil.

Benî Âmir b. Lüey'den olanlar:

1. Hâtıb b. Amr b. Abdüşems. Söylendiğine göre Hâtıb ilk hicret eden sahâbîdir.
2. Selît b. Amr b. Abdüşems.

---

[197] Mu'attib b. Avf b. Âmir'in adından buraya kadar olan kısım Hamidullah tahkikinden çevrilmiştir. Zekkâr tahkikinde ibare şöyledir: "Mu'attib b. Avf b. Âmir b. Huzâ'a. Benî Adî b. Ka'b b. Lüey b. Âmir b. Rebî'a: Onların müttefikidir. Eşi Leylâ b. Ebû Hasme b. Gânim ile birlikte" (s. 177) (E).

3. Eşi Ümmü Yakaza bt. Alkame. Ümmü Yakaza'nın burada Selît'tan bir çocuğu dünyaya gelmiştir.
4. Selît b. Selît.
5. es-Sekrân b. Amr b. Abdüşems. Resûlullah (s), Medine'ye hicret etmeden önce Mekke'de öldü. Bunun üzerine Resûlullah (s) onun hanımı Sevde'yle evlendi.
6. Eşi Sevde bt. Zem'a b. Kays.

Benî Âmir b. Lüey'in müttefiklerinden olanlar:

7. Sa'd b. Havle: Benî Âmir'in müttefiklerindendir.

Benî el-Hâris b. Fihr b. Mâlik'ten olanlar:

1. Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh.
2. Süheyl b. Beydâ.
3. Amr b. Ebû Şüreyh b. Rebî'a.
4. Amr b. el-Hâris b. Züheyr b. Ebû Şeddâd.

(Toplam 36 kişi) [198]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Habeşistan'a hicret edenler, Mekkelilerin Müslüman olup secde ettiklerine dair haber kendilerine ulaşıncaya kadar orada kaldılar. Bu olay şöyle olmuştu: en-Necm Sûresi nazil olunca Resûlullah (s) onu okudu. Müslüman ve müşrik herkes onu dinledi. Resûlullah (s) *"Gördünüz mü o Lât ve Uzzâ'yı? Ve üçüncüleri olan ötekini,*

---

[198] İbn İshâk, birinci ve ikinci Habeşistan hicretini birbirinden tam olarak ayırmamıştır. Burada ismini verdiği kişilerden bazıları ikinci Habeşistan hicreti sırasında hicret edenlerdendir. Aynı şekilde İbn Hişâm da birinci ve ikinci Habeşistan hicretlerini birbirinden ayırmamış; Habeşisan'a hicret eden bütün müslümanların isimlerini "Habeş Topraklarına Yapılan Birinci Hicret" başlığı altında vermiştir (M).

Menât'ı."[199] ayetini okuduğu zaman herkes bunu işitmiş, müminler de tasdik etmişlerdi.[200] Bir kısım insanlar da Şeytan'ın (bu iki ayetin dışındaki) secîli (kafiyeli) sözünü duyunca irtidat ederek, "Allah'a yemin olsun ki biz, bizi Allah'a yaklaştırmaları için elbette onlara tapacağız." dediler. Şeytan bu iki ayeti[201] her müşriğe öğretti ve bunu dilleriyle söylediler. Bu durum Resûlullah'ın (s) ağırına gitti. Cibrîl (a) ona geldi. Resûlullah, bu iki ayetle ilgili olarak insanların yaptığı hareketten dolayı ona şikayette bulundu. Cibrîl (a) (Şeytan'ın okuduğu) bu iki ayetten teberri etti ve ona, "Sen insanlara benim sana Allah'tan getirmediğim ayetleri okudun. Sana söylenmeyeni söyledin." dedi. Resûlullah (s) buna çok üzüldü ve korktu. Bunun üzerine Allah Teâlâ, Resûlullah'ı teskin etmek üzere ona şu ayeti indirdi:

"(Ya Muhammed!) Biz, senden önce hiçbir resûl ve nebî göndermedik ki, o, bir temennide bulunduğunda, şeytan onun dileğine ille de (beşeri arzular) katmaya kalkışmasın. Ne var ki Allah, şeytanın katacağı şeyi iptal eder. Sonra Allah, kendi ayetlerini (lafız ve mana bakımından) sağlam olarak yerleştirir. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir."[202]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Kendilerine Mekkelilerin Resûlullah'la (s) birlikte secde ettikleri haberi ulaşınca

---

[199] en-Necm, 53/19.

[200] Bu olayın özeti şöyledir: Hz. Peygamber (s) Necm Sûresi'ndeki *"Gördünüz mü o Lât ve Uzzâ'yı? Ve üçüncüleri olan ötekini, Menât'ı."* âyetlerini okuduğu zaman, Şeytan onun bu tilavetini "Onlar, onlar için yüce turnalardır. Onların şefaati umulur." sözleriyle karşılık verdi. Bk. *er-Ravd*, 2, 126.

[201] Şeytanın ilave ettiği şu iki cümle: "İnnehum lehum el-garânîku'l-'ulâ. Ve inne şefâtehum le-türtecâ = Onlar, onlar için yüce turnalardır. Onların şefaati umulur." (M).

[202] el-Hac, 22/52. (Necm Sûresi Mekke'de ilk inen âyetlerdendir. el-Hac Sûresi ise Medine'de inen sûrelerin sonuncuları arasında yer alır. Bu âyetin konuyla bir ilişkisinin olmadığı açıktır) (M).

Habeşistan'daki Müslümanlar veya onlardan Allah'ın (c) dilediği kimseler Mekke'ye geldiler. Onlar, Mekkelilerin Resûlullah'a (s) tabî olduklarını zannediyorlardı. Mekke'ye yaklaştıkları zaman, gerçeği öğrendiler. Fakat tekrar Habeşistan'a geri dönmek onlara ağır geldi. Himayesiz olarak Mekke'ye girmekten de korktular. Bu yüzden herkes, Mekkelilerden bazılarının himayesine girinceye kadar bekledi; ancak bundan sonra Mekke'ye girebildiler. Osman b. Maz'ûn, el-Velîd b. el-Muğîre'nin; Ebû Seleme b. Abdülesed, dayısı Ebû Tâlib'in himayesi altında Mekke'ye girdiler. Ebû Seleme'nin annesi Berre bt. Abdülmuttalib'tir.

[Osman b. Maz'ûn'un el-Velîd b. el-Muğîre'nin Himayesini Reddetmesi]

Yunus b. Bükeyr, Muhammed b. İshâk'ın Osman b. Maz'ûn hakkında şöyle dediğini rivayet etti: Bana Sâlih anlattı. O İbrahim b. Abdurrahman b. Avf'tan, o da kendisine bu konuyu rivayet eden kişiden şöyle dediğini rivayet etti: Osman, el-Velîd b. el-Muğîre'nin himayesi altında emniyet içinde gezip dolaştığı halde, Resûlullah (s) ve Ashâbının karşılaştığı ezâ ve cefâyı görünce, "Allah'a yemin olsun ki, arkadaşlarım ve ailem Allah yolunda oldukları için çeşitli ezâ ve belâlara maruz kalırken, müşrik bir adamın himayesi altında olduğum için benim emniyet içinde gezip dolaşmam ve bana onların uğradıkları ezâ ve belâların isabet etmemesi, benim için büyük bir eksikliktir" dedi ve o sırada Mescid'de bulunan el-Velîd b. el-Muğîre'nin yanına gidip kendisine "Ey Abdüşems! Sen ahdine vefa gösterdin. Ben senin himayen altında bulunuyordum. Ancak şimdi senin himayenden çıkıp Resûlullah'ın (s) himayesine girmek istiyorum. Benim için, onda ve onun Ashâbında alınacak örnekler vardır." dedi. Osman'ın bu sözü üzerine el-Velîd, "Ey yeğenim! Galiba sana eziyet edildi veya işkenceye maruz kaldın." deyince, Osman "Hayır, böyle değil! Fakat ben, Allah'ın himayesini istiyorum; ondan başkasının koruması altında yaşamak istemiyorum." karşılığını verdi. el-Velîd b. el-Muğîre de ona, "Öyleyse hemen Mescid'e git; ben, nasıl seni açıkça himaye edeceğimi ilan ettiysem, sen de açıkça benim himayemi reddettiğini ilan et." dedi. Osman da, "Hemen gidiyorum." diyerek Mescid'e yöneldi. Hep birlikte Mescid'e gittiler. el-Velîd oradakilere, "Bu, Osman b. Maz'ûn'dur. Buraya himayemi reddetmek için geldi." dedi. Bunun üzerine Osman, "Doğru söyledi. Onu, himaye görevini çok iyi yerine getiren bir kimse olarak tanıdım. Fakat ben, Allah'tan başkasının himayesine girmek istemiyorum. Bu yüzden onun himayesini reddettim." dedi.

Sonra Osman b. Maz'ûn, Lebîd b. Rebî'a b. Ca'fer b. Kilâb el-Kaysî ile birlikte bir Kureyş meclisine gittiler. Osman onlarla beraber oturdu. Lebîd, Kureyşliler'e şiir söylerken bir ara "İyi düşünün! Allah'ın dışında her şey batıldır..."[203] şeklinde bir mısra söyledi. Osman, "Doğru söyledin." dedi. Daha sonra Lebîd, "... Şüphesiz her saadet, yok olucudur."[204] deyince, Osman, "İşte şimdi yalan söyledin." diye itiraz etti. Kureyşliler Lebîd'e dönüp ona, "Söylediğini tekrar et." dediler. Lebîd önceden söylediğini bir kere daha söyledi. Osman ikinci kez, onun sözünü bir kere tasdik etti, bir kere de yalanladı. Osman, "Yalan söyledin." dediği zaman, "Cennet nimeti yok olmaz." manasını kastediyordu. Bunun üzerine Lebîd, "Allah'a yemin olsun ki, ey Kureyş cemaati! Sizin meclisleriniz hiç böyle olmadı." dedi. İçlerinden serseri bir adam kalkıp Osman'ın üzerine yürüdü ve gözüne bir yumruk attı. Osman'ın gözü morardı. Etrafında bulunan kişiler ona, "Allah'a yemin olsun ki, ey Osman! Sen her türlü şiddeti engelleyici bir himaye altındaydın. Eğer sen o himaye altında kalmaya devam etseydin, gözün bu duruma gelmezdi." dediler. Osman da "Allah'ın himayesi, daha güvenilir ve daha üstün bir korumadır. Sağlam gözüm de, kardeşinin başına gelene muhtaçtır. Benim için Resûlullah (s) ve beraberindekilerde iyi örnekler vardır." şeklinde karşılık verdi. el-Velîd Osman'a, "Benim himayeme ihtiyacın var mı?" diye sorduğunda da, "Benim Allah'tan başka hiç kimsenin himayesine ihtiyacım yok!" diye cevap verdi ve sonra şu şiiri söyledi:

---

[203] Asıl metinde ikinci dize yoktur (E).

[204] Asıl metinde birinci dize yoktur (E).

Ey İbnü'l-Muğîre! İhtiyacım yok benim,
Dediğin şeye... Fakat ben Ahmed'e güveniyorum.
O, Kitabını okuyan şanı yüce bir peygamberdir.
Okumak isteyen herkes onu sever.
Onun zarafeti ve güzelliği her gün ona olan sevgiyi arttırır.
O bir söz söylerse, şüphesiz söylediği doğrudur.
Ey Rabbim! Ben Muhammed'e ve Cibrîl'e inandım,
Çünkü Cibrîl vahiyle geliyor.
Rahmân'ın indirdiği her ayeti,
Her kalp, o ayeti zikrettiği zaman titrer;
Allah'ın mahlukâtını inzâr ettiği şeylerin korkusundan.
Arş sahibinin ayetlerinden yüz çevrildiği zaman, o ister.
İnsanları dalâlette görürsün; bütün çalışması boşa gitmiştir.
Hayırda aldatılmışlar, şerde öne geçmişlerdir.

Ömer b. el-Hattâb'ın Müslüman Olması

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. el-Hattâb'ın Müslüman olması, Resûlullah'm (s) Ashâbından bir kısmının Habeşistan'a hicretinden sonradır.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdurrahman b. el-Hâris anlattı. O Abdülazîz b. Abdullah'tan, o Abdullah b. Âmir b. Rebî'a'dan, o da annesi Leylâ'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, bizim Müslüman olmamıza en çok kızanlardandı. Habeşistan'a hicret etmek üzere tam deveme binip hareket etmek üzere iken, Ömer bana yaklaşarak, "Nereye ey Ümmü Abdullah?" diye sordu. Ben de kendisine, "Dinimiz sebebiyle bize eziyet ettiniz. Biz de Allah'a olan ibadetimizden dolayı eziyet görmeyeceğimiz bir yere, Allah'ın bir memleketine gidiyoruz." dedim. Bunun üzerine Ömer, "Allah yardımcınız olsun." deyip gitti. Sonra yanıma kocam Âmir b. Rebî'a geldi. Ona, Ömer'de gördüğüm şefkat ve merhameti anlattım. Kocam bana, "Yoksa Ömer'in Müslüman olacağını mı umuyorsun?" dedi. Ben de ona "Evet!" dedim. Bunun üzerine kocam "Allah'a yemin olsun ki, el-Hattâb'ın merkebi Müslüman olmadıkça o Müslüman olmaz." dedi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Kureyşliler, Resûlullah'ı (s) arayıp bulması için, o zamanlar müşrik olan Ömer b. el-Hattâb'ı gönderdiler. Resûlullah (s) da o zamanlar Safâ tepesinin aşağısındaki bir evde bulunuyordu. Yolda Ömer, en-Nahhâm, yani Adî b. Ka'b'tan Nu'aym b. Abdullah b. Esed'le karşılaştı. Nu'aym daha önce Müslüman olmuştu. Ömer, kılıcını kuşanmıştı. Nu'aym, Ömer'e, "Nereye gidiyorsun?" diye sordu. Ömer, "Şu Kureyş'i ve onun ilahlarını akılsızlıkla suçlayan, Kureyş'in birlik ve beraberliğini bozan Muhammed var ya! İşte ona gidiyorum." dedi. en-Nahhâm ona, "Allah'a yemin olsun ki ey Ömer! Senin bu gidişin kötü bir gidiştir. Bu gidişinle aşırı davranmış ve Adî b. Ka'b oğullarının helâkini istemiş oluyorsun. Muhammed'i öldürdüğün zaman Benî Hâşim ve Benî Zühre'nin elinden kurtulacağını mı zannediyorsun?" dedi. İkisinin karşılıklı konuşması yüksek sesle münakaşaya dönüşmüştü. Ömer ona, "Senin bizim inançlarımızdan çıkıp sapıttığını düşünüyorum. Eğer bunun doğru olduğunu bilseydim, işe senden başlardım." dedi. en-Nahhâm, onun Hz. Peygamber'i (s) aramaktan vazgeçmeyeceğini görünce, "Ben önemli değilim! Ben sana başka bir şey söyleyeyim: Senin ailen ve eniştenin ailesi Müslüman oldular. Onlar dahi seni ve senin batıl dinini terk ettiler." dedi. Ömer bu sözü duyunca, "Kim onlar?" diye sordu. en-Nahhâm "Enişten olan amca oğlun ve kız kardeşin." diye cevap verdi. Bunun üzerine Ömer dönüp hemen kız kardeşine gitti.

Resûlullah (s), kendisine Ashâbından ihtiyaç sahipleri geldiği zaman, durumu iyi olanlara bakar ve "Filanı sana havale ettim; onun ihtiyaçlarının karşılanma işi sana ait olsun." derdi. Ömer'in amca oğlu ve eniştesi Sa'îd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl de, durumu iyi olan bir kişiydi. Bu yüzden Resûlullah (s), Benî Zühre'nin müttefiği, Sâbit b. Ümmü Enmâr'ın mevlâsı Habbâb b. el-Eret'i onun himayesine vermişti. Allah Teâlâ o zamanlar şu ayetleri indirmiş bulunuyordu:

"Tâhâ. Biz, Kur'ân'ı sana, güçlük çekesin diye değil, ancak Allah'tan korkanlara bir öğüt olsun diye indirdik."[205]

Resûlullah (s) da bir perşembe akşamı şöyle dua etmişti: "Allah'ım! İslâm'ı Ömer b. el-Hattâb'la veya Ebü'l-Hakem b. Hişâm'la aziz kıl, kuvvetlendir." Ömer'in amcası oğlu ve kız kardeşi ise "Resûlullah'ın (s) duasının Ömer için geçerli olmasını arzu ederiz." demişlerdi. Nitekim, öyle de oldu.

Ömer kız kardeşinin evine yöneldi. Müslüman olduğu için ona eziyet etmek istiyordu. O sırada Habbâb b. el-Eret, Ömer'in kız kardeşinin evinde ona *"Tâ-Hâ"* ve *"İze'ş-şemsü küvviret [Güneş katlanıp dürüldüğünde]"*[206] sûrelerini öğretiyordu. O zaman müşrikler öğretim işine "heyneme"[207] derlerdi. Ömer içeri girdi. Kız kardeşi onu görünce yüzündeki durumdan onun bir kötülük yapacağını anladı ve hemen "Sahîfe"yi sakladı. Habbâb da evin bir köşesinde gizlendi. Ömer, kız kardeşine "Evindeki bu heyneme nedir?" diye sordu. Kız kardeşi, "Aramızda yaptığımız konuşmanın dışında bir şey yok." dedi. Bunun üzerine Ömer onu azarladı ve mesele aydınlanmadıkça oradan gitmeyeceğine dair yemin etti. Kız kardeşinin kocası Sa'îd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, "Ey Ömer! Sen herkesi, kendi arzun üzerinde toplayamazsın; buna gücün yetmez. Özellikle hak, senin arzunun dışında ise!" dedi. Bunun üzerine Ömer sinirlenerek, onu sıkıca tuttu. Yere atıp altına aldı ve şiddetli bir şekilde ezdi. Kız kardeşi, Ömer'le kocası arasına girmeye çalıştı. Ömer, eliyle ona vurdu ve yüzünü kanattı. Yüzünden kan aktığını gören kız kardeşi, "Ey Ömer, beni duyuyor musun? Bil ki, ilâhlarını terk, Lât ve Uzzâ'yı inkâr etmekle ilgili hakkımda sana ulaşan haberlerin hepsi doğrudur. Ben şehadet ederim ki, bir Allah'tan başka ilâh yoktur. O'nun şeriki de yoktur. Muhammed de O'nun kulu ve peygamberidir. İşine bak, ne yapmak istiyorsan yap!" dedi. Ömer kız kardeşinin yüzünden akan kanları görünce ve söylediği sözleri duyunca pişman oldu ve kız kardeşine "Öyleyse söyle: Ne okuyordun? Allah adına sana söz veriyorum; onu imha etmeyeceğim, sana geri vereceğim. O okuduğunuz şeye herhangi bir müdahalede de bulunmayacağım." dedi. Kız kardeşi onun, "Sahîfe"yi görme konusundaki şiddetli arzusunu görünce, Resûlullah'ın (s) onun hakkında yaptığı duanın gerçekleşeceğini ümit etti ve "Sen necissin. '*Ona ancak temiz olanlar dokunabilir.*'[208] dedi. Bu pis halinle sana güvenmiyorum. Guslet ve cünüplükten kurtul. Bana da bu hususta güvence ver." dedi. Ömer kız kardeşinin dediğini yaptı; o da ona "Sahîfe"yi verdi. Ömer, Tâ-Hâ Sûresi'nin ilk ayetinden başlayarak "*Kıyamet günü mutlaka gelecektir. Herkes peşine koştuğu şeyin karşılığını bulsun diye neredeyse onu (kendimden) gizleyeceğim. Ona inanmayan ve nefsinin arzularına uyan kimseler sakın seni ondan (kıyamete*

---

[205] Tâ-Hâ, 20/1-3.

[206] et-Tekvîr, 81/1.

[207] "Yavaş sesle konuşup sözünü gizlemek, Allah'a dua etmek" anlamındadır (E).

---

[208] el-Vâkı'a, 56/79.

inanmaktan) alıkoymasın; sonra mahvolursun.!"[209] ayetine kadar okudu. Daha sonra Tekvîr Sûresi'nin "*İze'ş-şemsü küvviret [Güneş katlanıp dürüldüğü zaman]*"[210] ayetinden "*Kişi neler getirdiğini öğrenmiş olacaktır.*"[211] ayetine kadar okudu ve akabinde Müslüman oldu. Kız kardeşine ve eniştesine, "Müslümanlık nasıl bir şey?" diye sordu. Onlar da, "Bir Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına, ortağı bulunmadığına, Muhammed'in onun kulu ve peygamberi olduğuna şehadet edeceksin. Allah'ın eşi ve dengi olmadığını kabul edeceksin, Lât ve Uzzâ'yı inkâr edeceksin." dediler. Ömer, denilenleri yaptı. Evin içinde bir köşeye gizlenmiş olan Habbâb b. el-Eret ortaya çıktı. Tekbir getirerek şöyle dedi: "Ey Ömer! Seni Allah'ın izzet ve keremiyle müjdelerim. Çünkü Resûlullah (s) senin hakkında Allah'a, seninle İslâm'ı aziz kılması için duada bulundu." dedi. Ömer, "Bana Resûlullah'ın (s) bulunduğu evi tarif edin." dedi. Habbâb b. el-Eret de "Ben sana yerini tarif edeyim." dedi ve Resûlullah'ın (s) Safâ tepesinin eteğindeki evde olduğunu söyledi. Ömer, Resûlullah'a (s) kavuşmak arzusuyla bu eve doğru yöneldi. Resûlullah'a (s) ise, Ömer'in kendisini öldürmek için aradığı haberi ulaşmış, Müslüman olduğu haberi ulaşmamıştı. Ömer evin önüne gelince, içeridekilerden kapıyı açmalarını istedi. Resûlullah'ın (s) Ashâbı, Ömer'i kılıç kuşanmış vaziyette görünce ondan korktular. Resûlullah (s) Ashâbının korktuğunu sezince, "Kapıyı açın. Eğer Allah, Ömer'e iyilik dilerse İslâm'a uyar, peygamberi tasdik eder. Başka şey dilerse, onun katli bize zor olmaz." dedi. Hemen, Resûlullah'ın (s) işaretiyle Ashâbtan bazıları kapıya koştu. Ömer'in sesini duyunca, Resûlullah (s) da kapıya çıktı. Üzerinde cübbesi yoktu. Ömer'in gömleğini ve cübbesini sıkıca tuttu ve ona, "Ey Ömer! Niye geldin? Neredeyse Allah, el-Velîd b. el-Muğîre hakkında indirdiği gibi, senin hakkında da rezil ve rüsva edici ayetler indirecek." dedi. Sonra, "Allah'ım! Ömer'e hidayet ver!" diye dua etti. Ömer gülerek, "Ey Allah'ın peygamberi! Şehadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur ve yine şehadet ederim ki, Muhammed onun kulu ve resûlüdür." dedi. Bunun üzerine oradaki Müslümanlar hep birlikte tekbir getirdiler. Bu tekbiri, evin dışındakiler de duymuştu. O gün Müslümanların sayısı kırk erkek ve on bir kadından ibaretti.

---

[209] Tâ-Hâ, 20/15-16.

[210] et-Tekvîr, 81/1.

[211] et-Tekvîr, 81/14.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Müslüman olduğu zaman Ömer şu şiiri söylemişti:

Hamd olsun lütuf ve kerem sahibi Allah'a... Üzerimize vacibtir,
Bizim onu desteklememiz... Başka bir şey değil.
O bize açık tebliğde bulundu; biz ise onu yalanladık... Bize söyledi,
Sözün doğrusunu... O peygamberdir, yanında (Allah'ın bildirdiği) haber vardır.
Hattâb'ın kızına zulmettim; sonra bana hidayet eyledi,
Rabbim... Akşamleyin müşrikler "Ömer dinden çıktı, sapıttı" dediler.
Ortaya çıkan hatadan dolayı pişman oldum;
Kız kardeşimin yanında sureler okuduğu zaman ortaya çıkan zulümden.
O, Arş'ın sahibi olan Rabbine içtenlikle dua ettiği,
Ve gözünden süratle gözyaşı aktığı zaman,
Yakinen anladım ki Yaratıcı'sına dua ediyor.
İnci gibi gözyaşları dökmede beni geçmişti.
Ben dedim ki: Şehadet ederim ki, Allah yaratıcımızdır,
Aramızda bulunan Ahmed de bugün üstündür.
O, doğru peygamberdir, güvenilir olan hakkı getirdi.
Emaneti yerine getirendir. Sözünden geri dönmesi yoktur.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer, Hz. Peygamber'in

(s) huzuruna çıktığı zaman şöyle demişti: "Allah'a yemin olsun ki biz, küfürden çok İslâm'a çağrılmaya layıkız. Şüphesiz Allah'ın dini Mekke'de galebe çalacaktır. Kavmimiz bize karşı azgınlık yapacak olursa onlarla çarpışırız. Eğer kavmimiz bize insaflı davranırsa, bunu da kabul ederiz." Sonra Ömer ve arkadaşları çıktılar, Mescid'e gidip orada oturdular. Kureyşliler, Ömer'in Müslüman olduğunu görünce şaşırdılar.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Nâfi anlattı. O da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. el-Hattâb Müslüman olunca, "Mekkelilerden en çok söz götürüp getiren, söz taşıyan kimdir?" diye sordu. "Cemîl b. Ma'mer el-Cümahî!" dediler. Ömer, çıktı. Ben de babamın arkasından çıktım. Ben o zaman, gördüğünü anlayacak yaşta bir çocuktum. Ömer, Cemîl'in evine gitti. "Ey Cemîl! Benim Müslüman olduğumu öğrendin mi?" dedi. Allah'a yemin olsun ki, Ömer konuşurken bir yandan da Cemîl'i götürmek için cübbesinden çekiyordu. Ömer, onu Mescid'e götürdü. Ben de babamla birlikteydim. Cemîl, Mescid'in kapısına geldiği zaman, avazının çıktığı kadar yüksek sesle, "Ey Kureyş topluluğu! Ömer, dinini terk etti." diye bağırdı. Ömer, "Yalan söyledin; ben Müslüman oldum." dedi. Oradakiler, hemen Ömer'in üzerine saldırdılar. Güneş, başları üzerlerine değinceye ve hareket etmeye mecalleri kalmayıncaya kadar vuruşmaya devam ettiler. Ömer, yorulup oturdu. Onlar da Ömer'in tepesine dikildiler. Ömer onlara, "Bana istediğinizi yapın! Allah'a yemin ederim ki, biz 300 kişi olsaydık; ya siz meydanı bize bırakırdınız veya biz size. İki taraftan biri mahvoluncaya kadar çarpışırdık." dedi. Tam bu halde iken, üzerinde şal ve alacalı bir gömlek bulunan Kureyş ulularından biri gelip "Ne bu hal?" diye sordu. Oradakiler, "Hayrolsun! Ömer b. el-Hattâb dinini terk etti." dediler. Kureyşli yaşlı adam onlara, "Bırakın şu işi! Bir adam kendine bir din seçmişse, bundan size ne? Benî Adî b. Ka'b'ın, adamlarını size bu sebeple teslim edeceklerini mi sanıyorsunuz?" dedi. Bunun üzerine onlar da, Ömer'in yanından ayrılıp gittiler. Medine'ye hicretten sonra Ömer'e "Ey babacığım! Mekke'de Müslüman olduğun zaman, seninle dövüşen kimseleri başından dağıtan o şallı adam kimdi?" diye sordum. "O kişi, el-Âs b. Vâil es-Sehmî idi." dedi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana el-Münkedir anlattı; dedi ki: ed-Di'l oğullarından bir A'râbî, Resûlullah'm (s) durumunu, ortaya çıkışını ve insanların kendisine karşı farklı şekilde tavır alışlarını anlattı ve Ömer b. el-Hattâb'ı kastederek şöyle dedi: "O dazlak, uzun boylu, şiddetli adam ne yaptı? O hangi grupla beraberdi? Allah'a yemin olsun ki o, elbette ya hayır, ya şer tarafı kuvvetlendirecek."

Bize Yunus anlattı. O en-Nadr Ebû Ömer'den, o İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan Resûlullah'ın (s) şöyle dediğini rivayet etti: "Allah'ım! İslâm'ı Ebû Cehil b. Hişâm yahut Ömer b. el-Hattâb'la kuvvetlendir." Ertesi sabah Ömer, Resûlullah'a gidip Müslüman oldu. Sonra da çıkıp Mescid'de açıktan namaz kıldı.

Bize Yunus anlattı. O Abdurrahman b. Abdullah'dan, o el-Kâsım'dın, o da Abdullah b. Mes'ûd'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. el-Hattâb'ın Müslüman olması İslâmiyet için bir fetih idi. Onun hicreti, nusret; halifeliği de rahmet oldu. Ömer Müslüman oluncaya kadar biz Kâbe'de açıktan namaz kılmazdık. Allah rahmet eylesin.

Mekke'de Kur'ân'ı Açıktan Okuyan İlk Kişi

Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Yahya b. Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'tan (s) sonra, Mekke'de Kur'ân'ı açıktan okuyan ilk kişi Abdullah b Mes'ûd'dur. Bir gün Resûlullah'ın (s) Ashâbı toplanıp, "Allah'a yemin olsun ki, Kureyş Kur'ân'ın açıktan okunuşunu hiç duymadı. Onlara birisi duyursun. Kim duyuracak?" diye aralarında konuştular. Abdullah b. Mes'ûd, "Ben!" dedi. Ashâb, "Sana kötülük etmelerinden korkarız. Aşireti olan bir adam ortaya çıksın isteriz. Kureyşliler ona eziyet etmek isterlerse, aşireti onlara engel olur." dediklerinde o, "Bırakın! Allah beni koruyacaktır." karşılığını verdi. Abdullah ertesi sabah kuşluk vaktinde Makam'a gitti. Kureyşliler orada toplantı halindeydi. Abdullah b. Mes'ûd yüksek sesle, "*Bismillâhirrahmânirrahîm, er-Rahmânü alleme'l-Kur'ân [Rahmân Kur'ân'ı öğretti.]*"[212] diye okumaya başladı. Yüzünü onlara doğru dönüp bu sureyi okumaya devam etti. Kureyşliler düşünüp "Ümmü Abd'in oğlu ne diyor?" demeye başladılar. Bazıları, "O, Muhammed'in getirdiği bazı ayetleri okuyor." deyince, ayağa kalkıp yüzüne vurmaya başladılar. O ise okumaya devam etti. Allah'ın dilediği kadar okumasını sürdürdü. Sonra yüzündeki yara bere iziyle arkadaşlarının yanına döndü. Arkadaşları, "İşte biz de bu durumundan korkuyorduk." dediler. Bunun üzerine o, "Allah düşmanları hiçbir zaman, bana, o andakinden daha zayıf ve hakir gelmedi. Eğer isterseniz, yarın onlara aynısını yapmak üzere yine gideyim." şeklinde karşılık verdi. Arkadaşları, "Bu kadar yeter! Onlara istemedikleri şeyi dinlettin." dediler.

Bize Yunus anlattı. O Abdurrahman b. Abdullah'tan, o da el-Mut'im'den[213] şöyle dediğini rivayet etti: Mekke'de Resûlullah'tan (s) sonra Kur'ân'ı açıktan okuyan ilk kişi, Abdullah b. Mes'ûd'dur (r).

* * *

---

[212] er-Rahmân, 1-2.

[213] Hamidullah tahkikinde "o da el-Kâsım'dan" şeklinde yazılmıştır (E).

Üçüncü bölümünün sonu.

İnşaallah bu bölümü "Mekke'de Allah Yolunda İşkenceye Maruz Kalan Müminler" konusu takip edecektir.

Allah bize kâfidir. Allah'ın salâtı (rahmeti) efendimiz ve seyyidimiz Muhammed ve onun âli üzerine olsun. Allah'ım! O'nu huzur ve güven (selâm) ver.

Dördüncü Bölüm

Yunus b. Bükeyr'in Muhammed b. İshâk'tan rivayeti

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...
Allah'a tevekkül ettim.

Mekke'de Allah Yolunda İşkenceye Maruz Kalan Müminler

Kendisine okunmak suretiyle bize eş-Şeyh Ebü'l-Hüseyin Ahmed b. Muhammed b. en-Nakûr el-Bezzâz rivayet etti. Ben de okunan rivayetleri dinliyordum. Ebü'l-Hüseyin dedi ki: Bize Ebû Tâhir Muhammed b. Abdurrahman el-Muhlis anlattı; dedi ki: Ebü'l-Hüseyin'e rivayetleri okuyan Rıdvân b. Ahmed idi; ben de okunanları işitiyordum. Rıdvân dedi ki: Bize Ebû Amr Ahmed b. Abdülcebbâr el-Utâridî anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Bükeyr anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bize ez-Zührî anlattı; dedi ki: Bana anlatıldığına göre, bir gece Ebû Cehil, Ebû Süfyân ve el-Ahnes b. Şerîk evlerinden çıkıp, Resûlullah'ın (s) gece namaz kılarken okuduğu Kur'ân'ı dinlemek üzere onun evine gittiler. Her biri evin etrafında Resûlullah'ın okuduğu Kur'ân'ı dinlemek üzere ayrı bir yer tutmuştu. Hiçbiri, diğerinin gizlendiği yeri bilmiyordu. Hz. Peygamber'i dinleyerek o geceyi bu şekilde geçirdiler. Sabah olunca veya tanyeri ağarınca bulundukları yerlerden ayrıldılar. Yolda birbirleriyle karşılaştılar. Böyle bir şey yaptığı için herkes bir diğerini kötüledi. Sonra herkes birbirine, "Sakın, bir daha böyle yapmayın; sizin bu yaptığınızı, beyinsizin biri görürse, kalbine şüphe düşürürsünüz." deyip ayrıldılar. Bu kişilerden her biri ikinci gece, yine ilk geceyi geçirdikleri yerlerine geldiler. O geceyi de Hz. Peygamber'i (s) dinleyerek geçirdiler. Tanyeri ağarınca yerlerinden ayrıldılar ve yine yolda karşılaştılar. Yine önceki gece birbirlerine söyledikleri olumsuz sözleri birbirlerine söyleyip ayrıldılar. Üçüncü gece de herkes daha önceki yerini aldı. O geceyi de Hz. Peygamber'i (s) dinleyerek geçirdiler. Tanyeri ağarınca yerlerinden ayrılıp yine yolda buluştular. Bu kez yolda karşılaştıklarında birbirlerine, "Bir daha buraya gelmemek üzere anlaşmadıkça ayrılmayalım" dediler ve bu hususta birbirleriyle anlaştılar. Sonra da ayrıldılar. Sabah olunca el-Ahnes b. Şerîk, bir değnek alıp Ebû Süfyân'm evine gitti. Ona, "Ey Ebû Hanzala! Muhammed'den dinlediğin şey hakkındaki görüşün nedir? Bana söyle!" dedi. Ebû Süfyân ona, "Ey Ebû Sa'lebe! Allah'a yemin olsun ki, bildiğim, manasını anladığım şeyler de dinledim, manasını, maksadını anlamadığım şeyler de." şeklinde karşılık verdi. el-Ahnes, "Ben de öyle! Fakat ben onun hakkında bir şey söylememeye yemin ettim." dedi. Sonra onun yanından çıkarak Ebû Cehil'e geldi, evine girdi ve ona da, "Ey Ebü'l-Hakem! Muhammed'den duyduğun şeyler hakkındaki görüşün nedir?" diye sordu. Ebû Cehil ona cevaben dedi ki: "Ne mi duydum? Biz şan ve şeref konusunda daima Benî Abdümenâf ile mücadele halinde olduk: Onlar yemek yedirdiler, biz de yedirdik. Onlar bazı görevler üstlendiler, biz de üstlendik. Onlar verdi, biz de verdik. Develer üzerinde giderken dahi aynı hizada giderdik. Biz yarış atları gibiydik. Şimdi onlar, 'Bizim, gökten kendisine vahiy gelen bir peygamberimiz var.' diyorlar. Biz buna nasıl yetişilir? Allah'a yemin olsun ki biz, ona asla inanmayacağız ve onu asla tasdik etmeyeceğiz." Sonra el-Ahnes b. Şerîk, Ebû Cehil'in yanından kalktı gitti.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Sonra Kureyşliler Müslümanlığı kabul eden ve Hz. Peygamber'e tâbi olan Ashâba zulmettiler. Her kabile, kendilerinden Müslüman olanlara karşı baskı uygulamaya ve onlara işkence etmeye başladı.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Hişâm b. Urve anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Bir gün Varaka b. Nevfel, Müslüman olduğu için kendisine işkence edilen Bilâl-i Habeşî'ye uğradı. O bu halde iken dahi "Allah bir! Allah bir!" diyordu. Varaka da ona, "Allah bir! Allah bir! Allah bir! Fakat sen Ey Bilâl! Bu durumda esaretten kurtulamayacaksın." dedi. Sonra Varaka, Bilâl'e bu eziyeti yapan Cümah oğullarından bir kişi ile Ümeyye'nin yanına giderek onlara "Allah'a yemin olsun ki, onu bu sebeple öldürürseniz, onun kabrini merhamet dilenen bir yer (türbe) edinirim." dedi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ammâr b. Yâsir'in aşağıdaki şiiri söylediği bana ulaştı. O bu şiirinde, Bilâl b. Rebâh, annesi Hamâme ve arkadaşlarının başına gelen eziyetleri ve Ebû Bekr'in (R.A.) onları azat edişini dile getirmektedir:

Bilâl ve arkadaşlarını azad ettiği için Allah mükâfatlandırsın,
Atîk'i (Ebû Bekr'i) Fâkih ve Ebû Cehil'i de rezil etsin.
Akşamları o ikisi Bilâl'e kötülük ediyorlardı.
Onlar akıl sahibi kişinin korkutacağı şey sebebiyle korkutmadılar.
Onu, yaratılmışların Rabbbinin bir olduğunu söylemesi,
Ve "Allah'ın Rabbim olduğuna şehadet ettim." demesi
sebebiyle korkuttular.

Şayet beni öldürmek isterseniz, öldürebilirsiniz. Fakat bilesiniz ki ben,
Ölüm korkusuyla Rahmân'a şirk koşmam.
Ey İbrahim'in, Kul Yunus'un Rabbi!
Musa'nın ve İsa'nın Rabbi! Beni kurtar! Sonra fırsat verme,
Âl-i Gâlib'e[214] *zulmetmek isteyene.*
Onlar iyilik ve adalet üzere değillerdir.

Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o da babasından şunu rivayet etti: Ebû Bekr (r), Allah yolunda eza görenlerden yedi kişiyi azat etti: Bilâl, Âmir b. Füheyre, ez-Zennîre, Amr b. Müemmil oğullarının bir cariyesi, en-Nehdiyye ve kızı, Ümmü Ubeys.

Rivayete göre, Ebû Bekr (r), en-Nehdiyye'ye uğramış, o sırada sahibesi olan kadın ona işkence ediyor ve şöyle diyordu: "Allah'a yemin olsun ki, seni dinden çıkaran kişi seni azat etmedikçe ben seni azat etmem." Ebû Bekr bunu duyunca, "Tamam, ey Ümmü fülan!" dedi. O kadın da, "Azat et öyleyse! Çünkü o, senin dininde!" karşılığını verdi. Ebû Bekr, "Azat etmek için ne istersin?" diye sordu. Kadın, "Şu kadar." dedi. Ebû Bekr, "Onu, satın aldım ve azat ettim." dedi. Sonra en-Nehdiyye'ye dönerek "Ununu ona bırak." dedi. Nehdiyye de "Müsâade et, ununu öğüteyim." şeklinde karşılık verdi.

Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: ez-Zennîre'nin gözü kör olmuştu. O da, Müslüman olduğu için eziyet gören kimselerdendi. İslâm dininden başka her türlü inancı reddediyordu. Gözünün görmemeye başlaması üzerine müşrikler "Onun gözünü Lât ve Uzzâ kör etti." dediler. O da, "Evet, âma oldum; ama Allah'a yemin olsun ki, durum dediğiniz gibi değil." şeklinde karşılık verdi. Sonra Allah onun gözünü tekrar açtı.

---

[214] Gâlib b. Fihr, Hz. Peygamber'in (s) ataları arasında yukarıda dokuzuncu sırada yer alan dedesidir (M).

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ebû Abdullah[215] anlattı. O Ebû Atîk'tan, o da Âmir b. Abdullah b. ez-Zübeyr'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Bekr, Mekke'deki bu zayıf Müslüman köleleri azat edince, babası Ebû Kuhâfe ona, "Oğlum! Şayet köle azat edeceksen güçlü, kuvvetli, yiğit kimseleri azat et ki, seni korusunlar, sana destek olsunlar." dedi. Ebû Bekr cevaben "Babacığım! Ben [Yüce Allah için] isteníleni istiyorum." dedi. Rivayet edildiğine göre şu ayetler Ebû Bekr (r) hakkında nazil olmuştur:

"Artık kim verir ve sakınırsa, en güzeli (kelime-i tevhidi) de tasdik ederse, biz de onu en kolaya hazırlarız (onda başarılı kılarız). Kim cimrilik eder, kendini müstağni sayar, en güzeli (kelime-i tevhidi) de yalanlarsa, biz de onu en zora hazırlarız. Düştüğü zaman da malı kendisine hiç fayda vermez. Doğru yolu göstermek bize aittir. Şüphesiz ahiret de dünya da bizimdir. (Ey insanlar!) Alev alev yanan bir ateşle sizi uyardım. O ateşe ancak yalanlayıp yüz çeviren kötüler girer. Temizlenmek üzere malını hayra veren iyiler ondan (ateşten) uzak tutulur. Yüce Rabbinin rızasını istemekten başka onun nezdinde hiçbir kimseye ait şükranla karşılanacak bir nimet yoktur. Ve o (buna kavuşacak) hoşnut olacaktır."[216]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ammâr b. Yâsir ailesinden bazı adamlar bana şunu anlattılar: el-Muğîre b. Abdullah b. Mahzûm oğullarından bir aile, Ammâr'ın annesi Sümeyye'ye Müslüman olduğu için işkence etti. Fakat o, İslâm'dan başka her türlü teklifi reddetti. Bu yüzden onu öldürdüler. Resûlullah (s), Ammâr ve Yâsir, Mekke vadisinde güneşten iyice kızmış olan taşlar üstünde işkence görürlerken onlara uğrar ve "Sabır ey Yâsir ailesi! Gideceğiniz yer Cennet'tir." diyerek onları teselli ederdi.

---

[215] Hamidullah tahkikinde "İbn Abdullah" şeklinde yazılmıştır (E).
[216] el-Leyl, 92/5-21.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Yâsir, Benî el-Eşca b. Leys'ten Bekr oğullarının kölesiydi. Bekr oğulları onu, Benî el-Eşca'dan satın almışlardı. Onlar Yâsir'i, Ammâr'ın annesi Sümeyye ile evlendirdiler. Bu evlilikten Ammâr dünyaya geldi. Sümeyye, Bekr oğullarının cariyesiydi. Bekr oğulları, Sümeyye, Ammâr ve Yâsir'i azad etmişlerdi.

Bize Yunus anlattı. O Abdullah b. Avn'dan, o da Muhammed b. Sîrîn'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir gün Resûlullah (s), Ammâr b. Yâsir'e uğradı. Ancak bu ziyaret sebebiyle Ammâr ağlamaya başladı. Resûlullah da ona, "Niçin ağlıyorsun? Kâfirler seni yakaladı ve suya batırdılar. Kurtulmak için sen de şöyle şöyle dedin. Aynı şeyi tekrar yaparlarsa, yine önceden söylediğin gibi söyle." dedi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Hakîm b. Cübeyr anlattı. O da Sa'îd b. Cübeyr'den şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbâs'a dedim ki: "Ey İbn Abbâs! Müşrikler Müslümanlara, dinlerini terkte mâzur sayılabilecek derecede eziyet ediyorlar mıydı?" İbn Abbâs cevaben dedi ki: "Evet! Allah'a yemin olsun ki, onlar bir Müslüman'ı dövüp aç ve susuz bıraktıklarında, o kişi kendisine verilen acı ve ıstıraptan dolayı oturup kalır, ayağa kalkamazdı. Netice itibariyle din değiştirme konusunda onların isteklerine tabi olur, onlar 'Lât ve Uzzâ, senin ilâhın değil mi?' diye sorarlar, o da, 'Evet!' derdi. Hatta yanlarına bir bok böceği gelir, Müşrikler 'Allah'ın dışında bu bok böceği de senin ilâhın mı?' diye sorarlar; o da, onların aşırı derecede uyguladıkları bu eziyetten kurtulmak için 'Evet!' derdi."

Bize Yunus anlattı. O da el-Ayzâr b. Hureys'ten şöyle dediğini rivayet etti: Hâlid b. el-Velîd, Lât ve Uzzâ'ya ayrı ayrı uğrayıp onlara;

> *"Seni inkâr ediyorum, seni takdis etmiyorum.*
> *Çünkü ben, Allah'ın seni tahkir ettiğini gördüm." dedi ve geçip gitti.*

Bize Yunus anlattı. O Hubeyb b. el-Esedî'den, o da Müslim b. Subayh'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ashâb Resûlullah'a dediler ki: "Artık biz çoğaldık, bizden her on kişiye emir verseniz de, gece Kureyş'in ileri gelenlerinden birini yakalayıp getirseler, öldürseler.O zaman bu beldeler bizim olur." Hz. Peygamber buna sevindi. Memnuniyeti yüzünden anlaşılıyordu. O sırada Osman b. Affân ayağa kalkarak dedi ki: "Ya Resûlullah! Oğullarımız, babalarımız, kardeşlerimiz var!" Osman bu sözü birkaç kere tekrarlayınca, Resûlullah (s) ilk söyleneni beğenmedi. Bu, yüzünden de anlaşıldı ve yapılan teklifi reddetti. Ancak akşam olunca, bazı müşrikler bizi yakalamaya başladılar. Bilâl hariç, ezaya uğrayan herkes dinlerini değiştirdiler. Sadece Bilâl, "Allah bir! Allah bir!" demeye devam etti.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Sâlih b. Keysân anlattı. O da Sa'd b. Ebû Vakkâs ailesine mensup birisinden şöyle dediğini rivayet etti: Mekke'de, Resûlullah'la birlikte, şiddetli yiyecek sıkıntısına maruz kalmıştık. Başımıza böyle bir bela geldiği zaman sabır ve sebat gösterirdik. Mus'ab b. Umeyr, Mekke'de refah seviyesi en yüksek olan gençti. Anne babasıyla birlikte Mekke'de en yeni ve en güzel elbiseleri onlar giyerdi. Müslüman olduktan sonra onun da İslâm yolunda büyük sıkıntılara maruz kaldığını, hatta derisinin yılan derisi gibi kuruduğu gördüm. Bize ona bize de aynı şekilde eziyet edildiğini söyler, yapılan eza ve cefaya hep birlikte katlanırdık.

O, kendisine söylediğimiz hiçbir şeyde kusur etmezdi. Sonra Allah, ona Uhud Savaşı'nda şehitlik nasip etmekle ikramda bulundu.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Yezîd b. Ziyâd anlattı. O da Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana, birisi Hz. Ali'den şu sözleri dinlediğini rivayet etti: Biz, Resûlullah'la birlikte Mescid'de oturuyorduk. O anda, üzerinde yamalı hırkayla Mus'ab b. Umeyr çıkageldi. Resûlullah (s) onu bu halde görünce, onun eski müreffeh halini, bir de o günkü durumunu düşünerek ağladı ve "Nasıl ağlamayayım! Biriniz, iyi bir elbise giymiş olarak geldi, gitti. Güzel elbiseler içinde gezip dolaştı. Önüne bir yemek tabağı kondu, bir diğeri kaldırıldı. Yakında evlerinizin duvarlarını Kâbe'nin örtüldüğü gibi çizgili çizgili yapacaksınız, (evlerinizi Kâbe örtüsü gibi çizgili kumaşla örteceksiniz)." dedi. Bu söz üzerine oradakiler, "Ya Resûlullah! İbadete daha çok vakit ayırabildiğimiz ve sıkıntıdan kurtulduğumuz için, bizim için o günler (gelecek olan o müreffeh günler) bugünden daha hayırlı olacaktır." deyince, Resûlullah (s), "Siz bugün, o günden daha iyi durumdasınız." buyurdu.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Sâlih b. Keysân anlattı. O Sa'd b. Ebû Vakkâs ailesinden olan bir kişiden, o da Sa'd b. Ebû Vakkâs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bir gün Resûlullah'la beraber Mekke'deydim. Bir gece küçük abdest bozmak üzere dışarıya çıkmıştım. Fakat, küçük abdest yaptığım yerde bir şeyin hışırdadığını işittim. İyice baktığımda onun bir deve derisi parçası olduğunu farkettim. Hemen onu aldım, yıkadım, sonra da pişirdim. Daha sonra onu, iki taş arasında döğüp ezdim, ufaladım, üzerine su serptim. Bu deriyi üç kez yemek suretiyle açlığımı giderdim.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Yezîd b. Ziyâd anlattı. O da Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana, birisi Hz. Ali'den şu sözleri dinlediğini rivayet etti: Bir kış günü, kesik bir ham deri alarak, Resûlullah'ın (s) evinden dışarı çıktım. Derinin ortasını yardım, onu boynuma geçirdim. Belimi hurma yaprağıyla bağladım. O anda şiddetli açlık çekiyordum. Şayet Resûlullah'ın (s) evinde yiyecek olsaydı, ondan yiyecektim. Sonra yiyecek aramak üzere dışarı çıktım. Bir Yahudi'nin evine uğradım. Yahudi kovayla su çekiyordu. Ben de onu duvardaki bir delikten izliyordum. Yahudi, "Ne bakıyorsun öyle, ey bedevî! Her kova için bir hurma versem, çeker misin?" dedi. Ben, "Peki! Aç kapıyı, gireyim." dedim. Yahudi kapıyı açtı. İçeriye girip kovayı aldım. Her bir kova su çekişinde, Yahudi bana bir hurma verdi. Avucum hurmayla dolunca, "Bunlar bana yeter." deyip kovayı bıraktım. Hurmaları yedim. Sonra su çekip içtim. Daha sonra Mescid'e gittim. Resûlullah'ı orada buldum.

Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o babasından, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), içi lif dolu bir deri üzerinde yatıyordu.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O İbn İshâk'tan, o ez-Zührî'den, o Ubeydullah b. Ebû Sevr'den, o da Ömer b. el-Hattâb'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'ın (s) yanına gittiğimde, hurma yaprağından örülmüş bir hasırın üstünde yatıyordu. Vücudunun bir kısmı da toprağa değiyordu. Başını içi lif dolu deri bir yastığa koymuştu. Başının üstünde tavana yakın bir yerde, tabaklanmamış bir deri asılıydı. Köşenin birinde de bir parça karat[217] bulunuyordu.

---

[217] Deriyi terbiye etmek için kullanılan süllem ağacı yaprağı veya palamut ağacı kabuğu.

Bize Yunus anlattı. O Ebû Ma'şer el-Medenî'den, o da Sa'îd el-Makburî'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'ın (s) bir hasırı vardı. Onu gündüz serer, gece olunca da mescide getirir, üzerinde namaz kılardı.

Bize Yunus anlattı. O el-Mes'ûdî'den, o Amr b. Mürre'den, o İbrahim'den,[218] o Alkame'den, o da Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), bir gün hasır üzerinde uyumuştu. Kalktığında derisinin üzerinde hasır izleri vardı. Uyandığı zaman elimi bu izlerin üzerinde gezdirdim ve "İzin verseniz de hasırın üstüne vücudunuza iz yapmayı engelleyecek bir şeyler sersek." dedim. Resûlullah ise, "Dünya benim neyime? Dünya ile benim ilişkim, bir ağaç altında gölgelenen, sonra da onu terk edip giden bir yolcu gibidir." buyurdu.

[Ebû Cehil'in Hz. Peygamber'in Emrini Yerine Getirmesi]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdülmelik b. Ebû Süfyân es-Sakafî anlattı; dedi ki: İrâş'tan bir adam devesiyle Mekke'ye gelmişti. Ebû Cehil b. Hişâm, o adamın devesini satın almış, fakat parasını ödemeyi geciktirmişti. İrâşlı gelip Kureyş'in toplandığı yerde durdu. O sırada Resûlullah da Kâbe'nin bir köşesinde oturuyordu. Adam, "Ey Kureyş topluluğu! Beni Ebü'l- Hakem b. Hişâm'ın evine kim götürecek? Ben yabancıyım, yolcuyum. Benim hakkımı yedi. Ben yabancıyım, yolcuyum." dedi. Oradakiler, "Şu adamı görüyorsun ya! (Onlar Resûlullah'la Ebû Cehil arasındaki düşmanlığı bildikleri için, adamı Hz. Peygamber'e göndermek suretiyle onunla alay ediyorlardı.) Ona git; o seni ona götürür." dediler. İrâşlı adam Resûlullah'a doğru yöneldi. Gelip onun yanında durdu ve "Ey Allah'ın kulu! Ebü'l-Hakem b. Hişâm benim hakkımı yedi. Ben yabancıyım, yolcuyum. Şuradaki topluluktan beni ona götürüp hakkımı alacak birisini göstermelerini istedim; onlar da bana seni gösterdiler. Ondan benim hakkımı al! Allah'ın rahmeti üzerine olsun." dedi. Resûlullah ona, "Haydi, gidelim!" dedi ve birlikte yürüdüler. Kureyşliler, Resûlullah'ın onunla birlikte gittiğini görünce içlerinden birine, "Onu takip et. Bakalım ne yapacak?" dediler. Resûlullah (s) çıktı, Ebû Cehil'in evine geldi, kapısını çaldı. Ebû Cehil, "Kim o?" diye seslendi. Resûlullah (s), "Ben, Muhammed! Dışarı çık." dedi. Ebû Cehil dışarı çıktı. Beti benzi atmış, yüzü solmuştu. Hz. Peygamber (s) ona, "Bu adama hakkını ver." dedi. Ebû Cehil de, "Peki. Ona hakkını verinceye kadar buradan ayrılma." diyerek içeri girdi, adamın hakkını getirdi ve kendisine verdi. Sonra Hz. Peygamber (s) geri döndü ve İrâşlı adama, "Haydi, yoluna koyul." dedi.

---

[218] Hamidullah tahkikinde bu isim "Edhem" şeklinde okunmuştur (E).

İrâşlı, Kureyşlilerin toplandığı yere doğru yöneldi. Orada durup, "Allah ona çok hayır versin; hakkımı aldı." diyerek durumu herkese bildirmiş oldu. Arkasından Kureyşlilerin gönderdikleri adam da geldi. Ona, "Hey! Ne gördün?" diye sordular. O, "Hayret edilecek şeyler oldu. Allah'a yemin olsun ki, o kapısını çalar çalmaz, Ebü'l Hakem, beti benzi atmış bir şekilde dışarı çıktı. Muhammed, "Bu adama hakkını ver." deyince Ebü'l-Hakem, "Peki! Onun hakkını getirinceye kadar bekle." şeklinde karşılık verdi. Hemen içeri girip adamın hakkını getirdi ve ona hakkını verdi." dedi. Az sonra oraya Ebû Cehil geldi. Ona, "Yazık! Sana ne oldu böyle? Allah'a yemin olsun ki, senin yaptığın gibisini görmedik." dediler. Ebû Cehil de onlara şöyle karşılık verdi: "Asıl size yazıklar olsun! Allah'a yemin olsun ki, o kapımı çalar çalmaz ve onun sesini duyar duymaz, içim korkuyla doldu. Sonra dışarı çıktım. Sanki başımın üstünde bir erkek deve vardı. Onun başı, boynu, azı dişleri gibisini hiç görmedim. Allah'a yemin olsun ki, dediğini yapmasaydım, mutlaka beni yiyecekti."

Hz. Peygamber'in Müşriklerle Münakaşasını Anlatan Rivayetler

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana kırk sene kadar önce Mekkeli yaşlı bir zat İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan şunu rivayet etti: Bir gün, güneş battıktan sonra, Kâbe'nin arkasında, Rebî'a'nın iki oğlu Utbe ve Şeybe, Ebû Süfyân b. Harb, Abdüddâr'dan en-Nadr b. el-Hâris, Esed oğullarından Ebü'l-Bahterî, el- Esved b. el-Muttalib b. Esed, Zem'a b. el-Esved, el-Velîd b. el-Muğîre, Ebû Cehil b. Hişâm, Abdullah b. Ebû Ümeyye, Ümeyye b. Halef, el-Âs b. Vâil, el-Hacâc'ın oğulları Nübeyh es-Sehmî ve Münebbih es-Sehmî'den oluşan kişilerin hepsi veya bunların bir kısmı toplanıp birbirlerine, "Muhammed'e adam gönderin, onunla konuşun, onunla çokça tartışın; tâ ki kusurlarını ortaya koyasınız." dediler. Resûlullah'a bir adam gönderip (s) ona, "Kavminin önde gelen adamları, seninle konuşmak için toplandılar, gel." dediler. Resûlullah (s), vakit kaybetmeden onların yanına geldi. Nübüvvetini kabul konusunda onlarda bir değişiklik olduğunu zannediyordu. Onların doğruyu bulmalarını çok istiyor, hakkı kabul etmemeleri ona ağır geliyordu. Gidip yanlarına oturdu. Ona şöyle dediler: "Ey Muhammed! Biz, seni kusurlarını hatırlatalım diye adam gönderip çağırttık. Allah'a yemin olsun ki biz, senin gibi kavmine fitne sokmuş başka hiç bir Arap tanımıyoruz. Sen atalarımıza sövdün, dinimizi ayıpladın, bizi akılsızlıkla itham ettin, ilâhlarımıza küfrettin, birlik ve beraberliğimizi bozdun. Şayet ortada kötü bir şey varsa, onu aramıza sen soktun. Eğer bu davayı, mal elde etmek maksadıyla ortaya attıysan, sana mal verelim, en zenginimiz ol. Şeref ve mevki istiyorsan, seni başımıza başkan yapalım. Kral olmak istiyorsan, seni kral yapalım. Sana gelen bu şeyi bir cin getiriyorsa ve onun sana galip geldiğine inanıyorsan -ki çoğu kere böyle olur- seni iyileştirmek, sağlığına kavuşturmak, tedavi ettirmek için bütün malımızı sarf ederiz, gayret ederiz." Bunun üzerine Resûlullah onlara şöyle karşılık verdi: "Dediklerinizi anlamıyorum. Ben size getirdiğim şeyi, sizden mal almak, mevki ve makam kazanmak, size kral olmak için getirmedim. Fakat Allah beni size peygamber olarak gönderdi. Bana bir kitab indirdi. Benim, sizin için korkutucu ve müjdeleyici olmamı emretti. Ben de size Rabbimin elçilik görevini tebliğ ettim ve size nasihate bulundum. Şayet getirdiklerimi kabul ederseniz, dünya ve ahiret saadetine kavuşursunuz. Eğer reddederseniz, Allah aramızda hüküm verinceye kadar, O'nun emri sebebiyle sabrederim." Veya Resûlüllah (s) buna benzer şeyler söyledi.

Bu söz üzerine onlar dediler ki: "Ya Muhammed! Eğer sana teklif ettiğimiz şeyleri kabul etmezsen, sen de biliyorsun ki, bizim kadar ülkesi dar, suyu az, sıkıntı içinde yaşayan başka bir millet yok. Öyleyse, seni gönderen Rabbinden bizim için şunları iste: Ülkemizi daraltan şu dağları sürüp götürsün, memleketimizi genişletsin, topraklarımızda Şam ve Irak nehirleri gibi nehirler akıtsın, geçmişte yaşamış olan atalarımızı diriltsin, diriltti̇ği kimseler arasında Kusay b. Kilâb da bulunsun. Çünkü o doğru sözlü bir kimsedir. O atalarımıza senin söylediklerinin doğru mu, yanlış mı olduğunu soralım. Eğer sen istediklerimizi yapar, onlar da seni tasdik ederlerse, biz de seni tasdik eder, Allah katındaki dereceni ve dediğin gibi O'nun seni peygamber olarak gönderdiğini öğrenmiş oluruz." Resûlullah da onlara, "Ben bunları yapmak için gönderilmedim. Ben, size Allah'tan gönderildiğim şeyi getirdim. Elçi olarak gönderildiğim şeyleri tebliğ ettim. Eğer bunları kabul ederseniz, bu sizin dünya ve ahiretteki mutluluğunuzdur. Şayet reddederseniz, Allah aramızda hüküm verinceye kadar, O'nun emri sebebiyle sabrederim."

Resûlullah'ın (s) bu sözleri üzerine onlar, "Eğer bizim için bunları yapmazsan, kendin için bir şeyler iste: Rabbinden, seninle beraber bir melek göndermesini iste. O melek, söylediğin şeylerde seni tasdik etsin, bizi de senden uzaklaştırsın. Ya da Rabbinden bahçeler, altından ve gümüşten yapılmış saraylar iste. Gördüğümüz kadarıyla senin ihtiyacını ancak bunlar giderir. Halbuki sen, çarşı pazara çıkan, bizim gibi yiyecek peşinde dolaşan, maişet derdine düşmüş bir adamsın. İddia ettiğin gibi, sen bir peygambersen, bunları yap ki, Araplar senin Rabbin katındaki fazilet ve dereceni bilsinler." dediler. Resûlullah da onlara, "Ben böyle şeyler yapan birisi değilim ve bunları Rabbimden isteyemem. Ben size bunları yapmak için de gönderilmedim. Allah beni size, müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdi. Eğer getirdiklerimi kabul ederseniz, bu sizin dünya ve ahiretteki mutluluğunuzdur. Şayet tebliğimi reddederseniz, Allah aramızda hüküm verinceye kadar, O'nun emri sebebiyle sabrederim." buyurdu.

Bu kez onlar, "Öyleyse, göğü düşür.[219] İddia ettiğine göre, dilerse Rabbin bunu yapar. Bunu yapmadıkça sana asla inanmayacağız!" dediler. Hz. Peygamber (s), "Bunu yapmak, O'na aittir. Dilerse bunu yapar." deyince onlar, "Ey Muhammed! Rabbin, bizim seninle oturup sana bu soruları soracağımızı ve senden bu isteklerde bulunacağımızı biliyor. O halde sana gelsin ve bize nasıl cevap vereceğini ve bize getirdiğin (mesajı) kabul etmediğimiz zaman bu konuda bize ne yapacağını sana bildirsin. Bize gelen haberlere göre, sana bunları Yemâme'deki er-Rahmân denilen adam öğretiyor. Allah'a yemin olsun ki biz, asla o er-Rahmân denilen adama inanmayız. Ya Muhammed! Biz sana kusurunu gösterdik. Allah'a yemin olsun ki, biz seni kendi haline bırakmayız. Ya biz seni yok ederiz ya da sen bizi..."[220] dediler. Sonra onlardan biri de şöyle dedi: "Biz meleklere tapıyoruz, onlar Allah'ın kızlarıdır. Allah'ı ve melekleri karşımıza getirmedikçe sana asla inanmayız."[221]

---

[219] *"Yahut, iddia ettiğin gibi, üzerimize gökten parçalar yağdırmalısın veya Allah'ı ve melekleri gözümüzün önüne getirmelisin."* el-İsrâ, 17/92.

[220] el-İsrâ, 17/92. âyette bu hususa işaret edilmiştir (M).

Onlar böyle konuşunca, Hz. Peygamber, oradan ayrıldı. Onunla beraber Abdullah b. Ebû Ümeyye b. el-Muğîre b. Adullah b. Ömer b. Mahzûm da kalktı. Abdullah, Hz. Peygamber'in halası Âtike bt. Abdülmuttalib'in oğluydu. Hz. Peygamber'e, "Ya Muhammed! Kavmin sana teklifini yaptı, fakat sen kabul etmedin. Allah katındaki dereceni bilmek için, senden bazı şeyler istediler; sen bunları yapmadın. Sonra da senden, kendilerini korkutup durduğun azabın çabucak gerçekleşmesini istediler. Allah'a yemin olsun ki, bir merdiven edinip göğe onunla çıkmadıkça sana inanmayacağım. Beraberinde yazılı bir vesika ve senin de söylediğin gibi olduğuna şehadet edecek dört melekle gelinceye kadar seni bekleyeceğim. Allah'a yemin ederim! İddia ettiğim bu şeyleri yaparsan, seni tasdik ederim." dedi.

Abdullah, bunları söyledikten sonra Resûlullah'tan ayrıldı. Resûlullah da üzüntülü bir şekilde evine döndü. Çünkü kavmi kendisini çağırdığı zaman arzu ettiği şey gerçekleşmemiş, ayrıca kavminin kendisinden daha da uzaklaştığını görmüştü.

Hz. Peygamber yanlarından ayrıldığında Ebû Cehil, onlara "Ey Kureyş topluluğu! Gördüğünüz gibi Muhammed, dinimizi ayıplamaktan, atalarımıza sövmekten, bizi akılsızlıkla itham etmekten ve ilâhlarımızı kötülemekten vazgeçmedi. Şimdi ben Allah'a söz veriyorum. Yarın, taşıyacağım derecede büyük bir taş alıp burada oturacağım. Namaz kılarken secdeye vardığında, bu taşla onun başını ezeceğim. O zaman ister beni bu hususta destekleyin, ister engel olun. Ondan sonra Benî Abdümenâf istediklerini yapsınlar." dedi. Sonra Ebû Cehil oturup Resûlullah'ı beklemeye başladı. Her sabah olduğu gibi yine Resûlullah (s) sabahleyin geldi. Resûlullah (s) Mekke'deyken kıblesi Şam'a doğruydu. Namaz kıldığı zaman Hacerülesved ve Rüknü'l-Yemânî arasında namaz kılar, Kâbe'yi kendisiyle Şam arasına alırdı.[222] Resûlullah namaz kılmaya başladı. Kureyşliler gelmişler, meclislerine oturmuşlar, Ebû Cehil ne yapacak diye bekliyorlardı. Resûlullah (s), secdeye vardığı zaman Ebû Cehil, taşı yüklendi, ona doğru yöneldi, iyice yaklaştı, fakat korkarak, beti benzi atmış bir şekilde geri döndü. Elleri taşı tutmaz olmuş ve taşı elinden atıvermişti. Hemen bir grup Kureyşli ayağa kalkarak, "Ne oldu ey Ebü'l-Hakem?" diye sordular. Ebû Cehil, "Dün size söylediğimi yapmak için kalktım. Ona iyice yaklaştığımda, önüme büyük bir erkek deve çıktı. Allah'a yemin olsun ki, ondaki başı, boyun kökünü ve dişleri, başka hiçbir devede görmedim. Beni yemek istiyordu." dedi.

---

[221] el-İsrâ, 17/92. âyette bu hususa işaret edilmiştir (M).

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Resûlullah'ın (s) şöyle dediği rivayet olundu: "O, Cibrîl'di. Şayet Ebû Cehil yaklaşsaydı onu yakalayacaktı."

Bize Yunus anlattı; dedi ki: (Sonra söz başa döndü) Ebû Cehil, böyle deyince en-Nadr b. el-Hâris b. Kelede b. Alkame b. Abdümenâf b. Adüddâr b. Kusay ayağa kalkıp şöyle dedi: "Ey Kureyş topluluğu! Allah'a yemin olsun ki, başınıza öyle bir şey geldi ki, henüz onu çözüme kavuşturamadınız. Muhammed, içinizde genç bir delikanlıydı. En çok sevileniniz, en doğru sözlünüz, en güvenilir olanınız o idi. Gözü ile kulağı arasına beyaz saç düştüğü ve size getirdiğini getirdiği zaman, 'O sihirbazdır!' dediniz. Allah'a yemin olsun ki, hayır!

---

[222] Bu duruşta Hacerülesved köşesi ile Rükn-i Şâmî denilen Şam köşesi aynı hizada bulunur. Rükn-i Irâkî denilen Irak köşesi Hz. Peygamber'in (s) sağ çaprazında, Rükn-i Yemânî denilen Yemen köşesi ise sol çaprazında yer alırdı. Böyle Hz. Peygamber hem Kâbe'ye hem Kudüs'e yönelmiş bulunuyordu (M).

O, sihirbaz değildir. Çünkü biz sihirbazları, onların üflemelerini ve düğümlerini gördük. Siz 'O, kâhindir!' dediniz. Allah'a yemin olsun ki, hayır! O, kâhin değildir. Çünkü biz kâhinleri ve hallerini gördük, onların kafiyeli sözlerini dinledik. 'O, şairdir!' dediniz. Allah'a yemin olsun ki, hayır! O, şair değildir. Çünkü biz şiiri okuduk ve rivayet ettik. Hezeciyle, receziyle ve karîzıyla bütün şiir çeşitlerini dinledik. 'O, mecnundur! (cinlenmiş)' dediniz. Allah'a yemin olsun ki, hayır! O, mecnun değildir. Çünkü biz mecnunları gördük. Onda, cinlenen kişinin boğuntusu, vesvesesi ve karıştırması yoktur. Ey Kureyş topluluğu! Durumunuz hakkında iyi düşünün! Allah'a yemin olsun ki, üzerinize büyük bir şey indirilmiştir."

en-Nadr, Kureyş'in ileri gelen şeytan fikirli adamlarındandı. Resûlullah'a (s) eziyet edenlerden ve ona karşı düşmanlık bayrağını dalgalandıranlardandı. Hîre'ye gitmiş, orada Farslıların, Rüstem'in ve İsfendiyâr'ın sözlerini öğrenmişti. Resûlullah (s), Allah'ı hatırlatmak, kavmini, önceki milletlerin başına gelen azapların benzerlerinden korkutmak üzere bir meclise geldiği zaman, hemen arkasından o meclise gelir, "Allah'a yemin olsun ki, ey Kureyş topluluğu! Ben ondan daha güzel söz söylerim. Gelin, size ondan daha güzel şeyler anlatayım." der; sonra onlara Acem krallarının, Rüstem'in ve İsfendiyâr'ın hikayelerini anlatır ve sözünü, "Hangi şeyleri anlatarak Muhammed benden daha güzel söz söylüyor." diyerek bitirirdi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Mekkeli bir adam anlattı. O Sa'îd b. Cübeyr'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Allah Teâlâ, en-Nadr hakkında sekiz ayet indirdi. Allah Teâlâ buyurdu ki:

"Ona ayetlerimiz okunduğu zaman o, 'Onlar öncekilerin masalları!' derdi."[223]

---

[223] el-Kalem, 68/15.

Kur'ân'da *"el-Esâtîr (mitolojik hikayeler)" kelimesinin her zikredilişinde,*[224] bunu en-Nadr'ın söylediği bilinmektedir.

en-Nadr bu sözleri söyledikten sonra, Müşrikler onu Ukbe b. Ebû Mu'ayt'la birlikte Medineli Yahudi alimlere gönderdiler ve "Onlara, Muhammed'i sorun, vasıflarını anlatın, söylediği sözleri haber verin; çünkü onlar, ilk ehl-i kitabtırlar; onlar, bizim peygamberler hakkında bilmediğimiz şeyleri bilirler." dediler. Bunun üzerine en-Nadr ve Ukbe yola çıktılar, Medine'ye geldiler. Yahudi bilginlerine, Hz. Peygamber'i sordular; durumunu anlattılar, bazı sözlerini aktardılar. Onlara, "Siz Tevrat ehlisiniz. Size, şu bizim arkadaşımızdan haber veresiniz diye geldik." dediler. Yahudi bilginleri onlara şunları söylediler: "Ona, size söyleyeceğimiz üç şeyi sorun. Eğer onlardan size haber verirse o, gerçekten Allah tarafından gönderilmiş bir peygamberdir. Haber veremezse, o, yalan söyleyen bir kimsedir. Onun hakkında size nasıl uygun gelirse öyle muamele edin. Ona, eski zamanlarda yaşayan gençlerin (Ashâbü'l-Kehf) durumunu sorun. Çünkü onların tuhaf bir hikayesi var. Ona, çokça dolaşan, yeryüzünün doğusuna batısına varan (Zü'l-Karneyn) kişinin haberini sorun. Ona, Ruh'un ne olduğunu sorun. Eğer bunlardan size haber verirse, o bir peygamberdir. O zaman ona uyun. Şayet haber veremezse, o, yalan söyleyen bir kimsedir. O zaman ona karşı size nasıl uygun geliyorsa öyle davranın."

en-Nadr ve Ukbe, Mekke'ye dönüp Kureyşlilerin yanına geldiler. "Ey Kureyş topluluğu! Biz size, sizinle Muhammed arasındaki problemleri çözecek bazı şeylerle geldik. Yahudi bilginleri bize ona bazı şeyleri sormamızı söylediler." deyip, onlara nelerin sorulacağını söylediler. Sonra Resûlullah'a (s) geldiler. "Ya Muhammed! Bize haber ver!" deyip ona, Yahudi bilginlerinin söyledikleri soruları sordular. Resûlullah (s) da

---

[224] Bu kelime Kur'ân'da sekiz yerde değil dokuz yerde geçmektedir. Bk. 6/25, 8/31, 16/24, 23/83, 25/5, 27/68, 46/17, 68/15, 83/13.

"Sorduklarınıza yarın cevap veririm." dedi. Onlar da ayrıldılar. Resûlullah (s), on beş gece bekledi, fakat Allah o konularda herhangi bir vahiy indirmedi. Cibrîl gelmedi. Mekkeliler bunu dillerine dolayıp şöyle demeye başladılar: "Muhammed bize yarın diye vadetti, bugün 15. gün, henüz kendisine sorduğumuz sorulara hiçbir cevap vermedi." dediler. Resûlullah buna üzüldü, Allah'tan vahiy bekledi. Mekkelilerin konuştukları şeyler ona ağır geldi. Sonra Cibrîl (a) kendisine el-Kehf suresini getirdi. Sure, Allah'ın, Hz. Peygamber'in hüznünden dolayı bitkinliğini,[225] Ashâb-ı Kehf[226] ve Zü'l-Karneyn'le[227] ilgili bilgileri ihtiva etmektedir. Allah Teâlâ, ruh hakkında ise şöyle buyuruyor:

"Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir. Size onun hakkında ancak az bir bilgi vermiştir."[228]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Haberi bana ulaştığına göre, Resûlullah (s), el-Kehf Sûresi'ni *"Kuluna o kitabı indiren Allah'a hamdolsun."*[229] diyerek okumaya başladı. Allah Teâlâ Hz. Muhammed'i kastederek, onun için "Sen benim elçimsin" diyor, onların sorularına cevap olarak onun peygamberliğinin gerçek olduğunu beyan ediyordu. Hz. Peygamber'in endişelerine karşı yine buyurdu:

"Onda (Kur'ân'da) bir eğrilik yapmadı. Onu dosdoğru kıldı. (Onda bir farklılık yoktur). Onu, tarafından büyük bir azapla korkutmak için indirdi."[230]

Yani, dünyada acele tarafından ceza ve ahirette de azap, seni peygamber olarak gönderen Rabbin tarafındandır.

---

[225] el-Kehf, 18/23-24.
[226] el-Kehf, 18/9 vd.
[227] el-Kehf, 18/83 vd.
[228] el-İsrâ, 17/85.
[229] el-Kehf, 18/1.
[230] el-Kehf, 18/1-2.

Yahudi Bilginlerinin ve Ehl-i Kitab'ın Hz. Peygamber'in Sıfatlarıyla İlgili Sözleri

Bize Yunus anlattı. O el-A'meş'ten, o İbrahim'den, o da Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) ile birlikteydim. Elinde, dayandığı bir hurma sopasıyla bir ekin tarlasının içinde yürüyordu. Bir Yahudi topluluğuna uğradı. Topluluktan bazıları diğerlerine, "Ona, 'Ruh nedir?' diye sorun." dediler. Bazıları da, "Ona bir şey sormayın." diyerek onları engellemeye çalıştılar. Fakat birkaç Yahudi, kalkıp Hz. Peygamber'in yanına gelerek, "Bize söyle bakalım, ya Muhammed! Ruh nedir?" diye sordular. Resûlullah (s), bir süre konuşmadan sustu kaldı. Ben anladım ki, kendisine vahy geliyordu. O sırada kendisinin arkasında bulunuyordum. Biraz sonra gelen vahyi okudu:

"Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir. Size onun hakkında ancak az bir bilgi vermiştir."[231]

Bunun üzerine o topluluğun bir kısmı soruyu soranlara, "Sizi, soru sormaktan menetmedik mi?" dediler.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Mekke'de bir adam anlattı. O Sa'îd b. Cübeyr'den, o da İbn Abbâs'tan şunu rivayet etti: Yahudi bilginleri Medine'de Hz. Peygambere, "Ya Muhammed! *'Size onun hakkında ancak az bir bilgi vermiştir.'*[232] sözüyle bizi mi, yoksa kavmini mi kastediyorsun?" diye sorduklarında Resûlullah, "Her ikisini de." buyurdu. Bunun üzerine, "Sen, sana gelen ayetler arasında 'Bize içinde her şeyin açıklaması bulunan Tevrat verildi.'[233] ayetini okumuyor muydun?" diye sorduklarında, Resûlullah, "Onda (Tevrât'ta), az bir ilim bulunmaktadır. Eğer yerine getirecek olursanız bu ilimden, sizde de, size kafi gelecek miktar vardır." buyurdu. Böylece Allah Teâlâ, onların sorusuna cevap mahiyetinde olmak üzere, *"Şayet yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de arkasından yedi deniz katılarak (mürekkep olsa), yine Allah'ın sözleri (yazmakla) tükenmez. Şüphe yok ki, Allah mutlak galip ve hikmet sahibidir."*[234] ayetini indirdi. Ben Tevrât'ın Allah'ın ilmi yanında az bir bilgi ihtiva ettiğini düşünüyorum.

---

[231] el-İsrâ, 17/85.

[232] el-İsrâ, 17/85.

[233] *"Ve nezzelnâ aleyke'l-kitâbe tibyânen li-külli şey'in ve hüden ve rahmeten ve büşrâ lil-müslimîn = Ayrıca bu Kitab'ı sana, her şey için bir açıklama, bir hidayet ve rahmet kaynağı ve Müslümanlar için bir müjde olarak in-*

Bize Yunus anlattı. O da Ali b. Ebü't-Tufeyl'in mevlâsı Bessâm'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ali b. Ebû Tâlib minbere çıktı ve "Bize soramayacağınız zaman gelmeden önce, bana sorun. Benden sonra asla benim gibisine soramayacaksınız." dedi. İbnü'l-Kevvâ'[235] ayağa kalkarak, "Ya Emirü'l-Mü'minîn! Zü'l-Karneyn nedir? Peygamber mi, kral mı?" diye sordu. Hz. Ali, "O, ne kral ve ne de peygamberdi. Fakat o, Allah'ın salih bir kuluydu. O, Allah'ı sevdi, Allah da onu. Allah ona kendi öğüdüyle nasihat etti. Allah onun sağ boynuzuna vurdu, o öldü. Onu tekrar diriltti. Bu defa da sol boynuzuna vurdu, o yine öldü. Onun bir benzeri içinizdedir." dedi.

Bize Yunus anlattı. O Amr b. Sâbit'ten, o Semmâk b. Harb'ten, o da Benî Esed'e mensup bir adamdan şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam Ali'ye "Zü'l-Karneyn, doğuya ve batıya nasıl gidebildi, söyler misin?" diye sordu. Hz. Ali, "Allah, bulutu onun hizmetine verdi; onun için sebepleri yarattı ve önüne ışık yaydı. Gece ve gündüz onun için eşitti." dedi.

---

dirdik." en-Nahl, 16/89. Yahudiler âyetteki Kitâb ile Tevrat'ın kastedildiğini anlamışlardır. Gerçekte buradaki Kitâb kelimesi Kur'ân'ı ifade etmektedir (M).

[234] Lokman, 31/27.

[235] Bu kişinin adı, Abdullah b. Amr b. en-Nu'mân el-Yeşkürî'dir. İbnü'l-Kevvâ diye tanınmaktadır. Hâricî idi. Ali b. Ebû Tâlib'e çokça soru sorardı. Sırf inat olsun diye Ali'ye soru soruyordu. Bk. *el-İştikâk*, 340; *Cemheretü ensâbi'l-'Arab* li-İbn Hazm, 308.

[Namaz Kılarken Müşriklerin Hz. Peygamber'in Okuduğu Kur'an'ı Gizlice Dinlemeleri]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) peygamber olarak geldiği zaman, müşrikler gerçeği ve onun doğru bir zat olduğunu, peygamber olarak geldiğinde ona bazı sorular sorup o da gayb bilgisinden kendisine verilen bilgileri söylediğinde onun peygamberlikteki makamını bildikleri halde, aralarındaki kıskançlıktan dolayı ona tabi olmaktan ve onu tasdik etmekten çekindiler. Allah'a karşı kibirlendiler ve açıkça emrini terk ettiler. İçinde bulundukları küfre iyice daldılar. Onlardan biri diğerlerine, *"Bu Kur'ân'ı dinlemeyin, okunurken (şiir söylemek, el çırpmak, ıslık çalmak suretiyle) gürültü yapın. Umulur ki bastırırsınız."*[236] dedi ve "Yani onu oyuncak yapın, eğlence edinin. Şayet böyle yapmaz da, ona uyarsanız, insaflı davranırsanız, o size galebe çalar." dedi. Onlar birbirlerine böyle dedikten sonra, Hz. Peygamber (s), namaz kılarken Kur'ân'ı sesli okuduğunda, hemen dağılmaya ve onu dinlemekten kaçınmaya başladılar. Onlardan biri, Resûlullah'ı (s) namazda Kur'ân okurken dinlemek isterse, gizlenir, diğerleri fark etmeden dinlemeye çalışırdı. Eğer onların kendisinin Resûlullah'ı (s) dinlediğini öğrendiklerini görürse, onların eziyetinden korkarak kaçar, bir daha dinlemezdi. Resûlullah (s) Kur'ân okurken sesini alçaltıp kıstığı zaman, onlar Resûlullah'ın (s) okuyuşunu duyamazlardı. Onu dinleyen kimse, diğerlerinin, onun okuyuşundan bir şey duymadıklarını zanneder, Resûlullah'ı (s) dinleyerek kişi de daha çok dinlemek için gayret gösterirdi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Davud b. el-Hüseyin anlattı. O İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) namaz kılarken, Kur'ân'ı yüksek sesle okuduğunda, dinlemek istemedikleri için oradan uzaklaşırlardı. Birisi,

---

[236] Fussılet, 41/26.

Resûlullah (s) namazda Kur'ân okurken onu dinlemek isterse, diğerlerinden korktuğu için, onlara fark ettirmeden gizlice dinlerdi. Kendisinin dinlediğini bildiklerini anlarsa, eziyetlerinden çekinerek oradan ayrılır, dinlemezdi. Şayet Resûlullah (s) sesini alçaltıp kısarsa, kendisini dinleyen kimse, diğerlerinin, onun okuyuşundan bir şey duymadıklarını zanneder, dinlemek için gayret gösterirdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ, *"Namazda sesini yükseltme."*[237] buyurdu ki, dinlemek isteyenler ayrılıp, gitmesinler. *"Namazda sesini çok da kısma."*[238] buyurdu ki, diğerleri farkına varmadan onu dinlemek isteyen de dinleyebilsin. Umulur ki bazı duyduklarının bazılarını dikkatlice alır ve dinlediğini kabul eder. Dinlemek isteyenlerin daha rahat dinleyebilmeleri için Allah Teâlâ *"İkisinin ortası bir yol izle."*[239] buyurdu.

Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o babasından, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: *"Namazda sesini ne fazla yükselt, ne de fazla alçalt."*[240] ayeti, dua hakkında nazil oldu.

Bize Yunus anlattı. O İsa b. Abdullah et-Temîmî'den, o bir adamdan, o da Mücâhid'den *"Sen emrolunanı açıkça söyle ve müşriklerden de yüz çevir."*[241] ayeti hakkında şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'a (s) Mekke'de Kur'ân'ı açıktan okuması emredildi.

[Hz. Peygamber'in Davasından Vazgeçmesi İçin Müşriklerin Getirdiği Teklifler]

Bize Yunus anlattı. O Yunus b. Amr el-Hemdanî'den, o babasından, o da Sa'd b. İyâd el-Yemânî'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), insanların en az konuşanıydı. Kendisine savaş emri verildiği zaman savaş için çabuk hazırlandı ve insanların en cesuru oldu.

---

[237] el-İsrâ, 17/110.
[238] el-İsrâ, 17/110.
[239] el-İsrâ, 17/110.
[240] el-İsrâ, 17/110.
[241] el-Hicr, 15/94.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Benî Hâşim'in mevlâsı Yezîd b. Ziyâd anlattı. O da Muhammed b. Ka'b'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana anlatıldığına göre Utbe b. Rebî'a yumuşak huylu bir liderdi. Bir gün Resûlullah (s) Mescid'in bir köşesinde yalnız başına otururken, o da Kureyş meclisinde oturuyordu. Utbe kalkıp "Ey Kureyş topluluğu! Ben kalkıp şu adama gideyim, onunla bazı şeyler konuşayım. Umulur ki söylediğim şeylerden bazılarını kabul eder, ona istediği şeyi veririz; o da bizi bırakır." dedi. Bu olay Hamza b. Abdülmuttalib'in Müslüman olduğu sırada meydana gelmişti. Kureyşliler, "Peki, ey Ebü'l-Velîd, kalk git. Onunla konuş." dediler. Utbe kalktı, Resûlullah'ın yanına oturdu. "Ey Yeğenim! Şüphesiz senin de bildiğin gibi aşiret içinde şeref ve nesep bakımından bizden daha yükseksin. Kavmine büyük bir şey getirdin, onların birliğini ve dirliğini dağıttın, onları akılsızlıkla itham ettin, ilahlarını ve dinlerini tenkit ettin, geçmiş atalarına kâfir dedin. Beni dinle, sana üzerinde düşünülmesi gereken bazı şeyler teklif edeceğim. Belki de onlardan bazılarını kabul edersin." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s), "Söyle, ey Ebü'l-Velîd, söyle! Seni dinliyorum." buyurdu. Ebü'l-Velîd, "Ey yeğenim! Eğer şu getirdiğin şeyle mal istiyorsan, mallarımızı toplar sana veririz, en zenginimiz olursun. Şeref istiyorsan, seni başımızda en şerefli kılarız. Saltanat istersen, seni başımıza kral yaparız. Bu sana gelen şey senin gördüğün bir cin, bir peri ise ve onu kendinden uzaklaştıramıyorsan, senin için tedavi çareleri ararız. Seni ondan uzaklaştırmak için bütün malımızı harcarız. Çünkü çoğu zaman cin insana cin galip gelir de, tedavi olmadıkça ondan çıkmaz. Belki de, bu senin getirdiğin şey, gönlünü coşturan bir şiirdir. Allah'a yemin olsun ki, siz Benî Abdülmuttalib, başkalarının yapamadığı şekilde şiir söyleyebiliyorsunuz." dedi. Utbe konuşmasını bitirince, onu ciddi bir şekilde dinleyen Resûlullah, "Konuşman bitti mi, ey Ebü'l-

Velîd?" buyurdu. Ebü'l-Velîd, "Evet." dedi. Resûlullah (s), "Beni iyi dinle!" buyurunca, Ebü'l-Velîd, "Dinlerim." dedi. Resûlullah (s) *"Bismillâhirrahmînirrahîm. Hâ-Mîm. (Kur'ân), Rahmân ve Rahîm olan Allah katından indirilmiştir. (Bu), bilen bir kavim için, ayetleri Arapça okunarak açıklanmış bir kitaptır."*[242] ayetini okudu ve okumaya devam etti. Utbe bu okunan ayetleri dinlerken susuyordu. Dinlediğini kabul edercesine elini sırtına koymuştu. Resûlullah secde ayetine[243] geldiğinde hemen secde etti ve Ebü'l-Velîd'e dönerek, "Ey Ebü'l-Velîd! Dinlediğini dinledin. Seni dinlediğin şeyle başbaşa bırakıyorum." buyurdu. Sonra, Utbe kalkıp arkadaşlarının yanına gitti. Onlar birbirlerine, "Allah'a yemin ederiz ki, Ebü'l-Velîd gittiğinden başka bir yüzle geliyor." dediler. Ebü'l-Velîd gelip yanlarına oturunca, "Neler olup bitti, ey Ebü'l-Velîd?" diye sordular. Ebü'l-Velîd, "Anlatayım. Allah'a yemin olsun ki, ben şimdiye kadar benzerini hiç duymadığım bir söz işittim. Allah'a yemin olsun ki o, ne şiir, ne sihir, ne de kehânettir. Ey Kureyş topluluğu! Bana itaat edin, benimle beraber hareket edin, bu adamı serbest bırakın. Ondan uzak durun. Allah'a yemin olsun ki, ondan duyduğum söz, bir mesajdır. Eğer Arap milleti onu alıp kabul ederse, onunla, sizin dışınızdakilerin hakkından gelirsiniz. Eğer o Araplara galebe çalarsa, onun mülkü sizin mülkünüz, onun şerefi sizin şerefinizdir. Onunla insanların en mesudu olursunuz." dedi. Bunun üzerine onlar, "Allah'a yemin olsun ki, ey Ebü'l-Velîd! O, diliyle seni de büyülemiş." dediler. Ebü'l- Velîd de, onlara "O, sizin görüşünüz. Aklınıza geleni yapın." şeklinde karşılık verdi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: İslâmiyet, Mekke'de yayılmaya başladı. Kadın erkek Müslüman sayısı çoğaldı. Kureyşliler hapsetmeye gücünün yettiklerini hapsediyor, dininden dönmesi için işkence etmeye gücünün yettiklerine de işkence ediyorlardı. Utbe b. Rebî'a[244], Ebû Cehil'i reddettiği zaman Ebû Tâlib onu övmek üzere şu şiiri söyledi: (Utbe "Muhammed'in (s) peygamber olduğu inkâr edilemez" demişti.)

---

[242] Fussılet, 41/1-2.
[243] Fussılet, 41/38.

Ey İbn Şeybe! Hoşgörüye şaştım.
Halbuki insanların hayalleri senin yanında boş düşüncelerdir.
Yaygın olarak diyorlar ki: Kim ister Muhammed'e,
Kötülük yapmak... Fakat onun işi konusunda parça parçadırlar.
Haksızlık yapıldığı zaman sakın zamana dalma,
Sen Abdümenâf'ın en hayırlılarından birisin.
Yaşadığın sürece herhangi bir arzudan dolayı onu terk etme.
Kahraman ve iffetli bir adam ol.
Düşmanlar Hâşimî evlerin çevresinde dolaşıyorlar.
Dikkat et! İnsanlar içinde Hâşimîler binlerce kişiden daha hayırlıdır.
Onun (Muhammed'in) sana oldukça yakın bir akrabalığı vardır.
Onun yakınlığı anlaşma (hılf) ile veya ekleme yoluyla değildir.
Lakin O, Hâşim'in özündendir.
Sıra sıra denizlerin üzerinde kanatlarını hareket ettirmeden uçan kuş gibidir, o.
Bütün insanlar ona güçlük çıkardılar. Fakat sen ol,
Düşmanlara karşı ona yardımcı, yanından ayrılmadan.
Bu konuda Kureyş sana kızarsa, onlara de ki:
Ey amca oğulları! Sizin kavminiz zayif değildir.
Size ne oluyor ki, bize karşı bir haksızlığı örtmeye çalışıyorsunuz?
Buradaki basit düşüncelerin ne değeri olabilir!
Biz, zulmedilecek bir kavim değiliz.
Onlara yaptıkları kötülükler karşısında da pasif kalacak değiliz.
Fakat biz, tedbirli ve kötülükten sakındıran kimseleriz.
Hatîm vadisinde izzetli ve sözünü yerine getiren kimseleriz.

---

[244] Utbe b. Rebî'a, Kureyş reislerinden olup Ebû Tâlib kadar olmasa da nisbeten Hz. Peygamber'e (s) yumuşak davrananlardandır. Hz. Peygamber hakkında güzel sözleri bulunmakla birlikte müslüman olmamıştır. Bedir Savaşı'nda öldürülmüştür (M).

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) Kureyşlilere, "Ey Kureyş topluluğu! Bana tabi olun, emrime itaat edin. Çünkü benim söylediklerim hidayettir ve hak dindir. Allah, sizi aziz kılsın ve sair insanlara karşı korusun. '*Mallarınızı ve oğullarınızı çoğaltsın.*'[245]"diye hitap etti. Kureyşliler de ona, "Biz seninle beraber doğru yola uyarsak, yerimizden ediliriz." dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ şu ayeti indirdi:

"Biz seninle beraber doğru yola uyarsak, yerimizden ediliriz, dediler. Biz onları kendi katımızdan bir rızık olarak her şeyin ürünlerinin toplanıp getirildiği, güvenli, dokunulmaz bir yere (Mekke-i Mükerreme'ye) yerleştirmedik mi? Fakat onların çoğu bilmezler."[246]

Bize Yunus anlattı. O Yunus b. Amr'dan, o da el-Ayzâr b. Hureys'ten şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) şöyle buyurdu: "Allah'ım! Senden, denizde ve karada Kureyş'e hakimiyet ihsan emeni istiyorum. Onlar yemeğimi keklik yemeğine çevirdiler. Ey Kureyş topluluğu! Bana itaat edin ki, kıyamete kadar bütün insanlar da sizin ardınızdan yürüsün." Bunun üzerine Ebû Cehil, "Vallahi ey yeğenim! Biz sana biat edersek, sana ne Mudar ve ne de Rebî'a biat eder." dedi. Resûlullah da, "İsteyerek veya istemeyerek, Allah'a yemin olsun ki onlar da, Acem de, Rum da biat edecek." buyurdu.

Bize Yunus anlattı. O Muhammed b. Ebû Humeyd el-Medînî'den, o da Muhammed b. el-Münkedir'den şöyle dediğini rivayet etti: Birisi Resûlullah'a (s) gelip, "Kureyşliler, seni öldürmek için sözleşiyorlar." şeklinde bir haber getirdi. Bunun üzerine, Hz. Peygamber (s) Safâ kapısından çıkıp önünde durdu. O sırada Cibrîl (a) geldi ve ona şöyle dedi: "Ya Muhammed! Allah, semaya sana itaat etmesini emretti, arza sana itaat etmesini emretti, dağlara sana itaat etmelerini emretti. İstersen, göğe emret; onlara azap indirsin. İstersen yere emret; onları yere batırsın. İstersen dağlara emret; onların üzerine yıkılsınlar." dedi. Resûlullah (a) bu teklife, "Ümmetime azabın gelmesini tehir ediyorum. Belki Allah onların tövbelerini kabul eder." şeklinde karşılık verdi.

---

[245] Nûh, 71/12.

[246] el-Kasas, 28/57.

Bize Ahmed anlattı. O da Abdülcebbâr'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bize Ebû Mu'âviye anlattı. O el-A'meş'ten, o Ebü'l-Minhâl'den, o Sa'îd ve Abdullah b. el-Hâris'ten, onlar da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet ettiler: Hz. Musa kavmine peygamber olarak geldiğinde onlara zekât vermelerini emretmişti. Bunun üzerine Kârûn, halkı toplayarak, "Bu adam size oruç, namaz ve tahammül edebileceğiniz başka şeyler getirdi. Fakat mallarınızı ona vermeye tahammül edebilecek misiniz?" dedi. Onlar, "Mallarımızı ona vermeye tahammül edemeyiz, sen ne dersin?" şeklinde karşılık verdiler. Kârûn onlara şöyle bir kurtuluş yolu gösterdi: "Ona, İsrail oğullarının fahişesini gönderin. Musa'nın kendisine zina teklif ettiği yalanını söylesin." Kadın gitti, insanların huzurunda Musa'nın kendisiyle birlikte olmak istediği iftirasını attı. Musa (a) da onlara beddua etti. Bunun üzerine Allah, arza, Musa'ya (a) itaat etmesini emretti. Musa (a) arza, "Onları tut, yakala." dedi. Arz, onları topuklarına kadar içine aldı, yuttu. Bunun üzerine, "Ya Musa! Ya Musa!" diye yalvarmaya başladılar. Musa (a), "Onları tut, yakala!" dedi. Bu kez arz, onları dizlerine kadar aşağı doğru çekti. Onlar yine, "Ya Musa! Ya Musa!" diye bağırdılar. Musa (a), onların bu bağırışlarını dinlemedi. Arza, "Onları tut, yakala!" dedi. Arz da onları bellerine kadar içine çekti. Onlar yine, "Ya Musa, Ya Musa!" diye yalvarmaya devam ettiler. Musa (a), onların bu yalvarışlarını da dinlemedi ve yine arza, "Onları tut, yakala!" diye emir verdi. Arz da onları tamamen yuttu. Bunun üzerine Allah Teâla ona şöyle vahyetti: "Ya Musa! Kullarım senden bazı şeyler istediler ve sana yalvarıp yakardılar. Sen kabul etmedin. Eğer aynı şeyleri benden isteselerdi, ben onların isteklerini kabul ederdim."

Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Sa'îd'den, o Zeyd b. Eslem'den, o da el-Muğîre b. Şu'be'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'ı tanıdığım ilk gün Mekke'nin bir sokağında Ebû Cehil b. Hişâm'la birlikte yürüyordum. Birdenbire Resûlullah'la (s) karşılaştık. Ebû Cehil'e, "Ey Ebü'l-Hakem! Allah'a ve Resûlü'ne gel. Seni Allah'a çağırıyorum." dedi. Ebû Cehil bu teklif karşısında, "Ya Muhammed! Sen halâ tanrılarımıza sövmekten vazgeçmedin mi? Sen getirdiklerini tebliğ ettiğine dair bizden şahitlik yapmamızı mı istiyorsun?[247] Biz, şehadet ederiz ki, sen bize tebliğde bulundun. Allah'a yemin olsun ki, senin söylediklerinin hak olduğunu bilsem de sana tabi olmam." diye karşılık verdi. Bunun üzerine Resûlüllah (s) döndü gitti. Sonra Ebû Cehil, bana doğru dönerek, "Allah'a yemin olsun ki, ben onun söylediklerinin hak olduğunu elbette biliyorum. Fakat Kusay oğulları, 'Hicâbet (Kâbe perdedârlığı) bizde olsun.' dediler; biz 'Peki!' dedik. 'Nedve (Cahiliye döneminde Kureyş'in Mekke'de kurduğu danışma meclisi) bizde olsun.' dediler; 'Peki.' dedik. 'Livâ (Sancaktarlık) bizde olsun.' dediler; 'Peki!' dedik. 'Sikâye (Hacılara su verme işi) bizde olsun.' dediler; 'Peki!' dedik. Onlar açları doyurdu, biz de doyurduk. Şimdi süvarilerimiz onlarla yarışmaya hazırlanırken onlar, 'Peygamber bizdendir.' dediler. Hayır! Allah'a yemin olsun ki ben bunu kabul edemem." dedi.

Bize Yunus anlattı. O el-Mübârek b. Fedâle'den, o da el-Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) şöyle buyurdu: "Şüphesiz her ümmetin bir Firavun'u vardır: Bu ümmetin Firavun'u da Ebû Cehil'dir."

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Hakîm b. Hakîm anlattı. O Abbâd b. Huneyf'ten, o İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan şunu rivayet etti: İbn Abbâs, *"Kur'ân'da mel'ûn ağaç"*[248] ayetini okudu ve "Mel'ûn kelimesinin anlamı, 'mezmûm, kınanmış' demektir. Bu ayet, Ebû Cehil b. Hişâm hakkında nazil oldu." dedi.

---

[247] Bu konuya eş-Şûrâ, 42/48. âyette işaret edilmiştir (M).

Bize Yunus anlattı. O Yunus b. Amr'dan, o babasından, o da Amr b. Meymûn el-Evdî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bize Abdullah b. Mes'ûd anlattı; dedi ki: Resûlullah (s), Makam-ı İbrahim'in yanında namaz kılarken, Ebû Cehil yanında oturan arkadaşlarına, "Kim gidip filancalardan, bize (doğum yapmış) devenin eşini[249] getirecek?" dedi. İçlerinden biri kalktı, gitti ve (doğum yapmış) bir deve eşi getirdi. Ona, "Muhammed'i secde ederken gördüğün zaman, onu, iki kürek kemiği arasına koy!" dediler. Adam, Resûlullah (s) secdeye vardığı zaman, deve eşini iki kürek kemiğinin arasına koydu. O, secdesini bitirinceye kadar yerinden kımıldamadı. O sırada küçük bir kız çocuğu olan Fâtıma yetişti, onu aldı. Resûlullah'ın (s) sırtını silmeye başladı. Sonra, müşriklere doğru yönelip onlara hakaretvârî sözler söyledi. Onlar, kendilerinden geçercesine kahkaha ile güldüler. Resûlullah (s) namazını bitirdi. Kâbe'ye doğru yönelerek ellerini kaldırdı ve onlara şöyle beddua etti: "Allahım! Amr b. Hişâm'ı, Utbe b. Rebî'a'yı, Şeybe b. Rebî'a'yı, el-Velîd b. Utbe'yi, Umâre b. el-Velîd'i, Ümeyye b. Halef'i ve Ukbe b. Ebû Mu'ayt'ı sana havale ediyorum."

Abdullah b. Mes'ûd dedi ki: "O zaman ben henüz kendisini savunacak güce sahip olamayan bir çocuktum. Kitâb'ı Muhammed'e indiren Allah'a yemin olsun ki, bu kişilerin hepsini, Bedir Kuyusu'na ikiye katlanmış vaziyette ölü olarak atılmış bir şekilde gördüm."

---

[248] el-İsrâ, 17/60.

[249] İnsan ve hayvanlarda doğum sırasında, bebek ya da yavrudan sonra gelen etsi madde, son (E).

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. el-Hattâb, Müslüman olduktan sonra, Ebû Cehil'in Resûlullah'a (s) yaptığı o harekette Kureyş'in gördüğü ibreti zikrederek şunları söyledi:

Ey Gâlib oğulları! Kendinize gelin ve vazgeçin,
Şu söz sahibine bazı sözleri sebebiyle zulmetmekten.
Aksi takdirde ben korkuyorum,
Yurdunuza gelecek felaketlerden.
Bunlar, geleceğiniz için bir ibret olur,
Doğuların ve Batıların Rabbi'ne yemin olsun.
Tıpkı sizden öncekilerin (azabı) tattığı gibi,
Semûd'un ve Âd'ın. Şimdi geriye kim kaldı?
Sabah vakti onlara sarsar (soğuk bir rüzgar) geldi,
Arş sahibinin devesi o zaman su içmek istiyordu.
O deve sebebiyle Allah'ın azabı geldi,
Akdoğanların pençe vurması gibi.
Sabahleyin ökçelerinden ısırır keskin bir kılıç,
Hint'ten gelen parlak bir kılıç.
Sizin bu durumunuzdan daha tuhaf olanı,
Bitişik komşu Hicr'de[250] *meydana gelen tuhaflıklardır.*
O, namaz kılmaya kalkan kimseye mani olmanız sebebiyle,
Sabırlı, sadık ve muttaki olan o kimseye.
Onu engelleyişi sebebiyle Allah onu kurutsun,
Hainliği ve ahmaklığı sebebiyle.
Hani o sizin Mahzûmlu ahmakçığınız taşkınlık yapmıştı,
Azgınlar gibi... Ve tasdik etmemişti.

Bize Yunus anlattı. O el-Mübârek b. Fedâle'den, o da el-Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Beni ve Kureyş'i dikkatle izleyin! Eğer, onlar bana galip gelirlerse, istediğiniz gibi hareket edersiniz. Şayet Allah beni onlara galip kılarsa, o zaman beni bekleyin."

---

[250] Hicr, Sâlih peygamberin kavminin yaşadığı bölgenin adıdır. Burada yaşayan halk da Semûd kavmi diye anılır (M).

Bunun üzerine insanlar bir müddet sustular, sonra şöyle dediler: "Doğru söyledi! Eğer o, Kureyş'e galip gelirse, bu Allah'tandır, kendisinden değildir." Bu insanlar onunla savaşmaktan vazgeçtiler. Diğerleri ise helâk oldular.

Bize Yunus anlattı. O Kays b. er-Rebî'den, o Hakîm b. ed-Deylem'den, o ed-Dahhâk b. Müzâhim'den, o da İbn Abbâs'dan "*Siz böbürleniyorsunuz.*"[251] ayetinin tefsiri hakkında şöyle dediğini rivayet etti: Müşrikler, Resûlullah (s) namaz kılarken onun yanından, kuyruğunu kaldırarak yürüyen develer gibi, başları havada, göğüsleri önde kibirli bir şekilde geçip giderlerdi.

Habeşistan'a Birinci[252] Hicret Olayı

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Müslümanlar üzerindeki eziyet şiddetlenip onları dinlerinden döndürmek için müşriklerin yaptıkları baskılar artınca, Resûlullah'ın Ashâbı hicret etmek için onun huzuruna çıktılar. Yapılan baskılar sebebiyle Müslümanların ikinci olarak hicret ettikleri ülke, onlardan önce oraya çıkıp gidinler gibi Habeşistan oldu.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana ez-Zührî anlattı. O Ebû Bekr b. Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişâm'dan, o da Hz. Peygamber'in hanımı Ümmü Seleme'den şöyle dediğini rivayet etti: Mekke bize dar geldiği, Resûlullah'ın Ashâbına eziyet edilip dinlerinden dönmeleri için kendilerine baskı yapıldığı zaman, Resûlullah (s) bu fitne ve eziyeti önleyemiyordu. O zaman Resûlullah (s), kavminden bir grubun ve amcasının himayesinde olduğu için Ashâbının başına gelen o ağır eziyetler ona yapılmıyordu. Resûlullah (s) eziyet gören Müslümanlara dedi ki: "Habeşistan'da hiç kimsenin zulme maruz kalmadığı bir kral var. O ülkeye gidin. Allah size bir ferahlık verecek ve bulunduğunuz durumdan sizi kurtaracaktır." Sonra biz gruplar halinde oraya gittik ve orada toplandık. Hayırlı bir evden çıkıp hayırlı bir komşunun yurduna yerleştik. Dinimizi yaşama konusunda orada emniyet içinde olduk. Bu konuda bize zulmedilme korkusu içinde olmadık.

---

[251] en-Necm, 53/61.

[252] İbn İshâk'ın "Habeşistan'a Birinci Hicret" dediği olay, aslında Habeşistan'a ikinci hicret olayıdır. Zaten kendisi de yukarıda daha önce Habeşistan'a hicret eden 36 kişinin ismini vermiştir. İlk Müslüman kafilesinin bu ülkenin hükümdarı tarafından iyi karşılanması üzerine Hz. Peygamber (s) Mekke'deki diğer Müslümanlara da Habeşistan'a hicret etmeleri tavsiyesinde bulundu. Bunun Cafer b. Ebû Tâlib'in başkanlığında bi'setin yedinci senesinde (m. 616) 10'u kadın, 82'si erkek olmak üzere 92 kiş Habeşistan'a hicret etmiştir.

Kureyş, bizim bir yurt edindiğimizi ve huzur içinde yaşadığımızı görünce, Habeş kralına adam gönderip, bizi ülkesinden çıkarması ve kendilerine teslim etmesi talebinde bulunma hususunda topluca karar aldılar. Amr b. el-Âs ve Abdullah b. Ebû Rebî'a'yı, yanlarında Habeş kralına ve öteki devlet erkanına verilecek hediyelerle birlikte, Habeşistan'a gönderdiler. Bu ikisine, "Onlar hakkında konuşmadan önce, her memura (asker-papaz) hediyesini verin. En sonunda Habeş kralına hediyesini verin. Habeş kralı onlarla konuşmadan önce, kendisinin onları size teslim etmesini sağlayabilirseniz, en iyisi budur. Böyle yapmaya çalışın." dediler.

İki elçi Habeşistan'a gelince kralın memurlarından her birine hediyesini verip onlarla tek tek konuştular. O memurlara, "Biz bu kralla, bizim şu akılsızlar hakkında konuşmaya geldik. Onlar kavimlerinin dinlerinden ayrıldılar, fakat sizin dininize de girmediler. Kavmimiz bizi, kral onları bize teslim etsin diye gönderdi. Biz kralla konuştuğumuz zaman bu hususta, siz de bize yardımcı olun. Krala, onları teslim etmesi gerektiğini söyleyin." dediler. Onlar da "Yaparız." dediler.

Elçiler en-Necâşî'ye hediyelerini takdim ettiler. Krala hediye olarak Mekke'nin en iyi hediyesi olan edm[253] götürülmüştü. Hediyelerini verdikten sonra ona şöyle dediler: "Ey kral! Bizden akılsız bir grup, kavimlerinin dininden ayrıldılar, senin dinine de girmediler. Bizim bilmediğimiz bir din ortaya attılar. Şimdi de, senin ülkene sığındılar. Onların aileleri, babaları, amcaları ve kavimleri, bizi sana, onları bize vermenizi istemek için gönderdiler. Onlar, bunları bizden daha iyi bilirler, kusurlarını da başkalarından daha iyi görürler." Kralın memurları (asker ve papazları), onların dediklerini, "Ey kral! Gelenleri verirsen iyi olur. Çünkü onlar, kendi adamlarını daha iyi bilirler. Ayrıca onlar senin dinine de girmediler ki, onları koruyasın." diyerek tasdik ettiler. en-Necâşî, onların sözlerine çok kızdı ve "Allah'a yemin olsun ki, hayır! Onları çağırıp konuşmadıkça ve durumlarını görmedikçe, teslim etmem. Onlar ülkeme sığınmış; başkasını değil de, benim komşuluğumu tercih etmiş olan insanlar. Eğer onlar, dedikleri gibiyseler, teslim ederim. Yok dedikleri gibi değillerse, onları savunur, onları (düşmanlarıyla) baş başa bırakmam. Onları isteyenlere, bir tanesini bile vermem." dedi.

en-Necâşî, muhacirleri çağırmak üzere bir adam gönderdi. Amr b. el-Âs ve Abdullah b. Ebû Rabî'a için, en-Necâşî'nin onları dinlemesinden daha kötü bir şey yoktu. en-Necâşî'nin elçisi gelince, muhacirler toplanıp birbirlerine "Ne diyorsunuz?" diye sordular. Sonra da "Ne diyeceğiz? Diyeceğiz ki: Allah'a yemin olsun ki, dinimizle ilgili olarak bizim bildiğimiz ve Peygamberimizin bize getirdiği şeyleri söyleyeceğiz. Ne olursa olsun." Kralın huzuruna çıktıklarında en-Necâşî ile onlar adına Ca'fer b. Ebû Tâlib konuştu. en-Necâşî kendisine, "Sizin benimsediğiniz şu dininiz nedir? Kavminizin dininden ayrıldınız, Yahudilik ve Hıristiyanlık'a da girmediniz. Bu, nasıl bir din?"

---

[253] Kırmızı renkli özel olarak işlenmiş deri.

diye sordu. Ca'fer, şöyle cevap verdi: "Ey kral! Evet böyledir. Biz müşrik bir kavimdik, putlara tapardık. Ölü eti yer, komşuya kötülük eder, haramları helal sayar, birbirimizin ve başkalarının kanını dökerdik. Helal, haram bilmezdik. Allah bize içimizden, vefâsını, doğruluğunu ve güvenilirliğini bildiğimiz bir peygamber gönderdi. O, bizi bir olan, ortağı bulunmayan Allah'a ibadet etmeye, akraba ile ilişki kurmaya, komşuya iyilik etmeye, namaz kılıp oruç tutmaya, Allah'tan başkasına ibadet etmemeye çağırdı." en-Necâşî, "Yanında, onun getirdiğinden bir şey var mı?" diye sordu. Ayrıca uskuflarını (piskoposlarını) da çağırdı. Onlara emretti; mushaflarını açtılar. Ca'fer, "Evet, var." diye cevap verdi. en-Necâşî, "Haydi, o getirdiğin şeyi bana oku." dedi. Bunun üzerine Ca'fer, "*Kâf-Yâ-Ayn-Sâd" diye Meryem Sûresi'ni*[254] okumaya başladı. en-Necâşî ağladı, gözlerinden akan yaşlar sakalını ıslattı. Uskuflar (piskoposlar) da ağladılar, gözlerinden dökülen yaşlar mushaflarını ıslattı. Sonra en-Necaşî, "Şüphesiz bu söz, Musa'nın getirdiği ışık kaynağından çıkıyor. (Sonra Müslümanlara hitap ederek) Hak yolunuza devam edin. (Kureyş elçilerine hitap ederek) Allah'a yemin olsun ki, Hayır! Onları size teslim etmem, bir tanesini bile vermem." dedi. Amr b. el-Âs ile Abdullah b. Ebû Rebî'a en-Necâşî'nin yanından çıktılar. O ikisinden Allah'tan daha çok korkanı Abdullah b. Ebû Rebî'a idi. Amr b. el-Âs ona, "Allah'a yemin olsun ki, yarın onların kökünü kazdıracak bir şey söyleyeceğim. Krala, onların, taptıkları İsa b. Meryem'in bir kul olduğuna inandıklarını söyleyeceğim." dedi. Abdullah b. Rebî'a ona, "Yapma! Dinî yönden bize muhalefet etseler de, onlarla bizim aramızda akrabalık ve hukuk bağımız var." diyerek onu böyle yapmaktan vazgeçirmeye çalıştı. Amr b. el- Âs ise "Allah'a yemin olsun ki, yapacağım." diyerek yapmayı düşündüğü şeyde ısrarcı oldu.

---

[254] Meryem, 19/1.

Ertesi gün Amr b. el-Âs, kralın huzuruna çıkıp, "Ey kral! Onlar İsa hakkında ağır bir söz söylüyorlar, onlara adam gönderip sor." dedi. en-Necâşî onlara bir adam gönderdi. Adam şimdiye kadar yanımıza hiç böyle gelmemişti, çok kızgındı. Muhacirlerin bir kısmı diğerlerine, "Eğer size İsa hakkında soru sorarsa, ona ne diyeceksiniz?" diye sordular. Onlar da, "Allah'a yemin olsun ki, onun hakkında Allah ne dedi, Peygamberimiz ne söylememizi emrettiyse onu söyleriz." diye cevap verdiler. Sonra en-Necâşî'nin huzuruna çıktılar. en-Necâşî'nin yanında din adamları da vardı. Kral onlara, "İsa b. Meryem (a) hakkında ne diyorsunuz?" diye sordu. Ca'fer şöyle cevap verdi: "Biz diyoruz ki: O, Allah'ın kulu, resûlü, kelimesi, azrâ (bâkire) ve betûl[255] olan Meryem'e ilkâ ettiği ruhudur." Bunun üzerine en-Necâşî, elini yere uzatıp parmakları arasına bir saman çöpü aldı ve "İsa b. Meryem dediğinden bu ince çöp kadar farklı değildir." dedi. Bu sözler üzerine, etrafındaki din adamları homurdandılar. en-Necâşî onları da şöyle ikaz etti: "Siz homurdansanız da, (Müslümanlara dönerek) gidin, Allah'a yemin olsun ki, siz ülkemde emniyettesiniz, size dokunulmayacaktır. Kim size ilişirse cezasını görür. Kim size ilişirse cezasını görür. Kim size ilişirse cezasını görür. Ben, benim altınlarım olsun istemem; nerede kaldı sizden birine eziyet edeyim. Allah'a yemin olsun ki, Allah krallığımı bana verdiği zaman benden rüşvet almadı ki, ben de sizi korumak için rüşvet alayım. İnsanlar bana itaat etmedi ki, ben de o konuda insanlara itaat edeyim. Elçilere hediyelerini geri verin, bizim onlara ihtiyacımız yok. Onları ülkemden çıkarın." Elçiler, kötülenmiş ve getirdikleri hediyeler kendilerine geri verilmiş bir şekilde çıktılar.

Böylece biz hayırlı bir komşuyla hayırlı bir yurtta kalmış olduk. Çok geçmeden en-Necâşî'nin karşısına, krallık iddiasıyla bir Habeşli çıktı. Allah'a yemin olsun ki, bundan daha büyük bir üzüntü çektiğimizi bilmiyorum. Çünkü şimdiki kral bizi tanıyor ve haklarımızı veriyordu; bu isyan eden kişi galib gelirse, bizi tanımayan ve haklarımızı vermeyen bir kralın gelmesinden korkuyorduk. Bu sebeple en-Necâşî'nin kazanması için Allah'a dua etmeye başladık. Necâşî'ye isyan eden adam onunla savaşmak üzere çıktı. Rasûlullah'ın (s) Ashâbından bazıları diğerlerine, "Kim çıkıp da çarpışmada hazır bulunacak ve galib geleni gözetleyecek?" dediler. O zaman en gençleri olan ez-Zübeyr, "Ben." dedi. Ona için bir tulum şişirdiler. O bu tulumu göğsüne koydu. Sonra çıkıp Nil'de onun üzerinde yüzerek nehrin diğer yakasına, insanların toplandığı tarafa geçti. Savaşı seyretti. Allah, en-Necâşî'ye karşı çıkanları hezimete uğrattı ve öldürdü. en-Necâşî galip geldi. ez-Zübeyr yanımıza gelirken elbisesiyle bize işaret ederek, "Sevinin, Allah en-Necâşî'yi galip getirdi." dedi. Allah'a yemin olsun ki, en-Necâşî'nin galibiyetine sevindiğimiz kadar başka hiçbir şeye bu kadar sevindiğimizi bilmiyoruz. Bir müddet daha Habeşistan'da kaldık. Sonra, bizden bazısı Mekke'ye geri döndü, bazısı da orada ikamet etmeye devam etti.

---

[255] Bâkire olarak kendini Allah'a adayan kadın (M).

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: ez-Zührî dedi ki: Bu olayı Seleme'den rivayetle Urve b. ez-Zübeyr'e anlattım. Urve bana dedi ki: "Necaşî'nin 'Allah bu krallığı bana verdiği zaman, benden rüşvet almadı ki, ben de insanlardan rüşvet alayım. İnsanlar bu konuda bana uymadılar ki, ben de onlara itaat edeyim.' sözünün anlamı ne, biliyor musun?" diye sorunca, ez-Zührî, "Hayır! Ebû Bekr b. Abdurrahman b. el-Hâris, Ümmü Seleme'den bunu bana rivayet etmedi." dedi. Urve dedi ki: Bana Âişe (r) şunu rivayet etti: en-Necaşî'nin babası, kavminin kralıydı. Babasının sulbünden on iki erkek kardeşi vardı. Fakat en-Necâşî'nin babasının, en-Necâşî'den başka oğlu yoktu. Habeşliler, aralarında bir durum değerlendirmesi yapıp şöyle dediler: "Eğer biz, en-Necâşî'nin babasını öldürüp kardeşini kral yaparsak, onun on iki tane kardeşi var; krallığı tevarüs ederler. Onların krallığı ile Habeşliler uzun bir süre yaşarlar, aralarında herhangi bir anlaşmazlık olmaz." Bu sebeple Habeşliler kralı öldürüp onun bir kardeşini kral yaptılar.

en-Necâşî, amcasının işlerine müdahale etti ve onun idarî işlerine tamamen hakim oldu. Öyle ki, amcası işini ondan başkasına havale etmez olmuştu. en-Necâşî akıllı bir gençti. Habeşliler, onun amcasının yanındaki konumunu görünce birbirlerine, "Bu çocuk amcasının işlerine hakim oldu. Bizim üzerimizde de hakimiyet tesis etmesi sebebiyle biz kendimizi güvende hissedemeyiz. O, bizim onun babasını öldürdüğümüzü ve babasının yerine amcasını getirdiğimizi biliyor. Bu çocuğun bizim üzerimizdeki hakimiyeti devam ettiği müddetçe emniyet içinde olamayız, gün gelir bizi öldürür. Ya bu çocuğu öldürelim, ya da onu ülkemizden çıkaralım." dediler. Yeni kral onlara, "Yazıklar olsun size! Dün siz onun babasını öldürdünüz, bugün de ben, onu mu öldüreyim? En iyisi onu ülkenizden çıkarın." dedi. Onu memleketlerinden çıkarmak için bir pazara götürüp 600 veya 700 dirheme bir tüccara sattılar. O da onu gemisine atıp götürdü.

Akşam olunca, güz yağmuru yağmaya başladı. en-Necâşî'nin amcası o yağmurda ıslanmak için dışarı çıkmıştı. Bu sırada kendisine yıldırım isabet etti ve öldürdü. Habeşliler, birisini kral yapmak için onun oğullarına başvurdular. Fakat, onların hepsi ahmaktı, hiçbirinde hayır yoktu. Habeşlilerin işi karışık bir hal almıştı. Birbirlerine, "Allah'a yemin olsun ki, sizin işinizi sabahleyin sattığınız kişiden başkası düzeltemez. Eğer bir krala ihtiyacınız varsa, o gitmeden önce, ona yetişin." demeye başladılar. Sonra onu aramaya çıktılar, buldular ve geri çevirdiler. Tacını giydirip tahtına oturttular ve onu kral yaptılar.

Tacir, "Kölemi benden almasını bildiğiniz gibi, malımı bana geri verin." dedi. Onlar da, "Vermeyiz." diye karşılık verdiler. Tacir, "Allah'a yemin olsun ki o zaman onunla konuşurum." dedi. Onlar "Eğer kabul ederse, konuş!" dediler. Tacir onun yanına gitti ve "Ey kral! Ben bir köle satın aldım. Onu satanlar benden parasını aldılar. Sonra kölenin üzerine çullanıp onu da elimden alıp götürdüler. Fakat paramı geri vermediler." diyerek şikayette bulundu. İşte onun adaletle hükmedişinin ilk örneği bu oldu. Dedi ki: "Ya ona parasını geri verirsiniz ya da kölesini. O da kölesini istediği yere götürür." Onlar da "Parasını geri veririz." dediler ve verdiler. İşte onun için, "Allah bana krallığımı verdiği zaman rüşvet almadı ki, ben sizi korumak için rüşvet alayım. İnsanlar bana itaat etmedi ki, ben de onlara itaat edeyim." demiştir.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Yezîd b. Rûmân anlattı. O da Urve b. ez-Zübeyr'den şöyle dediğini rivayet etti: en-Necâşî, Osman b. Affan'la konuşuyordu.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Durum böyle değildir. en-Necâşî ile konuşan Osman b. Affan'la değil, Ca'fer b. Ebû Tâlib idi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Habeşistan'a hicret eden ilim ehli bir zat şunu rivayet etti: Bir kısım Habeşli gençler, Resûlullah'ın (s) kızı Rukayye'yi, kocası Osman b. Affan'la birlikteyken görmüşler ve güzelliğine hayran kalarak ona bakmaya başlamışlardı. Gençlerin bu tavrından dolayı Rukayye rahatsız olmuştu. Müslümanlar ise, gurbette olmaları ve Habeşlilerin iyi komşulukları sebebiyle hiçbir Habeşliye eziyet etmiyorlardı. en-Necâşî, düşmanının üzerine yürüdüğü zaman, Müslümanlar da onunla birlikte yürüdüler.

Allah onun düşmanlarını topluca helak etti, onlardan hiçbiri kurtulmadı.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Habeşistan'da Hz. Peygamber'in nübüvvetini ilan ettiği duyulduğu sıralarda, Resûlullah (s) henüz Mekke'de iken, yirmi veya o civardaki bir grup Hıristiyan geldi. Mescide gidip onun yanına oturdular. Resûlullah'a (s) çeşitli sorular sorup onunla konuştular. Kureyşlilerden bazı kişiler de, Kâbe'nin etrafındaki sohbet meclisindeydiler. Hıristiyanlar, Resûlullah'a (s) soracaklarını sorup bitirdikten sonra, Resûlullah (s) onları Allah'a davet etti, kendilerine Kur'ân okudu. Onlar Kur'ân'ı dinleyince, gözleri yaşla doldu taştı. Sonra davetine icabet edip ona iman ettiler ve kendisini tasdik ettiler. Çünkü onlar Kitaplarında, Resûlullah'la ilgili yazılı şeyleri bulmuşlardı. Hıristiyanlar Resûlullah'ın (s) yanından kalktıklarında karşılarına Kureyşli birkaç gençle Ebû Cehil çıktı. Onlara, "Allah sizin gibi topluluğun belâsını versin. Dininizin mensupları, sizi bu adam hakkında bilgi toplayasınız diye gönderdi. Siz ise, onun yanında oturup sohbet etmekle kalmadınız, gittiniz dininizden ayrıldınız ve onun size söylediklerini de tasdik ettiniz. Sizden daha ahmak bir topluluk bilmiyoruz." dediler. Veya buna benzer şeyler söylediler. Onlar da, "Allah size selamet versin. Biz sizi akılsızlıkla itham edecek değiliz. Bizim işimiz bize, sizin işiniz size. Bize gelen hayrı terk edecek değiliz." dediler. O Hıristiyan kafilenin Necranlı olduğu söylenir. Onların nereli olduklarını en iyi Allah bilir. Söylendiğine göre -Allah daha iyi bilir- şu ayetler onlar hakkında inmiştir:

"Ondan (Kur'ân'dan) önce kendilerine kitap verdiklerimiz, ona (Kur'ân'a) da iman ederler. Onlara (Kur'ân) okunduğu zaman, 'Ona iman ettik. Çünkü o, Rabbimizden gelmiş hakikattir. Esasen biz daha önce de Müslüman'dık' derler. İşte onlara,

sabretmelerinden ötürü, mükâfatları iki defa verilecektir. Bunlar kötülüğü iyilikle savarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan da Allah rızası için harcarlar. Onlar, boş söz işittikleri zaman ondan yüz çevirirler ve 'Bizim işlerimiz bize, sizin işleriniz size. Size selam olsun. Biz kendini bilmezleri (arkadaş edinmek) istemeyiz,' derler."[256]

Bize Yunus anlattı. O el-Esbât b. Nasr el-Hemdânî'den, o da İsmail b. Abdurrahman'dan şöyle dediğini rivayet etti: en-Necâşî, bazı sorular sorup cevaplarını kendisine getirmek üzere Resûlullah'a (s) on iki adam gönderdi. Hz. Peygamber, onlara, Kur'ân okuyunca ağladılar. İçlerinde yedi tane rahip, beş tane keşiş yahut beş rahip, yedi keşiş vardı. Şu ayet de onlar hakkında nazil oldu:

"Onlar, Resûle indirileni duydukları zaman, tanış çıktıkları gerçekten dolayı gözlerinden yaşlar boşandığını görürsün. Derler ki: Rabbimiz! İman ettik, bizi (hakka) şahit olanlarla beraber yaz."[257]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: ez-Zührî'ye şu ayetlerin kimler hakkında nazil olduğunu sordum:

"İnsanlar içerisinde iman edenlere düşmanlık bakımından en şiddetli olarak Yahudiler ile, şirk koşanları bulacaksın. Onlar içinde iman edenlere sevgi bakımından en yakın olarak da 'Biz Hıristiyanlarız' diyenleri bulacaksın. Çünkü onların içinde keşişler ve rahipler vardır ve onlar büyüklük taslamazlar. Onlar, Resûle indirileni duydukları zaman, tanış çıktıkları gerçekten dolayı gözlerinden yaşlar boşandığını görürsün. Derler ki: 'Rabbimiz! İman ettik, bizi (hakka) şahit olanlarla beraber yaz."[258]

---

[256] el-Kasas, 28/52-55.
[257] el-Mâide, 5/82-83.
[258] el-Mâide, 5/83.

"Rahmân'ın (has) kulları onlardır ki, yeryüzünde tevazu ile yürürler ve kendini bilmez kimseler onlara laf attığında (incitmeksizin) 'Selâm!' derler (geçerler)."[259]

ez-Zührî, bu ayetlerin en-Necâşî ve arkadaşları hakkında nazil olduğunu söyledi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana ez-Zührî anlattı. O Sa'îd b. el-Müseyyeb'ten, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir gün Resûlullah (s), bizi musallâya götürdü. Arkasında saf bağladık. Bize dört tekbirle namaz kıldırdı. Namaz bitince kendisine, "Ya Resûlullah! Kimin cenaze namazını kıldın?" diye sorduk. Resûlullah (s) "Bugün vefat eden kardeşiniz en-Necâşî'nin." buyurdu.

Bize Yunus anlattı. O Abdullah b. Ömer'den, o da İbn Şihâb'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), en-Necâşî üzerine dört tekbirle cenaze namazı kıldı.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Yezîd b. Rûmân anlattı. O Urve b. ez-Zübeyr'den, o da Hz. Peygamber'in hanımı Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: en-Necâşî'nin kabri üzerinde daima bir nur görülürdü.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: en-Necâşî'nin ismi Ashame[260] idi. Ashame kelimesinin Arapçadaki anlamı "Atıyye [Bağış]"dir. en-Necâşî ismi, Kisrâ ve Herakl gibi (Habeşliler tarafından) kral için kullanılan bir unvandır.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O Yunus el-Eylî'den, o da ez-Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti: İbn

---

[259] el-Furkân, 25/63.

[260] Bu isim Hamidullah tahkikinde "Mashame" şeklinde kaydedilmiştir. Zekkâr, yazma nüshada yanlış olarak "Madhaha", bir nüshada ise "Madhafe" şeklinde yazıldığını ifade eder (E).

Ömer, yanında oturan ve "Yapmıyorum" diyerek kendisine minnet eden bir adama "Fakat ben isterdim ki, Uhud Dağı kadar altınım olsun, onu tartayım ve zekâtını vereyim." dedi.

Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o babasından, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: "Biriniz Allah'tan dilekte bulunduğu zaman çokça istesin. Çünkü o, Rabbinden istiyor."

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana babam İshâk b. Yesâr anlattı; dedi ki: en-Necâşî'nin oğlu Ebû Neyzer'i gördüm. Ne Arap, ne Acem erkeklerine benziyordu. Oldukça yapılı birisiydi. Ne uzun boylu, ne de kısa boyluydu. Ali b. Ebû Tâlib onu, Mekke'de bir tacirin yanında köle olarak satılırken gördü ve onu bu tacirden satın aldı. Sonra da, en-Necâşî'nin Ca'fer ve arkadaşlarına gösterdiği yakınlık nedeniyle, ona bir karşılık olmak üzere onu azat etti. Ben babama, "Ebû Neyzer de Habeşliler gibi siyah değil miydi?" diye sordum, o, "Eğer onu görseydin, 'Bu bir Arap erkeği.' derdin." şeklinde cevap verdi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdullah b. el-Hasan anlattı. Annesi Fâtıma bt. el-Hüseyin kendisine şunu anlattı; dedi ki: Hz. Ali'nin en-Necâşî'nin oğlu Ebû Neyzer'i azat ettiği sıralarda, Habeşistan'tan bazı kimseler gelip bir ay onun yanında kaldılar. Ali b. Ebû Tâlib de onlar için hayvan kesiyor, yemek hazırlıyordu. Habeşliler Ebû Neyzer'e, "Habeşlilerin işleri karışık, bizimle gel, seni onlara kral yapalım. Çünkü sen, bildiğin zatın oğlusun." dediler. O da bu teklife karşı, "Allah beni İslâm'la şereflendirdi, dediğinizi yapamayacağım." şeklinde karşılık verdi. Habeşliler, ondan ümitlerini kesince onu bırakıp geri döndüler. Ebû Neyzer normal bir adamdı. Fakat zaman zaman başkalarını ayıplar ve içki içerdi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Müslümanlar, Habeş ülkesinde güvenceye kavuştukları, en-Necâşî'nin iyi muamelesinden memnun kaldıkları ve dinleri konusunda hiçbir kimseden korkmadan Allah'a ibadet ettikleri zaman Abdülmuttalib[261] b. el-Hâris b. Kays b. Adî b. Sa'd b. Sehm'in Habeşliler hakkında şu şiiri söylediği nakledilir:

Hey! Benden içe nüfûz eden bir mesaj ilet,
Allah'ın mesajını ve dinini uman kimseye.
Allah'ın bütün kulları işkenceye maruz kalmakta,
Mekke çukurunda, dinî inançları yüzünden kendilerine
zulmedilmekte ve aşağılanmaktalar.
Şüphesiz biz Allah'ın ülkesini geniş bulduk,
O beldeler insanı zillet, rüsvalık ve rezillikten kurtarır.
O halde kalmayın; zilletli bir hayat,
Rezil bir ölüm ve emin olunmayan ayıp üzere.
Biz Allah'ın Resûlü'ne tabi olduk; siz isterseniz atın
Resûlullah'ın sözünü, ölçüde-tartıda aşırı gidin (hıyanet edin).
Bir kavmin içinde taşkınlık yapanlara azabını gerçekleştir.
Onların üstün gelip de bana zulmetmelerinden sana sığınırım.

Abdülmuttalib b. el-Hâris, Kureyş'in kendilerini memleketlerinden çıkarmalarını kınamak ve bu konuda kavminden bazılarını kötülemek için şu şiiri söyledi:

Yüreğim tiksindi. Sana asla yalan söylemeyeceğim, onların
bana karşı yaptıkları savaşları hakkında,
Parmak uçlarım dahi benden kaçıyor (savaşla ilgilenmek
istemiyorum).
Bir toplulukla savaşmam nasıl olur ki: Onlar sizi hak üzere
olduğunuz için
Tedib etmeye kalkışıyorlar: Güya onlar sizin batılla
buluşmanızı istemiyorlar.

---

[261] Hamidullah tahkikinde, yazmada Abdulmuttalib olan ismi İbn Hişâm'dan nakille "Abdullah" şeklinde kaydetmiştir (E).

Allah'ın kullarını mükerrem olan topraklarından sürüp çıkardınız
Ve onlar birçok karışık düşüncelerle çarpıldılar.
Sen Adî kabilesinde bir emanettin,
Koruyan ve akrabalık ilişkilerini gözeten Adî b. Ka'b'a.
Bunun sizde olduğunu zannediyordum,
Rüşvetlerle çağrılmayan övgülerle.
Bölük bölük aslan yavrusunu değiştirdin,
Zayıf ve muhtacın ilticagâhı olmakla öğünmeye.

Ebû Tâlib, en-Necâşî'nin muhacirleri koruduğunu ve onların orada hiçbir bela ve musibetle karşılaşmadıklarını görünce, onu, komşularına daha çok iyilik yapmaya ve onları korumaya teşvik etmek amacıyla şu şiiri söyledi:

Keşke bilseydim, uzakta olan Ca'fer'in,
Zeyd'in ve en yakın akrabalardan olan düşmanların
düşmanlarının hallerini.
Acaba Necâşî'nin iyilikleri ulaşacak mı, Ca'fer'e,
Ve arkadaşlarına?.. Yoksa kötülüğü tahrik eden birileri buna
mani mi olacak?
Biliyorsun ki sen kötü şey yapmazsın. Sen şerefli,
İyiliksever bir kimsesin. Sana sığınanlar mutsuz olmazlar.
Biliyorsun ki, Allah sana bahşetmiştir, geniş imkanları,
Bütün hayır yollarını. Bunların hepsi senin elindedir.
Sen faziletli ve yüksek karakterli bir kimsesin.
Düşmanlar da, akrabalar da senden fayda görür.

Ebû Tâlib yine şöyle dedi:

Sen insanların en hayırlısını biliyorsun. Şüphesiz Muhammed,
Musa'nın ve el-Mesîh b. Meryem'in veziridir.
Onların gelişi gibi, o da hidayetle gelmiştir.
Hepsi de Allah'ın emriyle hidayete ermiş ve masumiyeti bulmuştur.
Siz onun hakkındaki bilgileri kitaplarınızda okuyorsunuz.
Onun doğru sözlü olduğunu, zanna dayanan söz konuşmadığını,
Ne zaman bizden sana bir topluluk gelse,
Faziletinle onlara ikramda bulunacağını umarız.

Bize Yunus anlattı. O Zekeriyyâ b. Ebû Zâide'den, o Âmir eş-Şa'bî'den, o da Esmâ bt. Umeys'ten şunu rivayet etti: Esmâ, Resûlullah'a (s) gidip "Ya Resûlullah! Muhacirlerden bazıları, bizim ilk muhacirlerden olmadığımız iddiasında bulunarak bize karşı övünüyorlar." dedi. Resûlullah (s) da, "Bilakis. Sizin için iki hicret vardır: Biz daha Mekke'deyken siz önce Habeşistan'a hicret ettiniz. Sonra da Medine'ye hicret ettiniz." buyurdu. Onlar, Medine'ye Hayber dönüşü gelmişlerdi.

Bize Yunus anlattı. O İbrahim b. İsmail'den, o ez-Zührî'den, o Kabîsa b. Züeyb'ten, o da Ebû Seleme b. Abdülesed'den şunu rivayet etti. Ebû Seleme, Resûlullah'ın halasının oğluydu ve ailesiyle birlikte Habeşistan'a ilk hicret eden kişi idi. Daha sonra Medine'ye hicret etti. Ebû Seleme vefat edince, Resûlullah (s) Ümmü Seleme'yle evlendi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Sâlih b. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Ben, Osman b. Affan'la birlikte bir Mekke sokağında yürürken Osman, Abdurrahman b. Avf'ı gördü ve "Hiç kimse şu ihtiyarın, iki hicrette kazandığı fazilete yeniden kavuşmaya güç yetiremez." dedi. İki hicretle, Habeşistan ve Medine hicretlerini kastediyor.

Habeşistan'a Hicret Edenlerin İsimleri

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bunlar, Resûlullah'ın (s) Ashâbından Habeşistan'a hicret edenlerin isimleridir. Onlardan bir kısmı, Bedir Savaşı'ndan önce gelip Bedir Savaşı'na katılmış, bir kısmı da Bedir Savaşı'ndan sonra geldikleri için bu savaşa katılamamışlardır. Resûlullah (s), Bedir Savaşı'na kadar gelmemiş olanları getirmesi için Amr b. Ümeyye ed-Damrî'yi Habeşistan'a gönderdi. Amr, onları bir gemiye bindirip getirdi. Hicrî 7. senede, Hudeybiye Muahedesi'nin yapıldığı yıl Medine'ye geldiler.

Önceden gelip Resûlullah'la birlikte Bedir Savaşı'na katılanların isimleri şöyledir:

Benî Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenâf'tan olanlar:

1. Osman b. Affân. Resûlullah, kendisine Bedir'de pay ve ücret ayırdı. Resûlullah'ın (s) kızı Rukayye ile evlendi. Osman'ın soyu devam etmiştir.
2. Rukayye Habeşistan'da Osman b. Affân'ın yanındaydı.
3. Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rebî'a b. Abdüşems b. Abdümenâf. Yemâme Savaşı'nda[262] şehit oldu.
4. Benî Âmir b. Lüey'den Sehle bt. Süheyl b. Amr. Ebû Huzeyfe'nin eşi olup Habeşistan'da birlikte oldular. Sehle'den Muhammed b. Ebû Huzeyfe adlı bir oğlu oldu. Soyu devam etmemiştir.

Benî Esed b. Abdüluzzâ'dan olanlar:

1. ez-Zübeyr b. el-Avvâm

Benî Abdüddâr b. Kusay'dan olanlar:

1. Mus'ab b. Umeyr.

Benî Zühre'den olanlar:

1. Abdurrahman b. Avf.

Benî Mahzûm'dan olanlar:

1. Ebû Seleme b. Abdülesed b. Hilâl b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm.

---

[262] Hz. Ebû Bekr'in halifeliğinin başlangıcında ridde savaşlarından en meşhur olanı.

2. Eşi Ümmü Seleme bt. Ebû Ümeyye.

Benî Cümah b. Amr b. Hüsays'tan olanlar:

1. Osman b. Maz'ûn.

Benî Adî b. Ka'b'tan olanlar:

1. Âmir b. Rebî'a. el- Hattâb ailesinin muâhidiydi.
2. Leylâ bt. Hasme. Âmir b. Rebî'a'nın hanımıdır.

Benî Âmir b. Lüey'den olanlar:

1. Ebû Sebre b. Ebû Rühm b. Abdüluzzâ. Denildi ki, hicret eden o değil, babası[263] Ebû Hâtıb b. Amr b. Abdüşems b. Abdüvüd b. Nasr b. Mâlik'tir. Yine denildi ki, Habeşistan'a ilk gelen kişi o idi.

Benî el-Hâris b. Fihr'den olanlar:

1. Süheyl b. Beydâ. O, Süheyl b. Rebî'a b. Hilâl b. Üheyb'tir.

Bana rivayet olunduğuna göre, bu on kişi, Habeşistan'a hicret eden ilk kimselerdir. Sonra Ca'fer b. Ebû Tâlib gitmiştir. Diğer gidenlerin de adları şöyledir:

Benî Nevfel b. Abdümenâf b. Kusay'dan olanlar:

1. Utbe b. Gazvân b. Câbir b. Vehb. Utbe'nin nesli devam etmiştir. Benî Nevfel'in muahidi olan bir adamdır.

Benî Abdüddâr'dan olanlar:

1. Süveybit [b. Sa'd b. Harmele b. Mâlik b. Umeyle b. es-Sebbâk b. Abdüddâr.
2. Cehm b. Kays b. Abd b. Sürahbîl b. Hâşim b. Abdümenâf b. Abdüddâr.

---

[263] İbn Hişâm'da da böyle geçer. Bk. *er-Ravd*, II, 74. *"Hâtıb b. Amr b. Abdüşems b. Abdüvüd". İbn Sa'd'da da böyle geçer. I, 204.*

3. Eşi][264] Ümmü Harmele bt. el-Esved b. Huzeyme b. Ukayş b. Âmir b. Beyâda b. Tubey b. Has'ame b. Huzâ'a.
4. Oğlu Amr b. Cehm.
5. Oğlu Huzeyme b. Cehm.[265]
6. Ebü'r-Rûm b. Umeyr b. Hişâm b. Abdümenâf b. Abdüddâr.
7. Firâs b. en-Nadr b. el-Hâris b. Kelede b. Alkame b. Abdümenâf b. Abdüddâr.

Benî Abd b. Kusay'dan olanlar:

1. Tuleyb b. Umeyr b. Vehb b. Ebû Kebîr b. Abd b. Kusay. Nesli devam etmemiştir.

Benî Zühre b. Kilâb'tan olanlar:

1. Abddurahman b. Avf. Nesli devam etmiştir.
2. Alkame[266] b. Ebû Vakkâs.
3. Vakkâs.[267] Ebû Vakkâs'ın ismi Mâlik b. Üheyb b. Abdümenâf b. Zühre'dir.
4. el-Muttalib b. Ezher b. Abduavf b. Abdülhâris[268] b. Zühre.

---

[264] Köşeli parantezin içindeki kısım yazma nüshada düşmüştür. Bu kısım İbn Hişâm'dan tamamlanmıştır.

[265] Bu şahsın adı Zekkâr tahkikinde geçmemektedir. Ancak metinde "ibnâhu" dendikren sonra sadece Amr b. Cehm'in adı zikredilmiştir. Huzeyme b. Cehm'in adını Hamidullah tahkikinden ekledik (E).

[266] Hamidullah, dipnotta ismin yazmada "Alkame" şeklinde olduğunu söyledikten sonra bunu İbn Hişâm'dan ve kitabın ilerleyen rivayetlerinden "Âmir" şeklinde tashih ettiğini ifade etmektedir (E).

[267] Zekkâr tahkikinde böyle bir isim yer almıştır. Ancak bu isim Hamidullah tahkikinde yoktur. Müttefikleriyle birlikte Benî Zühre'den hicret edenlerin sayısının altı kişi olarak zikredilmesi, bu ismin yanlışlıkla yazılmış olabileceğini düşündürmektedir. Aksi takdirde hicret edenlerin sayısının yedi kişi olması gerekir (E).

[268] Hamidullah tahkikinde bu isim "Abd -b.- el-Hâris" şeklinde yazılmıştır (E).

5. Eşi Remle bt. Ebû Avf b. Dubeyre.[269] Habeşistan'da Abdullah b. el-Muttalib adlı bir çocukları olmuştur.

Benî Zühre'nin muâhidlerinden olanlar:

1. Abdullah b. Mes'ûd.
2. Kardeşi Utbe b. Mes'ûd.

Behrâ'dan olanlar:

1. el-Mikdâd b. Amr. Bu kişiye el-Mikdâd el-Esved b. Abdüyağûs b. Vehb b. Abdümenâf b. Zühre deniliyordu. el-Esved onu evlatlık olarak almış ve onunla ittifak yapmıştı.

Benî Zühre'den olanların tamamı altı kişidir.

Benî Mahzûm'dan olanlar:

1. Şemmâs b. Osman b. eş-Şerîd b. Süveyd b. Herim[270] b. Ömer b. Mahzûm. Şemmas'ın adı Osman'dır. Nesli devam etmemiştir.
2. Hebbâr b. Süfyân b. Abdülesed b. Hilâl.
3. Abdullah b. Süfyân.
4. Hişâm b. Ebû Huzeyfe.

Benî Mahzûm'un muâhidlerinden olanlar:

1. Mu'attib b. Avf b. Âmir b. el-Fadl b. Afîf (Uheyle diye çağırılır) b. Füleyt b. Selûl b. Ka'b b. Huzâ'a.

Âmir b. Lüey'den olanlar:

1. Abdullah b. Süheyl b. Amr. Nesli devam etmiştir.
2. Ebu Sebre b. Ebû Rühm.
3. Eşi Süheyl b. Amr kızı Ümmü Gülsüm.

---

[269] Hamidullah tahkikinde "Subeyre" şeklinde yazılmıştır (E).

[270] Hamidullah tahkikinde "Heremî" şeklinde yazılmıştır (E).

4. Abdullah b. Mahreme b. Abdüluzzâ b. Ebû Kays b. Abdüvüd.
5. Selît b. Amr b. Abdüşems b. Abdüvüd.
6. Kardeşi es-Sekrân b. Amr.
7. Eşi Sevde bt. Zem'a.
8. Mâlik b. Rebî'a b. Kays Abdüşems b. Lüey.
9. Eşi Amre bt. es Sa'dî.
10. Sa'îd.[271] Âmir b. Lüey'in muâhidlerindir.

Benî Cümah b. Amr b. Hüsays'tan olanlar:

1. Osman b. Maz'ûn.
2. Oğlu es-Sâib b. Osman. Nesilleri devam etmemiştir.
3. Kardeşi Kudâme b. Maz'ûn. Nesli devam etmiştir.
4. Hâtıb b. el-Hâris b. el-Muğîre b. Hubeyb b. Huzâfe.
5. Eşi Fâtıma bt. el-Muhaccel b. Abdullah.
6. Oğlu Muhammed b. Hâtıb.
7. Oğlu el-Hâris b. Hâtıb. Bu iki kardeş Fâtıma bt. el-Muhaccel'in oğullarıydı.
8. Fükeyhe bt. Yesâr. el-Hâris b. Hâtıb'ın hanımıdır.
9. Süfyân b. Ma'mer b. Habîb.
10. Oğlu Câbir b. Süfyân.
11. Oğlu Cünâde b. Süfyân.
12. Süfyân'ın eşi Hasene. Yukarıdaki iki oğlunun annesidir.
13. Şürahbîl b. Hasene: Câbir ve Cünâde'nin ana bir erkek kardeşleridir.
14. Osman b. Rebî'a b. Ühbân.[272]

---

[271] Hamidullah tahkikinde "Sa'd" şeklinde kaydedilmiştir (E).
[272] Hamidullah tahkikinde "Vehbân" şeklinde yazılmıştır (E).

Benî Cümah b. Amr b. Hüsays'tan Habeşistan'a hicret eden erkeklerin sayısı on birdir.[273]

Benî Sehm b. Amr b. Hüsays'tan olanlar:

1. Huneys b. Huzâfe. Bedir'de şehit edildi. Nesli devam etmemiştir. Geriye sadece hanımı kalmıştır.
2. Hafsa bt. Ömer b. el- Hattâb. Huneys vefat edince Hafsa'yı Hz. Peygamber nikahladı.
3. Abdullah b. el-Hâris b. Kays.
4. Hişâm b. el-Âsî b. Vâil.
5. Ebû Kays b. el-Hâris.
6. el-Haccâc b. el-Hâris.
7. Ma'mer b. el-Hâris.
8. Sa'îd b. Amr. Temîm oğullarındandır. Ma'mer b. el-Hâris'in anne-bir kardeşidir.
9. Sa'îd b. el-Hâris b. Kays.
10. es-Sâib b. el-Hâris b. Kays.
11. İmrân b. Riâb b. Huzeyfe.
12. Mahmiyye b. Cez. Benî Zebîd'den olup Sehm b. Amr b. Hüsays oğullarının muâhidlerindendir.

Benî Sehm b. Amr b. Hüsays'tan Habeşistan'a hicret edenlerin sayısı on ikidir.

Benî el-Hâris b. Fihr'den olanlar:

1. Ebû Ubeyde Âmir b. Abdullah b. el-Cerrâh: Şam bölgesinde Ömer b. el-Hattâb'ın emîri iken Amevâs tâûnu[274] sebebiyle vefat etti.

---

[273] Müellif on bir kişi olduklarını söylemişse de zikrettiği kişilerin sayısı on dörttür (E).

[274] Amevâs tâûnu hicretin 18. senesinde meydana gelmişti.

2. Süheyl b. Beydâ. Tam adı, Süheyl b. Beydâ b. Süheyl b. Vehb'tir. el-Beydâ annesinin adıdır. [Asıl nüshada şu şekilde geçer]. O, Süheyl b. Vehb b. Rebî'a'dır. Neseb konusunda annesi galip gelmiştir. Dolayısıyla annesinin adıyla çağrılır ve nesebi ona izafe edilir. Beydâ'nın adı, Da'd bt. Cahdem b. Ümeyye b. Zarb'tır. el-Beydâ diye çağrılırdı. Süheyl, Bedir günü şehid edildi. Nesli devam etmemiştir.
3. İyâd b. Züheyr b. Ebû Şedîd b. Rebî'a. Nesli devam etmemiştir.
4. Denildiğine göre İbn[275] Rebî'a b. Hilâl b. Mâlik de hicret edenlerdendir.
5. el-Hâris b. Abdikays b. Âmir b. Ümeyye.
6. Amr b. Ebû Serh b. Rebî'a b. Hilâl.

Benî el-Hâris b. Fihr'den Habeşistan'a hicret edenlerin sayısı sekizdir.[276]

Sonra Müslümanlar, kısa aralıklarla hicret ederek Habeşistan'da toplandılar. Hicret edenlerden bazıları yanlarında ailelerini de götürdüler.

Benî Hâşim b. Abdümenâf'tan olanlar:

1. Ca'fer b. Ebû Tâlib. Mûte Savaşı'nda Resûlullah'ın emîri idi. Orada şehit edildi. Nesli devam etmiştir. Müslümanlardan savaş sırasında bineğini ilk öldüren kişi olduğu söylenir.

---

[275] Hamidullah, asıl metinde geçen "ibn" kelimesini İbn Hişâm'dan "bel [lakin, bilakis]" şeklinde tashih etmiştir (E).

[276] İbn İshâk, Benî el-Hâris b. Fihr'den Habeşistan'a hicret edenlerin sayısına sekiz olarak vermekle birlikte burada altı kişinin ismine yer vermiştir (M).

2. Eşi Esmâ bt. Umeys b. Ka'b b. Mâlik b. Kuhâfe. Esmâ, Has'amlıdır. Habeşistan'da Abdullah b. Ca'fer'i dünyaya getirmiştir.
3. (İsmi bilinmeyen) bir adam. [277]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Yahya b. Abbâd b. Abdullah b. ez-Zübeyr anlattı. O babası Abbâd'dan, o da Benî Mürre b. Rebâb'a (b. Zübyân da denir) mensup olan bir adamdan şöyle dediğini rivayet etti: Savaşta ölümle yüz yüze geldiğinde, Ca'fer'in, kumral atını boğazlamasını görüyor gibiyim. Sonra da öldürülünceye kadar savaştı.

Benî Ümeyye b. Abdüşems'ten olanlar:

1. Hâlid b. Sa'îd el-Âsî.
2. Eşi Huzâ'a'dan Sübay b. Has'ame oğullarından Ümeyne bt. Halef b. Es'ad b. Âmir b. Beyâda. Habeşistan'da Sa'îd b. Hâlid ve Eme bt. Hâlid'i dünyaya getirdi. Eme ile ez-Zübeyr b. el-Avvâm evlenmiş olup bu evlilikten Amr b. ez-Zübeyr ve Hâlid b. ez-Zübeyr dünyaya gelmiştir. Hâlid, Şam topraklarında Mercü's-Sıfr[278] Savaşı'nda öldürüldü.
3. Amr b. Sa'îd b. el-Âsî.
4. Eşi Fâtıma bt. Safvân b. Ümeyye b. Şefî b. Muhrib b. Şefî el-Kinânî. Amr, Ecnâdeyn[279] Savaşı'nda öldürüldü. Ebû Sa'îd, Amr için şöyle demiştir:

Ey Amr! Şiirimle senin için ağladım,
Seni sorarak... Genç delikanlı olduğu, kanı şiddetlendiği ve parladığı zaman.
Onda felaketler var diye toplumun işini mi terk ediyorsun?
Göğüste tutuşturulan kini açığa mu vuruyorsun?

---

[277] Metinde ismi verilmemiştir (M).

[278] Hicretin 13. yılında.

[279] 13 yılında Şam bölgesinin fethi esnasında yapılan savaşlardan biri (M).

Benî Ümeyye'nin Müttefikleri Olan Benî Esed b. Huzeyme'den olanlar:

1. Abdullah b. Cahş.
2. Eşi Bereke bt. Yesâr.
3. Mu'aykıb b. Ebû Fâtıma: (Ebû Fâtıma) babası Sa'îd b. el-Âsî olup[280] Mu'aykıb'ın nesli devam etmiştir.

Benî Abdüddâr b. Kusay'dan olanlar:

1. Cehm b. Kays b. Abdüşürahbîl b. Hâşim b. Abdümenâf b. Abdüddâr.
2. Amr b. Cehm.
3. Ebü'r-Rûm b. Umeyr b. Vehb.

Benî Abd b. Kusay'dan olanlar:

1. Tuleyb b. Umeyr b. Ebû Kebîr.[281] Nesli devam etmemiştir.

Benî Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay'dan olanlar:

1. el- Esved b. Nevfel b. Huveylid.

Benî Zühre b. Kilâb'tan olanlar:

1. Âmir b. Ebû Vakkâs. Ebû Vakkâs'ın adı Mâlik b. Üheyb b. Abdümenâf b. Zühre'dir. Nesli devam etmiştir.
2. Utbe b. Mes'ûd b. el-Hâris.

---

[280] Hamidullah tahkikinde "ilâ Sa'îd b. el-Âs [Sa'îd b. el-Âs'ındır]" şeklinde yazılmıştır. Ancak Mu'aykıb, Sa'îd'in öz oğlu olsa Ümeyye oğulları arasında zikredilirdi.Doğrusu "Sa'îd b. el-Âsî'nin mevlâsı olup" şeklinde olmalıdır (E).

[281] Yukarıda "Benî Abdüddâr'dan olanlar"dan sonraki sırada zikredilmiştir. Böylece İbn İshâk, Tuleyb'in ismini ikinci defa zikretmiş olmaktadır (M).

Benî Teym b. Mürre'den olanlar:

1. el-Hâris b. Hâlid b. Sahr b. Âmir[282] b. Ka'b b. Rebî'a b. Teym b. Mürre.
2. Eşi Rayta bt. el-Hâris. Rayta, Temîm oğullarındandır. Habeşistan'da kocası el-Hâris'ten, Musa b. el-Hâris, Âişe bt. el-Hâris ve Zeyneb bt. el-Hâris isimli çocukları dünyaya getirmiştir.
3. Amr b. Osman b. Ka'b b. Sa'd b. Teym.

Benî Teym b. Mürre'den Habeşistan'a iki erkek hicret etmiştir.

* * *

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Habeşistan'a hicret eden Müslüman erkeklerin toplamı, yanlarında götürdükleri ve orada doğan çocukları dışında, seksen adamdır.[283] Ammâr b. Yâsir dahil edilirse sayı böyledir. Onun hicret ettiğinden kuşku duyulmaktadır.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Huzeyfe Müslüman olduğu zaman, onu hicvetmek üzere Hind b. Utbe şöyle dedi:

İşleri karışık, kalp hastalığına tutulmuş,
Ebû Huzeyfe, dinde insanların en kötüsüdür.
Küçüklüğünden beri seni terbiye eden bir babaya ne mükafat verdin?
O zamandan beri seni eğilerek bükülerek gözyaşı dökerek temiz gıdayla besledi.

---

[282] Hamidullah tahkikinde "Gâmir" şeklinde yazılmıştır (E).

[283] İbn Hişâm, Habeşistan'a hicret eden Müslümanların toplam sayısının, yanlarında götürdükleri ve orada doğan çocuklar istisna edildiğinde "83 adam" olduğunu ifade etmektedir (M).

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bu, Hz. Peygamber'in en-Necâşî'ye yazdığı mektuptur:

"Bismillâhirrahmanirrahîm.

Bu, peygamber Muhammed'den, Habeş'in büyüğü en-Necâşî el-Asham'a yazılan bir mektuptur.

Hidayete tabi olana, Allah'a ve Resûlüne iman edene, Allah'tan başka ilâh olmadığına, O'nun bir olduğuna ve ortağı bulunmadığına, eş ve çocuk edinmediğine, Muhammed'in de O'nun kulu ve Resûlü olduğuna şehadet edene selam olsun. Seni Allah'ın dinine davet ediyorum. Şüphesiz ben, O'nun peygamberiyim. Müslüman ol, kurtul. '*Ey kitap ehli! Bizimle sizin aranızda ortak bir söze gelin: Yalnız Allah'a ibadet edelim. O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım. Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilâh edinmesin.*'[284] Eğer bu davetime yüz çevirirsen, kavmin olan Hıristiyanların günahı da senin üzerinedir."

Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. el-Hâris es-Sehmî, Kureyş'in kendilerini kötülemeleri üzerine şu şiiri söyledi:

Şu Kureyş, Allah'ın hakkını inkâr ediyor,
Âd, Medyen ve Hicr kavimlerinin inkâr ettiği gibi.
Şayet ben nurlanıp parlamasaydım: Dar gelirdi bana,
Feza sahibi yer ve koca deniz.
O yerde Allah'ın kulu Muhammed vardır.
İçte (kalp) olanı açıklıyorum. Çünkü o, düşmanın
saldırmasından korkulan yere ulaşmıştır.

Resûlullah'ın Kavminden Gördüğü Eziyetler

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Yahya b. Urve anlattı. O da babası Urve b. ez-Zübeyr'den şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Amr b. el-Âs'a, "Kureyş'in Resûlullah'a (s) olan düşmanlığının en büyük tezahürü ne idi?" diye sordum, o da şu olayı anlattı: Bir gün Kureyş eşrafını el-Hıcr'da toplanmış gördüm. Resûlullah'ı (s) kastederek şöyle dediler: "Bu adama karşı gösterdiğimiz sabır kadar, başka hiçbir konuda bu kadar sabırlı olmadık. O bizi akılsızlıkla itham etti, atalarımızı tenkit etti, dinimizde noksanlık buldu, birlik ve beraberliğimizi bozup dağıttı ve ilâhlarımıza küfretti. Bütün bunlara rağmen ona karşı büyük bir sabır gösterdik." Onlar bu konuşmaları yaparken birden Resûlullah göründü. Yürüyerek geldi ve Hacerülesved'i istilam etti. Sonra Kâbe'yi tavaf ederek yanlarından geçti. Bazıları onu sözleriyle rahatsız ettiler. Bunu Resûlullah'ın yüzünden anladım. Resûlullah tavafa devam etti. İkinci şavtı[285] yaptığı sırada onların yanından geçerken aynı şekilde yine ona rahatsız edici sözler söylediler. Yüzünden ona laf attıklarını anladım. Resûlullah yine tavaf etmeye devam etti. Üçüncü şavtı yaparken Kureyş yine sözlü sataşmalarını yapmaya devam etti. Bu sefer Resûlullah durdu ve onlara, "Ey Kureyş topluluğu! Beni dinliyor musunuz? Nefsim, kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, ben size boğazlama (kurbanlık) getirdim." dedi. Bunun üzerine, oradakiler onun bu sözünü kabullendiler ve etrafını sardılar. Hatta içlerinden en kuvvetli olanı sanki onun başına konmak üzere olan bir kuş gibiydi. Bu kişi Resûlullah'ın sözünü en güzel şekilde karşıladı ve "Selametle git, ey Ebü'l-Kâsım! Allah'a yemin olsun ki sen, kendini bilmez cahil bir kimse değilsin." diyerek ona iltifatta bulundu. Resûlullah (s) da oradan ayrıldı, gitti.

---

[284] Âl-i İmrân 3/64.

Ertesi gün olunca, Kureyşliler yine el-Hıcr'da toplanmışlardı. Ben de onlarla beraberdim. Birbirlerine, "Siz ona, o size bazı şeyler söyledi. Fakat o, size hoşlanmadığınız bazı şeyleri söylediği zaman, onu terk ettiniz." dediler. Onlar bu şekilde konuşup dururken Resûlullah, (s) çıkıp geldi. Hemen başına üşüşüp çevresini kuşattılar. Hz. Peygamber'in (s) onların tanrılarını ve dinlerini eleştirmekle ilgili kendilerine ulaşan sözlerini ifade ederek ona, "Sen, şöyle şöyle diyen kişi misin?" dediler. Resûlullah (s) da, "Evet, onları söyleyen benim." dedi. İşte o zaman bir adamı Resûlullah'ın gömleğinin yakasından tutup çektiğini gördüm. Ebû Bekr ağlayarak onun karşısına dikildi ve "Yazıklar olsun size! Rabbim Allah, diyen bir adamı öldürecek misiniz?" dedi. Bu söz üzerine oradan ayrılıp gittiler. İşte bu hadise, Kureyş'ten Resûlullah'a (s) karşı gördüğüm en büyük düşmanlık tezahürüdür."

---

[285] Hacerülesved köşesinden başlamak üzere Kâbe'nin etrafında bir defa dönmeye şavt denir. Bir tavaf yedi şavttan ibarettir (M).

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ümmü Külsûm bt. Ebû Bekr ailesinden birisi, Ümmü Külsûm'un şöyle dediğini anlattı: Bir gün Ebû Bekr, saçından tutup çektikleri için başı yarık bir vaziyette eve gelmişti. Ebû Bekr'in saçı çoktu.

Bize Yunus anlattı. O İsa b. Abdullah el-Yemenî'den, o da er-Rebî b. Enes el-Bekrî'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) namaz kılıyordu. Secdeye vardığı sırada Ebû Cehil gelip boynuna bastı. Bunun üzerine Allah Teâlâ şu ayetleri indirdi:

"Namaz kılarken bir kulu (Peygamber'i namazdan) menedeni (Ebû Cehil'i) gördünüz mü? Ne dersin, o (Peygamber) doğru yolda ise yahut takvayı emrediyorsa! Ne dersin, o (meneden/ Ebû Cehil, Peygamber'i) yalanlıyor ve doğru yoldan yüz çeviriyorsa! (Bu adam/Ebû Cehil) Allah'ın, (yaptıklarını) gördüğünü bilmez mi! Hayır, Hayır! Eğer vazgeçmezse (Ebû Cehil), derhal onu alnından (perçeminden) yakalarız (cehenneme atarız). O (Ebû Cehil), hemen gidip meclisini (kendi taraftar-

larını) çağırsın. Biz de zebânîleri çağıracağız (onu/Ebû Cehil'i cehenneme atsınlar diye)." [286]

Ravi dedi ki: Onlar (Zebanîler) on dokuz Cehennem bekçisidir. Resûlullah buyurdu ki: "Allah'a yemin olsun ki, aynı hareketi bir daha yapsaydı, zebânîleler onu yakalayacaklardı. Fakat o vazgeçti, aynı hareketi bir daha dönüp tekrarlamadı."

Bize Yunus anlattı. O el-Mübarek b. el-Fedâle'den, o da el-Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bir gece kavminin cahilleri toplanarak bütün gece Resûlullah'a, "Ya Muhammed! Atalarımızı inkâr ediyorsun, işlerini kabul etmiyorsun. Şöyle yapıyorsun, böyle yapıyorsun.." dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ şu ayetleri indirdi:

"De ki: Ey cahiller! Bana Allah'tan başkasına kulluk etmememi mi emrediyorsunuz? (Resûlüm!) Şüphesiz, sana da senden öncekilere de şöyle vahyolunmuştur ki: Andolsun (bilfarz) Allah'a ortak koşarsan, işlerin mutlaka boşa gider ve hüsranda kalanlardan olursun. Hayır! Yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol."[287]

Bize Yunus anlattı. O Ebû Ma'şer'den, o da Muhammed b. Kays'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), Utbe b. Rebî'a ile birlikte oturuyordu. Bu sırada İbn Ümmü Mektûm gelip "Ya Resûlullah, bana Kur'ân öğret." dedi. Resûlullah (s) yüzünü ekşitti ve Utbe'nin İslâm'a yönelmesini uzaklaştıracağı endişesiyle yüzünü ondan çevirdi. Resululah (s), "Bu âmâlar ve fakirler bana tabi olur."diyordu. Bunun üzerine Allah Teâlâ, şu ayetleri inzal buyurdu:

"(Peygamber), âmânın kendisine gelmesinden ötürü yüzünü ekşitti ve çevirdi. (Resûlüm! Onun halini) sana kim bildirdi? Belki o temizlenecek, yahut öğüt alacak da o öğüt ona

---

[286] el-Alak, 96/9-18.

[287] ez-Zümer, 39/64-66.

fayda verecek. Kendini sana muhtaç görmeyene gelince, sen ona yöneliyorsun. Oysa ki, onun temizlenip arınmasından sen sorumlu değilsin. Fakat koşarak ve (Allah'tan) korkarak sana gelenle de ilgilenmiyorsun."[288]

Bu ayetlerden de anlaşılacağı gibi Allah Teâlâ, Resûlullah'ın (s) İbn Ümmü Mektûm'a karşı yaptığı hareketini mazur görmemişti.

Bize Yunus anlattı. O Mis'ar b. Kidâm'dan, o Eş'as b. Ebü'ş-Şa'sâ'dan, o da Kinâne kabilesine mensup bir adamdan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'ın (s) şöyle dediğini işittim: "Ey insanlar! 'Lâ ilâhe illallah' deyin ki kurtuluşa eresiniz."

Resûlullah'ın İslâm'ı Arap Kabilelerine Arz Etmesi

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), vazifesinin gereği olarak, kabileleri Allah'a ve İslâm'a davet ediyor, Kendisinin Allah tarafından gönderilmiş peygamber olduğunu söylüyor ve onlara Allah katından getirdiği hidayet ve rahmet kaynağını (İslâm'ı) arz ediyordu.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana ez-Zührî anlattı; dedi ki: Resûlullah (s), Kindeli bir grup insana onlara ait bir suyun başında uğradı. Füleyh[289] adını taşıyan başkanları da oradaydı. Resûlullah (s) onları İslâm'a davet etti ve kendisinin de Allah tarafından gönderilmiş peygamber olduğunu söyledi. Onlar kendisinden hoşlanmadıklarını ifade ederek Resûlullah'ın (s) tebliğ ettiklerini kabul etmediler. Sonra Resûlullah (s) Kelb kebilesinin Benî Abdullah denilen koluna geldi ve onlara, "Ey Abdullah oğulları! Allah bu babanızın ismini güzel etsin." dedi. Onlara da İslâm'ı arz etti. Onlar kabul etmeyince Resûlullah (s) o topluluktan yüz çevirdi.

---

[288] Abese, 80/1-10.

[289] Hz. Peygamber'in hayatına dair bazı eserlerde Melîh şeklinde geçer (M).

Bize Yunus anlattı. O Yezîd b. Ziyâd'dan, o Ebü'l-Ca'dî'den, o Câfi[290] b. Şeddâd'dan, o da Tarık'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'ı (s) iki defa gördüm. İlkinde onu Zülmecâz çarşısında gördüm. Ben, ticaret malının başındaydım. Resûlullah, üzerinde kırmızı bir elbiseyle geldi. Onu insanlara, "Ey insanlar! 'Lâ ilâhe illallah' deyin ki kurtuluşa eresiniz." derken işittim. Resûlullah (s) bunu söylerken kendisini takip eden bir adam onu taşlıyordu. Öyle ki, akan kanlar topuklarından aşağı süzülüyordu. Aynı zamanda bu adam, "Ey insanlar! Bu adama uymayın, o çok yalancıdır." diyordu. Ben Resûlullah'ı (s) işaret ederek, "Bu kim?" diye sordum. "Bu, Abdülmuttalib oğullarından bir gençtir." diye cevap verdiler. Yine ben, "Ona taş atan bu adam kim?" diye sordum. "Amcası Abdülüzzâ Ebû Leheb b. Abdülmuttalib." dediler.

Allah, İslâm'ı üstün kılınca, biz bir grup arkadaşla Rebeze'den çıktık. Yanımızda, deve hörgücü üzerindeki mahfe içinde bir kadın da vardı. Medine yakınında bir yerde konakladık. Orada bir ağacın altında geceledik. Aniden karşımıza üzerinde iki elbise bulunan bir adam çıktı. Bize selam vererek, "Bu kafile nereden geldi?" diye sordu. Ben, "Rebeze'den." diye cevap verdim. Yanımızda kırmızı bir deve vardı. Adam, "Bu deveyi satar mısınız?" diye sordu. Biz "Evet." dedik. "Kaça?" dedi. Biz, "Şu kadar, şu kadar ölçek hurma." dedik. O, "Tamam, aldım." dedi. Adam fazla incelemedi, devenin yularından tuttu, götürdü. Medine bahçelerinin yakınında gözden kayboldu. Biz birbirimize, "Bu adamı tanıyor musunuz?" diye sorduk. Hiçbirimiz onu tanımıyorduk. Herkes birbirine, "Bilmediğiniz kimseye devenizi nasıl veriyorsunuz?" deyince, yanımızdaki kadın, "Birbirinizi eleştirmeyin, adamın yüzünde size haksızlık edecek, sizi aldatacak bir yüz görmedim. Yüzü ayın on dördü gibi parlıyordu." dedi.

---

[290] Hamidullah tahkikinde "Müsâmi" şeklinde yazılmıştır (E).

Akşam olunca yanımıza bir adam geldi. "es-Selâmü Aleyküm ve Rahmetullah. Rebeze'den gelen siz misiniz?" diye sordu. Biz, "Evet." dedik. Adam, "Ben Resûlullah'ın (s) elçisiyim. O, size şu hurmadan doyacağınız miktarda, istediğiniz kadar almanızı emrediyor." dedi. Biz bu hurmadan doyuncaya kadar yedik, istediğimiz kadar aldık. Ertesi gün Medine'ye gittik. Resûlullah'ı, minbere çıkmış cemaate hutbe okurken gördük. Onu şöyle derken işittim: "Verenin eli yüksektir, vermeye ailenden başla. Annene, babana, kız kardeşine, erkek kardeşine, senden aşağısına, daha aşağısına ver." Sonra Ensâr'dan bir adam kalkıp, "Ya Resûlullah! Bunlar, Cahiliye döneminde filancayı öldüren Sa'lebe b. Yerbû oğullarıdır. Onlardan intikamımızı al." dedi. Resûlullah, elini o kadar yükseğe kaldırdı ki, koltuk altı beyazlığını gördüm. Sonra "Hiçbir anne hiçbir çocuğu suça sürüklemez! Hiçbir anne hiçbir çocuğu suça sürüklemez! buyurdu.

Bize Yunus anlattı. O Yunus b. Amr'dan, o da Ebû es-Süfyân[291] b. Sa'îd b. Ahmed ez-Sevrî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Tâlib, Resûlullah'a haber göndererek, "Bana Cennet'inin üzümünden yedir." dedi. O sırada Resûlullah'ın yanında Ebû Bekr oturuyordu. Ebû Bekr dedi ki: "Allah, onu kâfirlere haram kıldı."

Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Süfyân, Hufâf b. Îymâ b. Rahda'nın Müslüman olduğunu duyunca, "Bu gece, Benî Kinâne'nin efendisi dinden çıktı, sapıttı." dedi.

---

[291] Hamidullah tahkikinde bu kelimenin okunamadığı ifade edilmiştir (E).

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ya'kûb b. Utbe anlattı. O da Sâlim b. Abdullah b. Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Mekke'de Kureyşli bir adam Resûlullah'a (s) gelerek, "Ya Muhammed! "Bana haber verildiğine göre sen atalarımızı tenkit ediyormuşsun, doğru mu?" diye sordu. Resûlullah, "Evet." dedi. Bunun üzerine adam döndü, Resûlullah'ın yüzüne karşı kıçını açtı. Resûlullah (s) da, ona lanet edip bedduada bulundu. Allah Teâlâ da, bu olay üzerine şu ayeti indirdi:

"Allah, kâfirlerden bir kısmının kökünü kessin veya onları perişan etsin, böylece bozulmuş bir halde dönüp gitsinler -ki bu işte senin yapacağın bir şey yoktur- yahut (Müslüman olsunlar da) tövbelerini kabul etsin diye (Allah Bedir'de size yardım etti). Çünkü onlar zalimlerdir."[292]

Bundan sonra o adam Müslüman oldu. Hem de çok iyi bir Müslüman oldu.

Bize Yunus anlattı. O Yunus b. Amr'dan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Kureyşli bir genç, yolda giderken Resûlullah'ın (s) kızı Fâtıma'nın başını yardı. Fâtıma, "Ey Abdüşems ailesi!" diye bağırdı. Bu nida üzerine Ebû Süfyân ve Ebû Cehil, evlerinden dışarı çıktılar. O genç, "Ey Ebû Süfyân! Bu benim elimdir (mülkümdür)." dedi. Bu söz üzerine Ebû Süfyân geri döndü.[293]

Bize Yunus anlattı. O Zekeriyyâ b. Ebû Zâide'den, o da eş-Şa'bî'den şunu rivayet etti: eş-Şa'bî'ye, "ez-Zenîm"in[294] ne olduğu soruldu. eş-Şa'bî, "Kötülüğü ile bilinen kimse demektir. O da el-Ahnes b. Şerîk es-Sekafî'dir. Ayet onun hakkında nazil oldu." diye cevap verdi.

---

[292] Âl-i İmrân, 3/127-128.

[293] *Ensâbü'l-eşrâf*ta (IV, I, 7) Fâtıma'ya tokat vuranın Ebû Cehil olduğu kaydedilir.

[294] el-Kalem, 68/13.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana babam İshâk b. Yesâr anlattı. O da Benî Bekr b. Sa'd'a mensup bir adamdan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'm süt babası el-Hâris b. Abdüluzzâ, Resûlullah'ı (s) ziyaret etmek üzere Mekke'ye geldi. Kureyşlilerin yanına gittiğinde ona, "Duyuyor musun, ey Hâris! Şu senin oğlun ne diyor?" dediler. O da, "Ne diyor?" diye sorunca onlar, "Öldükten sonra Allah'ın insanları diriltileceğini, Allah'ın iki yurdu olduğunu, birisinde isyan edenlere azap edeceğini, diğerinde ise itaat edenlere ikram edeceğini iddia ediyor. Ayrıca o, birlik ve beraberliğimizi parçaladı, aramıza tefrika soktu." dediler. Bunun üzerine o, Resûlullah'a (s) gelerek, "Ey oğlum! Kavmin senden niçin şikayet ediyor? Senin, insanların öldükten sonra tekrar diriltileceklerini, Cennet'e ve Cehennem'e gideceklerini söylediğini iddia ediyorlar." dedi. Resûlullah (s) "Evet, onu iddia ediyorum. Ey Babacığım! O gün gelirse, elinden tutar, bugün bana söylediğini o gün sana söylerim." buyurdu. Bu söz üzerine el-Hâris, Müslüman oldu. Hem de iyi ve güzel bir Müslüman oldu. Müslüman olduktan sonra şöyle dedi: "Şayet oğlum elimden tutar da, dediklerini bana bildirirse, inşaallah beni Cennet'ten başka bir yere götürmez."

[Hz. Ebû Bekr'in Mekke'deki Mescidi]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana ez-Zührî anlattı. O Urve'den, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Bekr'in evinin avlusunda bir mescidi vardı. Orada namaz kılıp, Kur'ân okuduğunda çokça ağlar, etrafında kadınlar, çocuklar ve köleler toplanır, onun kalp inceliği karşısında şaşırıp kalırlardı. Mekkeliler kendisine eziyet edince, Resûlullah'tan hicret izni istedi. Resûlullah (s) da ona hicret izni verdi. Ebû Bekr hicret etmek üzere yola çıktı. Mekke'den çıktıktan sonra iki günlük mesafeye varınca, karşısına Benî el-Hâris b. Abdümenâf b. Kinâne'den Ehâbîş'in[295] lideri İbnü'd-Duğunne çıktı ve kendisine, "Nereye gidiyorsun ey Ebû Bekr?" diye sordu. Ebû Bekr, "Kavmim bana eziyet etti ve beni memleketimden çıkardı. Emniyetli bir şehre gitmek, orada, onların eza ve cefasından uzak bir şekilde yaşamak istiyorum." diye cevap verdi. İbnü'd-Duğunne, "Niçin gidiyorsun? Allah'a yemin olsun ki, sen, kavmine iyilik edersin, belaya uğramış olana yardım edersin, düşkünü gözetirsin. Geri dön, sen benim himayemdesin." deyince, Ebû Bekr geri döndü. Mekke'ye girince İbnü'd-Duğunne Mekkelilere seslenerek, "Ey Kureyş topluluğu! Ben Ebû Kuhâfe'nin oğlunu himayeme aldım, artık bundan sonra ona hiç kimse eziyet etmesin." dedi. Bir kimse el-Ehâbîş'le anlaşma yapıp onların himayesine girerse, Kureyş'ten hiç kimse ona eziyet edemez, bütün Kureyş kolları tarafından emniyette olurdu.

Ebû Bekr, İbnü'd-Duğunne'nin himayesine girdikten sonra da Mekke'deki mescidinde yukarıda anlatıldığı şekilde namaz kılardı. Bu şekilde namaz kıldığı bir sırada, Kureyş'ten bazı adamlar İbnü'd-Duğunne'ye giderek, "Ey İbnü'd-Duğunne! Himayen altına aldığın bu adam, başkasında bulunmayan bir hal sahibidir. Muhammed'in (s) getirdiği şeyleri okuduğu zaman, hiç kimsenin ağlamadığı şekilde ağlıyor. Onun ağlamasıyla zayıflarımızın, kadınlarımızın ve hizmetçilerimizin kalbi yumuşuyor. Ona emret de bize görünmesin, evinde başka bir namazgâh edinsin." dediler. Bunun üzerine İbnü'd-Duğunne, Ebû Bekr'e giderek: "Ey Ebû Bekr! Ben seni, kavmine eziyet edesin diye himayeme almadım. Bu namazgâhın dışında başka bir yeri namazgâh edin." dedi. Ebû Bekr, "Ondan başka mı?" diye sordu. İbnü'd-Duğunne, "Niye olmasın?" diye karşılık verdi. Bunun üzerine Ebû Bekr, "Senin himayenden çıkıyorum. Ben Allah'ın himayesine razıyım." dedi. İbnü'd-Duğunne, "Peki." dedi. Ebû Bekr, "Böylece senin himayeni reddetmiş oldum." dedi. İbnü'd-Duğunne de Kureyşlilere dönerek, "Ey Kureyş topluluğu! Ebû Bekr benim himayemden çıkmıştır. Sizi arkadaşınızla baş başa bırakıyorum." dedi.

---

[295] Ehâbîş diye adlandırılan kabilelerin hangileri olduğu konusunda ihtilaf edilmekle birlikte, bunların orada ikamet etmedikleri halde Mekke'deki bazı görevleri ifâ etmekte oldukları anlaşılmaktadır. Brz. *er-Ravd*, II, 123-127.

Ebû Tâlib'in Vefatı ve Konuyla İlgili Rivayetler

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Cehil, Rebî'a'nın iki oğlu Utbe ve Şeybe, el-Âsî b. Sa'îd[296] ve Ümeyye b. Halef şöyle dediler: "Ey Kureyş topluluğu! Müslümanların sayısı gittikçe artıyor, iş karışık hale geliyor. Şüphesiz Ebû Tâlib, görüşü önemli olan, şerefli, yaşlı ve tecrübeli bir kimsedir. Ayrıca o sizin dininiz üzeredir. O, bugün ağır hastadır, ölmek üzeredir. Haydi ona gidin; yeğeni hakkında sizin lehinizde veya aleyhinizde bir karar versin. Hangisine karar verirse fark etmez, her ikisi de bizim için eşittir. Eğer siz, dininizden ayrılmış olan Ömer b. el-Hattâb ve Hamza b. Abdülmuttalib ile baş başa kalırsanız, sizinle kavminiz arasında savaş çıkar." Sonra Ebû Talib'e giderek ona, "Sen bizim efendimizsin; hakkımızda adaletle hükmet. Yeğeninle beraber şu akılsızların yaptıklarını gördün: Onlar ilâhlarımızı terk ettiler, dinimizi de eleştirdiler. Muhammed aramızda tefrika çıkardı. İlâhlarımızı inkâr etti. Atalarımıza sövdü. Yeğenine bir adam gönder. Onu buraya getir. Sen de aramızda adaletle hüküm ver." dediler.

Ebû Tâlib, Resûlullah'a haber gönderdi, Resûlullah (s) geldi. Ebû Tâlib söze şöyle başladı: "Şunlar senin kavmin.

---

[296] Hamidullah, bu ismin devamında parantez içinde "(Sa'îd b. el-Âs, el-Âs b. Vâil)" adlarını da vermektedir (E).

Kavminin ileri gelenleri, şereflileri sana ortaklık ve anlaşma teklif ediyorlar; onlara haksızlık etme." Resûlullah (s), "Söyleyin, sizi dinliyorum." dedi. Ebû Cehil b. Hişâm, "Bizi eleştirmeyi ve kötülemeyi bırak. Bizi de tanrılarımızı da hiçbir şekilde eleştirme. Biz de seni Rabbinle baş başa bırakalım." deyince, Resûlullah ona "Eğer istediğinizi yaparsam, siz de bana tek bir kelimeyi söylemeyi taahhüt eder misiniz? O kelimede sizin için hayır vardır. Onun vesilesiyle Araplara hükmedersiniz, onunla Acemler size boyun eğer." dedi. Ebû Cehil alaylı bir şekilde "Peki, olur. Sana bir kelime değil, on kelime söyleriz." şeklinde cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah, "Öyleyse *'Lâ ilâhe illallah, vahdehû, lâ-şerîke lehû [Allah'tan başka ilâh yoktur, o birdir, onun şeriki ve ortağı yoktur]' deyin." dedi. Kureyşliler, Resûlullah'ın bu teklifinden hoşnut olmayıp o meclisten ayrıldılar ve şöyle dediler: "Yürüyün! İlâhlarınıza tapma hususunda dirençli olun. Şüphesiz bu, arzu edilen bir şeydir." Aşağıdaki ayetler bu olay üzerine nazil olmuştur:*

"Onlardan ileri gelenleri: Yürüyün, tanrılarımıza bağlılıkta direnin, sizden istenen şüphesiz budur. Son dinde de bunu işitmedik. Bu, ancak bir uydurmadır. Kur'ân aramızdan ona mı indirildi? diyerek kalkıp yürüdüler. Hayır! Azabımı henüz tatmadılar."[297]

Onlar, Ömer'le karşılaşmaktan korktukları ve söylediği bazı şeyleri duydukları için Ebû Tâlib'e gitmişlerdi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) Kureyşlilerin hakkı yalanladıklarını görünce, "Ben kelamda ölçüyü kaçırmadan kavmimi hakka davet ettim." dedi. Amcası da, "Evet! Ölçüyü kaçırmadın." diye tekrarladı. Resûlullah (s) amcasının bu sözü üzerine şaşırdı, umutlandı ve onu tekrar İslâm'a davet etti: "Ey amca! Sen bana pek çok iyilik ve ikramda bulundun.

---

[297] Sâd, 38/6-8.

Bugün sana nasıl karşılık vereceğimi bilmiyorum. Ancak senin tek bir cümleyi söylemeni istiyorum. Eğer onu söylersen, benim senin lehine Rabbimin yanında şefaat etmem mümkün olacaktır. '*Lâ ilâhe illallah, vahdehu, lâ-şerîke leh* [Allah'tan başka ilah yoktur, o birdir, şeriki ve ortağı yoktur.]' de ki ölürken şeref ve izzetle ölesin. O kelime dünya ile senin arana girer. Ahirette de bu kelimeyle yüksek şerefe nail olursun." Amcası ona, "Ey yeğenim! Allah'a yemin olsun ki, Kureyş'in, bu sözü ölüm korkusu sebebiyle söylediğime inanarak, ölümümden sonra seni ve amcalarını ayıplayacaklarını bilmeseydim, söylediğini elbette söyler ve onu, yanında ikrar ederdim. Arzunu yerine getirir, nasihatini tutardım." dedi.

Sonra Ebû Tâlib, Abdülmuttalib oğullarını çağırdı ve onlara şöyle hitap etti: "Şurası kesin ki, siz Muhammed'in sözünü dinlediğiniz sürece ve onun davasına tabi olduğunuz müddetçe, daima hayırda olacaksınız. Onun için ona tabi olun ve onu tasdik edin ki, doğruyu bulasınız." Resûlullah (s), "Onlara nasihat edip kendinizi unutuyor musunuz?" diye sorunca, amcası ona, "Evet, bu cümleyi benden, sağlığımda isteseydin, sana tabi olur, dediğini söylerdim. Fakat şimdi ölürken, korkuyla söylemiş olma ithamından çekiniyorum. Kureyş ölüm korkusuyla kabul ettiğime, sağlığımda reddettiğime inanacak. Onun için yapamam." dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ şu ayeti indirdi:

"(Resûlüm!) Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin; bilakis, Allah dilediğine hidayet verir ve hidayete girecek olanları en iyi O bilir."[298]

Bize Yunus anlattı. O Yahya b. Ebû Üneyse'den, o ez-Zührî'den, o Sa'îd b. el-Müseyyeb'ten, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Tâlib'in ölüm zamanı gelince, Resûlullah (s) geldi. Ebû Tâlib'in yanında Ebû Cehil ve Abdullah b. Ebû

---

[298] el-Kasas, 28/56.

Ümeyye de vardı. Resûlullah (s) Ebû Tâlib'e, "Ey amcacığım, '*Lâ ilâhe illallah*' de; bununla Allah katında sana şehadet edeyim." dedi. Ebû Cehil, "Allah'a yemin olsun ki, ey Ebû Tâlib! Abdülmuttalib'in dininden yüz mü çevireceksin?" diyerek müdahale etti. Resûlullah (s) ona olan teklifini defalarca tekrarladı; fakat Ebû Tâlib ona son söz olarak "Abdülmuttalib'in dini üzere." diyerek karşılık verdi; '*Lâ ilâhe illallah' demekten çekindi. Resûlullah (s) ona: "Şayet bana yasak edilmezse, elbette senin için istiğfar ederim." deyince, Allah Teâlâ bunun üzerine şu ayeti indirdi:*

"(Kâfir olarak ölüp) Cehennem ehli oldukları onlara açık belli olduktan sonra, akraba dahi olsalar, (Allah'a) ortak koşanlar için af dilemek ne peygambere yaraşır ne de inananlara."[299]

Ebû Tâlib hakkında da, "*(Resûlüm!) Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin; bilâkis, Allah dilediğine hidayet verir ve hidayete girecek olanları en iyi O bilir.*"[300] ayetini indirdi.

Bize Yunus anlattı. O Kays b. er-Rebî'den, o da Hubeyb b. Sâbit'ten şöyle dediğini rivayet etti: Bana İbn Abbâs'dan işiten birisi onun "*Onlar, hem insanları Peygamber'e yaklaşmaktan vazgeçirmeye çalışırlar, hem de kendileri ondan uzaklaşırlar. Oysa onlar farkında olmadan ancak kendilerini helak ederler.*"[301] ayeti hakkında şöyle dediğini rivayet etti: Bu ayet, Ebû Tâlib hakkında nazil oldu. O, bir taraftan Muhammed'e (s) eza edilmesini yasaklıyor, diğer taraftan onun getirdiği dine tabi olmaktan kaçınıyordu.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana el-Abbâs b. Abdullah b. Ma'bed anlattı. O ailesinden olan birisinden, o da İbn

---

[299] et-Tevbe, 9/113.
[300] el-Kasas, 28/56.
[301] el-En'âm, 6/26.

Abbâs'tan[302] şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), hastalığı sırasında Ebû Tâlib'e gelerek, "Ey amca! *'Lâ ilâhe illallah'* de ki, bu kelime sebebiyle, kıyamet gününde sana şefaatçi olayım." dedi. Ebû Tâlib de, "Ey yeğenim! Allah'a yemin olsun ki, bana ölüm geldi de, onun için korkudan dolayı söylediğimi yayacaklar, ölümümden sonra senin ve ailen aleyhine çalışacaklar, kötü sözler söyleyecekler diye söylemiyorum. Yoksa elbette söylerdim." dedi. Ebû Tâlib'in hastalığı ağırlaşınca, dudaklarını kımıldattığı görüldü. el-Abbâs ne söylediğini duymak için kulak verdi; onu kaldırdı ve "Ya Resûlullah! Allah'a yemin olsun ki, istediğin cümleyi söyledi." dedi. Resûlullah (s) da, "Ben duymadım." buyurdu.

Bize Yunus anlattı. O Sinân b. İsmail el-Haneffî'den, o da Yezîd er-Rekâşî'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'a (s) "Ya Rasûlullah! Ebû Tâlib sana yardım etti ve seni korudu. Âhirette onun makamı nedir?" diye soruldu. Resûlullah, "O, ateşten dahdâh[303] içindedir." buyurdu. "Orada az su, çok su da var mıdır?" diye sorulunca, Resûlullah, "Evet, en aşağı derecedeki cehennem ehli, iki takunya yüksekliğindeki ateş içinde olacaktır. O ateşin alevinden beyni erir, ayaklarına akar." buyurdu. Sinan dedi ki: Bana onun şöyle dediği ulaştı: "O şahıs, içinde bulunduğu azabın şiddetinden dolayı, başka hiç kimsenin kendisi kadar azap çekmediğine inanır."

Bize Yunus anlattı. O Yunus b. Amr'dan, o babasından, o Nâciye b. Ka'b'tan, o da Ali b. Ebû Tâlib'ten şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Tâlib ölünce, Resûlullah'a (s) geldim ve kendisine "Senin kâfir amcan Ebû Tâlib öldü." dedim. Bunun üzerine Resûlullah (s), "Git, onu göm." dedi. Ben, "Allah'a yemin olsun ki, onu gömmeyeceğim" şeklinde karşılık verdim. Bana "Onu sen gömmezsen, kim gömecek? Haydi git, onu göm. Bana geri dönünceye kadar da bir şey söyleme." dedi. Ben gittim, onu gömdüm. Sonra Resûlullah'ın yanına geldim. Resûlullah, "Git, gusül abdesti al, ondan sonra bana gel." dedi. Ben de öyle yaptım, sonra Resûlullah'ın yanına geldim. Tekrar kendisinin yanına geldiğimde, Resûlullah (s) bana öyle dua etti ki, o duaya karşılık dünyada başka bir şeyim olsun istemezdim.

---

[302] Zekkâr tahkikinde yanlışlıkla "İbn İshâk'tan" şeklinde geçmiştir. Doğrusu Hamidullah tahkikinden alınmıştır (E).

[303] Dahdâh, topuklara kadar çıkan az suya veya genel olarak içinde boğulmayacak kadar az suya denir.

Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o da babasından Resûlullah'ın (s) şöyle dediğini rivayet etti. Ebû Tâlib ölünceye kadar, Kureyş bana ilişmekten çekindi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ali b. Ebû Tâlib, babası Ebû Tâlib öldüğü zaman şöyle bir ağıt söyledi:

Uzayan gecenin sonuna kadar uykusuz kaldım ölü için,
Feryad ederek, yaşlı babam, hakimiyet sahibi reis için,
Fakir fukaranın sığınağı cömert insan Ebû Tâlib için.
Akıllı, ağırbaşlı olan; kaba ve korkak olmayan.
O, bütün gediklerin kapayıcısı idi, bir delik hariç; onu da sağlam yapacak,
Benî Hâşim... Ya da her şey mübah sayılacak, zulmedilecek.
Dün Kureyş onun yokluğuna seviniyordu,
Ben hiçbir canlının ebedî kalacağı görüşünde değilim.
Hayallerinin süslediği bazı şeyler yapmak istediler,
Bir gün onları ebedi kalacakları Cehenneme getirecek işler.
Peygamberin yalanlanmasını ve öldürülmesini umuyorlar,
Eğer ona iftira eder ve getirdiklerini inkâr ederseniz,
Yalan söylemiş olursunuz. Kâbe'ye yemin olsun ki, size tattıracağız;
Kılıçlarımızın ucunu, bilenmiş kılıçlarımızı.
Bizde hoşa gitmeyen bir manzara ortaya çıkar.
Bize, örülü demirden gömlek giydirildiği zaman,
Ya siz bizi yok edersiniz, ya da biz sizi yok ederiz,
Ya da aşîretin sulh yapmasını en sağlam yol görürsünüz.
Şüphesiz şu kabile Muhammed'in altındadır.

Benî Hâşim soyca insanların en hayırlısıdır.
Size karşı Allah ona yardım eder.
Sen, tek ve eşsiz olan Allah'a ulaşacak değilsin.
O bir peygamber ki, çeşitli şekillerde inen vahiyle geldi.
Rabbim onu Kitab'ta Muhammed diye isimlendirdi,
Yüzü parlaktır, güneş ışığı gibidir yüzünün aydınlığı,
O ışık ki, bulutları yarar geçer ve sonra yayılır.
Allah'ın kalbine emanet ettiği şey hususunda güvenilir kişidir.
Eğer bir söz söylerse, o mutlaka doğrudur.

* * *

Allah'a hamd ve O'nun yardımıyla dördüncü bölümünün sonu.

Bunu Hz. Hadîce'nin Vefatı konusu takip edecektir.

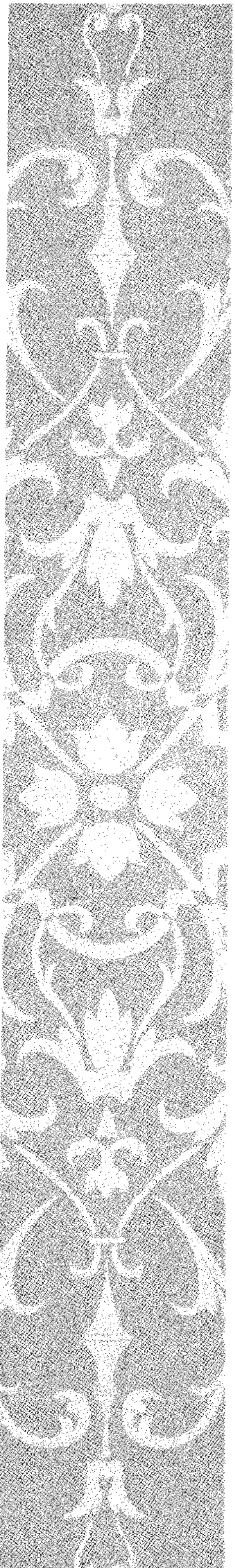

Beşinci Bölüm

Yunus b. Bükeyr'in Muhammed b. İshâk'tan Rivayeti

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.
Allah'a tevekkül ettim.

Hz. Hadîce'nin Vefatı

Kendisine okunmak suretiyle bize eş-Şeyh Ebü'l-Hüseyin Ahmed b. Muhammed b. en-Nakûr el-Bezzâz anlattı. Ben de okunan rivayetleri dinliyordum. Ebü'l-Hüseyin dedi ki: Bize Ebû Tâhir Muhammed b. Abdurrahman el-Muhlis anlattı; dedi ki: Ebü'l-Hüseyin'e rivayetleri okuyan Rıdvân b. Ahmed idi; ben de okunanları işitiyordum. Rıdvân dedi ki: Bize Ebû Amr Ahmed b. Abdülcebbâr el-Utâridî anlattı; dedi ki: Bize Yunus b. Bükeyr anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Hadîce bt. Huveylid ile Ebû Tâlib, aynı yılda öldüler. Onların ölümüyle, Resûlullah'ın (s) üzerine musîbetler ve sıkıntılar birbiri ardına gelmeye başladı. Hadîce, İslâm'ın samimi bir yardımcısıydı. Resûlullah (s) ona sığınır, onunla teselli bulurdu.

Bize Yunus anlattı. O Fâyid b. Abdurrahman el-Abdî'den, o da Abdullah b. Ebû Evfâ'dan şunu rivayet etti: Resûlullah (s) buyurdu ki: Allah'tan (c) bana gelen (Cibrîl) geldi ve

Hadîce'nin, Cennet'te, gürültüsü, patırtısı ve yorgunluğu olmayan değerli incilerden yapılmış geniş bir evde bulunduğunu müjdeledi.

Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o babasından, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'ın yanında, Hadîce'den daha sevimli hiçbir kadın olmadı. Resûlullah'ın (s) onu sürekli anmasından dolayı durumun böyle olduğunu anlıyordum. Resûlullah onun ölümünden üç sene sonra benimle evlendi. Rabbi (Cibrîl'e), Hadîce'nin Cennet'te, içinde hiçbir yorgunluk, gürültü ve patırtı bulunmayan, değerli incilerden yapılmış geniş bir evde olduğunu (Hz. Peygamber'e), müjdelemesini emretti.

Bize Yunus anlattı. O da Abdülvâhid b. Eymen el-Mahzûmî'den anlattı; dedi ki: Bize Ebû Necîh Ebû Abdullah b. Ebû Necîh anlattı; dedi ki: Resûlullah'a (s) bir deve veya et hediye edildi. Resûlullah (s), ondan kemikli bir parça aldı, eliyle onu getirene verdi ve "Bunu filâna götür." dedi. Âişe Hz. Peygamber'e, "Niçin elinle aldın?" diye sorunca, Resûlullah (s), "Çünkü Hadîce bana böyle tavsiye etti." şeklinde cevap verdi. Âişe, Hadîce'yi kıskandı ve "Sanki, dünyada Hadîce'den başka kadın yok!" diye söylendi. Bunun üzerine Resûlullah (s) buna kızarak ayağa kalktı, biraz durdu, sonra geri döndü. O anda birdenbire kapıda Ümmü Rûmân[304] göründü ve "Ya Resûlullah! Âişe'yle aranızda ne var? O, genç. En uygun olanı onu hoşgörüyle karşılamandır." dedi. Bunun üzerine Resûlullah, Âişe'nin avurdundan tutarak şöyle dedi: 'Sanki dünyada Hadîce'den başka bir kadın yok!' dedin, değil mi? Allah'a yemin olsun ki, senin kavmin inkâr ettiği zaman, o bana iman etti. Ona benden çocuk verildi. Oysa siz bundan mahrum edildiniz.

Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o babasından, o Abdullah b. Ca'fer'den, o da Ali b. Ebû Tâlib'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), "Dünyanın en hayırlı kızı Meryem bt. İmrân, en hayırlı kadını da Hadîce bt. Huveylid'dir." buyurdu.

---

[304] Hz. Âişe'nin annesi Ümmü Rûmân'ın adı, Zeyneb bt. Abdüdühmân'dır. Bk. İbn Hişâm, II, 299.

Bize Yunus anlattı. O el-Hasan b. Dînâr'dan, o da el-Hasan'dan, Resûlullah'ın (s) şöyle dediğini rivayet etti. "Dünya kadınlarının en hayırlılarının dört kişi olduğunu bilmen sana yeter: Meryem bt. İmrân, Firavun'ın karısı Âsiye, Hadîce bt. Huveylid ve Fâtıma bt. Resûlullah."

Bize Yunus anlattı; dedi ki: Hz. Peygamber'in hanımlarıyla ilgili olarak burada rivayet edilen her şey, harfi harfine İbn İshâk'ın yazdırdığı sözlerdir.

Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'ın evlendiği ilk kadın Hadîce bt. Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay'dır. Hadîce ilk olarak henüz bekâr iken Atîk b. Âiz b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'la evlendi, ondan bir kızı oldu. Atîk ölünce, Benî Abdüddâr'ın muâhidi Benî Amr b. Temîm'den Ebû Hâle en-Nebbâş b. Zürâre ile evlendi. Ondan bir oğlu, bir kızı oldu. Sonra Ebû Hâle de öldü. Daha sonra Hadîce, Resûlullah (s) ile evlendi. Ondan Zeyneb, Rukayye, Ümmü Külsûm ve Fâtıma adlarında dört kızı oldu. Kızlardan sonra da el-Kâsım, et-Tâhir ve et-Tayyib adlarında üç oğlu dünyaya geldi. Oğlanların hepsi, daha süt emme çağında iken vefat ettiler.

Bize Yunus anlattı. O İbrahim b. Osman b. el-Hakem'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Hadîce'nin Resûlullah'tan (s) iki oğlu ve dört kızı dünyaya geldi. Oğlanlar el-Kâsım ve Abdullah; kızlar Fâtıma, Ümmü Külsûm, Zeyneb ve Rukayye'dir.

Bize Yunus anlattı. O Ebû Abdullah el-Cu'fî'den, o Câbir'den, o da Muhammed b. Ali'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'ın (s) oğlu el-Kâsım hayvana binecek, deve üzerinde gidecek yaşa ulaşmıştı. Allah ruhunu kabzedince Amr b. el-Âs,[305] "Muhammed oğlundan ebter oldu, yani neslini devam ettirecek oğlu yok." dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ Kevser Sûresi'ni indirdi:

"*Şüphesiz biz sana* (el-Kâsım'ı kaybetmene karşılık) *Kevser'i verdik. O halde* (buna şükür olarak) *namaz kıl ve kurban kes. Doğrusu, sana* (evlatsız, nesli kesik deyip) *dil uzatandır, hayırsız nesli kesik olan.*"[306]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Rukayye yaşadı, Osman b. Affân ile evlendi ve onun yanında vefat etti. Sonra Resûlullah Osman'a diğer kızı Ümmü Külsûm'ü verdi. Osman'ın Rukayye'den bir erkek çocuğu dünyaya getirdiğini, bu çocuğun daha süt emme çağında iken vefat ettiğini, bu çocuk sebebiyle Osman'ın künyesinin Ebû Abdullah olduğunu rivayet ve iddia ediyorlar.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Zeyneb, Ebü'l-Âs b. er-Rebî'in hanımıydı. Ondan Ümâme ve Ali adlı çocukları dünyaya geldi. Ali daha çocuk yaşta öldü, Ümâme yaşadı. Ümâme, Fâtıma'nın vefatından sonra Ali ile, Ali'nin öldürülmesinden sora da el-Muğîre b. Nevfel b. el-Hâris b. Abdülmuttalib ile evlendi ve onunla evliyken vefat etti.

Fâtıma'nın Evlenmesi

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdurrahman b. Ebû Necîh anlattı. O Mücâhid'den, o da Ali'den şöyle dediğini rivayet etti: Fâtıma'yı Resûlullah'tan (s) istedim. Mevlâm olan bir hanım bana, "Fâtıma, Resûlullah'tan senin kendisini istediğini biliyor mu?" diye sordu. "Hayır!" diye cevap verdim. Yine bana, "Madem istedin; Resûlullah'a sık sık gidip gelmelisin ki, kızını seninle evlendirsin." dedi. Ben, "Bende onunla evlenmeye engel teşkil den bir kusur mu var?" diye sorunca,"Sen Resûlullah'a gidip gelirsen, o seni Fâtıma ile evlendirir." dedi. Allah'a yemin olsun ki bu mevlâm beni teşvik etti, ben de Resûlullah'ın (s) yanına gittim. Resûlullah (s) celalli ve heybetli bir zattı. Huzurunda oturunca sustum, konuşamadım. Resûlullah (s), "Niye geldin? Bir ihtiyacın mı var?" diye sordu. Ben yine sustum. Resûlullah (s) tekrar, "Niye geldin? Bir ihtiyacın mı var?" diye sordu. Ben yine sustum. Bu kez Resûlullah (s), "Yoksa Fâtıma'yı istemeye mi geldin?" diye sordu. Ben, "Evet!" dedim. Resûlullah (s), "Ona mihr olarak verebileceğin bir şeyin var mı?" diye sorunca, ben "Allah'a yemin olsun ki hayır, ya Resûlullah!." dedim. Bunun üzerine Resûlullah, "Zırhını ne yaptın? Nefsim kudret elinde olan Zât'a yemin olsun ki o, zırhın fiyatı dört dirhem eder." buyurunca ben, "Yanımdadır." dedim. Bunun üzerine Resûlullah (s) "Seni onunla evlendirdim. Zırhı ona gönder, onunla senin helâlin olsun." dedi. Bu zırh, Hz. Peygamber'in kızı Fâtıma'nın mihri oldu.[307]

---

[305] Haşiyede şöyle yazılıdır: Hz. Peygamber'e ebter demekle meşhur olan el-As b. Vâil'dir.

[306] el-Kevser, 108/1-3.

Bize Yunus anlattı. O Abbâd b. Mansûr'dan, o da Atâ b. Ebû Rebâh'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ali, Fâtıma'yı evlenmek maksadıyla babası Hz. Peygamber'den (s) istediği zaman, Resûlullah (s) Fâtıma'ya, "Ali seni istedi." dedi. O da sustu. Daha sonra Resûlullah (s) dışarı çıktı ve onu Ali ile evlendirdi.

Bize Ahmed anlattı. O Yunus'tan şöyle dediğini rivayet etti: İbn İshâk'ın şöyle dediğini işittim: Fâtıma'nın Ali'den; el-

---

[307] Zührî'nin bu konudaki rivayetleri hakkında bk. *Musannefü Abdirrazzâk*, V, 485-490.

Hasan, el-Hüseyn ve Muhsin (küçük yaşta öldü) adında oğulları, Ümmü Külsûm ve Zeyneb adında kızları oldu.

Bize Yunus anlattı. O Yunus b. Amr'dan, o babasından, o Hâni b. Hâni'den, o da Ali'den şöyle dediğini rivayet etti: Hasan doğduğu zaman onun adını "Harb" koydum. Resûlullah (s) geldi ve "Bana oğlumu gösterin, adını ne koydunuz?" dedi. Ben, "Adını Harb koydum." diye cevap verdim. Bunun üzerine Resûlullah (s), "Hayır, olmaz! Onun adı Hasan olsun." buyurdu. Hüseyn doğduğu zaman onun da adını "Harb" koydum. Yine Resûlullah (s) geldi, "Bana oğlumu gösterin, adını ne koydunuz?" diye sordu. Ben "Harb koydum." deyince Resûlullah (s), "Hayır, olmaz! Onun adı Hüseyn olsun." buyurdu. Üçüncü çocuk doğunca onun da adını "Harb" koydum. Resûlullah (s) geldi ve "Bana oğlumu gösterin, adını ne koydunuz?" diye sordu. "Onun adını Harb koyduk." dedik. Resûlullah yine, "Hayır, olmaz! Onun adı Muhsin olsun." dedi. Sonra da, Hasan ve Hüseyn'i kastederek "Ben onlara Harun'un oğullarının ismini (Şebre ve Şübeyre"nin Arapça karşılıklarını) verdim." diyerek sözüne devam etti.

Ömer b. el-Hattâb'ın, Ali'nin Kızı Ümmü Külsûm'le Evlenmesi

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ali'nin, Hz. Peygamber'in kızı Fâtıma'dan olma kızı Ümmü Külsûm, Ömer b. el-Hattâb'la evlendi. Ümmü Külsûm'ün Ömer'den Zeyd b. Ömer adında bir oğlu ve bir de kızı dünyaya geldi. Ömer, onunla evli iken vefat etti.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. el-Hattâb, Ali b. Ebû Tâlib'ten Resûlullah'ın kızı Fâtıma'dan olan kızı Ümmü

Külsûm'ü istedi. Ali, "O küçüktür." diyerek özür beyan etti. Ömer ise, "Allah'a yemin olsun ki, hayır! Gerçekte mazeret o değil. Esasen sen beni mahrum etmek istiyorsun. Eğer durum dediğin gibi ise, onu bana gönder." dedi. Ali geri döndü, Ümmü Külsûm'ü çağırdı, ona bir elbise verdi ve "Bu elbiseyi Emiru'l-Mü'minîn'e götür ve 'Babam sana, bu elbise nasıl?' diye soruyor, de." dedi. Ümmü Külsûm o elbiseyi Ömer'e getirdi ve ona babasının söylemesini istediği sözü söyledi. Ömer, Ümmü Külsûm'ün gömleğinin kolundan tuttu. Ümmü Külsûm, "Bırak!" dedi. Ömer onu bıraktı ve şöyle dedi: "Şerefli, iffetli bir kadın. Babana git ve ona 'O, ne güzel, ne hoş! Allah'a yemin olsun ki senin dediğin gibi değil, senin dediğin gibi değilmiş.' de." Bunun üzerine Ali, Ümmü Külsûm'ü onunla evlendirdi.

Bize Yunus anlattı. O Hâlid b. Sâlih'ten, Vâkıd b. Muhammed b. Abdullah b. Ömer'den, o da ailesinden olan birisinden şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. el-Hattâb, Ali'den Hz. Peygamber'in kızı Fâtıma'dan olan kızı Ümmü Külsûm'ü istedi. Ali ona, "Evdekilerden izin isteyeyim." dedi. Fâtıma'nın çocuklarına geldi ve durumu onlara anlattı. Onlar da, "Ümmü Külsûm'ü onunla evlendir." dediler. Bunun üzerine Ali, Ümmü Külsûm'ü çağırdı. Ümmü Külsûm o sırada çocuk yaşta sayılırdı. Ona "Emîru'l-Mü'minîn'e git ve 'Babam sana selam söylüyor ve senin istediğini yerine getirdik, diyor.' de." dedi. Ömer, Ümmü Külsûm'ü aldı, bağrına bastı ve "Onu babasından istedim, onu bana verdi." dedi. "Ya Emîrü'l-Mü'minîn! O, küçük olduğu halde, onu niçin istedin?" diye sorulunca, Ömer şöyle dedi: "Resûlullah (s) 'Kıyamet günü benim akrabalığımdan başka, her türlü akrabalık bağı kesiktir.' buyurdu. Ben de benimle Resûlullah (s) arasında evlilik yoluyla da olsa akrabalık bağı olsun istedim."

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ebû Ca'fer anlattı.

O babasından, o da Ali b. el-Hüseyn'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. el-Hattâb, Hz. Ali'nin kızı Ümmü Külsûm'le evlendikten sonra, Resûlullah'ın (s) kabirle minber arasında muhacirlere ait bir sohbet meclisine (Oraya onlardan başkası oturmazdı.) geldi. Oradakiler, kendisine hayır ve bereket duasında bulundular. Ömer de onlara şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki, beni onunla evlenmeye sevk eden sebep, Resûlullah'ın (s) 'Kıyamet günüde, benimle olan akrabalık ve nesep bağı dışında hiçbir akrabalık ve neseb bağı fayda vermeyecektir.' dediğini işitmiş olmamdır."

Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Sa'd el-Kureşî'den, o Atâ el-Horâsânî'den, o da Ömer b. el-Hattâb'tan şöyle dediğini rivayet etti: Kadınların mihrlerinde aşırı gitmeyin. Şayet o, Allah nezdinde bir takva yahut dünyada bir şeref olsaydı, öncelikle Peygamberimiz bunu yapardı. Nitekim o, hanımlarından ve kızlarından hiçbirisi için 12 ûkıyyeden[308] (480 dirhemden) fazla mihr vermedi." Sonra Ömer b. el-Hattâb, Ümmü Külsûm bt. Ali b. Ebû Tâlib'i nikahladı ve ona 40 bin (dirhem) mihr verdi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ümmü Külsûm bt. Ali, Ömer b. el-Hattâb öldükten sonra Avn b. Ca'fer'le evlendi. Avn'ın Ümmü Külsûm'den çocuğu olmadı.

Ümmü Külsûm'ün Avn b. Ca'fer b. Ebû Tâlib'le Evlenmesi

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana babam İshâk b. Yesâr anlattı. O Hasan b. Hasan'dan, o da Ali b. Ebû Tâlib'ten şöyle dediğini rivayet etti: Ümmü Külsûm bt. Ali, Ömer b. el-

---

[308] 1 ûkıyye 40 dirhem (127 gr.) gümüş eder (M).

Hattâb'tan dul kalınca, erkek kardeşleri Hasan ve Hüseyin yanına gelerek ona, "Sen Müslümanların hanımlarının en yüksek hanımefendisini ve onun kızını tanıdın. Allah'a yemin olsun ki, sen Ali'ye imkan verirsen, o seni yetimlerinden biriyle evlendirir. Eğer büyük bir mal elde etmek istersen, onu da elde edebilirsin." dediler. Daha onlar daha kalkıp gitmeden Ali asasına dayanarak geldi, yanlarına oturdu. Allah'a hamd ve sena ettikten sonra, Resûlullah (s) nezdindeki derecelerini zikrederek, "Ey Fâtıma oğulları! Resûlullah'a yakınlığınız ve şerefinizden dolayı derecenizin ne olduğunu, diğer çocuklarıma sizi nasıl tercih ettiğimi bilirsiniz." dedi. Onlar da, "Doğru söyledin. Allah sana merhamet etsin ve seni hayırla mükâfatlandırsın." dediler. Ali, "Ey kızcağızım! Allah (Azze ve Celle) senin işini eline verdi. Ben ise, o yetkiyi bana vermeni istiyorum." deyince Ümmü Külsûm, "Evet, Allah'a yemin olsun ki, sen bilirsin. Ben kadınların istediğini isteyen bir kadınım. Kadınların dünyalık olarak aldığını ben de almak isterim. Kendi işimi takip etmeyi ben de arzu ederim." karşılığını verdi. Bunun üzerine Ali, "Allah'a yemin olsun ki, kızcağızım! Bu, sadece senin görüşün değil, bu iki kardeşinin de görüşüdür." dedi. Sonra ayağa kalkarak, "Allah'a yemin olsun ki, ya dediğimi yaparsın, ya da ben bu ikisiyle de konuşmam." diye ekledi. el-Hasan ve el-Hüseyn elbisesinden tutarak, "Otur babacığım! Allah'a yemin olsun ki, senin bize küsmene hiçbir şekilde sabredemeyiz." dediler. Ümmü Külsûm'e de, "Evlendirme yetkisini ona ver." teklifinde bulundular. O da, "Öyle olsun, verdim." dedi. Sonra Ali, "Seni Avn b. Ca'fer'le evlendirdim. Şüphesiz o, genç bir adamdır." deyip evine döndü. Avn, Ali'ye 4.000 dirhem gönderdi. Ali de Ümmü Külsûm'ü kardeşinin oğluna (Avn'a) gönderdi; böylece Ümmü Külsûm ile Avn evlenmiş oldular. el-Hasan dedi ki: "Allah'a yemin olsun ki, dünya yaratılalı beri Ümmü Külsûm'ün, Avn'a olan aşkı gibi bir aşk duymadım." Ancak çok geçmeden Avn öldü. Ali, Ümmü Külsûm'ün evine gelerek, "Ey kızım! Evlendirme yetkini bana ver!" diye talepte bulundu. O da, "Verdim." dedi. Bu sefer Ali onu, Muhammed b. Ca'fer'le evlendirdi. Muhammed ona mihr olarak 4.000 dirhem gönderdi. Sonra da Ali, Ümmü Külsûm'ü, Muhammed b. Ca'fer'in yanına gönderdi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Avn b. Ca'fer, Ümmü Külsûm bt. Ali ile evliyken öldü. Ümmü Külsûm, onun ölümünden sonra Muhammed b. Ca'fer b. Ebû Tâlib'le evlendi. Muhammed b. Ca'fer, Ümmü Külsûm'den çocuğu olmadan öldü.

Hz. Ali'nin Fâtıma'dan Olma Kızı Zeyneb'in Evlenmesi

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Zeyneb bt. Ali, Abdullah b. Ca'fer b. Ebû Tâlib'i eşiydi. Ondan Ali b. Abdullah b. Ca'fer'i ve Ümmü Ebîhâ'yı[309] dünyaya getirdi. Ümmü Ebîhâ ile Abdülmelik b. Mervân evlendi. Abdülmelik daha sonra onu boşadı. O da Ali b. Abdullah b. Abbâs'la evlendi.

Bize Yunus anlattı. O Sâbit b. Dînâr'dan, o da Yahya b. Ca'fer'den şöyle dediğini rivayet etti: Mu'âviye b. Ebû Süfyân, Abdullah b. Ca'fer'den, Ali'nin Fâtıma'dan olma kızı Zeyneb'in kızıyla evlenmek istediğini bildirdi ve kızı ondan istedi. Mu'âviye, Abdullah'a, "Borcunu da öderim." deyip bu hususu da taahhüt etti. Abdullah, "Benim danışacağım biri var. Ona danışmadan, kızı evlendiremem." diyerek izin istedi. Mu'âviye, "Danış." dedi. Abdullah, Hüseyin b. Ali'ye gelerek, "Mu'âviye benden kızımı istedi, borcumu ödemeyi de vadetti. Ben babasıyım, sen de dayısısın, ne dersin?" diye sordu. Hüseyin, "Onu evlendirme işini hemen bana havale etmeni istiyorum."

---

[309] "Babasının annesi" anlamındadır (E).

dedi. Abdullah da, "Onu evlendirmek senin yetkin dahilindedir." deyince Hüseyin b. Ali, kızın yanına gitti ve "Baban senin evlendirme işini bana havale etti, sen de bana havale et." dedi. Kız, "O iş senin elindedir." diyerek kendisini evlendirmesi konusunda onu vekil tayin etti. Bu konuşmadan sonra Hüseyin çıktı ve "Ya Rabbi! Ona bildiğimiz kimselerin en hayırlısını nasip et." diye dua etti. Kendi aşiretinden bir gence rastladı. Ona, "Seni evlendirme konusunda bana yetki ver." dedi, O da, "Yetki verdim." diyerek karşılık verdi.

Mu'âviye, Medine Valisi Mervân b. el-Hakem'e bir mektup yazarak, "Ben, Ca'fer'den kızını istedim. Bana Hüseyn'in razı olmasını şart koştu. Onu yanına çağır, kızı teslim etsin." dedi. Mervân, insanları topladı. Tef ve şeker getirtti. Hüseyn'i çağırttı ve "Emîrü'l-Mü'minîn bana bir mektup yazdı. O, Abdullah b. Ca'fer'den kızını istemiş; Abdullah da bu işe senin razı olmanı şart koşmuş. Kızı Emîrü'l-Mü'minîn'e teslim et." dedi. Hüseyn, Allah'a hamd ve sena ettikten sonra, "Ben sizi şahit tutuyorum; onu filanla -karşılaştığı o genci kastediyor- evlendirdim." diye cevap verdi. Bunun üzerine Mervân, "Ey Hâşim oğulları! Reddetmekle ancak haksızlık ettiniz." dedi. Bu kez Hüseyin ona, "Allah aşkına, doğru söyle! Hani biliyorsun! el-Hasan b. Ali, Osman'ın kızına talip olmuştu. O gün de insanlar bugün toplandıkları gibi toplanmışlardı. Hasan da bu maksatla orada bulunuyordu. Sonra sen de oraya geldin ve kız senden istendi. Fakat sen onu başkasıyla evlendirdin, değil mi?" diye sordu. Mervân "Evet." deyince, el-Hüseyin, "O halde, haksızlık eden kim? Biz mi, siz mi?" diye serzenişte bulundu. Sonra Hüseyin, Abdullah b. Ca'fer'e "el-Buğaybiğa" denilen araziyi verdi. Abdullah da onu 2.000.000 dirhem karşılığında Mu'âviye'ye sattı. Evlendirdiği gence de 2.000.000 dirhem değerinde bir arazi verdi. Kendi sulbünden olanlara da 4.000.000 dirhem kıymetindeki malını verdi.

Osman b. Affân'ın Evlenmesiyle İlgili Rivayetler

Bize Yunus anlattı. O el-Hasan b. Dînâr'dan, o da el-Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti: Osman, üzüntülü bir şekilde Resûlullah'ın (s) yanına geldi. Resûlullah, Osman'a, "Neyin var?" diye sordu. Osman, "Ömer'den kızını istedim, vermedi." diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah (s), "Sana, Ömer'den daha hayırlı bir kayınbaba, Ömer'e de, senden daha hayırlı bir damat göstereyim mi?" dedi ve kendisi Ömer'in kızı Hafsa'yla evlendi, kızını da Osman b. Affân'la evlendirdi.

Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Senber'den,[310] o Yahya b. Ebû Kesîr'den, o da el-Muhâcir b. İkrime el-Mahzûmî'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) kızlarından herhangi birisini evlendirmek istediği zaman onu yanına oturtur ve "Falan kişi seni istiyor." derdi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana müttehem olmayan bir kişi şunu rivayet etti: Resûlullah (s), kızlarını son derecede kıskanır ve onları kuma üzerine evlendirmezdi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Amr b. Ubeyd anlattı. O da el-Hasan'dan şunu rivayet etti: Resûlullah (s), Osman'ın hanımına şöyle dedi: "Ey kızım! Hiçbir erkeğin karısı yoktur ki, kocası sağ iken onun isteğini yerine getirmiş olmasın. Kocası ona, kendisini siyah bir dağdan kırmızı bir dağa, yahut kırmızı bir dağdan siyah bir dağa nakletmesini emretse de... Kocanla iyi geçinmeye çalış!"

Bize Yunus anlattı. O Zekeriyyâ b. Ebû Zâide'den, o da Âmir eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ali, Ebû Cehil'in kızını, amcası el-Hâris'ten istedi. Bu hususu Resûlullah'la (s) da danıştı. Resûlullah (s), "Bana onun neyini soruyorsun? Soyunu sopunu mu?" diye sordu. Ali, "Hayır. Ne emredersiniz? Onu öğrenmek isterim." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s): "Fâtıma, benden bir parçadır. Onun üzülmesini istemem." deyince Ali, "Fâtıma'nın istemediği şeyi yapmam." dedi.

---

[310] Asıl metinde "Şenber" şeklinde yazılmış olup yanlıştır. Doğrusu yazdığımız gibidir (Bk. *el-İkmâl*, IV, 378).

Hz. Peygamber'in Sevde bt. Zem'a ile Evlenmesi

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Hz. Hadîce bt. Huveylid, Hz. Peygamber'in (s) hicretinden üç yıl önce vefat etti. Resûlullah (s) o ve Ebû Tâlib ölünceye kadar, hiçbir kadınla evlenmedi. Hadîce ile Ebû Tâlib aynı sene öldüler. Resûlullah (s), Hadîce'den sonra Sevde bt. Zem'a ile evlendi. Sevde Resûlullah'la (s) evlenmeden önce, Süheyl b. Amr'ın erkek kardeşi es-Sekrân b. Amr'la evliydi. es-Sekrân, onun amcasının oğluydu. es-Sekrân onunla, bâkire olarak evlenmişti. es-Sekrân Habeşistan'a hicret etti. Sonra karı koca birlikte Mekke'ye geldiler. es-Sekrân, Mekke'de Müslüman bir kişi olarak vefat etti. Onun vefatından sonra, Resûlullah (s) Sevde'yi aldı. Ölünceye kadar, ondan çocuğu olmadı.

Bize Yunus anlattı. O en-Nu'mân b. Sâbit'ten, o da el-Heysem'den şunu rivayet etti: Resûlullah (s), Sevde bt. Zem'a'ya, "İddetini tamamla!"[311] buyurdu. Sevde daha sonra, yolda Resûlullah'ın karşısına çıkıp "Allah'a rizası için senden şunu istiyorum. Hani bana evlenmek için müracaat etmiştin. Benim için ayırman gereken günü, hanımlarından istediğine vereceğim. Ben sadece kıyamet gününde hanımlarından biri olarak haşrolunmak istiyorum." Demişti. Resûlullah (s) da ona müracaat edip onu nikahı altına aldı.

---

[311] Bir kadın, talak veya vefat yoluyla kocasından ayrılmış olunca hemen iddet beklemeye başlar.

Hz. Peygamber'in Ebû Bekr'in Kızı Âişe ile Evlenmesi

Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o da babası Urve b. ez-Zübeyr'den şöyle dediğini rivayet etti: Sevde yaşlanınca, sırasını Âişe'ye verdi. Resûlullah (s), günlerini hanımları arasında taksim ediyordu.

İbn İshâk dedi ki: Resûlullah (s) Sevde bt. Zem'a'dan sonra, bâkire olan Âişe bt. Ebû Bekr'le evlendi. Bâkire olarak ondan başkasıyla evlenmedi. Vefat edinceye kadar Resûlüllah'ın (s) ondan çocuğu olmadı.

Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Hadîce'nin vefatından üç yıl sonra, Resûlullah (s), Âişe ile evlendi. Âişe o zaman henüz altı yaşındaydı. Fakat Resûlullah (s) onunla, o dokuz yaşındayken zifafa girdi. Resûlullah (s), Âişe on sekiz yaşındayken vefat etti.

Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o babasından, o da Âişe'den şunu rivayet etti: Resûlullah (s), Âişe'ye dedi ki: "Bana rüyamda iki defa gösterildin. Şöyle gördüm: Bir adam seni saf ipek içinde getiriyor ve 'Bu senin hanımındır.' diyor. İpeği açıyorum, bir de ne göreyim; içindeki sensin! 'Eğer bu, Allah'tan ise gerçekleştirir.' diyorum."

Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o babasından, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'la (s) gerdeğe girmeden önce benim biraz şişmanlamamı istiyor ve bunun için çaba sarfediyordu. Şişmanlayıncaya kadar bana bol bol hurma yedirdi. Gerçekten güzel bir şekilde yağlanmış ve şişmanlamıştım.

Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o babasından, o da Âişe'den o şöyle dediğini rivayet etti: Ensâr kızlarıyla iki hurma ağacı arasında kurulmuş bir salıncakta oynarken annem gelip elimden tuttu. Annemin bana ne yapacağını bilmiyordum. Direncimi göstermek için ellerimi karnıma koydum. Benim gitmek istemediğini görsün ve anlasın istiyordum. Fakat annem beni götürüp temizledi ve Resûlullah'ın (s) yanına bıraktı.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Yahya b. Abbâd anlattı. O babası Abbâd b. Abdullah b. ez-Zübeyr'den, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Medine'ye hicret ederken sarp bir yokuşu çıkıyorduk. Üzerinde olduğum deve kaçtı. Onu durdurmaya gücüm yetmiyordu. Allah'a yemin olsun ki, o gün annemin "Vah gelinim! Yetişin!" diye bağırmasını hiç unutamıyorum. Adamın biri devemin başına hakim olmaya çalışıyordu. Bir taraftan da onun "Allah'a yemin olsun ki, devenin yularını attığını görmedim." dediğini işitiyordum. Yuları attım. Adam deveyi istediği şekilde döndürmeye başladı. Sanki altında oturan bir insan vardı da onu tutuyordu.

Hz. Peygamber'in Ömer'in Kızı Hafsa ile Evlenmesi

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), Âişe'den sonra Ömer'in kızı Hafsa ile evlendi. Hafsa, Resûlullah'tan (s) önce, Benî Sehm'den bir adam olan Huneys b. Huzâfe ile evliydi. Ölünceye kadar Resûlullah'ın (s) Hafsa'dan çocuğu olmadı.

Bize Yunus anlattı. O Süleyman el-A'meş'ten, o Ebû Sâlih'ten, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Kız kardeşim Hafsa ağlarken Ömer, yanına girdi ve ona şöyle dedi: "Niçin ağlıyorsun? Herhalde Resûlullah (s) seni boşadı? O seni o bir kere boşadı ve sonra sana geri döndü. Allah'a yemin olsun ki, seni bir daha boşarsa, seninle bir daha asla konuşmam."

Hz. Peygamber'in Zeyneb bt. Huzeyme ile Evlenmesi

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) Hafsa'dan sonra, Ümmü'l-Mesâkîn (fakirlerin annesi) Zeyneb bt. Huzeyme el-Hilâliyye ile evlendi. Zeyneb, daha önce el-Hasan b. el-Hâris'le veya onun erkek kardeşi et-Tufeyl b. el-Hâris b. el-Muttalib b. Abdümenâf'la evliydi. Medine'de, Resûlullah'ın (s) eşlerinden ilk ölen Zeyneb oldu. Resûlullah'ın (s) ondan da çocuğu olmadı.

Bize Yunus anlattı. O Zekeriyyâ b. Ebû Zâide'den, o da Âmir eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Hanımları Resûlullah'a (s), "Hangimiz sana daha çabuk yetişecek?" diye sordular. O da, "Eli en uzun olan." buyurdu. Bunun üzerine Resûlullah'ın eşleri hangisinin elleri daha uzundur diye birbirlerinin ellerine bakmaya başladılar. Zeyneb vefat edince, hayır işlemek ve sadaka vermek bakımından içlerinden eli en uzun olanın o olduğunu anladılar.

Hz. Peygamber'in Ümmü Habîbe ile Evlenmesi

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), Zeyneb'den sonra Ümmü Habîbe bt. Ebû Süfyân ile evlendi. Zeyneb daha önce, Benî Esed'den, Abdullah b. Cahş'ın kardeşi Abdullah b. Cahş b. Riâb ile evliydi. Abdullah b. Cahş, Ümmü Habîbe ile bâkire olarak evlenmişti. Ondan Habîbe isminde bir kızı oldu. Abdullah, Habeşistan'da öldü. Ancak o Müslüman olduktan sonra orada Hıristiyan olmuştu. Ümmü Habîbe de onunla birlikte Habeşistan'a hicret etmişti. Resûlullah'ın (s) Ümmü Habîbe'den de çocuğu olmadı.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ebû Ca'fer anlattı;

dedi ki: Resûlullah (s), Amr b. Ümeyye ed-Damrî'yi en-Necâşî'ye gönderdi. Necâşî, Ümmü Habîbe bt. Ebû Süfyân'ı Resûlullah (s) ile evlendirdi. Necâşî [Resûlullah adına] mihr olarak Ümmü Habîbe'ye 400 dinar gönderdi.

Hz. Peygamber'in Ümmü Seleme ile Evlenmesi

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), Ümmü Habîbe'den sonra Ümmü Seleme Hind bt. Ebû Ümeyye ile evlendi. Ümmü Seleme, Resûlullah'tan (s) önce, Ebû Seleme, Abdullah b. Abdülesed b. Hilâl b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'la evliydi. Hep birlikte Habeşistan'a hicret etmişlerdi. Sonra ikisi de Medine'ye geldiler. Ebû Seleme, Uhud Savaşı'nda yaralandı. O yara sebebiyle vefat etti. Ebû Seleme, Ümmü Seleme ile bâkire olarak evlenmişti. Ebû Seleme'nin ondan Seleme, Ömer, Dürre ve Zeyneb isimlerinde çocukları oldu. Resûlullah'ın (s) Ümmü Seleme'den çocuk sahibi olmadı.

Bize Yunus anlattı. O Yunus b. Amr'dan, o babasından, o da Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), Ümmü Seleme'ye evlenme teklif ettiği zaman kapısının eşiğine oturmuş, elbisesini eşik üzerine yaymış ve kapının bir tarafına yaslanmış bir vaziyette ona şöyle dedi: "Eğer mihri artırmamı istersen, artırırım. Ama istersen, hanımları artırırım."

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana babam İshâk b. Yesâr anlattı; dedi ki: Resûlullah'a (s) her gün, Sa'd b. Ubâde'den, dolaştığı yere beraberinde götürdüğü büyük bir çanak yemek gelirdi. Resûlullah bir kadına evlenme teklif ettiği zaman, ona ne vermek istediği (mihri) söyler; sonra da, "Ayrıca sana, her sabah Sa'd b. Ubâde'nin çanağı gelecek." derdi.

Bize Yunus anlattı. O Ebû Ma'şer el-Medînî'den, o da Sa'îd el-Makburî'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) Ümmü Seleme'ye evlilik teklif ettiği zaman ona bir adam gönderdi. Ümmü Seleme dedi ki: "Ya Resûlullah! Bende seninle evlenmeme engel olacak bazı haller var: Ben yaşlı bir kadınım; kocamı kıskanırım. Fakat Resûlullah'ı (s) kıskanma konusunda Allah'tan korkarım. Yine ben Sehm kabilesine mensup sıradan[312] bir kadınım. Ayrıca küçük yaşta çocukları olan bir kimseyim." Resûlullah (s) ona şöyle dedi: "Sözünü ettiğin yaşlılık mazereti önemli değil; çünkü kendinden daha yaşlı birisiyle evlenecek değilsin. (Ben senden daha yaşlıyım.) Sözünü ettiğin kıskançlık mazeretine gelince, ben Allah'a, senden o duyguyu gidermesi için dua edeceğim. Sözünü ettiğin Sehm kabilesine mensup olma işine gelince, Allah'a senin için güzel bir pay (sehm) vermesi hususunda dua edeceğim. Sözünü ettiğin çoluk çocuk meselesine gelince, kim bir mal bırakırsa o veresesinindir. Kim geride borç veya çocuk bırakırsa, o Allah'a ve Resûlü'ne aittir." Bunun üzerine Resûlullah (s) onunla evlendi.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdullah b. Ebû Bekr b. Hazm, Abdurrahman b. el-Hâris ve ithama maruz kalmayan bir raviden, onlar da Abdullah b. Şeddâd b. el-Hâd'dan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), Ümmü Seleme'nin oğlu Seleme'yi Hamza'nın kızıyla evlendirdi. Evlendiklerinde her ikisi de küçük çocuktular. Her ikisi de zifafa girmeden vefat ettiler. Bunun üzerine Resûlullah (s) şöyle buyurdu: "Yoksa beni annesiyle evlendirdiği için mi Seleme'yi mükâfatlandırdım?"

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdülmelik b. Ebû

---

[312] Bu çeviri, kelimenin çeviriye esas alınan metinde "مخسوسة" şeklinde yazılışına göredir. Hamidullah tahkikinde ise kelime "محسوسة" [duygusal] şeklinde yazılmıştır.

Bekr b. Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişâm anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) Ümmü Seleme ile Şevval ayında evlendi ve bu ayda zifafa girdi. Ümmü Seleme, Hz. Peygamber'e, "Benim yanımda 7. geceni geçir." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s): "Dilersen böyle yaparım, arkadaşlarının yanında da yedi gün kalırım. Dilersen üç günde bir kalırım, sonra senin gününde onlara uğrarım." buyurdu. Ümmü Seleme, "Hayır! Üç günde bir." dedi.

Bize Yunus anlattı. O en-Nu'mân b. Sâbit'ten, o da el-Heysem'den şunu rivayet etti: Resûlullah (s), Ümmü Seleme ile evlenirken düğün yemeği olarak hurma ve kavut verdi.

Hz. Peygamber'in Zeyneb bt. Cahş'la Evlenmesi

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) Ümmü Seleme'den sonra Benî Esed b. Huzeyme'nin kadınlarından Abdullah b. Cahş'ın kız kardeşi, Zeyneb bt. Cahş ile evlendi. Bundan önce Zeyneb, Hz. Peygamber'in mevlâsı Zeyd b. Hârise ile evliydi. Zeyneb'in, Zeyd'den el-Hakem adında bir oğlu vardı. Resûlullah'ı (s) Zeyneb'le Allah evlendirdi. Resûlullah'ın (s), ondan çocuk sahibi olmadı.

Bize Yunus anlattı. O eş-Şa'bî'nin mevlâsı olan Ebû Seleme el-Hemezânî'den, o da eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Zeyd b. Hârise hastalandı. Resûlullah (s) onu ziyarete gitti. Zeyd'in hanımı Zeyneb bt. Cahş, Zeyd'in baş ucunda oturuyordu. Zeyneb, bazı işlerini yapmak üzere ayağa kalktı. Resûlullah (s) onu gördü ve başını önüne indirerek, "Kalpleri ve gözleri ters yüz eden Allah, noksanlıklardan münezzehtir." buyurdu. Bunun üzerine Zeyd, "Ya Resûlullah! Onu senin için boşuyorum." dedi. Resûlullah (s) da "Hayır, olmaz!" dedi. Bu olay üzerine Allah Teâlâ şu ayeti indirdi:

"(Ey Resûlüm!), hem o zamanı hatırla ki, Allah'ın kendisine (İslâm dinini) nimet verdiğini, senin de kendisine (kölelikten azadı) ihsanda bulunduğun kimseye (Zeyd'e şöyle) diyordun: Zevceni (Zeyneb'i) nikâhında tut, (onu boşama), Allah'tan kork. Nefsindeyse, Allah'ın açığa vuracağı şeyi (şayet boşarsa, onu nikâhlarım niyetini) gizliyordun, insanlardan da (bu hususta) sakınıyordun. Halbuki Allah, kendisinden sakınıp korkmana daha layıktı. Ne zaman ki Zeyd, o kadından ilişiğini kesti, biz onu sana zevce yaptık ki, oğullukların ilişkilerini kestikleri zevcelerini nikâhlamakta mü'minlere bir günah olmasın. Allah'ın emri yerine getirilmiştir."[313]

Resûlullah'ın Cüveyriye bt. el-Hâris ile Evlenmesi

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) Zeyneb bt. Cahş'tan sonra Cüveyriye bt. el-Hâris b. Ebû Dırâr'la[314] evlendi. Cüveyriye daha önce, kendisine İbn Zü'ş-Şüfr[315] denilen amcasının oğluyla evliydi. Resûlullah'ın (s) Cüveyriye'den çocuğu olmadı.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Muhammed b. Ca'fer b. ez-Zübeyr anlattı. O Urve'den, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), Benü'l-Mustalık'tan[316] alman esirleri taksim ederken, Cüveyriye bt. Hâris, Sâbit b. Kays'ın yahut onun amcaoğlunun payına düştü. Cüveyriye efendisiyle mükâtebe[317] yaptı. Cüveyriye tatlı, alımlı, çok güzel bir kadındı. Kendisini her gören onu benimser, ona ilgi duyardı. Cüveyriye, mükâtebe hususunda kendisine yardımcı olması için Hz. Peygamber'e (s) geldi. Hz. Âişe onu görürünce rahatsız oldu ve "Benim gördüğümü o da görecek." dedi. Cüveyriye, Resûlullah'ın (s) yanına girdi ve "Ya Resûlullah! Ben, kavminin efendisi el-Hâris'in kızı Cüveyriye'yim. Başıma, sana da gizli olmadığı gibi şu musibet geldi. Ben kitâbet anlaşması yaptım, bu bedeli ödeme konusunda bana yardım et." dedi. Resûlullah (s), "Veya bundan daha hayırlısı? Senin kitâbet bedelini ödeyip seninle evlensem?" buyurdu. O da, "Olur." verdi. Resûlullah (s) da böyle yaptı, onunla evlendi. İnsanlar, Resûlullah'ın (s) onunla evlendiğini duyunca, "Benü'l-Mustalık, artık Resûlullah'ın (s) akrabasıdır." deyip, ellerinde bulunan köleleri azat ettiler. Cüveyriye sebebiyle Benü'l-Mustalık'tan 100 kişi azat edildi. Bu sebeple ailesi ve kabilesine Cüveyriye'den daha fazla iyiliği dokunan başka bir kadın olduğunu bilmiyorum.

---

[313] el-Ahzâb, 33/37.

[314] Hamdidullah tahkikinde bu isim "Savfân" şeklinde yazılmıştır (E).

[315] Müsâfi b. Safvân b. Zü'ş-Şüfr.

[316] Benî Mustalık, hicretin 5. senesinde hezimete uğramıştı. Bk. el-Vâkıdî, *el-Meğâzî*, I, 404-313.

[317] Efendi ile kölesi arasında bir bedel karşılığında hürriyete kavuşma üzerine kurulu olan bir akit. Buna kitâbet de denir (M).

Bize Yunus anlattı. O Zekeriyyâ b. Ebû Zâide'den, o da Âmir eş-Şâ'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Cüveyriye Resûlullah'ın (s) tasarrufu altında bulunan kimselerdendi; savaş sebebiyle onun kölesiydi. Resûlullah (s) onu azat etti ve onunla evlenmek istedi. Benü'l-Mustalık'tan köle olanların azat edilmesini de onun mihri yaptı.[318]

Hz. Peygamber'in Safiyye bt. Huyey ile Evlenmesi

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), Cüveyriye'den sonra, Safiyye bt. Huyey'le evlendi. Safiyye, daha önce, Kinâne b. er-Rebî b. Ebü'l-Hukayk ile evliydi. Resûlullah (s) vefat ettiğinde Safiyye'den çocuğu olmamıştı.

---

[318] Bu rivayet çeviriye esas alınan metinde aşağıdaki başlığın altında ilk rivayet olarak zikredilmiştir. Rivayet Hz. Cüveyriye ile ilgili olduğu için burada vermeyi uygun gördük (M).

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana babam İshâk b. Yesâr anlattı; dedi ki: Resûlullah (s), İbn Ebü'l-Hukayk[319] kalesini fethedince, Safiyye bt. Huyey ile amcasının kızı kendisine getirildi. Onların ikisini de Bilâl getirmişti. Bilâl onları getirirken Yahudi ölülerinin yanından geçirdi. Safiyye'nin amca kızı onları görünce elini yüzüne çarparak çığlık attı, başına toprak saçtı. Bunun üzerine Resûlullah (s), "Şu şeytanı benden uzaklaştırın." buyurdu. Safiyye'ye arkasına geçmesini emretti ve onu elbisesiyle örttü. Böylece insanlar Resûlullah'ın (s) onu kendisi için seçtiğini öğrenmiş oldular. Resûlullah (s) Yahudi kadının bağırıp çağırmalarını görünce Bilâl'e, "Ya Bilal! Bu iki kadını ölülerinin yanından geçirdiğin için kendinden rahmeti uzaklaştırdın." dedi.

Safiyye bu hadiseden önce bir gece rüyasında, bir ayın kucağına düştüğünü görmüş, bunu babasına söylemiş, babası da izi yüzünde kalacak şekilde kendisine şiddetle vurmuş ve şöyle demişti: "Sen, Arap kralının yanında olmak için boynunu uzatıyorsun." Resûlullah'ın (s) yanma geldiğinde yüzündeki iz halâ duruyordu. Resûlullah kendisine bu izin ne olduğunu sorduğunda, sebebini ona anlatmıştı.

Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Ebû Abdullah'tan, o Şu'ayb b. el-Habhâb'tan, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) Safiyye'yi kölelikten azat etti ve bu azadı da onun mihri saydı.

Bize Yunus anlattı. O Abdullah b. Ubeydullah el-Ezdî'den, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) Safiyye bt. Huyey'le evlendiği zaman, insanları düğün yemeğine çağırdı. O zaman düğün yemeği hays[320] ve hurmadan ibaretti.

---

[319] İbn Ebü'l-Hukayk kalesinin fethedilmesi hicretin 5. senesinde Benî Kurayza gazası münesebetiyle olmuştu. Bk. er-Ravd, III, 267.

[320] Çekirdeksiz hurma, sade yağ, keş ve undan yapılan bir çeşit Arap yemeği (M).

Bize Yunus anlattı. O da Süleyman el-A'meş'ten şöyle dediğini rivayet etti: Bana haber verildiğine göre, Resûlullah (s) hanımlarından biriyle evlendiği zaman hays adını verdikleri yemekten bir kazan düğün yemeği verirdi.

Hz. Peygamber'in Meymûne bt. el-Hâris el-Hilâliyye ile Evlenmesi

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), Safiyye'den sonra Meymûne bt. el-Hâris el-Hilâyiyye ile evlendi. Meymûne, daha önce, Benî Âmir b. Lüey'in Mâlik b. Hısl oğullarından Ebû Rühm b. Ebû Kays'la evliydi. Resûlullah'ın Meymûne'den çocuğu olmadı.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana güvenilir bir ravi anlattı. O da Sa'îd b. el-Müseyyeb'ten şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Abbâs, Resûlullah'ın (s) Meymûne'yi ihramlı iken nikahladığını rivayet ediyordu ki, bu yanlıştır. Çünkü Resûlullah (s) onu, Mekke'ye gelip, ihramdan çıktıktan sonra nikahladı. Resûlullah'ın (s) ihramdan çıkması ve nikahlanması birlikte oldu. Bu yüzden insanlar konuyu karıştırdı.

Bize Yunus anlattı. O Ca'fer b. Bürkân'dan, o Meymûn b. Mihrân'dan, o da Yezîd b. el-Asam'dan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), Meymûne ile ihramlı değilken evlendi. Resûlullah (s) evlenme teklifinde bulunmak için ona, el-Fadl b. Abbâs ve bir adamı birlikte gönderdi. Onlar da Meymûne'yi, Hz. Peygamber'e nikahladılar.

Bize Yunus anlattı. O Abdullah b. Muhriz'den, o da Yezîd b. el-Asam'dan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), Meymûne ile ihramdan çıktıktan sonra Serif'te evlendi. Orada, bir çadırda onunla zifafa girdi. Meymûne orada vefat etti.[321]

Bize Yunus anlattı. O Abdullah b. Muhriz'den, o Atâ b. Ebû Rebâh'tan, o da İbn Abbâs'dan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) Meymûne ile ihramlıyken evlendi.

Bize Yunus anlattı. O Zekeriyyâ b. Ebû Zâide'den, o da eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) Meymûne ile ihramlıyken evlendi.

Hz. Peygamber'in Esmâ bt. Ka'b el-Cüveyniyye ve Âmre bt. Yezîd ile Evlenmesi

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), Esmâ bt. Ka'b el-Cüveyniyye ile evlendi. Fakat daha zifafa girmeden onu boşadı.

Resûlullah (s), Benî Kilâb'ın Benü'l-Vahîd kolundan olan Amre bt. Yezîd'le evlendi. Amre, daha önce el-Fadl b. el-Abbâs b. Abdülmuttalib'le evliydi. Fakat zifafa girmeden onu boşadı.

Gıfârlı Bir Kadın

Bize Yunus anlattı. O Ebû Yahya'dan, o da Humeyl b. Zeyd et-Tâî'den, o da Sa'd b. Zeyd el-Ensârî'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) Gıfârlı bir kadınla evlendi, onunla zifafa girdi. Kadına elbisesini çıkarmasını söyledi. Resûlullah, kadının göğsünde baras (abraşlık) hastalığından ileri gelen bir beyazlık olduğunu görünce hemen geri çekildi ve "Elbiseni giy ve aile dön." dedi.[322] Resûlullah (s) onun mihrini tam verdi.

---

[321] Yani daha sonra Serif'te vefat etti. Bk. *Ensâbü'l-eşrâf*, I, 446. Burada şöyle yazılıdır: "Meymûne Serif'te vefat etti. O, Hz. Peygamber (s) (hayatta iken) hanımlarından vefat edenlerin sonuncusu idi." Serif, Yâkût'un *Mu'cemü'l-büldân*'da zikrettiği gibi, Mekke'ye altı mil veya biraz daha fazla uzaklıkta olan bir yerdir.

Bize Yunus anlattı. O İbrahim b. İsmail'den, o da Osman b. el-Kurazî'den şunu rivayet etti: Temîme bt. Vehb'in erkek kardeşi, Resûlullah'a (s) kendisinin bir kız kardeşi olduğunu söyledi ve durumunu anlattı.[323] Resûlullah (s) kadına, "Benimle evlenmek ister misin?" diye sordu. Kadın, "Senden Allah'a sığınırım." şeklinde cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah, "Allah'a sığınan bu kadını, Allah mahrum etsin." buyurdu.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana el-Hüseyn b. Abdullah b. Ubeydullah b. Abbâs anlattı. O İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), önünde dolaşan Abbâs'ın kızı Ümmü Habîb'e baktı, "Şu kız ben sağ iken ergenlik çağına gelirse onunla evleneceğim." dedi. Fakat, o kız ergenlik çağına gelmeden Resûlullah vefat etti. Onunla Ebû Seleme'nin kardeşi el-Esved b. Abdülesed evlendi. Ondan Rızk b. el-Esved ve Lübâbe bt. el-Esved adlı çocukları oldu. Kızına, kendi künyesi olan Ümmü'l-Fadl künyesini verdi. Ümmü'l-Fadl'ın adı Lübâbe idi.

Kendilerini Resûlullah'a Bağışlayan Kadınlar

Bize Yunus anlattı. O Zekeriyyâ b. Ebû Zâide'den, o da eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bazı kadınlar kendilerini Resûlullah'a (s) bağışladılar. Resûlullah (s), onlardan bazılarıyla gerdeğe girdi, bazılarıyla zifaf girmeyip vefat edinceye kadar da onlara yaklaşmadı. Resûlullah'ın (s) ölümünden sonra da onlarla evlenilmedi. Ümmü Şerîk bunlardandır. Allah Teâlâ bu kadın hakkında şöyle buyuruyor:

---

[322] Kadın hakkında Resûlullah'a (s) yanlış bilgi verildiği için onu boşadı (E).

[323] Hamidullah tahkikinde metin "ve dayısını zikretti" şeklinde çevrilebilecek şekilde yazılmıştır.

"(Ey Resûlüm!) Onlardan dilediğini geriye bırakır (boşar), dilediğini de yanına alırsın. Bıraktığın (ric'î talakla boşadığın) hanımlardan arzu ettiğini tekrar yanına almanda, senin üzerine bir günah yoktur..."[324]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize babam anlattı. O Cerîr b. Abdülhamîd'den, o da Mansûr b. Ebû Rezîn'den, Allah Teâlâ'nın *"(Ey Resûlüm!) Onlardan dilediğini geriye bırakır (boşar), dilediğini de yanına alırsın."*[325] ayeti hakkında şunu rivayet etti: Resûlullah'ın (s) yaklaşmadığı kadınlar arasında Sevde, Ümmü Habîbe ve Meymûne de vardı. Resûlullah (s) onlardan ayrılmak istedi. Fakat onlar, "Bizi boşama, bizi kendi halimize bırak. Nefsinden ve malından bize istediğini ayır." dediler. Bunun üzerine Resûlullah (s), onları kendi hallerine bıraktı. Onlara dilediği şeyi ayırdı. Resûlullah'ın (s) (cinsi ilişki için) yanlarına girdiği kadınlar; Âişe, Ümmü Seleme, Zeyneb ve Hafsa idi. Aralarında kendini ve malını eşit surette taksim ederdi.

Bize Yunus anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o babasından, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Ben Resûlullah'ı (s) kıskanıyordum. Kendisini Resûlullah'a (s) bağışlayan bir kadına, "Bir kadına, kendisini mihrsiz olarak hibe etmesi yakışmaz." dedim. Resûlullah (s) onların bazısından ayrılmıştı. Ben de (diğerlerinden de ayrılması konusunda) bir ümit içindeydim. İşte bu sırada, *"(Ey Resûlüm!) Onlardan dilediğini geriye bırakır (boşar), dilediğini de yanma alırsın. Bıraktığın (ric'î talakla boşadığın) hanımlardan arzu ettiğini tekrar yanına almanda, senin üzerine bir günah yoktur."*[326] ayeti nazil oldu. Bunun üzerine ben ümidimi kestim ve "Öyle inanıyorum ki,

---

[324] el-Ahzâb, 33/51.
[325] el-Ahzâb, 33/51.
[326] el-Ahzâb, 33/51.

Rabbin, senin arzunu yerine getirme konusunda seninle yarışıyor." dedim.

Bize Yunus anlattı. O Anbese b. el-Ezher'den, o Simâk b. Harb'ten, o İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Kendisini Resûlullah'a (s) hibe eden hibe eden hiçbir kadın onun yanında bulunmuyordu.

Bize Yunus anlattı. O Ebû Seleme el-Hemezânî'den, o da eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'a (s), "Ey Peygamber! Eşlerine şöyle söyle: Eğer dünya dirliğini ve süsünü (refahını) istiyorsanız, gelin size boşama bedellerinizi vereyim de, sizi güzellikle salıvereyim (boşayayım). Eğer Allah'ı, Peygamberini ve ahiret yurdunu istiyorsanız, bilin ki, Allah, içinizden güzel davrananlar (salih amel işleyenler) için büyük bir mükâfat hazırlamıştır."[327] ayetleri nazil olunca Allah'a şükretti. Bunun üzerine Allah Teâlâ şu ayeti indirdi:

"(Dünya süsünü terk edip seni seçen ve dokuz kimseden ibaret olan) bu hanımlardan sonra, artık başka kadınlarla evlenmen, elinin altında bulunan cariyeler hariç, güzellikleri hoşuna gitse bile, bunların yerine başka hanımlar alman sana helal değildir. Allah her şeyi gözetler."[328]

Hz. Peygamber'in Câriyeleri

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah vefat ettiğinde hanımlarından dokuzu sağ idi. Kendisinden önce sadece Hadîce bt. Huveylid ve fakirlerin annesi Zeyneb vefat etmişti. Ümmü Seleme, Ümmü Habîbe ve Hafsa bt. Ömer'in dışındakiler Habeşistan'a hicret etmediler, sadece bu üçü hicret etti. Resûlullah'ın sadece Hadîce'den çocuğu oldu. Yanında cariye sıfatıyla bulunan Reyhâne bt. Amr b. Huzâfe'den de çocuğu olmadı. Ondan çocuğu olmadan Resûlullah (s) vefat etti. Yanında yine cariye sıfatıyla bulunan Kıbtî Mâriye'den ise İbrahim dünyaya geldi. Buna göre Resûlullah'ın sadece Hadîce ve Mâriye'den çocuğu olmuştur.

---

[327] el-Ahzâb, 33/28-29.

[328] el-Ahzâb, 33/52.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Muhammed b. Talha b. Yezîd b. Rükâne anlattı; dedi ki: Resûlullah'm oğlu İbrahim on sekiz aylıkken öldü. Resûlullah (s) İbrahim'in cenaze namazını kılmadı.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdullah b. Ebû Bekr anlattı. O Amre'den, o da Âişe'den, yukarıdaki rivayetin aynısını rivayet etti.

Bize Yunus anlattı. O İbrahim b. Osman'dan, o el-Hakem'den, o Mıksem'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'ın (s) Kıptî Mâriye'den, İbrahim adında oğlu dünyaya geldi. İbrahim küçük yaşta ölünce, Resûlullah (s), "Cennette onu emzirecek biri elbette bulunacaktır. Eğer yaşasaydı, elbette sıddîk ve nebî olurdu. Yaşasaydı, onun hürmetine bütün Kıptîler azat edilirdi." buyurdu.

Bize Yunus anlattı. O Muhammed b. Abdurrahman b. Ebû Leylâ'dan, o Atâ'dan, o Câbir'den, o da Abdurrahman b. Avf'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) elimden tutup beni, oğlu İbrahim'in bulunduğu hurma bahçesine götürdü. Resûlullah (s) onu tuttu, kucağına oturttu, gözlerinden yaşlar boşandı. "Yavrum! Senin için hiçbir şey yapamıyorum." dedi. Bunun üzerine ona, "Ya Resûlullah! Sen ağlamayı yasaklamadın mı?" diye sordum. Resûlullah (s) dedi ki: "Ben, iki kişinin sesini yasakladım: Birincisi ahmakların, ikincisi ise günahkârların ve facirlerin sesini. Birincisi, oyun, eğlence ve şeytan düdüklerinin çalınışı sırasında çıkan sestir; ikincisi ise musibet anında yüz çırmaklayıp üst baş yırtılarak çıkarılan sestir. Bu benim ağlayışım ise, bir rahmet eseridir. Ey İbrahim! Acımayana acınmaz. Ölüm, hak bir emir, doğru bir vaat, mutlaka girilmesi gerekli bir yol olmasa, sonra gelenlerimiz ilk gidenlere katılmayacak olsa, elbette sana bundan daha çok üzülürdük. Elbette sana üzülüyoruz. Göz ağlar, kalp hüzünlenir. Fakat Rabbin kızacağı şeyi söylemeyiz."

Bize Yunus anlattı. O el-Mübârek b. Fedâle'den, o da el-Hasan'dan şunu rivayet etti: Resûlullah (s) şöyle dedi: "Dün gece bir oğlum dünyaya geldi, ona babam İbrahim'in adını verdim."

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana İbrahim b. Muhammed b. Ali b. Ebû Tâlib anlattı. O babasından, o da dedesi Ali b. Ebû Tâlib'ten şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), İbrahim'in annesi Mâriye'nin yanına amcasının oğlu olan bir Kıptî'nin girip çıkmasını hoş karşılamadı. Beni çağırarak, "Şu kılıcı al, git. Eğer onu, Mâriye'nin yanında bulursan, öldür." buyurdu. Ben, "Ya Resûlullah! Senin emrini yerine getirmek için bükülmez, keskin kılıç gibiyim. Emrettiğin şeyi mutlaka yaparım. Hadiseye şahit olan, şahit olmayanın göremeyeceğini görür." dedim. Kılıcı kuşanarak, onu Mâriye'nin yanında bulurum düşüncesiyle gittim. O, beni görünce kılıcımı çekip sıyırdım. Bunun üzerine o da kendisini öldürmek istediğimi anladı. Koşarak bir hurma ağacına doğru gitti ve ona çıkmaya başladı. Ağacın yarısına vardığı zaman, ona yaklaştım. Kendisini sırt üstü attı. Düşünce, bacaklarının arası açıldı; erkeklik uzvu yoktu. Hemen kılıcı kınına koydum, sonra Resûlullah'a gelerek durumu anlattım. Bunun üzerine Resûlullah (s), "Ehl-i Beyt'i kötülükten uzak tutan Allah'a hamdolsun." buyurdu.

Oğul Yerine Allah'ın Hz. Peygamber'e Verdiği İhsan

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Yezîd b. Rûmân anlattı; dedi ki: el-Âs b. Vâil es-Sehmî, Resûlullah (s) anıldığı zaman, "Bırakın onu; nesli kesik, oğlu olmayan bir adam. Ölse, kimse adını anmayacak. Rahata kavuşacaksınız." dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ, Kevser Sûresi'ni indirdi:

"(Resûlüm!) Şüphesiz biz sana Kevser'i (Senin için dünyadan ve dünyadakilerden daha hayırlısını, büyük şeyi) verdik. O halde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes. Asıl sonu kesik olan, şüphesiz sana hınç besleyendir (el-Âs b. Vâil)."[329]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ca'fer b. Amr b. Ümeyye ed-Damrî anlattı. O da Abdullah b. Müslim ez-Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti: Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini işittim: Resûlullah'a (s) "Rabbinin sana verdiği Kevser nedir?" diye soruldu. O, "Kevser, San'a'dan Şam topraklarındaki Eyle'ye kadar uzanan bir nehir gibidir. Bardakları gökteki yıldızların sayısından daha fazladır. Oraya boyunları deve boyunları gibi olan güzel kuşlar gelir." buyurdu. Ömer b. el-Hattâb dedi ki: "Allah'a yemin olsun ki, ya Resûlullah! O, hoş bir şeymiş." deyince, Resûlullah (s) "Meyvesi ondan daha hoştur." buyurdu.

Bize Yunus anlattı. O İsa b. Abdullah et-Temîmî'den, o Abdullah b. Ebû Necîh'ten, o da Enes b. Mâlik, *"Şüphesiz biz sana Kevser'i verdik."*[330] ayetinin tefsiri hakkında şöyle dediğini rivayet etti: "Kevser, Cennet'te bir nehirdir." İbn Ebû Necîh, Âişe'nin "O (kevser), Cennet'te öyle bir nehirdir ki, insan, parmaklarıyla kulaklarını tıkasa bile, sadece o nehrin sesini duyar." dediğini rivayet etti.

---

[329] el-Kevser, 108/1-3.

[330] el-Kevser, 108/1.

Bize Yunus anlattı. O Yezîd b. Ziyâd Ebû Ca'd'dan, o Âsım el-Cahderî'den, o da Ali'den *"O halde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes."*[331] ayeti hakkında şöyle dediğini rivayet etti: "O, namazda sağ eli sol el sütüne koymaktadır."

Bize Yunus anlattı. O da Fıtr[332] b. Halîfe'den şöyle dediğini rivayet etti: Atâ'ya, Kevser'in ne olduğunu sordum. "O, Cennet'te bir nehirdir." dedi. *"O halde, Rabbin için namaz kıl ve kurban kes."*[333] ayeti hakkında da şöyle dedi: "Allah, Kurban Bayramı'nın birinci günü önce sabah namazını kılmamızı, sonra kurban kesmemizi emretti."

Resûlullah'la Alay Edenler ve Mucizeler

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), Allah'ın emrini, sırf O'nun rızası için yerine getirmeye çalıştı. Kavmine nasihat etti. Fakat onlardan düşmanlık ve eza gördü, alaylarına maruz kaldı. Resûlullah'a (s) en çok eziyet eden kişiler bana şu rivayetle bildirildi: Bana Yezîd b. Rûmân anlattı. O da Urve'den veya başka alimlerden şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'la alay eden kişiler beş kişiydi: el-Esved b. Abdüyağûs b. Vehb, el-Esved b. el-Muttalib b. Esed, el-Velîd b. el-Muğîre, el-Âsî b. Vâil ve Huzâ'a'dan el-Hâris b. et-Tulâtıla. Bunlar Resûlullah'la (s) alay ederler; göz-kaş hareketleriyle onu alaya alırlardı. Cibrîl (a) geldi. Hz. Peygamber'i Kâbe'ye götürüp orada durdular. Hz. Peygamber'le (s) alay eden bu kişiler de Kâbe'yi tavaf ediyorlardı. el-Esved b. Abdüyağûs Hz. Peygamber'in (s) yanından geçerken Cibrîl onun karnına işaret etti, karnı şişip öldü. el- Esved b. el-Muttalib gelip onun yanından geçerken Cibrîl yüzüne yeşil bir yaprak attı, kör oldu. el-Velîd b. el-Muğîre gelip onun yanından geçerken, ayağının topuğunda biraz önce meydana gelmiş olan yarasına işaret etti, yara onu çökertti ve öldürdü. el-Âsî b. Vâil oradan geçerken, onun da ayağının çukur kısmına işaret etti. el-Âsî merkebe binip Tâif'e gitti. Merkep onu dikeli bir yere attı. İbn Vâil'in ayağının çukur kısmına bir diken girdi ve onu öldürdü. el-Hâris b. et-Tulâtıla oradan geçerken, Cibrîl onun başına işaret etti. O da irin içti, bu da onu öldürdü. İşte Allah (c) bunlar hakkında şu ayeti indirdi:

---

[331] el-Kevser, 108/2.

[332] Esas metinde "Kutr" şeklinde geçmektedir. Ancak yanlıştır (Bk. el-Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, VII, 139).

[333] el-Kevser, 108/2.

"Muhakkak ki biz, (seninle alay eden) o müstehzilere karşı kâfiyiz, (onları helak ederiz)."[334]

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana ez-Zübeyrî anlattı. O da Ukkâşe b. Abdullah b. Ebû Ahmed'den şunu rivayet etti: Mahzûm oğullarından bir grup erkek, kardeşi el-Velîd b. el-Velîd Müslüman olunca Hişâm b. el-Velîd'e gittiler. Seleme b. Hişâm ve Iyâs b. Ebû Rebî'a gibi onlardan Müslüman olmuş bazı gençleri yakalamaya karar vermişlerdi. Hişâm'ın şerrinden korkan bu gençler ona, "Şu dini uyduran gençleri cezalandırmak istiyoruz; ta ki başkalarının bu şekilde yapmalarından emin olalım." dediler. O da, "Kim böyle bir şey yaparsa onu yakalayıp cezalandırmak sizin için gerekli bir şeydir, fakat ondan (kardeşimden) sakının." dedi ve şu şiiri söyledi:

Dikkat edin! Kardeşim Gubeyş'i sakın öldürmeyin!
Aramızda onun parıltısı ebediyyen kalsın.

Sonra şöyle devam etti:

"Onu yakalamaktan sakının. Allah'a yemin ederim ki, eğer onu öldürürseniz, aranızdaki en değerli adamı öldürürüm."

---

[334] el-Hicr, 15/95.

Gençler dediler ki: "Allah'ım! Bu kötü adam sebebiyle durumumuzu tehlikeye sokan kişiye lânet et. Allah'a yemin olsun ki, eğer o bizim elimize geçerse, bizim de en değerli adamımız öldürülmüş olur." Sonra Hişâm'ı terk edip onun yanından ayrıldılar. Bu da Allah'ın, Resûlü'nü onlara karşı koruduğu vesilelerden biriydi.

Bize Yunus anlattı. O Ebû Ma'şer'den, o da Muhammed b. Ka'b'tan şöyle dediğini rivayet etti: Kureyşliler Resûlullah'la (s) konuştular ve ona şöyle dediler: "Ya Muhammed! Bize, Musa'nın bir asası olup onu taşa vurduğunu, taştan on iki pınar fışkırdığını, İsa'nın ölüleri dirilttiğini, Semûd'un bir devesi olduğunu söylüyorsun. Sen de bize buna benzer bazı mucizeler göster de seni tasdik edelim." Bunun üzerine Resûlullah (s) onlara, "Hangi mucizeyi göstermemi istersiniz?" diye sordu. "Safâ'yı bizim için altın yap." dediler. Resûlullah, "Bunları yaparsam, beni tasdik eder misiniz?" buyurdu. Onlar da, "Evet. Allah'a yemin olsun ki, eğer yaparsan hepimiz sana tabi oluruz." dediler. Bunun üzerine Resûlullah dua etmeye başladı. Cibrîl (a) gelerek ona, "Hangisini istiyorsun: Eğer istersen, Safâ'yı altın yaparım. Fakat ben bir mucize getiririm de, o zaman inanmazlarsa, mutlaka azap ederim. Şayet istersen, onları bırakayım da tövbe edecek olanları tövbe etsin." dedi. Resûlullah (s) bunu duyunca, "Onları bırak, ta ki tövbe edecek olanları tövbe etsinler." buyurdu. Bunun üzerine Allah (c) şu ayetleri indirdi:

"(O Müşrikler), kendilerine bir mucize gelirse, ona mutlaka inanacaklarına dair kuvvetli bir şekilde Allah'a and içtiler. De ki: Mucizeler ancak Allah katındandır. Ama mucize geldiğinde de inanmayacaklarının farkında mısınız? Yine O'na iman etmedikleri ilk durumdaki gibi onların gönüllerini ve gözlerini ters çeviririz. Ve onları şaşkın olarak azgınlıkları içinde bırakırız. Eğer biz onlara melekleri indirseydik, ölüler de onlarla konuşsaydı

ve her şeyi toplayıp karşılarına getirseydik, Allah dilemedikçe yine de inanacak değillerdi; fakat çokları bunu bilmezler."[335]

Bize Yunus anlattı. O İsa b. Abdullah et-Temîmî'den, o da er-Rebî b. Enes el-Bekrî'den şöyle dediğini rivayet etti: İnsanlar Resûlullah'a (s), "Salih ve diğer peygamberlerin gösterdiği gibi, keşke sen de bize bir mucize göstermiş olsan." dediler. Bunun üzerine Resûlullah (s) onlara, "Şayet isterseniz, Allah'a dua ederim, o da onu size indirir, ancak mucize geldikten sonra da isyan etmeye devam ederseniz helak olursunuz. Allah azab indirir." dedi. Onlar da "İstemiyoruz." dediler.

Bize Yunus anlattı. O Ebû Ma'şer el-Medînî'den, o da Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den şöyle dediğini rivayet etti: Kureyşliler, Resûlullah'la (s) konuşup ona şöyle dediler: "Ya Muhammed! Biz suyu az, dar bir vadide yaşıyoruz. Kur'ân'ın bereketiyle, şu dağları yürüt, bizim için yerden bir pınar fışkırt ki, ondan su içelim. Atalarımızı mezarlarından çıkar da, onlarla konuşalım, görüp geçirdiklerini onlara soralım." dediler. Bunun üzerine Allah (c) şu ayeti indirdi:

"Eğer okunan bir Kitap'la dağlar yürütülseydi veya onunla yer parçalansaydı, yahut onunla ölüler konuşturulsaydı (o kitap yine bu Kur'ân olurdu). Fakat bütün işler Allah'a aittir. İman edenler halâ bilmediler mi ki, Allah dileseydi bütün insanları hidayete erdirirdi? Allah'ın va'di gelinceye kadar inkâr edenlere, yaptıklarından dolayı ya ansızın büyük bir belâ gelmeye devam edecek veya o belâ evlerinin yakınına inecek. Allah, va'dinden asla dönmez."[336]

"Ya Muhammed! Eğer sen bu işleri bu Kur'ân'la yaparsan; ben de aynı şeyi senin Kur'ân'ınla yapardım." demek istiyordu.

---

[335] el-En'âm, 6/109-111.
[336] er-Ra'd, 13/31.

Bize Yunus anlattı. O da Hişâm b. Urve'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'a (s) geçmiş milletler, ümmetler ve Peygamber kıssalarıyla ilgili ayetler Mekke'de; farzlar ve takip edilmesi gereken hükümlerle ilgili ayetler ise Medine'de nazil oldu.

Bize Yunus anlattı. O Mübârek b. Fedâle'den, o da el-Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah, Kûfe'ye geldi. Orada Zut'tan bazı insanları gördü ve onlardan korktu. "Bunlar kim?" diye sorunca kendisine, "Zutlar." diye cevap verildi. O da, "Bunlar Resûlullah'ın (s) kendilerine Kur'ân okuğunu gördüğüm cinlere çok benziyorlar." dedi.

Bize Yunus anlattı. O da el-A'meş'ten şöyle dediğini rivayet etti: Bana anlatıldığına göre Resûlullah'la (s) konuşan cinlerin sayısı dokuzdu.

Rükâne b. Abdüyezîd Olayı

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana babam İshâk b. Yesâr şunu anlattı: Resûlullah (s), Rükâne b. Abdüyezîd'e, "Müslüman ol." dedi. Rükâne, "Söylediğinin hak olduğunu bilsem, dediğini mutlaka yapardım." şeklinde karşılık verdi. Resûlullah, o zaman insanların en güçlüsü olan Rükâne'ye "Ne dersin! Seni yıksam bunun hak olduğuna inanır mısın?" diye sorunca o, "Evet" diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah (s) kalktı, onunla güreş tuttu ve onu yıktı. Rükâne, "Ya Muhammed! Tekrar yık bakalım." dedi. Resûlullah (s) da onu tekrar yıktı. Bunun üzerine Rükâne "Bu adam bir sihirbaz! Bunun sihri gibisini hiç görmedim. Allah'a yemin olsun ki, kendime sahip olamadım, sırtımı yere geldi." diyerek çekip gitti.

Peygamberliğin Delilleri

Bize Yunus anlattı. O el-A'meş'ten, o el-Minhâl b. Amr'dan, o Ya'lâ b. Mürre'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Bir seferde Resûlullah (s) ile birlikte oldum, kendisinde hayret edilecek şeyler gördüm. Bir yerde konaklamıştık. Bana dedi ki: "Şu iki küçük hurma ağacına git; onlara, 'Resûlullah (s), sizin bir araya gelmenizi istiyor.' de." Gittim, onlara bu sözü söyledim. Her biri, kökünden ayrılarak arkadaşının yanına gitti ve ikisi bir araya geldiler. Resûlullah (s), onların arkasında ihtiyacını giderdikten sonra, "Git, onlara söyle, evvelki yerlerine dönsünler." buyurdu. Yanlarına gittim, bu sözü söyledim, her biri evvelki yerine döndü."

Bir kadın Resûlullah'a (s) gelerek "Bu oğlumda yedi seneden beri hafif cin çarpması hastalığı var. Hastalık onu günde iki defa tutuyor." dedi. Resûlullah (s) "Onu bana yaklaştır." buyurdu. Kadın, çocuğu yaklaştırdı. Resûlullah (s) çocuğun ağzına tükürdü ve "Çık, ey Allah'ın düşmanı. Ben Allah'ın Resûlüyüm." dedi. Sonra kadına, "Geri döndüğümüz zaman onun ne yaptığını bize haber ver." buyurdu. Resûlullah (s) geri döndüğünde kadın onu, yanında iki koç, keş peyniri ve yağla karşıladı. Resûlullah bir adama, "Şu koçu al." Buyurdu, adam da Resûlullah'ın istediği koçu aldı. Kadın, "Seni üstün kılana yemin olsun ki,[337] Bizden ayrıldığından beri çocukta herhangi bir şey görmedik." dedi.

Bir deve Resûlullah'ın (s) yanına gelerek önünde durdu. Resûlullah (s) onun iki gözünden gözyaşı aktığını gördü. Devenin sahiplerine haber göndererek, "Bu deveniz, sizden neden şikayet ediyor?" diye sordu. Onlar, "Biz onu çalıştırıyorduk. Yaşlanıp çalışma gücü kaybolunca, onu yarın kesmeye karar vermiştik." dediler. Bunun üzerine Resûlullah(s), "Onu kesmeyin; daha önce içinde bulunduğu develerin arasına koyun." buyurdu.

---

[337] Hamidullah tahkikinde metin, "Babam sana ikram etti" şeklinde çevrilebilecek şekilde yazılmıştır. Doğrusu çeviriye esas aldığımız metin olmalıdır (E).

Bize Yunus anlattı. O el-A'meş'ten, o Şemr b. Atıyye'den, o da şeyhlerinin birinden şöyle dediğini rivayet etti: Bir kadın, dilsiz olan bir oğluyla birlikte gelerek, "Ya Resûlullah! Şu oğlum doğduğundan beri hiç konuşmadı." dedi. Resûlullah, "Onu bana yaklaştırın." buyurdu. Çocuk ona yaklaştırıldı. Resûlullah, "Ben kimim?" diye sordu. Çocuk, "Sen, Allah'ın Resûlü'sün." diye cevap verdi.

Bize Yunus anlattı. O İsmail b. Abdülmelik'ten, o Ebû Zer'den, o da Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'la (s) birlikte bir sefere çıkmıştım. Resûlullah (s) büyük abdestini yapmak istediği zaman, hiç kimsenin göremeyeceği kadar uzaklaşırdı. Yolculuk esnasında bir ara, arkasında gizlenecek hiçbir ağacın ve dikili bir şeyin olmadığı çöllük bir yerde konakladık. Resûlullah (s) bana "Ey Câbir! Şu matarayı al, gidelim." dedi. Ben, matarayı suyla doldurdum. Neredeyse kimsenin göremeyeceği kadar oradan uzaklaştık. Karşımıza, aralarında birkaç zira uzaklık bulunan iki ağaç çıktı. Resûlullah (s) bana dedi ki: "Ey Câbir! Haydi git, şu ağaca 'Resûlullah, sana, arkadaşının yanına yaklaş, ta ki sizin arkanıza oturayım.' diyor." de." Ben de gittim, denileni yaptım. O ağaç adeta sürünerek yürüdü, diğer ağaca bitişti. Resûlullah (s) da arkalarına oturup ihtiyacını giderdi. Sonra geri döndük, bineklerimize bindik. Sanki üstümüzde bize gölge yapan kuşlar varmış gibi yürüyorduk. Birden, kucağında çocuğu olan bir kadın, Resûlullah'ın önüne çıktı: "Ya Resûlullah! Şu benim oğluma günde üç defa şeytan musallat oluyor, onu bırakmıyor." dedi. Resûlullah (s) hemen durdu, çocuğu aldı, devenin önüyle kendisi arasına koyarak, "Ey Allah'ın düşmanı! Uzaklaş! Ben Allah'ın Resûlü'yüm." dedi. Resûlullah (s) bu sözü üç defa tekrarladı. Sonra çocuğu kadına verdi. Geri dönüşte suyun da olduğu bu yerde aynı kadın beraberinde sürüp getirdiği iki koç ve kucağında taşıdığı çocukla birlikte karşımıza çıktı ve "Ya Resûlullah! Hediyemi kabul et. Seni hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, daha önce ona gelen şeytan tamamen ondan uzaklaştı" dedi. Resûlullah (s), "O iki koçtan birini alın, diğerini bırakın." buyurdu. Sonra Resûlullah'la (s) birlikte yola devam ettik. Bağırarak bir deve geldi. İki düzlük arasında bir yere geldiğimiz zaman deve secdeye kapandı. Bunun üzerine Resûlullah (s), "Bu devenin sahibi kim?" diye sordu. Ensâr'dan birkaç genç, "Ya Resûlullah! Biziz." dediler. Resûlullah, "Onun durumu ne?" diye sorunca, "Yirmi senedir onunla kuyudan su çekiyorduk. Yaşlanıp işe yaramaz hale gelince, onu kesip kölelerimiz arasında taksim etmek istedik." dediler. Resûlullah onlara, "Onu bana satar mısınız?" diye bir teklifte bulundu. Onlar, "Ya Resûlullah! O senindir." dediler. Bunun üzerine Resûlullah, "Ona, ölünceye kadar iyi bakın." dedi. Onlar, "Ya Resûlullah! Biz sana hayvanlardan daha çok secde etmeliyiz." dediklerinde, Resûlullah (s), "İnsanın insana secde etmesi doğru olmaz. Şayet insanın insana secde etmesi uygun olsaydı, kadınların kocalarına secde etmeleri gerekirdi." buyurdu.

Bize Yunus anlattı. O Mübârek b. Fedâle'den, o da el-Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), kavminin kendisini yalanlamasından dolayı Allah'ın dilediği kadar üzüntü içine girmişte. Mekke'nin dağ yollarından birine çıkarak "Ya Rabbi! Bana, kalbime itminan verecek ve benden bu üzüntüyü giderecek yolu göster." diye dua etti. Bunun üzerine Allah (c), "Şu ağacın dallarından hangisini istersen, onu çağır." diye vahyetti. Resûlullah bir dalı çağırdı. Dal toprağı yararak yerinden kopup Resûlullah'a (s) geldi. Resûlullah (s), "Yerine geri dön." buyurdu. Dal yeri yararak eski yerine gitti ve eski halini aldı. Resûlullah (s) buna hamd etti ve nefsi rahatladı. Müşrikler, "Ya Muhammed! Babalarını ve dedelerini sapıklıkla mı itham ediyorsun?" dediklerinde, Allah (c) şöyle buyurdu:

"De ki: Ey cahiller! Bana Allah'tan başkasına ibadet etmemi mi emrediyorsunuz? (Resûlüm!) Gerçekten sana ve senden öncekilere şöyle vahyolundu: Andolsun (farz-ı muhal) eğer Allah'a ortak koşarsan, muhakkak emelin boşa gider ve elbette hüsrana uğrayanlardan olursun. Bilâkis, yalnız Allah'a ibadet et ve şükredenlerden ol." [338]

Bize Yunus anlattı. O Mâlik b. Miğvel'den, o Talha'dan, o da Ebû Sâlih'ten şöyle dediğini rivayet etti: Biz bir yolculukta Resûlullah'la (s) birlikteydik. Seferdekilerin yiyeceği tükenmişti. Resûlullah (s) onların develerinden bazılarını kesmelerinden dolayı üzülmüştü. Ömer b. el-Hattâb, "Ya Resûlullah! Kafileye emretsen de, yanlarında bulunan son yiyeceklerini toplayıp getirseler, sen de bu hususta Allah'a bereket duasında bulunsan." dedi. Bunun üzerine hurması olanlar hurmalarını, buğdayı olanlar buğdaylarını getirdiler. Mücâhid, "Çekirdeği olanlar çekirdeklerini getirdiler." dedi. Ben "Onlar çekirdeği ne yapıyorlardı" dedim. Ravi "Onlar çekirdeği eziyorlar, üzerine su koyup içiyorlardı." dedi. Resûlullah (s) getirilen yiyecekler üzerine bereketle dua etti. Herkes yiyecek torbalarını doldurduktan sonra şöyle buyurdu: "Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in O'nun Resûlü olduğuna şehadet ederim. Şüphe içinde olmaksızın kim Allah'a iman ederse, Allah onu Cennet'ten mahrum etmez."

Bize Yunus anlattı. O el-Kâsım b. el-Fadl'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ebû Nadre[339] el-Abdî anlattı. O da Ebû Sa'îd el-Hudrî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir çoban, harrede[340] sürüsünün başındayken sürüye kurt saldırdı ve bir koyunu kaptı. Çoban kurdun koyunu alıp götürmesine engel olmaya çalışıştı. Kurt kuyruğunu kıstırarak oturdu ve çobana dönerek "Allah'ın benim için sevkettiği rızkımı almaktan beni engellediğin için Allah'tan korkmuyor musun?" dedi. Çoban, "Hayret! Hangi kurt kuyruğunu kıstırarak oturur da insan gibi konuşur?" diye söylendi. Kurt ona, "Bundan daha ziyade hayret edilecek olan şeyi sana söyleyeyim mi? Allah'ın Resûlü insanlara geçmiş ümmetlere ait olaylardan bahsediyor." dedi. Bunun üzerine çoban koyunlarını alıp Medine'ye geldi. Koyunları Medine'nin bir köşesine yerleştirdi. Sonra Resûlullah'ın (s) yanına gidip kurdun söylediği şeyleri ona anlattı. Resûlullah (s) ona bir şey demeden dışarıya çıktı ve çobana, "Onlara bu olayı anlat!" dedi. O da kurdun söylediği şeyleri onlara anlattı. Bunun üzerine Resûlullah (s), "Çoban doğru söyledi. Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin olsun ki, yırtıcı hayvanların insanlarla konuşması, kıyamet alâmetlerindendir. Yırtıcı hayvanlar insanlarla konuşmadan kıyamet kopmaz. Kişinin ayakkabısının ipi ve kamçısı kendisiyle konuşur. Kişinin uyluğu kendisinden sonra ailesinin ne yaptığını haber verecektir." buyurdu.

---

[338] ez-Zümer, 39/64-66.

[339] Asıl nüshada "Ebû Basra" şeklinde yazılmış olup yanlıştır. Doğrusu bizim yazdığımızdır (Bk. *el-İkmâl*, I, 329-330).

Bize Yunus anlattı. O Abdülhamîd b. Behrâm el-Fezârî'den, o Şehr b. Havşeb'ten, o da Ebû Sa'îd'den şöyle dediğini rivayet etti: Eslem kabilesinden bir adam Zülhuleyfe'nin[341] Beydâ mevkiinde koyunlarını güderken sürünün üzerine bir kurt saldırdı ve koyunlardan birini kaptı. Çoban kurda şiddetli bir şekilde bağırdı ve ona taş attı. Koyunu ondan kurtardı. Sonra kurt kuyruğunu bacaklarının arasına alarak çobana karşı oturdu ve ona, "Sen Allah'tan korkmuyor musun? Allah'ın benim için rızık olarak hazırladığı koyunu alıp götürmeme engel oldun!" dedi. Çoban kurda, "Allah'a yemin olsun ki, bu günkü gibisini hiç işitmedim." diye karşılık verdi. Kurt ona "Neye hayret ettin?" deyince çoban, "Benimle konuşmana!" dedi. Kurt da, "Bundan daha çok hayret edilecek olan şey şudur ki, Allah Resûlü iki kayalık (harre) arasında hurmalıklarda geçmişte olmuş olaylardan ve gelecekte meydana gelecek olan şeylerden bahsediyor. Sen ise burada koyunlarınla uğraşıyorsun." dedi. Çoban kurdun bu sözünü duyunca, koyunlarını Ensâr'a ait bir köy olan Kubâ'ya götürüp orada muhafazalı bir yere koydu. Sonra o sıralarda Ebû Eyyûb'un evinde bulunan Resûlullah'a (s) gelip kurdun kendisine söylediği şeyleri anlattı. Resûlullah ona "Doğru söyledin. Akşamleyin insanların toplandığını gördüğün zaman bunu yine anlat." buyurdu. Çoban da söylendiği gibi yaptı. Öğle vakti olup insanlar toplanınca Resûlullah (s) namaz kıldırdı ve Eslem kabilesine mensup olan bu adam yine insanlara kurt olayını anlattı. Bunun üzerine Resûlullah (s) "Doğru, doğru, doğru! Bunlar kıyamet öncesi meydana gelecek olan olaylardandır. (Üç defa bu sözünü tekrarladı.) Muhammed'in nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemin olsun ki, sabahleyin veya akşamleyin bir kişi evinden çıkıp uzaklaşacak, onun kamçısı, asası veya ayakkabısı kendisinden sonra ailesinin ne yaptığını ona haber verecektir." buyurdu.[342]

---

[340] Adeta ateşte yanmış gibi (volkanik) siyah taşları olan yere denir. Arap memleketlerinde harreler çoktur. İbn İshâk muhtemelen burada Medine'nin kıblesinde yer alan siyah taşlı yeri kastetmiştir.

[341] Medine'ye altı-yedi mil uzaklığında bir köydür.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdurrahman el-A'rec anlattı. O Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf'tan, o da Ebû Hüreyre' den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), sığıra binen bir adamdan bahsetti. Adam sığıra binince vurarak onu sürmek istedi. Sığır ise, "Ey Allah'ın kulu! Ben bunun için yaratılmadım." dedi. Resûlullah'ın (s) etrafındakiler, "Sübhânellah!" dediler. Resûlullah da, "Buna hayret mi ettiniz?" buyurdu. Oradakiler, "Evet, ya Resûlullah!" dediler. Bunun üzerine Resûlullah, "Buna; ben, Ebû Bekr ve Ömer inanırız." buyurdu. Halbuki Ebû Bekr ve Ömer orada değillerdi. Sonra Resûlullah (s) anlatmaya devam etti: Bir kurt, bir adamın sürüsüne saldırdı ve bir koyunu kaptı. Adam koyunu istedi ve onu ondan çekip aldı. Bunun üzerine kurt, "Bugün sen, onu benden çekip kurtardın. Peki, benden başka hiçbir çobanın bulunmadığı o yırtıp parçalama gününde, onu benden kim kurtaracak?" dedi. Resûlullah'ın etrafındakiler buna "Allah, Allah!" dediler. Bunun üzerine Resûlullah, "Buna şaşıyor musunuz?" diye sordu. Onlar "Evet." dediler. Resûlullah (s) "Ben, Ebû Bekr ve Ömer buna inanıyoruz." buyurdu. Halbuki Ebû Bekr ve Ömer orada yoktu.

---

[342] Hz. Peygamber'in (s) bu tür nübüvvet alametlerini ihtiva eden hadisler çok olup muhtelif milletlere ait çeşitli İslâmî kitaplarda bulunmaktadır. Sayı itibarıyla daha çok bu rivayetler Ebû Nu'aym'ın *Kitâbü'l-Melâhım ve'l-Fiten* adlı kitabında bulunmaktadır (T.227). Buna ilaveten Kâdî Abdülcebbâr'ın *Kütâbü Tesbîti delâili'n-nübüvve* ve yine Ebû Nu'aym'ın *Kitâbü Delâili'n-nübüvve*'sini tavsiye ederim.

Bize Yunus anlattı. O Yahya b. Ebû Üneyse'den, o ez-Zührî'den, o Sa'îd b. el-Müseyyeb'ten, o da Ebu Hüreyre'den Resûlullah'ın (s) şöyle dediğini rivayet etti. Koyunlarını gütmekte olan bir çobanın sürüsüne bir kurt saldırdı ve sürüden bir koyunu kaptı. Çoban koyunu kurtarmak için çok çabaladı ve bunu başardı. Kurt kendisine doğru dönüp, "Peki, onu koruyacak hiçbir çobanın bulunmadığı o yırtıp parçalama gününde, onu kim kurtaracak?" dedi. Oradakiler, "Sübhânallah!" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (s), "Şüphesiz ben, Ebû Bekr ve Ömer, buna inanıyoruz." buyurdu.

Bize Yunus anlattı. O İbn Ebû Üneyse'den, o ez-Zührî'den, o Said b. el-Müseyyeb'ten, o, Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan, o da Ebû Hüreyre'den Resûlullah'ın şöyle dediğini rivayet etti. Bir adam üstüne bindiği bir sığırı sürüp giderken sığır adama dönerek, "Ben bunun için yaratılmadım, tarla sürmek için yaratıldım." dedi. Orada bulunan insanlar hayretle "Sübhânellah!" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (s), "Şüphesiz ben, Ebû Bekr ve Ömer, buna inanıyoruz." buyurdu.

Bize Yunus anlattı. O es-Serî b. İsmail'den, o da eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) bir seferinde konaklayınca, bir su matarası getirtti. Kendisine, "Ya Resûlullah! Yanımızda bundan başka suyumuz yok." denildi. Bunun üzerine Resûlullah (s), o matarayı su kabına boşalttı. Sonra parmağını su kabının ortasına koydu ve onu suya soktu. İnsanlar gelip o sudan abdest alıyor, sonra da "sudderâ"[343] diyorlardı. Resûlullah (s) bazılarının ayak ökçelerinin yıkanmadığını gördü ve onlar için "Allah'ım, ayak ökçelerindeki (eksiklik) sebebiyle onları mağfiret buyur." diye dua etti.

Bize Yunus anlattı. O Mâlik b. Miğvel'den, o Talha'dan, o da Ebû Sâlih'ten şunu rivayet etti: Resûlullah (s), "Kardeşlerime ne zaman kavuşacağım?" deyince oradakiler, "Ya Resûlullah! Biz kardeşlerin değil miyiz?" diye sordular. Bunun üzerine Resûlullah, "Siz benim Ashâbımsınız. Kardeşlerimse, ümmetimden, beni görmedikleri halde bana inanan ve beni tasdik eden bir topluluktur." buyurdu ve "Mahlukattan kimin imanı daha hoştur, biliyor musunuz?" diye sordu. Onalar, "Allah'ın meleklerinin." diye cevap verdiler. Resûlullah (s), "Onlar iman etmemezlik yapamazlar. Çünkü onlar Rablerinin yanında bulunuyorlar." dedi. Sonra, "Peygamberlerin imanları." dediler. Resûlullah (s), "Onlar da iman etmemezlik yapamazlar. Çünkü onlara vahiy geliyor." buyurdu. Bu kez, "Peygamberlerin Ashâbının imanları." dediler. Resûlullah (s), "Onlar da iman etmemezlik yapamazlar. Çünkü aralarında Allah'ın peygamberleri var. Fakat ümmetinden öyle bir topluluk vardır ki, onlar beni görmedikleri halde, Rablerinden gelen kitaba inanıp onu tasdik ederler." buyurdu.

---

[343] "Allah tarafından çıkarılan bir su" anlamına gelmelidir. Yazma metinlerin birinde "Alkışlayın" anlamına gelen صدوا şeklinde geçer (M).

Bize Yunus anlattı. O el-A'meş'ten, o Umâre b. Umeyr'den, o da Abdurrahman b. Yezîd'den şöyle dediğini rivayet etti: Âlimler Peygamberin Ashâbının faziletini müzakere ediyorlardı. Abdullah,[344] "Resûlullah'ı görüp de, Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına inanan kimsenin, Resûlullah'ı (s) görmeden inanandan daha çok faziletli olamaz." dedi ve şu ayetleri okudu:

"Elif. Lâm. Mîm. Bu (Kur'ân), o kitaptır ki, kendisinde hiç şüphe yoktur. O, müttakîler (sakınanlar ve arınmak isteyenler) için bir yol göstericidir. Onlar gayba inanırlar, namaz kılarlar, kendilerine verdiğimiz maldan Allah yolunda harcarlar. Yine onlar sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler, âhiret gününe de kesinkes inanırlar. İşte onlar, Rablerinden gelen hidayet üzeredirler ve kurtuluşa erenler de ancak onlardır."[345]

Bize Yunus anlattı. O İsmail b. Abdülmelik'ten, o da Atâ'dan şunu rivayet etti: Resûlullah (s) bir gün etrafına toplanmış bulunan Ashâbına şöyle dedi: "Sizden bir adam ki, size peygamber olarak gönderilen kimseye inanıp tasdik ediyor. Bu, hayret edilecek bir şeydir, ama çok şaşılacak bir şey değildir. Fakat, bir kavim ki, beni görmeden bana inanıyor, işte onların durumu, daha çok şaşılacak bir şeydir."

Bize Yunus anlattı. O da İsmail'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana Yezîd b. Ebû Habîb anlattı. O Mersed b. Abdullah'tan, o da Ebû Abdurrahman el-Cühenî'den şunu rivayet etti: Biz Resûlullah'la (s) birlikte otururken birdenbire Yemenli iki atlı geldi. Resûlullah onları görünce, "Kindeli, Mezhicli iki kişi;

---

[344] Zikredilen kişi Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'tır (Bk. *et-Târîhu'l-kebîr, VI, 499).*

[345] el-Bakara, 2/1-5.

Allah'ın resûlü'ne biat etmek için geldiler." buyurdu. Biri biat etmek üzere Resûlullah'ın elini tuttuğu zaman, "Ya Resûlullah! Sana yetişip sana iman eden, seni tasdik eden ve senin getirdiğinin hak olduğuna şehadet eden kimse için ne var?" diye sorunca, Resûlullah, "Ona müjdeler olsun!" dedi ve o şahısla tokalaştı. Sonra, diğeri geldi ve "Ya Resûlullah! Seni görmeden tasdik eden ve senin getirdiğin şeyin hak olduğuna şehadet eden kimse için ne var?" diye sordu. Resûlullah (s), "Ona müjdeler olsun!" buyurdu. O adam da Resûlullah'la (s) tokalaştı ve ayrıldı.

Bize Yunus anlattı. O da Fâid b. Abdurrahman el-Abdî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bize Abdullah b. Ebû Evfâ şunu rivayet etti. Bir gün Resûlullah (s), "Kardeşlerimi özlüyorum."; dedi. Bunun üzerine Ömer, "Ya Resûlullah! Biz senin kardeşlerin değil miyiz?" diye sordu. Resûlullah, "Hayır, siz Ashâbımsınız. Kardeşlerim bana, beni görmeden iman edenlerdir." buyurdu. O sırada Ebû Bekr geldi. Ömer ona, Resûlullah'ın (s) kendisine söylediklerini aktardı. Resûlullah (s), "Ey Ebû Bekr! Senin beni sevdiğini duyup da seni seven bir kavmi, sen sevmez misin? Ben onları seviyorum; Allah da onları sevsin." buyurdu.

Ümmü Şerîk ed-Devsiyye'nin Müslüman Olması

Bize Yunus anlattı. O Abdüla'lâ b. el-Müsâvir'den, o Muhammed b. Amr'dan, o Atâ'dan, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Devs kabilesinden kendisine Ümmü Şerîk denilen bir kadın Ramazan ayında Müslüman oldu. Kendisini Resûlullah'a götürecek birini bulmak üzere yola koyuldu. Yolda Yahudi bir adamla karşılaştı. O Yahudi, "Ne ihtiyacın var, ey Ümmü Şerik?" diye sordu. Kadın, "Beni Resûlullah'a götürecek bir adam arıyorum." deyince, Yahudi, "Gel, ben seni ona götüreyim." dedi. Kadın, "Beni bekle, matarama su doldurayım." diye karşılık verdi. Yahudi, "O sudan bende istemediğin kadar var." dedi. Ümmü Şerîk onlarla birlikte yola koyuldu. O gün akşam oluncaya kadar hep birlikte yürüdüler. Akşam olunca Yahudi durdu, yolda yemek üzere yanına aldığı azığını çıkardı, akşam yemeğini yedi ve "Ey Ümmü Şerîk! Gel akşam yemeğini ye." diyerek ona da yeme teklifinde bulundu. Ümmü Şerîk, "Bana su ver, susuzum. Su içmedikçe bir şey yiyemiyorum." dedi. Yahudi onun bu isteğine, "Yahudi olmadıkça sana su vermem." diye karşılık verdi. Ümmü Şerîk, "Allah belânı versin, beni aldattın, su almama mâni oldun." dedi. Yahudi yine, "Hayır, Allah'a yemin olsun ki, Yahudi olmadıkça sana bir damla su vermem." dedi. Ümmü Şerîk buna, "Hayır! Allah, beni İslâm'la hidayetine erdirdikten sonra, ben asla Yahudi olmam." diye cevap verdi. Sonra da devesine doğru yöneldi ve devesinin ayağını büktü. Başını devesinin dizine koydu ve öylece uyudu.

Ümmü Şerîk daha sonra olanları şöyle anlattı: "Sonra beni alnımın üzerine konulan ve içinde soğuk su olan bir kova uyandırdı. Başımı kaldırıp kovanın içine baktım; sütten daha beyaz ve baldan daha tatlı bir su ile doluydu. Kanıncaya kadar o sudan içtim. Mataramı da o sudan doldurdum. Sonra o, gözümün önünde gökyüzüne kaldırıldı. Ben de gözlerimle onu takip ediyordum. Gökyüzünde kaybolup gitti. Sabah olunca, Yahudi geldi ve 'Ey Ümmü Şerîk!' diye seslendi. Ben, 'Allah'a yemin olsun ki, Allah bana su verdi.' dedim. 'Nereden, gökten mi indirildi?' diye sordu. Ben, 'Evet, Allah'a yemin olsun ki, Allah onu bana gökten indirdi. Sonra önümden kaldırdı. O, gökte kayboldu gitti.'diye ona cevap verdim."

Sonra Ümmü Şerîk geldi. Resûlullah'ın huzuruna girdi ve ona olanları anlattı. Resûlullah (s) ona evlilik teklif etti. Bunun üzerine Ümmü Şerîk, "Ya Resûlullah (s)! Ben kendimi sana layık görmüyorum. Çünkü benim noksanlığım var. Beni, dilediğin başka bir kimseyle evlendir." dedi. Resûlullah (s) da onu, Ziyâd'la evlendirdi. Ona otuz sâ[346] arpa verilmesini emretti ve "Yiyin, ölçmeyin." buyurdu. Ümmü Şerîk'in yanında da, Resûlullah'a hediye etmek üzere bir tulum yağ vardı. Ümmü Şerîk cariyesine, "Bu tulumu Resûlullah'a götür ve 'Ümmü Şerîk'in selamı var, bu sana hediye ettiğimiz yağ tulumudur.' de." dedi. Cariye yağ tulumunu götürdü. Onu alıp boşalttılar. Resûlullah (s) cariyeye de, "Onu asın, ağzını bağlamayın." buyurdu. Onu astılar. Ümmü Şerîk içeri girdi, onu yağla dolu görünce, "Ey falanca! Sana bu tulumu Resûlullah'a (s) götürmeni emretmedim mi?" diye çıkıştı. Câriye, "Allah'a yemin olsun ki, dediğin gibi, onu götürdüm. Onu götürürken damlamamasına da dikkat ettim, en iyi şekilde götürdüm. Fakat Resûlullah (s) geriye dönerken bana "Onu asın, bağlamayın." dedi. Ben de yerine astım." dedi. Ümmü Şerîk onu dolu görünce bağladı. Tükeninceye kadar ondan yediler. Sonra arpayı ölçtüler, ondan hiç bir şey eksilmeksizin onun da otuz sâ olduğunu gördüler.

Ebû Hüreyre'nin Müslüman Olması

Bize Yunus anlattı. O Ebû Halde[347] Hâlid b. Dînâr'dan, o da Ebü'l-Âliye'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Hüreyre müslüman olunca Resûlullah ona, "Sen kimlerdensin?" diye sordu. Ebû Hüreyre, "Devs'ten." dedi. Resûlullah, elini Ebû Hüreyre'nin alnına koydu. Sonra silkeleyerek, "Ben Devsli olup da hayırlı birisini görmedim." [348] buyurdu.

---

[346] Hacim ölçüsü birimi. 1 sâ, 1040 dirhem buğday veya arpa alan ölçektir. 1 dirhem yaklaşık üç (2979 gr.) gramdır. Buna göre 1 sâ yaklaşık 3120 gr, 30 sâ ise 93600 gr. eder (M).

[347] Hamidullah tahkikinde "Ebû Câriye" şeklinde yazılmıştır (E).

[348] Biraz aşağıda Hz. Peygamber'den Devslilerin hayırlı insanlar olduğu bir rivayet edilmiştir. Metnin anlamı bu olmakla birlikte Hz. Peygamber'in gerçekte bu sözü başka türlü söylemiş olması veya şaka yapmış olması muhtemeldir (M).

Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana bir arkadaşım Ebû Hüreyre'nin şöyle dediğini nakletti: Cahiliye döneminde adım Abdüşems b. Sahr'dı. İslâm döneminde Abdurrahman ismini aldım. Bana Ebû Hüreyre künyesini Resûlullah (s) verdi. Ben, onun koyunlarını güdüyordum. Bir gün kimseye ait olmayan kedi yavrularını buldum ve onları gömleğimin yenine koydum. Resûlullah'ın koyunlarını kendisine götürüp teslim ettiğim sırada, çoban çantamın içindeki kedi yavrularının seslerini duydu ve bana "Bu ne, ey Abdüşems?" diye sordu. Ben de "Bulduğum kedi yavruları." diye cevap verdim. Bunun üzerine Resûlullah (s), "Sen Ebû Hüreyre'sin (kedicik babası)."dedi. Ondan sonra bu benim ismim oldu.

Bize Yunus[349] anlattı; dedi ki: İbn İshâk dedi ki: Devs kabilesinde aracılık görevi yapardı. Onlardan biri olmayı severdi.

Bize Yunus anlattı. O Abdurrahman b. Abdullah'tan, o da Hezzân[350] b. Sa'îd'den şöyle dediğini rivayet etti: Beytülmakdis'e geldim. Orada Ali b. Abdullah b. el-Abbâs ile karşılaştım. Kendisine selam verdim. O da bana, "Sen kimsin?" diye sordu. Ben, "er-Rehâ[351] halkından biriyim." diye cevapladım. Bunun üzerine Ali b. Abdullah, "Resûlullah'ın övdüğü bir kavimden olan adama merhaba." dedi. Sonra da Resûlullah'ın "Size, er-Rehâlıları, ed-Devsîleri, ed-Dârîleri tavsiye ederim, onlar hayırlı insanlardır." dediğini aktardı. Abdurrahman bu isimlerin hepsinin Arap kabilelerine ait olduğunu kanaatindedir.

Adî b. Hâtim'in Müslüman Olması

Bize Yunus anlattı. O Abdüla'lâ b. Ebü'l-Mismâr el-Kureşî'den, o Âmir eş-Şa'bî'den, o da Adî b. Hâtim'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) peygamber olarak gönderildiği zaman, ona benden daha çok kızan ve ondan tiksinen başka hiçbir Arap olduğunu zannetmiyorum. Bu yüzden Rum diyarına gittim. Fakat onun güzel ahlaka çağırdığını, insanların onun etrafında toparlandığını öğrenince, Rum diyarından ayrılıp ona geldim. O sırada yanında Suheyb, Selmân ve Bilâl de vardı. Resûlullah (s) başını kaldırıp bana baktı ve "Ey Adî b. Hâtim! Müslüman ol, kurtul." buyurdu. Devemi çöktürdüm. Sonra gelip dizlerimi dizlerine koydum. Uyluğuma vurarak, "Ey Adî b. Hatim! Müslüman ol, kurtul." buyurdu. "İslâm nedir?" diye sordum. O da, "Allah'tan başka ilâh olmadığına, benim, onun Resûlü olduğuma şehadet etmen, hayrı ve şerriyle, acı ve tatlısıyla kadere inanmandır. Ey Adî b. Hâtim! Kayser ve Kisrâ'nın hazineleri fethedilmedikçe kıyamet kopmayacaktır. Ey Adî b. Hâtim! Bir kadın devesinin sırtında yalnız başına Hîre'den -o zaman Kûfe yoktu- çıkıp hiç kimseden emân almadan gelip şu Kâbe'yi tavaf etmedikçe kıyamet kopmayacaktır. Ey Adî b. Hâtim! Bir kişi zekat torbası ile birlikte gezip dolaşacak, onu verecek birisini bulamayacak. Sonra adam onu vermek için başka taraflara gidecek ve giderken de 'Keşke sen benim malım olmasaydın, keşke sen toprak olsaydın.' diyecek. İşte bu günler gelmedikçe kıyamet kopmayacak." buyurdu.

---

[349] Hamidullah tahkikinde "Musa" şeklinde yazılmıştır (E).

[350] Hamidullah tahkikinde "Hezzâz" şeklinde yazılmıştır (E).

[351] er-Rehâ, Yemenli Mezhic kabilesinin bir koludur (E).

Bize Yunus anlattı. O Sa'îd b. Abdurrahman'dan, o Muhammed b. Sîrîn'den, o Ebû Ubeyde b. Huzeyfe b. el-Yemân'dan -kendisini gördüğüm zaman o kırk yaşındaydı-, o da es-Semîr[352] diye çağrılan bir adamdan rivayet etti. es-Semîr, Adî b. Hâtim'in yanına girerek, "Bana ulaştığına göre senin sevdiğim bir hayat hikâyen var. Onu senden dinlemek istiyorum." dedi. Adî b. Hâtim de anlatmaya başladı: Resûlullah (s) peygamber olarak gönderildiği zaman insanların içinde ondan en çok nefret eden kişi bendim. Bu yüzden Arap yurdunun en uzak taraflarına, Rum diyarına yakın olan yerlere gittim, Hicaz bölgesinden uzaklaştım. Fakat bu halimden de çok tiksindim ve kendi kendime, "Bu adama (Resûlullah'a) gideyim; eğer samimi ise bunu anlarım, yalancı ise bunu da anlarım. Veya o bana zarar vermez. (Burada ravi Muhammed, Adî'nin hangisini söylediği hususunda şüpheye düşmüştür.)

---

[352] Hamidullah tahkikinde "el-Yemîn" şeklinde geçmektedir (E).

Sonra Medine'ye geldim. İnsanlar beni saygı ve hürmetle karşılayarak "Adî b. Hâtim!" dediler. Resûlullah'a (s) geldim. O, "Ey Adî b. Hatim! Müslüman ol, kurtul." dedi. Ona, "Benim dinim var." deyince, "Senin dinini senden daha iyi biliyorum." buyurdu. Ben hayretle, "Dinimi benden daha iyi nasıl bilebilirsin ki?" diye sordum. Bana "Sen kavmine başkanlık etmiyor muydun? O zaman mirbâ[353] almıyor muydun?" diye sordu. Ben "Evet!" dedim. "Halbuki bu, senin dininde helal değildir."[354] dedi. Onun bu sözü karşısında eziklik hissettim. Resûlullah sözlerine devam ederek, "Senin Müslüman olmanı, çevrede gördüğün durum engelliyor. Sen bizi cezalandırmak üzere insanların bize karşı kışkırtıldığım veya insanların bize karşı tek bir el gibi ittifak halinde olduklarını görüyorsun. (Ravi Muhammed burada şüphe ediyor) tuttu. Ben "Evet." dedim. Sonra bana "Hîre'ye gittin mi?" diye sordu. Ben, "Hayır, ama yerini biliyorum." dedim. Resûlullah sözüne devam etti: "Bir kadının yalnız başına devesinin sırtında Hîre'den çıkıp, hiç kimseden emân almadan Mekke'ye gelip Kâbe'yi tavaf etmesi yakındır. Kisrâ b. Hürmüz'ün hazinelerinin fetholunması yakındır." Kendisine "Kisrâ b. Hürmüz'ün hazineleri nedir?" diye sordum. "Kisrâ b. Hürmüz'ün hazineleri. Kisrâ b.

---

[353] Cahiliyye döneminde başkanın ganimetten aldığı dörtte birlik pay (M).

[354] Adî b. Hâtim o zaman Hıristiyan'dı. İncil ganimet alma yolunu kapatıyor ve bu konuda Tevrat'a uyulmasına emrediyor. Tevrat'ta ise ganimetlerin yakılması emrediliyor. Hz. Peygamber (s) bu hususa işaret etmektedir (M).

Hürmüz'ün hazineleri. (Bunu iki defa söyledi.) Bir adam malının sadakasını vermek üzere yola çıkacak, fakat onu verecek birisini bulamayacaktır. O günler yakındır."

Ravi dedi ki: "Ben, yalnız başına bir kadının devesinin sırtında Hîre'den çıkıp, hiç kimseden eman almadan Mekke'ye gelip Kâbe'yi tavaf ettiğini gördüm. Medâin'e giren ordunun da önündeydim. Allah'a yemin olsun ki, üçüncüsü de gerçekleşecektir. Çünkü bu, Resûlullah'ın (s) sözüdür.

Bize Yunus anlattı. O İbrahim b. Abdurrahman eş-Şeybânî'den, o Muhammed b. Sîrîn'den, o da Adî b. Hâtim'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) şöyle buyurdu: "Medâin'deki beyaz köşk fetholunmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Bir kadın devesinin sırtında yalnız başına Hicaz'dan çıkıp emniyet ve güven içinde Irak'a gelecek, hiçbir şeyden korkmayacaktır. Bu şekilde gelip şu Kâbe'yi tavaf etmedikçe kıyamet kopmayacaktır. (Ravi diyor ki, ben bu ikisinin birlikte gerçekleştiğini gördüm.) İnsanların başına, har vurup harman savuran müsrif bir imam geçmedikçe kıyamet kopmayacaktır."

Bize Yunus anlattı. O Anbese b. el-Ezher'den, o da Sa'îd b. Mesrûk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Adî b. Hatim, Ömer'le bir şey hakkında konuştuktan sonra ona "Ya Emîrü'l-Mü'minîn! Beni tanımıyor musun?" diye sordu. Ömer, "Evet, tanıyorum! İnsanlar inkâr ettiği zaman sen iman ettin, onlar yalanladığı zaman sen tasdik ettin, onlar cimrilik ettiği zaman sen verdin." dedi.

Bize Yunus anlattı. O Kurre b. Hâlid'den, o da Yezîd b. Abdullah eş-Şıhhîr'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir ara şu deve ağılında otururken yanımıza başı kazınmış, yanında bir deri parçası veya bir heybe bulunan bir adam geldi. "Bu adam buralı değil, yabancı." dedik. O da, "Evet. İşte şu da, Resûlullah'ın (s) bana yazdığı mektup." dedi. Oradakiler, "Getir, onu." dediler. Onu aldım, okudum. İçinde şöyle yazıyordu:

"Bismillâhirrahmânirrahîm. Bu, Allah'ın Resûlü, Peygamber Muhammed'den Benî Züheyr b. Ukayş'a yazılmış bir mektuptur. (Ebü'l-Alâ diyor ki: Bunlar, Akl kabilesinin bir koludur.) Şayet siz, Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet ederseniz, namaz kılarsanız, zekât verirseniz, müşriklerden ayrılırsanız, ganimetlerin beşte birini, Peygamber'in payını ve safiyyini[355] verirseniz, o zaman Allah'ın ve Resûlü'nün emniyetine girdiniz, demektir."

Oradakiler, "Hay Allah senin iyiliğini versin! Bize Resûlullah'tan (s) duyduğun bir şeyi anlat." dediler. Adam devam etti: "Resûlullah'ın (s) şöyle buyurduğunu işittim: Bir ay oruç tutmak, insanı kötülüklerden alıkoyar, her ay üç gün oruç tutmaksa, kalpten kin, düşmanlık gibi şeyleri giderir." Oradakiler, "Sen Resûlullah'ın (s) böyle dediğini duydun mu?" diye sorunca, Adam, "Benim, Allah Resûlü'ne yalan söz isnat edeceğimi düşünmekten korkmadığınızı görüyorum. Hayır, vallahi! Bugün size hadis nakletmeyeceğim." dedi. Sonra sayfayı istedi, çekip aldı, geriye dönüp oradan ayrılıp gitti.

Bize Yunus anlattı. O Yunus b. Amr'dan, o babasından, o da Ebû Temîme el-Hüceymî'den[356] şöyle dediğini rivayet etti: Bir A'râbî Resûlullah'a (s) gelerek, "Ya Muhammed! Sen neye çağırıyorsun?" diye sordu. Resûlullah (s), "Seni öyle bir Zat'a çağırıyorum ki: Sana bir zarar ve sıkıntı isabet eder de O'na dua edersen O seni bu zarar ve sıkıntıdan kurtarır. Sen yeryüzünün çöllerinden birisinde seyahat ederken bineğini kaybeder de bineğin bulunması için O'na dua etsen, O sana bineğini geri getirir. Sen herhangi bir kıtlığa maruz kalsan, O sana ekini bitirir." dedi. Bunun üzerine A'râbî, "Bu, ne güzelmiş. Bana başka tavsiyelerde de bulun." deyince, Resûlullah

---

[355] Devlet başkanının taksimden önce kendisi için kendi payına mahsuben ganimet malları arasından beğenip aldığı şey (M).

[356] Hamidullah tahkikinde bu şahsın ismi "Ebû Temteme el-Füceymî" şeklinde yazılmıştır (E).

(s) ona, "Sana, insanları hakir görmemeni, iyiliği terk etmemeni tavsiye ederim. Kardeşini güler yüzle karşıla. Eğer senden isterse, tek bir kap suyun da olsa, bir kısmını ona ver. Elbiseni, yere sürünecek şekilde sarkıtmaktan sakın. Çünkü bu, kibirdir. Şüphesiz Allah (c), kibri sevmez." dedi.

Bize Yunus anlattı. O Yusuf b. Meymûn'dan, o da el-Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti: Çöl halkı eşrafından bir adam Resûlullah'a (s) gelerek, "Ya Muhammed! Sen neye davet ediyorsun?" diye sordu. Resûlullah (s) şöyle buyurdu: "Ben seni öyle bir Zât'a davet ediyorum ki: Kuraklık olsa da O'na dua etsen, O senin ekinleri bitirir. Bir şeyi kaybetsen de O'na dua etsen, O sana kaybettiğin şeyi geri getirir. Sana bir gam, keder ve üzüntü isabet etse de O'na dua etsen, O senin üzüntünü giderir." Bu sözler üzerine adam Müslüman oldu. Bir müddet durduktan sonra, "Ya Resûlullah! Artık evime, aileme dönmek istiyorum, bana tavsiyelerde bulun." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s) ona, "Sana, Allah'tan korkmayı ve tasaddukta bulunmayı tavsiye ederim." dedi. Adam, "Hangi şeyden tasadduk edeyim?" diye sorunca Resûlullah, "Devenden." buyurdu. Adam, "Bizim devemiz yok ki!" dedi. Resûlullah (s), "Koyundan." buyurdu. Adam, "Bizim koyunumuz yok ki!" dedi. Resûlullah (s), "Malından." buyurdu. Adam, "Bizim malımız yok ki!" dedi. Resûlullah (s) "Öyleyse dilini insanlara karşı tut, kötü söz söyleme. Bu da senin için güzel bir sadakadır." buyurdu.

Cerîr b. Abdullah'ın Müslüman Olması

Bize Yunus anlattı. O Davud b. Zeyd'den, o Âmir eş-Şa'bî'den, o da Cerîr b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: Biat etmek üzere Resûlullah'a (s) gittim. Resûlullah (s), "Bana elini göster, ey Cerîr!"[357] deyince, "Niçin?" diye sordum.

---

[357] Resûlullah (s) onu biate davet ediyor (E).

"Allah'a teslim olman ve her Müslüman'a nasihat etmen için." buyurdu. Cerîr zeki bir adam olduğu için bu sözün mânasını anladı ve "Ya Resûlullàh! Elimden geldiğince." şeklinde karşılık verdi. Cerîr ile halk arasında bir kopukluk vardı. Cerîr dedi ki: Resûlullah'ın (s) şöyle dediğini işittim: "İslâm beş temel üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Kâbe'yi haccetmek ve Ramazan orucunu tutmak."

Bize Yunus anlattı. O Kays b. er-Rebî'den, o Simâk b. Harb'ten, o Abdullah b. Ömer'den, o da Câbir b. Semüre'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'ın (s) şöyle buyurduğunu işittim: "Şüphesiz Müslümanlardan güçlü bir topluluk, Kisrâ'nın memleketini fethedecektir."

[Resûlullah'ın Müslümanlardan Yapmalarını İstediği Ameller]

Bize Yunus anlattı. O Kays b. er-Rebî'den, o Cebele b. Sühaym'dan, o da Müessir b. Gufâre el-Abdî'den şöyle dediğini rivayet etti: Abdülkays'tan bir kafileyle birlikte İbnü'l-Hasâsıyye'nin[358] yanında konaklamıştım. Resûlullah (s) benden, beş vakit namazı kılmak, Ramazan orucunu tutmak, Kâbe'yi tavaf etmek, gönül hoşnutluğuyla zekâtı vermek ve Allah yolunda cihad etmek üzere söz aldı. Ona dedim ki: "Ya Resûlullah! Bunların hepsini yapmaya gücüm yetmez: Benim ancak geçimimi temin edecek ve çoluk çocuğuma kâfi gelecek kadar bir malım var. Fazla malım olmadığı için zekât veremem. Cihada gelince, nefsimin buna boyun eğmeyeceğinden korkarım. Dolayısıyla Allah'ın gazabına uğrarım, diye çekiniyorum." Bunun üzerine Resûlullah (s) elini benden çekti. "Cihad yok, sadaka yok, Cennet'e ne ile gireceksin?" diye sordu. Ben hemen, "Ya Resûlullah! Elini uzat!

---

[358] Beşîr b. el-Hasâsıyye.

Onları yapmak üzere sana bîat edeyim." dedim. Bunun üzerine Resûlullah (s) elini uzattı, ben de ona bîat ettim.

Bize Yunus anlattı. O Yahya b. Ebû Hayye el-Kelbî'den, o Zâzân'dan, o da Cerîr b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: Biz develerimize binerek Resûlullah'la birlikte yola çıkmıştık. Sahraya vardığımız zaman, bize doğru gelen binekli birisini gördük. Resûlullah (s), "Bu sizi istiyor." buyurdu. Binekli kişi yaklaşınca, Resûlullah (s) ona, "Nereden geldin?" diye sordu. Adam, "Malımdan, ailemden, çoluk çocuğumdan." diye cevap verdi. Bu kez Resûlullah (s), "Kimi istiyorsun?" diye sordu. Adam, "Resûlullah'ı." dedi. Resûlullah (s), "Tam isabet ettin." buyurdu. Adam da, "Ya Resûlullah! Bana İslam"ı öğret." dedi. Resûlullah'ın (s) onu doğru yöneldiğini görünce adamın devesinin etrafını kuşattık. Resûlullah (s) ona "Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şehadet eder misin?" diye sordu. Adam, "Kabul ettim." dedi. Resûlullah, "Farz namazları kılar mısın?" diye sordu. Adam "Kabul ettim." dedi. Resûlullah, "Farz olan zekâtı verir misin?" diye sordu. Adam, "Kabul ettim." dedi. Resûlullah (s), "Kâbe'yi hacceder misin?" diye sordu. Adam, "Kabul ettim." dedi. Resûlullah (s), "Ramazan orucunu tutar mısın?" diye sordu. Adam "Kabul ettim." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s), "İşte İslâm budur." buyurdu.

Adam, Resûlullah'la (s) birlikte yürümeye başladı. Yürürken devesinin ayağı, köstebek yuvasına girdi ve hayvan tökezleyip yere kapandı. Adam da başı üstüne düştü. Hemen Resûlullah, "Kardeşinize bakın." buyurdu. Huzeyfe ve Ammâr adamın yanına gelerek onu doğrulttular ve ikisi birden "Ya Resûlullah! Adam ölmüş." dediler. Resûlullah (s) yüzünü biraz çevirdi, sonra yüzünü tekrar onlara doğru döndürdü ve şöyle dedi: "Yüz çevirdiğim zaman beni görmediniz mi? Ben, onun ağzına Cennet meyvelerinden dolduran iki melek gördüm."

Anladım ki o adam aç iken ölmüştü. Daha sonra Resûlullah (s), "Az amel işledi, çok ecre nail oldu. Allah'a yemin olsun ki bu adam, "*Onlar o kimselerdir ki, iman edip imanlarını zulüm ve şirkle bulaştırmazlar. İşte korkudan emin olmak onların hakkıdır ve hidayete erenler de onlardır.*"[359] ayetinde zikredilen kimselerdendir. Kardeşinizi yüklenip götürün."

Biz de onu sırtlayıp götürdük. Su kenarına geldiğimiz zaman Resûlullah, "Onu yıkayın, kefenleyin ve tabuta koyun." buyurdu. Biz de dediği gibi yaptık. Sonra Resûlullah, onun üzerine cenaze namazı kıldı. Daha sonra da, kabrin kenarına oturarak, "Ona lahid[360] yapın. Çünkü lahid bize ait bir haslettir. Şak[361] ise bizden başkalarına ait bir şeydir." buyurdu.

Bize Yunus anlattı. O da Abdurrahman b. Emîn el-Kinânî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana Muhammed b. Ali b. el-Hüseyin b. Ali b. Ebû Tâlib anlattı. Ayrıca bana ez-Zührî de anlattı: İkisi dediler ki: Resûlullah'a (s) bir A'râbî geldi, "Kavmim Müslüman oldu, fakat İslâm onların fakirliklerini daha da arttırdı." dedi. Resûlullah (s), ona infakta bulunan bir adama dönerek, "Yanımda ne varsa verdim." buyurdu. Resûlullah'ın (s) arkasında bulunan bir Yahudi, "Şu adam (Yahudi kendisini kastediyor) sana para versin, sen de şu bahçenin hurmasını selem[362] yoluyla sat." dedi. Resûlullah (s) da, "Sana belli bir hurma bahçesi demeyiz. Fakat ölçüsü belli olan hurmayı belli zamanda veresiye olarak satmak üzere senden onun bedelini peşin olarak alırız." buyurdu. Bu şartlarla Resûlullah (s) Yahudi ile alış-veriş yaptı. Sonra

---

[359] el-En'âm, 6/82.

[360] Ölünün konması için mezarın kıble tarafı oyularak hazırlanan yer. Burasının önüne tahta, kerpiç ve kamış gibi şeyler konur. Böylece toprak doğrudan ölünün üzerine atılmamış olur (M).

[361] Ölü defnetmek için mezarın dik olarak kazılması, yan tarafa lahid yapılmaması (M).

[362] Para peşin, mal veresiye şeklinde yapılan alış-veriş. Mal ve para ile ilgili bazı şartlarla caiz olan bir muameledir (M).

Yahudi yanındaki parayı çıkarıp verdi. Resûlullah (s), "O parayı A'râbî'ye verin; memleketine dönünce onunla kavmine yardım etsin" buyurdu.

Bir gün Resûlullah, bir cenazeye katıldı. Ölüyü kabrine koyup üstüne toprak attıkları bir sırada o Yahudi ayağa kalkarak, "Ya Muhammed! Hurma borcunu öder misin? Allah'a yemin olsun ki ben, sizin, insanların haklarını zamanında ödeyip ödemeyeceğinizi bilmiyorum, ey Abdülmuttalib oğulları!" dedi. Onun bu sözü üzerine Ömer b. el-Hattâb (r), "Allah'a yemin olsun ki, Resûlullah (s) burada bulunmasaydı, mutlaka senin burnunu kırardım." dedi. (ez-Zührî "Burnunun ucunu kırardım." şeklinde rivayet etmiştir.) Resûlullah hemen, "Ya Ömer! Senin bundan daha başka şeyi yapman gerekir: Bu adama isteğini güzel yapmasını emretmelisin, bana da borcumu güzel şekilde ödememi emretmelisin. Bu adamla birlikte şu bahçeye git. (Bu bahçe, Yahudi'nin Resûlullah'tan (s) istediği, fakat Resûlullah'ın (s) da ona ismini vermekten ve yerini tayin etmekten çekindiği bahçe idi.) Onu içeri sok. Filana söyle, ona yiyeceği (hurmayı) açsın, göstersin. Bu adam onu beğenirse, o kişiye emret; alacağını bu adama tam olarak versin. Ayrıca sövdüğünden dolayı, şu kadar sâ hurmayı tartıp ona ver." buyurdu.

Ömer adamı götürdü. Ona yiyeceği (hurmayı) gösterdi. Adam beğenince Ömer de ona Resûlullah'ın (s) emrettiği gibi ölçtü verdi. Bunun üzerine o Yahudi, Ömer'e, "Musa'nın (a) kitabımızda bize vasfettiği şeylerin hepsinin Muhammed'de olduğunu gördük. Sadece hilmini (ağırbaşlılık, yumuşaklık, tevazu) görmemiştik. Onu da şu anda görmüş olduk. Seni şahit tutarak söylüyorum ki, Allah'tan başka ilâh yoktur, Muhammed, Allah'ın peygamberidir. Ve yine seni şahit tutuyorum ki, malik olduğum malımın yarısını, Muhammed'e inananlara sadaka olarak veriyorum." dedi. Ömer, "Şüphesiz senin nasihatin benim üzerime bir görev oldu. Yalnız tasadduk ettiğin bu malın Muhammed'e (s) inananların hepsine yetmez. Onun için malını, şu anda Resûlullah'la beraber olanlara veririm." dedi. Ve Ömer böyle yaptı. Sonra o Yahudi öldü. Resûlullah (s) onun cenazesine gitti. Tabutunu sağ omzunda Resûlullah (s), sol omzunda Ali taşıdı.

Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris et-Teymî anlattı; dedi ki: Abdullah b. Müzeyne Zü'l-Bicâdeyn[363] amcasının himayesindeyken amcası onun ihtiyaçlarını karşılıyor ve ona iyi muamele ediyordu. Muhammed'in dinine girdiğini öğrenince, ona "Eğer böyle yapar, Muhammed'e uymaya devam edersen, sana verdiğim her şeyi çıkarıp alırım." dedi. Zü'l-Bicâdeyn amcasına, "Ben Müslüman'ım!" dedi ve üzerinde bulunan her şeyi çıkarıp amcasına verdi. Öyle ki elbisesiz kalmıştı. Bu şekilde annesine geldi. Annesi bir kilimi ikiye kesti. O da bir yarısını peştemal, diğer yarısını da üst örtüsü yaptı. Sabah olunca, Resûlullah (s) ile sabah namazını kıldı. Namazı kılınca, Resûlullah (s) kendisine gelenlere bakarak onlarla musafaha etti. O, hep böyle yapardı. Resûlullah (s), Zü'l-Bicâdeyn'i görünce, "Sen kimsin?" diye sordu. O da, "Ben, Abdüluzzâ'yım." diye cevap verdi. Resûlullah bu cevabı beğenmeyerek, "Hayır! Sen Abdullah Zü'l-Bicâdeyn'sin, kapımda bulun, ayrılma." buyurdu. Ondan sonra o, Resûlullah'ın (s) kapısından hiç ayrılmadı. Kur'ân okurken, tekbir getirirken ve tesbih çekerken sesini yükseltirdi. Bunun üzerine Ömer b. el-Hattâb, "Ya Resûlullah! Bu, mürai mi?" diye sordu. Resûlullah (s) da, "Onu kendi haline bırak, çünkü o, tövbe edenlerdendir." buyurdu.

---

[363] Hamidullah tahkikinde *"Zü'l-Necâdeyn" şeklinde yazılmıştır. "Bicâd", "çizgili elbise, kilim" anlamındadır (E).*

Resûlullah'la (s) Beytülmakdis'e İsrâ Olayı

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) kavmini İslam'a çağırdı, onlarla konuştu, İslâm'ı onlara tebliğ etti. Bana ulaştığına göre Zem'a, "Keşke seninle birlikte bir melek irdirilseydi, seninle beraber o da insanlarla konuşsaydı ve insanlar onu da seninle birlikte görseydi!" deyince, Allah Teâlâ "Muhammed'e (görebileceğimiz) bir melek indirilseydi ya! dediler. Eğer biz öyle bir melek indirseydik, elbette iş bitirilmiş olur, artık kendilerine göz bile açtırılmazdı."[364] ayetini inzal buyurdu. Sonra Resûlullah (s) geceleyin Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya götürüldü. O, Îliyâ bölgesindeki Beyt-i Makdis'tir. İslâm, Mekke'de ve bütün kabileleri arasında yayılmıştı. Resûlullah'ın (s) bu gece yolculuğu (isrâ) ve onunla ilgili zikredilen şeyler, bir imtihan ve bir sınama, Allah'ın kudret ve saltanatına bir delil, akıl sahipleri için bir ibret, iman edip tasdik edenler için bir hidayet, bir rahmet ve bir açıklamadır. İsrâ, Allah'ın kesin olarak gerçekleşen emirlerinden biridir. Allah Teâlâ, dilediği ayetleri göstermek için, onu dilediği gibi, dilediği şekilde geceleyin yürüttü. Öyle ki bu gece Resûlullah (s), Allah'ın kendi emrinden, büyük saltanatından, dilediği şeyi onunla yaptığı kudretinden açık olarak ortaya koyduğu ve gösterdiği şeyleri bizzat müşahede etti. Sonra da bunları onu tasdik edenlere (ümmetine) anlattı.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ebû Bekr ailesinden biri anlattı. O da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'ın bedeni kaybolmadı, gitmedi; fakat Allah onun ruhunu yürüttü. Sonra Resûlullah (s), Ashâbına, İbrahim, İsa ve (diğer) (a) peygamberleri; kendisine su, şarap ve süt getirilmesini; Cibrîl ve İsa b. Meryem'in (a) kabından içmesini vasfetti, anlattı. Resûlullah (s), "Bana Cennet ve Cehennem gösterildi. Gökyüzünde şunlar şunlar gösterildi. Üzerime namaz farz kılındı." dedi.

---

[364] el-En'âm, 6/8.

Bize Yunus anlattı. O da İbrahim b. İsmail b. Mücemmi el-Ensârî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana İbn Şihâb ez-Zührî anlattı; dedi ki: Bana Sa'îd b. el-Müseyyeb, Resûlullah'ın şöyle dediğini haber verdi: Beytülmakdis'in yanında İbrahim, Musa ve İsa ile karşılaştım. İsa, kırmızı bir adamdı, sanki deymastan[365] çıkmıştı. Musa, hastalıktan rengi atmış, hafif etli, sanki Araplardan Şenûe kabilesine mensup bir adam gibiydi. Ben İbrahim'in çocuklarını ona benzetiyorum. Az sonra bana iki kadeh getirildi: Birinde süt ve diğerinde şarap vardı. Ben süt kadehini seçtim. Bunun üzerine Cibrîl (a), "Sen fıtrata uygun olanı seçtin. Şayet şarap kadehini alsaydın ümmetin azardı." dedi. Namaz vakti gelince, onlara imam olup namaz kıldırdım.

İbn Şihâb ez-Zührî dedi ki: Abdullah b. Ömer şöyle dedi: Resûlullah, İsa b. Meryem için, "Sanki deymastan çıkmış kırmızı bir adam" demedi, fakat onun için şöyle dedi: "Bana Beyt tavaf ettirilirken, birdenbire iki adam arasında yürüyen ve başından azar azar su akan veya başından su dökülen zayıf, kırmızı bir adam gördüm. 'Bu kimdir?' diye sordum; 'Bu, İsa b. Meryem'dir.' dediler. Sonra döndüm, bir de ne göreyim, kızıl renkli, sağ gözü şaşı bir adam. Sanki gözü bir çıbana benziyordu. 'Bu kimdir?' diye sordum, 'Bu Deccal'dir.' dediler."

Bize Yunus anlattı. O Hâlid b. Dînâr el-Basrî'den, o da Fudayl el-A'ver'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir cenazede hazır bulundum. Orada Enes b. Mâlik de vardı. Ebü'l-Âliye[366] geldi. Cenaze namazını kıldırdı. İnsanlardan uzaklaşıp Enes b. Mâlik'in yanına gitti. Ona, "Ey Ebû Hamza! Dün gece (rüyamda) seni bu mekanda üzerinde bir veya iki bornozla gördüm." dedi. Enes dedi ki: "Gördüğün doğrudur. Üzerimde gördüğün iki bornozdan biri benim bornozum, diğeri İslâm'ın bornozuydu."

---

[365] Deymâs,Yunanca'da hamam anlamına gelen bir kelimedir (M).
[366] Ebü'l-Âliye er-Riyâhî, adı Refî'dir.

Sonra bu rüyayı müzakere ettiler. Enes, "Ben Medine'deydim. Hasta oldum. Öyle bir hastalığa tutuldum ki, neredeyse ölecektim. İbrahim ve Musa (a) yanıma geldiler. İbrahim başımın, Musa da ayağımın ucuna oturdu. O sırada uyandım, iyi olmuştum." dedi. Ebü'l-Âliye, "Ben de Horasan'daydım. Öyle bir hasta oldum ki, neredeyse ölecektim. Bana da İbrahim ve Musa (a) geldiler. Birisi başımın yanına, diğeri de ayağımın ucuna oturdu. Biraz sonra uyandım, kendimi iyileşmiş buldum." dedi. Enes b. Mâlik, "Onları bana tarif et. Çünkü senin rüyan benim rüyamdan bir parça." deyince Ebü'l-Âliye, "İbrahim, beyaz bir adam; saçı ve sakalı beyaz, kızıl etli, uzun burunlu biriydi. Musa ise, çok saçlı, çok esmer, iki omuzu arası enli, saçı omuzlarına varan bir adamdı." diye gördüklerini anlattı. Enes, "Ben de böyle gördüm." dedi.

Bize Yunus anlattı. O Zekeriyyâ'dan, o da eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'a (s) ümmetinden üç kişiyi şöyle benzetti ve dedi ki: Dihye el-Kelbî, Cibrîl'e benzer. Urve b. Mes'ûd es- Sekafî, İsa b. Meryem'e benzer. Abdüluzzâ da Deccal'a benzer.

Bize Yunus anlattı. O Anbese b. el-Ezher'den, o Simâk b. Harb'ten, o da İkrime'den şöyle dediğini rivayet etti: Kurayza oğullarında bir problem çıkmış, Resûlullah (s) da onlara Ali'yi göndermişti. O sırada Cibrîl (a) alacalı bir kısrak üzerinde Resûlullah'a (s) geldi. Âişe dedi ki: Ben, Cibrîl'in yüzünden tozunu silen Resûlullah'a (s) bakıyordum. "Bu, Dihye el-Kelbî mi, ya Resûlullah?" diye sordum. "Bu, Cibrîl'dir." buyurdu.

Bize Yunus anlattı. O el-Mübârek b. Fedâle'den, o da el-Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah buyurdu ki:

"Musa'ya (a) geldim. O kabrinde ayakta namaz kılıyordu. Buğday renkli, kıvırcık saçlı, Araplardan Şenûe kabilesinin adamlarına benzeyen bir kişiydi. İsa'ya uğradım. Genç, uzun boylu, zayıf, kırmızılığı ağır basan bir adam bana selam verdi."

Bize Yunus anlattı. O Esbât b. Nasr'dan, o da İsmail es-Süddî'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s) üzerine beş vakit namaz hicretten on altı ay önce, geceleyin götürüldüğü Beytülmakdis'te (İsrâ gecesinde) farz kılındı.

[Namaz ve Orucun Üç Aşamada Farz Kılınması]

Bize Yunus anlattı. O Abdurrahman b. Abdullah b. Utbe'den, o Amr b. Mürre'den, o Abdurrahman b. Ebû Leylâ'dan, o da Mu'âz b. Cebel'den şöyle dediğini rivayet etti: Namaz üç hal, oruç da üç hal geçirdi. Namazın geçirdiği haller şöyledir: Resûllulah (s) Medine'ye geldi. On yedi ay Beytülmakdis'e doğru namaz kıldı. Sonra Allah (c), onun kıblesini Kâbe'ye çevirdi. Bu birinci haldir. Müslümanlar neredeyse namaza çağrı amacıyla çan çalacaklardı. Bir gün Abdullah b. Zeyd el-Ensârî gelerek, "Ya Resûlullah! Sana uyumadığımı söylesem, tasdik edersin inşaallah. Ben, uyku ile uyanıklık hali arasındayken, üzerinde yeşil elbiseleri bulunan bir adam gördüm. Kıbleye doğru yönelerek iki defa *"Allahu Ekber"*, iki defa *"Eşhedü en-lâilâhe illellah"*, iki defa *"Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah"*, iki defa *"Hayye ale's-salâ"*, iki defa *"Hayye ale'l-felâh"*, iki defa *"Allahu Ekber"* ve bir defa *"Lâ ilâhe illellah"* dedi. Bir müddet ara verdikten sonra ayağa kalktı ve ilk dediklerini tekrar etti. Yalnız, *"Hayye ale'l-felâh"*tan sonra *"Kad kâmeti's-salâ, Allahu Ekber, Allahu Ekber, Lâ ilâhe illellah."* dedi. Ezan ve ikâmet ikişer ikişerdi." dedi. Resûlullah (s), "Onu Bilâl'e öğret." buyurdu. Bilâl'e emretti; Bilâl de o şekilde ezan okudu. O sırada Ömer b. el-Hattâb geldi ve "Ya Resûlullah! el-Ensârî'ye gösterilenin aynısını ben de gördüm. Fakat o, sana benden önce geldi." dedi. İşte bu da namazın ikinci halidir. Bir kimse namaz kılan bir toplumun yanına geldiği zaman, onlara, "Kaç rekât namaz kıldınız?" diye sorardı. Onlar da, ona kaçınca rekâtta olduklarını bir, iki diye işaret ederlerdi. Yeni gelenler kılmadıkları rekâtları kılarlar, daha sonra diğerlerine katılırlardı. Bir gün Mu'âz, Resûlullah'ı (s), namazının bir kısmını kılmış olarak buldu. Biraz bekledi, Resûlullah'a (s) uyarak namaza başladı. Resûlullah (s) namazını bitirince, Mu'âz ağaya kalktı, kaçırdığı rekâtları tamamladı. Bunun üzerine Resûlullah (s), "Muaz sizin bir eksiğinizi kapattı, öyle yapın." buyurdu. Bu da namazın üçüncü halidir.

Oruca gelince; Resûlullah (s) Mediye'ye geldiği zaman Âşure günü ve her ay üç gün oruç tuttu. (Bu, orucun birinci halidir.) Sonra Allah (c) Ramazan orucunu farz kılan şu ayetleri indirdi:

"Ey iman edenler! Oruç sizden önce gelip geçmiş ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki korunursunuz. Sayılı günlerde olmak üzere (oruç size farz kılındı). Sizden her kim hasta yahut yolcu olursa (tutamadığı günler kadar) diğer günlerde kaza eder. (İhtiyarlık veya şifa umudu kalmamış hastalık gibi devamlı mazereti olup da) oruç tutmaya güçleri yetmeyenlere bir fakiri doyuracak bir fidye gerekir. Bununla beraber kim gönüllü olarak hayır yaparsa, bu kendisi için daha iyidir. Eğer bilirseniz (güçlüğüne rağmen) oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır."[367]

Bundan sonra dileyen oruç tuttu, dileyen de tutmayıp bir yoksulu doyurdu. (Bu, orucun ikinci halidir.) Sonra Allah Teâlâ, sıhhatli olup seferde olmayana orucu farz kıldı. Oruç tutamayan ihtiyar için bir fakiri doyurmak hükmü ise baki kaldı. Allah şu ayeti indirdi: *"Sizden her kim Ramazan ayını*

---

[367] el-Bakara, 2/183-184.

idrak ederse, o ayda oruç tutsun."[368] Müslümanlar iftardan sonra uyumadıkları müddetçe yiyip içiyorlar ve cinsel ilişkide bulunuyorlar, uyudukları zamansa bunları terk ediyorlardı. Ensâr'dan Sırme[369] ismindeki bir adam, arazisinde çalışırken iftar vakti olunca uyudu, sabaha kadar uyanamadı. Fakat orucunu tuttu ve çok zorluk çekti. Resûlullah (s), "Seni yorgun görüyorum." dedi. Adam da durumunu anlattı. Başka bir adam da kendisine hakim olamayıp hanımıyla cinsî ilişkide bulunmuştu. Bunun üzerine Allah (c) şu ayeti indirdi:

"Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak siza helal kılındı. Onlar sizin için birer elbise, siz de onlar için birer elbisesiniz. Allah sizin kendinize kötülük ettiğinizi bildi ve tövbenizi kabul edip sizi bağışladı. Artık (Ramazan gecelerinde) onlara yaklaşın ve Allah'ın sizin için takdir ettiklerini isteyin. Sabahın beyaz ipliği (aydınlığı), siyah ipliğinden (karanlığından) ayırt edilinceye kadar yeyin, için, sonra akşama kadar orucu tamamlayın. Mescitlerde ibadete çekilmiş olduğunuz zamanlarda kadınlarla birleşmeyin. Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. Sakın bu sınırlara yaklaşmayın. İşte böylece Allah ayetlerini insanlara açıklar. Umulur ki korunurlar."[370] (Bu da, orucun üçüncü halidir.)

Bize Yunus anlattı. O Abdurrahman b. Abdullah'tan, o da el-Kâsım'dan şöyle dediğini rivayet etti: İlk ezan okuyan Bilâl'dir.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana ez-Zührî anlattı; dedi ki: Osman b. Maz'ûn, Resûlullah'a (s) geldi. Onu namaz kılarken buldu. Selam verdi. Namazda olduğu halde Resûlullah (s) da onun selamına selamla karşılık verdi.

---

[368] el-Bakara, 2/185.
[369] Sırme b. Kays.
[370] el-Bakara, 2/187.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ebü'z-Zinâd anlattı. O Âmir eş-Şa'bî'den, o da Abdullah b. Mes'ûd'dan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'ın (s) yanına girdim. Namaz kılıyordu. Kendisine selam verdim. İşaret etmekle yetinip selâmıma karşılık vermedi. Ben "Neden Osman b. Maz'û'n'un selamına karşılık verdin de benim selamıma karşılık vermedin?" diye sordum. Resûlullah (s) buyurdu ki: "Allah Teâlâ dilediği gibi geceyi ve gündüzü tersine çevirir (Geceyi gündüze, gündüzü geceye çevirir). Eğer... Ortaya çıkarsa...[371] Aksi takdirde namazda selam ver.

Bize Ahmed anlattı; dedi ki: Bize Yunus anlattı. O da İbn İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Zeyd b. Sâbit'in mevlâsı Muhammed b. Ebû Muhammed anlattı; dedi ki: Bana ... veya İkrime (Ravi Muhammed b. Ebû Muhammed şüpheye düştü), o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Kıble, Resûlullah'ın (s) Medine'ye gelişinden on yedi ay sonra Receb ayı başında Şam tarafından Kâbe tarafına çevrildi... Resûlullah (s), ... Amr, Ka'b b. el-Eşref,... b. Übey... Ka'b b. el-Eşref ve er-Rebî b. er-Rebî'. [372]

---

[371] ... şeklindeki noktalı yerlerde asıl metinde noksanlık var (M).

[372] ... şeklindeki noktalı yerlerde asıl metinde noksanlık var (M).

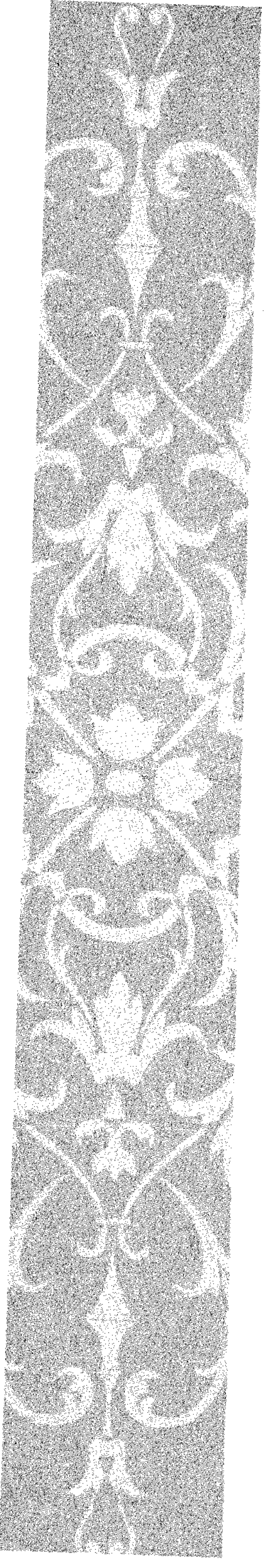

Kitâbü'l-Meğâzî'nin İkinci Kısmı

Dımaşk ez-Zâhiriyye Kütüphanesi'ndeki
mecmuanın 158-170. varakları

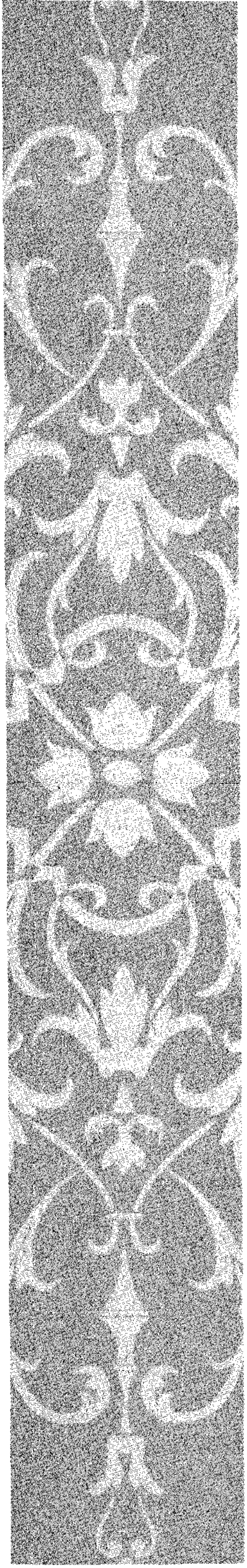

Kitâbü'l-Meğâzî'nin Üçüncü Bölümü

Muhammed b. Seleme'nin Rivayeti

(İbn İshak'ın *Kitâbü'l-Meğâzî*'sinin) Ebû Ca'fer Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Nüfeyl el-Harrânî'den (gelen rivayeti), Ebû Şu'ayb Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî'nin ondan, Ebû Muhammed b. Ahmed b. el-Hasen es-Savvâf'ın ondan, eş-Şeyh el-Fâdıl Ebü'l-Feth Muhammed b. Ahmed b. Ebü'l-Fevâris'in ondan, eş-Şeyh el-Celîl el-İmâm el-Hâfız Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit el-Hatîb el-Bağdâdî'nin (r) ondan, Tâhir b. Berekât b. İbrahim b. Ali b. Muhammed b. Ali el-Haşû'î el-Kureşî'nin de ondan (Allah kendisine fayda ihsan etsin) semâ yoluyla rivayeti.

Bundan sonraki başlıklar Sevîk Gazvesi, 3. yılda Necid'e düzenlenen Zû Emer Gazvesi şeklinde olacaktır.

Bu nüshayı İsmail b. İbrahim b. Sâlim el-Ensârî (Allah kendisini affetsin) okuyup mütalaa etti.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...
Allah'a tevekkül ettim.

[Bedir Gazvesi]

Bize eş-Şeyh el-İmâm el-Hâfız Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit el-Hatîb el-Bağdâdî Şam'da hicrî 454 yılının Ramazan ayında anlattı; dedi ki: Bize Ebû Nu'aym el-Hâfız anlattı; dedi ki: Bize Ebû Ali Muhammed b. Ahmed b. el-Hasen es-Savvâf anlattı; dedi ki: Bize Ebû Şu'ayb el-Harrânî anlattı;

dedi ki: Bize en-Nüfeylî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Seleme anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Allah Teâla şöyle buyurdu:

"Hani o zamanlar (Bedir Savaşı için) şeytan onlara (Mekkeli müşriklere) yaptıklarını güzel gösterdi de: Bugün insanlardan size galip gelecek kimse yoktur, şüphesiz ben de sizin yardımcınızım, dedi..."[1]

Bu ayette, Mekkeli müşriklere, şeytanın Sürâka b. Cu'şüm[2] şekline bürünerek gösterdiği istidrac hatırlatılmaktadır. Mekkelilerle şeytan arasındaki benzeri durum, Kureyşliler ile Benî Bekr b. Abdümenât b. Kinâne arasında cereyan eden savaşta da meydana gelmişti. Ayette Mekkelilere şeytanın bu istidracı da hatırlatılmaktadır. Allah (c) yukarıdaki ayetin devamında şöyle buyuruyor:

"... Fakat iki ordu birbirini görünce (şeytan, Allah'ın peygamberine ve müminlere yardım ettiği meleklerden oluşan orduyu gördüğü için)..."[3]

Yani Allah'ın düşmanı olan şeytan, Allah'ın meleklerinden meydana gelen ordu ile Resûlü'ne ve onun düşmanlarına karşı mü'minlere yardımda bulunduğunu görünce, *"...Bir yandan arkasını dönüp kaçıyor, bir yandan da bağırıyordu: Ben, kesinlikle sizden uzağım. Ben, sizin göremediklerinizi (melek ordularını) görüyorum..."*[4] Allah'ın düşmanı gerçekten doğru söylüyordu. Çünkü o, Mekkelilerin göremediklerini görüyordu. Bu yüzden, *"Ben Allah'tan korkuyorum; Allah'ın azabı şiddetlidir, dedi."*[5]

---

[1] el-Enfâl, 8/48.

[2] Sürâka b. Mâlik b. Cu'şüm. Hz. Peygamber Medine'ye hicret ederken ikisi arasında geçen olay meşhurdur. Sürâka Mekke'nin fethindensonra Müslüman oldu.

[3] el-Enfâl, 8/48.

[4] el-Enfâl, 8/48.

[5] el-Enfâl, 8/48.

Şeytan, Mekkelileri savaş meydanına kadar getirdi, sonra da onları yarı yolda bıraktı. Bana rivayet edildiğine göre Mekkeli müşrikler, onu her yerde, Sürâka şeklinde gördükleri için yadırgamıyorlardı. Nihayet Bedir günü gelip de iki ordu karşılaştığı zaman, el-Hâris b. Hişâm ve Umeyr b. Vehb el-Cümahî, Şeytan'ın geri dönüp kaçtığını gördüler. Onlardan biri arkasından, "Nereye ey Sürâka?" dedi. Allah'ın düşmanı şeytan ise kaybolup gitti. Sonra Allah Teâlâ, küfür ehlini ve onların ölüm esnasında karşılaştıkları şeyleri anlattı, özelliklerini ortaya koydu, onları Peygamber'inden haberdar etti ve bu konuyu şu ayetle sonlandırdı:

"Eğer savaşta onları yakalarsan, ibret almaları için onlar ile (onlara vereceğin ceza ile) arkalarında bulunan kimseleri de dağıt."[6]

Yani onları arkalarından cezalandır, umulur ki akıllarını başlarına alıp düşünürler.

"Onlara (düşmanlara) karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet ve cihad için bağlanıp beslenen atlar hazırlayın, onunla Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve onlardan başka sizin bilmediğiniz, Allah'ın bildiği (düşman) kimseleri korkutursunuz. Allah yolunda ne harcarsanız size eksiksiz ödenir, asla haksızlığa uğratılmazsınız."[7]

Yani, Allah katında sizin dünya ve ahiretteki ecriniz zayi olmaz.

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

"Eğer düşmanlar barışa yanaşırlarsa, sen de ona yanaş."[8]

---

[6] el-Enfâl, 8/57.

[7] el-Enfâl, 8/60.

[8] el-Enfâl, 8/61.

Seni barışa, yani İslâm'a davet ederlerse, onlarla sulh yap.

"Allah'a tevekkül et."[9]

Şüphesiz Allah sana kâfidir.

"Şüphesiz O, her şeyi işitici ve her şeyi bilicidir. Eğer sana hile yapmak isterlerse, muhakkak Allah sana kafidir."[10]

O, hile yapanlara engel olur.

"O, seni yardımıyla teyid edendir."[11]

Güçsüzlüğe düştükten sonra.

"Allah, müminlerin kalplerinin arasını sevgiyle birleştirdi."[12]

Seni onlara gönderdiği şeyle onları hidayet üzere kıldı.

"Sen yer yüzünde ne varsa hepsini harcasaydın, yine onların kalplerini birleştiremezdin. Fakat Allah onların aralarını sevgi ile birleştirdi."[13]

Onları üzerinde topladığı dini vasıtasıyla birleştirdi.

"Şüphesiz O, her şeye gâliptir, hükmünde hikmet sahibidir."[14]

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

"Ey Peygamber! Allah sana ve müminlerden senin izinde bulunanlara yeter."[15]

---

[9] el-Enfâl, 8/61.
[10] el-Enfâl, 8/61-62.
[11] el-Enfâl, 8/62.
[12] el-Enfâl, 8/62-63.
[13] el-Enfâl, 8/63.
[14] el-Enfâl, 8/63.
[15] el-Enfâl, 8/64.

"Ey Peygamber! Mü'minleri savaşa teşvik et. İçinizden sabır ve sebat edecek yirmi kişi bulunursa, onlar 200 kişiye üstünlük sağlar. Eğer sizden 100 kişi olursa, kâfirlerden 1.000 kişiye üstünlük sağlar. Çünkü onlar, gerçeği ve neticeyi anlayamayan bir kavimdir."[16]

Yani müşrikler iyi niyetle, hak üzere, hayrın ve şerrin ne olduğunu bilerek savaşmazlar.

Bize Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî anlattı; dedi ki: Bize en-Nüfeylî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Seleme anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali anlattı; dedi ki: Resûlullah (s) şöyle buyurdu: Bana korkuyla (yani düşmanların benden korkması ile) yardım olundu. Yeryüzü bana mescid ve temiz kılındı. Bana cevâmi'u'l-kelim (az sözlü, çok manalı konuşma yeteneği) verildi. Benden önce hiçbir peygambere helal kılınmayan ganimet malları bana helal kılındı. Bana şefâat etme hakkı verildi. Bu beş şey, benden önce hiçbir peygambere verilmedi."

"Yeryüzünde ağır basıncaya (küfrün belini kırıncaya, bulundukları yerden onları sürecek derecede onlar üzerinde üstünlük kuruncaya) kadar, hiçbir peygambere (düşmandan aldıkları) esirleri bulunması yaraşmaz. Siz (savaşta yakaladığınız esirlerden fidye almak suretiyle) geçici dünya malını istiyorsunuz, halbuki Allah (dini yaymak için onların katlini) bu suretle (sizin için) ahiretin kazanılmasını istiyor. Allah güçlüdür, hikmet sahibidir."[17] *"Allah tarafından önceden verilmiş bir hüküm (takdir) olmasaydı, aldığınız şeyden (esirlerden ve ganimetlerden) ötürü size mutlaka büyük bir azap dokunurdu."*[18]

---

[16] el-Enfâl, 8/65.
[17] el-Enfâl, 8/67.
[18] el-Enfâl, 8/68.

Benî Adî b. Ka'b'tan olanlar:

Âmir b. el-Bükeyr

Benî Adî'nin müttefiği Sa'd b. Leys b. Bekr b. Abdümenâf b. Kinâne oğullarından Ömer b. el-Hattâb'ın mevlâsı Mihca.

Benî el-Hâris b. Fihr'den olanlar:

Safvân b. Beydâ.

Ensâr'dan Olanlar:

Benî Amr b. Avf'tan olanlar:

Sa'd b. Hayseme

Mübeşşir b. Abdülmünzir b. Dînâr.

Benî el-Hâris b. Hazrec'ten olanlar:

Yezîd b. el-Hâris: Bu kişi, kendisine Füshum denilen zattır.

Benî Selime'nin Benî Harâm b. Ka'b b. Ganm b. Ka'b b. Selime Kolundan olanlar:

Umeyr b. el-Humâm.

Benî Hubeyb veya Hubeyb b. Abdühârise b. Mâlik'ten olanlar:

Râfi İbnü'l-Muallâ.[25]

Benî en-Neccâr'ın Benî Adî b. en-Neccâr Kolundan olanlar:

Hârise b. Sürâka b. el-Hâris.

---

[25] Vâkidî'nin kaydına göre Râfi, Benî Zürayk'tandır. Buna göre İbn İshâk ile Vâkidî arasında bir ihtilaf söz vardır.

Benî Ganm b. Mâlik b. en-Neccâr'dan olanlar:

el-Hâris b. Sevâd'ın Afra'dan olma iki oğlu Avf ve Mu'avviz.

(Muhacirlerden şehid olanların toplamı 6 kişi, Ensâr'dan şehid olanların) toplamı 8 kişidir.

Bize anlatıldığına göre Kureyş'le beraber Bedir günü katledilen gençler hakkında şu ayet nazil oldu:

"(Mekke'den hicret vacip olduğu zaman oradan hicret etmeyerek küfür diyarında kalıp) nefislerine zulmettikleri halde, meleklerin, canlarını aldığı kimselere (azarlama kastı ile) melekler şöyle derler: 'Ne işte idiniz?' Onlar, 'Biz Mekke'de zayıf kimselerdendik, hicret etmekten acizdik.' derler. Melekler de, 'Allah'ın arzı geniş değil miydi? Siz de oraya hicret edeydiniz ya!' derler. İşte onların yeri Cehennem'dir. O, ne kötü bir dönüş yeridir."[26]

Ayette sözü edilen kişiler Müslüman olmuşlar; fakat Resûlullah (s), Medine'ye hicret ettiği halde onlar hicret etmemişlerdi. Babaları ve aileleri, onları Mekke'de hapsettiler ve onları aldattılar. Onlar da kanıp kavimleriyle birlikte Bedir'e gittiler. Hepsi orada öldü. Bunlar Müslüman olmuş olan gençlerdi. Bunların adları şöyledir: Benî Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay'dan el-Hâris b. Zem'a b. el-Esved b. el-Muttalib b. Esed; Benî Mahzûm'dan Ebû Kays b. el-Fâkih b. el-Muğîre ve Kays b. el-Velîd b. el-Muğîre; Benî Cümah'tan Ali b. Ümeyye b. Halef ve Benî Sehm'den el-Âs b. Münebbih b. el-Haccâc.

[el-Küdr Gazvesi]

Resûlullah (s), Bedir'de işini bitirdikten sonra, Ramazan'ın sonunda veya Şevval'in başında Bedir'den Medine'ye, geldi. Medine'de sadece yedi gece kaldıktan sonra Benî Süleym üzerine yürümek üzere yola koyuldu. Onların sularından el-Küdr[27] diye anılan yere gelince, burada üç gece kaldı. Sonra herhangi bir tuzakla karşılaşmadan Medine'ye geri döndü. Şevval'in geri kalan kısmını ve Zilkâde'yi Medine'de geçirdi. Bu ikameti sırasında (Bedir Savaşı'nda alınan) Kureyş esirlerinin çoğunu fidye karşılığında serbest bıraktı.

---

[26] en-Nisâ, 4/97.

Sevîk Gazvesi

Sonra Ebû Süfyân b. Harb, Zilhicce ayında es-Sevîk savaşı için sefere çıktı. Müşrikler yine aynı senenin bu ayında (zilhicce) arkalarını dönüp geri geldiler.

Bize Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî haber verdi, dedi ki: Bize en-Nüfeylî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Seleme anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Muhammed b. Ca'fer b. ez-Zübeyr, Yezîd b. Rûmân ve itham edilmeyen bir ravi anlattı. Onlar da Ensâr'ın en bilgililerinden biri olan Abdullah b. Kâ'b b. el-Mâlik'ten şunu rivayet etti: Kureyş topluluğu Bedir'den Mekke'ye geri döndüğü zaman Ebû Süfyân, Muhammed'le (s) savaşmadıkça, cünüplükten dolayı başına su değdirmeyeceğine dair yemin etti. Yeminine sadık kalmak için Ebû Süfyan, 200 atlıyla çıkıp en-Necdiyye yolunu takip etti. Medine'ye yakın bir dağın yanında Teyt[28] denilen kanala indi. Sonra gece yolculuğu yaparak en-Nadîr oğullarına gitti. Huyey b. Ahtab'ın evine geldi, kapısını çaldı. Huyey korktu, kapıyı ona açmadı. Bunun üzerine oradan ayrılarak Sellâm b. Mişkem'e gitti. Sellâm, o zaman en-Nadîr oğullarının önde geleni ve hazinelerinin[29] sorumlusu olan kişiydi. Ebû Süfyân girmek için izin istedi. O da izin verdi. Sellâm onu misafir etti, yedirdi, içirdi. Bildiklerini anlattı. Ebû Süfyân sabaha doğru yola çıkıp arkadaşlarının yanına geldi. Kureyş'ten bazı adamları Medine'ye gönderdi. Bu adamlar Medine'nin el-Urayd denilen yere kadar geldiler. Oradaki küçük ve sık hurma ağaçlarını yaktılar. Ensâr'dan bir adam ile onun bir muâhidini bir adamı da yakalayıp her ikisini tarlalarında de öldürdüler. Sonra da geri döndüler. Müslümanlar onların peşlerine düştü. Resûlullah (s) da onları aramaya çıkmıştı. Resûlullah (s) el-Küdr düzlüğüne kadar geldikten sonra oradan geri döndü. O sarıda Ebû Süfyân ve arkadaşları savuşup gitmişlerdi. Müslümanlar oradaki tarlalarda müşriklerin yükten kurtulmak için attıkları bazı yiyeceklerini gördüler. Resûlullah (s) Müslümanları geri çevirdiği zaman onlar, "Bizim için bir savaş olmasını ister misin?" diye sordular. Resûlullah (s) da, "Evet!" diye cevap verdi.

---

[27] Yâkût'un el-Vâkıdî'den rivayet ettiğine göre Medine ile el-Küdr arası sekiz berd idi. el-Küdr gazasının ne zaman olduğu hakkında tarihçiler arasında ihtilaf vardır. Bu sebeple sıralamada onun yeri farklılık gösterir. Bk. el-Vakıdî, *Meğâzî*, I, 182-184; *er-Ravdu'l-ünüf*, III, 142; İbn Sa'd, (Beyrut), II, 31; et-Taberî, II, 482; *es-Sîretü'l-Halebiyye*, II, 217; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 344.

[28] İbareyi İbn Hişâm, "Seyb" (II, 44), Taberî Teyb (II, 484), *el-Bidâye ve'n-nihâye* "Neyb" (III, 344), Yâkut, İbn İshâk'tan naklen "Teyt" şeklinde kaydetmişlerdir.

Ebû Süfyân, Mekke'den Medine'ye savaşmak üzere gitme hazırlığında iken şu beyitleri söylemişti:

Saldırın Yesrib'e ve onun halkına,
Onların toplayıp biriktirdikler mallar, sizin için ganimettir.
Kuyu savaşında (Bedir) onlar galebe çalmış olsalar da,
Ondan sonrakilerde gâlip gelecek olan sizsiniz.
Lât'a yemin ederim ki, kadınlara yaklaşmayacağım,
Başıma ve vücuduma su değdirmeyeceğim, gusletmeyeceğim.
Siz Evs ve Hazrec kabilelerinin kökünü kazıyana kadar,
Kalp tutuşup yanmaya devam edecektir.

---

[29] Yahudilerin musibet ve felaketler için biriktirdikleri ve bu maksatla harcadıkları mallar. Bu maldan süs cinsinden olanını Mekkelilere ariyet olarak verirlerdi (*es-Sîretü'l-Halebiyye*, II, 223).

Ka'b b. Mâlik ona şöyle karşılık verdi:

Yazık oldu teşci ve teşvikçilerin annesine!
İbn Harb'in[30] taşlık-çöllük arazideki başarısız ordusuna katılmaya teşvik ettiği için.
Onlar, yüklerini kumlar üzerine attıkları zaman, kuşların esintisi sebebiyle,
Dağın diğer tarafında yükselen kuşların.
Topluluk halinde gelirler. Eğer onun konakladığı yer belirlenmeye çalışılsa,
Bu mümkün olmaz, çakalın eğleştikten sonra çekip gittiği yer gibi.

Kurttan biraz küçük olan hayvana (yani çakala) düel denilir. Ebü'l-Esved ed-Düelî'nin ismi buradan gelir.

Ebû Süfyân b. Harb, Medine'den ayrılıp Mekke'ye doğru yöneldiği zaman da şöyle demişti:

Ben tek başına Medine'yi seçtim,
Bir yemin sebebiyle. Pişman olmadım ve oyalanmadım.
Ölü gibi sarhoş oldum, bana içki verdiği için
Sellâm b. Mişkem'in, benden kaynaklanan bir acelecilik üzerine.
Ordu geri dönünce ben dedim ki: Ben olmadım,
Borç altında ezilen bir adam; izzet ve ganimetle müjdeliyorum.
Düşün: Bu kavmin ileri gelenleri,
Açıkça bilinen kişilerdir. İşte Lüey! O Cürhümlülerin karıştırması değildir.
O, gecenin bir kısmında bineğine biner,
Dostluğu olmadığı halde fakire-yoksula koşarak gelir.

---

[30] Ebû Süfyan'ın nisbesidir.

Zû Emer Gazvesi

Hicrî 3. yılda Necid tarafına doğru yapılmıştır.

Resûlullah (s) es-Sevîk Gazası'ndan dönünce, Zilhicce ve Muharrem aylarında (iki ay süreyle) veya buna yakın bir zaman Medine'de kaldı. Sonra Benî Gatafân ile savaşmak üzere Necid'e doğru sefere çıktı. Bu safer, Zû Emer[31] Gazvesi'dir. Resûlullah (s) Safer ayının tamamını veya ona yakın bir zamanı, Necid'de geçirdi. Sonra (savaş yapmadan ve) herhangi bir tuzakla karşılaşmadan Medine'ye geri döndü.

Bize Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî haber verdi, dedi ki: Bize en-Nüfeylî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Seleme anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana kendisine Ebû Manzûr denen Şamlı bir adam anlattı. O da amcasından şöyle dediğini rivayet etti:. Bana amcam anlattı. O da en-Nadr'ın kardeşi Âmir er-Râm'dan[32] şöyle dediğini rivayet etti: Ben memleketimizdeyken, bana birtakım sancaklar ve bayraklar getirildi. "Bu ne?" diye sordum. "Bu, Resûlullah'ın (s) sancağıdır." dediler. Resûlullah'ın (s) yanına gittim. Bir ağacın altında oturuyordu. Üstüne oturması için ağacın altına bir yaygı serilmiş, Ashâbı da etrafına toplanmıştı. Ben gidip yanlarına oturdum. Resûlullah (s) hastalıklardan bahsederek şöyle dedi: "Mü'mine bir hastalık gelir, sonra da Allah ona bu hastalıktan dolayı şifa verirse, bu onun geçmiş günahları için bir kefaret, gelecekte olanlar için de bir ibret olur. Münafık, hasta olur, sonra da kendisine şifa verilirse, bu kişi, sahibi tarafından bağlanıp sonra salıverilen, fakat niçin bağlandığını ve niçin salıverildiğini bilmeyen deve gibidir." Etrafında bulunan adamlardan biri, "Hastalanmak nedir ki! Allah'a yemin olsun ki, ben hiç hasta olmadım."

---

[31] Batn-ı Nahl'in arkasında bulunan bir yer adıdır. Batn-ı Nahl de Basra yolu üzerinde Medine yakınlarındaki bir köyün adıdır.

[32] Hamidullah tahkikinde "er-Râmî" şeklide yazılmıştır (E).

dedi. Resûlullah (s) ona "Yanımızdan çekip git, sen bizden değilsin." buyurdu.

Yine biz Resûlullah (s) ile birlikteyken yanımıza üzerinde bir elbise, elinde de üstü örtülü bir şey bulunan bir adam geldi ve şöyle dedi: "Ya Resûlullah! Seni burada gördüğüm için geldim. Bol ağaçlı bir yere uğradım. Orada kuş yavrularının seslerini işittim. Onları tuttum ve elbisemin içine koydum. Anneleri geldi, başımın üstünde döndü durdu. Ona yavrularını gösterdim, onların yanına geldi. Hepsini sarıp getirdim. İşte şu anda yanımdalar." Resûlullah (s) bu adama "Onları bırak." dedi. Adam, "Onları elbiseme koydum. Anneleri de, onlardan ayrılmadı." diye sözüne devam etti. Bunun üzerine Resûlullah (s), "Anne kuşun yavrularına gösterdiği merhamete şaşıyor musunuz?" buyurdu. "Evet!" dediler. "Beni hakla gönderen Allah'a yemin ederim ki, Allah, kullarına, yavrularına şefkat eden şu anne kuştan daha çok merhametlidir. Onları götür, nereden aldıysan anneleriyle birlikte oraya koy." buyurdu. Adam da onları geri götürdü. Sonra Resûlullah (s) (savaş yapmadan ve) bir tuzakla karşılaşmadan Medine'ye geri döndü. Resûlullah (s) Rebîülevvel ayını tamamen veya biraz noksanıyla orada geçirmişti.

[Bahrân Seferi]

Sonra Kureyş'le ve Benî Süleym'le savaşmak üzere Medine'den çıkıp Bahrân'a[33] geldi. Burası Hicâz bölgesinde el-Für[34] denilen yerde bir maden yatağıydı. O maden yatağı el-Haccâc b. Ulâz el-Behzî'ye aitti. Resûlullah (s) Rebiülâhir ve Cemâziyelevvel aylarını orada geçirdi. Sonra (savaş olmadan ve) herhangi bir tuzakla karşılaşmadan geri döndü.

---

[33] Medine'den sekiz berîd uzaklıkta Hicaz bölgesinde yer alan bir yerleşim yeridir (M).

[34] Medine civarında bir köyün adıdır. Burada er-Rabid ve en-Necef isimli iki su kaynağı bulunurdu. Bu kaynaklardan 20 bin hurma ağacı sulanırdı.

[Benî Kaynukâ Muhasarası]

Daha sonra Resûlullah (s) Kaynukâ oğulları üzerine yürüdü. Benî Kaynukâ olayı şöyle gerçekleşti: Resûlullah (s) onları Benî Kaynukâ çarşısında toplayıp kendilerine şöyle dedi: "Ey Yahudiler! Allah'tan korkun ki, Kureyş'in başına gelen felâketin bir benzeri sizin de başınıza gelmesin. Müslüman olun. Çünkü siz, benim bir peygamber, bir resûl olduğumu biliyorsunuz. Kendi kitabınızda bunu buluyorsunuz. Allah da size bu hususta bir sorumluluk yüklemişti." Yahudiler ona, "Ya Muhammed! Sen bizi, kavmin gibi zannediyorsun, bu yüzden aldanıyorsun. Sen harp bilgisi olmayan bir kavimle savaştın. Bu senin için bir fırsattı. Fakat, Allah'a yemin olsun ki, seninle harp edersek, bizim nasıl insanlar olduğumuzu o zaman göreceksin." şeklinde karşılık verdiler.

Bize Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî haber verdi, dedi ki: Bize en-Nüfeylî anlattı. Bize Muhammed b. Seleme anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Zeyd b. Sâbit ailesinin bir mevlâsı anlattı. O Sa'îd b. Cübeyr'den veya İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Şu ayetler onlar hakkında nazil oldu:

"*(Ey Resûlüm!) İnkâr edenlere (Yahudilere) de ki: Yakında mağlup olacaksınız ve Cehennem'e sürüleceksiniz. Orası kalınacak ne kötü bir yerdir. (Bedir'de) karşı karşıya gelen şu iki grubun halinde sizin için büyük bir ibret vardır. Biri (mü'minler) Allah yolunda çarpışan bir grup, diğeri ise bunları apaçık kendilerinin iki misli gören bir grup. Allah, dilediğini yardımı ile destekler (zafer verir). Şüphesiz bunda anlayış sahibi olanlar için büyük bir ibret vardır.*"[35]

Bize Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî haber verdi, dedi ki: Bize en-Nüfeylî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Seleme anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Âsım b. Amr b. Katâde şunu anlattı: Benî Kaynukâ, Resûlullah'la (s) aralarında bulunan anlaşmayı bozan, Bedir ve Uhud arasında onunla savaşan ilk Yahudilerdi.[36] Resûlullah (s) onları muhasara etti. Sonunda Resûlullah'ın hükmüne razı oldular. Allah'ın ona imkan vermesiyle Abdullah b. Übey b. Selûl Resûlullah'a gelerek, "Ya Muhammed! Müttefiklerime iyilik et." dedi. Onlar Hazrec'in müttefikleriydi. Resûlullah (s) yavaş davranıp ondan yüz çevirdi. İbn Selûl yine, "İyilik et." dedi. Resûlullah yine ondan yüz çevirdi. Bunun üzerine İbn Selûl, elini Resûlullah'ın (s) zırhının yaka boşluğuna sokup onu tuttu. Resûlullah ona kızarak; "Bırak beni." dedi. İbn Selûl, "Allah'a yemin olsun ki Hayır! Müttefiklerime iyilik etmedikçe seni bırakmam. Zamanında 400 asker ve 300 zırhlıyla beni iyi günde kötü günde korudular. Sen ise bir defa yanlışlık yaptıkları için[37] onları biçeceksin! Allah'a yemin olsun ki, başımıza birtakım musibetler gelmesinden korkuyorum." dedi. Resûlullah (s), "O, senin kuruntun!" buyurdu.

---

[35] Âl-i İmrân, 3/12-13.

Bize Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî haber verdi, dedi ki: Bize en-Nüfeylî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Seleme anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana babam Muhammed b. Yesâr anlattı. O da Ubâde b. el-Velîd b. Ubâde b. es-Sâmit'ten şöyle dediğini rivayet etti: Benî Kaynukâ muharebe ettiği zaman, onların işleriyle Abdullah b. Übey b. Selûl ilgilendi, onların işlerini o takip etti. Benî Avf b. el-Hazrec'ten biri olan Ubâde b. es-Sâmit de Resûlullah'a (s) geldi. Abdullah b. Übey'le olduğu gibi Ubâde'nin de Kaynukâlılar ile dostluk anlaşması vardı. Ancak Ubâde, Resûlullah'ın huzuruna çıkıp artık onlarla ilişkisini kestiğini, onları Allah'a ve Resûlullah'a havale ettiğini, onlarla olan dostluğundan teberri ettiği şu sözlerle ifade etti:: "Ya Resûlullah! Ben Allah'ı, Resûlü'nü ve müminleri dost ediniyorum; şu kâfirlerle dost olmaktan ve onlarla ittifak yapmaktan teberri edip Allah'a ve Resûlü'ne sığınıyorum." Ravi dedi ki: Mâide Sûresi'ndeki şu ayetler Ubâde ve Abdullah b. Übey hakkında nazil olmuştur:

---

[36] Yahudilerin muhasara edilmesinin ana sebebi Müslüman bir kadına yaptıkları düşmanca saldırıdır.

[37] Çeviriye esas aldığımız çeviride geçen "ğuvât [azgınlar, sapkınlar]" kelimesi Hamidullah tahkikinde "ğadât [sabah]" şeklinde yazılmıştır [E].

"Ey iman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyin. Zira onlar, birbirlerinin dostudurlar (birbirinin tarafını tutarlar). İçinizden kim onları dost ve yardımcı edinirse, o da onlardandır. Şüphesiz Allah, düşmana dostluk etmekle nefislerine zulmedenleri hak yoluna eriştirmez. Kalplerinde hastalık bulunanların (münafıkların), 'Başımıza bir felâketin gelmesinden korkuyoruz' diyerek onların arasına koşuştuklarını görürsün. Umulur ki, Allah bir fetih, yahut katından bir emir (münafıkların açığa vurulması emrini) getirecek de onlar, içlerinde gizledikleri şeyden dolayı pişman olacaklardır."[38]

Bu ayette, nifak hastalığı olandan maksat Abdullah b. Übey'dir. Çünkü *"Başımıza bir felâketin gelmesinden korkuyoruz"* diyen kişi o idi.

"(O zaman) iman edenler, 'Bunlar mıdır sizinle beraber olduklarına bütün güçleriyle yemin edenler?' diyeceklerdir. Onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir de kaybedenlerden olmuşlardır. Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (Hiçbir kimsenin kınamasına aldırmazlar). Bu, Allah'ın dilediğine verdiği lütufdur. Allah'ın lütfu ve ilmi geniştir. Sizin dostunuz (velîniz) ancak Allah'tır, Resûlüdür, iman edenlerdir; onlar ki Allah'ın emirlerine boyun eğerek namazı kılar, zekâtı verirler."[39]

---

[38] Mâide, 5/51-52.

Bu ayet, Ubâde b. es-Sâmit'in, "Ya Resûlullah! Ben Allah'ı, Resûlü'nü (s) ve müminleri dost ediniyorum, şu kâfirlerle dost olmaktan ve onlarla ittifak yapmaktan teberri edip Allah'a ve Resûlü'ne sığınıyorum." sözü üzerine nazil oldu.

"Kim Allah'ı, Resûlünü ve iman edenleri dost edinirse (bilsin ki) üstün gelecek olanlar şüphesiz Allah'ın tarafını tutanlardır."[40]

Zeyd b. Hârise'nin Karede Seferi

Resûlullah (s), Ebû Süfyân b. Harb başkanlığındaki Kureyş kervanını vurması için, Zeyd b. Hârise'yi Necid sularından Karede[41] mevkiine gönderdi.

Olay şöyle gerçekleşti: Kureyşliler, Bedir Savaşı'ndan önce Şam'a gitmek için izledikleri yolun tehlikeye girdiğini gördüler. Bunun üzerine Irak yolunu takip etmeye başladılar. Kureyş'ten bir grup tüccar, Şam'a gitmek üzere yola çıktı. İçlerinde Ebû Süfyân b. Harb de vardı. Ebû Süfyân'ın yanında çok miktarda gümüş bulunuyordu. Ticaret mallarının büyük bir bölümünü de bu teşkil ediyordu. Kendilerine yol göstermesi için Benî Bekr b. Vâil'den Furât b. Hayyân adındaki bir adamı ücret mukabilinde tutmuşlardı. Resûlullah (s) Zeyd b. Hârise'yi o tarafa gönderdi. Zeyd b. Hârise, onlarla bu su üzerinde karşılaştı, kervanı vurdu ve kervanda bulunan malları ele geçirdi. Ebû Süfyân ve adamları ona karşı koyma cesaretini gösteremediler. Zeyd, ele geçirdiği malları Resûlullah'a (s) getirdi.

---

[39] Mâide, 5/53-55.

[40] Mâide, 5/56.

[41] Irak yolu üzerinde er-Rebeze, el-Gamr ve Zâtü Arad arasında bir yerdir. *et-Tenbîh ve'l-işrâf*, 210.

[Bedrü'l-Mev'id Gazvesi]

Hassân b. Sâbit, Kureyş'i ve Kureyş'in Uhud'dan sonra, İkinci Bedir Gazvesi'nde o yolu tutmasını anlatırken aşağıdaki şiiri söyledi.

İkinci Bedir Savaşı şu idi: Resûlullah (s), Ebû Süfyân'ın Uhud'dan dönüşünü beklemek için Medine'den çıktı, Bedir'e gelip orada konakladı. Burada sekiz gün kaldı. Bu yüzden Ebû Süfyân yolunu değiştirdi.

Bu konuda Hassân şöyle dedi:

Onlar Şam vadilerine çağırıldılar. Fakat engel oldu oraya gitmelerine,
Dikenli otu yeyip ağzı kanayan oturaklı ve dayanıklı develer.
Rablerine hicret eden adamların elleriyle,
Hak yolunda ona yardım edenlerin (Ensâr) ve meleklerin elleriyle (perişan oldunuz).
Büyük bir kum yığınına girdikleri zaman,
Onlara, "Burası yol değildir." deyin.
Biz dibi derin olmayan kuyu başında sekiz gün bekledik,
Geniş, oturaklı, kuvvetle çekip götüren, bön,
Kalbi yaratılışının yarısı olan, kestane renkli,
Kuyruksokumu kemiği uzun, hareket kabiliyetleri yüksek develerle.
Yolsuz kum yığını görürsün, ki onun kumunu tozutuyor,
Adımlarını sık atarak hızlı yürüyen develerin ayak tırnakları.
Eğer biz dolaşmalarımızda ve aramalarımızda karşılaşırsak,
Furât b. Hayyân ile, onun çaresiz bir rehin olduğunu görürsün.
Eğer biz ondan sonra Kays b. İmruülkays'la karşılaşırsak,
Renginin siyahlığına kasvetli bir siyahlık daha eklenir.

Ka'b b. el-Eşref'in Öldürülmesi

Ka'b b. el-Eşref öldürüldü. Olay şu şekilde gerçekleşti: Bedir Savaşı'ndan sonra Zeyd b. Hârise, Medine'nin aşağı mahallesindeki (es-Sâfile) halka, Abdullah b. Revâha da yukarı mahallesindeki (el-Âliye) halka gittiler. Resûlullah (s), o ikisini Medine halkından Müslüman olanlara, Allah'ın nasip ettiği zaferi ve müşriklerden öldürülenleri haber vermek üzere gönderdi.

Bana Abdullah b. el-Muğîs b. Ebû Bürde ez-Zaferî, Abdullah b. Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm, Âsım b. Ömer b. Katâde, Sâlih b. Ebû Ümâme b. Sehl'in hepsi onun öldürülmesi olayını anlattılar; dediler ki:[42] Ka'b b. el-Eşref, Tay kabilesinin Benî Nebhân kolundandır. Annesi Benü'n-Nadîr'dendir.

Bana anlattıklarına göre, müşriklerin Bedir hezimeti Ka'b'a ulaşınca şöyle dedi: "Yazıklar olsun! Bu, gerçek mi? Muhammed'in, şu iki adamının -Zeyd ve Abdullah'ı kastediyor- haber verdikleri kimseleri öldürdüğünü mü düşünüyorsunuz? Bunlar Arapların eşrafı ve insanların önde gelenleridir. Allah'a yemin olsun ki, eğer Muhammed bunları öldürmüşse, bundan sonra yerin altı, yerin üstünden daha hayırlıdır." Allah'ın düşmanı olan bu adam, haberin gerçek olduğunu öğrenince, çıkıp Mekke'ye gitti. el-Muttalib b. Ebû Vedâ'a Dubeyre[43] es-Sehmî'ye misafir oldu. el-Muttalib'in eşi Âtike bt. Ebü'l-Âs b. Ümeyye b. Abdüşems de oradaydı. Âtike ona izzet ve ikramda bulundu. Ka'b b. el-Eşref de Resûlullah'ın (s) aleyhinde kışkırtmalarda bulundu, şiirler söyledi. Bedir'de öldürülen Kureyşli Ashâbu'l-Kalîb'e (kuyuya atılanlar) ağladı. Sonra Medine'ye geri döndü. Ümmü'l-Fadl bt. el-Hâris[44] ve Müslüman kadınlar hakkında onları rencide edici şiirler söyledi.

---

[42] "dediler ki:" ifadesi İbn Hişâm'dan eklenmiştir (II, 51).

[43] Hamidullah tahkikinde "Sabre" şeklinde yazılmıştır (E).

[44] Hz. Peygamber'in (s) amcası el-Abbâs b. Abdülmuttalib'in hanımı.

Abdullah b. el-Muğîs'in bana naklettiğine göre, Resûlullah (s), "Bana İbnü'l-Eşref'i kim getirecek?" dedi. Benî Abdüleşhel'den Muhammed b. Mesleme, "Ya Resûlullah! Onu sana ben getiririm, onu ben öldürürüm." dedi. Resûlullah, "Buna gücün yeterse yap!" buyurdu. Bunun üzerine Muhammed geri döndü. Üç gün müddetle neredeyse yeyip içmedi. Sadece zaruret miktarınca yedi içti. Resûlullah'a (s) da bu durumu söyledi. Resûlullah ona (s), "Yemeyi içimeyi niçin terk ettin?" diye sordu. Muhammed b. Mesleme, "Ya Resûlullah! Ben sana başarıp başaramayacağımı bilmediğim bir konuda söz verdim." dedi. Resûlullah (s), "Sana düşen görev gayret sarfetmektir." buyurdu. O, "Ya Resûlullah! Bizim bazı (aleyhte ve yalan) sözler söylememiz gerekecek." şeklinde karşılık verdi. Resûlullah (s) "Sizin için gerekli olan bir şeyi söylemenizde bir mahzur yoktur. Bu konuda serbestsiniz. (Nasıl gerekiyorsa öyle konuşun.)" buyurdu.

Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme, Silkân b. Selâme b. Vakş[45] (Bu zat Benî Abdüleşhel'den Ebû Nâile'dir) ve yine Benî Abdüleşhel'den olan el-Hâris b. Evs b. Mu'âz onu öldürmeye kesin karar verdiler. Ebû Nâile (Silkân), Ka'b b. el-Eşref'le bir müddet konuştu, karşılıklı şiirler söylediler. Ebû Nâile şair bir zattı.

Ebû Nâile sonra ona şöyle dedi: "Hayret sana ey İbnü'l-Eşref! Ben sana, bir meseleyi söylemek üzere gelmiştim. Ancak onu, benim söylediğimi gizli tut." İbnü'l-Eşref, "Tamam." diye karşılık verdi. Ebû Nâile, "Sanki şu adamın (Peygamberimizi kastediyor) gelişi bize belâ oldu: Onun yüzünden Araplar bize düşman oldu. Bizi bir dairenin içine hapsettiler, bizden yollarını kestiler. Çoluk çocuk kayboldu, insanlar yoruldu. Kendimiz ve ailemiz zorluk içine düştük." dedi. Ka'b, "Ben İbnü'l-Eşref'im. Allah'a yemin olsun ki, sana, iş benim dediğim yere varacak diyordum, ey İbn Selâme!" dedi. Silkân, "Ben istiyorum ki, sen bize yiyecek satasın, biz de sana güvence, bir rehin verelim. Biz sana güveniyoruz. Sana rehin konusunda iyi davranırız." dedi. O da, "Bana oğullarınızı rehin bırakır mısınız!" dedi. Silkân sözüne şöyle devam etti: "Bizi rezil etmek istedin. Bak, benim gibi düşünen başka arkadaşlarım da var. Onları da sana getirmek istiyorum. Onlara bir şeyler satarsın ve bu hususta onlara iyilik edesin. O mecliste biz sana, senin için vefâ demek olan silahı rehin bırakırız." dedi. Silkân, arkadaşlarını getirdiği zaman onun, silahı yadırgamamasını istediği için "Şüphesiz silahta vefâ vardır." diye konuşulmuştu. Silkân arkadaşlarının yanına döndü ve onlara durumu anlattı. Onlara silahlarını alıp Resûlullah'ın (s) yanında toplanmalarını emretti. Onlar da Resûlullah'ın (s) yanında toplandılar.

---

[45] Ka'b b. el-Eşref'in süt kardeşi (M).

Bize Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî haber verdi, dedi ki: Bize en-Nüfeylî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Seleme anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Sevr anlattı. O İbn Abbâs'ın mevlâsı İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûllullah (s) onlarla birlikte el-Garkad mezarlığına[46] kadar yürüdü. Sonra onları uğurladı ve "Allah'ın ismiyle gidin. Allah'ım onlara yardım et." dedi. Arkasından ay ışığıyla aydınlanan bir gecede evine geri döndü.

Onlar, İbnü'l-Eşref'in kalesine vardılar. Ebû Nâile ona hafifçe seslendi. Karı-kocaya bu ses tanıdık geldi. İbnü'l-Eşref, yorganına sarılarak çıktı. Hanımı yorganın bir köşesinden tutarak, "Sen savaşçı bir adamsın. Savaşçı kimse bu saatte aşağı inmez." diyordu. İbnü'l-Eşref ise hanımına "Ebû Nâile öyle bir adamdır ki, o beni uyurken bulsa, uyandırmaz (uyandırmaya kıyamaz)." şeklinde karşılık verdi. Hanımı, "Allah'a yemin olsun ki, ben onun sesinde bir kötülük seziyorum." dedi. Ka'b da "Eğer o genç saldırı için çağırıyorsa, ona cevap verilir." dedi.

---

[46] Günümüzde Mescid-i Nebî'nin yanında yer alan ve Cennetü'l-Bakî' adıyla bilinen mezarlık (M).

Ebû Şu'ayb dedi ki: Bana et-Tevzî Ebû Muhammed anlattı; dedi ki: el-Esma'î dedi ki: "Ne Cahiliyede, ne de İslâm devrinde, "Beni uyurken bulsa, uyandırmaz." sözünü söyleyen hiç kimse yoktur ki, öldürülmüş olmasın.

İbnü'l Eşref aşağı indi ve Ebû Nâile'yle bir müddet konuştu. Ebû Nâilme'nin arkadaşları da, onunla konuştular. Sonra Ebû Nâile, İbnü'l-Eşref'e, "Şi'bü'l-Acûz'a[47] gidip gecemizin geri kalan kısmında orada konuşmaya ne dersin?" diye sordu. İbnü'l-Eşref, "Nasıl isterseniz?" diye cevap verdi. Bunun üzerine çıktılar ve bir müddet gezerek yollarına devam ettiler. Sonra Ebû Nâile, Ka'b'ın saçlarını okşadı ve elini koklayıp iltifatla, Ka'b'a "Bu geceki kadar güzel kokan bir koku görmedim" dedi. Bir müddet daha yürüdükten sonra Ebû Nâile, Ka'b'ın saçlarını tekrar okşayıp kokladı. Böylelikle hem Ka'b'a güven telkin etti, hem de onun saçlarından rahatlıkla tutabileceğini anladı. Bir müddet daha ileri geri gidip geldikten sonra, tekrar Ka'b'm saçlarıyla oynarken sıkıca saçlarından tuttu ve arkadaşlarına "Vurun Allah'ın düşmanına!" dedi. Onlar da vurdular. Kılıçları arkası arkasına üzerine indi. Kılıçlar, hiçbir şekilde, onun başka bir şeyden fayda görmesine imkân vermedi.

Muhammed b. Seleme öldürme olayını şöyle anlatıyor: İnce keskin kılıçlarımızı düşündüm. Kılıçlarımız onun işini tamamen bitirecek nitelikteydi. Onu sıkıca tutup, yüz üstü yere çaktım. Allah düşmanı öyle bir çığlık attı ki, bu ses sebebiyle çevremizdeki bütün kalelerde ışıklar yakıldı. Sonra, üzerine çullandım ve Allah düşmanı öldü. Ancak el-Hâris b. Evs b. Mu'âz da başından veya ayağından yara almıştı. Ona kılıçlarımızdan biri isabet etmişti. Sonra çıkıp Benî Ümeyye b. Zeyd, Benî Kurayza, Bu'âs güzergâhını takip ederek el-Urayd topraklarına kadar geldik. Arkadaşımız el-Hâris b. Evs bizden geride kalmıştı. Çok kan kaybettiğinden zayıf düşmüştü. Bir müddet onu bekledik. İzimizi takip ederek bize yetişti. Onu yüklendik, Resûlullah'a (s) getirdik. Resûlullah (s) ayaktaydı ve namaz kılıyordu. Kendisine selam verdik. Resûlullah (s) bize doğru yaklaştı. Ona Allah düşmanının öldürüldüğünü haber verdik. Arkadaşımızın yarasının üstüne sargı sardı. Biz de ailelerimize geri döndük ve sabahladık. Yahudiler bizi izlemekten korkmuşlardı. Orada canından korkmayan hiçbir Yahudi yoktu.

---

[47] Medine yakınında bir yer (M).

[Muhaysa ve Huveysa'nın Hikâyesi]

Resûlullah (s) "Ele geçirdiğiniz Yahudi'yi öldürün." buyurmuştu. Bu emir üzerine Muhaysa b. Mes'ûd, Yahudi tacirlerinden olan ve onların alış-veriş işlerini yürüten Ebû Süneyne'nin[48] üzerine atlayıp onu öldürdü. O zaman kardeşi Huveysa b. Mes'ûd, henüz Müslüman olmamıştı ve Huveysa, Muhaysa'dan daha yaşlı idi. Huveysa o Yahudi'yi öldürdüğü için kardeşi Muhaysa'yı pataklayarak, "Ey Allah'ın düşmanı! Sen onu mu öldürdün? Karnındaki yağ bile onun malıdır." diyerek ona çıkıştı. Muhaysa ise "Allah'a yemin olsun ki, onun öldürülmesini emreden, senin öldürülmeni emretmiş olsaydı, senin de boynunu vururdum?" dedi. Bunun üzerine Huveysa, "Allah'a yemin olsun ki, seni bu noktaya getiren bu din, şanlı bir dindir. Beni arkadaşına götür, bir de bu dinin ne olduğunu ondan dinleyeyim." dedi. Muhaysa onu, Resûlullah'a (s) götürdü ve Huveysa orada Müslüman oldu. Huveysa'nın Müslüman olmasının başlangıcı işte böyle idi. Bunun üzerine kardeşi Muhaysa şu şiiri söyledi:

---

[48] el-Vâkıdî'nin *Meğâzî*'sinde "İbn Süneyne" şeklinde geçmektedir (I, 191).

Anamın oğlu beni kınıyor; eğer onun öldürülmesini emretseydin,
Keskin kılıçla onun da boyun kökünü uçururdum,
Tuz gibi beyaz, cilası halis kılıçla,
Onu öldürdüğüm zaman yalancı sayılmazdım.
Ancak emre itaat ederek seni öldürmek beni sevindirmez.
Şüphesiz Busrâ ve Me'rib arasındaki şeyler bizimdir.

Ali b. Ebû Tâlib, İbnü'l-Eşref'in öldürülüşü hakkında şu şiiri söyledi:

Bildim! Düzgün olan kimse zaten bilir.
Hakka kesin olarak inandım; yüz çevirmedim,
Muhkem ayetlerden,
En çok acıyan Allah'tan gelen.
O ayetler, Müslümanlar tarafından öğrenilir.
Onlarla seçkin Ahmed daha da seçkinleşti.
Ahmed aramızda aziz oldu.
Mevki ve makamı yüceldi.
Ey onu tehdit eden akılsız adi kişiler!
İşte bakın! O, sert ve katı davranmadı.
En küçük azaptan da korkmuyor musunuz?
Allah'a karşı güven içinde olmak en korkak gibi olmaz.
Onun kılıçları altında yere çalınmanız,
Ka'b b. el-Eşref'in düşüşü gibi,
Sabah, Allah onun taşkınlığını görür.
İnatçı deve gibi ondan yüz çevirir.
Allah onun öldürülmesi hususunda Cibrîl'i indirdi,
Vahiy ile, lütfa mazhar kuluna.
Ona gönderilen elçi gizlice onu öldürmeyi tasarladı,
İnce, keskin, beyaz bir kılıçla.
Bazı gözler ona suikast endişesiyle geceledi,
Ka'b'a ağlamaktan gözler göz yaşına boğuldu.
Biz Ahmed'e demiştik ki: "Bizi biraz bırak."
Çünkü biz o kavimden intikam almamıştık.
Onları uzaklaştırdı. Sonra dedi ki: "Defolup gidin,

Burnunuzun üstüne sürtünerek."
en-Nadîr'i de göçe zorladı,
Halbuki onlar süslü bir yurttaydılar.
Ezre'ât'a sürüldüler birbiri peşi sıra,
Artık onlar işin başını sonunu iyice düşünmek durumunda olan zayıf kişilerdi.[49]

Resûlullah (s) Bahrân'dan geldikten sonra Cemâziyelâhir, Receb, Şaban ve Ramazan aylarında Medine'de kaldı. Kureyş'le yapılan Uhud Gazvesi ise hicrî 3. yılın Şevval ayında yapıldı.

Uhud Gazvesi

Bize Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî haber verdi, dedi ki: Bize en-Nüfeylî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Seleme anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah ez-Zührî, Muhammed b. Yahya b. Habbân, Âsım b. Ömer b. Katâde, el-Husayn b. Abdurrahman b. Amr b. Sa'd b. Mu'âz ve başkalarının anlattığı gibi Uhud Savaşı şöyle olmuştu. Ben de Uhud Savaşı hakkında birisinin bıraktığı boşluğu diğerlerinin rivayetleriyle doldurmak suretiyle bütün rivayetleri bir araya topladım.

Kureyşliler Bedir'de mağlup olunca, Kureyş kafirlerinden Ashâbu'l-Kalîb[50] denilen grup öldürülünce geri kalanlar Mekke'ye geri döndüler. Ebû Süfyân da kafilesiyle birlikte geri döndü. Abdullah b. Ebû Rebî'a, İkrime b. Ebû Cehil ve Safvân b. Ümeyye gibi, babaları, oğulları ve kardeşleri Bedir'de öldürülmüş olan Kureyşli erkekler Ebû Süfyân ve kervanda ticaret malı olanlarla konuştular, sonra şöyle dediler: "Ey Kureyş topluluğu! Şüphesiz Muhammed size zulmetti, adamlarınızı ve en hayırlı kimselerinizi öldürdü. Bu malı ondan kurtarmak için onunla harp etme hususunda bize yardım ediniz. Muhakkak ki biz, onun bize yaptıklarına mukabil ondan intikamımızı alırız." dediler. İlim sahibi bir zatın bana naklettiğine göre, Allah Teâlâ şu ayeti burada toplananlar hakkında indirmiştir:

---

[49] Bu şiir el-Vâkıdî'nin *Meğâzî*'sinde, İbn Hişâm'da ve et-Taberî'de yoktur.

[50] "Kuyu arkadaşları" anlamına gelen bu sözle, Bedir savaşında Müslümanlar tarafından öldürülüp kuyuya atılan Mekkeli müşrikler kastedilir (M).

"Şüphesiz ki inkâr edenler mallarını (insanları) Allah yolundan alıkoymak için harcıyorlar. Daha da harcayacaklar. Ama sonunda bu, onlara yürek acısı olacak ve en sonunda mağlup olacaklardır. Kâfirlikte ısrar edenler ise cehenneme toplanacaklardır."[51]

Ebû Süfyân ve o kervan sahipleri böyle yapınca, Kureyşliler, Mekke civarındaki Arap kabileleri (Ehâbîş) ve onlara itaat eden Benî Kinâne'den bazı kabileler ve Tihâmelilerle birlikte, Resûlullah'la (s) harp etmeye kesin karar verdiler. Bunlar arasında Ebû Azîz b. Amr[52] b. Abdullah el-Cümahî[53] de vardı. Resûlullah bu şahsa iyilik etmiş, kendisine karşı çıkmamak üzere ondan söz almıştı. Kureyş, Uhud'a gitmeye karar verince, Safvân b. Ümeyye, "Ey Ebû Azîz! Şüphesiz sen, şair bir kişisin. Dilinle bize yardımcı ol. Sen de bizimle çık gel." dedi. O da, "Muhammed bana iyilik etti, ona karşı Uhud'a gitmek istemem." diye cevap verdi. Bu defa Safvân, "Peki. Bize canınla yardım et. Şayet geri dönersen, sana yardım etmeyi vadediyorum. Şayet ölürsen kızlarını kızlarım kabul edeceğim. Kendi kızlarıma verdiğimi, onlar da alırlar." dedi. Bunun üzerine Ebû Azîz, Kinâne oğullarını savaşa davet etmek üzere yola çıktı ve şöyle bir şiir söyledi:

---

[51] el-Enfâl, 8/36.

[52] Hamidullah tahkikinde "Ebû İzze Amr" şeklinde yazılmış; dipnotta asıl nüshada Ebû Azîz şeklinde geçtiğini ve tashihi İbn Hişâm'dan yaptığını ifade etmiştir (E).

[53] el-Vâkıdî'nin *el-Meğâzî*'sinde "Ebû İzze" (I, 201), İbn Hişâm'da "Ebû İzze Amr b. Abdullah" (II, 61) şeklinde geçmektedir. İbn Sa'd (II, 43), et-Taberî (II, 500), *el-Bidâye ve'n-nihâye* (IV, 10) ve *es-Sîretü'l-Halebiyye*'de de (II, 229) böyledir.

Ey savaşta sabit kadem olup kaçmayan Abdümenâf oğulları!
Siz, dehşetli vurucu savaş çocuklarısınız.
Siz himaye eden ve koruyansınız, babanız da himaye eden ve koruyandır.
Beni bu seneden sonra size yardım edecek saymayın.
Beni teslim etmeyin; teslim etmek helal olmaz.

Sonra Cübeyr b. Mut'ım b. Adî b. Nevfel b. Abdümenâf, kölesi Vahşî'yi çağırdı. Vahşî Habeşistanlı idi. Habeş atışı denilen atış usulüyle mızrağıyla attığını vurur, isabet ettiremediği çok az olurdu. Vahşî'ye, "İnsanlarla beraber sen de savaşa katıl. Amcam Tu'ayme b. Adî'ye karşılık Muhammed'in amcası Hamza'yı öldürürsen özgürsün." dedi. Tu'ayme, Bedir harbinde öldürülenlerdendi. Kureyş, demiriyle, silahıyla, Ehâbîş'iyle ve onlara tabi olan Kinâneli ve Tihâmelilerle birlikte çıktı. İnsanların kaçmaması için kadınlarını da götürdüler. Ordu komutanı Ebû Süfyân da eşi Hind bt. Utbe b. Rebî'a'yı götürdü. Safvân b. Ümeyye b. Halef, eşi -Abdullah b. Safvân'ın annesi- Berze bt. Mes'ûd b. Amr b. Ömer es-Sakafiyye'yi götürdü. Amr b. el-Âs da eşi -Abdullah b. Amr'ın annesi- Rayta bt. Münebbih b. el-Haccâc'ı götürdü.

Hind bt. Utbe, Vahşî'ye her uğrayışında veya Vahşî'nin kendisine her gelişinde, "Ey Ebû Desme! Tedavi et, tedavi ol!" derdi. Vahşî'nin künyesi Ebû Desme idi. Kureyşliler geldiler, Medine'ye yakın bir vadi kenarı üzerinde bulunan kanalın çorak iç kısmında karargâh kurdular. Resûlullah (s) ve Müslümanlar, onların karargâh kurdukları yeri öğrenince, Resûlullah (s) Müslümanlara, "Şüphesiz ki, ben (rüyamda) küçük bir topluluk[54] ve kılıcımın ucunda da bir gedik gördüm. Ellerimi de sağlam bir zırhın içine sokmuştum. Bunun yorumu Medine'dir. Eğer siz uygun görürseniz, Medine'de kalın, onları da karargâh kurdukları yerde bırakın. Eğer onlar orada kalırlarsa kötü bir yerde kalmış olurlar. Eğer Medine'ye girmeye kalkışırlarsa onlarla burada savaşırız." dedi.

---

[54] Bu ifade çeviriye esas alınan metinde geçen "nefren" kelimesine göre yapılmıştır. Hamidullah tahkikinde "bakaren [inekler]" şeklinde yazılmıştır (E).

Kureyşliler, Uhud'da karargâh kurdukları yere çarşamba günü gelmişlerdi. Geldikleri gün (Çarşamba), Perşembe ve Cuma günleri orada kaldılar. Resûlullah (s) da, Cuma namazını kıldıktan sonra gitti, Uhud'dan bir köşeyi tuttu. Hicrî 3. yılın Şevval ayının ortasında Cumartesi günü karşılaştılar. Abdullah b. Übey b. Selûl'ün görüşü Resûlullah'ın görüşüyle uyuşuyordu. Onun görüşü de Medine'den çıkmamaktı. Resûlullah (s) Medine'den çıkmayı hoş karşılamıyordu. Uhud'da, Allah Teâlâ'nın kendilerine şehitlik mertebesini ihsan ettiği bazı kimseler ve Bedir Savaşı'na katılamayanlar, Resûlullah'm (s) huzuruna çıkarak, "Ya Resûlullah! Bizimle birlikte düşmanlarımıza karşı dışarı çık. Onlardan korktuğumuzu veya onlar karşısında zayıf durumda olduğumuzu zannetmesinler." dediler. Abdullah b. Übey b. Selûl ise "Ya Resûlullah! Medine'de kal. Eğer onlar, bulundukları yerde kalırlarsa, kötü bir yerde kalmış olurlar. Eğer geri dönerlerse, geldikleri gibi rezil olarak geri dönmüş olurlar. Eğer Medine'ye girmeye kalkışırlarsa, erkekler onlarla çarpışır, çocuklar ve kadınlar da üzerlerine taş atarlar." dedi. Fakat insanlarda Allah'a kavuşma arzusu içinde olanlar, Resûlullah'a (s) gidip gelmeye devam ettiler. Nihayet o da evine girdi ve ümmetinin arzusu üzerine harp giysilerini giydi.

Bu, Cuma günü, Cuma namazı çıkışından sonra olmuştu. O gün Ensâr'ın Benü'n-Neccâr kolundan olan Mâlik b. Amr da vefat etmişti. Resûlullah onun cenaze namazını kıldırdı. Sonra Uhud'a gitmek üzere çıktı. İnsanlar Resûlullah'ın (s) Uhud'a gitme kararı alınmasından pişman olmuşlar ve "Resûlullah'ı (s) bu kararı almaya biz zorladık" demeye başladılar. Sonra da gidip, "Ya Resûlullah! Seni, bu kararı almaya biz zorladık.

Sen otur, şehirde kal. Bizim seni bu işe zorlamamız uygun değil. Allah'ın rahmeti senin üzerine olsun." dediler. Resûlullah (s) da, "Peygamber, ümmeti için savaşmak üzere savaş elbisesini (zırhını) giydikten sonra, savaşmadıkça onu çıkarması uygun olmaz." buyurdu. Bundan sonra Resûlullah (s) Ashâbından 1.000 kişilik bir orduyla Medine'den çıktı. Medine ile Uhud arasında eş-Şavt denilen yere gelince, Abdullah b. Übey b. Selûl, Resûlullah (s) hakkında "Onların sözüne uydu, beni dinlemedi. Ey insanlar! Allah'a yemin olsun ki, burada kendimizi niçin öldüreceğimizi bilmiyoruz." dedi ve orduyu zor durumda bırakarak askerlerin üçte birini arkasına takarak çekip gitti. Kavminden münafık ve şüpheci olan bir grup insan da onunla birlikte geri döndü. Benî Selime'den Abdullah b. Amr b. Harâm arkalarından gidip onlara, "Ey kavmim! Size Allah'ı hatırlatarak söylüyorum: Düşmanınız geldiği zaman, peygamberinizi ve kavminizi rezil edeceksiniz." diye çıkıştı. Onlar ise Abdullah b. Amr'a "Savaşacağınızı bilsek sizi bırakmazdık, fakat biz savaş olacağına inanmıyoruz." diyerek karşılık verdiler. Kendisine zorluk çıkardıklarını ve yüz çevirdiklerini görünce onları bıraktı ve onlar hakkında "Allah sizin belânızı versin, ey Allah düşmanları! Allah size muhtaç değildir." dedi.

Resûlullah (s) yola devam edip Benî Hârise topraklarına geldi. O sırada bir kısrak kuyruğunu salladı ve bir kılıcın kabzasında bulunan mıha vurdu, onu kınından çıkardı. Bunun üzerine Resûlullah (s) (Resûlullah (s) uğur tutmayı sever, ona engel olmazdı[55]): "Kılıcını kokla. Çünkü ben inanıyorum ki, bugün kılıçlar çekilecek." buyurdu.

---

[55] Bir şeyi hayra yormak anlamında olan tefe'ülün bazı örneklerine Hz. Peygamber'in (s) söz ve uygulamalarında rastlanmaktadır. Ancak bu hususta aşırılığa gidilmemesi gerekir. Diğer taraftan İslam'da "uğursuzluk" yoktur. Bir şeyi hayra yormanın caiz görülmesinden hareketle bir şeyin şerre ve kötülüğe de yorulabileceği anlamını çıkarmamak gerekir (M).

Sonra Resûlullah (s), Ashâbına, "Bizi kısa yoldan ve onlarla karşılaştırmadan kim götürecek?" diye sordu. Benî Hârise b. el-Hâris'den Ebû Hayseme, "Ben, ya Resûlullah!" diye öne çıktı. O da, Resûlullah'ı, Benî Hâris'nin çorak arazilerine ve topraklarına soktu. Orada Rib'î b. Kaytî'ye ait bir bahçeye girdiler. O bahçenin sahibi, münafık ve âmâ bir adamdı. Resûlullah'ı ve onunla beraber olanları tanıyınca, "Eğer sen peygambersen, senin bahçeme girmene izin vermiyorum." diyerek onların yüzüne toprak saçmaya başladı. Bana anlatıldığına göre, o, bir avuç dolusu toprak aldı ve "Allah'a yemin olsun ki, bunun senden başkasına isabet etmeyeceğini bilsem, onu senin yüzüne çarpardım." dedi. Oradakiler, onu hemen öldürmek istediler. Resûlullah (s) onlara, "Bu âma bir adam; kalbi de, gözü de kör!" dedi. Ancak Benî Abdüleşhel'den Sa'd, Resûlullah yasaklamadan önce koşup bu adamın başına yayla vurmuştu.

Resûlullah (s) yoluna devam etti. Uhud'un bir yakasına, vadi kenarından dağa uzanan taraftaki kısma indi. Sırtını ve askerini Uhud'a dayadı ve "Savaş emri vermediğimiz sürece hiç kimse savaşa kalkışmasın." buyurdu. Kureyşliler develerini ve atlarını vadinin Uhud'a yakın tarafındaki arazide serbest bırakmışlardı. Resûlullah savaşmayı yasaklayınca, Ensâr'dan bir adam, "Benî Kayle'nin[56] ekinlerini mi koruyorsun, niçin savaşmıyoruz?" dedi.

Resûlullah (s) savaşa 700, Kureyş ise 3.000 kişiyle katıldı. Kureyş'in ayrıca 200 atı vardı. Onları ikiye ayırmışlardı. Sağ cenahın başında Hâlid b. el-Velîd, sol cenahın başında İkrime b. Ebû Cehil vardı. Resûlullah (s) 50 kişilik okçu grubuna ve onların başkanı olan Benî Amr b. Avf'tan Abdullah b. Cübeyr'e (Abdullah o gün beyaz elbise giymişti), "Ok atarak atlıları bizden uzaklaştır, arkamızdan gelmesinler. Savaş bizim lehimize de, aleyhimize de sonuçlansa yerinde dur, bizden bir emir gelmedikçe yerinden ayrılma." buyurdu. Resûlullah (s) da o gün üst üste iki zırh giyinmişti.

---

[56] Evs ve Hazrec kabileleri birlikte kastedildiği zaman onlara Benî Kayle denir. Kayle, onların yukarıda neseblerinin birleştiği ortak annelerinin ismidir.

Sonra, "Bu kılıcın hakkını kim verecek?" diye seslendi. Birkaç kişi ayağa kalktı. Kılıcı onlara vermedi. Benî Sâ'ide'den Ebû Dücâne Simâk b. Hareşe ayağa kalktı, "Onun hakkı nedir, ya Resûlullah?" diye sordu. Resûlullah, "Bükülüp kırılıncaya kadar, insanlara vurmandır." buyurdu. Ebû Dücâne, "Onun hakkını ben veririm, ya Resûlullah!" dedi. Resûlullah kılıcı ona verdi. Ebû Dücâne, cesur, harpte kibirli ve çalımlı bir şekilde yürüyen bir adamdı. Kırmızı sarığını başına sardığı zaman insanlar onun savaşacağını anlardı. Resûlullah'ın elinden kılıcı aldığı zaman, kırmızı sarığını çıkardı, onu başına doladı, iki saf arasında kendini beğenmiş kibirli bir insan edasıyla yürümeye başladı.

Bize Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî haber verdi, dedi ki: Bize en-Nüfeylî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Seleme anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ömer b. el-Hattâb'ın mevlâsı Ca'fer b. Abdullah b. Eslem anlattı. O da Benî Seleme'ye mensup Ensâr'dan bir adamdan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), Ebû Dücâne'nin çalımlı ve kibirli bir şekilde yürüdüğünü görünce, "Öyle bir yürüyüş Allah'ın buğzettiği bir yürüyüştür. Ancak bu gibi yerde değil." buyurdu.

Bize Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî haber verdi, dedi ki: Bize en-Nüfeylî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Seleme anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Âsım b. Ömer b. Katâde şunu anlattı: Benî Dubay'a'dan Ebû Âmir Abduamr b. Sayfî b. Mâlik b. en-Nu'man b. Ümeyye, Mekke'den çıkarken Resûlullah'a (s) karşı, Evs'ten elli kişiyi kandıracağına dair söz vermişti. Osman b. Huneyf de onun kandıracağı kişilerdendi. Bazıları, bu sayının on beş kişi olduğunu söyler. Ayrıca Ebû Âmir Kureyş'e, "Şayet kavmimle karşılaşırsam, onlardan iki adam bile geride kalmaz (hepsi beni dinler)." diye vaatte bulunmuştu. İki taraf karşıya geldiğinde, Evslilerin karşısına ilk olarak karşılayanlar Ehâbîş içinde Ebû Âmir ve Mekkeli iki köle oldu. Ebû Âmir kavmine "Ey Evsliler! Ben Ebû Âmir'im." diye seslendi. Evsliler, "Allah senin belânı versin, ey fâsık!" dediler. Cahiliye döneminde Ebû Âmir'e "er-Râhib" deniliyordu. Resûlullah (s) ona "el-Fâsık" adını vermişti. Ebû Âmir onların sözüne bu şekilde karşılık verdiklerini duyunca, "Benden sonra kavmime bir kötülük dokunmuş." dedi. Sonra kavmine karşı şiddetli bir savaşa tutuştu, onları taşladı.

İki ordu karşılaşıp birbirine girdiği zaman, Hind bt. Utbe, kendisiyle birlikte bulunan kadınların arasından kalktı. Erkeklerin arkasından onları savaşa teşvik etmek için hep birlikte tef çalmaya başladılar. Bu sırada Hind şu şiiri söylüyordu:

Biz, gece yıldızının kızlarıyız.
Kabul ederseniz; sizinle kucaklaşırız,
Sizin için yastıklar sereriz.
Eğer arkanızı dönerseniz, biz de sizden ayrılırız,
Sevgili olmayanın ayrılışı gibi.

İnsanlar birbiriyle savaştı. Savaş kızıştı. Ebû Dücâne Simâk b. Hareşe de savaştı. Düşmanın içinde kaybolup gitti. Hamza, Ali b. Ebû Tâlib de, Müslüman erkekler içindeydi. Allah yardımını indirdi, onlara vâdini gerçekleştirdi. Müslümanlar, onlar dağılıncaya kadar onlarla kılıçlarıyla savaştılar. Hezimet kesindi.

Bize Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî haber verdi, dedi ki: Bize en-Nüfeylî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Seleme anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bize Yahya b. Abbâd b. Abdullah b. ez-Zübeyr anlattı. O babasından, o Abdullah b. ez-Zübeyr'den, o da ez-Zübeyr'den şöyle dediğini rivayet etti: Hind bt. Utbe'nin hizmetçilerine, az-çok her şeyi bırakıp kaçmakta acele eden arkadaşlarına bakıyordum. Düşmanı tamamen mağlup ettiğimiz zaman, okçular ganimet elde etmek için yerlerinden ayrıldılar. Böylece arkamızı atlılara açmış oldular. Düşman askerleri arkamızdan geldiler. Biri şöyle bağırdı: "Hey insanlar! Muhammed öldürüldü." Bunun üzerine biz geri çekilmeye çalışıyorduk, onlar ise üzerimize doğru geliyorlardı. Bu hal, onların sancaktarlarına vurduğumuz ve onların dağıldıkları bir sırada meydana gelmişti. Düşmanın saldırısı üzerine Müslümanlar dağıldılar ve onlar Müslümanlardan pek çok kişiyi öldürdüler.

O gün bir imtihan ve bir sınav günü oldu. Allah, ikram ettiğine şehadet rütbesini ikram etti. O gün Müslümanlar belânın şiddetinden dolayı üç kısım oldu. Üçte biri ölü (şehit), üçte biri yaralı, diğer üçte biri de hezimete uğramış kişiler oldular. Harb ortamında bunlar da ne yapacaklarını bilmez kişiler haline gelmişlerdi. Bu yüzden düşmanlar Resûlullah'a (s) kadar ulaşıp ona taş attılar. Resûlullah'ın (s) azı dişleriyle ön dişleri arasındaki dişleri kırıldı. Yanağı ve dudakları yarıldı. Onu (s) bu şekilde yaralayan Utbe b. Ebû Vakkâs'tı.

Bana Husayn b. Abdurrahman b. Sa'd b. Mu'âz'ın, Muhammed b. Amr b. Yezîd b. es-Seken'den rivayetle anlattığına göre Resûlullah (s), insanlar etrafına toplandığı zaman, "Bizim için kim nefsini (Allah'a) satar?" diye sordu. Beş kişilik Ensâr grubu içinden Ziyâd b. es-Seken (Bazıları Umâre b. Ziyâd b. es-Seken olduğunu söyler) ayağa kalktı. Resûlullah'ın (s) önünde sırasıyla adam adama çarpıştılar. Hepsi birer birer onun önünde öldürüldü. En son ölen de Ziyâd b. es-Seken (yahut Umâre b. Ziyâd) oldu. Aldığı yaralar onu yere yıkmıştı. Sonra Müslümanlardan geri dönen bir topluluk Kureyşlileri Resûlullah'tan (s) uzaklaştırdı. Resûlullah (s), "Onu bana yaklaştırın." deyip ayağını ona yastık yaptı. Ziyâd, yanağı Resûlullah'ın (s) ayağı üstünde iken öldü. Ebû Dücâne, Resûlullah'a (s) canıyla kalkan oldu. Öyle ki, oklar sırtına düşüyor, (Resûlüllah'a isabet etmesin diye) o eğiliyordu. Birçok ok sırtında birikmişti. Sa'd b. Ebû Vakkâs da Resûlullah'ın (s) önünde ok atanlardandı. Sa'd dedi ki: "Resûlullah, bana okları veriyor ve 'Anam babam sana fedâ olsun, at.' diyordu. Hatta o, temreni olmayan bir oku bana vererek, 'Bunu da at.' demişti."

Bize Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî haber verdi, dedi ki: Bize en-Nüfeylî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Seleme anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Âsım b. Ömer b. Katâde şunu anlattı: O gün Resûlullah (s), yayının başı incelinceye kadar bizzat kendi yayından ok attı. Sonra onu yanında bulunan Katâde b. en-Nu'mân aldı. O gün Katâde b. en-Nu'mân gözünden yaralandı. Gözü yanağının üstüne doğru düştü.

Muhammed b. İshâk dedi ki: Bana Âsım b. Ömer b. Katâde şunu anlattı: Resûlullah (s) onu eliyle yerine koydu. Onun gözü, gözlerin en güzeli ve en keskini oldu.

Mus'ab b. Umeyr de Resûlullah'ın önünde savaştı. Öldürülünceye kadar sancak da ondaydı. Onu İbn Kamîe el-Leysî öldürdü. O, Mus'ab'ın Resûlullah (s) olduğunu zannediyordu. Bu yüzden Kureyşliler'in yanına döndüğünde "Muhammed'i öldürdüm." demişti. Mus'ab öldürülünce, Resûlullah (s) sancağı Ali b. Ebû Tâlib'e verdi.

Hamza b. Abdülmuttalib de savaştı; Ertât b. Şürahbîl b. Hâşim b. Abdümenâf b. Abdüddâr b. Kusay'ı o öldürdü. Ertât, Kureyş'in bayrağını taşıyan kimselerden biriydi.

Sonra Hamza'nın yanına Sibâ b. Abdüluzzâ el-Feyşânî[57] geldi. Sibâ'ın künyesi Ebû Niyâr idi. Hamza ona, "Beri gel, ey

---

[57] Hamidullah tahkikinde "el-Gabşânî" şeklinde yazılmıştır (E).

İbn Mukattı'atü'l-Büzûr!"[58] dedi. Ona vurdu ve kafasını uçurdu. Ümmü Niyâr, Şüreyk b. Amr b. Vehb es-Sekafî'nin mevlâsı olup Mekke'de sünnetçilik yapardı. Hamza, Ebû Niyâr'la karşılaşınca onu vurup öldürdü.

Cübeyr b. Mut'ım'in kölesi olan Vahşî dedi ki: "Allah'a yemin olsun ki, ben Hamza'ya bakıyordum: Boz devenin karşısında hiçbir şey duramadığı gibi, o da kılıcıyla insanları yere düşürüyordu. Sibâ b. Abdüluzzâ, beni Hamza'ya doğru götürüyordu. Hamza, Sibâ'ı görünce, "Beri gel, ey İbn Mukattı'atü'l-Büzûr!" dedi. Ona vurdu ve kafasını uçurdu. Ben hazır olduğumda, mızrağımı şöyle bir salladım ve onu Hamza'nın üzerine fırlattım. Mızrak karın civarından girip ayaklarının arasından çıktı. Bana doğru hamle yaptı, fakat kıvrılıp düştü. Ölünceye kadar bekledim. Sonra mızrağımı aldım, askerin içine karıştım. Benim bundan başka yapmam gereken bir şey yoktu."

Benî Amr b. Avf'tan Âsım b. Sâbit b. el-Aklah, Müsâfi b. Talha ve kardeşi Cülâs'ı[59] öldürdü. İkisini de okla vurmuştu. Müsâfi'in annesi Sülâfe oğlunun yanma geldi. Oğlunun başını kucağına koyarak, "Oğlum! Seni kim vurdu?" diye sordu. Oğlu, "Bana ok attığı zaman bir adamın 'Al sana! Ben İbnü'l-Aklah'ım.' dediğini duydum." diye cevap verdi. Annesi, "Aklahî mî?" diye haykırdı ve Allah kendisine Âsım'ın başını ele geçirme imkânı verirse, ondan içki içmeyi[60] nezretti. Âsım,[61] ebediyyen hiçbir müşrike dokunmama hususunda Allah'a söz vermiş olan bir kişiydi.

Bize Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî haber verdi, dedi ki: Bize en-Nüfeylî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Seleme anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Benî Adî b. en-Neccâr'dan el-Kâsım b. Abdurrahman b. Râfi' anlattı; dedi ki: Enes b. en-Nadr (Bu zât Enes b. Mâlik'in amcasıdır. Enes, amcasının adıyla isimlenmiştir.), Ömer b. el-Hattâb ve Talha b. Ubeydullah'a (r) gitti. Bu ikisi, savaşmayı bırakıp bir tarafta oturan Ensâr ve Muhâcirler'in içinde bulunuyorlardı. Enes b. en-Nadr onlara, "Neden oturuyorsunuz?" diye sordu. Onlar, "Resûlullah (s) öldürüldü." diye cevap verdiler. O da, "Bundan sonra da yaşamak mı istiyorsunuz? Kalkın, Resûlullah'ın öldüğü dava uğruna siz de ölün." dedi. Sonra savaşanların arasına katıldı, öldürülünceye kadar savaştı.

---

[58] Kadınların bızırlarını kesen kadının oğlu (E).

[59] Hamidullah tahkikinde "Kilâb" şeklinde yazılmıştır (E).

[60] O zaman hen içki yasaklanmamıştı (M).

[61] Âsım Recî' olayında şehid oldu. Onu öldüren kişi onun başını Sülâfe bt. Sa'd'a satmak istemişti.

Bize Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî haber verdi, dedi ki: Bize en-Nüfeylî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Seleme anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Humeyd et-Tâvîl anlattı. O da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti: O gün Enes b. en-Nadr'da yetmiş darbe izi buldular. Kızkardeşi onu ancak parmaklarından tanıyabilmişti.

Bize Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî haber verdi, dedi ki: Bize en-Nüfeylî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Seleme anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Hezimetten ve "Resûlullah öldürülmüş." söylentisinden sonra, Resûlullah'ı (s) ilk olarak tanıyan kişi, bana İbn Şihâb ez-Zührî'nin, onun da Benî Seleme'den Abdullah b. Ka'b'dan rivayet ettiğine göre Ka'b'dır. Ka'b dedi ki: Onu, miğferinin altında parlayan gözlerinden tanıdım ve yüksek sesle, "Ey Müslümanlar! Müjdeler olsun! Bu Resûlullah'tır (s)." diye bağırdım. Resûlullah bana susmamı işaret etti. Müslümanlar Resûlüllah'a (s) tanıyınca onu kaldırdılar. İçlerinde Ebû Bekr b. Ebû Kuhâfe, Ömer b. el-Hattâb, Ali b. Ebû Tâlib, Talha b. Ubeydullah, ez- Zübeyr b. el-Avvâm, el-Hâris b. es-Sımme'nin de bulunduğu Müslüman topluluğu Resûlullah'ı vadiye doğru çektiler. Kendileri de onunla birlikte oraya çekildiler. Resûlullah (s), iki dağ arasındaki açıklığa çıkarıldığı zaman, kendisine Übey b. Halef yaklaşarak, "Neredesin ya Muhammed? Kurtuldum sansan da, kurtulmadın!" dedi. Resûlullah'ın (s) yanındakiler, "Ya Resûlullah! Bizden biri ona saldırsın mı?" dediler. Resûlullah (s), "Bırakın onu." buyurdu. Übey iyice yaklaşınca, Resûlullah (s), el-Hâris b. es-Sımme'den mızrağı aldı. Bana anlatıldığına göre o toplulukta bulunanlardan bazıları bu hususta şöyle demiştir: Resûlullah (s) mızrağı aldığı zaman onu öyle bir hareket ettirdi ki, devenin sırtındaki kılların savrulduğu gibi savruldu. Sonra Übey'e yöneldi, mızrağı ona sapladı ve onu atından düşürdü."

Bize Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî haber verdi, dedi ki: Bize en-Nüfeylî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Seleme anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Salih b. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf şunu anlattı: Übey b. Halef, Mekke'de Resûlullah'a (s) laf atmıştı: "Ya Muhammed! Bende üzüm asması var. Üzümleri farklı (başkalarına göre daha iyi) olsun diye ben her gün ona su veriyorum. Seni o asmanın üzerinde öldüreceğim." demiş. Resûlullah da "Tam aksine, inşaallah ben seni öldüreceğim." diye cevap vermişti. Resûlullah'ın (s) ona attığı mızraktan sonra Übey Kureyşlilerin yanına döndü. Boynunda büyük olmayan bir tırmık izi meydana gelmişti. Daha sonra kan aldırdı ve "Allah'a yemin olsun ki beni Muhammed öldürdü." dedi. Onlar dediler ki, "O yok olup gitti. Allah'a yemin olsun ki sen kendi kendini üzüyordun." Übey dedi ki: "O, bana Mekke'deyken 'Bilakis ben seni öldüreceğim.' demişti. Allah'a yemin olsun ki, üstüme tükürse beni öldürür." dedi. Müşrikler onu Mekke'ye götürürlerken Allah'ın düşmanı Übey Serif'te[62] öldü.

---

[62] Mekke'ye altı mil uzaklıktaki bir yer. Kimileri yedi, dokuz ve on iki mil uzaklığında olduğunu söylemişlerdir. Yâkût.

Hassân b. Sâbit, Resûlullah'ın Übey'i öldürmesi ve ona Mekke'de söylediği söz hakkında şöyle dedi:

Dalâleti babasından miras almıştı,
Übey, Resûlullah'la düello ettiği zaman.

Resûlullah (s) vadinin ağzına geldiği zaman, Ali b. Ebû Tâlib deri kalkanını çıkardı. Taş oyuğundaki sudan içine su doldurdu. Sonra onu Resûlullah'a (s) getirdi. Resûlullah (s) bu sudan hoşlanmadı, tiksindi ve içmedi. Yüzündeki kanı yıkadı, başına su döktü ve "Allah'ın peygamberinin yüzünü kanatan adama Allah'ın gazabı şiddetlidir." buyurdu.

Bize Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî haber verdi, dedi ki: Bize en-Nüfeylî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Seleme anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Sâlih b. Keysân anlattı. O bunu kendisine anlatan birisinden, o da Sa'd b. Ebû Vakkâs'tan şöyle dediğini rivayet etti: "Utbe b. Ebû Vakkâs'ı öldürmek için hırslandığım kadar hiçbir kişiyi öldürme konusunda bu kadar hırslanmadım. Her ne kadar onun kötü ahlaklı, kavmince sevilmeyen bir kimse olduğunu biliyorsam da, onu öldürme konusunda Resûlullah'ın (s) şu sözü bana kafi geldi: "Resûlünün yüzünü kanatan adama Allah'ın gazabı şiddetlidir."

Resûlullah (s), beraberindeki Ashâbıyla vadide iken müşriklerden bazı kişiler dağa çıktılar. Bunun üzerine Resûlullah (s), "Onların bize doğru çıkması uygun olmaz." buyurdu. Hemen Ömer b. el-Hattâb ve onunla beraber bir grup muhacir, onlarla savaşıp onları dağdan indirdiler. Resûlullah (s), dağda daha yukarıda bulunan bir kayanın üstüne çıkmak istedi. Üzerinde iki zırh vardı. Yaşlı ve zayıf olduğundan kayaya çıkamadı. Talha b. Ubeydullah onu sırtladı. Resûlullah (s) bu şekilde o kayanın üzerine çıkıp oturdu.

Bize Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî haber verdi; dedi ki: Bize en-Nüfeylî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Seleme anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Yahya b. Abbâd b. Abdullah b. ez-Zübeyr anlattı. O babasından, o da Abdullah b. ez-Zübeyr'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'ı (s) şöyle derken işittim: "Allah'ın resûlüne (s) o işi yapmakla Talha için Cennet vacib oludu". İnsanlar hezimete uğrayıp Resûlullah'tan (s) uzaklaştığı, hatta bazısı el-A'vas'ın aşağısında el-Münekkâ'ya[63] vardığı zaman o, Resûlullah'ı savundu. Osman b. Affân, Ukbe b. Osman ve Sa'd b. Osman (Bu iki zât Ensâr kabilelerinden olan Benî Zürayk'tandır.) da kaçanlar arasındaydı. Onlar Medine tarafında bir dağ olan el-Cel'ab'a kadar gelmişlerdi. Orada üç gün kaldılar. Sonra Resûlullah'ın (s) yanına geri döndüler. Rivayet edildiğine göre Resûlullah (s), "Oraya gidip çok kaldınız." diyerek onları ikaz etmişti.

Bize Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî haber verdi, dedi ki: Bize en-Nüfeylî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Seleme anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Âsım b. Ömer b. Katâde anlattı. O da Mahmûd b. Lebîd'den, Benî Amr b. Avf'tan Hanzala b. Ebû Âmir hakkında şunu rivayet etti: Hanzala ve Ebû Süfyan b. Harb savaşta karşılaştılar. Hanzala, Ebû Süfyân'a üstünlük sağlayınca onu Şeddâd b. el-Esved (Şeddâd'a İbn Şe'ûb denirdi.) gördü. Şeddâd, Hanzala'yı vurdu ve öldürdü. Resûlullah, "Arkadaşınızı melekler yıkıyor. Hanımına onun durumunu sorun." buyurdu. Hanımına soruldu, şöyle anlattı: "Korkunç bir ses duyunca, cünüp olarak dışarı çıktı." Resûlullah, "İşte onun için onu melekler yıkadı." buyurdu.

Bize Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî haber verdi, dedi ki: Bize en-Nüfeylî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Seleme anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Sâlih b. Keysân'ın anlattığı gibi, Hind bt. Utbe ve yanında bulunan kadınlar, Resûlullah'ın (s) Ashâbından şehit olanlara müsle[64] yapmaya başladılar: Kulaklarını ve burunlarını kestiler. Hatta Hind, erkeklerin kulaklarından ve burunlarından, halhal ve gerdanlıklar yaptı. Bu halhal, gerdanlık ve küpeleri Cübeyr b. Mut'ım'in kölesi Vahşî'ye verdi. Hind, Hamza'nın ciğerini yardı; çiğnedi, fakat yutamadı. Sonra yüksekçe bir kayanın üstüne çıktı, avazı çıktığı kadar bağırdı ve Resûlullah'ın Ashâbına yaptıklarını bir mısra ile dile getirdi:

---

[63] Uhud ve Medine arasında bir yer.

Bedir gününe karşılık biz sizi cezalandırdık.

Hind bt. Üsâse b. Abbâd b. el-Muttalib b. Abdümenâf ona şöyle cevap verdi:

Bedir'de de Bedir'den sonra da rezil oldun.

Sonra Ebû Süfyân oradan ayrılmak isteyince bir tepeye çıktı ve yüksek sesle bağırdı:

Bana güzel işler ihsan olundu.
Şüphesiz savaş bir yarıştır.
Bugün Bedir gününe karşılık gelen bir gündür.
Yüksel ey Hübel!

Yani "dinini yükselt."
Bunun üzerine Resûlullah (s) Ömer'e (rh) "Kalk, şimdi cevap ver." buyurdu. Hz. Ömer şöyle dedi:

---

[64] Başkalarına ibret olması için düşmanın burnunu, kulağını ve diğer organlarını kesmek, çirkin bir şekle sokmak için gözlerini oymak b. gibi yollarla ölünün vücut ve organ bütünlüğüne saldırıda bulunmaya müsle denir (M).

Allah en yüksek ve en uludur.
(Sizin ölülerinizle bizi ölülerimiz arasında) eşitlik ve denklik yoktur.
Bizim ölülerimiz Cennet'te,
Sizin ölüleriniz Cehennem'dedir.

Ömer bu cevabı verince Ebû Süfyân "Beri gel ya Ömer!" dedi. Resûlullah Ömer'e, "Ona yaklaş." buyurdu. Ömer biraz gitti. Resûlullah (s) Ömer'e, "Onun hali, durumu nedir? İyi bak!" buyurdu. Ebû Süfyân, "Allah'a yemin ederek bize söyle ey Ömer! Muhammed'i öldürdük mü?" diye sordu. Ömer, "Allah'a yemin olsun ki hayır! Şu anda o, senin söylediklerini işitiyor." diye cevap verdi. Ebû Süfyân, "Allah'a yemin olsun ki sen, benim nazarımda İbn Kamîe'den[65] daha doğrusun. İbn Kamîe'nin 'Muhammed'i öldürdüm.' sözünden çok uzaksın." karşılığını verdi. Sonra Ebû Süfyân seslendi, "Sizin ölülerinize müsle yapıldı. Allah'a yemin olsun ki, ben bu işten ne razı oldum, ne nefret ettim, ne emrettim, ne de yasakladım." Ebû Süfyân ve beraberindekiler oradan ayrılırken Ebû Süfyân yüksek sesle şöyle söyledi: "Gelecek yıl Bedir'de sizinle karşılaşmak için söz veriyorum." Resûlullah da Ashâbından bir adama, "Peki bu, sizinle bizim aramızdaki sözleşme olsun, de." buyurdu.

Sonra Resûlullah (s) Ali b. Ebû Tâlib'i arkalarından gönderdi ve ona şöyle dedi: "Onların izini takip et. Bak bakalım ne yapıyorlar ve ne istiyorlar? Eğer atları bırakıp develere binmişlerse, onlar Mekke'ye gidiyorlar demektir. Atlara binmişler develeri sürüp gidiyorlarsa, Medine'ye geliyorlar demektir. Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, eğer onlar Medine'ye gelmek isterlerse onlarla vuruşur ve onların işini bitiririm." dedi. Ali (rh) şöyle dedi: "Ne yapıyorlar diye bakmak üzere peşlerinden gittim. Atları bırakıp develere bindiklerini ve Mekke'ye yöneldiklerini görünce bağırarak geldim. Onların Medine üzerine yürümekten vazgeçtiklerini görme sevincinden dolayı Resûlullah'ın (s) bana emrettiği şeyleri gizleyemedim."

---

[65] Savaş esnasında Mus'ab b. Umeyr'i öldürdükten sonra "Muhammed'i öldürdüm" diye Kureyş'e koşan adam (M).

Bize Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî haber verdi dedi ki: Bize en-Nüfeylî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Seleme anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Benî en-Neccâr'dan Muhammed b. Abdullah b. Abdurrahman b. [Ebû][66] Sa'sa'a el-Mâzinî'nin anlattığına göre, insanlar ölülerinin durumunu görmek üzere kalktılar. Resûlullah, "Benü'l-Hâris b. el-Hazrec'ten Sa'd b. er-Rebî ne olmuş; diriler içinde mi, ölüler içinde mi? Benim için kim bakar?" diye sordu. Ensâr'dan bir adam, "Sizin için ne olduğuna ben bakarım ya Resûlullah!" diye cevap verdi. Onu ölüler arasında yaralanmış, ölmek üzereyken buldu. Ona, "Resûlullah (s) bana, diriler içinde misin, ölüler içinde misin, diye bakmamı emretti." dedi. Sa'd b. er-Rebî adama şöyle karşılık verdi: Ben ölüler içindeyim. Resûlullah'a benden selam söyle ve ona 'Sad b. er-Rebî, "Allah bir ümmetin peygamberine ne tür bir mükâfat veriyorsa, onu, bu mükâfatın en iyisiyle mükâfatlandırsın", diyor, de. Kavmine de benden selam söyle. Onlara, Sa'd b. er-Rebî size, "Sizden bir tek göz bile hareket ediyor olsa, peygamberinizi terk ederseniz, Allah yanında mâzur sayılamazsınız" diyor, diye söyle. Adam anlatmaya devam ediyor: Ölünceye kadar onun (rh) yanından ayrılmadım. Daha sonra Resûlullah'a (s) gelip olanları ona anlattım. Bana haber verildiğine göre bunun üzerine Resûlullah (s), Hamza b. Abdülmuttalib'i aramaya çıktı. Onu vadinin orta kısmında buldu. Karnı yarılıp ciğeri çıkarılmış, burnu ve kulakları koparılmak suretiyle kendisine müsle yapılmıştı.

---

[66] Parantez içindeki fazlalık İbn Hişâm'dan alınmıştır (II, 94). Ayrıca bk. *et-Târîhu'l-kebîr*, V, 130-131.

Bize Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî haber verdi dedi ki: Bize en-Nüfeylî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Seleme anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Muhammed b. Ca'fer b. ez-Zübeyr şunu rivayet etti: Resûlullah (s) bu manzarayı görünce, "Safiyye[67] mahzun olmasaydı ya da benden sonra bu yol sünnet olarak telakkî edilmeseydi, onu defnetmez, bırakırdım. Ta ki o, yırtıcı hayvanların karınlarında ve kuşların kursaklarında olsun. Şayet beni Allah bir yerde Kureyş'e karşı galip kılarsa onlardan otuz adama müsle uygulayacağım." dedi. Müslümanlar, Resûlullah'ın (s) üzüntüsünü ve amcasına yapılanlara kızgınlığını görünce, "Allah'a yemin olsun ki, Allah bizi onlara üstün kılarsa, onlara, hiçbir Arab'ın hiçbir Arab'a yapmadığı müsle uygulamasını yaparız." dediler.

Bize Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî haber verdi dedi ki: Bize en-Nüfeylî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Seleme anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Büreyde b. Süfyân b. Ferve el-Eslemî anlattı. O Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den, o itham edilmeyen bir raviden, o da İbn Abbâs'tan şunu rivayet etti: Allah Teâlâ bu konuda, Resûlullah'ın (s) ve Ashâbının görüşüyle ilgili olarak şu ayeti indirdi:

"(Ey müminler! Düşmandan intikam almak için) eğer bir ceza ile mukabele edecek olursanız, ancak size yapılan azab ve cezanın misli ile yapın (daha fazla ileri gitmeyin). Sabrederseniz (cezayı terk ederseniz) and olsun ki bu, sabredenler için daha hayırlıdır."[68]

Bunun üzerine Resûlullah (s) af yolunu tercih etti ve sabretti. Müsleyi de yasakladı.

---

[67] Hz. Peygamber'in halası ve Hamza'nın kız kardeşi.

[68] en-Nahl, 16/126.

Bize Abdullah b. el-Hasan haber verdi, dedi ki: Bize en-Nüfeylî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Seleme anlattı. O da Muhammed b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Humeyd et-Tâvîl anlattı. O el-Hasan'dan, o da Semüre b. Cündeb'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (s), aramızda bir yerde ayakta durdu, bize sadaka vermeyi emretti, müsle yapmayı yasakladı, sonra da oradan ayrıldı.

İnşaallah bunu dördüncü bölüm[69] takip edecektir.

Muhammed b. Seleme'nin Muhammed b. İshâk'tan rivayeti

Dedi ki: Bana herhangi bir tenkitçi tarafından itham edilmemiş olan birisi anlattı.

Hamd ve senâ âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur. Onun salâtı (rahmeti) efendimiz Muhammed ve onun âli üzerine olsun. Allah'ım! Ona huzur ve güven (selâm) ver. Allah bize kâfidir; O ne güzel vekildir.

Bu nüshayı 454 senesinin Ramazan ayında Tâhir b. Berekât el-Haşû'î yazdı. Allah her durumda yardımcı olandır. İnşaallah.

---

[69] Fas'taki iki yazma nüsha ile Şam'daki nüsha arasında "bölüm" ayırımı bakımından farklılıklar vardır. Fas'taki nüshalarda Bedir Gazvesi'ne kadar olan kısım beş bölüme ayrılmışken, Şam nüshasında buraya kadar olan kısmın iki bölümden ibaret olduğu anlaşılmaktadır. Şam nüshasında üçüncü bölüm Bedir Gazvesi ile Uhud Gazvesi'nin sonuna kadar olan kısmı ihtiva etmektedir. Dördüncü bölüm Uhud Gazvesi'nden sonraki olaylarla başlayacaktır. Ancak bu bölüm ve varsa bundan sonraki diğer bölümler kayıptır (M).

Dizin

A

Abbâd b. Abdullah b. ez-Zübeyr 349, 435, 442
Abbâd b. Huneyf 290
Abbâd b. Mansûr 206, 339
Abbâs b. Abdülmuttalib 30, 115, 408
Abdullah b. Abbâs /İbn Abbâs 52, 87, 98, 115, 125, 127, 131, 137, 164, 165, 186, 194, 204, 206, 211, 258, 266, 272, 277, 280, 282, 288, 290, 292, 330, 337, 344, 358, 357, 359, 361, 362, 399, , 417, 424, 446
Abbâsîler 25, 30
Abd b. Umeyr el-Leysî 135
Abdullah b. Abdülesed b. Hilâl b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm 351
Abdullah b. Âmir b. Rebî'a 251
Abdullah b. Amr 135, 430
Abdullah b. Amr b. el-Âs 144, 318
Abdullah b. Amr b. Harâm 432
Abdullah b. Avn 98, 266
Abdullah b. Büreyde 197, 199
Abdullah b. Ca'fer b. Ebû Tâlib 77, 344
Abdullah b. Cahş 315, 350, 353
Abdullah b. Cahş el-Esedî 202, 245, 315, 350, 353
Abdullah b. Cahş b. Riâb 245, 350
Abdullah b. Cüd'ân et-Teymî 238
Abdullah b. Ebû Bekr 140, 159, 179, 362, 422
Abdullah b. Ebû Bekr b. Hazm 24, 45, 99, 100, 352
Abdullah b. Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm 422
Abdullah b. Ebû Evfâ 335, 379
Abdullah b. Ebû Müleyke 144
Abdullah b. Ebû Necîh 48, 50, 150, 196, 336, 364
Abdullah b. Ebû Rebî'a 223, 237, 293, 295, 428
Abdullah b. Ebû Ümeyye b. el-Muğîre b. Adullah b. Ömer b. Mahzûm 275
Abdullah b. el-Erkam el-Mahzûmî 201

Abdullah b. el-Hâris 77, 288, 317
Abdullah b. el-Hâris b. Kays 312
Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel 204
Abdullah b. el-Hâris b. Şecne b. Câbir b. Rezâm b. Nâsıra İbn Kasıyye b. Nasr b. Sa'd b. Bekr b. Hevâzin b. Mansûr b. İkrime b. Hasfa b. Kays b. Aylân b. Mudar 77
Abdullah b. el-Hâris es-Sehmî 317
Abdullah b. el-Hasan 190, 303, 403, 407, 412, 415, 417, 418, 424, 428, 434, 435, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 445, 446, 447
Abdullah b. el-Muğîs b. Ebû Bürde ez-Zaferî 422
Abdullah b. el-Muttalib 310
Abdullah b. et-Tâmir 100
Abdullah b. ez-Zübeyr 152, 153, 265, 314, 349, 435, 436, 442
Abdullah b. Hırrît 50
Abdullah b. Kâ'b b. el-Mâlik 412
Abdullah b. Mahreme b. Abdüluzzâ b. Ebû Kays b. Abdüvüd 311
Abdullah b. Maz'ûn 202
Abdullah b. Mes'ûd 202, 244, 245, 258, 259, 290, 310, 399
Abdullah b. Muhriz 357, 358
Abdullah b. Müzeyne Zü'l-Bicâdeyn 392
Abdullah b. Ömer 11, 60, 98, 138, 232, 302, 307, 324, 337, 341, 351, 378, 388, 394
Abdullah b. Revâha 422
Abdullah b. Safvân b. Ümeyye 150
Abdullah b. Süfyân 310
Abdullah b. Süheyl b. Amr 310
Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr 50
Abdullah b. Übey b. Selûl 418, 419, 431, 432
Abdullah b. Zeyd el-Ensârî 396
Abdullah b. Züreyr el-Gâfikî 46
Abdurrahman b. Abdullah 136, 200, 258, 259, 382, 398
Abdurrahman b. Abdullah el-Mes'ûdî 138
Abdurrahman b. Abdullah b. Utbe 396
Abdurrahman b. Abdullah b. Ziyâd 201
Abdurrahman b. Avf 11, 121, 199, 244, 245, 249, 306, 307, 351, 362, 375, 440
Abdurrahman b. Ebû Leylâ 362, 396
Abdurrahman b. el-Kâsım 51, 185
Abdurrahman b. Es'ad b. Zürâre 45, 99
Abdurrahman el-A'rec 156, 375
Abdüddâr oğulları 154
Abdükülâl 88, 89, 92
Abdüla'lâ b. Ebü'l-Mismâr el-Kureşî 382
Abdüla'lâ b. el-Müsâvir 379
Abdülazîz b. Abdullah 251
Abdülhamîd b. Behrâm el-Fezârî 374
Abdülkays 132, 388
Abdülkerîm Ebû Ümeyye 137
Abdülmelik b. Abdullah b. Ebû Süfyân b. el-Alâ b. Câriye es-Sekafî 174

Abdülmelik b. Ebû Bekr b. Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişâm 352
Abdülmelik b. Ebû Süfyân es-Sakafî 270
Abdülmelik b. Hişâm 31, 32
Abdülmelik b. Mervân 29, 344
Abdülmuttalib 32, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 55, 56, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 94, 95, 96, 98, 100, 102, 104, 105, 106, 156, 167, 171, 232, 330
Abdülmuttalib b. el-Hâris b. Kays b. Adî b. Sa'd b. Sehm 304
Abdülmuttalib oğulları 205, 206, 207, 222, 223, 322, 329, 391
Abdüluzzâ Ebû Leheb b. Abdülmuttalib 322
Abdümenâf 105, 106, 208, 209
Abdümenâf oğulları 64, 105, 206, 209, 214, 232, 286, 430
Abdürrezzâk İbn Hümâm es-San'ânî 25
abraşlık 358
Âd 121, 291, 317
Âdem 16, 32, 35, 70, 129, 133, 134, 136, 141, 191
Adî b. Cebr es-Sekafî 203
Adî b. Hâtim 382, 383, 384, 385
Adî b. Ka'b oğulları 154
Afîf 196, 197, 310
Afra 411
Ahmed b. Abdülcebbâr 43, 46, 47, 55, 63, 66, 69, 76, 81, 87, 92, 148, 186
Ahmed b. Abdülcebbâr el-Utâridî 107, 183, 261, 335
Ahmesî 138
Âişe bt. el-Hâris 316
Âişe bt. Talha 49
Ak 93
Akîl b. Ebû Tâlib 216
Âkil b. el-Bükeyr 203
Ali b. Ebû Tâlib 31, 46, 115, 136, 145, 195, 196, 197, 198, 200, 204, 205, 268, 269, 281, 303, 331, 332, 336, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 346, 347, 363, 390, 392, 395, 427, 435, 437, 439, 441, 444
Ali b. Abdullah b. Abbâs 344, 382
Ali b. Ebü't-Tufeyl 281
Âl-i Gâlib 106, 264
Alkame 247, 270, 276, 309
Amevâs tâûnu 312
Âmine 68, 69, 71, 72, 73, 79, 80, 100, 111
Âmir 103
Âmir b. el-Bükeyr 203, 410
Âmir b. Füheyre 202, 264
Âmir b. Füheyre, ez-Zennîre 202, 264
Âmir b. Lüey b. Hârise 228
Âmir b. Rebî'a 202, 246, 251, 252, 308
Âmir er-Râm 415
Âmir eş-Şa'bî 153, 191, 306, 346, 350, 382, 387, 399
Ammâr b. Yâsir 203, 246, 263, 265, 266, 316
Amr b. Cehm 309, 315
Amr b. Ebû Serh b. Rebî'a b. Hilâl 313
Amr b. Ebû Şüreyh b. Rebî'a 247
Amr b. el-Âs 144, 223, 235, 293, 294, 295, 296, 318, 338, 430

Amr b. el-Hâris b. Züheyr b. Ebû Şeddâd 247
Amr b. et-Tulâtıla 203
Amr b. ez-Zübeyr 314
Amr b. Meymûn el-Evdî 290
Amr b. Mürre 200, 270, 396
Amr b. Nüfeyl 167, 168, 169, 170, 171, 202, 253, 254
Amr b. Osman b. Ka‘b b. Sa‘d b. Teym 316
Amr b. Sa‘îd b. el-Âsî 314
Amr b. Sâbit 115, 281
Amr b. Ubeyd 29, 346
Amr b. Ümeyye 163, 306, 351, 364
Amr b. Ümeyye ed-Damrî 306, 351, 364
Amre 362
Amre bt. Abdurrahman b. Es‘ad b. Zürâre 45, 99
Amre bt. es Sa‘dî 311
Amre bt. Yezîd 358
Amûriyye 128, 132
anahtar 84
Anbese b. el-Ezher 361, 385, 395
Arabî 36
Arafat 93, 138, 140, 141, 144, 146, 147, 159, 174
Arap Yarımadası 21
Arefe 140, 144
Ashâbu'l-Kalîb 422, 428
Ashâbü'1-Kehf 278
Ashame 302
Âsım b. Küleyb 186
Âsım b. Ömer b. Katâde 11, 24, 121, 123, 125, 132, 422, 428, 434, 437, 442
Âsım b. Sâbit b. el-Aklah 438
Âsım el-Cahderî 365
Âsî 202, 203, 312, 314, 315, 327, 365, 366
Âsiye 337
Atâ b. Ebû Rebâh 135, 141, 143, 339, 358, 362, 365
Atâ el-Horâsânî 342
ateşperestler 125
Atıyye el-Avfî’ 137
Atîk 137, 188, 221, 263, 265, 337
Atîk b. Âiz b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm 337
Âtike 102, 232, 275
Âtike bt. Abdüluzzâ b. Kusay 118
Âtike bt. Ebü'l-Âs b. Ümeyye b. Abdüşems 422
Attâb el-Bekrî 133
Avn b. Ca‘fer 342, 343, 344
Aynüttemr 27
Aytâlice 162
Ayyâş b. Ebû Rebî‘a b. el-Muğîre 245
Ayyâş b. Ebû Rebî‘a el-Mahzûmî 202

B

Bağdat 13, 29, 30, 39
Bahîrâ 15, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113
Bahrân 416, 428
Bedir Savaşı 15, 31, 38, 132, 162, 185, 286, 306, 307, 404, 408, 409, 412, 420, 421, 422, 431
Bedrü'l-Mev‘id Gazvesi 421
Behîl 52
Bekke 153
Bekr oğulları 266

Belde-i Harâm 86
Benî Abdüddâr b. Kusay 151, 245, 307, 315
Benî Abdüleşhel 122, 423, 433
Benî Abdümenâf 151, 262, 275
Benî Adî b. en-Neccâr 100, 410, 439
Benî Adî b. Ka'b 151, 157, 202, 203, 246, 257, 308, 410
Benî Âmir b. Lüey 202, 246, 247, 307, 308, 357
Benî Bekr 50, 51, 325, 404, 420
Benî Cümah b. Amr b. Hüsays 246, 308, 311, 312
Benî Dubay'a 434
Benî el-Eşca 266
Benî el-Hâris b. Abdümenâf b. Kinâne 326
Benî Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay 69, 151, 245, 281, 307, 315, 350, 353, 411
Benî Gatafân 415
Benî Hâşim 29, 208, 218, 219, 222, 223, 224, 225, 228, 252, 284, 313, 332, 333
Benî Kayle 129, 433
Benî Kaynukâ 417, 418
Benî Kinâne 94, 323, 429
Benî Lüey 157
Benî Mahzûm 151, 203, 235, 236, 245, 246, 307, 310, 411
Benî Melîh b. Amr 149
Benî Milkân b. Kinâne 92
Benî Müemmil 54, 55
Benî Mürre b. Rebâb 314
Benî Nebhân 422
Benî Neccâr 163
Benî Sa'd b. Bekr 77, 81
Benî Sehm 162, 246, 312, 349, 411
Benî Sehm b. Amr b. Hüsays b. Ka'b 246
Benî Süleym 94, 411, 416
Benî Temîm 77, 203
Benî Ümeyye 167, 244, 245, 307, 314, 315, 426
Benî Zebîd 312
Benî Züheyr b. Ukayş 386
Benî Zühre 69, 151, 202, 245, 252, 253, 307, 309, 310, 315, 409
Benî Zürayk 410, 442
Benü'l-Hâris b. el-Hazrec 445
Benü'l-Mustalık 354, 355
Benü'l-Muttalib 208, 218, 219
Benü'l-Vahîd 358
Bereke bt. Yesâr 315
Berîk 52
Berre 46, 69, 102, 103, 249
Berre bt. Abdülmuttalib 249
Berre bt. Abdüluzzâ b. Osman b. Abdüddâr b. Kusay 69
Beyt-i Atîk 137
Beyt-i Mâmûr 98
Beytullah 49, 51, 60, 75, 76, 85, 239
Biat 387
Bilâl 186, 263, 264, 267, 356, 383, 396, 398
Bint Ebû Züeyb 78
Bizanslılar 21, 92
Bu'âs 426
Busrâ 73, 81, 108, 110, 111, 112, 166, 427
bühtân 226
Bünyâmin el-Kurazî 82
Büreyde 197, 199, 446

Büsr b. Ebû Hafs el-Kindî ed-Dımaşkî 186
büyük kaya 137

C

Ca'de b. Hübeyre b. Ebû Vehb b. Abd b. Âiz b. Abd b. İmrân b. Mahzûm 150
Ca'fer b. Abdullah b. Eslem 434
Ca'fer b. Amr b. Ümeyye ed-Damrî 364
Ca'fer b. Ebû Tâlib 77, 202, 294, 299, 313, 342, 344
Ca'fer b. Hayyân 200
Câbir b. Abdurrahman b. Sâbit 99
Câbir b. Semüre 388
Câbir b. Süfyân 311
Câfi 322
Cahiliye 24, 50, 52, 53, 54, 55, 114, 115, 138, 139, 140, 141, 143, 155, 163, 170, 175, 212, 237, 289, 323, 382, 435
Cebele b. Sühaym 388
Cehm b. Ebû Cehm 77
Cehm b. Kays b. Abd b. Sürahbîl b. Hâşim b. **Abdümenâf** b. Abdüddâr 308
Cehm b. Kays b. Abdüşürahbîl b. Hâşim b. **Abdümenâf** b. Abdüddâr 315
Cemedân 83
Cemîl b. Ma'mer el-Cümahî 257
Cemre 145
Cerîr b. Abdullah 387, 389
Cerîr b. Abdülhamîd 135, 162, 360
cevâmi'u'l-kelim 407
Cey 125
Cezîre 12, 39, 172
Cibrîl 48, 136, 137, 138, 144, 145, 175, 176, 178, 179, 185, 189, 190, 192, 194, 204, 205, 248, 251, 276, 279, 287, 335, 336, 365, 366, 367, 393, 394, 395, 427
Cidde 146, 149
cin 160, 162, 163, 272, 284, 370
Cübeyr b. Mut'im 140, 159
Cülâs 438
Cümah 118, 151, 202, 230, 246, 263, 308, 311, 312, 411
Cümah oğulları 230
Cünâde b. Süfyân 311
Cürhüm 45, 48, 84
Cürhümlüler 44, 85
Cüveyriye bt. el-Hâris b. Ebû Dırâr 354, 355

Ç

çiçek hastalıkları 99
çobanlık 180

D

Da'd bt. Cahdem b. Ümeyye b. Zarb 313
dahdâh 331
Davud 180, 282, 387
Deccal 394, 395
Deff 83
Derîs 110, 112, 113
Devs 89, 90, 379, 381, 382
Dımaşk 15, 17, 26, 38, 39, 401
Dırâr 56, 354
dihkân 125
Dihye el-Kelbî 395
Dürre 351
Düveyd 149
Düveyl 149

E

Ebâbîl 98, 99
Ebân b. Osmân b. Affân 24
Ebrehe 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97
Ebtah 97, 166
ebter 338
Ebû Abdullah el-Cu'fî 337
Ebû Abdurrahman el-Cühenî 378
Ebû Abdüşems 211, 212
Ebû Ahmed b. Cahş 202
Ebû Ali Muhammed b. Ahmed b. el-Hasen es-Savvâf 403
Ebû Âmir Abduamr b. Sayfî b. Mâlik b. en-Nu'man b. Ümeyye 434
Ebû Amr Ahmed b. Abdülcebbâr el-Utâridî 107, 183, 261, 335
Ebû Azîz b. Amr 429
Ebû Bekr b. Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişâm 292, 352
Ebû Bürde 138, 422
Ebû Ca'fer Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Nüfeyl el-Harrânî 403
Ebû Ca'fer Mansûr 29
Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali 155, 185, 407
Ebû Cehil 204, 207, 225, 226, 233, 234, 238, 239, 240, 246, 258, 261, 262, 263, 270, 271, 272, 275, 276, 286, 287, 289, 290, 291, 300, 319, 320, 324, 327, 328, 329, 330, 346, 428, 433
Ebû Cehl b. Hişâm 203
Ebû Desme 430
Ebû Dücâne Simâk b. Hareşe 434, 435, 437
Ebû es-Süfyân 323
Ebû Eyyûb 375
Ebû Halde Hâlid b. Dînâr 101, 381
Ebû Hâle en-Nebbâş b. Zürâre 337
Ebû Hanzala 262
Ebû Hâtıb b. Amr b. Abdüşems b. Abdüvüd b. Nasr b. Mâlik 308
Ebû Hayseme 433
Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rebî'a b. Abdüşems b. Abdümenâf 202, 244, 307
Ebû Kays b. el-Eslet 203
Ebû Kays b. el-Fâkih b. el-Muğîre 203, 411
Ebû Kays b. el-Hâris 312
Ebû Kubeys 137
Ebû Leheb 56, 149, 203, 205, 208, 210, 219, 230, 322
Ebû Leylâ 133, 144, 145, 362, 396
Ebû Ma'şer 139, 206, 213, 270, 320, 352, 367, 368
Ebû Manzûr 415
Ebû Meysere Amr b. Şürahbîl 188
Ebû Mu'attib 231
Ebû Mu'âviye 288
Ebû Muhammed b. Ahmed b. el-Hasen es-Savvâf 403
Ebû Musa el-Eş'arî 137, 200
Ebû Nadre 373
Ebû Nâile 423, 424, 425
Ebû Necîh Ebû Abdullah b. Ebû Necîh 336
Ebû Neyzer 303
Ebû Niyâr 437, 438
Ebû Nu'aym el-Hâfız 403
Ebû Recâ el-Utâridî 177
Ebû Sa'îd el-Hudrî 133, 373

Ebû Sa'lebe 262
Ebû Sebre b. Ebû Rühm b. Abdüluzzâ 308, 310
Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf 11, 351, 375, 376
Ebû Seleme b. Abdülesed b. Hilâl b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm 201, 230, 245, 249, 306, 307, 351
Ebû Seleme el-Hemezânî 353, 359, 361
Ebû Sinân b. eş-Şeybânî 81
Ebû Süfyân b. Harb 203, 272, 412, 414, 420
Ebû Süneyne 426
Ebû Şu'ayb Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî 403
Ebû Şu'ayb el-Harrânî 403
Ebû Tâhir Muhammed b. Abdurrahman el-Muhlis 107, 183, 261, 335
Ebû Tâlib 46, 56, 58, 60, 77, 105, 107, 108, 110, 111, 112, 113, 115, 156, 195, 196, 197, 202, 204, 205, 207, 208, 209, 210, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 234, 235, 242, 249, 281, 286, 292, 294, 299, 303, 305, 308, 313, 323, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 335, 336, 340, 342, 344, 347, 363, 390, 427, 435, 437, 439, 441, 444
Ebû Tâlib Mahallesi 225, 228, 231
Ebû Tekâsuf 53, 54
Ebû Temîme el-Hüceymî 386
Ebû Ubeyde b. el-Hâris 200, 201, 247
Ebû Ubeyde Âmir b. Abdullah b. el-Cerrâh 312
Ebû Ubeyde b. Huzeyfe b. el-Yemân 383
Ebû Uteybe 230
Ebû Vehb 150, 151
Ebû Vehb Âmir b. Âiz b. Abd b. İmrân b. Mahzûm 150
Ebû Yeksûm 91, 92, 95, 96, 97, 98, 211
Ebû Zer 197, 199, 200, 371
Ebû Züeyb 77, 78, 79
Ebü'l-Âliye 101, 191, 242, 381, 394, 395
Ebü'l-Âs b. Hişâm 203
Ebü'l-Asd 203
Ebü'l-Bahterî b. Hâşim b. el-Hâris b. Esed 207, 225, 226, 232, 233, 272
Ebü'l-Ca'dî 322
Ebü'l-Esved ed-Düelî 414
Ebü'l-Hakem 232, 239, 253, 262, 270, 271, 276, 289
Ebü'l-Hüseyin 107, 183, 261, 335
Ebü'l-Kâsım 176, 318
Ebü'l-Minhâl 288
Ebü'l-Velîd 284, 285
Ebü'r-Rûm b. Umeyr b. Hişâm b. Abdümenâf b. Abdüddâr 309
Ebü'r-Rûm b. Umeyr b. Vehb 315
Ebvâ 100
Ecnâdeyn 314
ed-Dahhâk b. Müzâhim 292
ed-Dârîler 382

ed-Devsîler 382
ed-Di'l oğulları 258
edm 294
Ehâbîş 211, 326, 429, 430, 435
Ehl-i Beyt 363
ehl-i kitab 27, 111, 121, 171
el- Esved b. Abdülesed 203
el- Esved b. el-Muttalib b. Esed 272
el- Esved b. Nevfel b. Huveylid 315
el- Hattâb 170, 308, 312
el-A'meş 280, 288, 349, 357, 369, 370, 371, 378
el-A'vas 442
el-Abbâs b. Abdullah b. Ma'bed 100, 330
el-Abbâs b. Abdülmuttalib 115, 358, 408, 422
el-Abdî 180, 335, 373, 379, 388
el-Ahnes b. Şerîk 261, 262, 263, 324
el-Âs b. Vâil 203, 207, 235, 246, 258, 272, 312, 327, 364, 365, 366
el-Âsî b. Sa'îd 203, 327
el-Ayzâr b. Hureys 201, 267, 287
el-Basrî 200, 201, 394
el-Bekkâî 15, 16, 30, 31, 32, 33, 34
el-Belkâ 172
el-Beydâ 103, 313
el-Buğaybiğa 345
el-Eğânî 34, 238
el-Emîn 114, 155, 156
el-Esbât b. Nasr el-Hemdânî 136, 301
el-Esedî 202, 267
el-Esved b. Abdülesed 359
el-Esved b. Abdüyağûs b. Vehb, el-Esved b. el-Muttalib b. Esed 310
el-Esved b. el-Muttalib 207, 272, 365
el-Fadl b. el-Abbâs b. Abdülmuttalib 358
el-Fâkihî 34
el-Garkad mezarlığı 424
el-Haccâc b. el-Hâris 312
el-Haccâc b. Ulâz el-Behzî 416
el-Hacûn 233
el-Hakem b. Ebü'l-Âsî 203
el-Hanîfiyye 132
el-Hâris b. Abdikays b. Âmir b. Ümeyye 313
el-Hâris b. Abdüluzzâ 77, 78, 325
el-Hâris b. Âmir b. Nevfel b. Abdümenâf 149
el-Hâris b. es-Sımme 439, 440
el-Hâris b. et-Tulâtıla 365, 366
el-Hâris b. Evs b. Mu'âz 423, 425
el-Hâris b. Fihr 118, 247, 308, 312, 313, 410
el-Hâris b. Fihr b. Mâlik 247
el-Hâris b. Hâlid b. Sahr b. Âmir 316
el-Hâris b. Hâtıb 77, 311
el-Hasan b. Dînâr 337, 346
el-Hasan b. Muhammed b. Ali b. Ebû Tâlib 115
el-Hâşir (toplayan) 200, 201
el-Hattâb b. el-Hâris 202
el-Hattâb b. Nüfeyl 169, 170, 171, 202
el-Hemdânî 39, 136, 140, 301

el-Hudayn (veya el-Hudayr) b. el-Hâris b. Sa‘îd b. el-Haccâc 203
el-Husayn b. Abdurrahman b. Amr b. Sa‘d b. Mu‘âz 428
el-Hürmüzân 101
el-Hüseyn b. Abdullah b. Ubeydullah b. Abbâs 359
el-Hüzelî 53, 143, 203
el-Kâmil 22, 37
el-Kâmûsü’l-muhît 39
el-Kâsım 51, 118, 185, 258, 259, 337, 338, 373, 398, 439
el-Kureşî 11, 137, 342, 382, 403
el-Küdr 411, 412, 413
el-Küdr Gazvesi 411
el-Likâ 147
el-Mağmes 94, 98
el-Mektebetü’z-Zâhiriyye 26, 38
el-Mes‘ûdî 138, 171, 173, 270
el-Mikdâd b. Amr 310
el-Mikdâd el-Esved b. Abdüyağûs b. Vehb b. Abdümenâf b. Zühre 245, 310
el-Minhâl b. Amr 370
el-Mu‘arref 141
el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm 59, 60, 98, 232
el-Muğlis 98
el-Muhâcir b. İkrime el-Mahzûmî 346
el-Mukdî 200
el-Mut‘im b. Adî b. Nevfel b. Abdümenâf 214, 228, 232
el-Muttâlib b. Ezher b. Abduavf ez-Zührî 202
el-Muttalib b. Abdullah b. Kays 76
el-Muttalib b. Ebû Vedâ‘a Dubeyre 422
el-Muttalib b. Ezher b. Abduavf b. Abdülhâris 309
el-Mübarek b. el-Fedâle 320
el-Mübârek b. Fedâle 289, 291, 363, 395
el-Mübtede 34
el-Münekkâ 442
el-Münkedir 258, 287
el-Münzir b. Sa‘lebe 153
el-Urayd 413, 426
el-Velîd b. el-Muğîre 150, 151, 158, 203, 207, 211, 212, 213, 223, 235, 249, 250, 255, 272, 365, 366, 411
Eme bt. Hâlid 314
Emevî 24, 29, 30
Enes b. Mâlik 11, 48, 133, 137, 356, 364, 394, 395, 439
en-Nadr b. Kinâne 118
en-Nadr b. el-Hâris b. Kelede b. Alkame b. Abdümenâf b. Adüddâr b. Kusay 272, 276, 309
en-Nahhâm 202, 252, 253
en-Necdiyye 412
en-Nehdiyye 264
en-Nu‘mân b. Amr 163
en-Nu‘mân b. Sâbit 347, 353
Ensâr 22, 29, 121, 163, 164, 323, 348, 372, 375, 398, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 421, 431, 433, 434, 436, 439, 442, 445
er-Ravdu’l-ünüf 31, 32, 412
er-Rebî b. Enes 191, 223, 242, 319, 368
er-Rebî b. er-Rebî‘ 399
er-Rehâlılar 382
er-Revhâ 137
Ertât b. Şürahbîl b. Hâşim b. Abdümenâf b. Abdüddâr b. Kusay 437

Ervâ 102, 103, 104
Esbât b. Nasr 136, 185, 301, 396
Esed b. Esed 118
Esed b. Ubeyd 123
Eslemli 238
Esmâ bt. Ebû Bekr 168, 202
Esmâ bt. el-Muhallil 202
Esmâ bt. Selâme b. Mahreme et-Temîmî 202
Esmâ bt. Umeys 202, 306, 314
Esmâhîc 210
es-Sâfile 422
es-Safrâ 409
es-Sâib b. el-Hâris b. Kays 312
es-Sâib b. Osman 202, 311
es-Sâib b. Sayfî b. Âbid 203
es-Sehmî 202, 258, 272, 317, 364, 422
es-Sekrân b. Amr 247, 311, 347
es-Semîr 383
es-Serî b. İsmail 136, 377
es-Süheylî 31, 32
Eş'arîler 93, 96
Eş'as b. Ebü'ş-Şa'sâ 321
eş-Şa'bî 153, 191, 306, 324, 346, 350, 353, 358, 359, 361, 377, 382, 387, 395, 399
eş-Şeyh Ebü'l-Hüseyin Ahmed b. Muhammed b. en-Nakûr el-Bezzâz 107, 183, 261, 335
eş-Şeyh el-Celîl el-İmâm el-Hâfız Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit el-Hatîb el-Bağdâdî 403
eş-Şeyh el-Fâdıl Ebü'l-Feth Muhammed b. Ahmed b. Ebü'l-Fevâris 403
eş-Şeyh el-İmâm el-Hâfız Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit el-Hatîb el-Bağdâdî 403
et-Tâhir 118, 337
et-Tayyib 118, 337
et-Tevzî Ebû Muhammed 425
et-Tufeyl b. el-Hâris b. el-Muttalib b. Abdümenâf 350
Evs 81, 82, 129, 409, 413, 423, 425, 426, 433, 434
Eyle 364
Eyyâmü'l-Arab 24
Ezre'ât 428
ez-Zenîm 324
ez-Zübeyr b. el-Avvâm 199, 245, 258, 307, 314
ez-Zührî 11, 12, 14, 25, 164, 174, 188, 201, 202, 261, 269, 292, 297, 301, 302, 306, 321, 325, 329, 364, 376, 390, 391, 394, 398, 428, 439

F

Fâid b. Abdurrahman el-Abdî 379
faiz 150, 151
fakir 127, 175
fal oku 49, 56, 57, 58, 67
Falcı 50
Farslılar 21, 22, 86
Fas 15, 16, 17, 38, 447
Fâtıma bt. Resûlullah 118, 206, 290, 324, 337, 338, 339, 340, 341, 343, 344, 347
Fâtıma bt. Amr b. Âiz b. Abdullah b. İmrân b. Mahzûm 58, 210
Fâtıma bt. el-Hattâb b. Nüfeyl b. Abdüluzzâ 202
Fâtıma bt. el-Hüseyin 190, 303
Fâtıma bt. el-Muhaccel b. Abdullah 311

Fâtıma bt. el-Münzir b. ez-Zübeyr 27
Fâtıma bt. Safvân b. Ümeyye b. Şefî b. Muhrib b. Şefî el-Kinânî 314
Fâtıma bt. Zeyd b. el-Esam b. Revâha b. Hucr b. Abd b. Ma'îs b. Âmir b. Lüey 118
Fâyid b. Abdurrahman el-Abdî 335
Fetih 24
Fıtr 365
Ficâr Savaşları 150
Fihr 104, 118, 158, 247, 264, 308, 312, 313, 410
Fihr oğulları 158
fil 93, 96, 99, 100
fil yılı 99
Firâs b. en-Nadr b. el-Hâris b. Kelede b. Alkame b. Abdümenâf b. Abdüddâr 309
Furât b. Hayyân 420, 421
Fükeyhe bt. Yesâr 202, 311
Fülâne bt. Harb b. el-Hâris b. Fihr 118
Füleyh 321
Füshum 410

G

Gavrâ 113, 166
gayb 161, 282
Gıfâr 358

H

Habbâb b. el-Eret 202, 253, 255
Habeş 89, 90, 92, 156, 235, 236, 237, 247, 293, 304, 317, 430
Habeşistan 235, 236, 242, 244, 246, 247, 249, 251, 252, 292, 293, 297, 299, 300, 303, 306, 307, 308, 310, 312, 313, 314, 316, 347, 350, 351, 361
Habeşliler 21, 91, 92, 93, 98, 297, 298, 302, 303, 304
hac 93, 135, 138, 142, 145, 146, 147, 159, 162, 175, 211, 212, 213, 223, 224, 229
Hac menâsiki 147
haccın şeâiri 146
Hâcer 48, 141, 142
Hacerülesved 64, 72, 85, 136, 137, 138, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 276, 318
Hacl 56
Hadîce bt. Huveylid 116, 117, 118, 165, 166, 176, 177, 178, 179, 187, 188, 189, 190, 193, 194, 195, 197, 198, 225, 333, 335, 336, 337, 347, 348, 361, 362
Hakîm b. ed-Deylem 292
Hakîm b. Hizâm 225
Hâle bt. Abdümenâf b. el-Hâris b. Abd b. Münkız b. Amr b. Ma'îs b. Âmir b. Lüey 118
Hâlid b. Dînâr 101, 381, 394
Hâlid b. el-Bükeyr 203
Hâlid b. el-Velîd 267, 433
Hâlid b. ez-Zübeyr 314
Hâlid b. Ma'dân 80
Hâlid b. Sa'îd b. el-Âsî 202, 314
Hâlid b. Velîd 27
Halife Mansûr 13, 29
Halîme bt. Ebû Züeyb 77, 78, 80
Halîme bt. el-Hâris 77
Hamele-i Arş 164
Hamza b. Abdülmuttalib 56, 118, 205, 226, 238, 239, 240, 241, 284, 327, 352, 394, 430, 435, 437, 438, 443, 445, 446

Hâni b. Hâni 340
Hanîf 167, 241
Hanîflik 171, 172
Hanzala b. Ebû Âmir 442
haram ay 53, 54
Harb b. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenâf 105
Harem 93, 96, 97, 106, 117, 128, 132, 145, 146, 147, 154, 159, 174
Harmele bt. el-Esved b. Huzeyme b. Ukayş b. Âmir b. Beyâda b. Tubey 309
Has'am 93, 96, 97
Hasene 311
Hassân b. Sâbit 121, 156, 421, 441
Hâşimîler 68, 286
Hâtıb b. Amr b. Abdüşems 202, 246, 308
Hâtıb b. el-Hâris b. el-Muğîre b. Hubeyb b. Huzâfe 311
Hâtıb b. el-Hâris el-Cümahî 202
Hatîb el-Bağdâdî 27, 39, 403
Hatîm 43, 151, 153, 225, 286
Hayber 12, 62, 306
hayız kanı 84
hays 217, 356, 357
Hazrec 81, 129, 409, 410, 413, 418, 433, 445
Hebbâr b. Süfyân b. Abdülesed b. Hilâl 310
Hedyin 221
Helen Kültür Sahası 22
Hemdân 87
Hendek Savaşı 246
Herakl 302
heyneme 253, 254
Hezzân 382
Hıl 93, 145, 146, 147, 159
Hıristiyan 70, 82, 92, 126, 160, 165, 167, 177, 300, 350, 384
Hıristiyanlık 167, 294
Hıyâr 11, 27
Hicâbet 289
Hicaz 61, 82, 166, 384, 385, 416
Hicr 43, 46, 151, 204, 213, 283, 291, 317, 366
hicret 23, 118, 123, 157, 186, 242, 244, 245, 246, 247, 252, 292, 299, 306, 308, 309, 312, 313, 316, 325, 347, 349, 350, 351, 361, 404, 409, 411, 421
hilm 103, 104, 228
Himyer 82, 86, 87, 88, 89, 90, 92
Hind b. Utbe 316
Hind bt. Üsâse b. Abbâd b. el-Muttalib b. Abdümenâf 443
Hindistan 134
Hint 99, 134, 136, 291
Hira 169, 175
Hîre 13, 29, 277, 383, 384, 385
Hişâm b. Amr 228, 231, 234
Hişâm b. Ebû Huzeyfe 310
Hişâm b. el-Âsî b. Vâil 246, 312
Hişâm b. Sa'îd 243, 289, 342
Hişâm b. Senber 346
Hişâm b. Urve 12, 25, 27, 28, 138, 140, 142, 168, 180, 189, 193, 195, 206, 263, 264, 269, 283, 303, 332, 336, 348, 360, 369
Horasan 13, 30, 395
Hubeyb b. Ebû Sâbit 81, 330
Hubeyb b. el-Esedî 267
Hûd 135, 166, 191, 192
Hudeybiye Muahedesi 307
Hufâf b. Îymâ b. Rahda 323
Humeyd et-Tâvîl 439, 447

Hums 93, 94, 138, 139, 140, 145, 146, 147, 148, 158, 159, 173, 174
Huneys b. Huzâfe b. Kays b. Adî 246
Huneys b. Huzâfe es-Sehmî 202, 312, 349
Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay 85, 118, 337
Huveysa b. Mes'ûd 426
Huyey b. Ahtab 412
Huzâ'a 44, 48, 118, 147, 149, 173, 202, 246, 309, 310, 314, 365
Huzeyl 123
Huzeyme b. Cehm 309
Hübel 56, 57, 58, 67, 74, 169, 443
Hüzeyl 83, 94
Hüzeyl b. Müdrike 83
Hz. Ebû Bekr 51, 307, 325

I

Irak 12, 27, 146, 166, 273, 276, 385, 420
Iyâs b. Ebû Rebî'a 366

İ

İbn Adî 37
İbn Ebû Hakîm 189
İbn Ebû Necîh 144, 364
İbn Hallikân 32
İbn Hişâm 14, 15, 16, 17, 26, 31, 32, 33, 34, 35, 49, 68, 69, 76, 86, 88, 89, 90, 129, 131, 155, 157, 158, 198, 203, 219, 226, 231, 247, 304, 308, 309, 313, 316, 336, 412, 422, 428, 429, 445
İbn Kamîe 437, 444
İbn Mukattı'atü'l-Büzûr 438
İbn Selûl 418
İbn Seyyidünnâs 26
İbn Şe'ûb 442
İbn Ümmü Mektûm 320, 321
İbn Zü'ş-Şüfr 354
İbnetü Muhârib b. Fihr 118
İbnetü Sâ'd b. Kâ'b b. Amr 118
İbnü'd-Duğunne 326, 327
İbnü'l-Aklah 438
İbnü'l-Eş'as 29
İbnü'l-Hasâsıyye 388
İbnü'l-Heybân 123, 124
İbnü'l-Kevvâ 281
İbrahim (a) 48, 75, 80, 119, 132, 134, 135, 136, 138, 141, 143, 144, 145, 146, 153, 162, 166, 167, 168, 171, 172, 173, 191, 192, 264, 393, 394, 395
İbrahim (Hz. Peygamber'in oğlu) 362, 363,
İbrahim (a) dininin esasları 146
İbrahim b. Abdurrahman eş-Şeybânî 385
İbrahim b. İsmail b. Mücemmi el-Ensârî 191, 394
icâzet 32
idhâl 144
İkrime 52, 77, 87, 115, 124, 154, 206, 211, 219, 234, 258, 272, 282, 290, 346, 359, 361, 395, 399, 417, 424, 428, 433
Îliyâ 393
İmrân b. Riâb b. Huzeyfe 312
İncil 108, 119, 120, 177, 201, 384
İran 125
İrâş 270
İrem 121
İsa (a) 80, 101, 119, 132, 264, 295, 296, 367, 393, 394, 395, 396

İsa b. Abdullah el-Yemenî 319
İsa b. Abdullah et-Temîmî 191, 223, 242, 283, 368
İsâf 44, 45, 58, 218
İsfahan 125
İsfendiyâr 277
İshâk b. Yesâr 11, 17, 72, 114, 303, 325, 342, 351, 356, 369
İskenderiye 11, 27
İsmail (a) 35, 45, 46, 48, 49, 136, 141, 142, 153
İsmail b. Abdurrahman es-Süddî 136, 396
İsmail b. İyâs b. Afîf 196
İsmail oğulları 44, 70,
İsrâ 15, 274, 275, 279, 280, 283, 290, 393, 396
istidrac 404
İyâd 52, 53, 113
İyâd b. Züheyr b. Ebû Şedîd b. Rebî'a 313
İyâs b. el-Bükeyr b. Abdullah b. Nâşib 203
izar 115

K

Ka'b b. Lüey 69, 118, 162, 246
Kâ'b el-Hıbr 135, 200
Kâbe 16, 34, 43, 44, 45, 49, 50, 56, 63, 64, 69, 72, 74, 83, 84, 92, 93, 94, 98, 100, 115, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 142, 143, 145, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 167, 168, 170, 173, 174, 175, 177, 184, 192, 197, 218, 219, 220, 221, 222, 224, 227, 229, 233, 238, 239, 258, 268, 270, 272, 276, 289, 290, 300, 318, 332, 365, 383, 384, 385, 388, 389, 396, 399
Kabîsa b. Züeyb 306
Kaderiyye 28, 29, 30
Kaderiyyeciler 29
Kadir gecesi 186
kâhin 45, 62, 160, 211, 277
kâhine 61, 62, 149
kapı 84, 151
Karede 420
Kârûn 288
Kâsım b. Resûlullah 118, 337, 338
Katâde b. en-Nu'mân 437
katî'a 226
Kayle 118, 129, 433
Kaynukâlılar 418
Kays b. er-Rebî 124, 138, 292, 330, 388
Kays b. İmruülkays 421
Kays b. Mahreme 27, 76, 115
Kays b. Rebî 99
Kayser 89, 90, 197, 383
kehânet 285
Kelb kabilesi 129, 321
kervan 107, 108, 109, 112, 151, 166, 420, 428, 429
Kıbtî 48, 362
Kıptî 149, 362, 363
Kıtlık yılı 77
Kızamık 99
Kilâb 48, 60, 85, 118, 157, 245, 250, 273, 309, 315, 358, 409, 438
kilise 93, 110
Kinâne b. er-Rebî b. Ebü'l-Hukayk 355
Kinâne kabilesi 147
Kinde 378

Kisrâ b. Hürmüz 384
kitâbe 153, 280
Kitâbü'l-Musannef 25
Kral Kuyusu 81
Kubâ 81, 129, 130, 375
Kudâme b. Maz'ûn 202, 246, 311
Kûfe 13, 29, 30, 196, 369, 383
Kûfeliler 29
Kurayza 12, 82, 123, 124, 129, 356, 395, 426
kurban 44, 45, 56, 58, 63, 64, 65, 74, 83, 143, 145, 167, 171, 338, 364, 365
Kureyşliler 44, 45, 46, 49, 57, 58, 59, 61, 66, 85, 94, 115, 133, 144, 146, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 155, 157, 159, 162, 167, 170, 207, 208, 210, 211, 212, 213, 215, 218, 219, 223, 224, 226, 230, 240, 250, 252, 257, 259, 263, 271, 276, 284, 285, 287, 318, 328, 367, 368, 404, 420, 428, 429, 430, 431, 433, 437
Kurre b. Hâlid 177, 185, 385
Kusay oğulları 289
kuzey Arap tüccarları 21
Küreyz b. Rebî'a b. Hubeyb b. Abdüşems 103

L

lahid 390
Lahm 172
Lât 72, 94, 109, 169, 196, 219, 247, 248, 254, 255, 264, 266, 267, 413
Lebîd b. Rebî'a b. Ca'fer b. Kilâb el-Kaysî 250
levha 152
Leylâ bt. Ebû Hasme b. Gânim 246
Lisânü'l-Arab 39
Livâ 289
Lübâbe bt. el-Esved 359
Lüey b. Gâlib 118, 151, 229

M

Ma'mer b. el-Hâris 202, 312
Mağrib 26
Mağrib kaidesi 38
Mahmiyye b. Cez. Benî Zebîd 312
Mahmûd b. Lebîd 125, 442
Makâm-ı İbrahim 152, 153
Mâlik b. Amr 431
Mâlik b. Enes 12, 27, 28,
Mâlik b. Miğvel 373, 377
Mâlik b. Rebî'a b. Kays Abdüşems b. Lüey 311
Mâlik b. Üheyb b. Abdümenâf b. Zühre 309, 315
Mansûr b. İkrime b. Hişâm b. Abdümenâf b. Abdüddâr 234
Mâriye 362, 363
Me'rib 48, 85, 86, 427
Mecnûn 115
Mecusilik 125
Medâin 385
Medine 11, 12, 13, 22, 23, 26, 27, 28, 29, 30, 36, 38, 62, 81, 100, 101, 129, 130, 146, 157, 163, 191, 242, 243, 244, 245, 247, 248, 258, 278, 280, 306, 307, 322, 323, 345, 349, 350, 351, 369, 374, 384, 395, 396, 399, 404, 409, 411, 412, 413, 414,

415, 416, 421, 422, 425, 428, 430, 431, 432, 442, 444, 445
Medyen 317
Mehdî 13, 30
Mekhûl 186
Mekke 16, 17, 21, 22, 23, 34, 36, 38, 44, 46, 47, 48, 49, 56, 62, 68, 77, 78, 79, 83, 84, 85, 93, 94, 96, 97, 98, 99, 104, 105, 110, 113, 115, 116, 117, 122, 129, 130, 134, 137, 138, 140, 145, 146, 147, 149, 152, 153, 157, 160, 169, 170, 171, 172, 175, 176, 179, 191, 196, 199, 200, 203, 207, 211, 221, 222, 229, 233, 234, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 257, 258, 259, 260, 261, 265, 267, 268, 270, 276, 278, 280, 283, 285, 287, 289, 292, 293, 294, 297, 300, 303, 304, 306, 324, 325, 326, 347, 357, 358, 369, 372, 384, 385, 393, 404, 411, 412, 413, 414, 422, 428, 429, 434, 438, 440, 441, 444, 445
Mekke Tâûnu 79
Mekkeli gençler 115
Mekkeliler 21, 22, 23, 44, 49, 56, 146, 170, 233, 279, 325
Mektebetü'l-Coğrafiyyetü'l-Arabiyye 39
Mektebetü'l-Karaviyyîn 38
Menât 142, 248
Mercü's-Sıfr 314
Mersed b. Abdullah el-Yezenî 46
Mervân 29, 344, 345
Merve 84, 141, 142
Meryem bt. İmrân 119, 189, 296, 337
Mes'ûd b. el-Kârî 202
Mescid-i Harâm 50, 393
Mesleme b. Abdullah 137
Meş'ar 65
Meymûne bt. el-Hâris el-Hilâyiyye 357, 358, 360
Meysere 48, 117, 133, 137, 165, 188
meyte 84
Mezhic 378, 382
Mıksem 362
Mısır 27, 28, 32, 36
Mihca 410
mihr 339, 342, 344, 351, 355
Mikâîl 178
Mina 93, 97, 138, 143, 145, 146, 187, 196
miras 44, 63, 98, 441
Mis'ar b. Kidâm 321
miskin 175
Mu'attib b. Avf b. Âmir b. el-Fadl b. Afîf (Uheyle diye çağırılır) b. Füleyt b. Selûl b. Ka'b b. Huzâ'a 246, 310
Mu'âviye 288, 344, 345
Mu'avviz 411
Mu'aykıb b. Ebû Fâtıma 315
Mu'âz b. Cebel 396
Mu'cemü'l-büldân 39, 358
Mudar 77, 174, 287
Muhammed b. Abdullah b. Kays b. Mahreme 115
Muhammed b. Abdurrahman b. Abdullah b. el-Hasayn et-Temîmî 172
Muhammed b. Abdurrahman b. Ebû Leylâ 362
Muhammed b. Ca'fer b. ez-Zübeyr 354, 412, 446

Muhammed b. Cübeyr b. Mut'ım 201
Muhammed b. Ebû Humeyd el-Medînî 287
Muhammed b. Ebû Huzeyfe 244, 307
Muhammed b. el-Münkedir 287
Muhammed b. Fudayl 186
Muhammed b. Hâtıb 311
Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris et-Teymî 392
Muhammed b. İshâk 11, 12, 17, 25, 26, 27, 32, 43, 107, 125, 181, 183, 184, 249, 251, 261, 335, 404, 407, 412, 415, 417, 418, 424, 428, 434, 435, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 445, 446, 447
Muhammed b. Ka'b el-Kurazî 268, 269, 368, 446
Muhammed b. Kays 139, 213, 320
Muhammed b. Mesleme 423
Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zührî 25, 174
Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah ez-Zührî 428
Muhammed b. Sâbit b. Şürahbîl 200
Muhammed b. Seleme el-Harrânî 30, 31
Muhammed b. Sîrîn 27, 98, 266, 383, 385
Muhammed b. Talha b. Yezîd b. Rükâne 362
Muhammed b. Yahya b. Habbân 428
Muhammed Ca'fer b. ez-Zübeyr 172
Muhassab 97
Muhassasu İbn Sîde 39
Muhaysa b. Mes'ûd 426
Mukavvim 56
Mukkaddes Belde 94
Mus'ab b. Umeyr b. Âmir b. Hâşim b. Abdümenâf b. Abdüddâr 245
Musa b. el-Hâris 316
Musa b. Talha 216
Musa b. Ukbe 25
musallâ 302
mushaf 101
Musul 127, 128, 172
Mut'im 140, 159, 214, 228, 232, 233, 234, 259
Mûte Savaşı 313
Mücâhid 48, 134, 135, 138, 196, 206, 283, 338, 373
Müessir b. Gufâre el-Abdî 388
mükâtebe 131, 354, 355
Münebbih es-Sehmî 207, 272
Mürre 118, 157, 200, 245, 270, 314, 316, 370, 396
mürrüsafi ağacı 99
Müsâfi b. Talha 438
müsle 443, 444, 445, 446, 447
Müslim b. Subayh 267
Müzdelife 140, 141, 144, 146, 147, 159, 174
Müzen 194

N

Nabatlılar 22
Nadî 123
Nadle b. Hâşim b. Abdümenâf 231
Nâfi b. Cübeyr b. Mut'im 140, 159

nahv 31
Nâile 44, 45, 58, 218, 423, 424, 425
Nâmûs-u Ekber 177
Nâsırüddîn el-Elbânî 38
Nebiyyü'l-Melhame (Savaş Peygamberi) 201
Nebiyyü't-tevbe (tevbe peygamberi) 201
Necâh 61
Necâşî 90, 91, 92, 223, 236, 237, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 301, 302, 303, 304, 305, 317, 351
Necid 105, 166, 174, 221, 403, 415, 420
Nedve 289
Neseb 31, 313
Nu'aym b. Abdullah 202, 252
Nübeyh es-Sehmî 207, 272
Nüfeyl 94, 97, 167, 168, 169, 170, 171, 173, 202, 253, 254, 403

O

oruç 71, 137, 184, 186, 288, 295, 386, 396, 397, 398
Osman b. Affân 11, 103, 199, 244, 267, 307, 338, 346, 442
Osman b. Ebû Süleyman 140, 159
Osman b. Maz'ûn 201, 202, 230, 244, 246, 249, 250, 308, 311, 398
Osman b. Rebî'a b. Ühbân 311

Ö

Ömer b. el-Hattâb 11, 23, 52, 53, 55, 100, 101, 140, 172, 186, 187, 202, 237, 243, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 269, 275, 291, 312, 327, 328, 340, 341, 342, 346, 349, 364, 373, 376, 377, 378, 379, 385, 391, 392, 396, 410, 430, 434, 439, 441, 443, 444
Ömer b. Abdülazîz 132, 156, 195

P

papaz 160, 293
piskopos 127, 132
put 76

R

Râfi İbnü'l-Muallâ 410
Râhib 15, 106, 107, 435
Rayta bt. el-Hâris 316
Rayta bt. Kâ'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre b. Ka'b b. Lüey 118
Rayta bt. Münebbih b. el-Haccâc 430
Rebeze 322, 323, 420
Rebî'a b. Ebû Abdurrahman 187
Rebî'a b. el-Hâris b. Abdülmuttalib 156
Rebî'a b. Hilâl b. Mâlik 313
Remle bt. Ebû Avf b. Dubeyre 310
Remle bt. Ebû Avf b. Subeyr b. Sa'd b. Sehm 202
remyü'l-cimâr (şeytan taşlama) 143
Rey 13, 30
Rıdvân 107, 183, 261, 335
Rızk b. el-Esved 359
Rib'î b. Kaytî 433
Rukayye 118, 244, 299, 307, 337, 338
rukye 179
Rum 22, 90, 128, 287, 383, 384

Rûzbeh 90, 91, 92
Rükâne b. Abdüyezîd 369
Rükn-ü Atîk 221
Rüknü'l-Yemânî 151, 276
Rüstem 277

S

sâ 205, 321, 381, 391
Sa'd b. Ebû Vakkâs 199, 267, 268, 441
Sa'd b. er-Rebî 445
Sa'd b. Osman 442
Sa'd b. Ubâde 351
Sa'îd b. Abdurrahman 383
Sa'îd b. Amr 312
Sa'îd b. Cübeyr 165, 194, 211, 266, 277, 280, 417
Sa'îd b. Ebû Bürde el-Eş'arî 138
Sa'îd b. el-Âsî 202, 314, 315
Sa'îd b. el-Hâris b. Kays 312
Sa'îd b. el-Müseyyeb 191, 302, 329, 357, 376, 394
Sa'îd b. Hâlid 314
Sa'îd b. Harb 153
Sa'îd b. Mesrûk 385
Sa'îd b. Meysere el-Bekrî 48, 133
Sa'îd b. Zeyd 172, 173, 202, 253, 254
Sa'îd el-Makburî 206, 270, 352
Sa'lebe 123, 124, 153, 203, 262, 323
Sa'sa'a el-Mâzinî 445
sa'y 84, 141
Sa'ye 123
Sa'd b. Ebû Vakkâs 207, 437
Sabğâ 52, 53
Sâbit b. Dînâr 134, 344
Sâbit b. Ümmü Enmâr 253
Safâ 84, 141, 142, 170, 238, 252, 255, 287, 367
Safiyye bt. Abdülmuttalib 102, 103, 206, 219, 446
Safiyye bt. el-Hadramî 171
Safiyye bt. Huyey 355, 356, 357
Safvân b. Ümeyye 150, 314, 428, 429, 430
Sahîfe 253, 254
sahre 137
Sakîf 94, 163, 241
Sâlih b. Ebû Ümâme b. Sehl 422
Sâlih b. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf 121, 306
Sâlih b. Keysân 194, 267, 268, 441, 443
Sâlim b. Abdullah b. Ömer 11, 324
Saltanat 284
San'a 91, 100, 364
Sâre 48
Saylemiyye 234
Sebir 140
sefer 46, 67, 72, 130, 136, 195, 212, 224, 318, 344, 397
Sehle 244, 307
Sehm b. Amr b. Hüsays 118, 246, 312
sekînet 136
Seleme b. Hişâm 245, 366
Seleme b. Hişâm b. el-Muğîre 245
Seleme b. Küheyl 134, 136
Seleme b. Sellâme b. Vakş 122
Selime 410, 432
Selît b. Amr 202, 246, 311
Selît b. Amr b. Abdüşems b. Abdüvüd 311
Selît b. Selît 247

Sellâm b. Mişkem 413, 414
Selmâ bt. Gâlib b. Fihr 118
Selmân 31, 125, 130, 131, 132, 180, 383
Selmân el-Fârisî 31, 125, 180
Semâ 32
Semmâk b. Harb 281
Semûd 291, 367
Semüre b. Cündeb 447
Serif 358, 440
Sevde bt. Zem‘a 247, 311, 347, 348
Sevde bt. Zem‘a b. Kays 247
Sevîk Gazvesi 403, 412
Sevr b. Yezîd 80
Sıfatü'l-Cezîre 39
sıla-i rahim 176, 188, 225
Sırme 398
Sibâ b. Abdüluzzâ 437, 438
sihirbaz 212, 277, 369
Sikâye 289
Silkân 423, 424
Simâk b. Harb 115, 361, 388, 395
Sinân b. İsmail el-Hanefî 331
Suheyb b. Sinân 203
Süfyân b. Ma‘mer b. Habîb 311
Süheyl b. Amr 244, 307, 310, 347
Süheyl b. Beydâ 247, 308, 313
Süheyl b. Rebî‘a b. Hilâl b. Üheyb 308
Süheyl b. Vehb b. Rebî‘a 313
Sülâfe 438
Sürâka 404, 405, 410
Süryanice 27, 153
süt anne 77
Süt kardeş 77

Ş

şâir 212
Şak 390
Şam 15, 16, 30, 46, 73, 80, 107, 108, 110, 112, 117, 123, 126, 127, 132, 135, 172, 273, 276, 312, 314, 364, 399, 403, 420, 421, 447
şav 318
Şebre 340
Şeddâd b. el-Esved 442
şefâat 407
Şehr b. Havşeb 374
Şemmâs b. Osman b. eş-Şerîd b. Süveyd b. Herim 310
Şeybe b. Hâşim 32, 102, 103, 104
Şeybe b. Osman b. Abdüddâr 94
Şeybe b. Rebî‘a 203, 207, 272, 286, 290, 327
Şeymâ 77
Şi‘bü Ebî Tâlib 222, 223, 228
Şi‘bü'l-Acûz 425
Şiî 31
şiir 11, 18, 35, 60, 68, 70, 155, 157, 158, 212, 220, 240, 250, 277, 282, 284, 285, 428, 429
Şübeyre 340
Şürahbîl b. Hasene 311
Şürahbîl b. Sa‘d 24
Şüreyk b. Amr b. Vehb es-Sekafî 438

T

Taberî 16, 17, 34, 412, 428, 429
Tacir 86, 299
Tâhir b. Berekât b. İbrahim b. Ali b. Muhammed b. Ali el-Haşû‘î el-Kureşî 39, 403

Tâif 21, 94, 366
Talha b. Ubeydullah 199, 216, 439, 441
Talha b. Yahyâ 49, 216
Târîhu Mekke 34
Târîhu Mısır 32
tavaf 83, 84, 133, 134, 137, 138, 139, 142, 145, 147, 148, 150, 159, 167, 170, 173, 175, 177, 233, 239, 318, 365, 383, 384, 385, 388, 394
Tayyibe 46
teberri 196, 198, 236, 248, 419, 420
telbiye 134, 173, 174
Temîme bt. Vehb 359
Temmâm 110, 113
Tevrat 73, 86, 113, 119, 120, 121, 177, 200, 278, 280, 281, 384
Teym 118, 151, 203, 215, 221, 316
Teyt 412
Tihâmeliler 429
Tu'ayme b. Adî 430
Tuleyb b. Umeyr b. Vehb b. Ebû Kebîr b. Abd b. Kusay 245, 309
Tübbâ 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89
tüccar 22, 51, 117, 420
Tüster 101

U

Ubâde b. el-Velîd b. Ubâde b. es-Sâmit 418
Ubeyd b. Abdüyağûs 203
Ubeyd b. Umeyr 50, 99
Ubeyde en-Nasrî 180
Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd 163
Ubeydullah b. Cahş b. Riâb 167
Ubeydullah b. Uteybe el-Ayzî 180
Uhayha b. Celâh b. Hureyş b. Cahcebâ b. Kelede b. Avf 82
Uhud Dağı 138, 303, 429, 431, 432, 433
Uhud Savaşı 15, 38, 132, 162, 245, 246, 268, 351, 418, 421, 428
Ukbe b. Ebû Mu'ayt 203, 278, 290
Ukbe b. Osman 442
ûkıyye 31, 131, 132, 342, 408
ukul 56
Umâre b. el-Velîd b. el-Muğîre 213, 214, 235, 236, 237, 239, 290
Umâre b. Umeyr 378
Umâre b. Ziyâd 436
Umeyr b. Ebû Vakkâs ez-Zührî 202
Umeyr b. Vehb el-Cümahî 405
Urve b. ez-Zübeyr 24, 25, 27, 135, 168, 195, 258, 297, 299, 302, 318, 348
Urve b. Mes'ûd es- Sekafî 395
uskuf 295
Utbe b. Ebû Vakkâs 436, 441
Utbe b. Gazvân b. Câbir 245, 308
Utbe b. Gazvân b. Câbir b. Vehb 308
Utbe b. Mes'ûd b. el-Hâris 315
Utbe b. Rebî'a 203, 207, 284, 286, 307, 320, 409, 430

Ü

Übey b. Halef 203, 440
Ümeyme bt. Abdülmuttalib b. Hâşim 167

Ümeyme bt. Âmir b. el-Hâris b. Fihr 118
Ümeyne bt. Halef b. Es'ad b. Âmir b. Beyâda 202, 314
Ümeyye b. Halef 203, 272, 290, 327, 411, 430
ümmî 119, 120
Ümmü Abd 259
Ümmü Ebîhâ 344
Ümmü Habîb 359
Ümmü Habîbe 350, 351, 360, 361
Ümmü Hakîm 102, 103
Ümmü Hubeyb bt. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay 69
Ümmü Kubâl 70, 71
Ümmü Külsûm bt. Resûlullah 118, 337, 338
Ümmü Külsûm bt. Ali 340, 341, 342, 343, 344
Ümmü Külsûm bt. Ebû Bekr 319
Ümmü Rûmân 336
Ümmü Seleme 245, 292, 297, 306, 308, 351, 352, 353, 360, 361
Ümmü Şerîk 360, 379, 380, 381
Ümmü Ubeys 264
Ümmü Yakaza bt. Alkame 247
Ümmü'd-Derdâ 200
Ümmü'l-Fadl 359, 422
Ümmü'l-Mesâkîn 350
Üneyse bt. el-Hâris, Huzâfe bt. el-Hâris 77
Üseyd 123, 124, 144
üzerlik 99

V

Vâdilkurâ 129
Vâdilkurâ Yahudileri 129
Vahşî 430, 438, 443
vakfe 133, 140, 141, 144, 146, 147, 159, 174
Vâkıd b. Fâid b. Abdullah b. Azîz b. Sa'lebe et-Temîmî 202
Vâkıd b. Muhammed b. Abdullah b. Ömer 341
Varaka b. Nevfel b. Esed b. Abdüluzzâ 69, 70, 165, 166, 167, 172, 176, 177, 178, 188, 189, 263
vasî 181
Vec Vadisi 94
Vehb b. Abdümenâf 69, 72, 154, 310
Vehb b. Ka'b b. Abdullah b. Sü'r el-Ezdî 180
Vehb b. Münebbih 24, 25, 187
Vehb b. Sinan 134
vicâde 32

Y

Ya'kûb b. Utbe b. el-Muğîre b. el-Ahnes 99, 163, 216
Ya'lâ b. Mürre 370
Yahudi 12, 81, 82, 86, 111, 114, 121, 122, 123, 124, 159, 160, 184, 269, 278, 280, 356, 379, 380, 390, 391, 392, 426
Yahudilik 22, 167, 172, 294
Yahya b. Abbâd b. Abdullah b. ez-Zübeyr 152, 314, 349, 435, 442
Yahya b. Abdullah b. Abdurrahman b. Sa'd b. Zürâre 121
Yahya b. Ca'de 81
Yahya b. Ebû Üneyse 329, 376
Yahya b. Ebü'l-Eş'as el-Kindî 196
Yahya b. Seleme b. Küheyl 134
Yahya b. Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm 258

Yâkût 13, 39, 125, 358, 412, 440
Yâsir ailesi 266
Yedbel 221
Yemâme 274, 307
Yemâme Savaşı 307
Yemen 21, 48, 82, 84, 85, 86, 89, 90, 91, 92, 93, 96, 97, 122, 135, 146, 276
Yesâr 11, 17, 27, 72, 114, 202, 303, 311, 315, 325, 342, 351, 356, 369, 418
Yesrib 21, 82, 121, 413
Yezîd b. Abdullah eş-Şıhhîr 385
Yezîd b. Ebû Habîb el-Mısrî 46
Yezîd b. el-Asam 357
Yezîd b. Rûmân 11, 299, 302, 364, 365, 412
Yezîd b. Ziyâd 268, 269, 284, 322, 365
Yezîd er-Rekâşî 136, 331
Yunus (a) 187
Yunus b. Amr 165, 180, 188, 201, 283, 287, 290, 323, 324, 331, 340, 351, 386
Yunus b. Bükeyr 30, 31, 43, 45, 47, 55, 72, 73, 76, 80, 81, 87, 98, 99, 101, 102, 107, 125, 148, 179, 183, 222, 249, 261, 335
Yunus b. Dükeyn 183
Yunus b. Ebû Müslim 124
Yusuf b. Meymûn 141, 143, 387
Yusuf b. Suheyb 197, 199

Z

zeberced 83
Zekeriyyâ b. Ebû Zâide 140, 145, 153, 191, 306, 324, 346, 350, 355, 358, 359
Zekeriyyâ b. Yahyâ el-Medenî 87
Zem‘a 203, 233, 247, 272, 311, 347, 348, 393, 411
Zemzem 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 56, 66, 74, 75, 76, 104, 225
Zeyd b. Amr 167, 168, 169, 170, 171, 173, 202, 253, 254
Zeyd b. Eslem 243, 289
Zeyd b. Hârise 170, 171, 196, 198, 353, 420, 422
Zeyd b. Sâbit 185, 399, 417
Zeyd b. Yüsay 145
Zeyneb bt. Resûlullah 118, 337,
Zeyneb bt. Ali 340, 244
Zeyneb bt. Cahş 353, 354, 355, 360, 361
Zeyneb bt. el-Hâris 316
Zeyneb bt. Huzeyme el-Hilâliyye 350
Zıfâr 85, 86
Ziyâd b. Abdullah el-Bekkâî 15, 30, 32
Ziyâd b. es-Seken 436
Zû Emer Gazvesi 403, 415
Zû Ru‘ayn 87
Zû-Gamdân 87
Zut 369
Zü’l-Bicâdeyn 392
Zü’l-Karneyn 278, 279, 281
Züheyr b. Ebû Ümeyye b. el-Muğîre 203, 232
Zülhuleyfe 374
Zülmecâz 322

Hz. Peygamber'in Hayatı ve Gazveleri

Kitâbü's-Siyer ve'l-Meğazî

Tâbiîn döneminin önemli siyer ve hadis bilginlerinden Muhammed b. İshâk (151/768), meğâzî ve siyer alanında imam kabul edilir. Hocası ez-Zührî, Resûlullah'ın (s.a.v) hayatıyla ilgili rivayetleri toplayan İbn İshâk hakkında, "Meğâzî ilmini öğrenmek isteyen İbn İshâk'a müracaat etsin." derdi. İmam Şâfiî de "Meğâzî'de derinleşmek isteyen kimse İbn İshâk'a muhtaçtır." der.

Muhammed b. İshâk'ın elinizdeki kitabı, Peygamber Efendimiz'in hayatı hakkında günümüze ulaşabilmiş en eski metinlerden biri olması sebebiyle çok önemlidir. Abbasîlerin ikinci halifesi Ebû Cafer Mansur'un talebi üzerine kaleme aldığı bu kitap, Hz. Peygamber'in hayatı hakkında sonraki dönemlerde kaleme alınan bütün kitapların temel kaynaklarından biri olmuştur. Bu sebeple, Hz. Peygamber'in hayatı hakkındaki bilgimizin temelini oluşturmuş, bir anlamda peygamber algımızın oluşmasında etkili olmuştur.

ilkharf
YAYINEVİ